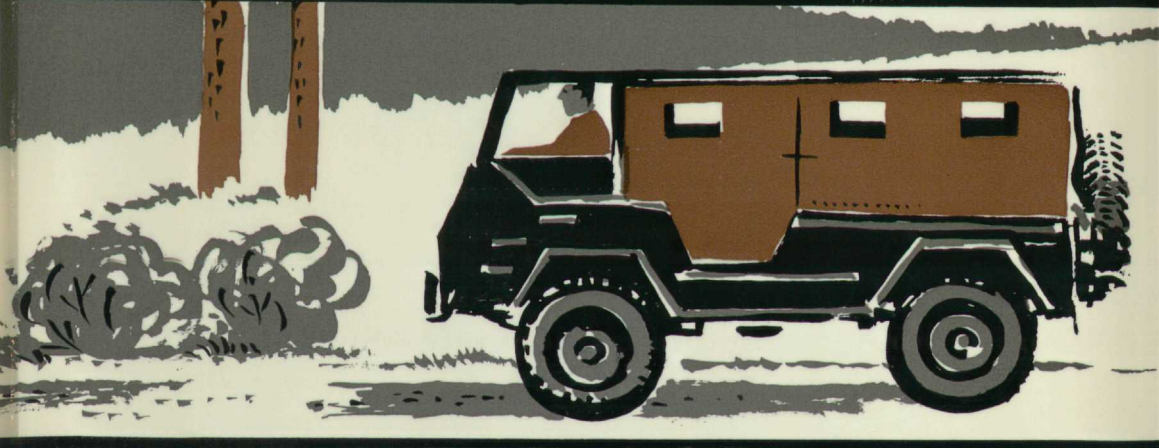

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2013

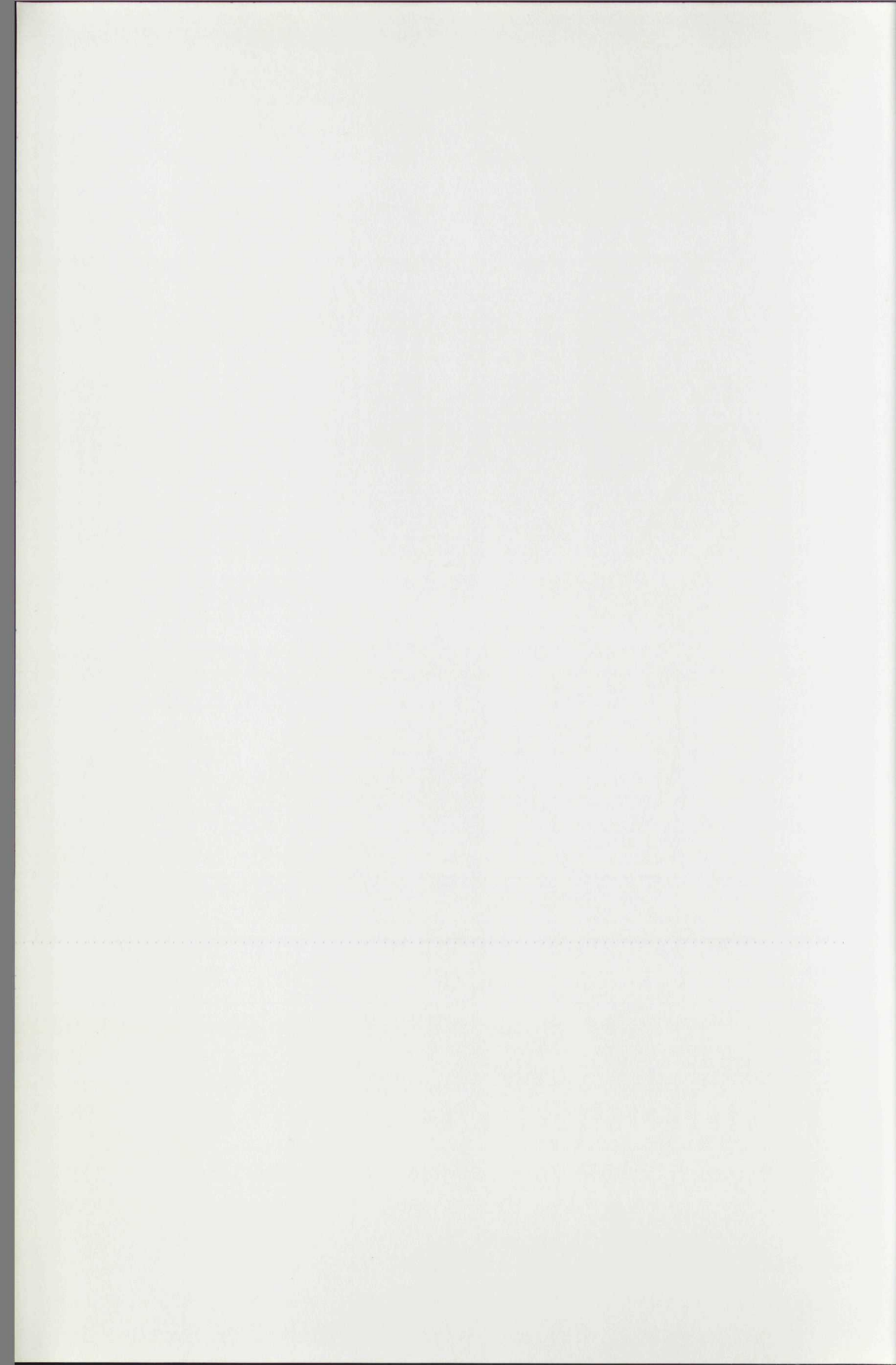
Handräckningstjänst i försvaret

Betänkande avgivet av Utredningen om handräckningsvärnpliktiga

Stockholm 1972

1972:53

NOSS

Statens offentliga utredningar

1972 : 53

Försvarsdepartementet

Handräckningstjänst i försvaret

Betänkande avgivet av Utredningen om
handräckningsvärnpliktiga
Stockholm 1972

Statens offentliga utredningar

1972:25

Handräddningstjänsten

Handräddningstjänsten i försvaret

Till Statsrådet och Chefen för Kungl Försvarsdepartementet

Med stöd av Kungl Maj:ts bemyndigande den 27 maj 1966 anmodade chefen för försvarsdepartementet den 22 juni samma år dåvarande riksdagsledamoten, numera organisationsdirektören hos försvarets rationaliseringsinstitut F U Nihlfors att utreda utbildningstiden för värnpliktiga med begränsad militär användbarhet m m och uppdrog åt departementssekreteraren i departementet, numera förordnade organisationsdirektören E P Kourtzman att vara sekreterare åt utredningen. Denna har arbetat under benämningen Utredningen om handräckningsvärnpliktiga.

Uppdraget vidgades sedermera genom att Kungl Maj:t den 10 november 1967 föreskrev att uppdraget skulle omfatta även de värnpliktiga som, utan att tillhöra besiktningssgrupperna 3 och 4, används för stödfunktioner inom krigsmaktens fredsorganisation.

Vidare har Kungl Maj:t den 13 september 1968 uppdragit åt utredningen att undersöka möjligheterna att samordna verksamheten vid de militära körcentralerna i stockholmsområdet.

Enligt direktiven bör delförslag kunna läggas fram i den mån utredningen finner det vara lämpligt. Utredningen framlade därför i juni 1968 ett delbetänkande med rubriken Vissa personal- och driftfrågor vid militära matirättningar och mässar (FöD stencilerat betänkande 1968: 2).

Efter framställning från utredningen upp-

drog Kungl Maj:t den 20 september 1968 åt chefen för armén och chefen för marinen att under budgetåret 1968/69 anordna försök vid förbanden inom Gotlands militärkommando med att i viss omfattning ersätta handräckningsvärnpliktiga med civil personal i huvudsaklig överensstämmelse med ett av utredningen framlagt förslag. Försöksverksamheten skulle bedrivas i samråd med utredningen, försvarets rationaliseringsinstitut och försvarets materielverk.

I februari 1970 lämnade utredningen en redogörelse för försöksverksamheten angående förplägnadsverksamheten vid mässar m m samt förslag till vissa personal- och driftformer vid militära mässar.

I juni 1970 överlämnade utredningen ett betänkande med rubriken Bemanningsformer för statliga isbrytare och sjömättningsfartyg. (FöD stencilerat betänkande 1970: 9).

Sedermera avgav utredningen ett betänkande dagtecknat i juni 1971 med rubriken Utbildning av vissa värnpliktiga i stabstjänst (SOU 1971: 57) samt i augusti samma år ett betänkande rubricerat De militära körcentralerna i stockholmsområdet (FöD stencilerat betänkande 1971: 2).

Utredningen överlämnar härmed sitt slutbetänkande med rubriken Handräckningstjänst i försvaret och har därmed slutfört sitt uppdrag.

I handläggningen av detta betänkande har förutom undertecknade deltagit såsom experter organisationsdirektörerna T Knuts-

son-Hall och N Franzén vid försvarets rationaliseringsinstitut, numera byrådirektören vid försvarets materielverk T Karlsson, numera överstelöjtnanten vid flygvapnet S Norrmo och kaptenen vid flottan P Börjeson. I handläggningen har även såsom experter deltagit kanslirådet i försvarsdepartementet B C Ysander och numera byråchefen i departementet, överstelöjtnanten B Sjöberg samt i fråga om särskilda avsnitt viss personal ur rationaliseringsinstitutet, främst byrådirektörerna O Ålander och L Emanuelsson.

Stockholm i maj 1972

Folke Nihlfors

Per Kourtzman

Innehåll

Kapitel 1 <i>Utredningsdirektiven och utredningsarbetets bedrivande</i>	15	3.4 Behovens tillgodoseende	30
1.1 Utredningens direktiv	15	3.4.1 Armén	31
1.2 Utredningsarbetets bedrivande	17	3.4.2 Flottan och kustartilleriet	31
1.3 Avgivna yttranden	19	3.4.3 Flygvapnet	31
I Värnpliktiga i handräckningstjänst		3.5 Handräckningstjänst vid krigsförbandsövningar	32
<hr/>		3.6 »Effektiviseringsvärnpliktiga»	32
Kapitel 2 <i>Historik</i>	20	3.7 Nuvarande utbildning av handräckningsvärnpliktiga	32
2.1 Handräckningstjänstens uppkomst	20	3.8 Nuvarande arbetsuppgifter för handräckningsvärnpliktiga	33
2.2 Besiktningens reglementena	20	Kapitel 4 <i>UH grundsyn och allmänna överbäganden</i>	35
2.3 S k ekonomivärnpliktiga och »civila ersättare». Förslag från 1948 års värnpliktskommitté	21	Kapitel 5 <i>Beräknad tillgång på handräckningsvärnpliktiga</i>	40
2.4 1954 års riksdags uttalande angående värnpliktigas kommendering till befälsmässar	23	5.1 Handräckningsvärnpliktiga enligt tidigare inskrivningssystem	40
2.5 Handräckningsvärnpliktiga och totalförsvaret. Förslag 1962 i betänkandet »Totalförsvarets personalfrågor»	24	5.1.1 Antal uttagna handräckningsvärnpliktiga	40
2.6 1960 års värnpliktsutredning om de handräckningsvärnpliktiga	24	5.1.2 Avgångar bland handräckningsvärnpliktiga	40
2.6.1 Förslag om särskild utredning	25	5.1.3 Omgruppering till handräckningstjänst	40
2.6.2 Remissinstansernas synpunkter på utredningens förslag	26	5.1.4 Tjänstgöring långt från hemorten	41
2.6.3 Beslut vid 1966 års riksdag	27	5.1.5 Omprövning av tidigare T-förklarade	42
Kapitel 3 <i>Nuvarande tjänstgöringsförhållanden för handräckningsvärnpliktiga</i>	29	5.1.6 Militär utbildning av värnpliktiga i handräckningstjänst	42
3.1 Förutvarande bestämmelser	29	5.2 Nuvarande tillgång på handräckningsvärnpliktiga	42
3.2 Nuvarande bestämmelser	29	5.3 Följdverkningar av det nya inskrivningssystemet	42
3.3 Nuvarande antal handräckningsvärnpliktiga, beräkningsgrunder m m	30	5.3.1 Allmän beskrivning	42
		5.3.2 Fördelning av värnpliktiga vid	

inskrivning	44	6.8.3 Yttre renhållning och städning	55
5.3.3 Bedömd tillgång på handräckningsvärnpliktiga vid inskrivning under 1970-talet med nuvarande krav	44	6.8.4 Erfarenheter av försöksverksamheten och förslag till norm för beräkning av arbetskraft	56
5.4 Följdverkningar av den av UH föreslagna allmänmilitära utbildningen	45	6.9 Dukningsfunktionen	57
5.5 Kravförändringarnas inverkan på tillgången på handräckningsvärnpliktiga	45	6.9.1 Allmänna synpunkter och målsättning	57
5.6 Bortfall till följd av anpassningssvårigheter för vissa värnpliktiga	46	6.9.2 Dukningstjänstens omfattning	57
5.7 UH förslag till minimikrav och beräknad tillgång på handräckningsvärnpliktiga under 1970-talet	47	6.9.3 Fördelning av arbetstid för dukningstjänst mellan övande trupp och dukningsenhet	58
		6.9.4 För utbildningsanordningar m m avsett befäl och värnpliktiga	58
Kapitel 6 Försöksverksamhet vid förband inom Gotlands militärkommando	49	6.9.5 Utbildningsorganisationen under försöksskedet	58
6.1 Undersökningens bakgrund	49	6.9.6 Utnyttjandet av utbildningsanordningarna	59
6.2 Försökens uppläggning och genomförande	49	6.9.7 Synpunkter med anledning av försöken vid de olika förbanden	59
6.3 Beslut i anledning av vissa delresultat från försöken	49	6.10 Säkerhetsorganisation för Tofta skjutfält	60
6.4 De handräckningsvärnpliktigas arbetsuppgifter	50	6.11 Erfarenheter av den fortsatta försöksverksamheten	60
6.5 Kontorsfunktionen	50		
6.5.1 Allmänna synpunkter	50	Kapitel 7 Allmänmilitär utbildning	61
6.5.2 Budcentral, bok- och blankettförråd	51	7.1 Direktiven	61
6.5.2.1 Erfarenheter av försöksverksamheten	51	7.2 Målsättning i stort för utbildningen	61
6.5.3 Kompaniexpeditioner	51	7.3 Den allmänmilitära utbildningens innehåll	62
6.5.3.1 Erfarenheter av försöksverksamheten och förslag till norm för beräkning av arbetskraft	52	7.4 Alternativ I	63
6.6 Transportfunktionen	52	7.5 Alternativ II	64
6.6.1 Allmänna synpunkter	52	7.6 Förslag till viss avkortning av den allmänmilitära utbildningen	66
6.6.2 Transportavdelningarnas organisation	52	Kapitel 8 Befattningsutbildning	67
6.6.3 Speciella förhållanden som påverkar personalbehovet	53	8.1 Omfattning m m	67
6.6.4 Erfarenheter av försöksverksamheten samt förslag till driftsform med norm för beräkning av arbetskraft	53	8.2 Uppdelning på befattningslinjer	67
6.7 Förrädsfunktionen	53	8.3 Befattningsutbildningens innehåll och inpassning i tiden	67
6.7.1 Allmänna synpunkter	53		
6.7.2 Övningsmaterieförråd	54	Kapitel 9 Inpassning och förläggning m m av de handräckningsvärnpliktigas grundtjänstgöring	69
6.7.3 Målmaterietillverkningen m m	54	9.1 Inledning	69
6.8 Kasernvårdsfunktionen	55	9.2 Vissa utgångsvärden	69
6.8.1 Allmänna synpunkter	55	9.2.1 Studiesociala skäl	71
6.8.2 Kasernunderhåll	55	9.2.2 Förläggningstillgångar	71
		9.2.3 Befälsstillgångar	71
		9.2.4 Klimatologiska förhållanden	72
		9.2.5 Arbetskraftsbehov vid förbanden	72

9.2.6 Överföring till handräcknings- tjänst – omgruppering	72	11.2 Huvudmannaskapet för körcentral	99
9.2.7 Anpassning till rådande ut- bildningssystem	74	11.2.1 Chef för körcentral	99
9.3 Krigsförbandsövningar	74	11.2.2 Olika kategorier av bilföra- re	100
9.4 Sammanfattning	74	11.3 Transporttjänst inom vissa garni- soner	100
9.5 Alternativ I	75	11.4 Fördelning av fordon för olika aktiviteter inom myndighet	100
9.6 Alternativ II	76	11.4.1 Inom armén och marinen	101
9.7 Sex månaders produktionsskede	77	11.4.2 Inom flygvapnet	101
9.8 Åtta månaders produktionsskede	81	11.5 Överväganden och förslag	101
9.9 Kombinationssystem	82	11.5.1 Huvudmän för körcentra- lerna	101
Kapitel 10 <i>Kontorsfunktionen</i>	83	11.5.2 Körcentralens allmänna funktion och uppgifter	102
10.1 Nulägesbeskrivning	83	11.5.3 Tilldelning av fordon m m för körcentralernas behov	102
10.1.1 Allmänt	83	11.6 Chef för körcentral och dennes ut- bildning och uppgifter	102
10.1.2 Arbetsuppgifter för värn- pliktiga i kontorsfunctio- nen	83	11.7 Handräckningsvärnpliktiga som bilförare	103
10.1.3 De värnpliktigas fördelning på organisationsnivåer	83	11.8 Garnisonsvis organiserad trans- porttjänst	105
10.1.4 Beskrivningar av de hand- räckningsvärnpliktigas ar- betsuppgifter	84	11.9 Fordonsfördelning m m för övriga ändamål	106
10.2 Allmänna synpunkter och över- väganden	85	11.10 Sammanfattning av förslag be- träffande verksamheten i fred vid krigsmaktens körcentraler	106
10.2.1 Centrala staber och andra centrala myndigheter	85	Kapitel 12 <i>Dukningsfunktionen</i>	108
10.3 Förslag	86	12.1 Bakgrund	108
10.3.1 Centrala staber	86	12.2 Nulägesbeskrivning	108
10.3.2 Övriga centrala myndighe- ter	87	12.2.1 Förekommande utbildnings- anordningar	108
10.3.3 Regional nivå	87	12.2.1.1 Armén	108
10.3.4 Lokal nivå	88	12.2.1.2 Marinen	109
10.3.4.1 Förband och sko- lor	88	12.2.1.3 Flygvapnet	109
10.3.4.2 Budcentraler	89	12.2.2 För utbildningsanordningar m m avsett befäl och värn- pliktiga	109
10.3.4.3 Kompaniexpedi- tioner m m	90	12.2.2.1 Armén	109
10.3.4.4 Trafikledningsav- delningar m m	92	12.2.2.2 Marinen	110
10.3.4.5 Väderavdelningar	92	12.2.2.3 Flygvapnet	111
10.3.4.6 Strilorganisationen	92	12.3 Överväganden	112
10.3.5 Inskrivnings- och personal- redovisningsorganisationen	92	12.4 Förslag	114
10.3.5.1 Nulägesbeskriv- ning	93	12.4.1 Grunder	114
10.3.5.2 UH överväganden och förslag	93	12.4.1.1 Allmänt	114
10.3.5.3 Behov av befäl för allmänmilitär ut- bildning	96	12.4.1.2 Begreppsbestäm- ningar för duk- ningstjänst	115
10.4 Sammanfattning	96	12.4.1.3 Fördelning i stort av arbetsuppgif- terna mellan övan- de trupp och duk- ningsenhet	116
Kapitel 11 <i>Transportfunktionen</i>	98		
11.1 Nulägesbeskrivning, m m	98		

12.4.1.4	Vissa riktvärden för beräkning av arbetskraftsbehovet för dukning m m	116	12.4.2.6	Exempel på fördelning av handräkningsvärnpliktiga på olika tjänstgöringsomgångar för dukningstjänst, m m	121
12.4.1.5	Behov av arbetskraft för underhåll m m av utbildningsanordningar	117	12.4.3	Marinen	122
12.4.1.6	Framställning av illustrationsmateriel m m	117	12.4.3.1	Beräkning av erforderligt arbetskraftsbehov för dukningstjänst m m vid normerade utbildningsanordningar	122
12.4.1.7	Regelmässig städning av utbildningsanordningar inomhus	118	12.4.3.2	Behov av personal – befäl och handräkningsvärnpliktiga – för inre och yttre utbildningsanordningar	123
12.4.1.8	Årsarbetstid för befäl och värnpliktiga m fl ingående i dukningsenhet	118	12.4.3.3	Principförslag till personalorganisation för dukningsfunktionen inom marinen	125
12.4.2	Armén	118	12.4.4	Flygvapnet	125
12.4.2.1	Beräkning av erforderligt arbetskraftsbehov för dukningstjänst m m vid normerade utbildningsanordningar	118	12.4.4.1	Allmänt	125
12.4.2.2	Utnyttjandefrekvens av utbildningsanordningar och arbetskraftsbehov för grundutbildning av värnpliktiga	118	12.4.4.2	Utnyttjandefrekvens av utbildningsanordningar och arbetskraftsbehov för grundutbildning av värnpliktiga vid normalflottilj	125
12.4.2.3	Behov av arbetskraft för dukning under krigsförbandsövning och särskild övning samt för befälsutbildning	119	12.4.4.3	Behov av arbetskraft för dukning under krigsförbandsövning och särskild övning samt för befälsutbildning m m	126
12.4.2.4	Sammanställning av arbetskraftsbehov för dukningstjänst m m vid förband och utbildningsanstalter inom armén	119	12.4.4.4	Sammanställning av arbetskraftsbehov för dukningstjänst m m vid flygvapnets flottiljer och skolor	126
12.4.2.5	Principförslag till personalorganisation för dukningsfunktionen vid normalförband inom armén	120	12.4.4.5	Principförslag till personalorganisation för dukningsfunktionen vid normalflottilj	126
			12.4.5	Totalbehov av befäl och	

handräkningsvärnpliktiga för dukningsfunktionen inom försvarsgrenarna . . .	127	15.2.2	Lägrens lokalisering och ut- formning	143
12.5 Tillverkning av målmateriel . . .	127	15.3	Behov av arbetskraft under krigs- förbandsövning	143
12.6 Av chefen för armén bedrivna försök avseende dukning m m . .	128	15.3.1	Arbetskraftsbehovet för arméns läger för krigsför- bandsövningar	143
Kapitel 13 Arbetskraftsbehov för säker- hetstjänst på skjutfält	130	15.3.2	Arbetskraftsbehovet för kustartilleriets läger för krigsförbandsövningar . .	147
13.1 Bakgrund	130	15.3.3	Arbetskraftsbehovet för flottans läger för krigsför- bandsövningar	147
13.2 Personal för säkerhetstjänst vid skjutfält i allmänhet	130	15.3.4	Arbetskraftsbehovet vid flygvapnet för krigsför- bandsövningar	148
13.3 Personal för säkerhetstjänst med hänsyn till luftrum och havsområde vid skjutplatser	132	15.4	Arbetsuppgifter vid krigsförban- dens avrustning	148
13.3.1 Allmänt	132	15.4.1	Principer för avrustning . .	148
13.3.2 Personalbehov	132	15.4.2	Arbetskraftsbehov i stort .	149
13.4 Personal för säkerhetstjänst vid flygvapnets bomb- och skjutfält . .	133	15.4.3	Arbetsuppgifter vid arméns förband	149
13.4.1 Bakgrund	133	15.4.4	Arbetsuppgifter vid mari- nens förband	151
13.4.2 Arbetsuppgifter och perso- nalbehov	133	15.4.5	Arbetsuppgifter vid flyg- vapnets förband	151
Kapitel 14 Arbetskraftsbehov vid vissa läger	135	15.5	Särskilda övningar	152
14.1 Lägrens utformning, lokalisering m m	135	15.5.1	De särskilda övningarnas omfattning	152
14.1.1 För lägren gällande allmän- na förutsättningar m m . .	135	15.5.2	Principer för ut- och av- rustning	152
14.1.2 Åldersklassläger för armén	136	15.5.3	Behov av handräknings- värnpliktiga vid övning för befäl	153
14.1.3 Ytterförläggningar och läger vid kustartilleriet	137	15.5.4	Behov av handräknings- värnpliktiga vid övning med förband	153
14.1.4 Läger tillhörande flottan och flygvapnet	137	15.5.5	Sammanfattning	153
14.2 Behov av arbetskraft vid ålders- klassläger och ytterförläggningar	138	15.6	Utbildningstidens fördelning, längd och inpassning vid handräknings- värnpliktigas krigsförbandsöv- ningar	154
14.2.1 Arméns åldersklassläger och kustartilleriets ytterför- läggningar m m	138	15.6.1	Utbildningstidens fördel- ning i stort under en krigs- förbandsövning	154
14.2.2 Flottans läger (ytterför- läggningar) för åldersklas- sen, m m	139	15.6.2	Utbildningstidens inpass- ning	156
14.3 Läger för frivilligutbildning . .	139	15.6.3	Tjänstgöring för värnpliktiga som under krigsförbands- övning omgrupperas till handräkningstjänst . . .	156
Kapitel 15 Användning av handräknings- värnpliktiga för arbetsinsatser i anslutning till repetitionsutbildningsverksamheten . .	141	15.6.4	Olika sätt att tillgodose be- hovet av arbetsinsatser . .	157
15.1 Allmän bakgrund	141	15.6.5	Krigsförbandsövnings längd vid flygvapnet	158
15.1.1 Direktiv	141			
15.1.2 Repetitionsutbildningens innehåll i stort	141			
15.2 Läger för krigsförbandsövningar	141			
15.2.1 Krigsförbandsövnings om- fattning och innehåll . . .	141			

Kapitel 16 <i>Vakttjänst</i>	159	18.5.2.3 Flygvapnet	181
16.1 Inledning	159	18.5.2.4 Sammanfattning av förslagen	181
16.2 Nulägesbeskrivning	159	18.6 Behov av befäl för allmänmilitär utbildning av värnpliktiga enligt alternativ I. Förslag till organisa- tionsförändringar m m	181
16.2.1 Vakttjänst vid fredsförband och skolor	159	18.6.1 Behov av tjänster för befäl för den allmänmilitära ut- bildningen.	181
16.2.2 Vakttjänst vid centrala ämbetsverk, staber m m	161	18.6.2 Förslag till organisations- förändringar m m	182
16.3 Överväganden	162	18.7 Behov av annan anställd personal än befäl i de olika alternativen	182
16.3.1 Vakttjänst vid fredsförband och skolor	162	18.8 Övergångsskede	182
16.3.2 Vakttjänst vid centrala ämbetsverk, staber m m	166	Kapitel 19 <i>Ekonomiska överväganden</i>	184
16.4 Förslag	166	19.1 Kostnadskalkylernas inriktning	184
16.4.1 Vakttjänst vid fredsförband och skolor	166	19.1.1 Beräkningsalternativ	184
16.4.2 Vakttjänst vid centrala ämbetsverk, staber m m	168	19.1.2 Kalkylernas uppläggning	185
16.4.3 Sammanfattning av försla- gen	169	19.2 Antalet tjänstgöringsdagar	186
16.4.4 Vakttjänst med utnyttjande av tid för handräcknings- värnpliktigas repetitionsut- bildningsskyldighet	169	19.3 Försvarets värnpliktsutgifter	190
Kapitel 17 <i>Kasernvårdsfunktion</i>	170	19.3.1 Dagskostnader	190
17.1 Allmänna synpunkter	170	19.3.2 Utgifter för kasernbyggnad- er m m	193
17.2 Överväganden och förslag	170	19.4 De värnpliktigas civila alternativ- inkomster	194
Kapitel 18 <i>Den lokala organisationen för administration och utbildning av hand- räckningsvärnpliktiga. Beräknat behov av befäl och anställd personal för stöd- funktionerna, m m</i>	173	19.5 Kostnader för anställd personal	196
18.1 Nulägesbeskrivning	173	19.6 Beräkningsresultat	197
18.1.1 Nuvarande utbildning av handräckningsvärnpliktiga	173	Kapitel 20 <i>Sammanfattning</i>	199
18.1.2 Administrativa enheter för stödfunktionerna	173	20.1 Direktiv	199
18.2 Det totala behovet av handräck- ningsvärnpliktiga enligt UH för- slag (alternativ II)	175	20.2 Den allmänmilitära utbildningen	200
18.3 Överväganden och förslag till principorganisation av de admini- strativa enheterna enligt alternativ II	176	20.3 Skärpta krav och deras inverkan på den framtida tillgången på handräckningsvärnpliktiga	201
18.4 Beräknat behov av befäl för allmänmilitär utbildning enligt alternativ II	177	20.4 UH överväganden rörande lämp- liga stödfunktioner	203
18.5 Förslag till ändringar i försvars- grenarnas befälsstater m m i alternativ II	179	20.5 Försöksverksamheten vid got- landsförbanden	204
18.5.1 Bakgrund	179	20.6 Befattningsutbildningen	204
18.5.2 Förslag	179	20.7 Inpassning i tiden av de hand- räckningsvärnpliktigas grund- tjänstgöring	204
18.5.2.1 Armén	179	20.8 Kontorsfunktionen	205
18.5.2.2 Marinen	180	20.9 Transportfunktionen	206
		20.10 Dukningsfunktionen	206
		20.11 Säkerhetstjänst på skjutfält m m	207
		20.12 Arbetskraftsbehov vid vissa läger	208
		20.13 Användning av handräcknings- värnpliktiga för arbetsinsatser i anslutning till repetitionsutbild- ningsverksamheten	209
		20.14 Vakttjänst	211
		20.15 Kasernvårdsfunktionen	213

20.16	Den lokala organisationen för administration och utbildning av handräckningsvärnpliktiga. Beräknat behov av befäl och anställd personal för stödfunktionerna.	213	21.4.1.2	A-delsvärnpliktiga	225
20.16.1	Administrativa enheter för stödfunktionerna.	213	21.4.1.3	B-delsvärnpliktiga	225
20.16.2	Det totala behovet av handräckningsvärnpliktiga enligt UH förslag.	214	21.4.1.4	Försök med utbyte av värnpliktiga mot anställd personal.	225
20.16.3	Förslag till principorganisation av kasernenheterna enligt alternativ II.	215	21.4.2	Marinen	226
20.16.4	Beräknat behov av befäl för den allmänmilitära utbildningen enligt alternativ II	215	21.4.2.1	De värnpliktigas fördelning på verksamhetsområden m m inom flottan	226
20.16.5	Förslag till ändringar i försvarsgrenarnas befälsstater m m i alternativ II	216	21.4.2.2	Kustartilleriet	226
20.16.6	Behov av befäl för allmänmilitär utbildning enligt alternativ I. Förslag till organisationsförändringar m m	216	21.4.3	B-delsvärnpliktiga inom armén och vissa för krigsmakten gemensamma myndigheter	226
20.16.7	Behov av annan anställd personal än befäl i de olika alternativen	217	21.5	UH överväganden beträffande B-delsvärnpliktiga	227
20.17	Övergångsskede	217	21.6	Förslag	230
20.18	Ekonomiska överväganden	217			
20.18.1	Kalkylernas uppläggning	217			
20.18.2	Sammanfattning av kalkylresultaten.	219			

II B-delsvärnpliktiga

Kapitel 21	<i>Användning av andra värnpliktiga än handräckningsvärnpliktiga för fredsproduktiva arbetsinsatser . . . . .</i>	221
21.1	Inledning	221
21.2	Av VU-60 anförda synpunkter	221
21.3	För närvarande tillämpade normer för uppdelning i A-del och B-del, m m	224
21.4	Kortfattad redogörelse för nuvarande användning av B-delsvärnpliktiga, m m	224
21.4.1	Flygvapnet	224
21.4.1.1	De värnpliktigas huvudsakliga fördelning på verksamhetsområden, m m	224

III Bilagor

1:1	Förteckning över yttranden som efter remiss avgetts av utredningen om handräckningsvärnpliktiga	231
7:1	Förslag till bestämmelser för den allmänmilitära utbildningen (AMU) av värnpliktiga med begränsad militär användbarhet enligt alternativ I	232
7:2	Tidens fördelning på övningsgrenar och ämnen enligt alternativ I	234
7:3	Förslag till bestämmelser för den allmänmilitära utbildningen (AMU) av värnpliktiga med begränsad militär användbarhet enligt alternativ II	235
7:4	Tidens fördelning på övningsgrenar och ämnen enligt alternativ II	237
7:5	Utbildningens målsättningar och innehåll samt beräknat behov av utbildningstid inom olika övningsgrenar, ämnen m m enligt alternativ II	238
7:6	Tidens fördelning på övningsgrenar och ämnen vid en avkortning av den allmänmilitära utbildningen enligt alternativ II	244
7:7	Tidens fördelning på övningsgrenar och ämnen vid en avkortning av den allmänmilitära utbildningen enligt alternativ I	245
8:1	Förslag till bestämmelser för be-	

	fattningsutbildning för värnplikti- ga med begränsad militär använd- barhet enligt alternativ II.	246		arbetsledare och handräcknings- värnpliktiga vid körcentraler vid armén och regionala staber.	273
8:2	Befattningsutbildningens tidsmäs- siga fördelning på övningsgrenar och ämnen	248	11:4	Förslag till grundtilldelning av arbetsledare och handräcknings- värnpliktiga vid örlogsbasernas körcentraler	275
9:1	Exempel på en inpassning i tiden av de handräckningsvärnpliktigas tjänstgöring enligt ett system med fyra omgångar och inom flottan även med sex omgångar	250	11:5	Förslag till grundtilldelning av arbetsledare och handräcknings- värnpliktiga vid kustartilleriets körcentraler	275
10:1a	Förslag till vissa ändringar av personalorganisationen vid för- svarsstaben	255	11:6	Förslag till grundtilldelning av arbetsledare och handräcknings- värnpliktiga vid flygvapnets kör- centraler	276
10:1b	Förslag till vissa ändringar av personalorganisationen vid armé- staben	256	11:7	Förslag till grundtilldelning av arbetsledare och handräcknings- värnpliktiga vid sammanslagning av körcentraler för myndigheter belägna inom samma garnison.	277
10:1c	Förslag till vissa ändringar av personalorganisationen vid mar- rinstaben	257	11:8	Förslag till sammanslagning av körcentraler i garnisoner som utgör förläggningsorter för armé- förband (försvarsområdesstaber) och organisationsenheter ur annan försvarsgren	278
10:1d	Förslag till vissa ändringar av personalorganisationen vid flyg- staben	258	11:9	Utnyttjande av samhällets etable- rade serviceorgan för avtal om transporter, köp av tjänster samt allmänna tjänster enligt frakt- och posttaxor	279
10:2	Förslag till vissa ändringar av personalorganisationen vid för- svarsdepartementet samt vissa centrala ämbetsverk och skolor m m	259	12:1	Förteckning över normerade ut- bildningsanordningar samt för- slag till underlag för beräkning av arbetskraftsbehov för duknings- tjänst inom armén	280
10:3a	Förslag till vissa ändringar av personalorganisationen vid mili- tärområdesstaber m m	262	12:2	Beräknat antal plutonstimmar respektive arbetstimmar per år och utbildningsanordning för grundutbildning av värnpliktiga vid normalförband tillhörande olika truppslag inom armén	284
10:3b	Förslag till vissa rationaliserings- åtgärder i försvarsområdesstaber	263	12:3	Exempel på beräkning av utnytt- jandefrekvens och arbetskrafts- behov för utbildningsanordning	288
10:3c	Förslag till vissa ändringar av personalorganisationen vid för- svarsområdesstaber	264	12:4	Exempel på beräkning av utnytt- jandefrekvens och arbetskrafts- behov för utbildningsanordning	289
10:3d	Förslag till vissa ändringar av personalorganisationen vid örlogs- basstaber och bevakningsområ- desstaber	265	12:5	Beräknat antal plutonstimmar och arbetstimmar per år och ut- bildningsanordning för kadett- och aspirantskolor inom armén, vilka i administrativt hänseende är anslutna till fredsförband.	290
10:4	Förslag till vissa ändringar av personalorganisationen vid arméns förband och skolor	266	12:6	Beräknat antal plutons- respekti-	
10:5	Förslag till vissa ändringar av personalorganisationen vid mari- nens förband och skolor	268			
10:6	Förslag till vissa ändringar av personalorganisationen vid flyg- vapnets förband och skolor.	270			
11:1	Sammanställning av organisa- tionsenheter i garnisoner som har organiserat gemensam körcentral	272			
11:2	Exempel på instruktion för chef för körcentral.	272			
11:3	Förslag till grundtilldelning av				

	ve arbetstimmar per år och utbildningsanordning för genomförande av utbildningen under krigsförbandsövning inom armén	292	12:20	Sammanställning av beräknat behov av befäl – exklusive huvudman – och handräckningsvärnpliktiga för inre och yttre utbildningsanordningar inom flygvapnet	317
12:7	Beräknat antal plutons- respektive arbetstimmar per år och utbildningsanordning för genomförande av särskild övning med förband utom stormkanonkompani	293	12:21	Förslag till grundtilldelning av förrådsmän för målmaterielltillverkning för förband m m inom eller i anslutning till samma garnisonsort	318
12:8	Sammanställning av arbetskraftsbehov för dukningstjänst m m inom armén	294	13:1	Förslag till fördelning av skjutfältsordonnanser m fl	319
	Underbilaga 1 Förslag till normer för beräkning av arbetstid för dukningspersonal (handräckningsvärnpliktiga)	297	13:2	Förslag till fördelning av handräckningsvärnpliktiga för flygvapnets bomb- och skjutplatser .	320
12:9	Förslag till principorganisation för dukningstjänst inom armén .	298	14:1	Läger och ytterförläggningar: Göromålen och dessas fördelning	321
12:10	Sammanställning av beräknat behov av befäl – exklusive huvudman – och handräckningsvärnpliktiga för inre och yttre utbildningsanordningar inom armén . .	299	16:1	Handräckningsvärnpliktiga för vaktjänst	322
12:11	Förteckning över befintliga och planerade utbildningsanordningar vid marinen	302	17:1	Förslag beträffande tilldelning av personal att ingå i kasernvårdsgrupp vid truppförband och vissa utbildningsanstalter vid armén	325
12:12	Sammanställning av arbetskraftsbehov för dukningstjänst m m inom marinen	307	17:2	Förslag beträffande tilldelning av personal att ingå i kasernvårdsgrupp vid flottans utbildningsanstalter m m	327
12:13	Förslag till normer för beräkning av arbetstid för dukningspersonal inom marinen	309	17:3	Förslag beträffande tilldelning av personal att ingå i kasernvårdsgrupp vid kustartilleriförsvaregemenete	328
12:14	Förslag till principorganisation för dukningstjänst inom kustartilleriet	311	17:4	Förslag beträffande tilldelning av personal att ingå i kasernvårdsgrupp vid flygvapnets flottiljer och skolor	329
12:15	Sammanställning av beräknat behov av befäl – exklusive huvudman – och handräckningsvärnpliktiga för inre och yttre utbildningsanordningar inom marinen	312	19:1	Värnpliktskostnader	330
12:16	Förteckning över normerade utbildningsanordningar inom flygvapnet	313	1.	Kostnadsbegrepp och kalkylprinciper	330
12:17	Förteckning över normerade utbildningsanordningar samt förslag till underlag för beräkning av arbetskraftsbehov för dukningstjänst inom flygvapnet	314	2.	Värnpliktsystemets omfattning . .	331
12:18	Sammanställning av arbetskraftsbehov för dukningstjänst m m inom flygvapnet	315	3.	Statens värnpliktskostnader	333
12:19	Förslag till principorganisation för dukningstjänst inom flygvapnet	316	3.1	Utbetalning, utgift och kostnad . .	333
			3.2	Nettoredovisning och budgetbelastning	334
			3.3	Kostnader för värnpliktiga och värnpliktsystemets kostnader . . .	335
			3.4	Marginella och totala kostnader . .	337
			3.5	Fasta utbildningskostnader	339
			3.6	Målsättning och kostnadsstruktur .	339
			4.	Vad är de värnpliktiga värda för försvaret?	340
			4.1	Försvarets alternativkostnad för värnpliktiga	340
			4.2	Administrativ värnpliktstilldelning.	341
			4.3	Försvarsmyndigheternas valfrihet .	342

4.4	Statsfinansiell prisstyrning	343
4.5	Samhällsekonomisk prisstyrning	344
4.6	Två missförstånd	346
5.	Vad är de värnpliktiga värda för samhället?	347
5.1	Samhällsekonomiska alternativkost- nader för värnpliktiga	347
5.2	Tre typer av kalkyler	347
5.3	Civilt produktionsbortfall	348
5.4	Lönen som mått på produktiviteten	349
5.5	Beräkningsproblem	350
6.	Värnpliktstjänstgöring som konsum- tion och som investering	350
6.1	Värnpliktstjänstgöring som investe- ring	350
6.2	Konsumtion av värnpliktstjänster .	351
6.3	Varför kapitalberäkningar?	352
6.4	Långsiktiga samhällsekonomiska al- ternativkostnader	352
7.	Kostnadsfördelning	353
	Litteratur	354

1 Utredningsdirektiven och utredningsarbetets bedrivande

1.1 Utredningens direktiv

Av statsrådsprotokollet den 27 maj 1966 framgår att chefen för försvarsdepartementet efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmält fråga om utredning angående utbildningstiden för värnpliktiga med begränsad militär användbarhet m m och därvid anfört bl a följande.

»Med stöd av besiktningkungörelsen den 20 september 1951 (nr 645) och det av försvarets sjukvårdsstyrelse utfärdade besiktningreglementet hänförs vid läkarbesiktning enligt inskrivningsförordningen den 27 april 1956 (nr 188) de värnpliktiga efter kroppsbeskaffenhet och allmänt hälsotillstånd till olika besiktningssgrupper. Besiktningssgrupperna är utformade efter de värnpliktigas användbarhet i freds- och krigsorganisationerna. Värnpliktiga med begränsad användbarhet placeras i någon av besiktningssgrupperna 3 och 4.

Av värnpliktiga i besiktningssgrupp 3 och 4 uttas – med utgångspunkt i skolunderbyggnad och planerad fortsatt studiegång – vissa för utbildning i specialtjänst, t. ex. som medicinalpersonal eller teknisk personal. Denna kategori värnpliktiga ingår i krigsorganisationen. En andra kategori värnpliktiga i besiktningssgrupp 3 och 4 utgörs av dem som tas ut för utbildning i stabstjänst. Vissa genomgår underofficersutbildning vid armén och kustartilleriet och blir efter genomgången utbildning stabsbiträden i krigsorganisationen. Återstoden av de värnpliktiga i denna kategori, som är värnpliktiga i allmänhet, utbildas till expeditionstjänst eller i vissa yrkestjänster. Även dessa värnpliktiga ingår till övervägande del i krigsorganisationen. Den tredje och sista kategorien värnpliktiga i besiktningssgrupp 3 och 4 utgörs av handräckningsvärnpliktiga. Denna kategori är den till storleksordningen helt do-

minerande. Endast en mindre del av dessa värnpliktiga är krigsplacerade.

1960 års värnpliktsutredning har i december 1965 överlämnat betänkandet »Värnplikten» (SOU 1965: 68), i vilket framläggs förslag rörande utbildningstidens längd och utformning för flertalet kategorier värnpliktiga. Förslag som nära ansluter till vad värnpliktsutredningen föreslagit, har förelagts 1966 års riksdag och antagits av denna (prop. 1966: 106, L²U 48, rskr 271). Utredningen har anmält, att vissa frågor återstår att lösa, bl a frågan om den slutliga utformningen av de handräckningsvärnpliktigas tjänstgöring.

I fråga om de handräckningsvärnpliktiga föreligger enligt värnpliktsutredningen särskilda problem, som kräver överväganden beträffande inte bara utbildningstidens längd utan också beträffande behovet och arten av arbetsinsatser från de handräckningsvärnpliktiga. Bl a pekar utredningen på att åtskilliga av de arbetsuppgifter för vilka i dag används handräckningsvärnpliktiga består i okvalificerat, lätt kroppsarbete. Allteftersom antalet värnpliktiga med kvalificerad praktisk eller teoretisk utbildning ökar, blir det allt svårare att för befintliga arbetsuppgifter för handräckningsvärnpliktiga finna sådana värnpliktiga, som inte anser att deras civila kvalifikationer är större än vad som svarar mot de arbetsuppgifter, vilka de satts att fullgöra. Den ökade omfattning i vilken värnpliktiga numera uttas till expeditionsbiträden i stället för att placeras i konventionell handräckningstjänst torde få ses som ett försök att begränsa olägenheterna härvidlag.

Ett utredningsarbete beträffande de handräckningsvärnpliktiga av angiven allsidig art faller, anför värnpliktsutredningen, utanför utredningens nuvarande uppdrag. Utredningen föreslår därför att för denna uppgift antingen en särskild utredning tillkallas eller särskilt uppdrag lämnas till värnpliktsutredning-

en. I avvaktan på resultatet härav har föreslagits en provisorisk reglering av utbildningstiden för de handräckningsvärnpliktiga. Förslag om en sådan reglering har behandlats i förenämnda prop 1966: 106.

För egen del anser jag, med hänsyn till omfattningen av de nämnda uppgifterna, att en särskild sakkunnig bör tillkallas för ifrågavarande utredning.

Utredningen skall omfatta utbildningen av de värnpliktiga i besiktningsgrupp 3 och 4, med undantag för dem som tas ut till utbildning i specialtjänst. ---

Vid utredningen bör först undersökas den nuvarande och den väntade framtida tillgången på värnpliktiga tillhörande de nuvarande besiktningsgrupperna 3 och 4. Därvid bör beaktas de förändringar av tillgången som kan bli en följd av de förslag rörande bla uttagning m m av värnpliktiga som kan komma att läggas fram av 1964 års inskrivnings- och personalredovisningsutredning.

Utredningen bör beräkna det behov av värnpliktiga tillhörande nu ifrågavarande besiktningsgrupper som behövs för stabstjänst m m i krigsorganisationen. I huvudsak synes utbildningen för dessa värnpliktiga kunna utformas på grundval av de i prop 1966: 106 beslutade riktlinjerna. Ifrågavarande utbildning bör granskas och härav föranledda förslag framläggas beträffande utbildningstidens längd och fördelning.

Huvuddelen av utredningens uppmärksamhet bör ägnas åt den tredje kategorin värnpliktiga i besiktningsgrupp 3 och 4, de som normalt inte ingår i krigsorganisationen, dvs främst de nuvarande handräckningsvärnpliktiga. Som utgångspunkter för utredningens arbete i denna del bör gälla följande.

Som en grundläggande restriktion antas att samtliga värnpliktiga i denna kategori, med de inskränkningar som nödvändiggörs av medicinska skäl, skall erhålla en militär utbildning som i huvudsak svarar mot den för krigsmakten likformiga allmänmilitära utbildning som föreslagits av värnpliktsutredningen. Denna utbildning synes lämpligen böra utföras i ett koncentrerat sammanhang i anslutning till inryckningen. Utredningen bör undersöka hur denna utbildning skall utformas och organiseras.

Utredningen bör därefter undersöka de merutgifter som skulle uppträda om tjänstgöringstiden för de handräckningsvärnpliktiga förlängdes utöver den tid som erfordras för den militära allmänbildningen så att den totala tjänstgöringstiden motsvarade den nuvarande. Alternativt bör beräknas merutgifterna för en total tjänstgöringstid motsvarande vad som skall gälla för värnpliktiga kategori G och F.

Utgångspunkten för utredningens fortsatta överväganden skall utgöras av två alternativ.

I det ena (alt. I) förutsätts att i princip inga

i förväg av samhället uppställda krav beträffande tjänstgöringstiden föreligger utöver de som följer av den allmänmilitära utbildningen. Utredningen bör således pröva hur de uppgifter som f n fullgörs av handräckningsvärnpliktiga i framtiden kan fullgöras till den samhällsekonomiskt lägsta kostnaden. Utgångspunkten för en sådan prövning utgörs av det civila produktionstillskott som de tidigare handräckningsvärnpliktiga skulle kunna ge jämfört med kostnaderna för anställning av civil personal, mekanisering m m. I vissa fall kan även vissa uppgifter som f n fullgörs av handräckningsvärnpliktiga kanske anses kunna helt eller delvis slopas.

I det andra alternativet (alt. II) förutsätts att man utifrån allmänna utgångspunkter anser det lämpligt att de f n handräckningsvärnpliktiga fullgör en tjänstgöring som i omfattning i vart fall inte i väsentlig grad underskrider den som gäller för värnpliktiga kategorierna G och F. Utredningen bör då förutsättningslöst pröva hur denna tjänstgöringstid bör utnyttjas så att försvaret får en optimal utdelning av de värnpliktigas kunskaper och förmåga. Utredningen skall därvid vara oförhindrad att föreslå att tex vissa uppgifter som f n fullgörs av värnpliktiga överförs till civilanställd personal medan värnpliktiga i stället övertar uppgifter som f n fullgörs av anställd personal.

I syfte att ernå balans mellan tillgång på värnpliktiga och konstaterade arbetsuppgifter bör utredningen kunna variera såväl antalet värnpliktiga som längden av tjänstgöringen. Om detta skulle bli aktuellt bör i första hand undersökas om ytterligare värnpliktiga bör friskallas på medicinska eller andra grunder. När det gäller tjänstgöringstidens längd bör bedömningen utgå ifrån en tjänstgöringstid som ansluter till vad värnpliktiga kategorierna G och F skall fullgöra. Variation i tjänstgöringstid i detta alternativ får inte innebära att de f n handräckningsvärnpliktiga får en tjänstgöring som i nämnvärd omfattning underskrider denna norm.

Utredningen bör vara oförhindrad att vid sidan av dessa två alternativ redovisa modifieringar av dessa. Utredningen har inte att ta ställning till vilket av de redovisade alternativen som bör väljas. Självfallet måste vid redovisningen av utredningens skilda alternativ beaktas att likartade samhällsekonomiska problem föreligger även för övriga grupper av värnpliktiga.»

Bland frågeställningar som utredningen bör granska i anslutning till sitt arbete nämns följande.

»Det nya repetitionsutbildningssystem som beslutats på grundval av prop 1966: 106 kräver ökade arbetsinsatser i anslutning till krigs-

förbandens övningar, bl a för att den korta övningstiden i största möjliga utsträckning skall kunna användas för egentlig utbildning och för att krigsberedskapen i materiellt hänseende skall kunna återställas så snart som möjligt efter det att de övande förbanden avrustat. Utredningen bör pröva lämpligheten från skilda utgångspunkter av att använda de f n handräckningsvärnpliktiga till att biträda med sådana arbetsuppgifter.

Utredningen bör vidare särskilt överväga frågan om värnpliktigas utnyttjande i matinrättningar och utspisningslokaler. Utredningen har därvid bl a att överväga de uttalanden rörande utnyttjande av ekonomivärnpliktiga vid mässar m m som gjorts av riksdagens revisorer i berättelse över den år 1953 av dem verkställda granskningen av statsverket och vidare av 1954 års riksdag fattat beslut i samma fråga (SU 104, rskr 253) samt av överbefälhavaren den 28 december 1960 avgivet förslag i ämnet jämte i anslutning till nämnda uttalanden m m avgivna yttranden från olika myndigheter och organisationer.

Utredningen bör överväga frågan om lämplig benämning på nu ifrågakvarande värnpliktiga.

Förslagets eventuella konsekvenser med avseende på de värnpliktigas förmåner bör redovisas.»

Enligt direktiven bör delförslag kunna läggas fram i den mån utredningen finner det vara lämpligt.

Utredningsuppdraget har sedermera vidgats genom att Kungl Maj:t den 10 november 1967 föreskrivit att uppdraget skall omfatta även de värnpliktiga som, utan att tillhöra besiktningssgrupperna 3 och 4, används för stödfunktioner inom krigsmaktens fredsorganisation.

Vidare har Kungl Maj:t den 13 september 1968 uppdragit åt utredningen att granska möjligheterna av en samordning av de militära körcentralerna i stockholmsområdet.

Utredningen har arbetat under benämningen Utredningen om handräckningsvärnpliktiga (UH).

1.2 Utredningsarbetets bedrivande

UH har begagnat sig av den i direktiven lämnade möjligheten att framlägga delförslag eftersom vissa av de i direktiven berörda spörsmålen borde kunna behandlas särskilt utan att resultatet av utredningsar-

arbetet i övrigt behövde avvaktas. UH har därför i juni 1968 framlagt ett delbetänkande med rubriken Vissa personal- och driftfrågor vid militära matinrättningar och mässar (FöD stencilerat betänkande 1968: 2).

Efter särskild framställning från UH uppdrog Kungl Maj:t den 20 september 1968 åt chefen för armén och chefen för marinen att under budgetåret 1968/69 anordna försök vid förbanden inom Gotlands militärkommando med att i viss omfattning ersätta handräckningsvärnpliktiga med civil personal i huvudsaklig överensstämmelse med ett av UH framlagt förslag. Försöksverksamheten skulle bedrivas i samråd med UH, försvarets rationaliseringsinstitut och försvarets materielverk. På institutet skulle ankomma att svara för arbetsstudier och prestationsvärderingar samt att ta fram underlag för kostnadsjämförelser.

I februari 1970 har UH lämnat en redogörelse för gotlandsförsöken såvitt avser förplägnadsverksamheten vid mässar m m samt förslag till ändrade driftformer m m vid militära mässar.

I juni 1970 överlämnade UH ett betänkande med rubriken Bemanningsformer för statliga isbrytare och sjömättningsfartyg, (FöD stencilerat betänkande 1970: 9) syftande bl a till att värnpliktiga på samtliga isbrytare och vissa sjömättningsfartyg m m byts ut mot civil personal.

Sedermera avgavs ett betänkande dagtecknat i juni 1971 med rubriken Utbildning av vissa värnpliktiga i stabstjänst (SOU 1971: 57) samt i augusti samma år ett betänkande rubricerat De militära körcentralerna i stockholmsområdet (FöD Stencilerat betänkande 1971: 2).

I föreliggande slutbetänkande behandlas i avdelning I utbildning m m av de i de förutvarande besiktningssgrupperna 3 och 4 ingående värnpliktiga som normalt inte ingår i krigsorganisationen, d v s de nuvarande handräckningsvärnpliktiga. I avdelning II behandlar UH utbildning och användning av de värnpliktiga som, utan att tillhöra de förutvarande besiktningssgrupperna 3 och 4, används för stödfunktioner inom krigsmaktens fredsorganisation, d v s de s k B-dels-

värnpliktiga. UH får här erinra om att indelningen i besiktningssystemerna 1-4 i det nya inskrivningssystemet ersatts med ett system som innebär ett betydligt mer nyanserat uttagningsförfarande, bl a grundat på analyser av de krav som måste ställas på de värnpliktiga under krigsförhållanden samt ett ökat hänsynstagande till de värnpliktigas kvalifikationer i olika hänseenden. Benämningen handräckningsvärnpliktiga används dock fortfarande i dagligt tal och används i det följande även av UH som en »arbetsbenämning» för att särskilja dessa värnpliktiga från de mera fäldtugliga. I kapitel 4 föreslår emellertid UH att benämningen handräckningsvärnpliktiga inte längre bör användas.

UH har bedrivit utredningsarbetet i olika arbetsgrupper. Efter hand som utredningsarbetet föranlett delbetänkanden har arbetsgrupperna upplösts. Den grupp som haft att behandla utbildning och användning av de värnpliktiga varom här är fråga har letts av experten T Knutsson-Hall. Försöksverksamheten vid gotlandsförbanden har dock letts av experten N Franzén, biträdd av representanter ur arméstaben och marinstaben samt befattningshavare vid försvarets rationaliseringsinstitut. Kostnadsberäkningar och analyser har gjorts av experten B C Ysander.

UH har bearbetat ett omfattande underlag som inhämtats från centrala ämbetsverk, särskilt värnpliktsverket, försvarsgrensstaber, regionala staber på olika nivåer och samtliga förband och skolor inom krigsmakten. Studiebesök har gjorts vid flera regionala staber samt ett 40-tal förband och skolor inom de olika försvarsgrenarna. Verksamheten vid inskrivningsförrättningar har följts. Samtal har ägt rum med chefer vid de besökta förbanden m m om deras erfarenheter av de handräckningsvärnpliktigas tjänstgöring och inställning till förelagda arbetsuppgifter. Cheferna och annat befäl samt civil personal har därvid fått tillfälle att framlägga synpunkter på UH förslag beträffande dessa värnpliktigas användning. Värnpliktiga vid flertalet förband m m har även intervjuts.

De försök som med det av Kungl Maj:t den 20 september 1968 lämnade medgivandet bedrivits vid förbanden inom Gotlands militärkommando har följts upp med kvartalsvis gjorda besök och regelbunden rapportering från förbanden angående försöksverksamheten.

UH har efter studiebesök vid dåvarande arméns hundskola funnit att skolan i hög grad utnyttjade handräckningsvärnpliktiga för sin verksamhet. UH har den 29 november 1968 gjort framställning hos Kungl Maj:t om att skolans framtida organisation och verksamhet skulle göras till föremål för en särskild utredning. Kungl Maj:t som gett försvarets rationaliseringsinstitut sådant uppdrag har efter beslut av riksdagen den 4 juni 1971 fastställt organisation m m av skolan, innebärande bl a att handräckningsvärnpliktiga inte längre skall användas i verksamheten. Skolan benämns numera försvarets hundskola.

UH har biträtt chefen för flygvapnet i den försöksverksamhet rörande rationalisering av flygtidsproduktionen vid krigsflygskolan som bedrivs enligt Kungl Maj:ts senast den 29 juni 1970 lämnade medgivande. Försöksverksamheten har form av prov som bl a innebär att flygtidsproduktion sker med visst antal civila anställningshavare såsom ersättare för värnpliktiga i flygstations-tjänst. Försöksverksamheten får bedrivas längst intill den 1 juli 1972.

I slutskedet av UH arbete har framlagts förslag till modifierad värnpliktsutbildning (se prop 1972: 75 angående försvarets fortsatta inriktning m m). Vissa ändringar av UH då utarbetade förslag har därför måst göras. De väsentligaste ändringarna har gjorts i UH förslag till utformning m m av den allmänmilitära utbildningen av handräckningsvärnpliktiga.

UH förslag i övrigt har dock bedömts kunna bibehållas i stort sett oförändrade, eftersom de innehåller principiella synpunkter på de handräckningsvärnpliktigas tjänstgöring m m att ligga till grund för ett kommande ställningstagande till dessa spörsmål. Vissa avsnitt innehåller exempel vilka bör kunna tjäna till vägledning vid utarbetandet

av de tillämpningsföreskrifter som senare bör meddelas av vederbörande militära myndigheter oavsett de förändringar som beslutas beträffande tjänstgöringstiderna för olika kategorier av värnpliktiga. Detta gäller särskilt kapitel 9 »Inpassning och förläggning av de handräckningsvärnpliktigas grundtjänstgöring».

1.3 Avgivna yttranden

UH har avgivit ett antal yttranden till Kungl Maj:t och till chefen för försvarsdepartementet. Förteckning över dessa är som bilaga 1:1 fogad till betänkandet.

2.1 Handräckningstjänstens uppkomst

Det av Karl XI införda indelningsverket låg till grund för härordningen ända fram till dess 1901 års värnpliktslag trädde i kraft. Under 1800-talet kompletterades indelningsverket med den sk allmänna beväringen och en lag om allmän värnplikt. Varje vapenför man blev skyldig att tillhöra beväringen fr o m det år han fyllde 21 år. Under fred ålades en beväring en kort utbildningsskyldighet under första beväringåret. Under 1800-talets lopp utökades tjänstgöringsskyldigheten i fred. Självfallet avdelades för diverse arbetsuppgifter av handräckningskaraktär vissa värnpliktiga som visade sig mindre lämpade för vapentjänst. Någon strikt gränsdragning mellan vanlig tjänst och handräckningstjänst torde inte ha förekommit. Ej heller klagjordes vad som var handräckningsgöromål i egentlig mening. I vissa fall har hela truppen satts att utföra sysslor som vanligen ankommit på härför särskilt uttagna värnpliktiga. Så kan ske än i dag t ex i form av en stor koncentrerad städaktion över ett helt kasernområde.

Att handräckningstjänst länge uppfattats som diskriminerande beror på att det är negativa förutsättningar hos den enskilde värnpliktige vilka medfört hans placering i handräckningstjänst.¹ Därtill kommer att när mera fäldugliga värnpliktiga begått någon lindrigare förseelse dessa kunnat bestraffas ge-

nom att vederbörande beordrats till viss tids handräckningstjänst.

2.2 Besiktningreglementena

Det första besiktningreglementet är från den 24 januari 1902 som en konsekvens av 1901 års värnpliktslag. I dess § 7 anges som icke vapenför värnpliktig den, som antingen är mellan 154 och 157 cm lång och med »i övrigt god kroppsutveckling» eller som är minst 157 cm lång men med vissa

¹ Liksom många andra värnpliktskategorier har även handräckningsvärnpliktiga fått grovkornigt skämtsamma öknamn, det vanligaste har varit malajer. Uttrycket kan spåras till 1871 (C. L. H. Thulstrups Minnen) men kanske ännu tidigare genom en förvrängning av franskans *maladroit* = fumlig, otymlig, trög. (Jmf Wilh. von Braun Samlade berättelser I—IV Stockholm 1900. von Braun var kadett på Karlberg från 1828). I flottan användes tidigt geografiskt betonade öknamn i nedsättande syfte på nyinryckta såsom mongol, kalmuck, kabyll o s v. I en roman »Lysande elände» utgiven 1909 och skriven av A. W. G. Sundberg (Pharao) med motiv från 1880-talet kan följande läsas: »... de kommo två och två bärande en kittel på en stång mellan sig. Till denna syssla utsågos de som voro omöjliga i exercisen. Då de vanligen voro de snuskigaste och enfaldigaste bland beväringen sparades icke på glåpord, när dessa stackare visade sig och den hos soldaterna starkt framträdande folkhumorn fick här ett rikt fält att exploatera.»

Malajnamnet förekommer givetvis också i beväringssvisor och i populära slagdängor. Även i folklustspel har benämningen använts på de handräckningsvärnpliktiga.

Källa: Gösta Langenfelt Officersjargong och manskapslang i Sverige 1645—1945. Koop. Förb. förlag 1947.

»kroppsfel eller lyten genom vilka väl för- mågan att deltaga i övning eller tjänst under vapen men ej arbetsdugligheten väsent- ligen inskränkes». Härmed gavs indirekt också den första beskrivningen av en värn- pliktig avsedd för handräckningstjänst. Re- glementet ersattes av en kungörelse 1915 (SFS nr 53) utan någon förändring av be- stämmelserna om icke vapenföra.

I 1926 års kungörelse (SFS nr 11) delades de värnpliktiga upp i dels studenter och lik- ställda, dels sjökaptener och likställda jäm- te övriga värnpliktiga. Den förstnämnda ka- tegorin uppdelades i sådana som var lämp- pade för vapentjänst och sådana som en- dast var lämpade för viss befattning. Inom den sistnämnda kategorin hänfördes de va- penföra till F-, E- och D-grupp. De icke vapenföra som ansågs dugliga till krigs- tjänst hänfördes till B-grupp. Om de sena- re gällde att de på grund av sin kropps- längd eller närmare angivna kroppsfel, ly- ten eller sjukdomar inte kunde deltaga i vapentjänst men likväl hade en arbetsduglig- het som inte väsentligen inskränktes av be- rörda orsaker. Den 1925 genomförda nya värnpliktslagen gav möjlighet till s k ka- tegoriklyvning – frikallelse kunde ske av andra än medicinska skäl – och ledde till att även vapenföra som ingick i ersättnings- reserven uttogs till handräckningstjänst.

I 1936 års värnpliktslag infördes vissa modifieringar varigenom vapenföra inte längre kunde uttagas till dylik tjänstgöring. Besiktningskungörelsen påföljande år (SFS 1937: 15) bibehöll uppdelningen av de värn- pliktiga i studenter och likställda samt öv- riga med den ändringen att sjökaptenerna och deras likställda nu hänfördes till stu- dentgruppen. De vapenföra indelades i grup- per med nr 1, 2 och 3. Till grupp 4 hän- fördes de icke vapenföra som beskrevs med samma ordalag som i kungörelsen 1926. Den fram till 1970 gällande siffergruppe- ringen hade därmed införts.

Med 1942 års besiktningskungörelse (SFS nr 23) ändrades formuleringen av förut- sättningen för inplacering i besiktningsgrup- perna 3 och 4. Enligt § 3 skulle till nämnda besiktningsgrupper hänföras värnpliktiga be-

haftade med sådana fel, lyten eller sjuk- domar som begränsade deras duglighet till krigstjänst. Värnpliktiga vilkas militära an- vändbarhet i väsentlig grad var begränsad skulle hänföras till grupp 4, övriga till grupp 3.

I besiktningskungörelsen 1951 (SFS nr 645) som ersatte 1942 års kungörelse be- skrivs värnpliktiga som hänförs till grupp 3 på följande sätt: »Dugliga till krigstjänst i begränsad omfattning. Användbara i vis- sa befattningar i fält (ombord).» Motsva- rande beskrivning av värnpliktiga hänförda till grupp 4 lyder: »Dugliga till krigstjänst i väsentligt begränsad omfattning. Ej an- vändbara i fält (ombord).»

I 1941 års värnpliktslag, som ledde till borttagande av kategoriklyvningen, inför- des en bestämmelse som gav möjlighet att beordra värnpliktiga, avsedda för handräck- ningstjänst, att fullgöra en eller flera repe- titionsövningar i direkt anslutning till för- sta tjänstgöringen. Denna förlängda tjänstgö- ring hade ingen karaktär av verklig repe- titionsövning och torde inte annat än slump- mässigt ha för dessa värnpliktiga betytt nå- gon medverkan vid de för de fullt vapenföra avsedda repetitionsövningarna.

2.3 S k ekonomivärnpliktiga och »civila ersättare». Förslag från 1948 års värn- pliktiskommitté

Vid olika tillfällen under 1940-talet behand- lades frågan om behovet av arbetskraft till den militära handräckningstjänsten. Såväl 1941 års försvarsutredning som 1945 års försvarskommitté ansåg det dock inte va- ra möjligt att göra en exakt beräkning av detta behov. Någon närmare definiering av vad som menades med begreppet handräck- ning synes inte heller ha gjorts. 1941 års försvarsutredning bedömde det inte möjligt att med värnpliktiga tillgodose hela behovet av arbetskraft. Det gick inte ens genom att i viss utsträckning utnyttja för soldatut- bildning uttagna värnpliktiga. Bristen måste därför täckas med civil arbetskraft.

1945 års försvarskommitté räknade fram

att det erforderliga behovet av handräckning var åtskilligt större än det 1941 års försvarsutredning angett. Med hänsyn till den föreslagna avkortningen av den första tjänstgöringen syntes det enligt kommittén angeläget att värnpliktiga tillhörande besiktningsgrupp 1 och 2 icke disponerades för handräckningstjänst mer än totalt 1–2 dagar per månad. I övrigt måste man lita till civil arbetskraft eftersom de till handräckningstjänst uttagna inte räckte till.

I enlighet med sina direktiv upptog 1948 års värnpliktskommitté i sitt betänkande den 15 augusti 1949 (SOU 1949: 46) till behandling »möjligheterna att tillgodose behovet av ekonomivärnpliktiga och tjänstgöringens utformning för dessa».

Kommittén ansåg inledningsvis att det ur såväl nationalekonomisk synpunkt som med hänsyn till den enskildes berättigade fordran att icke i onödan få offra tid på rent handräckningsmässig militärtjänst var av vikt att de ekonomivärnpliktigas arbetskraft utnyttjades på rationellaste sätt. En väsentlig förutsättning härför var att de militära myndigheterna ständigt kunde överblicka såväl handräckningsbehovet som tillgången på värnpliktiga av angivet slag. Det som gjorde det så svårt att i förväg fastställa det tillgängliga antalet dylika värnpliktiga var den förekommande omgrupperingen till besiktningsgrupp 4 under pågående grundutbildning av värnpliktiga som ursprungligen hänförs till besiktningsgrupper för fullt vapenföra.

Omkring 1949 hade armén ett behov av handräckningspersonal om 5 000 man per år. Av dessa avsågs 2 000 kollektivavtalsanställda för arbetsuppgifter där viss specialkunskap krävdes. Eftersom för arméns del endast 1 200–1 500 man vid inskrivningarna hänfördes till besiktningsgrupp 4 och ytterligare 1 200 erfarenhetsmässigt beräknades bli omgrupperade till handräckningstjänst inom två månader fattades det ändock arbetskraft. I slutet av 1940-talet beviljades därför årligen medel för anställning av ca 425–500 kollektivavtalsanställda »såsom ersättare för ekonomivärnpliktiga».

Enligt en generalorder från 1948 skulle

de ekonomivärnpliktiga fullgöra första tjänstgöringen samt samtliga repetitions- och efterutbildningsövningar i en följd, sammanlagt 12 månader. Enligt då gällande bestämmelser skulle dessa värnpliktiga genomgå minst fyra veckors militärutbildning. Denna utbildning avsåg att ge vederbörande kunskaper om militär ordning, förmåga till militärt uppträdande i och utom tjänsten samt den färdighet i vapnets bruk och viss materiels handhavande som erfordrades för tjänsten vid depåer och anstalter under såväl fred som krigstid samt vid vissa krigsorganiserade förband. Utbildningen medgav endast att de värnpliktiga nödortfigt lärde sig hantera ett handvapen till självförsvar. För handräckningstjänst var alltså en sådan värnpliktig disponibel under 11 månader. För de till dylik tjänst omgrupperade kunde dock tiden variera högst betydligt.

1948 års värnpliktskommitté kritiserade den dåvarande anordningen med civila ersättare för ekonomivärnpliktiga. Systemet var enligt kommittén oekonomiskt för statsverket. Vidare var det en olägenhet att vissa militära handräckningsarbeten som fordrade kontinuitet i fråga om arbetskraft ofta måste uppskjutas i avvaktan på att ekonomivärnpliktiga skulle komma att disponeras under i regel längre tid än de tillfälligt anställda civila arbetarna. Dessutom var det ogynnsamt inte blott ur försvarets utan även från de kollektivavtalsanställdas synpunkt med de korta anställningstiderna och de osäkra arbetsförhållandena. På vissa platser hade det också visat sig vara mycket svårt att anskaffa den medgivna civila arbetskraften.

Kommitténs förslag till att undvika de angivna olägenheterna med dåvarande system gick ut på att de värnpliktiga som efter påbörjad första tjänstgöring omgrupperades till besiktningsgrupp 4 skulle hemförlovas för att påföljande år fullgöra resterande del av sin tjänstgöring i handräckningstjänst. Därigenom kunde större stadga, bättre och effektivare planläggning samt ändamålsenligare utnyttjande av personalen ernås, tillgången på värnpliktiga för handräckningstjänst kunde överblickas och brister kunde utfyllas med civil personal. Ge-

nom förbandschefs försorg skulle på lämpliga tidpunkter förbandets egna, föregående utbildningsår omgrupperade och hemförlovade värnpliktiga inkallas. Genom ett successivt utbyte skulle det enligt kommittén bli möjligt för de kvarvarande att sätta de nya in i arbetets gång. Kontinuitet och lugn arbetsrytm kunde härigenom i möjligaste mån säkerställas.

Kommittén var medveten om den olägenhet som dess förslag medförde för de värnpliktiga som genom omgruppering till besiktningsgrupp 4 hemförlovades för att återkomma vid någon tidpunkt nästa år och då tjänstgöra i handräckningsarbete resterande del av sin värnpliktstid. Men samma system fanns redan för sådana värnpliktiga som förklarats tillfälligt odugliga till krigstjänst (T-förklarade). Även dessa hemförlovades för att inställa sig nästa år till förnyad prövning som vid ett godkännande ledde till ett fullgörande av återstoden av den första tjänstgöringen. För att möjliggöra ett hänsynstagande till personliga förhållanden skulle dock enligt kommitténs förslag en i samband med läkarundersökningen vid inryckning omgrupperad värnpliktig få valrätt att antingen omedelbart avbryta tjänstgöringen eller också fullgöra en månads militärutbildning före hemförlovningen. Övriga som omgrupperats efter någon tids tjänstgöring skulle få en till två månader på sig för att förbereda en eventuell återgång till civil verksamhet.

I proposition nr 224 till 1950 års riksdag anmäldes kommitténs förslag men föredragande departementschefen ansåg sig inte kunna förorda detsamma främst med hänsyn till de olägenheter som skulle uppstå för sådana värnpliktiga som under sin första tjänstgöring omgrupperades till handräckningstjänst och då måste hemförlovas för att inkallas på nytt påföljande år. Vid ärendets remissbehandling hade statens organisationsnämnd skisserat en annan lösning, nämligen att vid inskrivningen öka antalet värnpliktiga i grupp 4 och i motsvarande mån minska det antal som dittills kanske med tvekan hänförts till grupp 3. Vidare hade organisationsnämnden meddelat

att rationaliseringen av ekonomitjänsten fortskridit och att minimibehovet ekonomivärnpliktiga vid armén kunde uppskattas till 2 150 man i stället för av kommittén angivna 2 800 man. Enligt departementschefen fick organisationsnämndens skisserade förslag närmare övervägas. Riksdagen uttalade ingen erinran häremot.

2.4 1954 års riksdags uttalande angående värnpliktigas kommendering till befälsmässar

Vissa andra synpunkter började komma fram ifråga om användningsområdet för ekonomivärnpliktiga.

I ett yttrande den 14 augusti 1952 till chefen för armén över en av statens organisationsnämnd framlagd rapport över organisationsundersökningar vid K 1 tog nämligen försvarets civilförvaltning bl a upp frågan om användningen av värnpliktiga som tillhörde stabskompaniet vid K 1. Civilförvaltningen skrev därvid följande:

»Vad angår behovet av personal inom stabskompaniet har civilförvaltningen icke kunnat undgå att fästa sig vid det stora antalet värnpliktiga, som avsetts för olika myndigheter. Det synes förtjänt att övervägas, huruvida icke i varje fall vid de centrala förvaltningsmyndigheterna behovet av expeditionsvaktspersonal för framtiden helt bör tillgodoses genom anställande av dylik personal med avlöning från de till myndigheternas förfogande stående anslagen. Härigenom skulle behovet av ekonomivärnpliktiga vid förbanden bättre än f n kunna tillgodoses och antalet med avlöning från arméns arbetaravlöningsanslag kollektivavtalsanställda ersättare för värnpliktiga nedbringas.»

Ett annat arbetsområde för vissa värnpliktiga nämligen befälsmässarna togs upp till granskning år 1953 av riksdagens revisorer som konstaterade att man vid fastställandet av behovet av ekonomivärnpliktiga icke syntes ha räknat med att den militära handräckningstjänsten skulle omfatta jämväl tjänstgöring på befälsmässarna. Det ifrågavarande systemet ingav betänklighe-

ter eftersom mässarna hade karaktär av privat affärsrörelse. Särskilt otillfredsställande fann revisorerna det vara att kommendering till tjänstgöring på mässarna skedde vid förband som ansågs lida brist på ekonomivärnpliktiga och som därför medgivits anställa civila ersättare för dessa. Vid 1954 års riksdag uttalade statsutskottet att det funnit de skäl bärande som revisorerna åberopat för en avveckling av systemet med kommendering av värnpliktig personal till tjänstgöring vid mässor av olika slag. Dylig kommendering syntes därför i princip icke vidare få förekomma. Efter undersökning och prövning i varje särskilt fall borde dock ekonomivärnpliktiga även i fortsättningen kunna tas i anspråk för nu avsedd tjänstgöring vid vissa skolor. Riksdagen godkände statsutskottets utlåtande.

Beträffande vad som därefter skett i frågan rörande värnpliktigas användning i mässor och marinrättningar inom krigsmakten får UH hänvisa till sitt delbetänkande i juni 1968 samt till redovisningen i 3.3 över vilka beslut av statsmakterna betänkandet ifråga lett fram till.

2.5 *Handräckningsvärnpliktiga och totalförsvaret. Förslag 1962 i betänkandet »Totalförsvarets personalfrågor»*

I sitt betänkande 1962 »Totalförsvarets personalfrågor» behandlade 1954 års utredning rörande totalförsvarets personalbehov bl a metoder för samt konsekvenser av utbildningskontingentens maximering genom kategoriklyvning. En metod var att maximera den värnpliktskontingent som skulle undergå utbildning genom kategoriklyvning på medicinska grunder. Erfarenhetsmässigt visste man hur de värnpliktiga fördelade sig på besiktningsgrupper och att befrielse av exempelvis värnpliktiga som hänförts till besiktningsgrupp 4 skulle gå att bestämma antalsmässigt i varje fall till en viss storleksordning. Men det var dock svårt enligt utredningen att avgöra om en värnpliktig borde hänföras till besiktningsgrupp 3 eller 4. Eftersom vederbörande till övervägande delen togs i anspråk för handräckningstjänst

i båda fallen blev grupperingen vid inskrivning och inryckning av begränsad betydelse under fredsförhållanden. En korrigerig av grupperingen kunde dock ske under första tjänstgöringens förlopp. Helt annat blev givetvis fallet, om gränsdragningen mellan grupperna skulle medföra befrielse från värnpliktens fullgörande i fred (grupp 4) eller ej (grupp 3) och samtidigt personal för handräckningstjänst skulle uttas på medicinska grunder ur den betydligt större besiktningsgruppen 2.

Utredningen föreslog att värnpliktiga i besiktningsgrupperna 3 och 4 borde kunna tas i anspråk i ökad omfattning inom civilförsvaret, om personalbrist förelåg där. Inom civilförsvaret måste man liksom vid krigsmakten ta hänsyn till att det inom glesbebyggda områden fanns svårigheter att rekrytera organisationen med personal som till alla delar uppfyllde ställda kvalifikationer och dessutom var bosatt så att korta inställetider kunde hållas vid krigsorganisering. Av denna anledning fick värnpliktiga icke anses diskvalificerade för användning inom civilförsvaret enbart därför att de hänförts till besiktningsgrupp 3 eller 4.

2.6 *1960 års värnpliktsutredning om de handräckningsvärnpliktiga*

I sitt betänkande Värnplikten (1965: 68) tog 1960 års värnpliktsutredning (VU 60) upp vissa problem beträffande de handräckningsvärnpliktiga.

Enligt VU 60 förelåg vissa särskilda förhållanden som för de handräckningsvärnpliktiga gjorde en översyn av tjänstgöringsförhållanden m m aktuell. Härvid åsyftades främst följande.

Till skillnad från övriga värnpliktiga i allmänhet hade de handräckningsvärnpliktiga utvalts på diskvalificerande grunder. Ifrågavarande värnpliktiga fyllde nämligen på en eller flera punkter icke de krav som i allmänhet måste ställas på den som i krig skall tjänstgöra i fält eller ombord. Denna grund för urvalet kunde lätt medföra att den handräckningsvärnpliktiges självkänsla rubbades. Vidare kunde övriga värnplikti-

gas inställning till de handräckningsvärnpliktiga inverka negativt liksom också arten av de arbetsuppgifter den värnpliktige sattes att fullgöra.

VU 60 menade att åtskilliga av de arbetsuppgifter för vilka handräckningsvärnpliktiga i dag användes bestod i okvalificerat, lätt kroppsarbete. Alltefter som antalet värnpliktiga med kvalificerad praktisk eller teoretisk utbildning ökade blev det allt svårare att för befintliga arbetsuppgifter finna handräckningsvärnpliktiga som inte ansåg att deras civila kvalifikationer var större än vad som svarade mot de civilt präglade arbetsuppgifter de sattes att fullgöra. Försök att begränsa olägenheterna härav skedde dock genom att värnpliktiga i ökande omfattning placerades i expeditionstjänst i stället för handräckningstjänst.

De normer efter vilka behovet av handräckningsvärnpliktiga vid förband, staber m m beräknades var grundade på organisationsundersökningar och överväganden som kunde ligga åtskilliga år tillbaka i tiden. Sedan dess kunde förhållandena enligt vad VU 60 funnit ha ändrats på flera områden av betydelse i detta sammanhang. Organisation och verksamhet inom krigsmakten hade sålunda omlagts på flera punkter. I vissa fall hade personalbehovet härigenom ändrats. Nya typer av arbetsbesparande maskiner hade framkommit som också kunde medföra ändrade personalbehov.

Vidare erinrade VU 60 om de år 1965 pågående utredningarna om nytt inskrivningssystem och om ny kostnadsredovisning inom försvaret. Dessa kunde komma att leda till sådana resultat att de påverkade såväl det framtida antalet handräckningsvärnpliktiga som bedömningen av vilka behov som borde tillgodoses genom användning av handräckningsvärnpliktiga.

Slutligen påkallade de förslag VU 60 framlagt angående utbildningen för flertalet värnpliktiga även vissa ändringar beträffande de handräckningsvärnpliktiga. Således fanns anledning att ändra omfattningen av deras allmänmilitära utbildning så att den så långt möjligt svarade mot den för krigsmaktens övriga värnpliktiga likform-

ga allmänmilitära utbildning som VU 60 föreslagit. De handräckningsvärnpliktigas grundutbildning borde vidare inpassas under året så att den så långt möjligt tillgodosåg studiesociala krav. Särskilda problem förelåg vid fullgörandet av vissa repetitionsövningar i direkt anslutning till grundutbildningen. Ytterligare måste tillses att det temporära behovet av handräckningsvärnpliktiga som uppkom vid repetitionsövningar i krigsförband blev tillgodosett också med den vidgade omfattning repetitionsutbildningen i allmänhet borde få enligt VU60 förslag. De handräckningsvärnpliktigas tjänstgöringsförhållanden måste till sina allmänna principer så långt möjligt och lämpligt anslutas till vad som föreslogs för övriga värnpliktiga, exempelvis ifråga om krigsförbandsövnings längd. Ett skäl härför var att ett betydande antal värnpliktiga som från början hänförs till besiktningssgrupperna 1 och 2 efter ny läkarbesiktning hänfördes till grupperna 3 och 4.

2.6.1 Förslag om särskild utredning

För att allsidigt kunna angripa problemen kring de handräckningsvärnpliktigas tjänstgöring fordrades enligt VU 60 att inte blott tjänstgöringstidens längd utan också de handräckningsvärnpliktigas arbetsuppgifter togs upp till behandling. Sistnämnda fråga sammanhängde nära med den om stabs- och förvaltningstjänstens allmänna organisation. Ett utredningsarbete som även rörde behovet i stort av handräckningsvärnpliktiga låg emellertid utanför VU 60 uppdrag. Dock bedömde VU 60 det som angeläget att en sådan utredning kom till stånd. I avvaktan på resultat av en tidskrävande utredning kring dessa frågor blev det nödvändigt att vidta vissa provisoriska åtgärder, föranleda av övergången till ett nytt värnpliktsutbildningssystem inom krigsmakten i övrigt. En provisorisk reglering borde sikta till att antalet tjänstgöringsdagar för de handräckningsvärnpliktiga förblev i huvudsak oförändrat. Vidare räknade VU 60 med att tv ingen nämnvärd förändring skedde av innehållet i den inledande utbildningen för

de handräkningsvärnpliktiga liksom att den gällande 35-årsgränsen för inkallande av värnpliktiga i handräckningstjänst tv bibehölls. Däremot borde tjänstgöringstidens längd m m anpassas till vad som föreslagits för övriga värnpliktiga med sådan begränsning dock ifråga om skyldigheten att fullgöra repetitionsutbildning att totala antalet tjänstgöringsdagar härvid icke skulle öka.

Utredningsförslaget innebar att de vid inskrivningen till handräckningstjänst uttagna i likhet med värnpliktiga F vid armén och kustartilleriet skulle fullgöra en grundutbildning på 300 dagar samt därutöver repetitionsutbildning om sammanlagt (5 × 18 =) 90 dagar. I allt skulle därmed tjänstgöringen komma att uppgå till 390 dagar. Dessa värnpliktigas tjänstgöringstid blev därmed längre än den som föreslogs för flertalet värnpliktiga G. Förslagen från VU 60 beträffande tjänstgöringen för de handräkningsvärnpliktiga vid flottan och flygvapnet innebar en total tjänstgöring på 392 resp 394 dagar.

När en värnpliktig under grundutbildningen överfördes till handräckningstjänst borde han fullgöra densamma under lika många dagar i stort sett som en redan vid inskrivningen till sådan tjänst uttagen, ehuru med vissa undantag. Dock borde vid överföring till handräckningstjänst en värnpliktig G inte behöva få sin tjänstgöringstid förlängd utan vid armén och kustartilleriet fullgöra en tjänstgöring på sammanlagt 333–345 dagar och vid flygvapnet 330 dagar. En värnpliktig F vid flygvapnet som under sin grundutbildning överfördes till handräckningstjänst skulle få en sammanlagd tjänstgöringsskyldighet om 375 dagar.

Liksom tidigare borde enligt VU 60 de handräkningsvärnpliktiga i samband med inkallelse till grundutbildningen kunna åläggas repetitionsutbildning helt eller delvis i direkt anslutning till grundutbildningen. Om överföring till handräckningstjänst skett under grundutbildningen borde sådant åläggande endast kunna ske efter frivilligt åtagande av den värnpliktige.

Om grundutbildningens längd för de handräkningsvärnpliktiga uttalade sig VU

60 i sitt betänkande enligt följande (sid 163): »För de handräkningsvärnpliktiga är behovet av egen utbildning förhållandevis litet. Såsom hittills bör dessa under huvuddelen av sin tjänstgöring avses för täckande av krigsmaktens behov av arbetskraft. Längden av deras tjänstgöring bör därför väsentligen bestämmas av krigsmaktens behov av arbetskraft och av tillgången på värnpliktiga, lämpade för handräckningstjänst.»

Att handräckning behövdes för effektivisering av de fullt vapenföras utbildning underströks av VU 60 på sid 215 med följande ord:

»I syfte att vinna tid för utbildning bör bla eftersträvas att minska omfattningen av handräckningstjänsten för de värnpliktiga, som utbildas för befattningar i krigsorganisationen. Utredningen är medveten om att grundförutsättningen härför är att tillgången på handräckning i övrigt är tillräcklig och att fredsdriften vid truppförbanden ytterligare rationaliseras.»

2.6.2 Remissinstansernas synpunkter på utredningens förslag

VU 60 förslag om en särskild utredning av de handräkningsvärnpliktigas tjänstgöringsförhållanden föranledde vid remissbehandlingen inga erinringar. *Chefen för armén* framhöll att med hänsyn till den ökade svårigheten att rekrytera civil arbetskraft till utbildningsanstalterna det var av största vikt att behovet av handräkningsvärnpliktiga tillgodosågs för att utbildningsmålen skulle nås. Detta gällde såväl under grundutbildningen som under repetitionsutbildningen. *Arméchefen* ansåg vidare att om tilldelningen av handräkningsvärnpliktiga inte kunde ökas deras tjänstgöring borde avpassas så att behovet av handräckningstjänst tillgodosågs. För det fall att värnpliktiga G under sin tjänst överfördes till handräckningstjänst borde de åläggas 390 dagars tjänstgöringsskyldighet.

Även de handräkningsvärnpliktiga borde enligt *Sveriges Socialdemokratiske Ungdomsförbund (SSU)* innefattas i den differentiering av utbildningstiden som VU 60

föreslagit för övriga värnpliktiga. SSU hävdade att endast behovet av utbildning skulle vara avgörande för längden av den första tjänstgöringen och ansåg att den utbildning de handräckningsvärnpliktiga torde behöva kunde genomföras på kort tid. Det måste från samhällsekonomisk synpunkt vara otillfredsställande att värnpliktiga utförde arbetsuppgifter, som bättre kunde utföras av civilt anställd personal. De allvarliga strävanden till rationaliseringar inom försvaret som på senare år förekommit måste enligt SSU ovillkorligen motverkas av nuvarande system med handräckningsvärnpliktiga. Det var därför angeläget att den föreslagna utredningen genomfördes snabbt och att vederbörlig hänsyn därvid togs till konsekvenserna på arbetsmarknaden.

Den föreslagna provisoriska anpassningen av tjänstgöringen lämnades i huvudsak utan erinran vid remissbehandlingen. Dock ansåg SSU att en nedskärning av tjänstgöringstiden för de handräckningsvärnpliktiga kunde ske redan nu till 300 dagar från föreslagna 394 dagar.

Statskontoret som mot bakgrunden av egna erfarenheter av gjorda undersökningar av handräckningsvärnpliktigas arbetsuppgifter tillstyrkte en utredning framhöll i detta sammanhang att frågan om kategoriklyvning genom skärpt besiktning kunde komma att aktualiseras. Behovsbedömningen beträffande antalet handräckningsvärnpliktiga kunde även påverkas av hur dessas grundutbildning lämpligen borde anpassas till dels under året förekommande säsongsmässiga variationer av arbetskraftsbehovet, dels studiesociala skäl.

Sveriges förenade studentkårer (SFS) uttalade i sitt remissyttrande den förhoppningen att en utredning om de handräckningsvärnpliktiga skulle framlägga förslag om en mera meningsfull och till den enskildes kvalifikationer bättre avpassad sysselsättning. Att öka omfattningen av sk expeditionstjänst utgjorde ingen lösning på problemet då denna tjänstgöring från de värnpliktigas synpunkt ofta saknade meningsfullt innehåll. Det var motiverat att söka inordna de handräckningsvärnpliktiga

i en yrkesutbildning tex inom sjukvårds- eller kontorsområdet för att möjliggöra en mera meningsfull tjänstgöring. I den mån detta inte var möjligt borde de ges den grundläggande försvarsutbildning som med hänsyn till omständigheterna var påkallad och möjlig samt därefter frikallas. SFS ansåg att även de värnpliktiga som redan före grundutbildningens början uttagits till handräckningstjänst borde av studiesociala skäl beredas rätt att välja sin repetitionsutbildningstid så att endast två studiemånader togs i anspråk.

I remissyttrande från *Folkpartiets ungdomsförbund (FPU)* underströks att en grundvärdering ifråga om användning av värnpliktssystemet måste vara att detta inte i fred användes annat än till utbildning för uppgifter inom krigsorganisationen. I fråga om differentierad utbildning hävdade FPU att de värnpliktiga inte skulle ges längre utbildningstid än som motsvarades av utbildningsbehovet. Vidare menade FPU att de värnpliktiga inte skulle vara statens billiga arbetskraft tex på isbrytare och sjö- mättningsfartyg eller som övertaliga hjälptekniker vid flygvapnet eller jagarbesättningar för fler jagare än flottan förfogade över. Hela frågeställningen kring de handräckningsvärnpliktiga kom här in i bilden. Enligt FPU var det mycket möjligt att en mer medveten värdering av dessa värnpliktigas användbarhet skulle kunna ge flera en utbildning som kunde motiveras av krigsorganisationens krav.

2.6.3 Beslut vid 1966 års riksdag

I proposition nr 106 till 1966 års riksdag framlades förslag om ett nytt värnpliktsutbildningssystem och i anslutning därtill anmälde föredragande departementschefen att han hade för avsikt att föreslå tillsättande av en utredning rörande de handräckningsvärnpliktiga. I avvaktan på resultat från nämnda utredning borde de handräckningsvärnpliktigas arbetsuppgifter i princip förbli oförändrade. Det var emellertid nödvändigt att provisoriskt anpassa dessas tjänstgöringsskyldighet till den tjänst-

göringsordning som föreslogs för övriga värnpliktiga. Den av VU 60 föreslagna provisoriska anordningen av tjänstgöringen fann departementschefen lämplig, varför den tillstyrktes. Riksdagen lämnade förslaget utan erinran.

3 Nuvarande tjänstgöringsförhållanden för handräckningsvärnpliktiga

3.1 Förutvarande bestämmelser

Intill den 1 september 1966 hade de handräckningsvärnpliktiga att fullgöra dels en 1. tjänstgöring om 300 dagar, dels tre repetitionsövningar envar om 30 dagar. Den totala tjänstgöringsskyldigheten uppgick därmed sammanlagt till 390 dagar.

3.2 Nuvarande bestämmelser

Sedan riksdagen godkänt de i propositionen 1966:106 föreslagna nya grunderna för värnpliktsutbildningen utfärdade Kungl Maj:t genom brev den 16 juni 1966 provisoriska bestämmelser om värnpliktsutbildning att gälla fr o m den 1 september 1966.

Enligt dessa har vid inskrivningen uttagna handräckningsvärnpliktiga att fullgöra

vid armén och kustartilleriet en grundutbildning om 300 dagar samt fem krigsförbandsövningar, envar om 18 dagar,

vid flottan en grundutbildning om 320 dagar samt fyra krigsförbandsövningar, envar om 18 dagar, samt

vid flygvapnet en grundutbildning om 364 dagar samt två krigsförbandsövningar om vardera 15 dagar.

Den sammanlagda tjänstgöringsskyldigheten vid samtliga försvarsgrenar uppgår således till ca 390 dagar.

Såväl enligt förutvarande som nu gällande bestämmelser kan den värnpliktige som

redan vid inskrivningen uttagits för handräckningstjänst enligt truppregistreringsmyndighetens bestämmande åläggas att i direkt anslutning till grundutbildningen fullgöra en eller flera krigsförbandsövningar. Utbildningen skall därvid i möjligaste mån inpassas under året med hänsyn till den värnpliktiges civila studier.

Värnpliktig som under grundutbildningen med anledning av ändrad uttagning överförs till handräckningstjänst (i det följande benämnt omgruppering) erhåller i samband därmed en ändrad total tjänstgöringsskyldighet, innebärande att för honom fortsättningsvis skall gälla den tid som fastställts för de vid inskrivningen uttagna handräckningsvärnpliktiga. En värnpliktig som på grund av sin tidigare uttagning var ålagd en kortare grundutbildning bibehåller dock den kortare tid han skulle ha fullgjort i sin tidigare befattning. Den värnpliktige kan efter eget medgivande åläggas fullgöra en eller flera krigsförbandsövningar i direkt anslutning till grundutbildningen.

Slutligen bör framhållas att en värnpliktig som efter avslutad grundutbildning överförs till handräckningstjänst skall fullgöra samma antal krigsförbandsövningar som han skulle ha fullgjort i sin tidigare befattning.

3.3 Nuvarande antal handräckningsvärnpliktiga, beräkningsgrunder m m

Behovet av handräckningsvärnpliktiga för stödfunktioner i det kontinuerliga stabs- och utbildningsarbetet för grundutbildningskontingentens (i det följande benämnd åldersklassens) och befälsskolornas utbildning vid förband, skolor och staber fastställs som regel årligen av försvarsgrenschefer med utgångspunkt i de av Kungl Maj:t i stort sett under senare hälften av 1950-talet och de första åren under 1960-talet utfärdade breven angående organisation av stabs- och förvaltningstjänsten i fred vid förbanden m m. I breven anges erforderligt antal handräckningsvärnpliktiga och deras placering. Jämkning av antalet sådana värnpliktiga sker i vissa fall efter hörande av försvarrets rationaliseringsinstitut. Antalet värnpliktiga grundar sig på de av förutvarande statens organisationsnämnd och statskontorets militära enhet i samband med rationalisering av förband vid armén gjorda beräkningarna och anges som minimibehov resp maximibehov. För staber m m samt förband ur marinen och flygvapnet anges däremot endast årligt behov.

Minimibehovet anger det antal handräckningsvärnpliktiga som erfordras för att under kortare tidsperiod (en till två månader) hjälpligt ombesörja stödfunktionerna medan maximibehovet anger det antal handräckningsvärnpliktiga som under övrig del av året behövs för att stödfunktionerna skall kunna tillgodose den dagliga tjänstens krav så att stabs- och utbildningsarbetet kan uppnå avsedd effekt.

Med nuvarande totala tjänstgöringstid gör en handräckningsvärnpliktig arbetsinsats under i stort sett ett år.

Minimibehovet av handräckningsvärnpliktiga vid armén uppgick till ca 2 500 under budgetåret 1967/68 och maximibehovet till ca 3 200. Fr o m den 1 juli 1970 avses för minimibehovet ca 2 600 värnpliktiga och för maximibehovet ca 3 300. För icke rationaliserade staber samt vissa skolor och centrala förvaltningsmyndigheter beräknas behovet i det närmaste oförändrat till ca 400. Vid övriga försvarsgrenar uppgick be-

hovet (icke minimi- och maximiberäknat) till ca 765 vid marinen (ca 400 vid flottan och ca 365 vid kustartilleriet) samt ca 750 vid flygvapnet. Det totala behovet varierade således för budgetåret 1967/68 mellan ca 4 400 och 5 100 samt fr o m den 1 juli 1970 mellan 4 500 och 5 200 och innebär vidare en ökning med ca 100 av det totala antalet handräckningsvärnpliktiga. – I och med att det nya inskrivningsförfarandet genomförts har det tillkommit ett behov av handräckningsvärnpliktiga, avsedda att biträda vid inskrivningsverksamheten vid värnpliktskontor med inskrivningscentraler och i tjänsten vid de lokala personaldetaljerna.

I sitt delbetänkande »Vissa personal- och driftfrågor vid militära marinrättningar och mässar» samt i skrivelser den 11 december 1969 och den 24 februari 1970 har UH framlagt förslag, innefattande bl a att värnpliktiga icke vidare skall användas för arbetsuppgifter i marinrättningar och mässar, vilket medför en årlig minskning av behovet av handräckningsvärnpliktiga med något mer än 700 varav 300 i marinrättningar. Kungl Maj:t har genom beslut den 13 februari 1970 angående personal för driften av försvarets marinrättningar meddelat föreskrifter i huvudsaklig överensstämmelse med UH förslag, innebärande bl a att från och med den 1 juli 1970 och tills vidare biträdesgöromål i försvarets marinrättningar med vissa angivna undantag skall fullgöras av enbart civil arbetskraft och att värnpliktiga inte får tas i anspråk vid marinrättningarna med stöd av bestämmelserna i Kungl Maj:ts beslut den 28 juni 1946 angående beräkningsgrunder för anställande av sådan biträdespersonal. Beslut med anledning av UH förslag den 24 februari 1970 som berör värnpliktiga i tjänst på militära mässar har meddelats den 2 oktober 1970. Beslutet innebär att nya former för mässdriften utan användning av värnpliktiga skall vara genomförda den 1 juli 1971.

3.4 Behovens tillgodoseende

Det årliga behovet av värnpliktiga i handräckningstjänst har hittills till stor del tillgodosetts med värnpliktiga som vid inskriv-

ningen hänförs till besiktningsgrupperna 3 och 4. Dessa inkallas i regel vid armén till ett antal som täcker ovannämnda minimibehov vartill kommer en inkallelsereserv om 30 %. Under grundutbildningens första del reduceras denna styrka successivt till följd av frikallelser och T-förklaringar och närmar sig efter några veckor minimibehovet. Denna avgång kompenseras emellertid genom att värnpliktiga ur åldersklassen i övrigt efter hand omgrupperas till handräckningstjänst. Härigenom tillgodoses i regel maximibehovet ca tre till fem månader efter inryckningstillfället för åldersklassens huvuddel. Som exempel kan nämnas att vid början av utbildningsåret 1967/68 3 200 vid inskrivningen uttagna handräckningsvärnpliktiga ryckte in vid armén. Till följd av frikallelser och T-förklaringar nedgick antalet sådana värnpliktiga successivt till ca 2 100 vid tjänstgöringens slut. Antalet till handräckningstjänst omgrupperade värnpliktiga utgjorde vid samma tidpunkt drygt 2 600. Det sammanlagda antalet handräckningsvärnpliktiga vid nämnda tidpunkt uppgick således till $(2\ 100 + 2\ 600 =) 4\ 700$. Eftersom maximibehovet detta år fastställdes till 3 200 utöver 400 vid icke rationaliserade staber m m blev överskottet vid armén nämnda år $(4\ 700 - 3\ 200 - 400 =) 1\ 100$ handräckningsvärnpliktiga. Ett betydande överskott förelåg således månaderna före åldersklassens utryckning. Under senare år har det totala antalet handräckningsvärnpliktiga ytterligare ökat och överstigit 5 000 vilket medfört ett årligt överskott av drygt 1 500. Överskottet torde i realiteten regelmässigt uppkomma även inom övriga försvarsgrenar.

För att tillgodose behovet av handräckningsvärnpliktiga under tiden mellan två åldersklassers grundutbildning samt under den tid då de nyinryckta handräckningsvärnpliktiga undergår militär utbildning tas de handräckningsvärnpliktigas återstående tjänstgöringsskyldighet i anspråk på nedanstående sätt vilket i princip tillämpas även efter det att de nuvarande provisoriska bestämmelserna för de handräckningsvärnpliktigas tjänstgöring trätt i kraft.

3.4.1 *Armén*

Handräckningsvärnpliktiga utöver maximibehovet hemförlovas efter grundutbildningens slut. Flertalet av dessa värnpliktiga torde ha utgjorts av omgrupperade.

Handräckningsvärnpliktiga utöver minimibehovet hemförlovas sedan en tid motsvarande minst två krigsförbandsövningar fullgjorts i anslutning till grundutbildningen.

För minimibehovet erforderliga värnpliktiga hemförlovas sedan samtliga krigsförbandsövningar fullgjorts i anslutning till grundutbildningen.

Sammanfattningsvis kan sägas att huvuddelen av de vid inskrivningarna uttagna handräckningsvärnpliktiga fullgör all sin tjänstgöringsskyldighet i en följd medan endast en mindre del rycker ut med kvarstående skyldighet att fullgöra en eller flera krigsförbandsövningar. De krigsförbandsövningar som återstår för en åldersklass för handräckningstjänst ursprungligen uttagna värnpliktiga kan uppskattas till minst 1 200 årligen. Inräknas även omgrupperade värnpliktiga kan antalet kvarstående krigsförbandsövningar uppskattas till ca 5 000. Övningsuttaget är ojämnt fördelat.

3.4.2 *Flottan och kustartilleriet*

Samtliga vid inskrivningen uttagna handräckningsvärnpliktiga torde fullgöra sin tjänstgöring i en följd. Av de till handräckningstjänst omgrupperade torde som regel bara ett fåtal fullgöra sin totala tjänstgöringsskyldighet i en följd. De krigsförbandsövningar som återstår för en åldersklass handräckningsvärnpliktiga kan uppskattas till 600–700 för flottan och 300–400 för kustartilleriet. Siffrorna grundas på erfarenheter från tidigare tillämpat inskrivningssystem.

3.4.3 *Flygvapnet*

Praktiskt taget alla handräckningsvärnpliktiga torde fullgöra sin tjänstgöringsskyldighet i en följd.

3.5 Handräckningstjänst vid krigsförbandsövningar

För att få ut större effekt av de fullt vapenföra värnpliktigas krigsförbandsövningar finns det ett behov av att disponera handräckningsvärnpliktiga.

Under senare år har vid armén handräckningsvärnpliktiga inkallats i samband med krigsförbandsövningar till ett antal motsvarande ca 2 % av övriga värnpliktiga. (Tidigare var siffran 4 % men sänktes med anledning av en prognos beträffande den framtida tillgången på handräckningsvärnpliktiga med kvarstående repetitionsövningsskyldighet.) Av den ungefärliga repetitionsutbildningskontingenten om 75 000 man som gällde för armén före 1967 utgjordes således minst ca 1 500 av handräckningsvärnpliktiga. – Efter tillkomsten av krigsförbandsövningar vid marinen har man där försökt tillgodose motsvarande behov med 2 %.

Under krigsförbandsövningar omgrupperas vissa till dessa övningar inkallade värnpliktiga till handräckningstjänst. Antalet uppgick enligt tillgänglig statistik från 1950-talet till ca 1,5 % vid fältförband och ca 2,5 % vid lokalförbandsförband.

Antalet värnpliktiga som omgrupperas vid krigsförbandsövningarna synes såvitt framgår av tillgängliga uppgifter icke hittills ha varit tillräckligt för att tillgodose behovet av handräckning vid dessa övningar. De kan ej heller under pågående krigsförbandsövning utnyttjas på bästa sätt, eftersom behoven av arbetskraft för krigsförbandens huvuddel till stor del ligger före eller efter krigsförbandsövningarnas genomförande.

3.6 »Effektiviseringsvärnpliktiga»

Utöver de värnpliktiga som sålunda inkallas för handräckningstjänst under krigsförbandsövningar får enligt vissa av Kungl Maj:t för varje budgetår lämnade bestämmelser för särskilda arbetsuppgifter avseende effektivisering av värnpliktsutbildningen inkallas ett visst antal, i regel ca 1 300 handräckningsvärnpliktiga, vilka icke är krigsplacerade vid

enhet som skall fullgöra repetitionsutbildning i krigsförband. Värnpliktigt avsedd för sådana uppgifter vilka främst omfattar utbyggnad eller reparation av yttre utbildningsanordningar får dock icke inkallas till sådan tjänstgöring från och med det kalenderår under vilket han uppnår 35 års ålder.

3.7 Nuvarande utbildning av handräckningsvärnpliktiga

I arméns särskilda bestämmelser för utbildningen av handräckningsvärnpliktiga anges bl a att denna skall syfta till att hos de värnpliktiga grundlägga och utveckla en fast disciplin samt att bibringa de militära färdigheter och kunskaper som fordras för bevakning av skyddsföremål. Därutöver skall de värnpliktiga som uttagits till bilförare få en för befattningen nödvändig motorutbildning.

Utbildningstiden är fördelad på ett inledande skede om fyra veckor omfattande grundläggande militär utbildning och ett andra skede, omfattande fyra timmar per vecka under återstående del av grundutbildningen. Under sistnämnda skede uppgår, efter avdrag av tid för bad, tvättbyte m m, handräckningstjänsten till ca 42 timmar per vecka.

Utbildningen är i allt väsentligt inriktad på vaktjänst och avser främst att utbilda de värnpliktiga till poster ingående i vaktstyrka. Härtill kommer utbildningen i personligt skydd mot särskilda stridsmedel. Övning i försvar av bevakat skyddsföremål synes knappast förekomma. Någon egentlig utbildning för den avsedda befattningen i handräckningstjänst synes icke meddelas andra än bilförare.

Såvitt UH genom besök vid ett flertal förband och i samband därmed gjorda intervjuer med chefer och annat befäl samt värnpliktiga kunnat konstatera synes i många fall de handräckningsvärnpliktigas utbildning icke ha genomförts med förväntad resursinsats eller i föreskriven omfattning. Orsakerna härtill synes ha varit flera. Här skall endast nämnas svårigheter att ställa erforderligt befäl till förfogande samt an-

språken från olika arbetsplatser att snarast få förfoga över de handräckningsvärnpliktiga vilka sedan ofta icke fått delta i den veckovis anordnade utbildningen under handräckningsskedet. De värnpliktigas utbildning har därför blivit eftersatt för att man skall kunna tillgodose andra ändamål.

Vid flottan har man vid den till Karlskrona örlogsskolor centraliserade rekrytutbildningen strävat efter att ge alla värnpliktiga, även handräckningsvärnpliktiga, samma allmänmilitära utbildning (AMU period 1) om ca 6 1/2 veckor. I mån av tillgång på befäl erhåller handräckningsvärnpliktiga efter hand resterande del av den allmänmilitära utbildningen (AMU period 2) vid förband m m där de efter rekrytutbildningen placerats till tjänstgöring.

Vissa handräckningsvärnpliktiga ges förutom allmänmilitär utbildning en för kommande tjänstgöringsuppgifter avsedd befattningsutbildning, t ex som expeditionsbiträden eller bilförare.

Inom kustartilleriet är den allmänmilitära utbildningen icke centralt organiserad såsom vid flottan. Sådan utbildning ges enligt inhämtade uppgifter de handräckningsvärnpliktiga vid det kustartilleriförband där de placeras till tjänstgöring. Utbildningen omfattar för närvarande bara en tid av tre till fem veckor.

Utbildningen av värnpliktiga vid flygvapnet är fördelad på två skeden. Under skede 1 som omfattar ca 3 månader ges de värnpliktiga allmänmilitär utbildning under 3 till 5 veckor och därefter grundläggande yrkesutbildning. I de fall då behovet av yrkesutbildning är mindre omfattande gör de värnpliktiga även praktisk yrkestjänst. Under skede 2 får de värnpliktiga fortsatt yrkesutbildning och utför praktisk yrkestjänst. Detta skede omfattar i regel 9 månader.

3.8 Nuvarande arbetsuppgifter för handräckningsvärnpliktiga

Av de under punkten 3.3 omnämnda organisationsbesluten framgår på vilka fasta arbetsplatser vid förband och skolor m m handräckningsvärnpliktiga tas i anspråk

ävensom till vilket antal de skall tjänstgöra på arbetsplatserna. I organisationsbesluten anges även det antal handräckningsvärnpliktiga i övrigt som ingår i kasernkompanis eller motsvarande enhets sk rörliga styrka ur vilken de värnpliktiga kommanderas till andra göromål än vid de fasta arbetsplatserna.

Vid arbetsplatserna tas handräckningsvärnpliktiga huvudsakligen i anspråk som ordonnanser eller biträden på expeditioner, budcentral och under vissa tidsperioder i telefonväxel samt vid skjutbanor och andra utbildningsanordningar ävensom i övningsmaterieförråd. Vid flygvapnet tillkommer tjänstgöring vid trafikledningsavdelning och hundgård. Vid örlogsbaserna Ost och Väst finns även hundgård.

Ur de rörliga styrkorna kommanderas de handräckningsvärnpliktiga till tjänstgöring i körcentral som bilförare m m eller till andra göromål, främst städning inomhus och yttre renhållning. Även för tjänstgöring i kasernvakt samt vid sjukvårdsavdelning och sjukhus används handräckningsvärnpliktiga. Vid flottan motsvaras den rörliga styrkan av vakt- och arbetsgrupper i kasernkompani vid skolor och förband samt i ekipageavdelning vid örlogsbas där värnpliktiga – till stor del även andra än handräckningsvärnpliktiga – avses för underhåll och tillsyn m m av avrustade fartyg, tjänstgöring i körcentral och båtcentral.

Vid ytterförläggningar av olika slag, främst sådana som tillhör kustartilleriet, föreligger ofta svårigheter att finna civil personal villig att tjänstgöra på dessa mera ensligt belägna platser. I sådana fall medges att handräckningsvärnpliktiga där tas i anspråk för göromål av allehanda slag.

Ett stort antal handräckningsvärnpliktiga har tidigare även varit placerade vid matinrättningar och mässar. Såsom framgår av det tidigare anförda (3.3) får värnpliktiga icke längre användas för tjänstgöring i matinrättningar annat än i vissa angivna undantagsfall samt ej heller på mässar.

Det bör här erinras om att för de stödfunktioner som det ankommer på UH att utreda används inte bara handräckningsvärnpliktiga utan i vissa fall andra värnpliktiga.

Detta har som tidigare nämnts föranlett Kungl Maj:t att, efter framställning från UH, genom beslut den 10 november 1967 utvidga UH uppdrag till att omfatta även de värnpliktiga som utan att tillhöra de förutvarande besiktningsgrupperna 3 och 4 används för stödfunktioner inom krigsmaktens frestrorganisation.

Under de sista månaderna av åldersklassens tjänstgöring överstiger ofta tillgången på handräckningsvärnpliktiga – innefattande även dem som efter påbörjad grundutbildning omgrupperats till handräckningstjänst – behovet av dem på de olika arbetsplatserna. Detta medför svårigheter att för samtliga finna arbetsuppgifter som kan uppfattas såsom meningsfyllda.

UH lämnar i det följande kapitelvis en närmare redogörelse för verksamheten i nuläget och användningen av de handräckningsvärnpliktiga i olika stödfunktioner.

Fördelningen av de handräckningsvärnpliktiga på olika arbetsplatser och göromål vid exempelvis ett normalinfanteriförband – i detta fall I 15 – framgår av följande sammanställning.

Avdelning m m	Värnpliktiga	
	Maximi-behov	Minimi-behov
Stabsavdelning med regementsexpedition Budcentral	3	3
Mobiliseringsavdelning Personaldetalj	1	1
Tygavdelning med tygexpedition Skjutbanor, utbildningsanordningar m m	3	3
Sjukvårdsavdelning och sjukhus	1	1
Kompaniexpeditioner	9 ¹	
Kasernkompani	30 ²	18 ²
Summa	47	26

¹ Avsedda som dagkorpraler

² Därav en för expeditionsarbete m m samt 12 med körkort

I sammanställningen upptas icke värnpliktiga vid marinrättning (jfr Kungl Maj:ts beslut den 28 juni 1946, TLA 152)

Skillnaden mellan antalet handräckningsvärnpliktiga enligt maximi- och minimi-behov utvisar i stort det antal värnpliktiga som omgrupperats till handräckningstjänst. Månaderna före åldersklassens utryckning uppkommer som tidigare nämnts i regel ett visst överskott i förhållande till maximibe-hovet.

I värnpliktslagen återfinns de bestämmelser som är grundläggande för den allmänna värnpliktens princip, den s k värnpliktstanken. Lagen anger i vilka fall värnpliktiga helt eller delvis får befrias från värnplikts-tjänstgöring. De övriga skall var och en efter sin förmåga kunna bidra till landets försvar. Värnpliktsutbildningen syftar således till att göra de värnpliktiga beredda att efter utbildningens slut tjänstgöra i tilldelade be-fattningar inom krigsmakten och totalförsvaret i övrigt samt att motsvara de krav och påfrestningar som kriget kan komma att ställa på dem.

Även om vissa värnpliktiga endast har begränsad militär användbarhet bör dock utbildningen vara anpassad så att den leder till att de allt efter sin förmåga kan delta i landets försvar även om endast ett begränsat antal av dessa värnpliktiga placeras i krigsorganisationen.

Ett fullföljande av värnpliktstanken kräver emellertid att den tjänstgöring som t ex åläggs den handräckningsvärnpliktige bli skall innefatta så innehållsrik utbildning att den kan uppfattas som meningsfull och godtagbar av den som är pliktig att avstå relativt lång tid av sitt studie- och arbetsliv för denna tjänstgöring.

Såsom framgår av föregående kapitel har de handräckningsvärnpliktiga sina arbetsuppgifter inom i hög grad olikartade arbetsområden. I flera fall är göromålen av yrkesmässig art. Givna direktiv erinrar också om

att VU 60 framhållit »att åtskilliga av de arbetsuppgifter för vilka i dag används handräckningsvärnpliktiga består i okvalificerat, lätt kroppsarbete. Allt eftersom antalet värnpliktiga med kvalificerad praktisk eller teoretisk utbildning ökar, blir det allt svårare att för befintliga arbetsuppgifter för handräckningsvärnpliktiga finna sådana värnpliktiga, som inte anser att deras civila kvalifikationer är större än vad som svarar mot de arbetsuppgifter, vilka de satts att fullgöra. Den ökade omfattning i vilken värnpliktiga numera uttas till expeditjonsbiträden i stället för att placeras i konventionell handräckningstjänst torde få ses som ett försök att begränsa olägenheterna härvidlag.»

Studier vid förbanden av de handräckningsvärnpliktigas användning på olika arbetsområden visar också att de ofta kommit att användas som lättillgänglig arbetskraft för uppgifter där det eljest skulle te sig naturligt med civil arbetskraft. I det delbetänkande som UH avlämnat år 1968 angående vissa personal- och driftfrågor vid militära matinträttningar och mässar har UH framhållit dessa förhållanden. UH gav där uttryck för sin bestämda uppfattning att avsikten med utbildningen av värnpliktiga – vare sig de har full militär användbarhet eller bara begränsad sådan – bör vara att ge dem en mot användbarheten anpassad utbildning, så att de allt efter sin förmåga skall kunna delta i landets försvar. UH fann det även principiellt oförenligt med värnplikts-

tanken att försvarets fredsorganisation med stöd av värnpliktslag m m tillförsäkrades viss tillgång på arbetskraft för uppgifter av företrädesvis civil natur. Sedermera har även statsrådet och chefen för försvarsdepartementet uttalat samma uppfattning i statsverkspropositionen till 1969 års riksdag som också anslutit sig till uttalandet.

Den nuvarande tjänstgöringstiden för de värnpliktiga som vid inskrivningen uttagits till handräckningstjänst utgör ca 390 dagar och innefattar för huvuddelen av dem även fem krigsförbandsövningar om sammanlagt 90 dagar. Tiden fullgörs ofta i en följd. Dessa värnpliktiga genomgår allmänmilitär utbildning varierande mellan tre och fem veckor samt härutöver en vidmakthållande utbildning under den därpå följande tjänstgöringstiden som i stort omfattar ett år.

Underlag som utvisar på vilka arbetsplatser de handräckningsvärnpliktiga för närvarande används har UH inhämtat ur organisationsbeslut rörande förband, skolor och staber och i anslutning till sina besök vid ett flertal av dessa samt med ledning av uppgifter från samtliga sådana myndigheter m m. Härvid har konstaterats att det framför allt är i funktionerna för mathållning¹, expeditions- och kontorsarbete, i transporttjänst samt för städning och yttre renhållning som de handräckningsvärnpliktiga används. Härtill kommer tjänstgöring i kasernvakt och vissa förråd.

Ovan nämnda funktioner är i stort sett likartade inom de olika försvarsgrenarna. Granskar man sedan dessa arbeten var för sig torde mathållningsfunktionen, städning och yttre renhållning samt tjänstgöring i förråd ligga närmast till för en jämförelse med civil yrkesutövning. Liknande synpunkter har tidigare anlagts av förutvarande statens organisationsnämnd och under utredningsarbetets gång även av företrädare för fortifikationsförvaltningen. För sådana funktioner bör i stället anställas personal som utbildats för dessa uppgifter. Enligt UH mening bör tjänstgöringen för handräckningsvärnpliktiga nämligen utformas så att värnpliktstanken mera renodlas.

UH konstaterar att en stor del av de hand-

räkningsvärnpliktiga är avsedda att utnyttjas som arbetskraft vid mobilisering och att en betydande del av dem är krigsplacerade. Detta gäller inte minst inom glesbefolkade områden. Utgångspunkten enligt UH förslag är därför att värnpliktsutbildningen skall göra det möjligt för den värnpliktige att försvara sig och sin arbetsplats och därmed kunna delta i landets försvar särskilt under krigets inledande skede. UH har emellertid funnit att den nuvarande allmänmilitära utbildningen för de handräckningsvärnpliktiga knappast gör det möjligt att krigsplacera dem eller utnyttja dem som arbetskraft vid mobilisering. Utbildningen måste därför utökas och ändras så att den till såväl tid som innehåll närmar sig den allmänmilitära utbildning som meddelas värnpliktiga i kategorierna G eller F, något som även framgår av UH direktiv.

Vidare finner UH att den hittillsvarande tjänstgöringstiden för handräckningsvärnpliktiga – ca 390 dagar – får anses vara grundad på överväganden som i huvudsak syftar till att tillförsäkra krigsmakten arbetskraft som täcker hela årets behov. Att en värnpliktig blivit uttagen till handräckningstjänst har sin grund i att han till följd av brister i fysiskt eller psykiskt hänsesende icke på samma sätt som de mera fältdugliga kan delta i landets försvar. Det förhållandet att vederbörande är mindre lämplig såsom fältduglig bör dock icke få läggas honom till last genom en längre tjänstgöringstid än för värnpliktiga i kategori G inom armén och kustartilleriet. UH har därför funnit det naturligt att i det i direktiven angivna alternativet II de handräckningsvärnpliktiga icke skall fullgöra längre tjänstgöringstid än ovannämnda värnpliktiga som tillhör kategori G. Med en som förut nämnts utökad allmänmilitär utbildning, huvudsakligen förlagd till utbildningens början, bör de handräckningsvärnpliktiga kunna få en så avpassad kvalificerad utbildning att de kan

¹ Enligt beslut av Kungl Maj:t den 13 februari 1970 och den 2 oktober 1970 får dock handräckningsvärnpliktiga inte längre användas i militära matinrättningar och mässar utom i vissa angivna undantagsfall. Till grund för besluten ligger i allt väsentligt av UH framlagda förslag.

försvara sig och sin arbetsplats, vilket innebär att de måste kunna uppträda i strid inom gruppens ram. De kan därigenom också bli krigsplacerade. Detta gäller inte minst de värnpliktiga i expeditionstjänst som kan bemanna platser inom de fasta stabernas krigsorganisation.

UH har funnit det särskilt angeläget – något som även uttalades i 1968 års delbetänkande – att de handräckningsvärnpliktiga efter den allmänmilitära utbildningen får sin tjänstgöring förlagd i nära anslutning till de övriga värnpliktigas utbildning, dvs till de olika förbanden. I viss utsträckning bör de kunna placeras även vid militära skolor. För dessa värnpliktiga sin allmänmilitära utbildning, sin befattningsutbildning och den därpå följande under sex månader produktionsinriktade tjänstgöringen liksom krigsförbandsövningarna förlagda till förbanden kommer de därmed att tjänstgöra i sådan kontakt med de mera fältdugliga värnpliktiga att skillnaden i tjänstgöring mellan handräckningsvärnpliktiga och vissa värnpliktiga i exempelvis kategori G kommer att bli förhållandevis liten. UH anser således att de handräckningsvärnpliktiga i första hand skall avses för funktioner som direkt understödjer fredsförbandens utbildningsverksamhet.

Härtill kommer att de handräckningsvärnpliktigas grundutbildning enligt UH mening inte bör omfatta längre tid än som motsvarar tjänstgöringstiden för flertalet värnpliktiga kategori G.

Med en på sådant sätt utformad tjänstgöring kommer emellertid framdeles att erfordras två handräckningsvärnpliktiga för att en helårsinsats skall kunna göras i produktivt hänseende medan det f n bara behövs en värnpliktig för samma insats. Då den kontinuerliga tillgången under året av värnpliktiga i handräckningstjänst blir väsentligt mindre återverkar detta i sin tur på urvalet av lämpliga funktioner. I sina överväganden vilka funktioner som för handräckningsvärnpliktiga kan betraktas som meningsfulla har UH funnit att av de tidigare omnämnda endast kvarstår kontorsfunktionen, transportfunktionen, säkerhetstjänst på

skjutfält, i viss mån vaktfunktionen samt därutöver dukningsfunktionen. Sistnämnda funktion som i den utformning den ges i UH förslag kan betraktas som en nytillkommen funktion innebär att de handräckningsvärnpliktiga bidrar till att effektivisera utbildningen av de mera fältdugliga så att minsta möjliga tid går förlorad i form av förberedelser för övningar något som i nuläget innebär avsevärd tidsförlust för såväl befäl som värnpliktiga tillhörande den trupp som skall övas. Dukningsfunktionen är av särskild vikt med tanke på att allt fler och komplicerade utbildningsanordningar successivt byggs ut vid förbanden vilket gör att det krävs särskilt utbildad personal för att kunna använda dem på ett ändamålsenligt sätt. De handräckningsvärnpliktiga bör således få en befattningsutbildning inriktad på den funktion inom vilken de huvudsakligen skall tjänstgöra. UH tillmäter dukningsfunktionen särskild betydelse inte minst för den händelse att tjänstgöringstiden för olika värnpliktiskategorier avkortas. I sådana fall torde det framstå som särskilt angeläget att förberedelser för övningar är gjorda så att den avkortade utbildningstiden för den trupp som skall övas kan utnyttjas så effektivt som möjligt.

UH har vidare velat utmönstra sådana arbetsuppgifter för handräckningsvärnpliktiga som utförs även av andra organ än militära, dvs statliga och kommunala organ eller privata företag. Den militära verksamheten i fred bör betraktas på samma sätt som andra funktioner vilka ingår i samhällets verksamhet och inte utgöra en isolerad företeelse i det civila arbetslivet. Inom den militära fredsorganisationen bör därför om möjligt inte med värnpliktiga utövas verksamhetsgrenar som exempelvis transporter av sopor och avfall m m samt brandkårstjänst. UH har därför den uppfattningen att »köp av tjänster» bör ske i den utsträckning det är möjligt för den militära tjänsten.

Den mera omfattande allmänmilitära utbildning och de stödfunktioner som UH förordar förutsätter att högre krav i fysiskt och psykiskt hänseende måste ställas på de värnpliktiga som vid inskrivningen uttas till hand-

räkningstjänst. Dessa högre krav måste följaktligen ställas även på de värnpliktiga som efter påbörjad grundutbildning överförs – omgrupperas – till handräckningstjänst. De höjda kraven är emellertid en förutsättning inte bara för att ifrågavarande värnpliktiga skall kunna tillgodogöra sig denna utbildning utan även för att de skall kunna fungera i krigsbefattningar eller utnyttjas som arbetskraft vid mobilisering. En konsekvens härav är att de värnpliktiga som inte kan uppfylla de högre ställda kraven bör frikallas från värnpliktstjänstgöring. Den knapphet på tillgängliga handräckningsvärnpliktiga som härigenom kan tänkas uppstå är ytterligare ett skäl för den tidigare omnämnda begränsningen av urvalet bland stödfunktioner lämpade för ifrågavarande värnpliktiga.

Ovan nämnda höjningar av kraven måste enligt UH mening tillämpas på de värnpliktiga i båda de i direktiven angivna alternativen I och II eftersom det även i alternativ I förutsätts att dessa värnpliktiga skall få en allmänmilitär utbildning som i huvudsak svarar mot den för de mera fältdugliga likformiga allmänmilitära utbildningen. I alternativ I torde knappast de värnpliktiga kunna betraktas som handräckningsvärnpliktiga i egentlig mening eftersom de enligt direktiven inte avses för fortsatt tjänstgöring med produktiv inriktning. Enligt UH mening kommer de värnpliktiga i detta alternativ närmast att bilda en särskild kategori som efter en till enbart allmänmilitär utbildning begränsad grundutbildning torde kunna utnyttjas främst i befattningar inom totalförsvarets ram och då närmast inom civilförsvaret. En sådan placering av de värnpliktiga bör kunna bidra till att överbygga skilljaktigheterna mellan tjänstgöring inom krigsmakten och inom civilförsvaret särskilt om den allmänmilitära utbildningen för dessa värnpliktiga kan följas av någon månads befattningsutbildning, inriktad på verksamheten inom civilförsvaret. UH återkommer till liknande spörsmål i avdelning II i detta betänkande, där vissa principfrågor rörande B-delsvärnpliktiga tas upp till behandling.

Begränsningen till mera kvalificerade gö-

romål torde kunna ge värnpliktstjänstgöringen ifråga ett högre civilt meritvärde.

UH har vidare i enlighet med direktiven eftersträvat att utforma sina förslag beträffande de handräckningsvärnpliktigas utbildning och tjänstgöring så att dessa värnpliktiga skall kunna bidra till att höja utbildningseffekten av krigsförbandens övningar. De stödfunktioner som därvid avses för handräckningsvärnpliktiga bör så inriktas att de i största möjliga utsträckning skall kunna underlätta den utbildning av befäl och trupp ur krigsförbanden som äger rum i tiden före förbandens tillämpningsövningar. Vidare bör de handräckningsvärnpliktiga tas i anspråk för att så snart som möjligt återställa krigsberedskapen i materiellt hänseende efter det att de övade förbanden avrustat. Detta bör kunna ske antingen genom att handräckningsvärnpliktiga i anslutning till sin egen grundutbildning kvarstår i tjänst under en tid motsvarande en till två krigsförbandsövningar eller genom att handräckningsvärnpliktiga särskilt inkallas för att i samma syfte fullgöra ett motsvarande antal krigsförbandsövningar. Det förra förfaringsättet bör dock enligt UH mening tillämpas i mera begränsad omfattning eftersom krigsförbandsövningar i första hand bör avses för de handräckningsvärnpliktigas tjänstgöring i egna krigsbefattningar.

Såsom tidigare nämnts (3.6) lämnar Kungl Maj:t ärligen sitt medgivande till att för särskilda arbetsuppgifter avseende effektivisering av värnpliktsutbildningen – i detta fall utbyggnad eller reparation av främst yttre utbildningsanordningar – inkalla handräckningsvärnpliktiga vid armén vilka inte är krigsplacerade vid enhet som skall fullgöra repetitionsutbildning i krigsförband. Bristerna hos dessa utbildningsanordningar och därmed behovet av handräckningsvärnpliktiga för att avhjälpa dessa var tidigare betydligt större än nu med den rikligare tillgången på maskinella hjälpmedel. Sådant medgivande bör enligt UH mening fortsättningsvis icke lämnas eftersom ifrågavarande arbetsuppgifter i stället bör utföras främst av personal som anställts för kasernvårdsuppgifter eller av andra värnpliktiga. Behovet bör även

kunna tillgodoses genom entreprenadförfarande e dyl.

Den i nämnda medgivande intagna föreskriften att inkallelse av handräckningsvärnpliktig fr o m det kalenderår under vilket han uppnår 35 års ålder endast får ske under förutsättning att han är krigsplacerad vid enhet som skall fullgöra krigsförbandsövning bör dock bibehållas och som allmän regel tillämpas på samtliga handräckningsvärnpliktiga.

UH har enligt sina direktiv att överväga annan benämning på de handräckningsvärnpliktiga. Såsom framgår av det tidigare nämnda förordar UH sådana uppgifter som kan anses vara meningsfyllda för dessa värnpliktiga. I och för sig skulle den av UH föreslagna tjänstgöringstidens längd för denna kategori värnpliktiga kunna utgöra skäl för att hänföra dem till annan kategori med i stort sett motsvarande tjänstgöringstid varför någon särskild benämning på de handräckningsvärnpliktiga icke skulle behövas. Om emellertid av registreringstekniska m fl skäl särskild kategoribeteckning och benämning befinnes vara erforderlig i likhet med vad som nu gäller för värnpliktiga kategori E, F eller G torde det få ankomma på värnpliktsverket att i första hand ta ställning till denna fråga. I varje fall bör benämningen handräckningsvärnpliktig inte längre förekomma.

UH överväganden i övrigt redovisas närmare i de följande kapitlen i samband med UH förslag beträffande utformningen av de olika stödfunktionerna.

5.1 Handräckningsvärnpliktiga enligt tidigare inskrivningssystem

5.1.1 Antal uttagna handräckningsvärnpliktiga

De värnpliktiga i handräckningstjänst utgörs till största delen av sådana som vid inskrivningen uttagits till handräckningstjänst samt i övrigt av värnpliktiga som efter inryckningen till grundutbildning överförts – omgrupperats – till handräckningstjänst. Ändrad uttagning till handräckningstjänst kan även förekomma under repetitionsutbildning.

Enligt förutvarande inskrivningssystem tillämpades en indelning av de värnpliktiga i besiktningssgrupperna 1–4 och frikallade samt T-förklarade (T-förklarade dock endast vid senareläggning av inskrivningsbeslut). De värnpliktiga som hänfördes till grupp 3 eller 4 företedde vissa brister i medicinskt hänsesende vilket gjorde att de bedömdes inte kunna tjänstgöra i befattningar som ställde högre krav på fältduglighet. Huvuddelen av sistnämnda värnpliktiga kunde enligt gällande besiktningssystem uttagas endast för handräckningstjänst.

Vid inskrivningarna 1957–1966 uttogs sålunda till handräckningstjänst i medeltal 4 300 värnpliktiga per år eller 7,3 % av antalet prövade. Lägsta antalet var ca 3 400 åren 1957–1959 och högsta ca 5 000 åren 1962–1965. Fördelningen på försvarsgrenar/vapenslag under 1957–1966 var i me-

deltal 2 840 för armén, 165 för flottan, 345 för kustartilleriet och 890 för flygvapnet.

5.1.2 Avgångar bland handräckningsvärnpliktiga

Avgångarna sker dels före inryckning till grundutbildning och dels efter inryckningen.

Under tiden från inskrivning till inryckning för grundutbildning nedgår antalet handräckningsvärnpliktiga med någon procent till följd av sjukdom, skador, dödsfall, vistelse utomlands e.d. Vid inryckningen och under grundutbildningen frikallas eller undantas tillfälligt från grundutbildning ytterligare ett antal värnpliktiga. Detta sker helt på medicinska grunder och – vad avser frikallelse – efter beslut av inskrivningsmyndighet. Under tiden 1/6 1969–31/5 1970 frikallades ca 850 handräckningsvärnpliktiga och befriades tillfälligt från grundutbildning omkring 700. Detta motsvarar 16,8 respektive 13,8 % av antalet handräckningsvärnpliktiga som ryckt in till grundutbildning.

5.1.3 Omgruppering till handräckningstjänst

Andra värnpliktiga än handräckningsvärnpliktiga uttas för underofficers- och underbefälsutbildning, för utbildning i menigbefattningar inom kategori E, F eller G samt för utbildning i special- eller stabstjänst.

På förslag av granskningsnämnd kan en-

ligt särskilda regler förbandschef, truppre-gistreringsmyndighet eller värnpliktsverket ge nämnda värnpliktiga ändrad uttagning, även kallad omgruppering. Så sker förutom till handräckningstjänst även mellan ovan angivna kategorier. Omgrupperingar till handräckningstjänst sker inte bara under grundutbildningen utan även – men i mera begränsad omfattning – efter denna främst under repetitionsutbildningen. De senare värnpliktiga används efter omgrupperingen huvudsakligen för att biträda med vissa göromål under krigsförbandsövningarna och påverkar inte nämnvärt den beräknade tillgången på handräckningsvärnpliktiga. UH finner det därför inte nödvändigt att närmare beröra sådana omgrupperingar utan främst den omgruppering av värnpliktiga som sker under grundutbildningen.

Under 1969/70 omgrupperades till handräckningstjänst 3 926 värnpliktiga under grundutbildning, vilket motsvarar 7,6 % av antalet inryckta fältdugliga värnpliktiga bortsett från värnpliktiga som vid inskrivningen uttagits till handräckningstjänst. Ungefär 25 % omgrupperades under första månaden, 15 % under andra månaden, 14 % under tredje månaden samt 12 % under vardera fjärde och femte månaden. Efter femte månaden omgrupperades ca 22 %. – I framtiden beräknas enligt uppgifter som under våren 1971 inhämtats från värnpliktsverket ca 5 % erhålla ändrad uttagning till handräckningstjänst. Den månatliga omgrupperingen torde komma att fördela sig som tidigare här angivits.

Omgrupperingarna till handräckningstjänst under grundutbildning 1969/70 fördelade sig mycket olika på kategorier. För försvaret i sin helhet omgrupperades 11 % av meniga kategori F, 7–7,5 % av underofficers- och underbefälsuttagna och meniga G, 3 % av meniga kategori E samt 0,4 av special- och stabstjänstuttagna. – Även mellan försvarsgrenarna varierade omgrupperingarna 1969/70 och utgjorde 6–10 % inom arméns olika truppslag, 6 % inom kustartilleriet, 5 % inom flottan och 2 % inom flygvapnet.

Även andra värnpliktiga används – utan

ändrad uttagning – främst inom flygvapnet för arbetsuppgifter som i flera fall är av samma art som de stödfunktioner handräckningsvärnpliktiga avses för. Vid flera förband huvudsakligen inom armén och där främst vid infanteri- och pansarförband skiljs även vissa fältdugliga värnpliktiga från den utbildning de ursprungligen varit avsedda att få och överförs till en sk mål- (instruktions-)pluton. Dessa värnpliktiga som ofta har personliga svårigheter att inordna sig i den reguljära värnpliktutbildningen utbildas under hälften av sin tjänstgöringstid för kommande krigsbefattningar i lokalförsvarsband m m och används under återstående del av tjänstgöringstiden för pionjärbeten, måltjänst m m. De är således inte handräckningsvärnpliktiga utan avsedda för krigsplacering men utgör vid de förband där målpluton organiserats ett tillskott av värnpliktiga för stödfunktioner i direkt anslutning till utbildningsverksamheten.

5.1.4 Tjänstgöring långt från hemorten

Av de handräckningsvärnpliktiga placeras ungefär 5 % utanför eget militärområde långt från hemorten.

UH har särskilt uppmärksammat att bland dessa har av olika anledningar ett stort antal inte kunnat fullgöra hela sin grundutbildning vid de förband där de börjat sin utbildning. Detta har medfört frikalleser, tillfälligt undantagande från grundutbildning eller flyttning till förband närmare hemorten. Det har i sin tur medfört en ökad tillgång på handräckningsvärnpliktiga i främst storstadsområdena. Svårigheter har därvid uppstått att ge det stora antalet sådana handräckningsvärnpliktiga lämpliga arbetsuppgifter. UH återkommer till detta spörsmål i det följande.

Det är av stor betydelse att möjlighet finns till utjämning mellan förband som har överskott eller brist på handräckningsvärnpliktiga. Utjämningsarbetet sker i första hand mellan förband inom samma militärområde men även mellan militärområdena.

5.1.5 Omprövning av tidigare T-förklarade

Ett antal vid inskrivning prövade värnpliktiga måste undersökas ytterligare. Dessa värnpliktigas vidare utveckling kan också behöva avvaktas. De undantas därför tillfälligt från utbildning – T-förklaras – och kallas till inskrivning något av de följande åren för omprövning. Resultatet av omprövningen kan bli frikallelse, uttagning till krigstjänst eller förnyad T-förklaring. Slutligt beslut skall dock vara fattat senast det år den värnpliktige fyller 21 år (före den 1 juli 1969 22 år).

Vid årlig omprövning under 1957–1966 av i medeltal 1 600 tidigare T-förklarade hänfördes ca 500 värnpliktiga till besiktningssgrupperna 3 eller 4.

5.1.6 Militär utbildning av värnpliktiga i handräckningstjänst

Såsom tidigare nämnts omfattar den militära utbildning som få ges handräckningsvärnpliktiga i regel tre till fem veckor i en följd. Vid flottan där de handräckningsvärnpliktiga utbildas gemensamt med övriga värnpliktiga vid särskilt anordnade rekrytkurser omfattar utbildningstiden ca 6 1/2 veckor.

De krav som denna militära utbildning ställer på den värnpliktiges kvalifikationer har inte något direkt samband med några kvalitetskrav för uttagning till handräckningstjänst. Man försöker i stället anpassa utbildningen till den enskilde handräckningsvärnpliktiges förmåga.

5.2 Nuvarande tillgång på handräckningsvärnpliktiga

UH har i kapitel 3 redogjort för nuvarande användning av handräckningsvärnpliktiga.

Tillgången på handräckningsvärnpliktiga är främst beroende av den inskrivna kontingentens storlek och de värnpliktigas medicinska kvalifikationer. Värnpliktiga som prövats vid inskrivningsförrättningarna men som ännu inte påbörjat sin militära utbildning redovisas i ett sk kvarståendeläge,

även kallat värnpliktsmagasinet. Ur detta tilldelas årligen de utbildande myndigheterna värnpliktiga tillhörande olika kategorier allt efter behov för krigsorganisationens kontinuerliga omsättning och fredsorganisationens behov samt för handräckningstjänst. Tillgången på sistnämnda värnpliktiga står inte i någon direkt relation till krigsorganisationens numerära storlek eftersom den är helt beroende av andra faktorer.

Enligt uppgift från värnpliktsverket beräknas kvarståendeläget för handräckningsvärnpliktiga den 31/5 1971 uppgå till ca 10 000 värnpliktiga, fördelade med 7 700 på armén, 650 på flottan, 760 på kustartilleriet och 890 på flygvapnet. I antalet ingår de värnpliktiga som uttagits eller beräknats bli uttagna till handräckningstjänst vid inskrivningarna 1970/71. I antalet ingår däremot inte de värnpliktiga som tillhör kategori F men som enbart avses för fredsuppgifter. UH återkommer till användningen av sistnämnda värnpliktiga bl a under avsnitt 5.5 och 5.7.

I ett senare avsnitt framlägger UH förslag till ändring av minimikraven för uttagning till handräckningstjänst. Om förslagen vinner bifall bör av rättviseskäl så långt detta är praktiskt möjligt samma minimikrav gälla för samtliga värnpliktiga som uttagits till handräckningstjänst även om de ännu inte inkallats till grundutbildning, vilket kan komma att innebära en omprövning av den tidigare uttagningen.

Antalet handräckningsvärnpliktiga och deras fördelning på försvarsgrenar m m 1969/70 framgår av tabell 5:1.

5.3 Följdverkningar av det nya inskrivningssystemet

5.3.1 Allmän beskrivning

Det nya inskrivningssystemet skiljer sig i väsentliga avseenden från tidigare system. Här berörs endast några förhållanden som har särskild betydelse för UH.

I stort sett likartade befattningar i krigsorganisationen har i det nya inskrivningssystemet sammanförts till befattningstyper. På

Tabell 5:1 Antal handräckningsvärnpliktiga fördelade på försvarsgrenar m m 1969/70

Rad	Armén									Flot- tan	Kust- art	Flyg- vap- net	Totalt
	Inf Kav	P	Art	Lv	Ing	Sign	Tr	S:a					
1 Inryckta 1969/70	1 543	509	349	273	248	210	223	3 355	364	347	998	5 064 ¹	
2 Genomsnittlig avgång vecka 1 ≈ 10 %	163	49	29	28	23	20	23	335	34	32	98	499	
3 Återstår efter vecka 1	1 380	460	320	245	225	190	200	3 020	330	315	900	4 565	
4 Antal hand- räckningsvärn- pliktiga i fast- ställd utbild- ningskon- tingent	1 380	430	320	245	210	170	145	2 900	430	365	1 058	4 753	
5 Avvikelser från utbildningskon- tingenten (skill- nad rad 3 o 4)		0 +30	0	0	+15	+20	+55	+120	-100	-50	-158	-188	
6 Avgång i övrigt under 69/70	333	113	100	52	44	37	87	766	77	22	184	1 049	
7 Kvarvarande tillgång (skill- nad rad 3 o 6)	1 047	347	220	193	181	153	113	2 254	253	293	716	3 516 ²	
8 Till handräck- ningstjänst om- grupperade 69/70	1 605	643	307	278	154	95	347	3 429	197	172	128	3 926	
9 Summa hand- räckningsvärn- pliktiga 69/70 vid utbild- ningens slut (rad 7 + 8)	2 652	990	527	471	335	248	460	5 683	450	465	844	7 442	

¹ 1969/70 togs 5 275 värnpliktiga ut till handräckningstjänst men antalet inryckta var bara 5 064.

² Ca 70 % av antalet som ryckt in 1969/70.

Tabellen anger på

rad 1 det ursprungliga antalet till handräckningstjänst inryckta under 1969/70,

rad 7 hur många befattningar som under 1969/70 kunnat besättas med handräckningsvärnpliktiga utan att till handräckningstjänst omgrupperade värnpliktiga medräknats,

rad 8 antalet under 1969/70 till handräckningstjänst omgrupperade värnpliktiga. Härutöver finns ett mindre antal värnpliktiga som först omgrupperats till handräckningstjänst och där-efter frikallats eller tillfälligt befriats från grundutbildning. Dessa senare har inte medräknats här,

rad 9 det antal handräckningsvärnpliktiga som kunnat fördelas på handräckningsbefattningar

under kortare eller längre tid. En del av de omgrupperade har dock överförs till handräckningstjänst så sent under sin grundutbildning att de ej kunnat göra mera väsentliga insatser i stödfunktionerna.

grundval av en analys av de krav som i olika avseenden måste ställas på de värnpliktiga under stridsförhållanden eller i övrigt inom krigsorganisationen samt de krav på civil skolutbildning som är en förutsättning för viss militär utbildning har varje befattningstyp åsatts en sk kravprofil. Genom jämförelse med ett antal normerande kravprofiler för vissa befattningstyper, t ex skytte-

soldat, har ett gemensamt system utarbetats för värdering av kraven under stridsförhållanden för alla i krigsorganisationen ingående befattningar för värnpliktiga utom sådana i handräckningstjänst. För handräckningsvärnpliktiga har man förutsatt att befattningsanalys och kravsättning skall ske vid senare tidpunkt, varvid bl a resultat av UH arbete avvaktas.

Kravsättningen för en befattningstyp är utformad i en sk kravprofil som i siffror uttrycker minimikraven på psykisk kapacitet, medicinsk kapacitet, hälsa, kunskaper m m. För den enskilde värnpliktige utformas en motsvarande kvalifikationsprofil.

En profil innehåller ca 60 variabler. Vid inskrivningen skall den värnpliktiges egenskaper mätas och värderas i varje sådan variabel.

Systemet med profiler kan illustreras av två linjer med ca 60 punkter där för varje punkt finns siffergrupper som betecknar befattningstypens krav respektive en värnpliktigs kvalifikationer. Dessa profiler jämförs med varandra. Överstiger eller motsvarar den värnpliktiges värden i varje punkt kravprofilens uppfyller den värnpliktige minimikraven för uttagning till befattningstypen i fråga.

Undersökningsresultaten anges, såvitt avser kapacitets- och hälsokvalifikationer, i skalar från 0 till 9, där 9 utgör högsta värderingen (största prestationsförmåga respektive ingen begränsning ur hälsosynpunkt) och bl a 0 kan innebära grund för frikallelse. För synskärpa är värdering 1 och 2 dessutom observandum för eventuell frikallelse.

Vid hälsovärderingar innebär 3 den lägsta värdering som används för befattningar inom krigsmakten. Denna värdering har också anknytning till den nedre gränsen för uttagning till krigstjänst enligt tidigare tillämpat besiktningsreglemente. Värdering 2 innebär en grund för frikallelse från värnpliktstjänstgöring men anger tillika lämplighet för tilldelning till totalförsvaret utanför krigsmakten. Värdering 1 är en grund för tillfälligt undantagande i samband med inskrivningsprövningarna, ev för senare omprövning.

5.3.2 Fördelning av värnpliktiga vid inskrivning

Krigsorganisationens och fredsorganisationens behov ger ett för längre tid gällande medelbehov per år av värnpliktiga att fördelas på försvarsgrenarna vid inskrivningen. Med ledning av årligen beräknat behov och tillgång på inskrivningsskyldiga samt uppgifter om tidigare tilldelade men inte utbildade värnpliktiga fastställer Kungl Maj:t på förslag av värnpliktsverket i en fördelningsgeneralorder hur de värnpliktiga vid kommande inskrivning i stort skall fördelas på försvarsgrenar/vapenslag, militärområden och kategorier. Härigenom erhålles en styrning så att angivna behov i stort kan tillgodoses med erforderliga jämkningar.

Försvarsgrenscheferna lämnar sedan via militärbefälhavarna till värnpliktskontor och inskrivningscentraler erforderliga detaljuppgifter.

För att kunna tillgodose behoven arbetar värnpliktsverket därför med en sk fördelningsmodell som ligger till grund för bl a förslag till angivning av minimikrav för alla befattningstyper så att avstämning mot den beräknade tillgången kan ske. Avstämning kan erhållas genom långsiktig kravjustering.

5.3.3 Bedömd tillgång på handräckningsvärnpliktiga vid inskrivning under 1970-talet med nuvarande krav

Enligt värnpliktsverkets skrivelse den 10 mars 1971 (nr 1414) beräknas att under perioden 1972/73–1981/82 i medeltal 46 400 värnpliktiga årligen vid inskrivningarna skall kunna uttas till utbildning. I detta antal ingår även handräckningsvärnpliktiga.

Det kan vara av intresse att här erinra om resultaten i stort av inskrivningsförrättningarna 1969/70. Enligt av värnpliktsverket utgiven inskrivningsstatistik blev resultaten att 55 182 prövades samt att av dessa 46 794 fördelades till utbildning. 5 275 uttogs till handräckningstjänst.

Bland de senare hade drygt 2 800 genomgått grundskola, 550 fackskola, 940 yrkesskola och 740 gymnasium. Eftergymnasiala

studier bedrevs av 165 handräckningsvärnpliktiga.

Den i tabell 5: 1 på raderna 2 och 6 redovisade avgången - (499 + 1 049 =) 1 548 - motsvarade 1969/70 ca 30 % av de till handräckningstjänst vid inskrivning uttagna värnpliktiga. Denna avgång väntas till följd av det nya inskrivningssystemet framdeles bara bli 20 % inom Södra, Västra och Östra militärområdena samt Bergslagens militärområde samt 25 % inom Övre och Nedre Norrlands militärområden samt Gotlands militärkommando, d v s något mer än 1 000 man. Detta innebär med nuvarande tjänstgöringssystem att antalet inryckande handräckningsvärnpliktiga kan nedgå med omkring 500 till ca 4 500 man (5 064-500) för att ge tillgång till samma antal kvarvarande handräckningsvärnpliktiga - ca 3 500 - som redovisas i tabellen på rad 7.

Härtill kommer de fältdugliga värnpliktiga som efter inryckningen omgrupperas till handräckningstjänst. Antalet sådana värnpliktiga utgjorde utbildningsåret 1969/70 ca 3 925 (se tabell 5: 1 rad 8) vilket motsvarade 7,5 % av de mera fältdugliga. Denna avgång kan såsom tidigare nämnts framdeles komma att nedgå till 5 %, d v s ca 2 600 värnpliktiga.

UH finner det vara angeläget att framhålla att i det ovan anförda tillgången på handräckningsvärnpliktiga icke får anses liktydig med behovet av sådana värnpliktiga.

5.4 Följdverkningar av den av UH föreslagna allmänmilitära utbildningen

Enligt UH direktiv skall handräckningsvärnpliktiga få en allmänmilitär utbildning som ej väsentligt understiger den allmänmilitära utbildning som de mera fältdugliga värnpliktiga får. UH har därför utformat den allmänmilitära utbildningen för handräckningsvärnpliktiga på sätt som framgår av kapitel 7. Härtill kommer viss befattningsutbildning (jfr kapitel 8). Den av UH föreslagna utbildningen är betydligt mera omfattande än den nuvarande (jfr 3.7). Den inrymmer vissa mera krävande utbildningsmoment och UH bedömer att detta förhållande kommer att

medföra ett större bortfall av värnpliktiga som vid inskrivningstillfället uttas till handräckningstjänst än för närvarande. De uppgifter som UH i alternativ II finner lämpliga för handräckningsvärnpliktiga är däremot inte av den art att de i sig inrymmer några väsentligt högre krav på de värnpliktigas fysiska och psykiska kapacitet än som för närvarande ställs på dem.

5.5 Kravförändringarnas inverkan på tillgången på handräckningsvärnpliktiga

Vid inskrivningarna 1969/70 togs till handräckningstjänst ut 5 275 värnpliktiga enligt värnpliktsverkets redovisning. Samtliga värnpliktigas kvalifikationer i vad avser det som direkt jämförs med uttagningsvillkoren - kravprofilen - finns i ämbetsverkets dataregister. För att UH skulle få belyst hur dessa värnpliktiga var uppdelade med hänsyn till sina kvalifikationer och hur förändringar i kravsättningen skulle kunna medföra frikallelser av värnpliktiga utfördes under försvarets sjukvårdsstyrelsens ledning två försökskörningar med dataregistret vid värnpliktsverket. Från försöken undantogs i första körningen 1 161 värnpliktiga, vilka bedömdes ha så pass höga kvalifikationer att de icke blev berörda av de höjda krav som måste ställas till följd av en mera krävande allmänmilitär utbildning. Vidare undantogs 192 värnpliktiga vilka vid inskrivningarna fördelats manuellt och därför icke vid försöken fanns tillgängliga i dataregistret. Resterande antal värnpliktiga utgjorde därför 3 922.

Två av de använda kravprofilerna, PJ 926 och PJ 906, överensstämmer med de vid inskrivningarna använda kravprofilerna.

Sålunda överensstämmer PJ 926 med minimikraven för uttagning till handräckningstjänst och därmed för »krigsduglig» enligt nuvarande normer. Kravprofilen ställer som villkor tjänstgöring endast i fred och dessutom nära hemorten. Kraven betecknas genomgående med siffra 1 utom i fråga om längd och synskärpa (9 respektive 3) samt i fråga om hälsa (3).

PJ 906 har inte krav på tjänstgöring nära

hemorten men i förhållande till PJ 926 högre krav på allmänbegåvning (2) och det i hälsokravprofilen ingående mentala kravet (8). Det har därvid förutsatts att handräckningsvärnpliktiga som uppfyller dessa högre krav bör kunna tjänstgöra långt från hemorten.

Den första försökskörningen visade bl a att ca 2 100 handräckningsvärnpliktiga skulle falla bort om kravprofilen PJ 906 tillämpades som minimikrav för uttagning till handräckningstjänst i stället för PJ 926. Vidare konstaterades att det krävdes en mer specificerad uppdelning av kraven för att försöken skulle kunna ge önskad information. Antalet kravprofiler utökades därför vid nästa försök.

Följande krav uppställdes:

Sammanfattningsvärdering i hälsa = 3, 4 eller 5

provgrupp 1

synskärpa mindre än 4.

Kraven uppställdes som en övre gräns för att få med inte bara dem som 1969/70 uttagits till handräckningstjänst, d v s 5275, utan även andra värnpliktiga med en eller flera kvalifikationer i närheten av de handräckningsvärnpliktigas. De värnpliktiga som hade kvalifikationer lika med eller lägre än ett eller flera av dessa krav och som inte frikallades eller T-förklarades uppgick till ett antal av 7255, motsvarande drygt 13 % av det totala antalet vid inskrivningen prövade.

Försökskörningen gav till resultat att – förutom 5275 handräckningsvärnpliktiga – under den övre kravgränsen inrymdes 440 meniga kategori F för expeditionstjänst endast i fred samt 1 540 som uttagits till annan utbildning, främst underofficers-, underbefäls- och menigbefattningar i expeditionstjänst, avsedda för krigsorganisationens behov.

Av det senare försökets resultat framgick bl a följande:

a) I förhållande till kravprofilen PJ 926 medförde en höjning till 4 av kraven på synskärpa och mental värdering i hälsoprofilen men ett bibehållande i övrigt av hälsokravprofilen 3 ett bortfall av ca 1 380 värnplik-

tiga. En ytterligare höjning till 5 av den mentala värderingen medförde ytterligare bortfall av ca 575 man. Det sammanlagda bortfallet uppgick sålunda till (1 380 + 575 =) ca 1 960 värnpliktiga. Höjdes därutöver minimikraven i alla hälsovariabler till 4 medförde detta emellertid inte något ytterligare bortfall.

b) Om kravet 4 bibehölls för synskärpa men kraven på muskelkraft i arm och ben höjdes till 4 och den mentala värderingen höjdes till 8 uppgick bortfallet till ca 2 760 värnpliktiga.

5.6 Bortfall till följd av anpassningssvårigheter för vissa värnpliktiga

UH har uppmärksammat att ett icke oväsentligt antal handräckningsvärnpliktiga från storstadsområdena som placerats vid förband i Norrland, på Gotland eller eljest på stora avstånd från vederbörandes hemort inte varit i stånd att under hela sin tjänstgöringstid fördra främst den psykiska påfrestning som avståndet till hemorten utgjort för dem. Man har därför nödgats överföra dem till förband närmare hemorten. Detta har i sin tur medfört en anhopning av handräckningsvärnpliktiga till förband i storstadsområdena, framför allt i stockholmsområdet. Svårigheter har uppstått att finna lämpliga arbetsuppgifter för dem eller göromål som ger dem full sysselsättning.

Det har därför framstått som angeläget för UH att hälsokraven för en uttagning till handräckningstjänst bör ställas så pass höga att handräckningsvärnpliktiga skall kunna tjänstgöra även på längre avstånd från hemorten och att »återtransporter» till förband närmare hemorten inte skall behöva förekomma så ofta som hittills.

En sådan kravsättning medför emellertid ett ytterligare bortfall av handräckningsvärnpliktiga än som eljest skulle ha blivit resultatet av den mer kvalificerade allmänmilitära utbildning som UH föreslår. UH anser det dock nödvändigt att en sådan konsekvens tas för att omfattande »återtransporter» eller frikallelser och T-förklaringar av handräckningsvärnpliktiga skall undvikas.

Det bör här även framhållas att det anförda inte gäller bara värnpliktiga som vid inskrivningen uttagits till handräckningstjänst utan också flera fäldtugliga som inte tål motsvarande psykiska påfrestningar utan efter förslag av granskningsnämnd erhåller ändrad uttagning och placeras i handräckningstjänst vid förband närmare hemorten. Det torde emellertid närmast böra ankomma på försvarets sjukvårdsstyrelse, militärpsykologiska institutet och värnpliktsverket att undersöka vilka minimikrav som av sådana skäl måste ställas på de värnpliktiga och i vilken omfattning inskrivningsprövningarna kan ge underlag för sådana ställningstaganden.

Personalbehovet för stödfunktionerna vid t ex norrlandsförbanden skulle även kunna tillgodoses genom ökning av antalet anställda vid dessa förband. UH vill emellertid inte att sådana särskilda åtgärder t v vidtas. Förslagen i kapitel 17 utvisar dock vid vilka förband och i vilken omfattning ett sådant utbyte kan aktualiseras redan i nuläget.

5.7 UH förslag till minimikrav och beräkning tillgång på handräckningsvärnpliktiga under 1970-talet

Med ledning av resultaten av ovan nämnda undersökningar finner UH det vara nödvändigt att räkna med att minimikraven för värnpliktiga som uttas eller omgrupperas till handräckningstjänst bibehålls i fråga om psykisk och medicinsk kapacitet vid nuvarande nivå (1) utom i fråga om synskärpa där kravet bör vara 4 samt att hälsokravprofilen genomgående bör vara 3 utom i mentalt hänseende där kravet bör vara 4. Dessa krav torde utgöra förutsättningar för att handräckningsvärnpliktiga skall kunna genomgå den av UH föreslagna allmänmilitära utbildningen som bl a innefattar skjutning och bevaknings-/närförsvarsuppgifter vid mobiliserings- och arbetsplatser. Den värnpliktige bör också bibringas någon färdighet att hantera sprängämnen för att han bl a vintertid snabbt skall kunna ordna egen skyddsgrop. Höjningen av kravet på syn-

skärpa innebär att den värnpliktige utan korrektionsglas har minst 0,6 på ena ögat och 0,1 på det andra. Lägsta tillåtna synskärpa för att få körkort är 0,7 på ett öga och 0,3 på det andra med korrektionsglas eller 0,8 på ett öga och 0 på det andra. UH räknar dock med att mindre än hälften av de handräckningsvärnpliktiga skall tjänstgöra som bilförare och att antalet handräckningsvärnpliktiga som vid inryckning till grundtjänstgöring innehar körkort är tillräckligt stort för att täcka behovet av bilförare.

Den här antagna höjningen av minimikraven kan beräknas leda till ett bortfall av 1 380 eller ca 1 400 värnpliktiga vilka då kan frikallas i stället för att tas ut till handräckningstjänst. Det bör dock understrykas att bortfall som grundas på de medicinska undersökningar som görs vid inskrivningsförrättningarna givetvis inte i förväg kan anges i bestämt antal värnpliktiga. Här anført värde kan därför endast sägas representera storleksordningen.

Som en följd av det anförda skulle ca 5850 (7255-1400) kvarstå att fördelas på handräckningstjänst och annan utbildning. En jämförelse med resultatet av 1969/70 års inskrivningar visar att ca 1 540 togs ut till utbildning som inte var hänförd till handräckningstjänst och härutöver 440 meniga kategori F i expeditionstjänst som endast avsågs för fredsbefattningar. För handräckningstjänst m m skulle då återstå 3 870 värnpliktiga. För sin del anser emellertid UH att de värnpliktiga som uttas för expeditionstjänst enbart i fred utför handräckningsuppgifter och att för dylik tjänstgöring framdeles borde avses handräckningsvärnpliktiga. Eftersom det nya inskrivningssystemet inte prövats tillräckligt länge lägger UH de ovan angivna antalsuppgifterna till grund för sina överväganden. Under 1970-talet bör således (3 870 + 440 =) 4 300 värnpliktiga kunna uttas till handräckningstjänst. Med hänsyn till viss avgång före inryckning, orsakad av medicinska förändringar hos de värnpliktiga, utflyttning ur riket m m, borde därför 4 200 handräckningsvärnpliktiga kunna börja sin grundtjänst-

göring varje år. För att detta skall bli möjligt under 1970-talet, då det totala antalet värnpliktiga i åldersklasserna blir lägre än under 1960-talet, kan vid behov resterande antal handräckningsvärnpliktiga tas ur värnpliktsmagasinet.

Såsom framgår av 5.3.3 avgår dock viss del av de till handräckningstjänst inryckta värnpliktiga under grundtjänstgöringens förlopp. Som ett genomsnittsvärde räknar UH med att 20 % faller bort, d v s omkring 800 värnpliktiga. Kvar står då $(4\,200 - 800 =) 3\,400$ av ifrågasvarande handräckningsvärnpliktiga. Den fortlöpande minskningen av de till handräckningstjänst inryckta värnpliktiga kompenseras emellertid – även med tillämpning av det nya inskrivningssystemet – av att mera fältdugliga efter hand av olika skäl får ändrad uttagning till handräckningstjänst. Sådana ändringar eller omgrupperingar pågår under hela utbildningsåret men är talrikast – ca 40 % – under de två första månaderna efter inryckningstillfällena. Det totala antalet omgrupperade värnpliktiga beräknas enligt uppgifter från värnpliktsverket till ca 5 % av antalet inryckta fältdugliga, d v s 2 600 värnpliktiga (jfr 5.3.3.). Tillflödet av omgrupperade värnpliktiga kompenserar under senare delen av utbildningsåret inte bara bortfallet av de till handräckningstjänst inryckta värnpliktiga utan ger därutöver ett betydande tillskott på sådana värnpliktiga. UH utgår dock från att endast de värnpliktiga som omgrupperas inom de fem första månaderna från inryckningen, d v s i stort sett knappt 80 %, vilket motsvarar ca 2 100 värnpliktiga bör tas med i beräkningen av den årliga tillgången på handräckningsvärnpliktiga för stödfunktioner. Återstoden omgrupperas så pass sent att dessa värnpliktiga i regel inte hinner utbildas för eller göra några mera väsentliga insatser inom stödfunktionsområdena. De bör i stället betraktas som ett tillskott till den erforderliga reserven för stödfunktionerna.

Sammanfattningsvis antar därför UH som ett medelvärde för sina beräkningar att den årliga tillgången på handräckningsvärnpliktiga för stödfunktioner under 1970-talet

uppgår minst till $(3\,400 + 2\,100 =)$ ca 5 500.

Eftersom UH i det följande föreslår att dessa värnpliktiga skall fullgöra en grundtjänstgöring om ca 250 dagar, d v s ungefär motsvarande tjänstgöringstiden för värnpliktiga kategori G, återstår för dem efter genomgången allmänmilitär utbildning och befattningsutbildning en produktionstid om sex månader. För en helårsinsats inom stödfunktionsområdena krävs därför i regel två handräckningsvärnpliktiga (undantag endast för vissa värnpliktiga avsedda för vaktjänst). UH räknar därför med att bara $\frac{5\,500}{2} = 2\,750$ helårsinsatser kan göras med hjälp av handräckningsvärnpliktiga. De bör även kunna tas i anspråk för vissa uppgifter i anslutning till krigsförbandsövningar.

6.1 Undersökningens bakgrund

UH överlämnade i juni 1968 ett delbetänkande rörande »Vissa personal- och driftfrågor vid militära matinrättningar och mässar» (FöD stencilerat betänkande 1968: 2).

I betänkandet framhöll UH att avsikten var att anordna vissa försök som även skulle omfatta verksamheten vid matinrättningar och mässar. Härigenom räknade UH med att få erforderligt praktiskt underlag för genomförande av sina förslag.

Efter särskild framställning från UH uppdrog Kungl Maj:t den 20 september 1968 åt chefen för armén och chefen för marinen att under budgetåret 1968/69 anordna försök vid förbanden inom Gotlands militärkommando med att i viss omfattning ersätta handräckningsvärnpliktiga med civil personal i huvudsaklig överensstämmelse med UH förslag. Försöksverksamheten skulle bedrivas i samråd med UH, försvarets rationaliseringsinstitut (FRI) och försvarets materielverk (FMV).

På FRI skulle ankomma att svara för arbetsstudier och prestationsvärderingar samt att ta fram underlag för kostnadsjämförelser.

5.2 Försökens uppläggning och genomförande

Med anledning av Kungl Maj:ts ovan nämnda uppdrag utgav chefen för armén och chefen för marinen – efter samråd med UH

och FRI – grundläggande order för försökens genomförande. Inom UH tillsattes en samordningsgrupp samt inom FRI en särskild arbetsgrupp. Den 9 maj 1969 medgav Kungl Maj:t att försöksverksamheten fick bedrivas även under budgetåret 1969/70.

Under tiden för försöken har berörda myndigheter kontinuerligt fått tillfälle att muntligt framföra sina erfarenheter av försöken på olika arbetsområden. Vidare har intervjuer skett med personal i olika instanser.

6.3 Beslut i anledning av vissa delresultat från försöken

För försöksverksamhetens resultat vad angår de handräckningsvärnpliktigas utbyte mot anställd personal i matinrättningarna har redogörelse lämnats till Kungl Maj:t den 11 december 1969. Kungl Maj:t har den 13 februari 1970 meddelat beslut i huvudsaklig överensstämmelse med UH förslag som innebär att handräckningsvärnpliktiga som är avsedda för tjänstgöring i matinrättningarna från den 1 juli 1970 skall med vissa undantag bytas ut mot angivet antal ekonomibiträden i reglerad befordringsgång.

Beträffande försöksverksamheten vid mässarna insände UH till Kungl Maj:t den 24 februari 1970 en redogörelse samtidigt med förslag till vissa personal- och driftformer för mässarna. Genom beslut den 2 oktober

1970 har Kungl Maj:t föreskrivit att driften vid de militära mässarna med början senast den 1 juli 1971 skall anordnas i huvudsak enligt de principer som UH föreslagit i sin förenämnda redogörelse. Detta innebär att värnpliktiga fr o m den 1 juli 1971 i princip inte längre får disponeras för tjänstgöring på militära mässar utom vid vissa ytterförläggningar.

Sedermera har Kungl Maj:t genom beslut den 27 maj 1971 fastställt beräkningsgrunder för anställning av biträdespersonal vid försvarets matinträttningar och personalserveringar.

Den i det följande lämnade redogörelsen för försöksverksamheten berör således inte verksamheten vid matinträttningar och mässar.

6.4 De handräckningsvärnpliktigas arbetsuppgifter

Vid de av försöken berörda förbanden användes de handräckningsvärnpliktiga i huvudsak för uppgifter inom följande funktioner utöver mathållning och utbildning.

Utöver dessa angivna arbetsuppgifter an-

vänds de handräckningsvärnpliktiga vid skjutfält och läger (ytterförläggningar), i samband med frivilligutbildning m m.

6.5 Kontorsfunktionen

6.5.1 Allmänna synpunkter

De genomförda studierna har omfattat de delar av funktionen som berör tjänstgöring i budcentral, bok- och blankettförråd samt kompaniexpedition (motsvarande). Organisationsstudier har skett, kompletterade med statistik över utfört arbete. Studierna har även innefattat en bedömning om arbetsuppgifterna kan vara lämpliga för handräckningsvärnpliktiga eller om de i stället bör utföras av anställd personal.

Någon undersökning skedde inte av handräckningsvärnpliktigas användning inom personaldetaljerna enär desamma efterhand skulle omorganiseras genom att vissa uppgifter övertogs av värnpliktsverket. På grund av pågående utredning om personalvårdens framtida organisation omfattade försöksverksamheten ej heller den vid stabsavdelningen redovisade handräckningsvärnplik-

Funktion	Avdelning	Arbetsuppgifter
Kontorstjänst	Stabsavdelning Budcentral	biträde åt konsulent intern och extern postgång, duplicering m m, bitr i bok- och blankettförråd
Kasernvård	Personaldetalj Kompaniexpedition	kontorsgöromål kontorsgöromål och städning m m
	Sjukvårdsavdelning Kasernvårdsavdelning Kasernkompani	kontorsgöromål och städning kontorsgöromål samt underhållsarbete yttre renhållning (inkl sophämtning) och städning (lokalvård inomhus) samt di- verse arbeten av sk »handräcknings- karaktär»
Transport	Bastu, idrottsanläggning, simhall, sporthall, lektions- och övnings-salar Körcentral (motsvarande)	tillsyn och städning m m
Förrådstjänst	Övningsmaterieförråd	bilförare (inkl tillsyn och vård) av fordon samt viss jourtjänst (bl a för ambulans) tillverkning och lagning av målmateriel, tillsyn av utbildningsanordningar såsom skjutbanor och målbodar, lektionssalar, pjäshallar m m samt städning
Bevakning	Kasernvakt (motsvarande) Beredskap	vaktmanskap, vaktordonnans brandberedskap och viss beredskap i övrigt (tillikauppgift)
Samband	Telefonväxel Telex	avlösning, telefonpassning biträde vid telex

tige som avses biträda konsulenten. Ej heller studerades lämpligheten av att använda handräckningsvärnpliktiga vid sjukvårdsavdelning. De handräckningsvärnpliktiga som sålunda icke fick sina dåvarande arbetsuppgifter granskade utgjorde en vid vardera P 18 och A 7/Lv 2 personaldetaljer, en vid vardera av dessa förbands sjukvårdsavdelningar och två vid motsvarande avdelning vid GK/KA 3 samt det vid P 18 stabsavdelning placerade biträdet åt konsulenten.

6.5.2 Budcentral, bok- och blankettförråd

Innan försöken påbörjades vid såväl P 18 som A 7/Lv 2 var vid vardera budcentralen ett underbefäl och tre handräckningsvärnpliktiga placerade medan GK/KA 3 disponerade ett underbefäl och två värnpliktiga för samma göromål.

Ifrågavarande arbetsområde kan uppdelas på två huvudfunktioner av vilka den ena avser post- och budtjänst, duplicering, kopiering m m samt allmän service och den andra arbeten med förråd av böcker, kartor och blanketter o d. I den senare funktionen ingår även arbete med rättelser och ändringar i instruktioner, handböcker m m samt allmän förrådshållning inklusive utlämning och distribution.

Principorganisationen för budcentralen har gällt under mer än 20 år oavsett att verksamheten ändrats och utökats. Till följd härav har föreståndaren, i regel ett äldre underbefäl, i allt större omfattning fått ägna sig åt de löpande göromålen med avhämtning och distribution m m av post samt duplicering, medan mera långsiktiga arbetsuppgifter såsom ändringar och rättelser i militära handböcker måst eftersättas. Föreståndarens möjlighet att leda verksamheten har härigenom blivit alltmer begränsad.

Det bedömdes därför vara angeläget att pröva en organisation som gjorde det möjligt att överföra enklare rutingöromål från föreståndaren till annan befattningshavare. Sedan olika alternativ övervägts anställdes på försök en expeditionsvakt vid budcentralen. Härigenom kunde föreståndaren mera koncentrera sin tjänstgöring till bok- och

blankettförråd med där förekommande rättelsearbete. Det visade sig att en sådan organisation med två handräckningsvärnpliktiga vid budcentralen kunde fungera tillfredsställande. Förd statistik utvisade att budtjänsten vid P 18 och GK/KA 3 tog avsevärt längre tid än vid A 7. Däremot var dupliceringsarbetet för budcentralen vid GK/KA 3 relativt obetydligt vilket berodde på att det mesta dupliceringsarbetet där varit decentraliserat till andra enheter samt att blankett- och expeditionsmateriel omhänderhåfts av intendenturförrådet. Budtjänstens stora omfattning på GK/KA 3 berodde på den relativt omfattande paket- och godshantering, som är speciell för denna myndighet med hänsyn bl a till att SJ-terminalen i Färösund inte avlämnar eller avhämtar gods hos GK/KA 3 som därför måste ombesörja detta.

6.5.2.1 Erfarenheter av försöksverksamheten

Med hänsyn till att den tekniska utvecklingen på reproduktionsområdet går mot effektivare och dyrare maskinell utrustning är det lämpligt att denna verksamhet hålls samlad i budcentralen. Däremot finns det anledning anta att handhavandet av blanketter m m framdeles övertas av förrådsorgan även vid andra förband, eftersom detta torde vara mera rationellt.

6.5.3 Kompaniexpeditioner

Handräckningsvärnpliktiga, som tilldelas kompani-/batteriexpeditioner, tjänstgör vanligen som biträden åt kompaniadjutant (mot-svarande). Deras arbete består främst av att skriva maskin och föra olika handlingar rörande personalredovisning o d samt av viss telefonpassning och diverse andra småsysslor.

När försöksverksamheten vid de tre gotlandsförbanden skulle börja fanns vid P 18 upp till 10 värnpliktiga på kompaniexpeditionerna, vid A 7 upp till fyra och vid GK/KA 3 endast två. Försöken inriktades emellertid på att ifrågavarande göromål borde ut-

föras av civil arbetskraft. På A 7 och P 18 överfördes därför skrivarbetet från kompanierna till skrivcentralerna. Detta utbyte gav bestämda fördelar ur effektivitetssynpunkt sett. Arbetsbelastningen på kompaniexpeditionerna är nämligen i regel mycket ojämnt fördelad över året beroende på de värnpliktigas olika inryckningstider, utbildningsverksamhetens växlande omfattning m m. Den statistik som förts över arbetsmängden ger ett klart utslag på att maskinskrivningsarbete utförs i relativt ringa omfattning. Vid GK/KA 3 erfordrades sålunda en daglig arbetsinsats på ca två timmar per batteri. Vid A 7 och P 18 räckte det med två timmars maskinskrivningsarbete per kompani och vecka.

6.5.3.1 Erfarenheter av försöksverksamheten och förslag till norm för beräkning av arbetskraft

Schablonmässigt bedömt och med tillämpning även på andra än gotlandsförband bör kompaniexpeditionernas behov av skrivhjälp o d kunna tillgodoses med ett halvtidstjänstgörande kontorsbiträde per förband.

6.6 *Transportfunktionen*

6.6.1 Allmänna synpunkter

Transportavdelningen vid P 18 och GK/KA 3 är underställd tygofficeren. Vid A 7 lyder den under utbildningsofficeren.

I korthet kan arbetsuppgifterna för en transportavdelning anges vara att utföra transporter med och vårda förbandets motorfordon. Bland transportererna kan framhållas sådana för yttre renhållning, gods-transport till och från järnvägsstation eller motsvarande samt transporter för att betjäna utbildningsverksamheten. Däremot brukar förrådstransporter i regel utföras av personal vid vederbörande förvaltningsavdelning.

De verkställda undersökningarna visade att transportavdelningens arbetsuppgifter varierade myndigheterna emellan. Sålunda tillhandahölls vid GK/KA 3 såväl fordon som förare vid förrådstransporter medan vid P18

och A 7/Lv 2 endast fordon ställdes till förfogande. Av den anledningen har arbetsbelastningen vid GK/KA 3 transportavdelning blivit förhållandevis större än vid de två andra förbanden.

Samtliga transportavdelningar utförde vissa personal- och godstransporter till och från Visby. Detta var mer betungande för GK/KA 3 genom dess belägenhet i Fårösund.

6.6.2 Transportavdelningarnas organisation

Vid försöksverksamhetens igångsättning hade P 18 26 fordon och 10 handräckningsvärnpliktiga, A 7/Lv 2 24 fordon och åtta handräckningsvärnpliktiga samt GK/KA 3 30 fordon med fem värnpliktiga och sju civilanställda bilförare. Orsaken till att GK/KA 3 hade förhållandevis färre fordon per förare än de övriga torde vara att förrådstransporter utförs och att förbandets lokalisering för med sig längre transportvägar.

Vid P 18 och A 7/Lv 2 var transportavdelningens chef ett underbefäl medan GK/KA 3 som chef för avdelningen hade en civil garageförman. De värnpliktiga vid den senare avdelningen var icke handräckningsvärnpliktiga utan fältdugliga, kategori G. Anledningen härtill är att utbildningen vid kustartilleriet till stor del är centraliserad och inte fördelad på de olika förbanden, varför vid GK/KA 3 de värnpliktiga fordonsförare som avses ingå i respektive förband under vissa tider inte finns tillgängliga. För att då föra de i förbanden ingående fordonen under förbandsövningar in- språkta de värnpliktiga i transportavdelningen.

Vid försökens början på P 18 disponerades de handräckningsvärnpliktiga bilförarna på följande sätt.

Beställningstransporter och fordonsvård ombesörjdes av sex värnpliktiga, en värnpliktig var avdelad för soptransporter och hade en medhjälpare från förbandets rörliga styrka av handräckningsvärnpliktiga, en värnpliktig svarade för gods- och mattransporter enligt särskild turlista och en värnpliktig var placerad vid P 18 sjukavdelning för att köra dess ambulans. Slutligen hade en värn-

pliktig avdelats för att föra regementscheffens tjänstebil.

Efter hand genomfördes följande förändringar. Mottagning av beställningar och utförandet av transporter med turbilen överfördes från kasernkompaniet till transportavdelningen, soptransporterna kunde utlämnas på entreprenad och ambulansen stationerades i transportavdelningen.

Så småningom kunde antalet värnpliktiga minskas till sju, varjämte en civil befattningshavare anställdes som förare av turbilen.

Motsvarande försök vid A 7/Lv 2 transportavdelning gav till resultat att en personalstyrka om ett äldre underbefäl och åtta handräckningsvärnpliktiga kunde anses vara en lämplig avvägning.

6.6.3 Speciella förhållanden som påverkar personalbehovet

De under försöksverksamheten företagna studierna av arbetsmängden och dess variationer vid de tre förbanden utvisar att det i stort sett är samma slags transporter som utförs om man bortser från att vid GK/KA 3 även förrådstransporter och körningar för olika utbildningsenheter utförs. Den längre transportvägen mellan Fårösund och Visby medför även en ökning av behovet i förhållande till de övriga förbanden. Vidare konstaterades att vid GK/KA 3 fordon med förare ställdes till befällets förfogande i större utsträckning än vid de andra förbanden.

Omfattningen av garagearbetena (vård och enklare underhåll) varierade såväl mellan förbanden som vid olika tider under försöksperioden januari-maj 1969. Väderförhållanden spelade därvid in.

Enligt inhämtad statistik utgjorde garagearbetena vid P 18 15-30 % av den totala arbetstiden. Vid A 7/Lv 2 var motsvarande siffror så höga som 35-42 %, medan de vid GK/KA 3 bara utgjorde 4-9 % av arbetstiden.

En anledning till den stora skillnaden mellan förbanden i Visby och det i Fårösund kan vara att det råder olika uppfattningar om vad som bör ankomma på

den enskilde föraren att utföra ifråga om vård och reparationer och vad som bör hänföras till verkstadsarbete. Den möjligheten kan ej heller uteslutas att statistiken såtillvida kan ha varit missvisande att som garagearbete noterats tid som egentligen skulle kunna rubriceras som spiltid på grund av att fordonen icke varit tillräckligt utnyttjade utan stått stilla.

6.6.4 Erfarenheter av försöksverksamheten samt förslag till driftsform med norm för beräkning av arbetskraft

Av försöksverksamheten framgår att arbetsuppgifterna vid en transportavdelning är lämpliga för handräckningsvärnpliktiga. Vid förband med civila bilförare bör därför ett utbyte mot handräckningsvärnpliktiga kunna göras. Däremot torde det ligga utanför UH utredningsuppdrag att föreslå någon ändring beträffande utbildning m m för de värnpliktiga bilförarna tillhörande kategori G.

Enhetlig ordning bör eftersträvas ifråga om förrådstransporter. Dessa bör såsom fallet var vid P 18 och A 7/Lv 2 utföras av förrådspersonal och ej såsom vid GK/KA 3 av transportavdelningen. Utlämnning på entreprenad av soptransporter bör eftersträvas och uppmärksamhet ägnas åt frågan om en lämplig fördelning av garagearbeten mellan transportavdelning och verkstad. Vidare bör uppmärksammas frågan om i vilken utsträckning förare bör ställas till förfogande vid transporter av befäl.

Som norm för beräkning av arbetskraftsbehovet synes följande formel kunna användas:

$$\text{das: } \frac{\text{Antalet fordon}}{3} = \text{antalet förare.}$$

6.7 Förrådsfunktionen

6.7.1 Allmänna synpunkter

I nuläget används för arbetsuppgifter inom förrådsfunktionen såväl anställd personal som handräckningsvärnpliktiga. De senare utnyttjas främst inom övningsmaterieförrådets verksamhetsområden. Arbetsuppgifterna för dem består i utlämnning och mottagning av övningsmateriel, tillverkning och

reparation av målmateriel samt materielens uppläggning i målbodar. Även skötsel och underhåll av fasta utbildningsanordningar inklusive skjutbanor ingår i handräckningsvärnpliktigas arbetsuppgifter. För huvuddelen av arbetsuppgifterna inom förrådsverksamheten används dock anställd personal. Härvid bortses från det med förrådsverksamheten förenade planeringsarbetet.

Försöksverksamheten har endast berört de handräckningsvärnpliktigas uppgifter. Under försöken fördes arbetet med utbildningsanordningarna in under utbildningsfunktionen.

6.7.2 Övningsmaterieförråd

Vid armén är övningsmaterieförrådet en del av tygförrådet och därför underställt förvaltningsgrenschefen medan kustartilleriets övningsmaterieförråd lyder under utbildningsavdelningen. Enligt för armén gällande bestämmelser avses inte handräckningsvärnpliktiga för detta förrådsarbete. Däremot förekommer det att av sådana handräckningsvärnpliktiga som är avsedda för tillsyn m m av skjutbanor och utbildningsanordningar någon eller några kan helt eller delvis få sin arbetsplats i förrådet.

Under försöksperioden utbyttes två värnpliktiga, placerade vid övningsmaterieförrådet vid GK/KA 3, mot en civilanställd. Resultatet härav blev gott.

Handräckningsvärnpliktiga bör således i princip icke heller användas i förrådsarbete inom övningsmaterieförråd.

6.7.3 Målmaterieltillverkningen m m

Före försökens påbörjande ombesörjdes målmaterieltillverkningen samt tillsynen och skötseln av skjutbanor av anställd personal och handräckningsvärnpliktiga enligt följande sammanställning.

Måltillverkning skedde vid varje förband. Tillverkningen var på GK/KA 3 uppdelad på landmål och sjömål.

Inledande studier visade på möjlighet till rationalisering genom en centralisering helt eller delvis av verksamheten till ett förband. P 18 hade de bästa förutsättningarna lokal- och maskinmässigt för en centraliserad tillverkning. En centralisering dit gynnades även av det faktum att A 7/Lv 2 ligger relativt nära P 18. Förbanden har dessutom gemensamt skjutfält. Vidare kunde konstateras att från Visby till GK/KA 3 i Fårösund återvändande fordonstransporter kunde utnyttjas för transporter av målmateriel vid en central tillverkning vid P 18. Målmaterieltillverkningen förlades således till P 18. När försöksperioden avslutats hade efter hand all landmåltillverkning kunnat koncentreras till P 18. Däremot bibehölls sjömåltillverkningen i Fårösund av transporttekniska skäl men även på grund av sjömålens särpräglade konstruktion.

Slutresultatet blev gott då den centraliserade landmåltillverkningen kunde utföras på ett tillfredsställande sätt av endast två civilanställda. Som norm för arbetskraftsbehovet torde kunna räknas med en förrådsarbetare för en grundutbildningskontingent om ca 1 000 man och en genomsnittlig årlig repetitionsutbildningsstyrka på ca 4 000 man.

För tillverkningen av sjömål vid GK/KA 3 behöver man endast räkna med en civilanställd.

Den stora åtgången på målmateriel under repetitionsutbildningsperioderna och det i övrigt varierande behovet av dylik materiel under olika tider på året bör kunna bemästras genom en förutseende planering och genom att verksamheten inriktas på en god lagerhållning.

Försöksverksamheten innebär sålunda totalt följande personaländringar: Två civil-

	Befäl	Civil personal	Värnpliktiga
P 18	1 ubef	—	4
A 7/Lv 2	1 »	—	2
GK/KA 3	1 »	1	1
Summa	3	1	7

anställda tillkommer mot att tre underbefäl och sju värnpliktiga utgår.

En annan slutsats som kan dras av gotlandsförsöken är att det bör eftersträvas även på andra håll att på motsvarande sätt söka centralisera denna tillverkning samtidigt som en ökad schablonisering och samordning av målmaterielen förbanden emellan bör ske.

6.8 Kasernvårdsfunktionen

6.8.1 Allmänna synpunkter

Studierna har uppdelats på kasernunderhåll, yttre renhållning och städning inomhus, i det följande benämnd lokalvård.

Med kasernunderhåll menas i detta sammanhang arbeten av byggnadsteknisk art avseende även vägar och mark samt den fasta maskintjänsten. Den yttre renhållningen omfattar vägrenhållning, snöröjning, »park»arbeten, hopsamling och bortförande av sopor m m. Lokalvården kan uppdelas i truppstädning (städning utförd av truppen), städning med civil personal enligt städavtal, omfattande även storstädning, och sådan golvvård som utförs av särskilt avdelad personal enligt av försvarets materielverk utfärdade bestämmelser. Städning i lektionssalar behandlas i kapitlen 12 och 17.

Uppkommande kostnader för ovannämnda arbeten fördelas på olika anslag. Sålunda anlitas sakanslag inom fortifikationsförvaltningens kompetensområde för kasernunderhåll, visst golvunderhåll, snöröjning, maskinell utrustning för vägrenhållning och utrotning av ogräs medan försvarsgrenarnas anslag till renhållning anlitas för övriga arbetsuppgifter vilka faller inom försvarets materielverks ansvarsområde.

Flera skäl talar emellertid för att den yttre renhållningen och vissa göromål som ingår i lokalvården bör kunna samordnas, i varje fall på det lokala planet.

6.8.2 Kasernunderhåll

Under försöken har handräckningsvärnpliktiga inte utnyttjats vid kasernvårdsavdel-

ningarna för kasernunderhållsarbeten. Från fortifikationsförvaltningen har under hand inhämtats att handräckningsvärnpliktiga enligt ämbetsverkets mening icke borde användas för kasernunderhåll.

6.8.3 Yttre renhållning och städning

Före försökens igångsättande användes enbart handräckningsvärnpliktiga för *yttre renhållning*. Vid P 18 fanns fyra sådana värnpliktiga, vid A 7 fanns tre och vid GK/KA 3 fanns 16, vid samtliga förband tillhörande kasernkompaniets rörliga styrka. Dessutom hade P 18 ytterligare fyra och A 7 ytterligare tre handräckningsvärnpliktiga vilka tjänstgjorde vid kasernvårdsavdelningen och avsågs för soptransporter m m.

Eftersom försöksverksamheten syftade till att utröna effekten av ett utbyte av handräckningsvärnpliktiga mot civilanställda på arbetsuppgifter av mera civil natur borde man särskilt i fråga om soptransporter överväga att antingen anställa personal eller också utlämna arbetet på entreprenad. I senare fallet behövdes ej någon anskaffning av eget specialfordon vars pris uppgår till ca 180 000 kronor om hälsovårdsmyndigheternas föreskrifter i fråga om fordonsens utrustning följs.

För P 18 och A 7/Lv 2 samt MKG med tillhörande förvaltningar träffades med Visby stad ett avtal om att staden skulle svara för sophämtningen. Rent tekniskt gav försöken ett godtagbart resultat. Härvid bortsågs från de säkerhetsaspekter som kan anläggas på en civil företagsverksamhet inom en garnison.

Kostnaderna för denna sophämtning under ett år beräknades till ca 90 000 kronor. Hade däremot soptransporterna skett genom militär myndighets försorg hade en sopbil av nyssnämnda slag måst anskaffas. De årliga kostnaderna för denna med en femårig avskrivningstid och sex procents ränta på kapitalet skulle då uppgå till ca 46 000 kronor. Härtill kommer kostnaden för två civilanställda, dvs ca 60 000 kronor. Sammanlagt skulle dessa årliga kostnader

uppgå till ca 106 000 kronor. Härvid medräknades inte kostnaderna för värnpliktiga, garagering, drivmedel m m. Vissa detaljer i avtalet behövde även ses över, t ex frågan om vilken av kontrahenterna som borde tillhandahålla emballage, m m.

Beträffande den yttre renhållningen i övrigt bedömdes det vara nödvändigt att eftersträva en ökad effektivitet bl a genom bättre användning av tillgänglig maskinell utrustning. För att pröva om effektökningen lättare kunde uppnås med andra än handräckningsvärnpliktiga anställdes en man vid vardera P 18 och A 7/Lv 2 för att med hjälp av den maskinella utrustningen huvudsakligen svara för den yttre renhållningen. Försöken ledde till att antalet handräckningsvärnpliktiga minskades med två. Vid toppbelastning, såsom efter omfattande snöfall eller vid allmän uppstädning efter snösmältningen på våren, måste dock särskilda åtgärder vidtas, t ex att tillfälligt utnyttja åldersklassen.

Vid GK/KA 3 hade som tidigare nämnts 16 handräckningsvärnpliktiga tagits i anspråk för den yttre renhållningen. Det förhållandevis stora antalet värnpliktiga måste ses mot bakgrunden av att vid förbandet finns ett stort bostadsområde vars skötsel ingår i renhållningsuppgifterna. Försöken med civilanställda i stället för handräckningsvärnpliktiga utvisade att personalbehovet för den yttre renhållningen till en början kunde begränsas till åtta anställda och i slutskedet till sex, varav en i förmansställning.

Beträffande *lokalvården* konstaterades vid försöken att gällande bestämmelser för inre renhållning (TLA nr 9/1961, TSA nr 38/1963 och Ekof I nr 4/1963) förutsätter att värnpliktiga ur truppen alternativt handräckningsvärnpliktiga städar bl a kompani- och förläggningslokaler med biutrymmen. Enär FMV vid tiden för försöken på Gotland visade sig för egen del bedriva försök vid bl a I 19 och I 20 åstadkoms ett samarbete med FMV som delade med sig av erfarenheterna från sin egen försöksverksamhet vilken syftade till en ny organisation med modern materiel för truppstädning omfattande även rationell golvvård. Man hade därvid

funnit att sättet för golvvårdens utförande väsentligt påverkade reparationsbehovet och att felaktig golvvård också kunde medföra hygieniska nackdelar. Som grundval för FMV försök låg bl a Tekniskt meddelande FortF nr 1/1959 samt studier och grundläggande försök med materiel av olika slag. En golvvårdspatrull med två handräckningsvärnpliktiga hade organiserats och underställts förbandets städledare.

Vid gotlandsförsökens igångsättning fanns en sådan golvvårdspatrull organiserad vid P 18. De värnpliktiga utbyttes försöksvis mot två civilanställda. Erfarenheterna från dess verksamhet har givit vid handen att denna organisation i princip motsvarar behovet. Tillfälligt kan givetvis arbetsuppgifterna och behovet av arbetskraft öka.

6.8.4 Erfarenheter av försöksverksamheten och förslag till norm för beräkning av arbetskraft

Försöken ledde sålunda fram till ett konstaterande av att städningen av förläggningslokaler med därtill angränsande utrymmen av flera skäl i princip alltjämt borde utföras av värnpliktiga ur truppen och att handräckningsvärnpliktiga bara borde städa egna förläggningar med biutrymmen. Civil personal, anställd enligt kollektivavtal, borde inte avses för sådan städning men väl för städning och storstädning av stabs- och förvaltningslokaler samt övriga lokaler som anges i TLA nr 9/1961 m fl föreskrifter. Därvid borde undantas vissa lektionssalar där städningen enligt UH mening bör kunna ingå i arbetsuppgifterna för de handräckningsvärnpliktiga som avses för skötsel m m av de inre utbildningsanordningar som finns i dessa lektionssalar. För städning i övrigt borde en särskild grupp sättas in.

Enligt uppfattningen vid P 18 borde det finnas två sådana enheter för att arbetsuppgifterna skulle kunna fullgöras.

I det föregående har emellertid framhållits att på det lokala planet bör yttre renhållning och vissa göromål som ingår i lokalvården, särskilt golvvården, kunna samordnas. Den härför avsedda personalen kan då

sammanföras till en enhet och användas mera flexibelt samt vid behov i sin helhet sättas in för endera av uppgifterna. Erfarenheterna från försöken har också utvisat lämpligheten av att bilda en sådan enhet eller arbetsgrupp för yttre renhållning samt städning och storstädning inomhus av andra lokaler än dem som enligt det tidigare anförda bör ankomma på städpersonal och värnpliktiga. En sådan arbetsgrupp bör även kunna åläggas att städa i gymnastik- och samlingsalar samt bastu m fl gemensamma lokaler.

En arbetsgrupp för ovannämnda uppgifter bör som ett riktvärde bestå av fem civilanställda, av vilka en i förmansställning. Vid förband med större fastighetsbestånd eller såsom vid GK/KA 3 större bostadsbestånd behöver gruppen dock vara något större. Vid GK/KA 3 bör därför gruppen utgöras av sju man, av vilka en i förmansställning, d v s något större än som i det föregående beräknats för bara yttre renhållning.

6.9 *Dukningsfunktionen*

6.9.1 Allmänna synpunkter och målsättning

Handräckningsvärnpliktiga används i nuläget endast i begränsad utsträckning i anslutning till utbildningsverksamheten. Detta har gjort att redogörelsen från försöksverksamheten på detta avsnitt blivit mer omfattande i jämförelse med andra.

Under försöken har stort intresse visats från arméstabens sida för utvidgning av försöken till andra förband än de på Gotland för att därigenom få funktionen mera allsidigt belyst vid förband med olika lokala förhållanden. Dessa senare försök har skett i samråd med UH och redovisas närmare i kapitel 12. Den 2 oktober 1970 har Kungl Maj:t medgivit att försök med driftorganisation för utbildningsanordningar i princip i enlighet med gotlandsförsöken får tillämpas även vid vissa arméförband på fastlandet inom ramen för tillgängliga resurser, bl a genom omfördelning av överskott på handräckningsvärnpliktiga.

Syftet med gotlandsförsöken var att i praktiken pröva av FRI och arméstaben teoretiskt framräknat underlag för bl a beräkning av utbildningsanordningarnas utnyttjandefrekvens samt kompletterande beräkning och kontroll av behovet av arbetskraft för framställning av illustrationsmateriel. Vidare borde man undersöka om det fanns arbetsuppgifter inom dukningsfunktionen av sådan svårighetsgrad att anställd personal och inte handräckningsvärnpliktiga kunde avses för uppgifterna. Av särskilt intresse var härvid sådana speciella utbildningsanordningar som rälsmålbana, anordning för ABC/sjukvårdsutbildning, fjärrstyrd målmateriel m fl. En kontroll behövde göras av den beräknade tidsåtgången för speciella övningar vid vissa yttre utbildningsanordningar. Slutligen borde undersökas om inte vissa arbeten lämpligen kunde utföras på annat sätt än med värnpliktiga eller anställda inom förbanden, d v s genom köp av tjänster.

Med sådant underlag kunde en generell bedömning göras av lämplig personalorganisation och driftsformer m m för dukningstjänsten vid ett förband och i förevarande fall även för säkerhetstjänsten vid Tofta skjutfält.

6.9.2 Dukningstjänstens omfattning

Under försöken har det till en början gällt att klarlägga vilka arbetsuppgifter som bör hänföras till dukningstjänst och behovet av arbetsinsatser för densamma. Till dukningstjänst har sålunda hänförts dukning, skötsel, vård, drift, underhåll, transport av övningsmateriel mellan förråd (målbod) och övningsplats, framställning av illustrationsmateriel, regelmässig städning av vissa inomhusanordningar och tillsyn av dylika anordningar i allmänhet.

Däremot har till dukningstjänst inte hänförts yttre renhållning, storstädning, tillverkning av målmateriel samt sådana vård- och underhållsåtgärder jämte teknisk övervakning – tillsyn – som åvilar förvaltningsavdelning. Detsamma gäller i princip även säkerhetstjänsten på skjutfält.

6.9.3 Fördelning av arbetstid för dukningstjänst mellan övande trupp och dukningsenhet

Vid försöksverksamhetens början fanns ingen fast organiserad dukningstjänst i fråga om yttre utbildningsanordningar om man bortsåg från skötsel och vård av materiel i anslutning till skjutbanor, målbodar m m. Dukning för övningar ålåg som regel den övande truppen.

Följande fördelning av arbetsuppgifterna mellan övande trupp och dukningsenhet befanns därför lämplig för försöksverksamheten.

Övande trupp ombesörjer i regel dukningstjänsten vid utbildningsanordningar med okomplicerad materiel och då materielen är så omfattande att det skulle ta orimligt lång tid att utföra samma arbete med en till två handräkningsvärnpliktiga. Truppen städar i regel även vissa lokaler såsom gymnastik- och samlingshall, övnings- och vårdhall (motsvarande).

I specialsalar med permanent undervisningsmateriel sker dukning före övning i regel genom försorg av lärare/instruktör. Övande trupp biträder vid behov främst genom insatser före och efter ett övningspass.

Insatser av *dukningsservice*, där sådan organiseras, görs främst i de fall

då ianspråktagen utbildningsmateriel är tekniskt komplicerad vilket förutsätter att dukningspersonal har erhållit särskild utbildning för att därmed säkerställa anordningens drift vid utnyttjande,

då ianspråktagen utbildningsmateriel tillhandahålls centralt eller förvaras i direkt anslutning till utbildningsanordning eller

då stora tidsvinster kan nås genom att samma personal sköter det rutinmässiga dukningsarbetet vid utbildningsanordning för att genomföra standardövning eller vid en sammanhängande serie av likartade övningar.

Härutöver ombesörjer dukningsenhet regelmässig städning av vissa inomhusanordningar, tillsyn och framställning av illustrationsmateriel m m.

6.9.4 För utbildningsanordningar m m avsett befäl och värnpliktiga

Enligt dåvarande statens organisationsnämnds bedömning år 1955, som legat till grund vid fastställandet av arbetskraftsbehovet, avses vid armén i regel ett äldre underbefäl för drift m m av inomhusanordningar med hjälp av en till två handräkningsvärnpliktiga och ett äldre underbefäl för att främst handha skjutbanor och utomhusanordningar. Den senare åligger att med hjälp av handräkningsvärnpliktiga även utföra mindre reparationer. Enligt gällande organisationsbrev avses för P 18 fyra handräkningsvärnpliktiga för skjutbanor och utbildningsanordningar m m och för A 7/Lv 2 endast två. Dessa handräkningsvärnpliktiga torde före försökens början under huvuddelen av sin tjänstgöring ha fått tillverka målmateriel, utföra reparationer och transportera målmateriel, m m.

För speciella uppgifter vid Lv 2 (i pjäs-hall, eldledningssalar o d) avses ett äldre underbefäl och två handräkningsvärnpliktiga.

Vid kustartilleriet skulle enligt bedömningarna år 1955 för arbetsuppgifter i dukningstjänst vid utbildningsavdelningen avses ett äldre underbefäl och en handräkningsvärnpliktig för inomhusanordningar. För yttre utbildningsanordningar, för målpedån samt för service vid skjutbanor avsågs ett äldre underbefäl som biträdades av en snickare och en till två handräkningsvärnpliktiga. Vid GK/KA 3 fanns enligt gällande organisationsbrev vid utbildningsavdelningen med övningsförråd två äldre underbefäl, två förrådsarbetare och två handräkningsvärnpliktiga. Vid övningsförrådet skulle dessutom en underofficer tjänstgöra som uppbördsman.

6.9.5 Utbildningsorganisationen under försöksskedet

Under försöksskedets första halvår 1969 fanns vid P 18 under grundutbildning 1/2-26/4 en värnpliktskontingent på ca 750 man och därefter intill 1/7 ca 300 man för-

delade på 30 respektive 10 utbildningsplutoner. Samma tid fanns vid A 7 ca 375 värnpliktiga och vid Lv 2 ca 200 värnpliktiga fördelade på 15 respektive åtta utbildningsplutoner samt vid GK/KA 3 ca 300

värnpliktiga fördelade på åtta utbildningsplutoner. Med ledning av storleken av dessa utbildningskontingenter organiserades vid försökens början följande dukningsenheter.

P 18	Arbetsledare: 2 underbefäl Övriga: 6 handräckningsvärnpliktiga 1 civil tillsynsman för fjärrstyrd målmateriel 1 civil tillsynsman för dukning m m av fältarbetssal och anordningar för ABC/sjukvårdsutbildning 1 förrädsförmän från tygavdelningen för skötsel och drift av rälsmålbanan på Tofta. Han utbyttes efter tre veckor mot handräckningsvärnpliktiga.
A 7/Lv 2	Arbetsledare: 3 underbefäl, av vilka ett som pjäshallsföreståndare vid Lv 2 Övriga: 7 handräckningsvärnpliktiga, av vilka två för Lv 2
GK/KA 3	Arbetsledare: 2 underbefäl Övriga: 3 handräckningsvärnpliktiga

---

Dessa dukningsenheter var således större än som enligt det tidigare anförda i regel avsetts för inre och yttre utbildningsanordningar.

6.9.6 Utnyttjandet av utbildningsanordningarna

Utbildningsenheterna lämnade uppgifter veckovis på utnyttjandefrekvensen räknad i plutonstimmar per utbildningsanordning respektive använd tid för dukning m m. I de fall förbanden saknade vissa normerade utbildningsanordningar belastades de befintliga anordningarna med lektioner och övningar som normalt inte skall genomföras vid dessa anordningar när förbanden tillförts samtliga normerade utbildningsanordningar. Utnyttjandefrekvensen av de befintliga anordningarna har därför i största möjliga utsträckning omfördelats så att övriga normerade anordningar i stället fick en bedömd belastning.

Av den förda statistiken över utnyttjandefrekvensen av utbildningsanordningar framgick att vissa anordningar eller lektionssalar anlätades i mycket liten omfattning. Så t ex användes vid P 18 filmskjutbanan 1 tim/vecka, vid A 7 strids- och eldledningssalen 1/2 tim/vecka, korthållsbanan 1 tim/vecka samt vid GK/KA 3 envar av taktiksalen, maskinutbildningssalen och plottingsalen 1

tim/vecka. Den anordningar som mest togs i anspråk under en vecka var vid P 18 övnings- och vårdhallen (33 tim) och skolskjutningsbanan (30 tim), vid A 7 filmsalen (21 tim) och taktiksalen (16 tim). Vid GK/KA 3 användes mätthallen 22 timmar och skolskjutningsbanan 18 timmar per vecka.

6.9.7 Synpunkter med anledning av försöken vid de olika förbanden

Under försöken vid P 18 har dukning av den fjärrstyrda målmaterielen samt skötsel, drift m m av rälsmålbanan i huvudsak ombesörjts av handräckningsvärnpliktiga ingående i dukningsenheten.

Ett civilt fotoföretag har ombesörjt identitetsfotografering av större delen av grundutbildningskontingenten.

Studierna har bl a visat att dukningstjänsten vid samtliga förekommande utbildningsanordningar på ett fullt godtagbart sätt kunnat skötas av handräckningsvärnpliktiga i stället för civil personal, om de värnpliktiga fått särskild utbildning härför. Arbetskraftsbehovet kan anses vara rätt framräknat i försöksorganisationen. Det bör i fortsättningen beaktas att dukningskrävande anordningar utnyttjas så att förnyad dukning undviks. Särskilt gäller detta fjärrstyrd målmateriel.

Även under försöken vid A 7 med Lv 2 har det visat sig att handräckningsvärnplik-

tiga efter särskild utbildning på ett fullt godtagbart sätt kan sköta dukningstjänsten vid samtliga anordningar, inklusive pjäshall vid Lv 2. Under försöksperioden har regelmässigt städning av vissa inomhusanordningar ordnats genom städavtal. Dessa uppgifter torde dock kunna normalt åläggas dukningsenheten. Ingen ändring har behövt vidtas av den försöksorganisation som uppsattes vid försökens början.

Under försöken vid GK/KA 3 har de i utbildningsavdelningen med övningsförråd ingående två flaggfurirerna fungerat som chef för inre respektive yttre utbildningsanordningar.

Även här har handräckningsvärnpliktiga visat sig kunna efter särskild befattningsutbildning på ett fullt godtagbart sätt sköta dukningstjänsten vid samtliga förekommande anordningar.

Utöver de tre handräckningsvärnpliktiga som ingått i dukningsenheten har för sköt-

Eventuellt kan ytterligare en handräckningsvärnpliktig framdeles behövas för framställning av illustrationsmateriel o d.

6.10 Säkerhetsorganisation för Tofta skjutfält

Skjutfältet förvaltas av A 7 och utnyttjas av såväl A 7/Lv 2 som P 18 och i vissa fall GK/KA 3. Säkerhetstjänsten har hittills ombesörjts av förbandens skjutande avdelningar.

Enligt av chefen för armén framlagt behovsunderlag för utbyggnad av anordningar för Tofta skjutfält bör säkerhetsorganisationen där omfatta bl a en förrådsbyggnad vid Lillklint med särskilt utrymme för säkerhetschef och operatörsrum med PPI för såväl spaningsradar som säkerhetsradar.

Organisationen omfattade till en början två befäl och 11 handräckningsvärnpliktiga med följande fördelning:

Chef:	1 äldre underbefäl	
Övriga:	1 radartekniker ur Lv 2 (tidvis)	
	3 handräckningsvärnpliktiga för	spaningsradar
	2 »	» säkerhetsradar
	2 »	som båtförare (radarutbildade)
	1 »	» fällningsordonnans
	3 »	» poster för visuell övervakning (kan eventuellt tas ur den övande truppen)

---

sel, drift och tillsyn m m av en utbyggd sport- och simhall tagits i anspråk en civil tillsynsman som badmästare och två handräckningsvärnpliktiga för regelmässig städning, sanering m m.

Sport- och simhallen utnyttjas mest av traktens skolor, enskilda föreningar m fl. Endast i mindre omfattning, ca 25 %, utnyttjas den av värnpliktiga. Eftersom arbetsuppgifterna i hallen är av civil natur och till övervägande del tillgodoser civila intressen bör civil personal och inte handräckningsvärnpliktiga svara för arbetet där.

Tidsrapporterna från försöksverksamheten har gett vid handen att dukningstjänsten kräver två äldre underbefäl och tre handräckningsvärnpliktiga. Vid skjutning från fast batteri mot sjömål kan dukningsenheten utnyttjas för signalering och som säkerhetsposter.

En minskning av antalet värnpliktiga bör dock kunna ske. UH återkommer till detta spörsmål i kapitel 13.

6.11 Erfarenheter av den fortsatta försöksverksamheten

Med Kungl Maj:ts den 9 maj 1969 lämnade medgivande fortsattes försöksverksamheten under budgetåret 1969/70. Under vissa perioder förekom intensivstudier med hjälp främst av personal från FRI. Ingenting framkom därvid som behövde föranleda någon större ändring i den organisation som prövats föregående budgetår. Försöken utvidgades i enlighet med beslutet den 9 maj 1969 att avse studier av ledningsorganisationen för utnyttjande och tillsyn av utbildningsanordningar, skjutfält och läger.

7.1 Direktiven

I direktiv för UH anges som en grundläggande restriktion att samtliga handräckningsvärnpliktiga, med de inskränkningar som nödvändiggörs av medicinska skäl, skall erhålla en militär utbildning, i huvudsak motsvarande den för krigsmakten likformiga allmänmilitära utbildning, som föreslagits av 1960 års värnpliktsutredning. Denna utbildning synes lämpligen böra utföras i ett koncentrerat sammanhang i anslutning till inryckningen. UH bör undersöka hur denna utbildning skall utformas och organiseras.

7.2 Målsättning i stort för utbildningen

I värnpliktsutredningens betänkande redovisas ett för krigsmakten likformigt minimiprogram för den allmänmilitära utbildningen. Detta syftar bl a till att ge den värnpliktige, oberoende av hans befattning, förmåga att ta hand om sig själv och hjälpa andra under svåra yttre förhållanden samt att ensam eller i samverkan med andra försvara sig och den enhet, där han verkar. Den värnpliktige måste därför besitta försvarsvilja, disciplin och initiativförmåga. Härigenom synes väsentliga förutsättningar ha skapats för att alla värnpliktiga skall kunna användas inom krigsorganisationen på ett rationellt sätt och utan hänsyn till eventuella försvarsgrensgränser.

Värnpliktsutredningens förslag har stadfäst genom 1966 års riksdagsbeslut.

Vid sina överväganden angående målsättningen i stort för de handräckningsvärnpliktigas utbildning har UH mot ovannämnda bakgrund funnit skäl att som en lämplig utgångspunkt för sina bedömanden närmare undersöka om och i vilken omfattning ifrågavarande värnpliktiga är krigsplacerade eller på annat sätt tas i anspråk vid mobilisering.

Såvitt UH kunnat finna är ca en fjärdedel av de handräckningsvärnpliktiga antingen krigsplacerade eller avsedda att göra arbetsinsatser vid mobilisering. De krigsförband, vid vilka placering i första hand sker, utgörs bl a av vissa underhållsförband, stationära staber, gemensamma uppehållsplatser och depåer. Vid dessa förband m m kan de värnpliktiga komma att ställas i lägen som kräver förmåga att bl a aktivt delta i försvarsstrid. Arbetsinsatserna vid mobilisering omfattar bl a spridning av förråd – i vissa fall ingående i mobiliseringsgrupper – samt bevakning av förråden i avvaktan på att krigsplacerad personal övertar bevakningen. Ett sådant ianspråktagande synes främst avse lägen, då inneliggande åldersklass av olika skäl ej är disponibel eller otillräcklig för dessa uppgifter.

Rörlighet i fråga om byte av bostadsort samt kraven på lokal rekrytering av ovannämnda värnpliktiga gör det svårt att redan

vid deras inryckning till grundutbildning avgöra, vilka som framdeles skall krigsplaceras respektive tas i anspråk som arbetskraft vid mobilisering och vilka som skall placeras i personalreserv. Även om de sistnämnda totalt utgör tre fjärdedelar av ifrågavarande värnpliktiga synes det realistiskt att som målsättning för den allmänmilitära utbildningen utgå från de krav som kommer att ställas på de krigsplacerade och de för arbetsinsatser avsedda värnpliktiga. Detta innebär att alla handräckningsvärnpliktiga bör meddelas samma allmänmilitära utbildning.

UH finner således att målsättningen för de handräckningsvärnpliktigas allmänmilitära utbildning bör vara att ge den enskilde

a) förståelse för försvarets syfte och ändamål samt ansvarskänsla för givna uppgifter

b) förmåga att skydda sig och hjälpa andra mot verkan av motståndarens stridsmedel

c) förmåga att bevaka och aktivt delta i försvar av skyddsföremål (arbetsplats i fält).

Denna målsättning är lägre än den som innefattas i det nya värnpliktsutbildningssystemets minimiprogram för de mera fältdugliga. Den väsentligaste förändringen innebär att de aktiva momenten – anfallsstriden, motstöten – avsevärt begränsats. Där emot har kraven på skydd mot motståndarens olika stridsmedel ansetts i huvudsak böra vara lika.

7.3 Den allmänmilitära utbildningens innehåll

Överbefälhavaren har 19.12. 1966 (kompletterat 28.5. 1969) utfärdat direktiv samt fastställt bestämmelser för utformningen av en på ämnen och övningsgrenar uppdelad allmänmilitär utbildning likformig för alla värnpliktiga inom krigsmakten. Bestämmelserna som börjat tillämpas fr o m utbildningsåret 1967/68 bygger i allt väsentligt på det av statsmakterna 1966 fattade beslutet.

Enligt överbefälhavarens direktiv skall ca 390 timmar av grundutbildningen avsättas för att uppnå den allmänmilitära utbild-

ningens miniminivå. Till detta timantal skall dessutom läggas ca 20 timmar fysisk träning, 20 timmar inre tjänst samt en reservtid om ca 50 timmar. Sammanlagt omfattar således den erforderliga tidsinsatsen 480 timmar. Med en normalvecka omfattande 48 timmar erfordras således tio fulla arbetsveckor, in- och utryckningsdagar oräknade, för att i ett sammanhang genomföra ovannämnda grundutbildning. Framhållas bör även att under de värnpliktigas fortsatta tjänstgöring avsätts ca åtta timmar av normalveckan för inre tjänst, fysisk träning och reservtid.

De ovannämnda bestämmelserna innehåller relativt detaljerade anvisningar beträffande utbildningsmål samt utbildningens uppläggning och omfattning för olika övningsgrenar och ämnen. Sammantaget omfattar den allmänna soldatutbildningen 77 timmar, fältutbildningen 157 timmar samt markstridsutbildningen 156 timmar, varav för strid 72 timmar, d v s sammanlagt 390 timmar. Härtill kommer, som tidigare nämnts, ca 50 timmar reservtid samt 40 timmar för inre tjänst och fysisk träning.

UH har närmare granskat de av överbefälhavaren utfärdade bestämmelserna för att bedöma om och i vilka avseenden de kan utnyttjas beträffande de handräckningsvärnpliktigas allmänmilitära utbildning med den av UH angivna lägre målsättningen och de krav som olika situationer i fält kan komma att ställa på dessa värnpliktiga.

De mera fältdugliga värnpliktiga får under förbandsutbildningen m m fortlöpande möjlighet att vidmakthålla sina allmänmilitära färdigheter. Sådana möjligheter saknas för de handräckningsvärnpliktiga. UH har funnit det nödvändigt att även dessa senare värnpliktiga får viss möjlighet härtill och att erforderlig tid härför läggs till den allmänmilitära utbildningen. Denna tid bör förläggas till senare delen av utbildningstiden.

Vidare bör tillkomma tid för fysisk träning och inre tjänst. Den sistnämnda bör avse förläggningens och utrustningens vård och personlig hygien (bad) samt innefatta tid för kontroller, visitation och tillämpad vård av tilldelad personlig utrustning.

Vid utformandet av sina förslag har UH kommit fram till att den allmänmilitära utbildningen i princip bör ha samma innehåll i både alternativ I och II samt omfatta 318 timmar ren utbildning. Det förhållandet att handräckningsvärnpliktiga i alternativ II – till skillnad mot alternativ I – under viss del av sin grundtjänstgöring avses för vissa stödfunktioner för den kontinuerliga utbildningsverksamheten vid fredsförbanden m m utgör inte något skäl att utforma den allmänmilitära utbildningen på olika sätt i de båda alternativen annat än med avseende på tid för fysisk träning och inre tjänst, eftersom tiden i sistnämnda hänseenden står i relation till den totala tjänstgöringstidens längd i de olika alternativen.

I alternativ I bör därför, utöver 318 timmars utbildning, tillkomma 78 timmar, varav 16 för fysisk träning, 26 för inre tjänst och 36 avsedda som reservtid. Den allmänmilitära utbildningen omfattar därmed totalt 396 timmar enligt alternativ I.

I alternativ II bör, utöver nämnda 318 timmar, tillkomma 137 timmar, varav 35 för fysisk träning, 68 för inre tjänst och 34 avsedda som reservtid. Den allmänmilitära utbildningen omfattar därmed 455 timmar enligt alternativ II.

Utbildningens innehåll och närmare fördelning på olika övningsgrenar och ämnen framgår av bilagorna 7: 1–5.

Timtiderna för den allmänmilitära utbildningen är nettotider. I övningsgrenar och ämnen har således icke inrymts särskild tid för komplettering av utbildningen, läkarundersökningar, vissa kompanichefsgenomgångar m m. Sådan verksamhet bör hänföras till reservtid.

Den av UH föreslagna utbildningstiden utgör således i förhållande till den av överbefälhavaren 1966 anbefallda tiden för allmänmilitär utbildning en minskning med (390–318=) 72 timmar. Minskningen berör främst övningsgrenarna exercis, terrängtjänst, fältarbeten, vapentjänst och strid.

Därest den av UH angivna utbildningen genomförs i ett koncentrerat sammanhang såsom enligt alternativ I åtgår inklusive reservtid, tid för fysisk träning och inre tjänst

samt 12 timmar för tillämpad utbildning sammanlagt 396 timmar eller nio veckor. Detta innebär en minskning med 84 timmar eller 17–18% i förhållande till den i överbefälhavarens bestämmelser angivna tiden för de mera fältdugliga värnpliktigas minimiprogram, d v s 480 timmar.

I detta sammanhang finns även skäl framhålla att UH räknar med att de handräckningsvärnpliktigas normalvecka skall omfatta samma timantal som övriga värnpliktigas. Detta utgörs f n av 48 timmar. En övergång till femdagarsvecka kan medföra någon minskning av detta timtal.

UH vill även framhålla att man under sommarmånaderna f n tillämpar en veckoarbetstid om ca 43 timmar. Den allmänmilitära utbildning som äger rum under denna period tar därför längre tid att genomföra. Förläggs exempelvis utbildningen helt till månaderna juni, juli och augusti åtgår sålunda tio i stället för nio veckor under övrig del av året utan större helger.

7.4 Alternativ I

Eftersom alternativ I innebär att handräckningsvärnpliktiga endast skall få allmänmilitär utbildning som meddelas dem i ett koncentrerat sammanhang i anslutning till inryckningen behövs naturligen inte några vidare överväganden rörande utbildningens tidsmässiga genomförande.

För att begränsa det erforderliga dagan- talet för utbildningen har UH eftersträvat att förlägga inryckningen till en måndag samt utryckningen till en torsdag. Den första utbildningsveckan bör på grund av sin karaktär av introduktionstid begränsas till 36 timmar.

Under förutsättning att tiden för tillämpad utbildning endast omfattar 12 timmar blir det möjligt att genomföra utbildningen inom ramen för 57 hela dagar, in- och utryckningsdagarna oräknade, d v s knappt nio veckor.

UH får dock framhålla att den ovan angivna tiden – nio veckor – är beräknad så att den skall innefatta ett givet antal utbildningstimmar. Skulle under denna tid infalla

helgdagar som medför bortfall av utbildningstimmar bör utbildningstiden förlängas med det dagantal som motsvarar bortfallet.

7.5 Alternativ II

Enligt direktiven förutsätts i alternativet II att man utifrån allmänna utgångspunkter anser det lämpligt, att de nuvarande handräckningsvärnpliktiga fullgör en tjänstgöring som i omfattning i vart fall inte i väsentlig grad underskrider den som gäller för värnpliktiga kategorierna G och F. Utredningen bör då förutsättningslöst pröva hur denna tjänstgöringstid bör utnyttjas så att försvaret får en optimal utdelning av de värnpliktigas kunskaper och förmåga.

Som grund för sina fortsatta överväganden under detta avsnitt har UH räknat med att den värnpliktige, efter att ha genomgått en på kommande tjänstgöring inriktad befattningsutbildning under ca en vecka, fullgör en arbetsinsats under minst ca 26 veckor. Den värnpliktige kommer då att tjänstgöra minst $(9 + 1 + 26 =)$ 36 veckor, vilket i huvudsak motsvarar grundutbildningstiden för flertalet värnpliktiga kategori G.

Med de angivna tiderna som utgångsvärden granskas i det följande olika möjligheter att helt eller delvis koncentrera den allmänmilitära utbildningen till tjänstgöringens början.

De huvudalternativ som övervägts innebär i stort följande:

Alternativ A: Hela utbildningen genomförs under ca nio veckor i direkt anslutning till inryckningen.

Alternativ B: Utbildningen förläggs med ca sex till sju veckor i direkt anslutning till inryckningen samt med tre till två veckor i anslutning till utryckningen.

Alternativ C: Huvuddelen av utbildningen genomförs under ca sju veckor i direkt anslutning till inryckningen medan återstående del meddelas med ca fyra timmar per vecka under den ca 26 veckor långa arbetsperioden i handräckningstjänst – fortsättningsvis kallad »produktionsskedet».

I samtliga alternativ räknas med att de

värnpliktiga under produktionsskedet beordras sammanlagt tre timmar i veckan till inre tjänst (2 t) och fysisk träning (1 t).

Vissa av de handräckningsvärnpliktiga kommer under produktionsskedet att tjänstgöra vid arbetsplatser som efter 1972 kommer att ha en genomsnittlig veckoarbetstid om 40 timmar. En mellanskillnad om åtta veckotimmar kan således uppkomma. Vid en övergång till femdagarsvecka torde skillnaden dock endast uppgå till ca fem veckotimmar, eftersom tre timmar såsom tidigare framhållits erfordras för inre tjänst och fysisk träning.

Huvuddelen av de handräckningsvärnpliktiga torde emellertid komma att tjänstgöra vid arbetsplatser som har att lämna service åt trupp under utbildning. Dessa arbetsplatser torde ges veckoarbetstider som svarar mot truppens behov och kan därför ha betjäningstider överstigande 40 timmar per vecka.

Alternativet A har den fördelen att de värnpliktiga efter avslutad militärutbildning helt kan tas i anspråk för avsedda arbetsinsatser (produktion). Nackdelarna sammanhänger främst med att en del av den inlärd militärutbildningen inte kan vidmakthållas, då återkommande utbildningsmoment saknas.

Alternativet B har i huvudsak samma fördel som alternativet A. Härtill kommer möjligheterna att »avrunda» militärutbildningen före utryckningen. Nackdelarna sammanhänger främst med att intervallet mellan de två utbildningsperioderna är stort.

Alternativet C främsta fördel består i möjligheterna att kontinuerligt befästa och vidareutveckla de under det koncentrerade skedet uppnådda färdigheterna. Ett veckovis återkommande utbildningspass kan även innebära ett ur psykologisk synpunkt sett välkommet avbrott i arbetsrutinen. Alternativets främsta nackdel är att de värnpliktiga en halv dag per vecka måste frånträda tilldelade arbetsuppgifter för militärutbildning, vilket från arbetsplatsens synpunkt kan leda till vissa olägenheter som dock inte får överdrivas. I de fall denna har att lämna service kan möjligheterna att exempelvis bi-

träda trupp under utbildning komma att begränsas under viss veckodag.

Alternativet C är det som hittills i första hand utnyttjats vid krigsmakten. Resultatet av utbildningen torde emellertid vid flera förband icke ha blivit det förväntade. Detta synes bl a ha berott på obenägenhet från vissa arbetsplatsers sida att släppa ifrån sig de värnpliktiga och bristande förståelse för betydelsen av ett regelbundet återkommande utbildningspass som är nödvändigt med hänsyn till det enligt hittillsvarande bestämmelser knappt tillmätta inledande utbildningsskedet. Detta har bidragit till att de handräkningsvärnpliktigas militära utbildning kommit i andra hand. I viss mån synes även svårigheter att ställa erforderliga instruktörer till förfogande ha bidragit till ett mindre tillfredsställande utbildningsresultat.

Bortses till en början från det produktionsbortfall som uppstår genom att de värnpliktiga under arbetstid på tilldelad arbetsplats tas bort för fyra timmars militärutbildning per vecka innebär alternativ C, med en given längd för produktionskedet, att de värnpliktigas grundutbildningstid kan göras ca två veckor kortare än i övriga alternativ men minskar i samma mån arbetsuttaget på arbetsplatsen. Detta bortfall är emellertid inte större än att arbetet på flertalet platser bör kunna fortgå utan avsevärda störningar. För att emellertid i möjligaste mån minska verkningarna av bortfallet främst vid arbetsplatser av servicekaraktär har UH även granskat ett underalternativ till detta, nedan kallat alternativ D, som innebär att endast två veckotimmars militär utbildning genomförs under produktionskedet vilket därigenom i fråga om arbetsinsatser nedgår med ca en vecka. – Innan UH går in härpå synes det nödvändigt att närmare beröra den värnpliktiges övningsuppehåll och dess sannolika inverkan på arbetsinsatsen under produktionskedet.

I grundutbildningstiden för värnpliktiga kategori F och G har inräknats ett övningsuppehåll om åtta till femton dagar. Vid armén medför dock varje ökning av uppehållet utöver åtta dagar motsvarande minskning av antalet reella utbildningsdagar. Här-

utöver tilldelas de värnpliktiga ca sexton dagars övningsuppehåll under jul- och nyårshelgerna.

I likhet med övriga värnpliktiga bör de handräkningsvärnpliktiga givetvis tilldelas övningsuppehåll under minst åtta dagar. Härtill kommer ledighet under jul- och nyårshelgerna.

Förläggs uppehållet till produktionskedet innebär detta att den värnpliktige – förutom under övningsuppehållet – icke kan vara på tilldelad arbetsplats under fyra timmar per vecka enligt huvudalternativ C. Eftersom nämnda skede omfattar ca 26 veckor per värnpliktig åtgår det två sådana skeden för att erhålla en helårsinsats. Härigenom kommer bortfallet av produktiv arbetsinsats per år att totalt uppgå till sexton dagar jämte fyra timmar per vecka. Detta motsvarar under ett år med 48 normalarbetsveckor en sammanlagd bortovaro från arbetsplatsen om ca 40 dagar.

UH har därför undersökt om övningsuppehållet kan inplaceras så att det produktiva bortfallet blir så litet som möjligt och därvid funnit att i alternativ C åtta dagars övningsuppehåll bör inskjutas mellan det koncentrerade allmänmilitära utbildningsskedet och produktionskedet. Detta medför emellertid att den totala tjänstgöringstiden bör förlängas med ca en vecka.

Som ett alternativ D har UH därför valt att begränsa den värnpliktiges militära utbildning under produktionskedet till två timmar per vecka eller till fyra timmar varannan vecka – medan däremot övningsuppehållet inrymts i produktionskedet. Då bör i stället det allmänmilitära utbildningsskedet förlängas en vecka. Den värnpliktiges totala tjänstgöringstid blir emellertid densamma i såväl alternativen C som D. Någon nämnvärd skillnad i fråga om möjlig total produktionsinsats föreligger inte heller.

Såvitt UH kunnat finna är från här beaktade synpunkter alternativet D att föredra framför C av främst följande skäl. Störningen på arbetsplatsen blir mindre. Anordnas utbildningen dessutom så att den utbildning som skall ges under de fyra övningstimmar- na under en 14-dagarsperiod äger rum varje

vecka kan för den värnpliktige väljas det veckoövningspass som är lämpligast ur arbetsplatsens synpunkt sett. Härtill kommer att om den värnpliktiges övningsuppehåll blir inlagt under produktionskedet uppehållet lättare kan samordnas med den övriga personalens semestrar m m. UH förordar därför alternativet D.

Vid vissa förband och/eller självständigt belägna arbetsplatser kan alternativ C vara att föredra. Enligt UH mening bör det ankomma på försvarsgrenschefer att bestämma när alternativ C skall tillämpas.

Under jul- och nyårshelger som infaller under den värnpliktiges produktionskede bör denne i likhet med övriga värnpliktiga beredas åtta-sexton dagars övningsuppehåll. Denna tid har UH räknat in i produktionskedet.

UH har med alternativet D som utgångsvärde utarbetat förslag till bestämmelser för den allmänmilitära utbildningens omfattning, innehåll och tidsmässiga utläggning under tjänstgöringstiden. Dessa framgår av bilagorna 7: 3-5. Härvid har vidare förutsatts att produktionskedet omfattar ca sex månader.

UH vill vidare framhålla vikten av att de handräckningsvärnpliktigas grundtjänstgöring med dess i förhållande till nuläget avsevärt utökade allmänmilitära utbildning ägnas ökad uppmärksamhet av förbandschefer och högre chefer.

7.6 Förslag till viss avkortning av den allmänmilitära utbildningen

Genom beslut den 22 oktober 1971 har Kungl Maj:t uppdragit åt överbefälhavaren att lämna förslag rörande förändringar av grundutbildningen av värnpliktiga. Enligt en till beslutet fogad promemoria skall samtliga värnpliktiga ges allmänmilitär utbildning enligt nuvarande principer. Denna utbildnings omfattning och innehåll får dock omprövas bl a mot bakgrund av ökat hänsynstagande till det konventionella krigsfallet.

Därest beslut fattas om sådana förändringar av den allmänmilitära utbildningen

bör likartade förändringar bli aktuella för de handräckningsvärnpliktiga. UH lämnar därför i bilaga 7: 6 ett på sådana grunder modifierat förslag till den allmänmilitära utbildningens tidsfördelning på övningsgrenar och ämnen.

Nyssnämnda förslag innebär i förhållande till den av UH i bilagan 7: 4 föreslagna allmänmilitära utbildningen för handräckningsvärnpliktiga enligt alternativ II en förkortning av denna utbildning med 77 timmar. Förkortningen berör främst övningsgrenarna skydd, sjukvårdstjänst och strid. En minskning föreslås även av antalet timmar avsedda för inre tjänst och som reservtid.

Med en sådan förkortning av den allmänmilitära utbildningen kommer den totala grundutbildningstiden för handräckningsvärnpliktiga enligt alternativ II att nedgå till ca 230 dagar. Denna tid kommer därmed att i huvudsak stämma överens med den av överbefälhavaren i skrivelse till Kungl Maj:t den 19 januari 1972 föreslagna reducerade tjänstgöringstiden för värnpliktiga tillhörande kategorierna F och G.

För värnpliktiga som utbildas enligt alternativ I föreslår UH en i stort sett motsvarande förkortning av timtiderna för olika övningsgrenar och ämnen. Timtiderna framgår av bilaga 7: 7. Den totala minskningen utgör sammanlagt 73 timmar, vilket innebär en förkortning av den allmänmilitära utbildningen enligt alternativ I med ca tio dagar.

UH vill emellertid framhålla att den angivna förkortningen av den allmänmilitära utbildningen medför en sådan minskning av tillgänglig tid inom vissa övningsgrenar att det synes i viss mån tveksamt om den i det föregående angivna målsättningen för denna utbildning kan upprätthållas. En sådan förkortning torde dock inte kunna undvikas eftersom UH finner det vara angeläget att även vid en reduktion av den totala tjänstgöringstiden enligt alternativ II kunna bibehålla sex månaders produktionskede.

8.1 *Omfattning m m*

Enligt UH direktiv skall i alternativ II de handräckningsvärnpliktigas tjänstgöringstid utnyttjas så att försvaret får en optimal utdelning av deras kunskaper och förmåga.

En betydande del av de handräckningsvärnpliktiga saknar emellertid vid inryckningstillfället sådan yrkesutbildning som direkt kan nyttiggöras på de arbetsplatser vid försvarets förband som i första hand bör ifrågakomma. Däremot äger en stor del av de värnpliktiga sådana kunskaper att de efter en viss befattningsutbildning väl kan fullgöra vissa arbetsuppgifter. Antalet värnpliktiga som omgående kan sättas in på för dem lämpliga arbetsuppgifter synes dock vara relativt begränsat. En mot kommande arbetsuppgifter inriktad befattningsutbildning är därför i regel nödvändig.

8.2 *Uppdelning på befattningslinjer*

UH har såsom närmare utvecklats i kapitel 4 funnit att de handräckningsvärnpliktiga kan hänföras till tre huvudbefattningsområden för vilka befattningsutbildningen bör organiseras på följande huvudbefattningslinjer:

- expeditionslinje
- motor- (bilförare-) linje
- dukning- och servicelinje för
  - a) inomhusanordningar
  - b) utomhusanordningar.

Av UH utarbetade förslag till bestämmelser för befattningsutbildning framgår av bilagorna 8: 1-2.

8.3 *Befattningsutbildningens innehåll och inpassning i tiden*

Befattningsutbildningen bör enligt UH mening i princip följa omedelbart efter det koncentrerade skedet av den allmänmilitära utbildningen och i regel vara slutförd innan den värnpliktige inträder i produktionskedet.

Vid sina överväganden angående befattningsutbildningens lämpliga innehåll har UH utgått från att denna utbildning som bör vara lika för envar av huvudbefattningslinjerna bör syfta till att ge den värnpliktige en såvitt möjligt fullständig utbildning för avsedda arbetsuppgifter. Arten av dessa gör det emellertid möjligt att begränsa utbildningstiden till ca 44 timmar, vartill liksom eljest kommer fyra timmar för fysisk träning och inre tjänst, dvs en arbetsvecka om 48 timmar. I det angivna timantalet - 44 timmar - har UH inräknat även tid för vederbörlig avlösning av föregående befattningshavare som därvid naturligen bör sätta efterträdaren in i förekommande göromål. En successiv intrimning på arbetsområdet förutsätts ske genom försorg av arbetsledarna.

Skulle den föreslagna tiden för befatt-

ningsutbildningen för viss uppgift befinnas vara för knappt tilltagen bör ytterligare utbildning kunna meddelas under produktionskedet. Om bortfallet av tid och kostnader för en sådan kompletterande utbildning inte bedöms stå i rimlig proportion till den förväntade ökade arbetsinsatsen under återstående del av produktionskedet bör i stället övervägas att anställa särskild befattningshavare för uppgiften.

Det bör få ankomma på försvarsgrenschefer att själv eller genom lägre myndighet i fall av behov mera i detalj bestämma befattningsutbildningens innehåll under själva produktionskedet. Skedets längd bör dock icke förändras med anledning härav.

9 Inpassning och förläggning m m av de handräkningsvärnpliktigas grundtjänstgöring

9.1 Inledning

UH har i det tidigare anförda utgått från att tjänstgöringstiden för handräkningsvärnpliktiga närmast bör motsvara den tid som åligger värnpliktiga kategori G. För huvuddelen av krigsmaktens värnpliktiga tillhörande denna kategori har grundutbildningen hittills omfattat 243–255 dagar. I föregående avsnitt har redogjorts för innehållet av den allmänmilitära utbildning och befattningsutbildning som de handräkningsvärnpliktiga bör erhålla. För arbetsinsatser enligt alternativ II återstår då ca sex månader, det s k produktionskedet.

Med dessa ingångsvärden skulle längden av grundutbildningen komma att uppgå till ca 240 dagar. Detta dagantal kommer dock att behöva ökas med hänsyn till bl a sådana under utbildningsperioden infallande helgdagar vilka medför bortfall av tid för allmänmilitär utbildning eller befattningsutbildning.

UH har även utgått från att de handräkningsvärnpliktiga i likhet med övriga värnpliktskategorier skall fullgöra visst antal krigsförbandsövningar.

Eftersom de handräkningsvärnpliktigas tjänstgöringstid endast till en del omfattar utbildning i egentlig mening har UH valt att i det följande använda benämningen grundtjänstgöring i stället för grundutbildning för att beteckna den tjänstgöring som ej utgörs av krigsförbandsövningar.

UH behandlar i det följande de faktorer som kan påverka inpassningen av de handräkningsvärnpliktigas grundtjänstgöring.

I det föregående (kapitel 1) har framhållits att UH funnit det nödvändigt att omarbete vissa delar av sina förslag med anledning av den modifierade värnpliktsutbildning varom förslag förelagts riksdagen i propositionen 1972: 75. UH förslag i övrigt innehåller till stor del principiella synpunkter på de handräkningsvärnpliktigas tjänstgöring, i vissa fall kompletterade med exempel att tjäna till vägledning vid utfärdandet av erforderliga tillämpningsföreskrifter. Detta gäller särskilt innehållet i förevarande kapitel som bör kunna tillämpas med de ändringar m m vilka blir en följd av beslut om en modifierad värnpliktsutbildning.

9.2 Vissa utgångsvärden

Enligt gällande bestämmelser fullgör en handräkningsvärnpliktig som vid inskrivningen uttas för handräkningstjänst en tjänstgöringstid om sammanlagt 390–394 dagar, krigsförbandsövningar inräknade. Nu nämnda värnpliktiga kan av truppregistreringsmyndighet åläggas att i direkt anslutning till grundutbildningen (grundtjänstgöringen) fullgöra en eller flera krigsförbandsövningar. Det stora flertalet sådana värnpliktiga fullgör sin totala tjänstgöringsskyldighet i en följd, vilket innebär att all repe-

Figur 9: 1. Principskiss över system med en, två och fyra omgångar per år.

	Kalendermånad											
	Jan	Febr	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug	Sept	Okt	Nov	Dec
En omgång (Nuv system inom armén)						■ ■ ■ ■ ■ ■						
Två omgångar							■ ■ ■ ■ ■ ■					
Fyra omgångar								■ ■ ■ ■ ■ ■				

Teckenförklaring

Allmänmilitär utbildning

Produktionsskede

»

krigsförbandsövning

Anmärkning:

I nuvarande system fullgör vid armén och kustartilleriet den värnpliktige 300 dagars grundutbildning, varefter som regel följer krigsförbandsövningar under 90 dagar (5 × 18 dagar). Därmed kan systemet göras i huvudsak helårstäckande med en omgång. I ett system med fyra tjänstgöringsomgångar är omgångarna personellt hälften så stora som i ett system med två omgångar per år.

titionsutbildning sker i ett sammanhang. Efter viss militär utbildning om ca fyra veckor, vid flottan sex och en halv, fullgör således de nämnda värnpliktiga handräckningstjänst under ca 12 månader. För en helårsinsats behövs däremot med den av UH föreslagna kortare tjänstgöringstiden två handräckningsvärnpliktiga enligt alternativ II. Produktionsskedets längd medför sålunda att fredsförbandens handräckningsstyrkor måste avlösas – förnyas — efter sex månader. Det erfordras således minst två tjänstgöringsomgångar per år. Systemet förutsätter däremot inte – till skillnad mot nuvarande ordning – att repetitionsutbildningstid utnyttjas för att täcka en helårsinsats.

Ett sådant avlösningsförfarande medför att de olika arbetsställena efter sex månader

tilldelas ny och relativt rutinerad personal. En temporär nedgång av arbetseffekten inträffar då. Denna olägenhet skulle dock kunna minskas om det årligen erforderliga antalet handräckningsvärnpliktiga i stället indelades i fyra omgångar vilkas inryckningstider sinsemellan var förskjutna med tre månader. Då skulle förbanden kontinuerligt under året samtidigt ha två omgångar handräckningsvärnpliktiga som tjänstgör på sina arbetsplatser.

Av figur 9: 1 framgår olika system med en, två och fyra omgångar per år.

UH kommer i det följande att granska för- och nackdelar med två eller fyra inryckningstillfällen – grundtjänstgöringsomgångar – per år. Omgångarnas lämpliga inpassning under året är beroende av ett fler-

tal omständigheter, av vilka vissa bör tillmätas större betydelse i alternativ II än i alternativ I.

UH åsyftar därvid främst studiesociala skäl, förläggings- och befälstillgångar, klimatets inverkan på utbildningsbetingelserna, arbetskraftsbehov vid förbanden, omgruppering av värnpliktiga till handräknings-tjänst under pågående grundutbildning samt anpassningen till rådande utbildningssystem av de handräkningsvärnpliktigas tjänstgöring.

9.2.1 Studiesociala skäl

Med hänsyn till undervisningens uppläggning vid högre läroanstalter bör inpassningen av grundtjänstgöringen göras så att den påbörjas under juni månad och avslutas före september eller januari månader.

Eftersom tjänstgöringstidens längd i alternativ II preliminärt beräknas omfatta drygt åtta månader kommer ur studiesynpunkt – vid tjänstgöring i en följd – åtminstone en studietermi att gå förlorad. Inpassning av tjänstgöringen bör därför om möjligt ske så att in- och utryckningstillfällena för en handräkningsvärnpliktig inte inträffar under två på varandra följande terminer. Kan detta inte undvikas bör i vart fall dessa »förlorade» terminer ligga inom samma läsår. Strävan bör vidare vara att till omgångar som berör två terminer i första hand ta ut värnpliktiga som inte ägnar sig åt eftergymnasiala studier.

Ur den enskilde värnpliktiges synpunkt sett kan det vara fördelaktigt att tjänstgöringsperioden såvitt möjligt sammanfaller med läsåret, om två terminer ändå måste tas i anspråk.

Det bör dock framhållas att antalet handräkningsvärnpliktiga som sannolikt kommer att bedriva eftergymnasiala studier att döma av inskrivningsstatistiken synes vara förhållandevis ringa. En ökning av antalet sådana värnpliktiga är dock att förvänta. Med flera tjänstgöringsomgångar ökas möjligheterna att inplacera ifrågavarande värnpliktiga i en studiesocialt sett gynnsam omgång.

9.2.2 Förläggningstillgångar

I kapitel 5 har lämnats en redogörelse för den beräknade framtida tillgången på handräkningsvärnpliktiga vid ett genomförande av UH förslag. Av redogörelsen framgår att den totala framtida tillgången i varje fall inte torde bli större än den nuvarande, varför inte heller behovet av förläggningstrymmen för handräkningsvärnpliktiga bör bli större. I stället kommer den kontinuerliga beläggningen att bli lägre under vissa delar av året vid tillämpning av ett system som innebär att de handräkningsvärnpliktiga inkallas i två eller fyra omgångar.

Skulle utbildningen av handräkningsvärnpliktiga centraliseras till vissa förband kan givetvis av sådant skäl förläggningssvårigheter uppstå vid dessa.

9.2.3 Befälstillgångar

Enligt gällande utbildningsbestämmelser får de handräkningsvärnpliktiga allmänmilitär utbildning under ca fyra veckor i anslutning till inryckningen samt fyra timmar per vecka under del av återstående tjänstgöringstid. Vid flottan är utbildningen i huvudsak koncentrerad till de första sex veckorna efter inryckningen.

Med hänsyn till den korta utbildningstiden har särskilda tjänster för befäl för de handräkningsvärnpliktigas utbildning som regel inte beräknats i de olika försvarsgrenarnas personalstatsplaner. Detta synes främst bero på tillämpning av principen att en tjänst inte är motiverad om behovet av tjänsten understiger sex månader per år. Som instruktörer har därför hittills företrädesvis utnyttjats vid handräkningsstyrkan placerade arbetsledare och tillfälligt kommanderat befäl.

UH förslag till allmänmilitär utbildning och i alternativ II även befattningsutbildning innebär en så väsentlig förlängning av utbildningstiden att fråga uppkommer om behov av särskilt utbildningsbefäl. För att begränsa behovet av särskilda tjänster för instruktörer bör dock föreliggande möjligheter att låna instruktörer från andra verksamhetsområden alltjämt utnyttjas. Det

ta synes vid armén i viss mån bli möjligt under det sk truppfria uppehållet som för arméns huvuddel enligt hittillsvarande system infaller under maj-juni och vid kustartilleriet under oktober - november för flertalet av de värnpliktiga.

Av intresse är det i personalstatssammanhang beräknade befälet för den vid flertalet förband inom armén förekommande sk målplutonen. Denna organiseras som regel omkring den 1 oktober, varför det för plutonen avsedda befälet bör kunna disponeras maj-september för utbildning av handräkningsvärnpliktiga.

Aven vid en centralisering av utbildningen till vissa förband torde behov av särskilda tjänster uppkomma. Detta torde bli fallet i både alternativ I och II och i fråga om förband tillhörande samma garnison. UH återkommer till detta spörsmål i kapitel 18.

9.2.4 Klimatologiska förhållanden

De klimatologiska förhållandena vilka i hög grad varierar mellan landets södra och norra delar påverkar särskilt de handräkningsvärnpliktiga, eftersom dessa oftast på grund av brister i fysiskt hänsesende - allergier eller fysisk svaghet mm - blivit uttagna till handräkningstjänst. Möjligheterna att ta hänsyn till klimatologiska förhållanden vid inpassningen i stort av de handräkningsvärnpliktigas utbildning är dock små. I stället torde ett hänsynstagande till klimatets inverkan på utbildningsverksamheten närmast ske på så sätt att den enskilde handräkningsvärnpliktige placeras vid förband, där de klimatologiska förhållandena kan tänkas bli mindre besvärande för honom. Detta och önskemålet att handräkningsvärnpliktiga bör placeras vid förband i närheten av hemorten kan leda till tanken att minska antalet handräkningsvärnpliktiga bla genom att avstå från att sända handräkningsvärnpliktiga från södra och mellersta Sverige till norrlandsförbanden. Med hänsyn till att tillgången på handräkningsvärnpliktiga med hemort i närheten av norrlandsförbanden är mera begränsad kan i stället övervägas att personal anställs för

de arbetsuppgifter som eljest borde fullgöras av sådana värnpliktiga. UH återkommer till detta spörsmål i det följande (kapitel 17).

9.2.5 Arbetskraftsbehov vid förbanden

Allmänt torde kunna sägas i fråga om behovet av arbetsinsatser för att underlätta verksamheten under ett utbildningsår att det successivt blir större under utbildningstidens förlopp. Under vinterhalvåret torde behovet av övriga arbetsinsatser i regel även vara större än under sommarhalvåret.

Om de handräkningsvärnpliktiga fördelas på två eller flera omgångar ökas möjligheterna att tillgodose behoven av arbetsinsatser genom att anpassa de olika omgångarnas storlek till arbetsuppgifternas varierande omfattning under året.

I samband med repetitionsutbildning uppkommer ett avsevärt ökat behov av arbetsinsatser. Vid flertalet fredsförband utnyttjar de övande krigsförbanden samma utbildningsanordningar som åldersklassen. Den för dessa anordningar avsedda arbetsstyrkan bör därför så långt det är möjligt tillgodose såväl åldersklassens som krigsförbandens behov. För övriga i samband med repetitionsutbildningen uppkommande behov av arbetsinsatser lämnas en redogörelse i kapitel 15.

9.2.6 Överföring till handräkningstjänst - omgruppering

Det nya inskrivningssystemet gör det möjligt att väsentligt minska det bortfall av mera fältdugliga värnpliktiga som tidigare inträffat under tiden mellan inskrivningen och inryckningen till grundutbildning samt under tiden närmast därefter. Emellertid kan det inte undvikas att även i fortsättningen ett betydande antal värnpliktiga efter påbörjad grundutbildning omgrupperas till handräkningstjänst. Vid inpassningen av de handräkningsvärnpliktigas tjänstgöringsperioder under året måste därför särskild uppmärksamhet ägnas åt de problem som uppkommer till följd av omgrupperingen. UH

förutsätter att dessa värnpliktiga i princip inte åläggs längre tjänstgöringsskyldighet än som gäller för de värnpliktiga som redan vid inskrivningen hänförs till handräckningstjänst. UH återkommer till detta spörsmål i det följande.

Såsom framgår av det tidigare anförda (5.7) beräknas ca 4 200 handräckningsvärnpliktiga kunna påbörja sin grundutbildning varje år. Av dessa bortfaller ca 800 under grundutbildningens förlopp. Minskningen kompenseras dock av att ca 2 600 mera fältdugliga värnpliktiga får ändrad uttagning – omgrupperas – till handräckningstjänst under utbildningsåret. Under de första två månaderna torde ca 40 % av omgrupperingarna äga rum. Detta motsvarar ett så stort antal – ca 1 000 – att speciell hänsyn måste tas härtill vid inpassningen av tjänstgöringsperioderna.

I den utsträckning det är möjligt bör den omgrupperade värnpliktige – om han inte har fått erforderlig allmänmilitär utbildning före omgrupperingstillfället – i princip genomgå fortsatt sådan utbildning vid enheten för handräckningsvärnpliktiga utan längre uppehåll. En förutsättning härför är emellertid att samtliga av förbandets utbildningsenheter ligger i samma fas. Så är emellertid icke fallet på grund av de värnpliktigas olika inryckningstider, vilket medför att de omgrupperade kan ha fått olika lång utbildning.

Med hänsyn till vad ovan anförts kan det ofta vara lämpligt att låta den omgrupperade under de närmaste veckorna fortsätta sin allmänmilitära utbildning vid den enhet han först tillhörde i avvaktan på att han kan överföras till handräckningsenheten och där fortsätta utbildningen tillsammans med den handräckningsomgång som rycker in närmast efter tidpunkten för hans omgruppering.

Generellt kan sägas att inpassningen av de handräckningsvärnpliktigas tjänstgöringstider bör göras så att de omgrupperades utbildning och tjänstgöring efter kortast möjliga avbrott kan fortsättas vid enheten för handräckningsvärnpliktiga.

Psykologiska skäl och önskemålet att ha

tillgång på arbetskraft för stödfunktionerna vid krigsförbandsövningar kan motivera att den omgrupperade rycker ut samtidigt med den omgång handräckningsvärnpliktiga som han anslutits till. Har han ryckt in tidigare än dessa handräckningsvärnpliktiga kan i vissa fall grundtjänstgöringen behöva förlängas – trots de principiella betänkligheter som UH tidigare anfört häremot – med en tid motsvarande ett antal av de krigsförbandsövningar han har att fullgöra, om en gemensam utryckning med tjänstgöringsomgången anses böra eftersträvas. För ett ianspråktagande efter den tidpunkt då han skulle ha ryckt ut, om han inte hade omgrupperats, bör dock krävas att den värnpliktige lämnar sitt medgivande därtill. Därvid bör till ledning för den värnpliktige – helst vid meddelandet av granskningsnämndens beslut i fråga om omgrupperingen – klarläggas för honom att, om han går med på en sådan förlängning av grundutbildningstiden, tiden för förlängningen kommer att avräknas på den tid som det åligger honom att tjänstgöra vid senare inträffande krigsförbandsövningar. För att i lämplig tjänstgöringsomgång lätt kunna infoga de omgrupperade som utgör drygt en tredjedel av det totala antalet handräckningsvärnpliktiga bör även inpassningen av tjänstgöringsomgångarna göras med hänsyn därtill.

Vid armén och kustartilleriet bör således inryckningen för en omgång handräckningsvärnpliktiga om möjligt sammanfalla med inryckningstidpunkterna för exempelvis värnpliktiga kategori F eller G.

Inom flottan är problemen mindre framträdande eftersom samtliga värnpliktiga erhåller större delen av den allmänmilitära utbildningen under ett koncentrerat skede i anslutning till inryckningen.

Vid flygvapnet där man tillämpar ett system med fyra inryckningsomgångar, sinesemellan kvartalsvis förskjutna, för samtliga värnpliktiga föreligger ur förevarande synpunkter inga särskilda problem.

Förslag till lämplig inpassning vid ett system med sex månaders produktionskede lämnas i det följande (9.7).

9.2.7 Anpassning till rådande utbildnings-system

Av det tidigare anförda framgår att de handräckningsvärnpliktigas allmänmilitära utbildning föreslås bli betydligt mera omfattande än nu.

Det allmänmilitära utbildningsskedet för handräckningsvärnpliktiga bör därför i såväl alternativ I som II inpassas i de försvarsgrensvis tillämpade utbildningssystemen så att särskilda resurser om möjligt icke behöver tillskapas för dessa värnpliktigas utbildning.

Utnyttjandet av de utbildningsanordningar som erfordras för den allmänmilitära utbildningen står i huvudsak i direkt proportion till antalet värnpliktiga i samma utbildningsskede. En ökad belastning på utbildningsanordningarna kommer att ske som följd av UH förslag till allmänmilitär utbildning för de handräckningsvärnpliktiga.

Möjligheterna att utbilda de handräckningsvärnpliktiga parallellt med andra kategorier värnpliktiga ökar givetvis ju närmare de handräckningsvärnpliktigas utbildningsskeden till tid och övningsinnehåll kan sammanföras med utbildningen av andra kategorier värnpliktiga. I fråga om innehållet föreligger med UH förslag icke någon väsentlig skillnad, åtminstone icke under utbildningens början.

För att erhålla en gynnsam anpassning av de handräckningsvärnpliktigas utbildning till utbildningen av andra värnpliktiga såväl med avseende på utbildningsanordningarnas belastning som tidsskedena bör utbildningstiderna för handräckningsvärnpliktiga förläggas så att de icke sammanfaller med de antalsmässigt största inryckningsomgångarna. Ett tidsavstånd om ca tre veckor till sådan stor omgång borde av detta skäl föreligga.

Dessa förskjutningar i tiden aktualiserar emellertid de tidigare berörda problem som blir en följd av omgrupperingar av värnpliktiga.

9.3 Krigsförbandsövningar

Inplaceras de handräckningsvärnpliktigas allmänmilitära utbildningsskede under det truppfria uppehållet kan viss konkurrens uppstå med övande krigsförband i fråga om utbildningsresurserna. Med hänsyn till de handräckningsvärnpliktigas begränsade antal synes detta dock icke böra tillmätas någon väsentlig betydelse. Däremot bör i alternativ II de handräckningsvärnpliktigas produktionsskeden förläggas så att dessa värnpliktiga kan biträda vid krigsförbandsövningarna. Då skulle behovet av att till dessa övningar särskilt inkalla handräckningsvärnpliktiga med kvarstående repetitionsutbildningsskyldighet kunna minskas.

De handräckningsvärnpliktigas uttryckning efter avslutat produktionsskede bör även kunna inpassas så att denna till tiden nära ansluter till krigsförbandsövning. Fältförbandens behov av särskilt inkallad handräckningspersonal kan då till viss del tillgodoses om den eljest uttryckande handräckningsvärnpliktige tjänstgör under en tid motsvarande en eller flera krigsförbandsövningar i direkt anslutning till sin grundtjänstgöring. UH återkommer till dessa spørsmål i kapitel 15.

9.4 Sammanfattning

UH har gjort noggranna studier för att kunna bedöma vid vilka tidpunkter och perioder de i det föregående nämnda faktorerna och förhållandena påverkar det allmänmilitära utbildningsskedets och den totala grundtjänstgöringens inpassning under året i gynnsam eller hämmande riktning. Dessa har då i flera fall visat sig verka sinsemellan mer eller mindre motstridiga. Det bör emellertid framhållas att de olika faktorerna icke bör tillmätas samma tyngd. Vid en värdering synes i alternativ II arbetskraftsbehov vid förbanden, anpassning till krigsförbandsövningar, omgrupperingsfaktorer samt studiesociala skäl böra väga tyngre än de övriga.

I alternativ I bör klimatförhållanden även tillmätas stor vikt.

I fråga om förläggningstrymmen synes tillgången härpå icke böra ägnas särskild uppmärksamhet, eftersom utrymmesbehovet för handräckningsvärnpliktiga beräknas bli lägre än i nuläget.

9.5 Alternativ I

Grundtjänstgöringen omfattar i alternativ I endast ca nio veckors allmänmilitär utbildning. De faktorer som främst bestämmer tjänstgöringens tidsmässiga inplacering under året är studiesociala skäl, befäls- och förläggningstillgångar samt klimatologiska förhållanden. Övervägande skäl talar för att tiden maj-juli skulle vara lämpligast för denna utbildning utom vid kustartilleriets förband som då flyttat ut till ytterförläggningar.

Med hänsyn till att de värnpliktiga i detta alternativ icke skall tas i anspråk för stödfunktioner bör utbildningsverksamheten kunna centraliseras till den eller de försvarsgrenar som har de bästa betingelserna här för.

Från dessa utgångspunkter synes främst armén samt möjligen även kustartilleriet kunna komma ifråga. För att icke splittra ansvaret för utbildningen på två försvarsgrenschefer bör utbildningen av samtliga ifrågavarande värnpliktiga förläggas till armén.

Vid sin bedömning av utbildningens lämpliga organisation och tidsmässiga inpassning i stort har UH utgått från antagandet att antalet mindre fältdugliga värnpliktiga som kan ifrågakomma för den allmänmilitära utbildningen årligen uppgår till ca 4 200 man. Två alternativ för organisation och tidsmässig inpassning är då i första hand möjliga:

Alternativ A innebär att de värnpliktiga fördelas på arméns ca 45 administrativt självständiga fredsförband varvid antalet blir drygt 90 värnpliktiga per förband.

Alternativ B innebär att de värnpliktiga fördelas på arméns ca 20 infanteri- och pansarregementen varvid antalet värnpliktiga blir ca 210 per förband.

Skall ovanstående antal utbildas i *en*

omgång kommer belastningen på utbildningsorganisationen att bli besvärande med hänsyn till övrig utbildningsverksamhet. I det första alternativet – fortsättningsvis kallat A 1 – gäller detta särskilt för träneregementena och signaltrupperna som under våren och sommaren har stora krigsförbandsövningar respektive stabsövningar med betydande omskolningsbehov och en betydande utbildning av medicinalpersonal med inryckning i början av juni.

Förläggs utbildningen enligt alternativ A 1 – med undantag för träneregementena samt I 4 och I 16 – till den ungefärliga tiden maj-juli bedömer UH det icke vara helt uteslutet att den kan genomföras. Det bör dock framhållas att en del av denna tid regelmässigt brukar utnyttjas för det aktiva befälets vidareutbildning, för krigsförbandsövningar, främst med lokalförsvarsförband, samt för vissa av de i repetitionsutbildningen ingående särskilda övningarna. Framhållas bör även att det kan bli erforderligt att vid ett mindre antal förband av studiesociala skäl förlägga utbildningen till tiden juni-augusti.

Om de värnpliktiga enligt det andra alternativet utbildas i *en* omgång – alternativ B 1 – torde belastningen per förband bli så stor att alternativet icke bör ifrågakomma, för såvitt ej tid för truppfrött uppehåll maj-juni kan utnyttjas.

Alternativen A och B kan emellertid även utformas så, att antalet värnpliktiga per förband fördelas på fyra ungefär lika stora inryckningsomgångar under året. Antalet värnpliktiga per omgång och förband blir då 23 i alternativ A – fortsättningsvis benämnt A 4 – och 53 i alternativ B – fortsättningsvis benämnt B 4.

Varje omgång utgör då en styrka motsvarande en pluton per förband och kan som sådan lämpligen infogas i den kontinuerligt bedrivna utbildningsverksamheten vid ett kompani.

Granskas alternativ A 4 och B 4 med hänsyn till de faktorer som främst bör ha inflytande på utbildningens lämpliga inpassning under året kan följande anföras. Båda alternativen är lämpliga ur förläggningssyn-

punkt, eftersom antalet värnpliktiga understiger det antal, för vilket i nuläget förläggningstrymme avsatts vid kasernkompaniet. Genom omgångarnas utspridning över året kommer ett par av dessa att vara mindre lämpligt inplacerade med hänsyn till studiec-sociala skäl och klimatologiska förhållanden. En av omgångarna bör därför förläggas till tiden juni–augusti och den enskilde värnpliktige bör få välja den för honom lämpligaste omgången. Alternativen är emellertid ogynnsamma i så måtto att särskilt befäl torde bli erforderligt i båda alternativen.

UH bedömer emellertid att möjligheter föreligger att till en betydande del kunna täcka det uppkommande behovet av tjänster för här ifrågavarande befäl. Detta beror bl a på att de nuvarande kasernkompanierna bör indras i alternativ I, eftersom detta innebär att värnpliktiga efter allmänmilitär utbildning inte skall tas i anspråk för handräckningstjänst. Det bör framhållas att vissa tjänster synes kunna omdisponeras till armén från exempelvis flygvapnet, där antalet trupputbildare torde kunna minskas med ca 10 % om försvarsgrenens nuvarande utbildning av handräckningsvärnpliktiga upphör.

Vid en jämförelse mellan alternativen är A 4 och B 4 att föredra, även om de kan komma att erfordra en viss utökning av antalet tjänster.

Jämförs alternativen A 4 och B 4 synes dessa vara i stort sett likvärdiga. Alternativet B 4 med dess större storlek på utbildningsplutonerna torde bli mera befälsekonomiskt med hänsyn till krav på ersättare vid sjukdom, semester och förekommande smärre kommenderingar av befälet.

UH förordar alternativet B 4, dvs utbildning med fyra omgångar per år och förlagd till arméns infanteri- och pansarförband.

Behovet av befäl för de värnpliktigas utbildning enligt alternativ I redovisas närmare i kapitel 18.

9.6 Alternativ II

UH har inte funnit anledning förorda att någon centralisering av den allmänmilitära utbildningen och befattningsutbildningen regelmässigt skall ske för handräckningsvärnpliktiga i alternativ II. Utbildningen bör av naturliga skäl bedrivas vid de förband, där dessa värnpliktiga avses skola göra arbetsinsatser av stödfunktionsnatur. Vissa delar av befattningsutbildningen bör dock – såsom framhållits i kapitel 8 och bilaga 8: 1 – kunna koncentreras för förbanden inom en garnisonsstad. Detsamma skulle kunna gälla vissa delar av den allmänmilitära utbildningen.

Enligt direktiven för UH förutsätts att de handräckningsvärnpliktiga fullgör en tjänstgöring som i omfattning i vart fall inte i väsentlig grad understiger den som gäller för värnpliktiga kategorierna G och F.

Huvuddelen av krigsmaktens värnpliktiga ur dessa kategorier har en grundutbildningstid som för kategori G hittills omfattat 243–255 dagar samt för kategori F 300 dagar. UH anser därför att dessa tjänstgöringstider bör tjäna som ledning vid bestämmandet av produktionsskedets längd, dvs den tid under vilken en handräckningsvärnpliktig skall göra arbetsinsatser i de stödfunktioner som omnämnts i det föregående.

Då huvuddelen av de värnpliktiga i kategorierna F och G tillhör armén bör utbildningstiderna där vara bestämmande. Oavsett om man väljer utbildningstiden för kategori G eller F bör den allmänmilitära utbildningen och befattningsutbildningen vara utformad på likartat sätt och omfatta i stort sett samma tid, dvs något mer än två månader (nio veckor). I det förra fallet blir produktionsskedet ca sex månader och i det senare ca åtta månader. Det är således endast längden av produktionsskedet som blir avgörande vid bestämmandet av den totala tjänstgöringstiden för handräckningsvärnpliktiga.

Utbildningstiden för värnpliktiga kategori G vid flottan omfattar högst 320 dagar och för kategori F 364 dagar. Ett produktionsskede om nio månader skulle därför

kunna tänkas. Detta skulle emellertid innebära att de handräckningsvärnpliktiga skulle åläggas en total grundtjänstgöringstid närmast motsvarande den som hittills gällt för flertalet av de för underbefälsutbildning uttagna värnpliktiga, dvs ca 330 dagar vid armén och kustartilleriet. Då detta icke torde vara förenligt med innebörden av direktiven, så som UH tolkat dem, kommer UH i det följande endast att behandla produktionsskeden om sex eller åtta månader och de för- och nackdelar som kan vara förenade med dessa skeden.

9.7 Sex månaders produktionsskede

Om produktionstiden omfattar sex månader måste givetvis de handräckningsvärnpliktiga tjänstgöra i två omgångar under året för att helårsinsatser skall erhållas.

Ett system med två inryckningsomgångar per år är enkelt att administrera. Det är även möjligt att förlägga åtminstone den ena omgången så att rimlig hänsyn kan tas till flertalet av de omständigheter som påverkar inpassningen under året. Detta medför emellertid att den andra omgången i viss mån blir missgynnad i motsvarande grad. Systemet har emellertid även andra väsentliga svagheter. En av dessa sammanhänger med svårigheterna att efter omgruppering till handräckningstjänst av en fältduglig värnpliktig utan större tidsförlust få denne inpassad i det utbildningssystem som avses för de värnpliktiga vilka vid inskrivningen uttagits till handräckningstjänst. Med nuvarande differentierade inryckningstider för de fältdugliga kan långa väntetider uppkomma. En annan svaghet är den kapacitetsminskning som under någon eller några månader inträffar vid de arbetställen där de handräckningsvärnpliktiga placerats, eftersom dessa samtidigt måste utbytas två gånger per år.

Ytterligare en nackdel med två tjänstgöringsomgångar är svårigheten att anpassa antalet handräckningsvärnpliktiga till det under året växlande arbetskraftsbehovet.

Såvitt UH kunnat finna har erfarenheterna varit goda av det vid flygvapnet in-

förda systemet att genom fyra inryckningsomgångar per år successivt förnya den inläggande värnpliktsstyrkan. Detta torde även gälla de handräckningsvärnpliktiga.

UH har därför närmare granskat ett system med fyra inryckningsomgångar per år för de handräckningsvärnpliktiga. Varje omgång gör då arbetsinsatser under ca sex månader men de olika omgångarna är sinesemellan förskjutna i huvudsak två till tre månader, dvs en omgång rycker in per kvartal. Det bör framhållas att det totala antalet inkallade handräckningsvärnpliktiga under året är detsamma oavsett antalet omgångar.

Med ett system med fyra omgångar kan man bättre tillgodose möjligheterna att för fortsatt allmänmilitär utbildning samt befattningsutbildning omhänderta de värnpliktiga som omgrupperas, eftersom tiden innan de kan infogas i de övriga handräckningsvärnpliktigas utbildningssystem blir kortare. Den ovan berörda kapacitetsminskningen vid arbetsplatserna kan också delvis undvikas. Vidare kan anpassning till rådande arbetskraftsbehov åtminstone delvis underlättas genom att omgångarna parvis griper in i varandra. Anspråken på förläggningstrymmen blir relativt konstanta och tidvis ungefär 25 % lägre än vid ett system med två omgångar. Genom att de olika omgångarna är relativt jämnt fördelade över året torde i varje fall en av dessa kunna inpassas gynnsamt från studiesocial synpunkt sett. I fråga om de värnpliktiga som bedriver eftergymnasiala studier bör emellertid framhållas att de genom grundtjänstgöringens längd går miste om en, högst två studietermener. För den värnpliktige som vid inskrivningen uttagits till handräckningstjänst innebär dock förekomsten av fyra omgångar större möjligheter att ta hänsyn till hans önskemål om tjänstgöringens förläggning i tiden.

En nackdel är att i varje fall en omgång blir förlagd till en klimatologiskt sett mindre gynnsam del av året.

Ett system med fyra omgångar kommer att kräva en mera kontinuerlig sysselsättning av befälet för utbildningen av de hand-

räkningsvärnpliktiga än ett system med två omgångar.

Såväl system med två som fyra omgångar per år medför krav på särskilt avdelat befäl. Den erforderliga befälsinsatsen blir i huvudsak densamma. Skillnaden systemen emellan består däri att med två omgångar per år fordras det teoretiskt dubbelt så mycket befäl per omgång som med fyra omgångar per år. Från personalstats-synpunkter föreligger dock en betydande skillnad, eftersom ett system med två omgångar per år medför ett befälsbehov med en varaktighet om sammanlagt endast fyra och en halv månader och därför icke motiverar särskilda tjänster för befäl, eftersom hittills tillämpade regler förutsätter sex månaders varaktighet. Det blir däremot förnållandet med fyra omgångar per år, eftersom utbildningstiden då omfattar 4×9 veckor = nio månader. UH återkommer till detta spörsmål i kapitel 18.

UH räknar i första hand med ett system med fyra omgångar per år.

På figur 9: 1 har nuvarande system samt system med två och fyra omgångar per år angetts.

För att närmare belysa huvudproblemen kring tjänstgöringsomgångarnas inplacering under kalenderåret har UH valt att relativt utförligt behandla systemet med sex månaders produktionskedan och därvid främst uppehållit sig vid *arméns huvuddel*.

Ett system med sex månaders produktionskedan bör omfatta fyra tjänstgöringsomgångar per år vilket innebär att produktionskedena hopkopplas parvis för att täcka det kontinuerliga behovet av arbetsinsatser, dvs två tjänstgöringsomgångar utnyttjas samtidigt. Detta illustreras även av figur 9: 1. UH har tidigare förordat att de handräkningsvärnpliktigas allmänmilitära utbildningsskede inklusive befattningsutbildning bör uppgå till ca nio veckor. Två skilda tjänstgöringsomgångars utbildning bör av olika skäl – särskilt befälsekonomiska – icke pågå samtidigt. Härav följer att utbildningsskedena för de parvis hopkopplade omgångarna måste förskjutas minst nio veckor – sommartid tio veckor på grund av de

tjänstefria lördagarna — så att om det ena parets första omgång påbörjar sitt utbildningsskede omkring 1/7 bör en omgång i det andra paret lämpligen börja utbildas tidigast omkring 10/9. Med denna parvisa hopkoppling av två tjänstgöringsomgångar följer emellertid även att den i paret ingående andra omgångens utbildningsskede alltid kommer att börja sex månader efter det att den första påbörjat sitt utbildningsskede.

Ett av huvudproblemen kring tjänstgöringsomgångarnas inpassning utgör såsom tidigare nämnts de till handräkningstjänst omgrupperades inplacering i dessa. Även om huvuddelen av de handräkningsvärnpliktiga kommer att bestå av sådana som vid inskrivningstillfället hänförts till handräkningstjänst torde dock ett betydande antal – drygt en tredjedel – komma att utgöras av värnpliktiga som omgrupperats till handräkningstjänst. Som tidigare framhållits torde ungefär 40 % av dessa erhålla sin ändrade uttagning – omgruppering — inom två månader efter inryckningen (25 % inom den första månaden). Tidpunkterna för denna påverkar därför i hög grad tjänstgöringsomgångarnas sammansättning. Under förutsättning att de fyra tjänstgöringsomgångarna skall göras ungefär lika stora och två av dessa tidsmässigt förläggas till eller nära de största inryckande kontingenterna av fältdugliga värnpliktiga kan dessa båda omgångar – efter det att omgrupperingar verkställts – komma att sammanlagt bestå till inemot hälften av omgrupperade. De återstående två tjänstgöringsomgångarna kommer däremot att nästan enbart bestå av värnpliktiga som vid inskrivningen uttagits till handräkningstjänst. Dessa förhållanden talar för att de omgrupperade relativt omgående bör fogas in i de handräkningsvärnpliktigas utbildnings- och produktionsystem. Systemet bör därför främst anpassas till inryckningstillfällena för de större värnpliktskontingenterna.

Huvuddelen av arméns värnpliktiga rycker enligt hittillsvarande system in till grundutbildning vid följande tidpunkter – s k sommarinryckning:

- a) underofficers- och underbefälsuttagna samt värnpliktiga kategori E omkring 1/6
- b) värnpliktiga kategori F omkring 1/7
- c) värnpliktiga kategori G omkring 15/8.

Utryckning sker omkring 29/4, för de underofficersuttagna dock en månad senare.

Antalet inryckningstillfällen för de mera fäldugliga värnpliktiga uppgår således till tre under ca elva veckor. Det angivna utbildningssystemet för de handräckningsvärnpliktiga medger däremot endast att två av de sammanlagt fyra tjänstgöringsomgångarna kan förläggas till ungefär denna tid. Omgångarna bör sinsemellan vara förskjutna nio till tio veckor. Därmed uppkommer frågan hur de två omgångarna tidsmässigt skall inplaceras i förhållande till de tre inryckningstillfällena för fäldugliga för att lämpligast kunna fånga upp de under tiden närmast efter inryckningen omgrupperade.

Studeras de ovan angivna inryckningstiderna mot denna bakgrund kan konstateras – jämför även figur 9: 1 – att ett intervall lika med eller större än nio till tio veckor endast föreligger mellan den första och sista tidpunkten. Det är således möjligt att inplacera två tjänstgöringsomgångar så att de värnpliktiga som ryckt in omkring 1/6 och 15/8 och relativt snart därefter omgrupperats direkt kan infogas i dessa omgångars inledande utbildningsskeden. Däremot kan de som ryckt in omkring 1/7 inte infogas i sådant skede förrän 15/8 eller efter inemot sex veckor.

Börjar en tjänstgöringsomgångs utbildningsskede 1/6 medför detta att den sex månader senare kommande omgångens motsvarande skede måste påbörjas 1/12. Eftersom skedets effektiva längd skall uppgå till nio veckor följer därav att jul- och nyårshelgerna kommer att infalla under skedet vilket därför måste förlängas med 16 till 18 dagar. Ett uppehåll av denna längd under ett i övrigt kort allmänmilitärt utbildningsskede är mindre tillfredsställande. Enligt UH mening bör en sådan inplacering undvikas.

Förläggs i stället påbörjandet av den första omgångens utbildningsskede till omkring

1/7 kan det därpå följande skedet icke lämpligen inplaceras tidigare än omkring 10/9 (tio veckor senare). Detta innebär att de värnpliktiga som ryckt in omkring 1/6 och 15/8 och därefter omgrupperats får göra ett uppehåll om fyra veckor innan de helt kan infogas i utbildningssystemet för de handräckningsvärnpliktiga. De sex månader senare infallande utbildningsskedena kommer i detta alternativ att påbörjas omedelbart efter nyår respektive omkring 10/3. Sistnämnda inplacering är att föredra.

UH ställningstagande i fråga om tjänstgöringsomgångarnas inplacering blir emellertid beroende även av möjligheterna att inplacera tjänstgöringsomgångarna så att det av krigsförbandsövningarna föranledda speciellt stora arbetskraftsbehovet skall kunna tillgodoses helt eller delvis. UH har nämligen enligt direktiven att pröva i vad mån de handräckningsvärnpliktiga kan bidra till att återställa krigsberedskapen i materiellt hänseende så snart som möjligt efter det att de övade förbanden avrustat.

Detta blir möjligt om de handräckningsvärnpliktiga i vissa tjänstgöringsomgångar efter sin grundtjänstgöring kvarstår en tid motsvarande en eller flera krigsförbandsövningar för att kunna biträda med arbetsuppgifter föranledda av repetitionsutbildningsverksamheten. Härigenom kan en begränsning ske av antalet för sådant ändamål särskilt inkallade handräckningsvärnpliktiga.

UH finner det dock angeläget framhålla att ianspråktagande av tid som är avsedd för att handräckningsvärnpliktiga skall kunna biträda vid senare inträffande krigsförbandsövningar bör ske restriktivt så att ej det egentliga syftet med repetitionsutbildningen för de handräckningsvärnpliktigas egen del förfelas. Det sagda har tillämpning inte bara på omgrupperade utan även på värnpliktiga som redan vid inskrivningen uttagits till handräckningstjänst. UH återkommer till detta spørsmål i kapitel 15.

De olika krigsförbandsomgångarnas utryckningstidpunkter blir därför av särskilt intresse. Arméns krigsförbandsövningar för arméns huvuddel äger f n rum vid följande tider. Det bör framhållas att ti-

derna varierar något mellan olika år på grund av bl a kalendariska skäl.

Vinteromgång	20/2-11/3
Våromgång, här kallad I	24/4-13/5
Våromgång, här kallad II	2/5-20/5
Våromgång, här kallad III	15/5- 3/6
Sen våromgång	29/5-17/6
Höstomgång	18/9-7/10

Dessutom förekommer under november-december vissa stabsövningar m m.

Höstomgången är störst. Även vinteromgången är stor. Våromgångarna är betydligt mindre. Sen våromgång är något större än de övriga våromgångarna som är ungefär lika stora.

För att biträda vinteromgången och våromgångarna I och II behöver handräckningsvårnpliktiga särskilt inkallas. Behovet av arbetsinsatser för att biträda de övriga våromgångarna och höstomgången kan tillgodoses om handräckningsvårnpliktiga kvarstår viss tid efter grundtjänstgöringens slut.

UH lämnar i bilaga 9: 1 exempel på hur de handräckningsvårnpliktigas tjänstgöringsomgångar för arméns huvuddel kan passas in vid tillämpning av hittills gällande tider för krigsförbandsövningarna eller om våromgångarna ersätts med bara en våromgång. Exemplet i övrigt gäller arméns minderdelen och övriga försvarsgrenar. Vid inpassningen av de handräckningsvårnpliktigas tjänstgöring har hänsyn tagits till både möjligheterna att biträda vid krigsförbandsövningarna och en jämn tillgång under året på arbetsinsatser av handräckningsvårnpliktiga.

Tjänstgöringsomgångarnas längd måste avpassas med hänsyn till kalendariska förhållanden (infallande helger m m) samt mellan olika år förekommande mindre förskjutningar av tiderna för krigsförbandsövningar. Veckoarbetstiden som under sommarmånaderna i regel nedgår från 48 till 43 timmar medför att antalet dagar för den då pågående allmänmilitära utbildningen behöver ökas. Omgångarnas längd bör av sådana skäl kunna uppgå till ca 255 dagar. Försvarsgrenschef bör dock kunna medge att grundtjänstgöringstiden avkortas något, bl a för att anpassa omgångarnas

tjänstgöringstider till inträffande krigsförbandsövningar.

I fråga om vårnpliktiga som vid inryckningen eller inom åtta veckor därefter omgrupperas till handräckningstjänst föreslår UH följande.

Om den vårnpliktige rycker in samtidigt med en tjänstgöringsomgång överförs han snarast till denna omgång. Om så icke är fallet bör den omgrupperade kvarbli ca två veckor efter inryckningstillfället vid den ursprungliga enheten för att där börja sin allmänmilitära utbildning, varefter han överförs till enheten för handräckningsvårnpliktiga. I avvaktan på att inplaceras i nästkommande utbildningsomgång för handräckningsvårnpliktiga bör han i första hand få sådana arbetsuppgifter som förutsätter bara begränsad befattningsutbildning. Efter att tillsammans med dessa handräckningsvårnpliktiga ha fått resterande utbildning ingår den omgrupperade med dem i det följande produktionsskedet och rycker i princip ut när han fullgjort ett produktionsskede om sex månader. I anslutning härtil kan den vårnpliktige såsom tidigare nämnts (9.2.6) efter eget medgivande tas i anspråk under tid som motsvarar högst det antal krigsförbandsövningar som det åligger honom att fullgöra och därvid främst biträda med arbetsuppgifter föranledda av krigsförbandens repetitionsutbildning. Det sagda kan dock inte tillämpas på vissa handräckningsvårnpliktiga som tjänstgör inom kontorsfunktionen. Dessa kan komma att senare fullgöra sin repetitionsutbildning tillsammans med de krigsförband, vid vilka de krigsplacerats.

Om däremot den vårnpliktige omgrupperas avsevärd tid efter sin inryckning bör han om möjligt anslutas till den tjänstgöringsomgång som han skulle tillhört om omgrupperingen skett vid inryckningstillfället. Erforderlig befattningsutbildning får han på arbetsplatsen eller tillsammans med annan utbildningsomgång. Som regel torde han dock få ingå i reservstyrkan. I övrigt kan en fortsatt tjänstgöring för honom anordnas på samma sätt som i föregående stycke föreslagits. Inträffar den vårnpliktiges omgrup-

pering efter det att han tjänstgjort så lång tid som det totalt ankommer på en handräkningsvärnpliktig att tjänstgöra skall han frikallas från vidare tjänstgöring.

Det av UH förordade systemet med indelning av de handräkningsvärnpliktiga i fyra tjänstgöringsomgångar per år bör i princip tillämpas inom samtliga försvarsgrenar. För flottans del föreslår UH dock att möjlighet lämnas öppen för chefen för marinen att under vissa förutsättningar besluta om en indelning av de handräkningsvärnpliktiga i sex omgångar vilkas inryckning anpassas till inryckningstillfällena för flottans olika bemanningsgrupper. Denna möjlighet till avvikelse från systemet med fyra tjänstgöringsomgångar är närmast föranledd av att de värnpliktiga som tillhört någon av de två större bemanningsgrupperna men omgrupperats till handräkningstjänst vid tillämpning av systemet med fyra omgångar kan få vidkännas avsevärda väntetider innan de kan placeras in i lämplig tjänstgöringsomgång för sådana värnpliktiga som uttagits till handräkningstjänst redan vid inskrivningen. I bilaga 9: 1 lämnas en mera detaljerad redogörelse för hur ett system med fyra och ett med sex omgångar inom flottan lämpligen kan utformas.

9.8 *Åtta månaders produktionsskede*

UH har även undersökt lämpligheten av ett utbildningssystem med åtta månaders produktionsskeden. Ett sådant system förutsätter en omloppstid av två år och sex omgångar, sinsemellan förskjutna fyra månader, dvs en omgång rycker in var fjärde månad.

Nackdelarna med ett sådant system är bl a att det inte smidigt kan anpassas till arbetsstälernas kontinuerliga behov av handräkningsvärnpliktigas arbetsinsatser. Ej heller kan värnpliktiga som omgrupperas inplaceras i en efterföljande tjänstgöringsomgång utan att väntetiderna blir betydligt längre än i ett system med sex månaders produktionsskeden. Intervallen mellan tjänstgöringsomgångarna blir nämligen fyra månader i stället för två till tre i sexmåna-

derssystemet. Detta medför att alltför stor del av de omgrupperade värnpliktigas kvarstående repetitionsutbildningsskyldighet måste tas i anspråk för att fylla ut väntetiden.

Härtill kommer att skillnaden mellan övriga värnpliktigas inryckningstider vid vissa försvarsgrenar understiger tidsintervallen mellan de handräkningsvärnpliktigas tjänstgöringsomgångar i så hög grad, att det kan bli nödvändigt att sammanföra vissa omgrupperade värnpliktiga till särskilda avdelningar för återstående utbildning och befattningsutbildning för att därefter sättas in i produktionen utan att avvakta nästkommande grundutbildningsomgång av handräkningsvärnpliktiga. En förkortning av väntetiderna för de omgrupperade skulle visserligen kunna ske genom att de överfördes till andra förband inom samma eller annan försvarsgren men en sådan möjlighet skulle inte stå öppen för de övriga.

Vidare skulle här behovet av arbetsinsatser för biträde vid krigsförbandsövningar, till skillnad från systemet med sex månaders produktionsskeden, till största delen behöva täckas genom särskilt inkallade handräkningsvärnpliktiga. Såsom UH närmare utvecklar i kapitel 15 bör ett utnyttjande av särskilt inkallade handräkningsvärnpliktiga så långt möjligt begränsas. För den enskilde värnpliktige kan det vara förmånligare att kvarstå en tid motsvarande en till två krigsförbandsövningar i direkt anslutning till grundtjänstgöringens slut. Detta låter sig göra i betydligt mindre omfattning vid tillämpning av ett åttamånaderssystem.

Ytterligare en väsentlig nackdel med ett åttamånaderssystem är att vissa värnpliktiga genom omgångarnas utspridning över en tvåårsperiod i studiesocialt hänseende kommer att förlora minst två terminer, i flera fall till och med två läsår till följd av en för vissa studielinjer hårt bunden studiegång.

Som en fördel skulle kunna åberopas att med åtta månaders produktionsskeden ett mindre antal handräkningsvärnpliktiga skulle behöva tas i anspråk för stödfunktionerna än vid ett system med sex måna-

ders produktionsskeden. Den enskilde värnpliktige skulle nämligen i det förra systemet åläggas ca 60 dagars längre grundutbildningstid än huvuddelen av de fäldugliga värnpliktiga kategori G. En sådan förlängning skulle medföra att det genomsnittliga årliga behovet av handräckningsvärnpliktigas arbetsinsatser kunde tillgodoses med en styrka som var ca 25 % mindre än vid sex månaders produktionsskeden. De årliga kostnaderna vid det längre produktionsskedet skulle följaktligen bli lägre genom att ett mindre antal handräckningsvärnpliktiga per år fick allmänmilitär utbildning och befattningsutbildning.

Som ett exempel kan anföras att om det föreligger ett kontinuerligt behov av ca 2 000 värnpliktiga i produktion erfordras årligen med sex månaders produktionsskeden ca 4 000 värnpliktiga, medan antalet endast blir 3 000 vid åtta månaders produktionsskeden.

En begränsad tillgång på handräckningsvärnpliktiga skulle i och för sig tala för det längre produktionsskedet. En tjänstgöringstid motsvarande den som gäller för värnpliktiga kategori G inom armén, kustartilleriet och flygvapnet ger emellertid bara utrymme åt ett system med sex månaders produktionsskeden.

Antalet tjänster för befäl för utbildning av varje tjänstgöringsomgång blir detsamma vid såväl system med sex som med åtta månaders produktionsskeden och antalet utbildningsomgångar per år blir fyra respektive tre.

9.9 *Kombinationssystem*

UH har även undersökt möjligheten av en kombination av systemen med sex och åtta månaders produktionsskeden. Detta skulle bli möjligt om man ålade handräckningsvärnpliktiga att i direkt anslutning till ett produktionsskede om sex månader fullgöra upp till fyra krigsförbandsövningar i en följd. En sådan kombination skulle, liksom ett system med åtta månaders produktionsskeden, medföra lägre kostnader och behov av ett mindre antal handräckningsvärnplik-

tiga än ett sexmånaderssystem samtidigt som det kunde medföra stora möjligheter att anpassa behoven av arbetsinsatser till de olika förbandens speciella förhållanden. Ett sådant kombinerat system skulle emellertid medföra långa väntetider för värnpliktiga som efter inryckningen omgrupperas till handräckningstjänst.

En avgörande nackdel med ett sådant kombinerat system vore emellertid att nästan all repetitionsutbildningsskyldighet skulle bli förbrukad i förtid. Eftersom en del av de handräckningsvärnpliktiga avses skola bli krigsplacerade eller tagna i anspråk för att biträda vid mobiliseringsarbete skulle knappast mer än en krigsförbandsövning återstå för att sätta den värnpliktige in i hithörande arbetsuppgifter. En sådan kombination skulle vidare i realiteten innebära att handräckningsvärnpliktiga till skillnad mot övriga värnpliktiga fullgjorde nästan hela sin tjänstgöringsskyldighet i en följd utan något väsentligt inslag av repetitionsutbildning. En av de väsentligaste principerna i 1966 års värnpliktsutbildningssystem, nämligen vidmakthållandet av de under grundutbildningen vunna färdigheterna genom att ett visst antal från varandra tidsmässigt åtskilda krigsförbandsövningar fullgörs, skulle därmed nästan helt åsidosättas. En sådan utformning av de handräckningsvärnpliktigas tjänstgöringsskyldigheter kan UH därför icke förorda.

En större förbrukning av repetitionsutbildningsskyldighet skulle dessutom medföra att möjligheterna att låta handräckningsvärnpliktiga biträda vid krigsförbandsövningar blir starkt beskurna.

10 Kontorsfunktionen

10.1 Nulägesbeskrivning

10.1.1 Allmänt

De handräckningsvärnpliktiga som efter AMU fått befattningsutbildning på expeditionslinjen – se kapitel 8 – avses för tjänstgöring inom den fredsfunktion som UH givit benämningen kontorsfunktionen. I denna funktion ingår vid vissa organisationsenheter göromål som ingår i sambands- och signaltjänst.

UH använder dock i det följande kontorsfunktionen som samlade benämning.

Handräckningsvärnpliktiga används inom kontorsfunktionen huvudsakligen vid nedanstående organisationsenheter/delar av enheter. Härvid har en uppdelning gjorts mellan kontorsgöromål av allmän natur och sådana som huvudsakligen är inriktade på sambandstjänst.

Kontorsgöromål utförs huvudsakligen vid Expedition vid centrala myndigheter och staber

Stabsavdelning med expedition vid regionala och lokala staber samt fredstruppförband och skolexpeditioner

Personal- och värnpliktsdetalj

Trafikledningsavdelning/-detalj

Väderavdelning/-detalj

Kompaniexpedition

Sjukvårdsavdelning

Sambandstjänst fullgörs vid

Signalstation

Sambandscentral

Kustradiostation

10.1.2 Arbetsuppgifter för värnpliktiga i kontorsfunktionen

Inom kontorsfunktionen utnyttjas de värnpliktiga för följande huvudtyper av arbeten:

1. Bud- och posttjänst samt arbete i bok- och blankettförråd
2. Duplicering och kopiering
3. Enklare allmänna expeditions- och kontorsgöromål
4. Biträde med foto- och framkallningsarbete, framställning av kartor, bilder etc.
5. Vissa arbetsuppgifter i centrala staber och myndigheter, betingade av den värnpliktiges specialkunskaper
6. Förande av olika personalredovisningshandlingar m m
7. Tjänstgöring som växeltелефonist, fjärrskriftsexpeditor etc
8. Biträde åt trafiklednings- och meteorologpersonal.

10.1.3 De värnpliktigas fördelning på organisationsnivåer

Under större delen av året finns sammanlagt ca 1 400 värnpliktiga inom kontorsfunktionen.

De handräckningsvärnpliktiga fördelas på tre organisationsnivåer, nämligen vid centrala staber och myndigheter ca 220 respektive ca 140 värnpliktiga, vid regionala staber ca 200 värnpliktiga samt vid förband och skolor ca 850 värnpliktiga.

Det bör framhållas att antalet värnplik-

tiga i realiteten blir större, beroende på att fältdugliga värnpliktiga under utbildningstiden omgrupperas till handräckningstjänst. De disponeras således för sådana göromål bara under återstående del av grundtjänstgöringstiden. Särskilt inom storstadsregionerna kan antalet sådana värnpliktiga tidvis bli större än behovet av dem därför att värnpliktiga som börjat utbildningen vid förband främst i norra Sverige och på Gotland efter omgruppering bör placeras vid förband som ligger så nära hemorten som möjligt.

10.1.4 Beskrivningar av de handräckningsvärnpliktigas arbetsuppgifter

Göromålen på expedition vid försvarsgrensstaber och centrala myndigheter består huvudsakligen i post- och ordonnanstjänst, diverse servicearbete och enklare kontorsgöromål samt foto- och ritarbete. En mindre del av de handräckningsvärnpliktiga tas i anspråk för kvalificerat specialarbete som är betingat av den värnpliktiges civila specialkunskaper i exempelvis tekniska frågor, databehandling, språk, företagsekonomi etc. De värnpliktiga redovisas vid närbeläget förband.

Göromålen vid stabsavdelning med expedition vid regionala högre och lägre staber är i stort desamma som vid centrala staber. Specialarbete förekommer dock i regel inte.

På lokal nivå är arbetsuppgifterna för handräckningsvärnpliktiga mera skiftande och präglas av verksamheten vid den organisationsenhet där de tjänstgör.

Till förbandens regementsexpeditioner (motsvarande) finns i regel ansluten en *budcentral*. Dess arbetsuppgifter är i stort sett följande:

Post-, bud- och reproduktionstjänst, allmän service

Tjänst i öppet förråd av handböcker och kartor, blanketter och expeditionsmateriel m m. Arbetet omfattar även rättelser och ändringar i böcker m m.

Som föreståndare för budcentral tjänstgör i regel äldre underbefäl. I övrigt ingår

handräckningsvärnpliktiga i budcentralen för samtliga göromål som ovan angivits.

Vidare används de värnpliktiga på regements- (skol-) expeditionerna för enklare kontorsgöromål, bildframställning och serviceuppgifter. Vid förband där konsulent finns placerad biträder de honom med enklare kontorsgöromål.

På *kompaniexpedition* (motsvarande) tjänstgör värnpliktiga som expeditionsbiträden/ordonnanser (»dagkorpraler»). De biträder kompaniadjutanten med upprättande av lönelistor, kvittenslistor och bokföringslistor samt andra redovisningshandlingar. Vidare deltar de i utskrift av tjänstgöringsuppgifter, tillkomst- och avgångsuppgifter, larmlistor, identitetskort, passerkort, förarbevis, veckoprogram och förläggningslistor, anslag på ordertavlor och grupprum etc. De biträder i begränsad omfattning med utlämning och inlämning av materiel samt utför bud- och ordonnanstjänst. De utnyttjas även för städning av gemensamma utrymmen på kompanierna, telefonpassning m m.

Vid *trafikledningsavdelning/-detalj* biträder i regel en handräckningsvärnpliktig trafikledare med journalföring och statistikgöromål m m. Inom flottan och flygvapnet kan i vissa fall mera fältdugliga värnpliktiga biträda även med enklare trafikledningsuppgifter.

Vid *väderavdelning/-detalj* biträder de värnpliktiga meteorologpersonalen med mottagning av vädermeddelanden och observationer, avläsning av instrument, ritarbeten m m. Inom armén fullgörs dessa uppgifter i fred av mera fältdugliga värnpliktiga, placerade vid arméns helikopterskola (HkpS). De avses för krigsorganisationens behov. Inom marinen och flygvapnet handhas göromålen även av mera fältdugliga värnpliktiga, av vilka dock en stor del utgörs av s k B-delsvärnpliktiga.

Arbetet vid *sjukvårdsexpedition* består till övervägande del av allmänt handräckningsarbete och endast i vissa fall av expeditionsarbete, t ex biträde med skrivgöromål åt läkare, samt ordonnanstjänst.

Arbetsuppgifter för värnpliktiga i *sambandsfunktion* förekommer företrädesvis

inom regionala staber samt inom flygvapnet och marinen, i det senare fallet främst vid kustradiostationer och sambandscentraler. De värnpliktiga tjänstgör som växeltelefonister, fjärrskriftsexpeditörer, signalexpediter, radiotelegrafister, kryptobiträden m m. Vid organisationsenheterna tjänstgör även mera fältdugliga värnpliktiga. De utgörs till stor del av B-delsvärnpliktiga.

Uppgifterna vid personal- och värnpliktsdetalj behandlas i det följande under avsnitt 10.3.5.

10.2 Allmänna synpunkter och överväganden

De handräkningsvärnpliktigas arbetsuppgifter i kontorsfunktionen ställer större eller mindre krav på civila förkunskaper. Allmänt kan sägas att när man kommer upp i högsta nivå ökas kraven på särskild kompetens. I ett följande avsnitt »Centrala staber och andra centrala myndigheter» kommer dessa frågor att närmare granskas.

UH har i det föregående som sin mening uttalat att göromålen för handräkningsvärnpliktiga i princip bör utformas som direkt utbildningsstödande funktioner. En följd härav blir att de handräkningsvärnpliktigas arbetsuppgifter i större utsträckning än som för närvarande är fallet bör förläggas till lokal nivå. Härmed uppnås vissa praktiska fördelar. Om behovet av handräkningsvärnpliktiga på central och regional nivå i möjligaste mån begränsas förklarar administrationen för dessa värnpliktigas utbildning, förläggning, förplägnad m m. Härtill kommer att med anställd personal kan det nuvarande, periodiskt återkommande behovet av att lära upp de värnpliktiga minskas. De kan då i stället användas till andra arbetsuppgifter som är bättre anpassade till värnpliktstjänstgöringen.

För detta ändamål kommer i det följande att analyseras sådana funktioner vid förbanden m m som lämpligen bör utföras av handräkningsvärnpliktiga. Speciell vikt har därvid lagts vid tjänstgöringen på budcentraler och kompaniexpeditioner (motsvarande), där för närvarande en stor del av dessa

värnpliktiga redan är placerade. Det är mot denna bakgrund UH i det följande granskar de arbetsuppgifter som i nuläget ankommer på handräkningsvärnpliktiga, placerade i centrala staber och myndigheter.

10.2.1 Centrala staber och andra centrala myndigheter

De centrala staberna och ett relativt stort antal andra centrala myndigheter tilldelas handräkningsvärnpliktiga genom försvarsgrenschefs försorg, främst chefens för armén. Flera av dessa värnpliktiga med speciella civila kunskaper tjänstgör i kvalificerade befattningar. De övriga används för göromål av mera biträdesbetonad art.

När värnpliktiga tas i anspråk för specialbetonade arbetsuppgifter innebär det att myndigheterna för ringa kostnad tillgodogör sig kvalificerad arbetskraft.

I och för sig kan det sägas vara riktigt att man utnyttjar de civila förkunskaper som de värnpliktiga har, om man därigenom kan ge värnpliktstjänstgöringen ett för de värnpliktiga så meningsfyllt innehåll som möjligt, främst inom ramen för förbandsproduktionen. På den centrala organisationsnivån utnyttjas emellertid de värnpliktiga mera indirekt för förbandsproduktion, eftersom de används för uppgifter av främst administrativ art som i regel inte avses för värnpliktiga i krigsorganisationen utan närmast borde ankomma på anställd personal.

Det har visat sig relativt lätt att få en värnpliktig placerad vid högre stab eller myndighet. Denna får härigenom lättare möjlighet att förskaffa sig arbetskraftsförstärkning än om behovet hade måst prövas i petitaväg. Ofta har emellertid sådana äskanden gjorts men inte bifallits. En konsekvens av en sådan användning av handräkningsvärnpliktiga blir också att myndigheternas anslag hittills inte på ett rättvisande sätt återspeglar kostnaderna för den av dem bedrivna verksamheten, eftersom kostnaderna för åtskilliga av de värnpliktiga inte belastar myndigheterna. Vid ett fullt utbyggt kostnadsredovisningssystem blir detta dock möjligt. I åtskilliga fall skulle dessutom kost-

naderna för en civil specialist ställa sig betydligt dyrare än kostnaderna för en värnpliktig med begränsad specialistkompetens. Härtill kommer att myndigheternas personaluppsättning är i detalj utformad genom personaltablåer m m vilka i regel inte upptar några befattningar för värnpliktiga i fred.

Konsekvenserna av det anförda blir att i princip inga värnpliktiga som vid inskrivningsförrättning uttagits till handräckningstjänst får placeras vid centrala staber och myndigheter utan bör ersättas med anställd personal. — En stor del av dessa handräckningsvärnpliktiga utgörs dock såsom tidigare nämnts av värnpliktiga som omgrupperats till handräckningstjänst. — För att erhålla underlag för ett sådant utbyte erfordras en analys av praktiskt taget varje befattning för värnpliktiga. En översättning till den civila arbetsmarknadens yrkesklassificering försvåras emellertid av att dessa värnpliktiga används högst flexibelt för såväl kvalificerat arbete som göromål av mera rutinmässig art inom kontorsfunktionen. Man kan konstatera att en hel del av göromålen med ett annat uttryckssätt kan hänföras både till arbetsuppgifter av handläggande natur och till biträdesgöromål.

Tjänster av handläggande art utgör en del av myndighetens struktur. Behovet av och antalet sådana tjänster måste prövas med hänsyn därtill och inte såsom f n är fallet göras beroende av en växlande tillgång på mer eller mindre kvalificerade värnpliktiga. Eljest tenderar myndigheten att förlora sin från början avsedda och av statsmakterna fastställda struktur som utformats med hänsyn till de uppgifter som bedömts vara nödvändiga för myndighetens verksamhet.

En stor tillgång på kvalificerade värnpliktiga kan också motverka strävandena till en intern rationalisering utan vilken det annars kan bli återverkningar i form av ett ökat personalbehov på det lokala planet för att tillgodose den centrala myndighetens informationsbehov av olika slag. Svårigheterna att erhålla personal för de aktuella arbetsuppgifterna är oftast större på det lokala än på det centrala planet. I sista hand nödgas man tyvärr ofta att för sådant

behov av personalförstärkning under viss tid ta i anspråk personal som är avsedd för utbildningsverksamheten. Kravet på en begränsning av verksamheten till endast det nödvändiga är något som i allmänhet inte tillräckligt noga beaktats. Därför bör organisationsundersökningar beträffande ledningsorgan i princip inte begränsas till en prövning av personalbehovet på *en* nivå utan att eventuella återverkningar på andra nivåer samtidigt tas under övervägande.

Sådana undersökningar faller givetvis utanför ramen för UH uppgifter. Men UH kan inte underlåta att rikta uppmärksamheten på dessa problem.

UH har gått tillväga så att förslag framläggs till utbyte av värnpliktiga mot anställd personal i de fall då den värnpliktige har mindre kvalificerad typbefattning inom serviceverksamheter. I övriga fall, dvs då värnpliktiga har kvalificerade arbetsuppgifter, föreslår UH att vederbörande myndigheter äskar erforderliga utbytestjänster i vanlig ordning.

10.3 Förslag

10.3.1 Centrala staber

I de centrala staberna förekommer såväl mera fältdugliga värnpliktiga som handräckningsvärnpliktiga. De förstnämnda av vilka en del krigsplacerats tjänstgör exempelvis som kryptobiträden, fjärrskriftsexpeditorer m m. Arbetsuppgifterna är huvudsakligen att hänföra till sambandsfunktioner. Det årliga antalet av dessa i fred utbildade och i fredsorganisationen ianspråkta värnpliktiga överstiger i hög grad krigsorganisationens behov. Enligt UH uppfattning bör det därför uppdras åt vederbörande försvarsgrenschef att bringa den årliga utbildningskontingenten i bättre överensstämmelse med krigsorganisationens behov och förekommande krav på beredskap på central och regional nivå. I den mån fredsorganisationen kräver att flera värnpliktiga tas i anspråk än som motiveras av krigsorganisationen bör det övervägas om ej för merarbetet i fred i stället bör avses anställd personal. Det förtjänar

att framhållas att arbetet – i varje fall såvitt avser fjärrskriftsexpeditorerna – är av skäli- gen enkel natur. Efter någon befattnings- utbildning bör nu anställd personal – vid be- hov utökad – kunna överta dessa göromål.

Beträffande de handräckningsvärnpliktiga anser UH att de kan ersättas med anställd arbetskraft enligt bilaga 10: 1 a–d. Härvid bör observeras att utbytet tar sikte bara på de uppger som förekommer i stabernas fredsorganisation. Däremot har stabernas eventuella krigsorganisatoriska behov av handräckningsvärnpliktiga inte varit till nå- gon del styrande vid de föreslagna utbytena. I krig ingår staberna i högkvarteret, vars be- hov av här avsedda värnpliktiga kan tillgodo- ses genom krigsplacering av värnpliktiga som utbildats i expeditionslinjen vid fredsförband m m.

10.3.2 Övriga centrala myndigheter

Någon krigsplacering av handräckningsvärn- pliktiga vid övriga centrala myndigheter torde inte komma i fråga av samma skäl som anförts i fråga om de centrala staberna. Motiv för att i fred placera sådana värn- pliktiga till tjänstgöring vid dessa myndig- heter finns således i regel inte. För vissa centrala myndigheter har dock Kungl Maj:t i organisationsbeslut angivit att värnpliktiga till visst antal skall tjänstgöra därstädes. För sådana myndigheter anser UH att de värnpliktiga bör utbytas mot anställd per- sonal.

För övriga centrala myndigheter, där handräckningsvärnpliktiga fullgör arbets- uppgifter av olika slag, bör det däremot i samband med de av myndigheterna årligen ingivna anslagsäskandena prövas om arbets- kraftsförstärkning kan medges. I så fall bör personal anställas. Handräckningsvärnplik- tiga bör i princip ej längre tillåtas bli fast placerade där.

Handräckningsvärnpliktiga – sammanlagt ca 25 – som används vid FMV försökssta- tion i Skövde och för materielförsök m m bl a vid pansartruppskolan (Skövde) och luft- värnsskjutskolan (Väddö) bör enligt UH mening icke få användas för göromål inom

detta verksamhetsområde.

UH detaljförslag framgår av bilaga 10: 2.

Det av UH föreslagna utbytet av hand- räkningsvärnpliktiga, sammanlagt drygt 230, mot anställd personal vid centrala sta- ber och ämbetsverk m m (se bilagorna 10: 1a–d och 10: 2) bör medföra betydande lätt- nader för Stockholms stabskompani med av- seende på det arbete som föranleds av de handräckningsvärnpliktigas registrering och utbildning m m samt ett minskat behov av lokaler för deras förläggning.

UH ställer sig inte helt främmande för att värnpliktig som omgrupperats under åter- stående del av grundtjänstgöringen i undan- tagsfall bör kunna bli placerad vid central stab och myndighet, om annan lämpligare tjänstgöring vid förband inte kan beredas honom samt om han kan dokumentera kun- skaper som specialist eller påbörjade studier inom visst utbildningsområde som gör en sådan placering värdefull för honom och myndigheten. Någon fast placering av hand- räkningsvärnpliktiga bör ej längre få före- komma. Myndigheterna bör årligen i sina förslag till anslagsäskanden anmäla om och i vilken omfattning omgrupperade handräck- ningsvärnpliktiga blivit placerade till tjänst- göring därstädes under närmast föregående budgetår.

10.3.3 Regional nivå

Till den regionala nivån har här hänförts föl- jande staber:

Militärområdesstab
Militärkommandostab
Attackeskaderstab E 1
Försvarsområdesstab
Örlogsbasstab
Kustartilleriförsvarstab
Bevakningsområdesstab

I dessa tjänstgör handräckningsvärnplik- tiga i kontorsfunktion i varierande antal, vid militärområdesstab upp till 20 man. Ar- betsuppgifterna är budtjänst, enklare kon- torsgöromål o d. UH finner att arbetsupp- gifterna i stor utsträckning är identiska med de uppgifter som förekommer i centrala sta-

ber. De skäl som föranlett UH att föreslå att antalet värnpliktiga i möjligaste mån där begränsas kan återopas även i fråga om regionala stabber.

Till skillnad från förhållandena hos de centrala myndigheterna är de för värnpliktiga avsedda göromålen vid de regionala staberna i allt väsentligt av biträdesnatur och kräver i stort sett inga speciella civila kunskaper. De göromål som är av sambandsnatur är föranledda av beredskapskrav.

I *militärområdesstabber och militärkommandostab* förekommer såväl handräckningsvärnpliktiga som andra värnpliktiga. Den senare kategorin utgörs av kryptobiträden och fjärrskriftsexpeditioner vilka krigsplaceras. Antalet sådana värnpliktiga bör begränsas på sätt angivits i fråga om de centrala staberna.

Vidare tjänstgör handräckningsvärnpliktiga vid flera av militärområdenas tyg-, intendentur- och verkstadsförvaltningar. Antalet sådana värnpliktiga torde f n uppgå till ett tjugotal. De utnyttjas företrädesvis i expeditionstjänst som ordonnanser och för vissa persontransporter. Enligt UH mening bör nämnda förvaltningar inte tilldelas några handräckningsvärnpliktiga. De värnpliktigas nuvarande uppgifter bör fördelas på övrig personal. Om detta i alla avseenden icke är möjligt bör tjänster äskas för ändamålet.

Vid *attackskaderstab* E1 tjänstgör i regel tre handräckningsvärnpliktiga. De bör utbytas mot anställda.

De *försvarsområdesstabber* som här avses ingår organisatoriskt i armén. De försvarsområdesstabber som är integrerade med kustartilleriförsvarsstabber redovisas i förslagen rörande kustartilleriförsvarsorganisationen.

I kontorsfunktioner inom försvarsområdesstab återfinns f n befattningar för sammanlagt ca 45 handräckningsvärnpliktiga, d v s i genomsnitt två till tre befattningar per stab.

Det är UH uppfattning att ifrågasvarande värnpliktiga bör ersättas med anställd personal. Beträffande försvarsområdesstaberna lämnas förslag till rationaliseringsåtgärder

i bilaga 10: 3 b.

Vid *örlogsbasstaberna* tjänstgör handräckningsvärnpliktiga huvudsakligen i budcentraler och på vissa expeditioner, där de ssysläts med bud- och ordonnanstjänst samt enklare kontorsgöromål.

UH föreslår att handräckningsvärnpliktiga som tjänstgör i budcentralerna och förekommande beställningscentraler vid örlogsbasstaberna ersätts med anställd personal på samma sätt som vid övriga regionala stabber.

Staben för *Malmö marina bevakningsområde* är lokalt sammanförd med Malmö försvarsområdesstab. Vissa funktioner är gemensamma, t ex telefonväxel.

UH föreslår att stabens handräckningsvärnpliktiga utbyts mot anställd personal. Möjligheterna till ytterligare samordning med personalorganisationen vid försvarsområdesstaben bör undersökas.

Staben för *Luleå marina bevakningsområde* har två värnpliktiga expeditionsbiträden, tillika bilförare, och en underofficersuttagen värnpliktig för sambandsberedskap. UH föreslår att expeditionsbiträdena ersätts med anställd personal.

UH detaljförslag rörande den regionala nivån framgår av bilagorna 10: 3 a, c och d.

10.3.4 Lokal nivå

10.3.4.1 Förband och skolor

Vid de för *krigsmakten gemensamma utbildningsanstalterna* utförs vid budcentral förekommande uppgifter av handräckningsvärnpliktiga under ledning av underofficer eller äldre underbefäl. Med hänsyn till att verksamheten vid dessa anstalter är inriktad på utbildning av andra än värnpliktiga föreslår UH att värnpliktiga avsedda för ifrågasvarande arbetsuppgifter vid vissa av dessa utbildningsanstalter ersätts med anställd personal. UH detaljförslag framgår av bilaga 10: 2.

Som ovan framhållits är det UH uppfattning att det är till lokal nivå – förband och skolor – som huvuddelen av befattningarna för handräckningsvärnpliktiga bör hänföras.

Det är där man har de bästa förutsättningarna för dessa värnpliktiga att understödja övriga värnpliktigas utbildning.

I det följande granskas nuvarande arbetsuppgifter för handräckningsvärnpliktiga. De förslag som läggs fram grundar sig huvudsakligen på det synsätt UH anlägger på verksamheten vid arméförband.

10.3.4.2 Budcentraler

I det föregående har budcentralens arbetsuppgifter och organisation kortfattat beskrivits. Organisationen har gällt i mer än tjugo års tid. Under denna period har emellertid budcentralens verksamhet förändrats till såväl art som omfattning. Så tex tilldelas genom budcentralens försorg numera allt krigsplacerat befäl böcker och instruktioner, i vilka fortlöpande ändringar m m måste införas. Detta medför en så betydande utvidgning av verksamheten att den med nuvarande organisation inte på långt när uppfyller ställda krav. Modernare utrustning för mångfaldigande av handlingar har tilldelats förbanden men ställer i sin tur ökade krav på personalens kunskaper och färdigheter.

Den uppföljning som skett vid arméförbanden i samband med bla organisationsöversyner och generalplanemöten har bekräftat att den nuvarande utformningen av budcentralen icke gör det möjligt att därifrån lämna den service som krävs, främst med avseende på det sk rättelsearbetet.

Vad nyss sagts bestyrks av försöken vid gotlandsförbanden. Under dessa försök bibehölls föreståndaren för budcentralen som arbetsledare men vissa rutinuppgifter avlastades honom genom att en civil expeditionsvakt tillfördes organisationen. Samtidigt behölls två värnpliktiga i budcentralen. Föreståndaren – ett äldre underbefäl – kunde härigenom ägna större del av sin arbetstid åt förrådet och arbetet med införandet av rättelser och fortlöpande distribution av böcker och instruktioner, vilket en äldre militär befattningshavare bedömdes mera lämplig för. Detta har lett till en avsevärd förbättring av den service budcentralen kan lämna.

De uppgifter som förekommer i budcentralen lämpar sig enligt UH mening väl för handräckningsvärnpliktiga. De insikter och färdigheter de förvärvat inom arbetsområdet bör för många av dem kunna bli till nytta i deras civila yrkesutövning.

De flesta av dessa handräckningsvärnpliktiga bör efter grundtjänstgöringens slut bli krigsplacerade som expeditjonsbiträden i staber m m.

FRI överser f n publikationstjänsten i vid bemärkelse. Denna översyn omfattar även bok- och blankettförsörjningen på här avsedd nivå. Efter vad UH underhand inhämtat överväger FRI att föreslå att bok- och blankettförråd överflyttas från stabsavdelning till förrådsorgan. I avvaktan på resultatet av ifrågavarande översyn vill UH nu inte föreslå att någon befattning för vaktmästare inrättas. Med anledning härav bör värnpliktiga t v bibehållas för denna funktion.

UH detaljförslag i fråga om budcentralerna inom *armén* framgår av bilaga 10: 4.

Tjänsten i budcentralerna inom *flottan* ombesörjs av handräckningsvärnpliktiga ekonomimän med ett äldre underbefäl som chef. UH förordar här samma principorganisation som för *armén*.

Såvitt avser *kustartilleriet* anser UH att budcentral som ingår i kustartilleriförsvarstab – med integrerad försvarsområdesstab – bör organiseras på samma sätt som tidigare redovisats för försvarsområdesstaber. Sålunda bör handräckningsvärnpliktiga ersättas med anställd personal. – För budcentraler som ingår i kustartilleriregementen eller avses för kustartilleriförsvar och kustartilleriregemente gemensamt bör den för *arméns* förband föreslagna organisationsformen tillämpas. Denna har i samband med gotlandsförsöken prövats vid GK/KA 3 i Fårösund.

UH detaljförslag framgår av bilaga 10: 5.

För budcentralerna inom *flygvapnet* bör den för *armén* föreslagna principorganisation tillämpas (se bilaga 10: 6).

10.3.4.3 Kompaniexpeditioner m m

De arbetsuppgifter som ankommer på värnpliktiga tjänstgörande som dagkorpraler på kompaniexpeditioner inom *armén* har berörts i det föregående.

Vid organisationsundersökningarna på I 15 under 1940-talet skulle enligt då gällande bestämmelser på varje kompani, förutom kompanichef, finnas en kompaniadjutant samt ett underbefäl eller menig som dagkorpral. Dessutom tjänstgjorde vid kompaniexpeditionen ofta en värnpliktig som skrivbiträde samt vid särskilda tillfällen ytterligare en till två värnpliktiga. Härutöver förfogade kompaniadjutanten i regel över en till två värnpliktiga tillhörande besiktningsgrupp 4 såsom städare och ständig handräckning.

Denna omfattande organisation reducerades efter genomförd rationalisering av verksamheten till en kompaniadjutant – rustmästare eller överfurir utom på kasernkompanier, där underofficer avsågs för uppgiften – och en dagkorpral (handräckningsvärnpliktig) med uppgift att biträda kompaniadjutanten med expeditjonsarbete, städning och viss service. Denna organisation gäller i huvudsak alltjämt. Enligt organisationsbeslut för arméförbanden tilldelas inom minimibehovet enbart kasernkompani och förekommande befälskompanier handräckningsvärnpliktiga (totalt två–tre man). Maximibehov tillgodoses med värnpliktiga som omgrupperats till handräckningstjänst. Detta innebär att ett flertal kompanier inte förfogar över någon dagkorpral under första delen av utbildningsverksamheten.

UH anser att de arbetsuppgifter de värnpliktiga på kompaniexpeditionerna har inte är av sådan art att de lämpligen bör åvila handräckningsvärnpliktiga. Under försöken vid gotlandsförbanden prövades möjligheterna att överföra dessa arbetsuppgifter från kompaniexpeditionerna till annan personal eller organisationsenhet genom att antingen tilldela kompanierna erforderlig skrivarbetskraft eller centralisera arbetet till en förstärkt skrivcentral (se kapitel 6).

Försöksresultaten bestyrkte i huvudsak

det lämpliga i sådana arrangemang. Metoden att centralisera arbetet till skrivcentralen visade sig emellertid vara den lämpligaste, framför allt med hänsyn till behovet av en mera enhetlig arbetsledning och jämnare arbetsfördelning. Försöken visade på ett genomsnittligt arbetskraftsbehov i skrivcentralen av ca två timmar per kompani och vecka. Behovet av arbetskraftsförstärkning på skrivcentralen befanns genomsnittligt kunna tillgodoses med ett halvtidsanställt kontorsbiträde. Med hänsyn till den numera förkortade arbetstiden bör emellertid tillkomma ett heltidsanställt kontorsbiträde. Arbetsledning m m bör i första hand ankomma på chefen för skrivcentralen men stå under överinseende av föreståndaren på regementsexpeditionen (motsvarande), vilken bör övervaka även budcentralens verksamhet.

Under utredningsarbetets gång har med anledning av det nya planerings- och ekonomisystemet aktualiserats att i stället för dagkorpral tillföra kompaniexpeditionerna en värnpliktig kompaniassistent med uppgift att biträda kompanichefen med beredning och sammanställning av ärenden som berör administration jämte ekonomi- och personaltjänst samt i övrigt biträda kompaniadjutanten (kvartermästaren) med olika expeditjonsgöromål. Kvalifikationskraven är så höga att bara ett begränsat antal handräckningsvärnpliktiga kan komma i fråga för dessa arbetsuppgifter.

Enligt UH bedömande ligger prövningen av personalbehovet för nämnda planerings- och budgeteringsarbete utanför UH kompetensområde, eftersom arbetet närmast är att hänföra till stabs- och förvaltningstjänsten som sådan.

UH föreslår sålunda att de värnpliktiga på kompaniexpeditionerna ersätts med kontorspersonal placerad i skrivcentralen.

Detaljförslaget framgår av bilaga 10: 4.

Skrivcentralen bör även kunna överta göromål som vid vissa förband utförs av handräckningsvärnpliktiga på *regementsexpeditionen* (motsvarande), tex att biträda med enklare ritningsarbete eller ersätta växeltelefonist. På regementsexpeditionen förekommande foto- och framkallningsarbete

bör däremot utföras med de resurser som ingår i den av UH i kapitel 12 föreslagna dukningsenheten.

Till skrivcentralen bör också utan ytterligare förstärkning av arbetskraften kunna överföras de skrivgöromål som vid vissa förband ankommer på handräckningsvärnpliktig avsedd att biträda konsulent. Annan expeditionell service åt konsulenten bör lämnas av budcentralen. – Vid vissa förband har en till två sådana värnpliktiga placerats hos konsulenten med uppgift att biträda inom bibliotek, fritidshem och fritidsläger. Betydelsen av sådan verksamhet ifrågasätts ej men UH anser det dock vara olämpligt att mera fast placera handräckningsvärnpliktiga i sådan verksamhet som huvudsakligen bedrivs under fritid och kvällstid. UH föreslår i stället att man undersöker om värnpliktiga är villiga att åtaga sig sådant fritidsarbete mot arvode. Göromålen kan också vara lämpliga för vissa vapenfria tjänstepraktiga.

Förstärkningen av arbetskraften på skrivcentralen gör det möjligt att dit överföra vissa arbetsuppgifter som bla utförs av en med expeditionsgöromål sysselsatt handräckningsvärnpliktig på *sjukhusexpeditionen*.

Övriga göromål som f n utförs av dessa handräckningsvärnpliktiga – städning, ordonnanstjänst m m – bör framdeles utföras av andra än värnpliktiga.

UH har emellertid uppmärksammat det ökade administrativa arbete som under senare år har föranletts av de värnpliktigas resor. UH ifrågasätter därför om ej särskild personal kan behöva tillföras fredsförband och skolor för denna verksamhet.

Handräckningsvärnpliktiga på kompaniexpeditioner (motsvarande) förekommer inom *flottan* vid KÖS utbildningskompanier och vissa tjänstegrensskolor vid BÖS. Vid dessa kompanier ges grundutbildning åt nyinryckta värnpliktiga samt fackutbildning åt viss stampersonal och värnpliktiga.

Detta utbildningssystem med stort antal korta kurser med högt deltagarantal medför relativt täta byten av personal under året, vilket föranleder en omfattande utbildningsplanering på kompaniexpeditioner-

na. Det härav föranledda expeditionella arbetet bör därför enligt UH uppfattning utföras med biträde av anställd personal på kompanierna och inte utföras i skrivcentral.

Däremot har UH funnit att verksamheten vid *kustartilleriets* batterier i allt väsentligt är likartad med verksamheten vid kompaniexpeditionerna inom armén. Erfarenheterna av gotlandsförsöken ger dock vid handen att ett kustartilleribatteri torde kräva större insatser i form av skrivhjälp. Detta sammanhänger med den i hög grad centraliserade värnpliktsutbildning med stor personalomsättning som förekommer vid ett kustartilleriregemente. UH föreslår därför att kontorspersonal avses för ifrågasatt göromål. Vid ytterförläggningar bör undantagsvis handräckningsvärnpliktiga få användas.

UH detaljförslag som omfattar även skolor vilka i stabs- och förvaltningshänseende är anslutna till kustartilleriförband framgår av bilaga 10: 5.

Handräckningsvärnpliktiga är även placerade som expeditionsbiträden på vissa andra expeditioner inom *flottan och kustartilleriet*. Vid baskompani Gålö och Gullmarns örlogsdepå vilka i kommunikationshänseende snarast är att likna vid ytterförläggningar bör främst handräckningsvärnpliktiga tills vidare kunna disponeras. I övriga fall föreslår UH att värnpliktiga byts ut mot anställd personal. UH detaljförslag framgår av bilaga 10: 5. Förslagen kan, såvitt avser kustartilleriet, bli föremål för jämkningar när beslut fattas med anledning av de organisationsundersökningar som FRI f n bedriver inom kustartilleriet.

För *flygvapnet* har Kungl Maj:t meddelat beslut om organisationen av stabs- och förvaltningstjänsten i fred bla för fem skolor och flygflottiljer, nämligen för F 5, F 11, F 13, F 17 och F 21. Enligt organisationsbesluten för F 13 och F 17 skall dessa flottiljer vara typbildande för övriga här ej nämnda flottiljer, där motsvarande förändringar i personalorganisationen skall ske inom ramen för tillgänglig personal och med hänsyn till tillgängliga lokaler m m.

Beträffande de stödfunktioner UH har

att utreda kan det sägas att flygflottiljerna i stort sett har likartade behov och att den personal och de värnpliktiga som erfordras för stödfunktionerna i allt väsentligt kan beräknas på samma sätt. Beräkningarna försvåras emellertid av det förhållandet – vilket även infördrat underlag utvisar – att utnyttjandet av handräckningsvärnpliktiga (inom flygvapnet benämnda värnpliktiga i ekonomitjänst) varierar i hög grad flottiljerna emellan samt att även mera fältdugliga värnpliktiga i stor utsträckning utnyttjas för sådana stödfunktioner som eljest hade bort ankomma på handräckningsvärnpliktiga. Dessa värnpliktiga som sålunda använts för fredsorganisationens arbete och som i princip inte avses för kommande krigsplacering inom flygvapnet ingår i den s k B-delen och omfattas av UH utredningsuppdrag (jfr kapitel 21). De fältdugliga värnpliktiga däremot, som avses för kommande krigsplacering inom flygvapnet, ingår i den s k A-delen men omfattas inte av UH utredningsuppdrag.

UH finner det angeläget att erinra om detta, eftersom såväl värnpliktiga tillhörande A- och B-delarna som handräckningsvärnpliktiga f n används för arbetsuppgifter inom kontorsfunktionen vid flygvapnet.

Vid flygflottilj finns ett antal baskompanier med i allmänhet gemensam expedition, ett specialkompani och flygande divisioner/robotdivision.

För krigsorganisationen erfordras viss utbildning av expeditionsträden. Dessa är s k A-delsvärnpliktiga och bör enligt UH uppfattning placeras på baskompaniexpedition, vid flygande divisioner/robotdivision samt i strilorganisationen för att tillgodose flygtjänstens krav i fred. B-delsvärnpliktiga bör däremot inte tas i anspråk. Fördelningen av de värnpliktiga på flottilj kan bli föremål för justeringar med hänsyn till krigsorganisationens behov.

På expeditionen vid specialkompani tjänstgör i regel två värnpliktiga, som ingår i den s k B-delen. Arbetsuppgifterna är av sådan art att de bör utföras av anställd personal. UH föreslår därför att värnpliktiga icke längre används för dessa arbetsuppgif-

ter.

UH detaljförslag framgår av bilaga 10: 6.

I fråga om flygvapnets skolor föreslår UH – såsom framgår av nämnda bilaga – att värnpliktiga i befattningar för expeditionsträde/ordonnans ersätts med anställd personal.

I likhet med vad som föreslagits för armén bör inom marinen och flygvapnet inga handräckningsvärnpliktiga placeras i expeditionstjänst m m vid sjukvårdsavdelning och sjukhus samt ej heller såsom biträden åt konsulenter.

10.3.4.4 Trafikledningsavdelningar m m

I fråga om trafikledningsavdelningar vid flygvapnet föreslår UH ingen ändring av nuvarande placering av handräckningsvärnpliktiga vid varje sådan avdelning (se bilaga 10: 6).

I den mån övriga värnpliktiga som tjänstgör vid trafikledningsorgan inom flottan och flygvapnet är B-delsvärnpliktiga behandlas frågan om ett eventuellt utbyte av dem mot anställd personal i kapitel 21.

10.3.4.5 Väderavdelningar

De värnpliktiga som är placerade vid väderavdelningar inom flottan och flygvapnet tillhör till stor del de s k B-delsvärnpliktiga. UH redogör närmare för sitt förslag i denna del i kapitel 21.

10.3.4.6 Strilorganisationen

Av det tidigare anförda framgår att UH räknar med att A-delsvärnpliktiga avses för expeditionstjänsten vid strilförbanden.

10.3.5 Inskrivnings- och personalredovisningsorganisationen

UH har valt att behandla frågorna rörande inskrivningsväsendet oberoende av organisationsnivå.

10.3.5.1 Nulägesbeskrivning

I en den 11 mars 1971 dagtecknad till UH ställd promemoria har chefen för värnpliktsverket angivit behovet av värnpliktiga för värnpliktsverket och dess regionala organisation. En åtskillnad har därvid gjorts mellan värnpliktiga för fredsorganisationens och krigsorganisationens behov. De värnpliktiga utgörs av handräkningsvärnpliktiga, expeditjonsbiträden och värnpliktiga kategori F.

För *verksamheten i fred* vid värnpliktsverkets huvudkontor har behoven angivits till nio handräkningsvärnpliktiga avsedda som bilförare, ordonnanser eller för reproduktionsverksamhet m m. Härutöver anses behov föreligga av 11 värnpliktiga expeditjonsbiträden. Eftersom de värnpliktiga enbart avses för fredsorganisationens behov kan de enligt verksamhetschefens mening ersättas med 13 civila tjänstemän.

Beträffande värnpliktiga för *verksamheten i fred* vid värnpliktskontor och inskrivningscentraler har i promemorian behovet angivits till sammanlagt 39 handräkningsvärnpliktiga, av vilka nio avses för driften vid Säve depå, samt nio värnpliktiga expeditjonsbiträden. Behovet av dessa värnpliktiga varierar beroende på de olika lokalförhållandena vid de regionala myndigheterna. Även dessa värnpliktiga avses för fredsproduktiva göromål och kan enligt promemorian utbytas mot 35 tjänstemän.

De värnpliktiga som enligt promemorian och en i denna åberopad arméorder ¹⁾ avses för *krigsorganisationens* behov utgörs av bl a värnpliktiga kategori F i befattningar för inskrivningsassistenter, programmerare, hålkortsoperatörer och dataoperatörer. De

används emellertid under större delen av sin tjänstgöringstid för fredsproduktiva uppgifter.

Enligt arméordern är de värnpliktiga fördelade på tjänstgöringsplatser m m enligt nedanstående sammanställning.

Det anmälda totala årliga behovet av värnpliktiga i nämnda befattningar uppgår således enligt arméordern till 266 varav 241 inskrivningsassistenter, samtliga med en tjänstgöringstid om ca tio månader, omfattande tid för grundutbildning och två krigsförbandsövningar. I arméordern meddelas vidare bestämmelser för de värnpliktigas utbildning, redovisning, förläggning m m. Sålunda genomgår dessa värnpliktiga grundläggande militär utbildning under fyra veckor. Den återstående delen av ovan nämnda tjänstgöringstid avses för fackutbildning och tjänstgöring vid värnpliktskontor och inskrivningscentraler, dvs fredsproduktiva arbetsinsatser. – Nu nämnda värnpliktiga avses främst för värnpliktsverkets egen krigsorganisation. Vissa av inskrivningsassistenterna avses dock bli krigsplacerade vid sjukvårdsförband.

Härutöver anges i promemorian behov av ytterligare ett antal värnpliktiga för andra befattningar i värnpliktsverkets krigsorganisation. Frågan om användandet av sistnämnda värnpliktiga upptar UH dock icke till närmare granskning.

10.3.5.2 UH överväganden och förslag

UH har i sitt i augusti 1971 avgivna betänkande De militära körcentralerna i stockholmsområdet föreslagit att bl a värnplikts-

¹ Ast/Ut b 1971.01.25 nr 200

Kategori vpl	Södra värnpliktskontoret/P6	Västra inskrivningscentralen/Lv6	Östra värnpliktskontoret/I1	Bergslagens inskrivningscentral/I2	Norra värnpliktskontoret/I5	Summa
Inskrivningsassistent	48	45	51	48	49	241
Programmerare	—	—	8	—	1	9
Hålkortsoperatör	2	—	3	—	1	6
Dataoperatör	—	2	3	2	3	10
	50	47	65	50	54	266

verkets behov av transporter bör ombesörjas av en för flertalet av de militära myndigheterna gemensam körcentral. UH räknar därför inte med att värnpliktsverket framtida skall tilldelas några egna bilförare. Enligt riksdagens beslut 1971 skall värnpliktsverkets huvudkontor lokaliseras till Karlstad. UH förutsätter att sedan denna flyttning genomförts huvudkontorets behov av transporter kommer att ombesörjas av en för Karlstads garnison gemensam körcentral.

UH anser vidare ur de synpunkter UH har att företräda att verksamheten vid värnpliktsverkets huvudkontor är av likartat slag som vid ämbetsverken vilkas personalbehov enligt UH mening i princip bör tillgodoses med tjänstemän. I utbyte mot handräkningsvärnpliktiga vid huvudkontoret bör därför tjänster för ändamålet äskas och behoven prövas i sedvanlig ordning.

Detsamma gäller beträffande ett utbyte av handräkningsvärnpliktiga och expeditionsbiträden för annan verksamhet i fred vid värnpliktskontor och inskrivningscentraler än den som föranleds av den årliga inskrivningsverksamheten. För kasernvårdsarbeten innefattande även yttre renhållning och lokalvård inom Bagartorpsområdet bör dock tills vidare i avvaktan på resultatet av pågående översyn av fortifikations- och byggnadsförvaltningen inom försvaret vid Östra värnpliktskontoret inrättas en kasernvårdsgrupp, bestående av två befattningshavare. Det bör här även framhållas att fråga om avveckling av Säve depå utreds av försvarets fredsorganisationsutredning som – såvitt UH erfarit – avser att bli lägga fram förslag om att Västra inskrivningscentralen flyttas från Säve till Göteborg. UH föreslår därför i kapitel 17 att vid Gbk/KA 4 två kasernvårdsgrupper inrättas, vilka avses även för Säveområdet. – I övrigt bör för de arbetsuppgifter som utförts av (39 + 9 =) 48 värnpliktiga erforderligt antal tjänster äskas och prövning av äskandena ske i vanlig ordning.

Beträffande behovet av värnpliktiga för värnpliktsverkets regionala organisation i vad avser inskrivningsverksamhet och auto-

matisk databehandling får UH erinra om att UH i sitt den 17 november 1966 avgivna remissyttrande över 1964 års inskrivnings- och personalredovisningsutrednings (IPU) betänkande med förslag till nytt system för inskrivning och redovisning av värnpliktiga anförde bl a att förslagen öppnade möjlighet att placera omkring 200 värnpliktiga i dåvarande besiktningsgrupperna 3 och 4 i förhållandevis kvalificerade befattningar vid de regionala inskrivningsorganen och de lokala personaldetaljerna. Såsom framgår av förslag i propositionen 1968: 34 angående inskrivning och redovisning av värnpliktiga avses 175 värnpliktiga som funktionärer vid värnpliktskontoren och 40 värnpliktiga vid de lokala personaldetaljerna. Riksdagen anförde ingen erinran häremot.

De i arméordern upptagna värnpliktiga utgör i förhållande till det i propositionen angivna antalet en icke oväsentlig ökning av antalet inskrivningsassistenter. Härtill kommer det icke tidigare berörda behovet av värnpliktiga för automatisk databehandling.

Erfarenheterna av de värnpliktiga inskrivningsassistenternas insatser i samband med de medicinska kapacitetsundersökningar av inmönstrande värnpliktiga synes vara goda. Arbetsuppgifterna är enligt UH mening lämpliga för värnpliktiga. UH anser därför att värnpliktiga även framtida bör avses för dessa uppgifter även om det beräknade behovet innebär en icke oväsentlig ökning av antalet värnpliktiga avsedda att biträda vid kapacitetsundersökningarna. Dessa innefattar numera även skärmbildsundersökningar av de värnpliktiga.

Det synes dock sannolikt att en del av det i förenämnda proposition angivna antalet värnpliktiga vilket bygger på det av IPU framlagda beräkningsunderlaget i praktiken visat sig vara för lågt. Ökningen torde emellertid även böra ses mot bakgrund av det av Kungl Maj:t den 13 mars 1970 åt värnpliktsverket lämnade uppdraget att utreda möjligheterna att vid inskrivningscentralerna utföra hälso- och kapacitetsundersökningar av anställd, icke ständigt tjänstgörande personal vid krigsmakten,

andra värnpliktiga än inskrivningssskyldiga och, i den mån så kan befinnas lämpligt, frivillig personal samt inkomma med därav föranledda förslag. Utgångspunkt för utredningen skall vara att undersökningarna är frivilliga. Särskild uppmärksamhet bör ägnas frågan om undersökning av äldre värnpliktiga som kallas in till krigsförbandsövningar. — Enligt från värnpliktsverket i mars 1972 inhämtad uppgift är utredningen ännu inte slutförd.

UH har icke något att erinra mot att ett ökat antal värnpliktiga inskrivningsassistenter tas i anspråk för ifrågavarande göromål i fred vid inskrivningscentralerna m m. Såsom tidigare nämnts har behovet angetts till ca 240 inskrivningsassistenter med en tjänstgöringstid om ca tio månader. UH finner emellertid mot bakgrund av det i promemorian väsentligt lägre beräknade totala krigsorganisatoriska behovet av sådana assistenter, dvs 63 tillhörande värnpliktiga kategori F, att ett årligt ianspråktagande av ca 240 inskrivningsassistenter innebär en icke godtagbar överproduktion i fred av sådana värnpliktiga.

Det krigsorganisatoriska behovet av dessa värnpliktiga torde kunna tillgodoses med en årlig utbildning av högst ett tiotal sådana värnpliktiga. Mellanskillnaden — ca 230 värnpliktiga — synes enligt UH uppfattning vara att anse som B-delsvärnpliktiga vilka används för fredsproduktiva uppgifter men inte med någon större sannolikhet kommer att få en mot innehållet av hela sin grundutbildning avpassad krigsplacering inom krigsmakten.

UH anser därför att värnpliktsverkets krigsorganisatoriska behov av inskrivningsassistenter såsom nyss nämnts bör kunna tillgodoses med en årlig utbildning av ca 10 värnpliktiga kategori F. Återstående 230 för fredsverksamheten erforderliga inskrivningsassistenter bör enligt UH mening kunna utgöras av handräckningsvärnpliktiga. De av UH i kapitel 5 föreslagna kvalifikationskraven för handräckningsvärnpliktiga torde vara tillfyllest för att värnpliktsverket skall kunna få tillgång på sådana för ifrågavarande uppgifter lämpliga värnpliktiga.

Antalet sådana handräckningsvärnpliktiga måste emellertid fördubblas till ($2 \times 230 =$) 460 värnpliktiga, eftersom man enligt UH förslag genomgående har att räkna med två handräckningsvärnpliktiga, vardera med sex månaders produktions-skede, för att de tillsammans skall kunna göra en arbetsinsats som i förevarande fall uppgår till närmare ett helt år. Det kan dock ifrågasättas om det över huvud taget behöver utbildas några värnpliktiga kategori F för värnpliktsverkets krigsorganisatoriska behov och om inte även detta behov bör kunna tillgodoses med handräckningsvärnpliktiga. Om detta befinns vara möjligt uppgår det årliga utbildningsbehovet av inskrivningsassistenter tillhörande kategorien handräckningsvärnpliktiga till 480. Det torde emellertid få ankomma på värnpliktsverket att själv avgöra detta spörsmål. UH räknar därför tills vidare med att endast 460 handräckningsvärnpliktiga årligen tas i anspråk för fredsproduktiva insatser i samband med inskrivningsverksamheten. UH får i detta sammanhang även erinra om att föreliggande förslag om avkortning av grundutbildningen för bla värnpliktiga kategori F och G till ca 230 dagar kan medföra att antalet sådana värnpliktiga för ifrågavarande ändamål skulle behöva ökas i ungefär motsvarande grad.

Liknande synpunkter bör enligt UH mening kunna läggas på frågan om tillgodosende av behoven av värnpliktiga programmerare, hålkortoperatörer och dataoperatörer. Enligt förenämnda promemoria behöver årligen sammanlagt 25 värnpliktiga kategori F utbildas för sådana befattningar. Även dessa värnpliktiga tas under grundutbildningstiden och en tid motsvarande två krigsförbandsövningar i anspråk för fredsproduktiva arbetsinsatser. Det av krigsorganisationen föranledda årliga omsättningsbehovet av sådana värnpliktiga kan bedömas vara begränsat till ca fem-sex värnpliktiga. Även här kan en proportionellt sett stor överproduktion av värnpliktiga anses föreligga. De här huvudsakligen för fredsproduktionen avsedda värnpliktiga utgör således ett tjugotal B-delsvärnpliktiga.

Eftersom arbetsuppgifterna för dessa värnpliktiga inte på samma sätt som beträffande inskrivningsassistenterna synes kunna fullgöras i samverkan med de inmönstrande värnpliktiga kan det övervägas om inte anställd personal hellre än värnpliktiga borde avses för ändamålet. UH vill emellertid i förevarande avseende begränsa sitt ställningstagande till att föreslå att de för krigsorganisationens behov avsedda värnpliktiga bör rekryteras bland F-värnpliktiga till det av UH föreslagna lägre antalet (fem-sex), medan det för fredsverksamhetens behov beräknade antalet värnpliktiga – uppskattat till ca 40 med sex månaders produktionsskeden – tills vidare rekryteras genom ett urval av lämpliga handräckningsvärnpliktiga. Skulle värnpliktsverket framdeles finna det fördelaktigare att i stället för handräckningsvärnpliktiga anställa personal för ändamålet bör erforderligt antal tjänster äskas för ändamålet och prövning av behoven ske i sedvanlig ordning.

Beträffande värnpliktiga vid de lokala personaldetaljerna inom armén räknar UH med att ca 75 handräckningsvärnpliktiga med sex månaders produktionsskede placeras vid sådana detaljer vid förbanden enligt följande fördelning, nämligen fyra vid I 1, I 19 och P 4 samt två vid I 2 – I 5, I 11 – I 17, I 20, I 21, P 1, P 2, P 6, P 7, P 10, P 18, A 3, A 6, A 8, Lv 3, Lv 6, Ing 1, S 1, S 2 samt T 1 – T 4.

För motsvarande arbetsuppgifter behövs vid mobiliseringsdetaljerna vid KA 1, KA 2, KA 4, GK och NK två handräckningsvärnpliktiga med sex månaders produktionskede, dvs sammanlagt tio. För flottans del föreligger ett liknande behov bara vid personaluttagningsdetaljen vid KÖS. Behovet bör där tillgodoses med anställd personal (jfr bilaga 10: 5). – Enligt uppgift som inhämtats från flygstaben behövs ej några handräckningsvärnpliktiga för motsvarande uppgifter vid flygvapnets förband och skolor.

Sammanfattningsvis föreslår UH att (460 + 40 + 75 + 10 =) 585 handräckningsvärnpliktiga med sex månaders produktions-

skeden samt två anställda befattningshavare bör avses för värnpliktskontor och inskrivningscentraler samt de lokala personaldetaljerna.

10.3.5.3 Behov av befäl för allmänmilitär utbildning

Den allmänmilitära utbildning som ifrågavarande handräckningsvärnpliktiga skall erhålla bör anordnas enligt av överbefälhavaren närmare meddelade bestämmelser.

Behovet av befäl för ifrågavarande utbildning – uppskattat till omkring 15 underbefäl – är enligt UH mening inte en följd av UH förslag i ämnet eftersom ett motsvarande befälsbehov torde föreligga även om liksom hittills F-värnpliktiga i stället för handräckningsvärnpliktiga framdeles skulle tas i anspråk för inskrivningsverksamheten. Något skäl för att ifrågavarande F-värnpliktiga inte skulle få en allmänmilitär utbildning av ungefär samma omfattning som den av UH i kapitel 7 för handräckningsvärnpliktiga föreslagna torde inte kunna förebäras. Det bör även framhållas att, om behovet av värnpliktiga för ifrågavarande ändamål även framdeles skulle tillgodoses med F-värnpliktiga, antalet sådana värnpliktiga såsom en följd av den reducering av grundutbildningstiden som kan förutses för denna kategori torde komma att i stort sett motsvara det antal handräckningsvärnpliktiga som UH föreslår för samma ändamål. I sina i kapitel 19 framlagda kostnadsberäkningar tar UH därför inte upp kostnader för ifrågavarande utbildningsbefäl.

10.4 Sammanfattning

Det beräknade totala behovet av handräckningsvärnpliktiga och anställda befattningshavare för kontorsfunktionen enligt UH förslag framgår av följande sammanställning.

Organisationsenhet	Antal hdrypl med sex månaders produktionstid	Antal anställda	
		heltid	halvtid
Centrala staber		69	6
Försvarsdepartementet		6	
Försvarshögskolan		3	
Militärhögskolan		9	
Värnpliktsverket med regionala organ	585	2	
Regionala staber	2	75	2
Frösundadetachmentet	140 ¹		
Arméns förband och skolor	307	40	11
Marinens förband och skolor	52	28	12
Flygvapnets förband och skolor	140	4	15
Summa	1 226	236	46

¹ Avser samtliga för Frösundadetachmentet föreslagna handräckningsvärnpliktiga

11.1 Nulägesbeskrivning, m m

Transporttjänsten vid en myndighet betjänar främst intressenter och ledare för transporter av olika slag av vilka flera ligger helt eller delvis utanför körcentralens verksamhet. Betydande delar av den totala transportvolymen detaljplaneras, leds och utförs direkt av annan befattningshavare än chef för körcentral och med fordon som mer eller mindre permanent lånats eller lämnats ut till annan befattningshavare. Därför bör fredstransportverksamheten i sin helhet (inklusive körcentraler) tas i betraktande innan ett bedömande av körcentralernas framtida uppgifter och struktur kan göras.

Krigsmaktens fredstransporttjänst har under åren 1945–1970 varit föremål för flera etappvis gjorda översyner i samband med att stabs- och förvaltningstjänsten bl a vid olika organisationsenheter och verksamhetsgrenar undersökts. Översynerna har huvudsakligen skett försvarsgrensvis. Transporttjänsten i dess helhet har dock inte granskats.

Den transportenhet, i regel kallad transportavdelning eller körcentral, som successivt växte fram inom en högre stab, regemente, försvarsområde, kustartilleriförsvaret etc tog sikte på att tillgodose transporter av alla slag vid myndigheten. Transportenheten som ursprungligen avsågs för transporter av personal och materiel med lättare fordon och bussar har i många fall tagit

form av åkerirörelse med tyngre fordon, bl a för underhåll och förbättring av vägar, övningsfält och skjutfält.

Transportenheten inom armén, i det följande benämnd körcentral, ingår i regel i kasernkompaniet (motsvarande) som i övrigt utgörs av en fast och en rörlig arbetsstyrka. Körcentralen är i de flesta fall lokaliserad i anslutning till förbandens »motorområde» där tillgång finns till garage, uppställningsplatser och service av olika slag.

En körcentral består av chef – i regel äldre underbefäl – samt handräckningsvärnpliktiga ur kasernkompaniet. Fordonen tilldelas från tygavdelningen. Eftersom kasernkompaniet i lydnadshänseende är underställt stabschef vid förband (motsvarande) avgörs prioritering av transportbeställningar i regel av denne. Den tekniska tillsynen av fordonen som tilldelats körcentralen utövas i de flesta fall av tygavdelningen.

Inom marinen och flygvapnet är förhållandena delvis annorlunda vilket framgår av det följande.

Av FRI i samråd med UH genomförda försök vid gotlandsförbanden har inriktats på att på längre sikt få fram en organisation för krigsmaktens samtliga körcentraler som ger rimlig service med minsta möjliga insats av personal och fordon.

Härutöver har en kartläggning gjorts avseende verksamheten vid krigsmaktens samtliga körcentraler.

I det följande görs en begränsning av

problematiken såtillvida att bara transportorganisationer (körcentraler) med värnpliktiga förare eller med en kombination av värnpliktiga/civila chaufförer tas upp. Följaktligen kommer inte att beröras användning i tjänsten av eget fordon mot fastställd kilometerställning för att minska frekvensen vid körcentral och ej heller sk leasing, dvs långtidshyrning av civila bilar enligt avtal med privata firmor, i stället för samfordon vid körcentral. Här förutsätts att sådana driftformer utreds i andra sammanhang. Sålunda kommer försvarets materielverk att undersöka möjligheterna att i större omfattning än som för närvarande är fallet inom försvaret utnyttja leasing.

Granskningen av körcentralernas funktioner kommer därför att koncentreras till följande huvudpunkter, nämligen

- huvudmannaskapet för körcentral,
- körcentralens allmänna funktion och uppgifter,
- chefsskapet för körcentral samt
- val av fordonsförare och normer för grundtilldelning av värnpliktiga bilförare till körcentral.

11.2 Huvudmannaskapet för körcentral

I fråga om huvudmannaskapet för körcentral föreligger variationer mellan och inom försvarsgrenarna. Av uppgifter som inhämtats från 102 körcentraler framgår

att vid 66 körcentraler huvudmannaskapet åvilar stabschef (inom flygvapnet i regel baschef) eller, efter delegering av huvudmannaskapet, chef för kasernkompaniet eller intendent i dennes egenskap av kasernofficer, samt

att vid 36 körcentraler huvudmannaskapet lagts på förvaltningsgrenschef för tygmateriel (motsvarande).

11.2.1 Chef för körcentral

Den arbetsledande personalen vid krigsmaktens körcentraler är i stort fördelad enligt följande sammanställning:

Försvarsgren m m	Militära arbetsledare Chef för körcentral	Civila arbetsledare Garageförmän
Armén	65	8
Marinen	12	2
Flygvapnet	15	3
Militärområdesstaber	4	1
Summa	96	14

Antalet arbetsledare är således 110, fördelade på 104 körcentraler. I regel tjänstgör en befattningshavare som chef för körcentralen. Vid vissa körcentraler finns det dock två arbetsledare.

Av sammanställningen framgår att ca 87 % av arbetsledarna för körcentral (cheferna) utgörs av militär personal, i regel äldre underbefäl och i några enstaka fall underofficerare på aktiv stat eller i befattning avsedd för arvodespersonal.

De civila arbetsledarna (cheferna) är i regel garageförmän. I några fall, främst vid försvarsområdesstaber, kan chefsbefattningen kombineras med sysslan att vara högre chefs bilförare. Enligt gällande bestämmelser skall flera av tjänsterna för garageförmän indras vid uppkommande ledighet och ersättas med underbefäl.

Ur förekommande vid förband m m utfärdade instruktioner för chef för körcentral har inhämtats vissa uppgifter som för närvarande åvilar chefen utöver dem som direkt sammanhänger med »taxirörelsen» vid körcentralen, dvs att ta emot beställningar av transporter, fördela fordon och förare, utfärda körorder, tillse att fordonet är körklart, garagera fordonen m m.

Instruktionerna ger också en bild av den totala verksamhet som för närvarande kan äga rum vid körcentralerna. Det ankommer sålunda på chefen för körcentralen bl a

att vara materielredogörare för all anförtrödd utrustning,

att ha vårdansvar för all anförtrödd utrustning samt reparationsansvar för fordon och fordonsutrustning,

att beställa reparationer,

att själv utföra enklare reparationer med

biträde av bilförarna,

att ansvara för att periodiska tillsyner blir utförda,

att delta i vägtrafikkontroller,

att utbilda värnpliktiga bilförare (sker ej inom flygvapnet),

att föra olika slags statistikuppgifter åt tyg- och intendenturförvaltningsgrenarna samt

att vid vissa förband även lämna ut drivmedel.

Man kräver således av chefen för körcentral betydande kunskaper om motorfordon och deras vård samt i förekommande fall kännedom om föreskrifter om handhavande och lagring av drivmedel. I flera fall åläggs chef för körcentral uppgifter som inte bör ankomma på honom t ex att delta i vägtrafikkontroller och att utföra reparationskontroller.

11.2.2 Olika kategorier av bilförare

I nuläget är bilförarna vid försvarsgrenarna och fem militärområdesstaber som har egna körcentraler fördelade enligt följande:

Försvarsgren	Värnpliktiga bilförare ¹	Civilanställd personal
Armén	647	24
Marinen	54	56
Flygvapnet	527	3
Militärområdesstaber	44	5
Summa personal	1 272	88

¹ Värnpliktiga med ca ett års produktionskede.

Bilförare vid centrala staber och förvaltningar är inte inräknade i ovanstående sammanställning. Beträffande organisationen av de militära körcentralerna i stockholmsområdet har delbetänkande framlagts i augusti 1971 av UH.

Av sammanställningen framgår att ca 93 % av bilförarna är värnpliktiga och ca 7 % civilanställda. Även om arbetsledarna (cheferna) medräknas utgör den civilanställda personalens andel ca 7 %.

Det bör observeras att 56 av de totalt 88 civilanställda, dvs ca 64 %, är anställda in-

om marinen.

Valet av personalkategorier har motive-rats olika. Chefen för marinen har bl a av sekretesskäl och omsorg om fordonen hävdat, att det för marinens vidkommande är nödvändigt att ha tillgång till civila bilförare. Cheferna för armén och flygvapnet däremot har accepterat värnpliktiga bilförare för här avsedd transportverksamhet i fred. Civilanställda garageförmän och bilförare anställdes vid armén och flygvapnet under beredskapstiden och åren närmast därefter.

11.3 Transporttjänst inom vissa garnisoner

Inom vissa garnisonsorter har två eller flera körcentraler sammanförts, nämligen i Skövde, Strängnäs, Uppsala, Karlstad och Umeå. I Gävle har körcentralerna vid I 14 och fo 49 sammanförts vid de försök som där pågår i syfte att organisatoriskt sammanföra ett regemente med en fostab. Av bilaga 11: 1 framgår vilka myndigheter som betjänas av de gemensamma körcentralerna.

11.4 Fördelning av fordon för olika aktiviteter inom myndighet

Såsom inledningsvis framhållits tas transportresurserna inom en myndighet ofta i anspråk av ett flertal avdelningar för transporter som helt eller delvis ligger utanför körcentralens uppgifter. En strävan har givetvis alltid varit att utnyttja fordonen körtids- och lastkapacitetsmässigt på bästa sätt. Vårdansvaret har man fäst särskilt avseende vid. För vården av t ex de fordon som disponeras av förvaltningsgrenar och vägvärdningar eller fordon som för lång tid lånats från körcentralen anser man att chefen för körcentralen har ansvaret, oaktat han i flera fall saknar praktiska möjligheter härtill i fråga om ett stort antal av fordonen. På flera håll har det emellertid ifrågasatts om det bör vara körcentralchefens uppgift att hålla reda på att fordon som mera permanent tilldelats förvaltningsgren handhas och vårdas på rätt sätt.

Det råder vidare delade meningar om fordon för reparationsreserv skall tilldelas utbildnings- och övningsavdelningar.

På en punkt råder dock samstämmighet, nämligen att utbildnings- och övningsavdelningar bör tilldelas sitt normalbehov av fordon och att dessa avdelningar endast i undantagsfall bör belasta körcentral med transporter.

I det följande ges några exempel på fordon vilka i nuläget kan vara permanent fördelade utanför körcentral och vilka inte kan hänföras till körcentralens taxirörelse fastän vårdansvaret åvilar körcentralschef.

11.4.1 Inom armén och marinen

Alla fordon som tilldelats utbildningsenheterna.

Materielvårdsbilar, bilar med viss verkstadsutrustning för reparation av materiel i krigsförråd, brand- och räddningsfordon, lastbilar för förvaltningsgrenarnas förnödenhetstransporter, vägmaskiner av olika typer, fordon för fartygs- och verkstadsförvaltning samt fortifikations- och byggnadsavdelning för vilka fordon dessa enheter själva svarar för garagering, vård och underhåll m m.

11.4.2 Inom flygvapnet

Lastbil för ammunitionstransport helt i avdelning 6 (flottiljverkstad) regi, personbil för helikopterberedskap.

Räddningsfordon, tex brandbil och ambulans, vilka permanent tilldelats den organisationsenhet som svarar för räddningstjänsten med fullt ansvar för fordonen. Det samma gäller tankbilar som tilldelats avdelning 3/4 (intendenturavdelning).

Till frågan om möjligheterna att medelst avtal med andra statliga eller med kommunala organ eller privata företag etablera ett samarbete för service av olika slag hänvisar UH till de i bilaga 11:9 anförda synpunkterna om utnyttjande av samhällets etablerade serviceorgan.

11.5 Överväganden och förslag

11.5.1 Huvudmän för körcentralerna

Av det tidigare anförda framgår att fördelningen av huvudmannaskapet för körcentralerna f n visar stora variationer mellan och inom försvarsgrenarna. Detta synes knappast vara ändamålsenligt.

Frågan om huvudmannaskapet ligger utanför UH kompetensområde men påverkar arbetsuppgifterna för chef för körcentral och därmed även körcentralens verksamhet. UH vill därför framhålla vissa omständigheter som främst bör vara avgörande vid ett ställningstagande till frågan om huvudmannaskapet för den del av motorfordonsvården som ej berör förbandens utbildningsverksamhet.

Tillhandahållandet av fordon är en del av förvaltningsverksamheten. Denna verksamhet innefattar även bestämmelser om fördelning, vård och redovisning av fordon.

All fordonstatistik, uppföljning av vårdsystem, omsättningsintervaller och översyner av körsträckor, besiktningar, beräkning av reparationsreserver och uppföljning av reparationsläget utförs under överinseende av huvudmannen för den tekniska tjänsten.

Vidare avläggs prov för erhållande av förarbevis i de flesta fall inför personal inom den tekniska förvaltningsgrenen.

Enligt planerna för utformning av den framtida budgeteringen utgör materielunderhåll ett särskilt fack. Det blir då naturligt att chefen för detta får det fackmässiga ansvaret för körcentralerna liksom för övriga myndigheten tillhöriga fordon.

Med hänsyn härtill synes huvudmannaskapet för körcentralen närmast böra tillföras den förvaltningsgrenschef som företräder den tekniska materieltjänsten. Inom flygvapnet torde emellertid vid bifall till ett av chefen för flygvapnet framlagt förslag huvudmannaskapet komma att åvila annan chef än chef för teknisk förvaltningsgren.

11.5.2 Körcentralens allmänna funktion och uppgifter

Körcentralen bör enligt UH mening vara en organisationsenhet som effektuerar rimliga önskemål om transporter med förare eller tillhandahåller fordon som beställaren själv kör. Transporterna bör vara av tillfällig eller kortvarig natur. Fordon för speciella och permanenta transporter under ansvarig chefs ledning eller fordon som för sådant ändamål är försedda med extra teknisk utrustning för t ex väghållning bör enligt UH mening icke ingå i körcentralens fordonstilldelning. Långlån av fordon (t ex över en månad) från körcentral bör icke få ske.

Följande typer av transporter bör ankomma på körcentral:

Personaltransporter med personbil eller buss för avdelningars och kompaniers behov då transporten har karaktären av tjänsteresa för begränsad sträcka och tid.

Servicetransporter för etablissemangets interna och externa verksamhet.

Fasta turer kortare sträckor enligt turlista. Här förutsätts att förbanden m fl mera allmänt utnyttjar den hemtransport av gods som numera ingår i SJ frakttariffer.

Ambulanstransporter, såvida inte myndigheten mera allmänt utnyttjar landstingets ambulanstjänst.

Transporter av förnödenheter och för fortifikatoriska ändamål m m kan tillfälligtvis tillgodoses medelst körcentralens resurser. Personal som erfordras utöver föraren för lossning och lastning bör ställas till förfogande av den som beställt transporten. Härutöver bör körcentralen kunna biträda vid särskilt hög belastning inom förvaltningsarnas och utbildningsenheternas verksamhetsområden.

Körcentralen bör med andra ord endast vara kostnadsställe för och syssla med transporter som kan anses vara mera obundna till viss gren av verksamheten inom en större organisation, dvs icke så klart avskiljbara från verksamhetsgren som t ex utbildning och förvaltning samt bastropptjänst och sambandstjänst vid flygvapnet. UH återkommer

till dessa senare verksamhetsgrenar i det följande.

Exempel på vissa punkter som lämpligen bör ingå i instruktion för körcentral framgår av bilaga 11:2. Den avser främst att skapa likartade begrepp för denna verksamhet oavsett körcentralen tillhör organisationsenheter ur armén, marinen eller flygvapnet etc. Instruktionen för körcentral måste emellertid präglas av den lokala miljöns inverkan och de speciella förhållanden som kan råda vid enheten i fråga.

11.5.3 Tilldelning av fordon m m för körcentralernas behov

För ovannämnda slag av transporter bör körcentral lämpligen tilldelas följande slag av fordon m m, nämligen:

personbilar och personlastbilar,
bussar av olika slag,

lätta lastbilar för laster mellan 1–1½ ton och tyngre lastbilar för laster upp till 5 ton samt

sjuktransportfordon vid sådana förband som ej har slutet vård av patienter. Inom flygvapnet tilldelas dock sjuktransportfordon enhet för brand- och räddningstjänst.

Däremot bör brandbilar i regel ej ingå i körcentralens fordonsstyrka. Härtill kommer inom marinen båtar för personal- och gods-transporter.

Körcentralen kan med en dylik transportmedelstilldelning tillgodose de krav som ställs av organisationsenheternas olika avdelningar för transport av personal och lättare gods enligt fastställda turer samt – med undantag för flygvapnet – för sjuktransporter eller för att som beredskapsåtgärd tillhandahålla sjuktransportfordon med förare vid skjutningar. Det bör här framhållas att särskild förare för körning enbart av förbandschef (motsvarande) ej bör avdelas.

11.6 Chef för körcentral och dennes utbildning och uppgifter

UH, som ej har att ta ställning till frågor om befälskategorier och chefers lydnadsställning i olika hänseenden, finner det dock va-

ra angeläget framhålla att särskild tjänst bör avses för chef för körcentral. Däremot har UH ej funnit skäl att till prövning uppta frågan om ändring av nuvarande organisation som i princip innebär att ett äldre motorutbildat underbefäl med långvarig praktik från utbildning vid motorkompani eller motsvarande placeras som chef för körcentral vid armén, flygvapnet och regional stab och att underofficer kan placeras som sådan chef vid marina organisationsenheter, där samordning av land- och sjötransporter förekommer. Vid större körcentraler kan det föreligga behov av två arbetsledare.

Den främsta uppgiften för körcentralschefen innefattar ledning och kontroll av de resurser som ställs till förfogande för de begränsade uppgifter som i det följande bör avses för transporttjänsten vid körcentral jämte samverkan med företrädare för de underavdelningar vid myndigheten som tillhandahåller bilförare, motorfordon och drivmedel.

Uppgifterna för körcentralschef bör i första hand bestå i

- att ta emot transportbeställningar,
- att om så erfordras prioritera inkomna transportönskemål,
- att fördela förare och fordon efter mottagna beställningar och utfärda körorder,
- att se till att fordon som lämnas ut (transportberett fordon) är körklart och utrustat enligt allmänna trafikföreskrifter,
- att lämna ut fordon till beställare som själv för fordonet och att ta emot och besiktiga detsamma efter körningens slut samt
- att kontrollera enskilda förares tankning och drivmedelsåtgången per fordon enligt kontrollbokens uppgifter.

Chef för körcentral bör även ha ansvaret för underhåll och vård av anförtrödda fordon. Det innebär i stort

- att tillse att gällande vårdföreskrifter iakttas,
- att mindre fel på ett fordon får avhjälpas av dess förare under chefens kontroll,
- att andra reparationer beställs vid anvisade verkstäder samt
- att kontrollböcker och översynstabläer

förs kontinuerligt.

Vidare bör chef för körcentral lämna underlag för internprissättningen.

Det bör åligga chef för körcentral att ge de bilförare som tilldelats körcentralen erforderlig körutbildning med trafik-kunskap. Inom flygvapnet bör dock denna utbildning liksom hittills åvila ledaren för den tekniska utbildningen.

Härjämte bör chef för körcentral ansvara för

att gällande arbetarskyddsföreskrifter efterlevs,

att tilldelade garage och garageområden hålls i städad skick och i god ordning,

att brandskyddsmateriel skall hållas i föreskrivet skick samt

att brandskyddsföreskrifter anslås och inläses av förarna.

Ett förslag till ställning i organisatoriskt hänseende för chef för körcentral framgår av figur 11:1 på nästa sida.

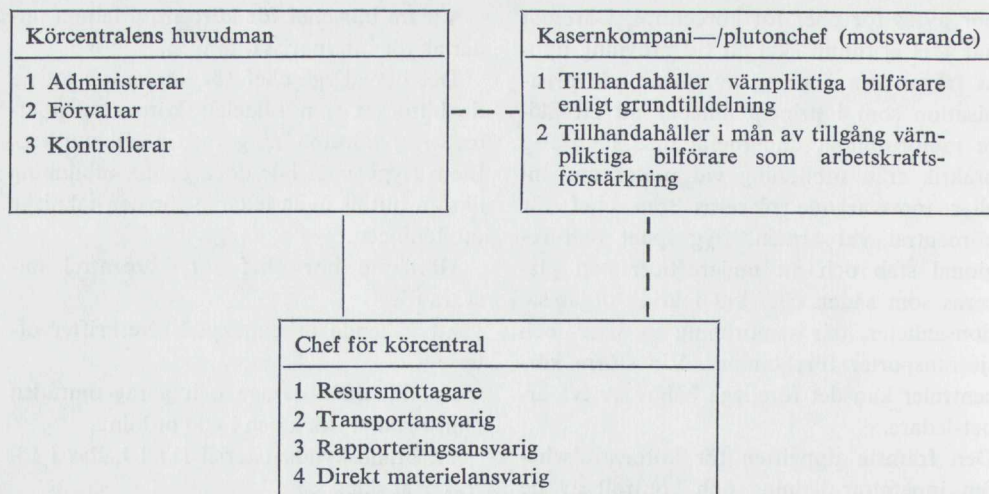
11.7 Handräckningsvärnpliktiga som bilförare

Inom armén är i regel handräckningsvärnpliktiga placerade som bilförare i körcentralerna. Vid vissa körcentraler såväl inom armén som huvudsakligen inom marinen förekommer dock värnpliktiga och civila bilförare samtidigt. För flygvapnets del kan man i detta sammanhang bortse från civilanställda som vid tidpunkten för undersökningen bara utgjorde tre personer.

Som tidigare nämnts har chefen för marinen bestämt uttalat sig för civila bilförare vid marinens körcentraler. Några sådana uttalanden har dock ej framförts från företrädare för övriga försvarsgrenar. Enligt deras uppfattning är befattningar som bilförare i körcentraler väl lämpade för värnpliktiga. Den åsikten har framförts att de värnpliktiga ofta tar onödiga risker som bilförare. Med lämpliga värnpliktiga och viss kompletterande trafikundervisning torde man dock kunna komma till rätta härmed.

Med en motorutbildad och erfaren militär chef för körcentral bör enligt UH mening handräckningsvärnpliktiga väl lämpa

Figur 11.1.

———— = lydlinje
 - - - - - = samarbets- och rapporteringslinje

sig för uppgiften som bilförare m m i körcentralerna vid krigsmakten, något som även bestyrks av erfarenheterna från gotlandsförsöken.

UH föreslår därför att i princip handräckningsvärnpliktiga bör avses för placering i körcentralerna. De bör dock såsom framgår av det i kapitel 8 anförda först erhålla särskild befattningsutbildning.

I körcentral placerade handräckningsvärnpliktiga skall utgöra fast arbetsstyrka. Tillfällig placering av handräckningsvärnpliktiga som bilförare bör undvikas med hänsyn till vad ovan anförts om behovet av kompletterande körutbildning.

Som en följd av det anförda bör i princip civil personal i körcentralerna successivt ersättas med militär personal i förekommande chefs- och arbetsledarbefattningar och med handräckningsvärnpliktiga i befattningarna för bilförare. Vid vakans i befattning för militär personal bör liksom hittills civila ersättare kunna anställas. Från värnpliktsverket har emellertid inhämtats att tillgången på handräckningsvärnpliktiga som vid inskrivningstillfället innehar körkort är relativt knapp, främst med hänsyn till deras ålder vid inskrivningstillfället. Tillgången be-

räknas dock av samma skäl bli större vid tidpunkten för inryckningen till grundtjänstgöring.

Det ovan anförda utesluter inte att tyg- och intendenturförvaltningar samt andra förvaltningsgrenar liksom motorverkstäder även i fortsättningen kommer att utnyttja anställd personal för att köra de fordon som utnyttjas för förvaltningarnas m fl egna transporter samt för körningar av mera komplicerade arbetsredskap och maskiner.

Att beräkna antalet värnpliktiga per körcentral är relativt svårt. Det har dock framgått bl a av den vid gotlandsförbanden gjorda undersökningen att i nuläget i stort sett en förare avses för tre fordon vid kör-

centralerna. Formeln $\frac{\text{antal fordon}}{3}$ kan

tjäna som ett grovt medeltal vid beräkningen av bilförare vid en körcentral, varvid antalet fordon bestäms av uppgifterna enligt 11.5.2. Formeln kan dock inte generellt användas. Inom försvarsgrenarna finns nämligen organisationsenheter som till följd av sin organisation eller av lokala och andra skäl måste anses utgöra undantag vid tillämpningen av den föreslagna formeln för

grundtilldelning. Några exempel på detta lämnas i figur 11: 2.

För sådana enheter måste grundtilldelningen prövas särskilt.

Av bilagor 11: 3-6 framgår UH förslag till grundtilldelning av värnpliktiga bilförare till körcentral inom de olika försvarsgrenarna. UH har härvid förutsatt

att körcentralen framdeles kommer att befrias från en del körslor som bättre och kanske även billigare kan utföras av annan myndighet eller entreprenör enligt träffade avtal,

att en avsevärd minskning av antalet värnpliktiga bilförare kunnat göras som ett resultat av undersökningen vid gotlandsförbanden år 1969 samt

att vissa organisationsenheters fasta grundtilldelning av bilförare till körcentral framdeles kan behöva jämkas på grund av särpräglade lokala och andra förhållanden.

11.8 Garnisonsvis organiserad transporttjänst

Det bör inte förutsättas att en myndighet, t ex ett regemente, kustartilleriförsvaret och flygflottilj, alltid skall ha egen körcentral. Om enheten ingår i garnison med flera enheter bör i stället en gemensam körcentral organiseras om lokala förutsättningar finns för detta och om en godtagbar transportservice därmed kan uppnås. Som tidigare nämnts finns redan i dagsläget i en del garnisonsorter en för flera myndigheter gemensam körcentral organiserad. Erfarenheterna härav har i flertalet fall visat sig goda.

Möjligheterna till fortsatt successiv sammanslagning av körcentralerna i garnisonsorterna bör därför undersökas.

Det har också visat sig administrativt möjligt att effektivt leda en garnisons trans-

porttjänst utan att de samlade resurserna härför finns lokaliserade till en plats inom garnisonen. En körcentral kan nämligen organiseras med en eller flera filialer. Verksamheten kan också fördelas på två körcentraler. Härvid förutsattes dock ett förlöpande samarbete mellan körcentralerna för att gemensamt kunna tillgodose garnisonens samlade transportbehov.

Det förtjänar framhållas att vid en sammanslagning av flera körcentraler tillgången på befäl att leda körcentralens verksamhet blir bättre, t ex vid semester, sjukdomsfall m m. Ett sammanförande kan stundom medföra att befäl kan frigöras för andra uppgifter.

Ett sammanförande av transportverksamheten vid en försvarsområdesstab med ett regementes körcentral bör ske - utöver vad tidigare anförts - om de lokala förhållandena på platsen är gynnsamma härför.

I garnisonsorter med ett flertal organisationsenheter (militärområdes- och militärkommandostab i vissa fall inkluderade) bör frågan om gemensamma körcentraler undersökas efter direktiv från den myndighet som har att initiera denna rationaliseringsverksamhet. I garnisonsstäderna Karlstad och Strängnäs, vardera med en militärområdesstab, där det redan finns gemensam körcentral för tre respektive fyra myndigheter, har det nämligen visat sig att servicen är godtagbar.

Bilaga 11: 7 utvisar de större garnisoner som kan vara aktuella för en sådan undersökning och rationalisering. För Skövde garnison aktualiseras ett fullföljande av redan påbörjad rationaliseringsverksamhet.

Som ytterligare ett steg i riktning mot centralisering av transportverksamheten bör kunna övervägas att sammanföra körcentraler i garnisonsorter med förband och and-

Figur 11:2

Armén	I 16 fo 66/JS	regemente med ansluten stor skola geografiskt vidsträckt
Marinen	ÖrIB O	geografiskt vidsträckt
Flygvapnet	F 10 F 21	flygflottiljer med omfattande strilorganisation och stor geografisk omfattning

ra organisationsenheter tillhörande olika försvarsgrenar. Det förtjänar framhållas att all centralisering av likartade verksamheter har en optimal gräns, utöver vilken någon ökad effekt ej längre uppnås.

UH har emellertid inte velat underlåta att i detta sammanhang framhålla att ett överskridande av försvarsgrensgränserna i förvaltningshänseende icke i sig bör få utgöra hinder för ett sammanförande i större eller mindre omfattning av transportverksamheten vid körcentraler som eljest hade kunnat visa sig bli ändamålsenlig. I bilaga 11:8 ges exempel på garnisonsorter inom vilka ett sådant sammanförande borde kunna övervägas.

11.9 Fordonsfördelning m m för övriga ändamål

Tidigare har framhållits att det enligt UH mening är nödvändigt med en mera bestämd avgränsning av de uppgifter som mera regelmässigt bör ankomma på en körcentral. En sådan avgränsning är erforderlig för att man skall kunna beräkna behovet av bilförare vid körcentralen. Transporter för annan verksamhet under året vid förband och staber faller utanför området för UH utredningsarbete.

Av samma skäl bör körcentralernas resurser i princip icke anlitas för den verksamhet som bedrivs av förvaltningsavdelningar och av sådan verksamhet betingade krav på transporter. Förvaltningsgrenarnas dagliga behov av fordon och förare för transporter har i många fall en sådan omfattning och kräver så långa körsträckor att planeringen av transporterna måste vara en integrerande del av planeringen av avdelningarnas arbete och därför inte rimligen ankomma på körcentralen. Avdelningarna har också i många fall specialfordon som för deras rätta handhavande ställer krav på yrkesskicklighet, varför man inte kan ålägga handräckningsvärnpliktiga att utföra sådant arbete. Om det av några särskilda skäl skulle finnas lämpligt att placera speciellt yrkesutbildade bilförare vid körcentralerna bör detta dock ej få inverka på dimensio-

neringen av körcentralen eller det ansvar som vilar på chefen för denna.

Som exempel på arbetsuppgifter som kräver dessa typer av fordon, arbetsredskap och maskiner kan anföras arbete för vägavdelningars verksamhet, arbeten vid marinens fasta anläggningar, transport och flyttning av tyngre materiel vid kajer (mobilkrantar, truckar) m m.

För flygvapnets del kan nämnas arbetsuppgifter på freds- och krigsbaser som utförs av kasern- och flygfältstroppar, bas-troppar och av personal i flygvapnets brand-, räddnings- och vakttjänst ävensom verksamheten vid fredsbevärd fast anläggning.

Andra exempel utgör arbeten, främst av fortifikatorisk art, på mera permanent belagda lägerplatser, skjutfält, bombfällningsområden m m.

Transporter med buss av personal tillhörande regionmusikens avdelningar med lokal anknäytning till militära förband bör kunna utföras av körcentral om det kan ske inom ramen för dess tillgängliga resurser. UH förutsätter att den regionala musikorganisationen i vederbörlig ordning debiteras kostnaderna för sådana transporter.

11.10 Sammanfattning av förslag beträffande verksamheten i fred vid krigsmaktens körcentraler

1. Körcentral skall enbart ombesörja aktuella myndigheters persontransporter samt servicetransporter för deras egna interna och externa verksamhet.

2. Som huvudregel bör gälla att bilförare vid förbands körcentral skall vara handräckningsvärnpliktig med fast placering. Antalet bilförare bestäms enligt en approximativt beräknad grundtilldelning. Arbetskraftsförstärkning kan erfordras vissa tider.

3. Förnödenhetstransporter samt fortifikatoriska transporter och arbeten med särskilda redskap i vad avser det kontinuerliga behovet bör avskiljas från körcentralens verksamhet. Det kan ofta vara praktiskt att samordna dessa transporter. Vidare bör transporter för utbildnings- och övningsavdelningar utföras av bilförare och fordon

som tilldelats avdelningarna. Vid särskilt hög belastning bör körcentralen dock biträda denna verksamhet.

4. Allmänna samhällsorgan för service-tjänst och privata serviceföretag bör utnyttjas i större omfattning än som för närvarande sker.

5. Fortsatt undersökning av möjligheterna att garnisonsvis ordna fredstransport-tjänst bör ske.

6. Vid framtidsplaneringen för en eller flera myndigheters samordnade fredsverksamhet (regemente – försvarsområde, kustartilleriförsvar – regemente och flottilj) bör man eftersträva besparingar genom att sammanföra alla serviceaktiviteter för motorfordon till en plats (ett område).

12.1 *Bakgrund*

Utbildningens effektivitet är bl a beroende av tillgången på ändamålsenlig utbildningsmateriel och utbildningsanordningar. I cheffens för armén projekteringsunderlag »Normer för utbildningsanordningar inom- och utomhus» har fastställts vilka slags anordningar och hur många som varje förband bör disponera. Normerna har med vissa kompletteringar kunnat tillämpas även vid marinen och flygvapnet. UH utgår från att förbanden har eller successivt kommer att tillföras sådana normerade utbildningsanordningar.

En förutsättning för att utbildningstiden för de värnpliktiga under grund- och repetitionsutbildning skall kunna utnyttjas så att största möjliga effekt kan utvinnas därav torde vara att iordningsställande, skötsel, drift, underhåll och kontroll av tillgängliga utbildningsanordningar planläggs och leds centralt inom förbandet och utförs av en för förbandet gemensam enhet. Härigenom kan man uppnå ett mera kontinuerligt utnyttjande av utbildningsanordningarna.

Förutsättningar för ett sådant rationellt utnyttjande av utbildningsanordningarna föreligger oftast inte för närvarande. Därför går en icke oväsentlig del av den dagliga utbildningstiden till spillo genom att truppbefälet och värnpliktiga ur den trupp som skall övas själva måste vidta alla förberedelser för övningarna och ordna efter öv-

ningspassens slut. Onödiga väntetider uppkommer även före övningarnas igångsättande. Av sådana anledningar uppstår ofta svårigheter vid förbanden att uppnå fastställda utbildningsmål.

12.2 *Nulägesbeskrivning*

12.2.1 Förekommande utbildningsanordningar

12.2.1.1 Armén

Kasernområdenas inomhusanordningar utgörs av allmänna lektionssalar, speciallektionssalar och -hallar, lokaler för framställning av illustrationsmateriel m m.

Utomhusanordningar utgörs inom skjutbaneområde av skolskjutnings- och korthållsbanor m m, på övningsfält av handgranats- och hinderbanor m m samt inom stridskjutningsområde av banor för enskild eldexercis i förband, motståndsområden (-nästen) för skarp ammunition, rälsmålbana m m. Antalet anordningar per förband kan överslagsmässigt beräknas till ca 10–20 inomhusanordningar och 25–30 utomhusanordningar.

Inom garnison kan vissa utbildningsanordningar utnyttjas gemensamt av flera förband. Detta gäller främst anordningar med låg utnyttjandefrekvens.

Förteckning över respektive truppslags utbildningsanordningar återfinns i bilaga 12: 1.

12.2.1.2 Marinen

Föreliggande generalplan för respektive skolor och förband upptar sådana utbildningsanordningar inomhus och utomhus som redan utbyggs eller successivt kommer att utbyggs.

Arméns projekteringsunderlag för militära byggnadsobjekt har legat till grund för utbyggnaden av huvuddelen av förekommande utbildningsanordningar. För vissa speciella utbildningsanordningar inom marinen saknas emellertid delvis komplett projekteringsunderlag, varför underlag utarbetats i varje särskilt fall i samband med planerad utbyggnad.

Antalet utbildningsanordningar varierar avsevärt mellan olika skolor och förband med hänsyn till utbildningens inriktning och omfattning, vilket framgår bl a av nedanstående sammanställning.

En förteckning över utbildningsanordningar inom marinen finns i bilaga 12: 11.

12.2.1.3 Flygvapnet

Fastställda generalplaner för flottiljer och skolor upptar sådana utbildningsanordningar inomhus och utomhus som redan finns eller kommer att nybyggas.

Föreliggande projekteringsunderlag överensstämmer med vissa ändringar och kompletteringar i huvudsak med arméns underlag.

Antalet utbildningsanordningar per normalflottilj kan beräknas till ca 20 inomhus respektive 15 utomhusanordningar.

En förteckning över flygflottiljs utbildningsanordningar finns i bilaga 12: 16.

12.2.2 För utbildningsanordningar m m avsett befäl och värnpliktiga

12.2.2.1 Armén

Personalorganisationen inom armén för stabs- och förvaltningstjänsten m m i fred som fastställts på grundval av undersökningar utförda främst av dåvarande statens organisationsnämnd upptar följande personal m m för arbetsuppgifter som kan hänföras till dukningstjänst.

För att handha i första hand utbildningsanordningar inomhus avses i regel en rustmästare/överfurir vid utbildningsavdelningen. Han biträdes härvid av handräckningsvärnpliktiga. Vidare ankommer på honom att utöva tillsyn av utomhusanordningar m m.

Härutöver är en rustmästare/överfurir placerad vid tygavdelningen. Han är underställd tygofficeren för att se till skjutbanor samt handha utomhusanordningar m m och för sådana anordningar avsedd materiel som ej är av permanent natur. Han avses även för förråd – bl a målbodar – som lyder under tygofficeren. Antalet handräckningsvärnpliktiga som ingår i fast arbetsstyrka vid skjutbanor m m kan beräknas till ca 2–4 per förband. De används även för tillverkning och transporter av målmateriel samt för mindre reparationer av yttre utbildningsanordningar.

För luftvärnets förband tillkommer ytterligare en rustmästare/överfurir vid förbandens utbildningsavdelningar. Denne tas helt i anspråk för att handha utbildningsmateriel och tillsyn av pjäshall.

Vid arméns utbildningsanstalter (skolor) varierar personaltillgången för dukningstjänst m m avsevärt allt efter skolornas verksamhet och omfattning.

Utbildningsanordningar	KSS	BÖS	KÖS	ÖrlBV	
Inomhus	19	123	75	7	
Utomhus	4	13	10	7	
	KA 1	KA 2	KA 3	KA 4	KA 5
Inomhus	31	40	22	53	18
Utomhus	22	36	20	19	18

Av uppgifter som UH inhämtat från chefen för armén togs under huvuddelen av utbildningsåret 1966/67 sammanlagt ca 310 handräkningsvärnpliktiga i anspråk för arbetsuppgifter vilka kan hänföras till dukningstjänst i vidare bemärkelse. Av dessa disponerades ca 140 för skötsel, drift och städning av vissa inomhusanordningar. Återstoden – ca 170 värnpliktiga – disponerades för skötsel m m av skjutbanor och utomhusanordningar. De flesta av dem användes emellertid för tillverkning och transport av målmateriel, reparationer av utbildningsanordningar m m. För att sköta utbildningsanordningar utomhus disponerades därför i stort sett bara ett sextiotal värnpliktiga. Någon större förändring under senare år av antalet värnpliktiga för ifrågavarande uppgifter har inte skett.

För dukningsuppgifter, främst vid övningar utomhus, används emellertid även värnpliktiga i utbildningsenheterna. Vidare används, huvudsakligen vid infanteri- och pansarförband, värnpliktiga i den sk målplutonen, även benämnd instruktionsplutonen. Denna organiseras från och med 2. skedet av värnpliktsutbildningen, dvs omkring 1/10. Till målplutonen överförs efter hand sådana värnpliktiga som inte kunnat följa utbildningstempot men antas kunna godtagbart tillgodogöra sig en mera begränsad utbildning. Plutonen kan antalsmässigt uppgå till 3–5 % av förbandets totala värnpliktsstyrka. Utbildning för krigsbefattning omfattar ungefär hälften av utbildningstiden. Under återstående del av utbildningstiden används målplutonen som måltrupp samt för anordnande av mål, förbättringar av utbildningsanordningar och vissa pionjärarbeten m m. Användandet av den utgör dock ingen varaktig tillgång för dukningsarbetet.

12.2.2.2 Marinen

Flottan

Flottans landförband lämnar i stor utsträckning service åt kustflottan som använder förbandens utbildningsanordningar för kom-

plettering av besättningarnas allmänmilitära utbildning och tjänstegrensutbildning. Den grundläggande krigsförbandsutbildningen och repetitionsutbildningen medför även en ökad belastning vid BÖS, KÖS och örlogsbaserna.

Enligt uppgifter som inhämtats från marinstaben disponeras vid flottans centrala skolor i stort sett 40–45 handräkningsvärnpliktiga för arbetsuppgifter som kan hänföras till dukningstjänst i egentlig bemärkelse. För dukning används vid behov även handräkningsvärnpliktiga som huvudsakligen avses för andra göromål. De värnpliktiga tjänstgör vid skolorna i stort sett enligt följande fördelning.

KSS

Vid KSS kan endast fyra handräkningsvärnpliktiga som är placerade vid idrottsdetaljen anses utföra dukningsgöromål i egentlig mening. De lyder närmast under idrottsunderofficeren och en civil materieförvaltare. Vissa handräkningsvärnpliktiga i kasernplutonen används stundom för dukningsgöromål.

BÖS

Vid tjänstegrensskolorna vid BÖS disponeras, förutom värnpliktiga tillhörande kategorierna F och G, nio handräkningsvärnpliktiga för dukningsuppgifter. Härutöver finns vid kasernkompaniet en särskild arbetsgrupp om 12 handräkningsvärnpliktiga, av vilka några kan tas i anspråk för dukning om särskilt behov därav föreligger. Vid tjänstegrensskolorna leds dukningstjänsten främst av materielredogörare eller instruktörer.

KÖS

Vid KÖS finns vid skolans idrottsdetalj, idrottsanläggning och simhall nio handräkningsvärnpliktiga för dukningsuppgifter. De lyder under civila badmästare och militära arbetsledare.

Vid bataljon af Trolle tjänstgör en handräkningsvärnpliktig i övningsförråd och en vid dykarskolan. Härutöver finns en arbetsgrupp om sex handräkningsvärnplik-

Specifikation	Förband/antal					Totalt
	KA 1	KA 2	KA 3	KA 4	KA 5	
Flagguoff/uoff 2. gr	1	2 ¹	1	1	1 ²	6
Flaggfurir/överfurir	1	1	2	3	2	9
Förrådsförman	—	1	—	—	—	1
Förrådsman	2	—	—	—	—	2
Förrådsarbetare	4	7	2	2	2	17
Handräknings- värnpliktiga	2	—	2	2	3	9

Anmärkning

¹ Varav 1 flagguoff tillika målchef ((Kungsholmsfort).

² Tillika målchef.

tiga vilka i viss mån tas i anspråk för dukningsuppgifter under ledning av bataljonsunderbefälet.

För dukning vid bataljon Sparre är i regel två handräkningsvärnpliktiga placerade vid vardera skyddstjänstanläggningen och skjutbanan samt tre sådana värnpliktiga vid övningsförrådet. Vid bataljonen finns också en arbetsgrupp om sex handräkningsvärnpliktiga som vid behov kan användas för dukning. Som arbetsledare tjänstgör militärt befäl.

Vid Rosenholm finns förutom två handräkningsvärnpliktiga tillhörande basförsvarskolan 10 sådana värnpliktiga för dukningsuppgifter, fördelade på målgrupp, arbetsgrupp och en förråds- eller transportgrupp. Varje grupp har en högbåtsman som chef.

Vid bataljon Anckarstierna ingår sju handräkningsvärnpliktiga i arbetsgrupp och förråd (rustkammare). De används bara tidvis för dukningstjänst.

Kustartilleriet

Vid utbildningsavdelning med övningsförråd upptas enligt gällande organisation personal för arbetsuppgifter motsvarande dukningstjänst vid kustartilleriförband enligt ovanstående sammanställning.

Härutöver disponeras tidvis sammanlagt fem till sex handräkningsvärnpliktiga för att bli vid försvarsområdes-/kustartilleriförsvarsstaber biträda i frivilligorganisationernas utbildningsverksamhet.

Vid utbildningsavdelningen handläggs

ärenden rörande utbildning och därmed sammanhängande organisationsfrågor, skytte, idrott, gymnastik, utnyttjande av undervisningsmateriel, användning och fördelning av skollokaler, övningsfält, måldepå, skjutbanor m m. Till utbildningsavdelningen hör övningsförråd inom kasernetablissemang.

Övningsförrådets personal är dimensionerad för att tillse vissa lektionssalar och andra utbildningslokaler med därtill hörande undervisningsmateriel, filmdepån – även visning av film – samt måldepån, innefattande även vård av de fasta yttre utbildningsanordningarna och service vid skjutbanorna samt tillverkning av målmateriel. I övrigt utför personalen göromål enligt chefsens för utbildningsavdelningen bestämmande.

Enligt av chefen för marinen lämnad uppgift till UH har under huvuddelen av utbildningsåret 1966/67 använts ca 30 handräkningsvärnpliktiga för ovan angivna arbetsuppgifter (förråds- och dukningstjänst m m). Härutöver tas vid ytterföreläggningar i regel 10–20 värnpliktiga per förband i anspråk för göromål som kan hänföras till dukningstjänst. Vissa av dessa värnpliktiga är handräkningsvärnpliktiga.

12.2.2.3 Flygvapnet

Den nuvarande personaltillgången för bla dukningstjänst har beräknats efter de av organisationsnämnden år 1959/61 utarbetade normerna för olika verksamhetsområden vid flygvapnets flottiljer (motsvarande). Enligt av Kungl Maj:t under 1960/63 för flygflottiljer (skolor) fastställd personalorganisation

för stabs- och förvaltningsorganen i fred har vid specialkompaniet nedan angiven personal upptagits för arbetsuppgifter som kan hänföras till dukningsfunktionen.

Under den i kompaniet ingående utbildningsplutonen (-ledaren) lyder flottiljens (skolans) utbildningsförråd, skjutbanor m m.

En rustmästare eller överfurir tjänstgör som chef för utbildningsförrådet. Vid förrådet tjänstgör dessutom två (vid F 5 åtta) ekonomivärnpliktiga (handräckningsvärnpliktiga). Dessa tas i anspråk för ut- och inlämning av materiel och ammunition, reparation och underhåll av målmateriel för skjutbanor och stridsskjutningar samt för viss dukningstjänst i samband med markstridsutbildningen.

Vid flottiljerna (motsvarande) varierar tillgången på handräckningsvärnpliktiga för dukningstjänst m m avsevärt med hänsyn till verksamhet och omfattning av utbildningen.

Enligt av chefen för flygvapnet lämnad uppgift till UH har under utbildningsåret 1966/67 använts totalt ca 180 värnpliktiga, av vilka ca 80 i besiktningsgrupp 3 och 4. De sistnämnda har i stort sett varit fördelade på följande arbetsuppgifter.

<i>Städning:</i>	Lektions- och övnings-salar exklusive bastu	ca 20	handräckningsvärnpliktiga
<i>Utbildning:</i>	Skjutbanor, målbodar m m	» 30	»
<i>Dukning:</i>	Måltrupp, övningsförråd m m	» 30	»

Vid vissa flottiljer som svarar för tjänst vid flygvapnets bomb- och skjutplatser tillkommer därutöver sammanlagt ca 120 värnpliktiga.

12.3 Överväganden

UH har konstaterat att omfattningen av utbildningsanordningarna ökat väsentligt både i fråga om antal och typer sedan organisationsnämndens undersökningar genomfördes under 1950-talet. En utökning av personalen för dukningsfunktionen finner UH därför nödvändig för att dessa anordningar

skall kunna utnyttjas effektivt.

Vidare måste förbanden kunna förfoga över eller tillföras utbildad personal m fl för dukning, drift och underhåll m m av främst vissa komplicerade utbildningsanordningar.

För att största möjliga effekt skall kunna utvinnas av både grundutbildningen och repetitionsutbildningen bör – såsom tidigare nämnts – förberedelser för övningar och ordnandet av materielen efter övning i största möjliga utsträckning ombesörjas av en dukningsenhet vid varje förband och skola. Övningspassen kan därigenom mera odelat disponeras av truppbefälet för utbildningen av den övande truppen. Avkortningar av utbildningstiden gör ett sådant arrangemang ännu mera angeläget.

Liknande tankegångar har tidigare framförts bl a av militära arbetstidsutredningen och av 1960 års värnpliktsutredning, dock utan att konkreta förslag till lösning av problemet framlagts.

UH finner det av dessa skäl nödvändigt att sådana dukningsenheter organiseras som kan vara disponibla vid varje förband (skola) under hela året. Eftersom uppgifterna för dessa enheter blir av den art att de nära anknyter till den fortlöpande utbildningsverksamheten bör uppgifterna vara väl lämpade att utföras av handräckningsvärnpliktiga under ledning av äldre underbefäl.

Av det av UH utarbetade förslaget till bestämmelser för befattningsutbildningen framgår att ifrågakvarande handräckningsvärnpliktiga under ca en vecka kan bibringas de särskilda kunskaper och färdigheter som erfordras för att de på ett någorlunda effektivt sätt skall kunna börja tjänstgöra i befattningar ingående i dukningsfunktionen. Under det därpå följande produktionsskedet bör kunskaperna och färdigheterna kunna ytterligare ökas och befästas genom praktiskt arbete.

Det av UH föreslagna systemet med sex månaders produktionskedan för handräckningsvärnpliktiga synes ge utbildningsförbanden möjlighet att inom vissa gränser, bestämda bl a av antalet omgrupperade, anpassa personaltillgången med hänsyn till ut-

bildningsfrekvensen vid främst komplicerade anordningar genom att variera tjänstgöringsomgångarnas storlek.

UH har vid prövning av behovet av arbetskraft för skötsel m m av olika utbildningsanordningar utgått från en normal omfattning av utbildningsverksamhet vid förbanden avseende både grund- och repetitionsutbildning samt befälsutbildning för aktiv personal. Härvid har UH främst försökt bedöma vilka arbetsuppgifter som lämpligen kan ombesörjas av handräckningsvärnpliktiga. UH har därför avskilt sådana med utbildningsverksamheten sammanhängande arbetsuppgifter som bör hänföras till förrådstjänst och ombesörjas av förrådspersonal samt de uppgifter som enligt gällande arbetsordningar ankommer på personal vid förvaltningsavdelningar, såsom tekniskt underhåll m m av utbildningsanordningar och materiel. Det bör här även erinras om att en översyn av den regionala och lokala förnödenhetsförvaltningen påbörjats som ett led i pågående försök rörande den lägre regionala och lokala ledningens organisation.

Möjligheten att tillgodose dukningstjänsten har hittills till stor del påverkats av behoven av arbetsinsatser för andra arbetsuppgifter, såsom yttre renhållning kring utomhusanordningar och storstädning i anslutning till inre utbildningsanordningar, gemensam tillverkning av målmateriel, säkerhetstjänst vid skjutfält m m, försöksverksamhet vid skolor m m med organiserad försöksavdelning (-detalj), frivillig militär utbildning av olika slag m m. UH anser emellertid att dessa arbetsområden bör avskiljas från dukningstjänsten som sådan och behandlar därför behovet av arbetsinsatser för nämnda arbetsområden på annan plats i detta betänkande.

Dimensioneringen av dukningsenheterna blir emellertid i hög grad beroende av belastningen på utbildningsanordningarna som varierar avsevärt under olika perioder av utbildningsåret. För att man skall kunna bilda sig en uppfattningen om behovet av arbetstid vid en mera genomsnittligt beräknad belastning på utbildningsanordningarna har UH beräknat den erforderliga arbetstiden

per undervisningstimme – här benämnd plutonstimme – och utbildningsanordning. Enligt det beräknade normalbehovet av arbetsinsatser bör dukningsenheterna dimensioneras. Behovet av arbetsinsatser vid toppbelastningar bör tillgodoseas på annat sätt.

Tilldelningen av handräckningsvärnpliktiga för dukningstjänst bör således kunna variera. De förslag härutinnan som UH i det följande lägger fram bör kunna tjäna till vägledning för förbandscheferna vilka dock bör ha möjlighet att inom ramen för det av UH beräknade behovet av handräckningsvärnpliktiga vidta sådana åtgärder att förbanden allt efter förutsedda variationer av arbetsbelastningen får en tillräcklig tillgång på sådana värnpliktiga.

UH har också utgått från att vissa utbildningsanordningar framför allt sådana som utnyttjas i mindre omfattning bör kunna utnyttjas gemensamt av flera förband (motsvarande) inom samma garnisonsort och inom lämpligt transportavstånd.

Tillkomst av ny undervisningsmateriel, såsom t ex för intern television och programmerad utbildning, kan föranleda ett ändrat behov av arbetsinsatser för dukningstjänst. UH finner det angeläget framhålla att försvarsgrenschef även i samband med anskaffning av sådan materiel prövar och anmäler behov av personal av olika kategorier för materielen underhåll, drift, dukning m m. Detsamma gäller även behov av förrådsutrymmen för materielen och hur det bör förfaras med materiel av äldre slag som vid anskaffning av materiel av mera modern beskaffenhet kan bli överflödig. Om det till följd härav uppkommer ett ändrat behov av arbetskraft bör utarbetade normer härför efter samråd med försvarets rationaliseringsinstitut jämkas och en omfördelning av utbildningsresurserna göras genom försvargrenschefs försorg.

Personal anställd vid förvaltningsavdelningar får enligt UH mening icke annat än tillfälligtvis tas i anspråk för sådana dukningsuppgifter som bör avses för handräckningsvärnpliktiga.

UH har nämligen granskat förekomsten av arbetsuppgifter inom dukningsfunktionen

för att se om det finns uppgifter av sådan art att handräckningsvärnpliktiga icke bör tas i anspråk för dessa. Såvitt UH kunnat finna torde emellertid utbildningsanordningarna vid ett normalförband kunna skötas på ett fullt godtagbart sätt av härför utbildade handräckningsvärnpliktiga.

Med en befattningsutbildning om ca 44 timmar bör som tidigare nämnts en handräckningsvärnpliktig ha fått sådana kunskaper och färdigheter att han på ett någorlunda effektivt sätt skall kunna tjänstgöra i dukningsarbetet.

UH vill även framhålla betydelsen av att förenklingar i utbildningsarbetet genomföres t ex med användande av utbildningskataloger m m. Utbildningsanordningar som kräver ett mera omfattande dukningsarbete bör utnyttjas av utbildningsenheterna så att förnyad dukning undviks. Vidare bör utbildningsbefäl och elever vid befälsskolor ges en god kännedom om utbildningsanordningarnas och undervisningsmaterielens utnyttjande, drift m m.

En tillämpning av det ovan anförda bör således kunna leda fram till en renodling av arbetsuppgifterna inom dukningsfunktionen och ett mera rationellt utnyttjande av utbildningsanordningarna. Tillkomsten av en särskild dukningsenhet vid förbanden bör kunna medföra en väsentlig lättnad för truppbefälet i förberedelsearbetet för övningarna och ge befälet bättre möjligheter att uppnå fastställda utbildningsmål.

12.4 Förslag

12.4.1 Grunder

De föreslag som UH lämnar i det följande har utformats enligt grunder som tillämpats gemensamt för försvarsgrenarna vid beräkningen av arbetskraftsbehovet för dukningstjänst m m vid normerade utbildningsanordningar. Vid beräkningarna har UH utgått från de tjänstgöringstider för olika kategorier av värnpliktiga som framgår av Kungl Maj:ts brev den 16 juni 1966 med provisoriska bestämmelser om värnpliktsutbildningen.

12.4.1.1 Allmänt

UH konstaterar att klara normer saknas vid samtliga försvarsgrenar för beräkning av behovet av arbetskraft för dukning, drift, visst underhåll och regelmässig städning av förekommande utbildningsanordningar.

Chefen för armén uppdrog 1966 och 1967 åt cheferna för I 1 och Ing 1 att utarbeta förslag till personalorganisation för vård och skötsel av utbildningsanordningar vid förbandens nya etablissemang. Dessa förbandschefer har därefter lämnat underlag för beräkning av arbetskraftsbehovet för ovan nämnda arbetsuppgifter vid respektive utbildningsenhet. Underlaget har sedermera överarbetats av en arbetsgrupp inom UH, i vilken representanter för försvarrets rationaliseringsinstitut ingått. Härvid har arbetsgruppen samarbetat med personal inom försvarsgrensstaberna med ingående kännedom och erfarenhet av utbildningen och användning av förekommande undervisningsmateriel och utbildningsanordningar. Erhållna informationer har systematiserats och normer har utarbetats för beräkning av arbetskraftsbehov för dukningstjänst m m vid respektive utbildningsanordning.

Av kapitel 6 framgår att Kungl Maj:ts medgivit att vissa försök avseende handräckningsvärnpliktigas utnyttjande i dukningsfunktionen fick bedrivas vid gotlandsförbanden under budgetåren 1968/69 och 1969/70.

Målet för försöksverksamheten var att i praktiskt arbete omsätta de i flertalet fall teoretiskt beräknade behoven av personal för dukningstjänst.

Under försöken inhämtades detaljerad tidsredovisning av utnyttjandet av förekommande utbildningsanordningar, behov av lednings- och dukningspersonal m m.

Försöksresultaten har visat att de tidigare beräknade behoven i allt väsentligt varit väl avpassade.

Efter vissa justeringar och kompletteringar avseende speciella utbildningsanordningar och grundutbildningstidens varierande längd bör därför de framräknade behoven kunna

läggas till grund för dimensionering av förbandens behov av resurser för dukningsfunktionen inom försvarsgrenarna.

Det förhållandet att vissa förband ännu saknar avsett antal utbildningsanordningar bör i och för sig inte medföra en minskning av resurstilldelningen för dukning, eftersom avsaknaden av en utbildningsanordning ofta medför ett överutnyttjande av en annan likartad anordning.

12.4.1.2 Begreppsbestämningar för dukningstjänst

UH har använt följande begrepp vid beräkningen av behovet av arbetskraft för dukningstjänsten:

Dukning: Åtgärder före och efter övningspass (dagspass) för att ordna och återställa för utbildningen nödvändig undervisningsmateriel.

Drift: Åtgärder under övningspass för anordningens utnyttjande, t ex körning av filmprojektor, rälsmålbana e d.

Underhåll: Sådana åtgärder avseende ianspråktagen undervisningsmateriel och utbildningsanordningar utomhus som inte ankommer på förvaltningsavdelning. Det är här fråga om smärre reparationer för att göra anordningarna funktionsdugliga utan att mera vidlyftiga åtgärder behöver vidtas.

Regelmässig städning av lektionssalar och andra utbildningslokaler:

Lektionssalarna behöver kontinuerligt städas och de där förvarade utbildningsanordningarna ses till före och efter lektionerna. Dessa göromål benämnes här regelmässig städning. Denna bör under de tidsperioder, då utbildningsanordningarna utnyttjas, utföras dagligen såvitt avser tillsyn av utbildningsanordningar inomhus och filmskjutbanor samt ungefär två gånger i veckan i fråga om städning av de lokaler där anordningarna finns. Den regelmässiga städningen bör lämpligen utföras främst av de handräckningsvärnpliktiga som blivit ålag-

da att svara för driften av utbildningsanordningarna. Även andra värnpliktiga utför dock ofta dukning och i vissa fall även städning av de lektionssalar och lokaler där de undervisats. Vid vissa skolor och förband med särskilt komplicerade utbildningsanordningar måste emellertid ifrågavarande städning ombesörjas av andra än värnpliktiga. Med regelmässig städning i förevarande bemärkelse avses således här inte den städning som enligt normalinstruktion och prislister utförs av städningsspersonal. Ej heller avses här golvvård och storstädning. Den närmare fördelningen av städningsarbetet mellan städningsspersonalen och värnpliktiga görs av förbandschef enligt närmare bestämmelser som bör meddelas av försvarets materielverk.

Plutonstimme: Undervisningstid – ca 45 minuter effektiv tid – för en utbildningsenhet omfattande ca 20–40 värnpliktiga (i vissa fall större enhet).

Övningspass: 2–4 sammanhängande plutonstimmar.

Dagspass: 2 övningspass vardera om 4 plutonstimmar.

Målpluton: Utbildningsenhet som under hälften av sin utbildningstid avses för uppgifter som måltrupp vid förbandsutbildning eller för att ordna mål, bygga eller förbättra utbildningsanordningar m m av enklare slag.

Målavdelning: Vid förband där målpluton inte är organiserad används stundom värnpliktiga under utbildning kortare tidsperioder för att ordna mål m m. Sådana enheter – målavdelningar – bildas främst vid artilleriförband ur övande trupp för att ordna mål vid skjutningar med artilleri m m.

Målpersonal på skjutplats för flygvapnet: Enhet utöver dukningsgrupp som organiseras vid vissa flottiljer till vilka knutits ansvar för flygvapnets bomb- och skjutplatser. I enheten ingår handräckningsvärnplikt-

tiga vilka ianspråkats för båt-, mät-, markör- och bevakningstjänst. Dessutom tillgodoses målmaterieltjänst, viss ammunitionsröjning och visst underhåll av skjutplatsområdet.

12.4.1.3 Fördelning i stort av arbetsuppgifterna mellan övande trupp och dukningsenhet

UH har vid beräkning av erforderlig tid för dukningstjänst utgått från följande fördelning av arbetsuppgifter mellan övande trupp och en för dukning särskilt organiserad enhet.

Övande trupp bör ombesörja dukningsuppgifter vid utbildningsanordning där dukning kan ske efter enkel mall och materielen är okomplicerad eller där materielmängderna är så stora att erforderliga åtgärder för dukning skulle ta orimligt lång tid för en till två man att utföra. Detsamma gäller i huvudsak för regelmässig städning av vissa lokaliteter med särskilt stor golvyta m m, exempelvis gymnastik- och samlingshall, övnings- och vårdhall (motsvarande). För städning av gymnastik- och samlingshall kan lämpligen värnpliktiga ur den för brandberedskap m m kontinuerligt avdelade styrkan utnyttjas.

I specialsalar med undervisningsmateriel av permanent natur t ex utbildningsanordning B 5,¹ 14–22, 28–47 m fl bör dukning och ordnande av materielen efter övningen ske genom försorg av lärare eller instruktör med biträde av värnpliktiga ur övande trupp.

För dukning särskilt organiserad enhet bör ombesörja dukningsuppgifter vid utbildningsanordning där

a) utbildningsmaterielen är så komplicerad, t ex G 16–17, H 1 m fl, att de värnpliktiga måste ha fått särskild utbildning för att kunna handha anordningen. Om befäl och värnpliktiga under utbildning ålades att själva svara för sådan dukningstjänst vid varje övningspass skulle detta medföra en relativt omfattande förbrukning av utbildningstid.

b) utbildningsmaterielen i fråga tillhandahålls centralt eller förvaras i direkt anslutning till utbildningsanordning, t ex B 1–4

och 6–7, G 3–7, H 1 m fl.

c) stora tidsvinster kan uppnås genom att samma personal rutinmässigt sköter dukningstjänsten vid utbildningsanordning för standardövning.

Härutöver bör dukningsenhetens arbetsuppgifter omfatta viss regelmässig städning samt framställning av illustrationsmateriel.

12.4.1.4 Vissa riktvärden för beräkning av arbetskraftsbehovet för dukning m m

UH har använt följande riktvärden för beräkning av arbetskraftsbehovet för sådan dukning som lämpligen bör utföras av handräckningsvärnpliktiga.

Övningspassens längd har beräknats till i medeltal 2 timmar för inomhusanordning och 4 timmar för utomhusanordning.

För utomhusanordning (motsvarande), där fjärrstyrd målmateriel utnyttjas, har UH dock utgått från att utbildningsarbetet pågår under två på varandra följande dagspass (ca 8 till 16 effektiva övningsstimmar), så att iordningställd (dukad) utbildningsanordning successivt kan utnyttjas av olika utbildningsenheter.

Vid *toppbelastningar* uppstår ett ökat behov av arbetskraft för dukning. Detta kan även bli fallet om övningarna är lokaliserade så att den för dukningstjänst normalt beräknade enheten inte räcker till. I sådana fall bör inom armén i första hand målplutonen men eljest annan trupp sättas in för de utökade arbetsuppgifterna.

Arbetskraftsbehovet för dukningstjänst inom armén och flygvapnet har beräknats i minuter per plutonstimma för respektive utbildningsanordning. Beräkningarna har därefter tillämpats även för marinen. Hän-syn har tagits bl a till övningarnas art och varaktighet. Tidsberäkningen omfattar främst arbetsuppgifter som bedömts lämpliga att utföras av handräckningsvärnpliktiga ingående i dukningsenhet.

Beräkningsunderlagen omfattar ej behov av arbetskraft för yttre renhållning, stor-

¹ Likartade utbildningsanordningar inom försvarsgrenarna har betecknats med gemensamma littera och nummer.

städning, golvvård, målmaterieltillverkning samt sådana underhållsåtgärder jämte teknisk övervakning som åvilar förvaltningsavdelning. Detsamma gäller säkerhetstjänsten vid skjutfält (motsvarande) och flygvapnets bomb- och skjutplatser samt drift, underhåll och tillsyn m m av bastu- och simanläggningar. För övningar i vattenutbildning bör dock handräckningsvärnpliktiga i dukningsstyrkan få tas i anspråk.

Exempel på den av UH använda arbetsmetodiken för beräkning av arbetstid m m framgår av bilagorna 12: 3 och 12: 4.

12.4.1.5 Behov av arbetskraft för underhåll m m av utbildningsanordningar

Behovet av arbetskraft för underhåll av sådana utbildningsanordningar som inte bör skötas av förvaltningsavdelning har beräknats så, att för utbildningsanordning som bara tas i anspråk viss begränsad tidsperiod under utbildningsåret en bestämd arbetstid i timmar per år avsatts. Så har t ex skett för G 5, 6, 8, 9, 11, 13, 14, 18 m fl. Där emot har för utbildningsanordningar som utnyttjas varje vecka under huvuddelen av utbildningsåret erforderlig tid för begränsat underhåll inräknats i tilldelad dukningstid per plutonstimme.

Övriga reparations- och underhållsarbeten bör beställas vid förvaltningsavdelning. Detsamma gäller ny- och ombyggnad av objekt.

Exempel:

I den för skolskjutningsbana (G 1) beräknade dukningstiden ingår tid för smörjning av tavelvagnar m m, smärre reparations- och underhållsarbeten som bedömts understiga ca 2-3 arbetstimmar per vecka och för vilka speciella verktyg och maskiner inte erfordras, transport av målmateriel m m till och från målbod samt städning av målbod och ordnande av materiel m m som tillhör skjutbana.

12.4.1.6 Framställning av illustrationsmateriel m m

För framställning av illustrationsmateriel m m har arbetskraftsbehov vid ett normalförband inom *armén* beräknats på följande sätt.

	Ungefärligt antal timmar per år
Identitetsfotografering, inklusive kopiering m m	250
Övrig fototjänst	50
Framställning av bildmateriel m m	250
Underhåll av film, bildband m m	250
Sammanlagt	800

UH finner det vara angeläget framhålla att där så är möjligt identitetsfotografering av den årliga utbildningskontingenten samt annan fotografering, framkallning, kopiering m m bör ske med anlitan av privat fotofirma, s k köp av tjänster.

Kopieringsmaskin bör i första hand utnyttjas vid framställning av bildmateriel avsett för visning i skriftprojektor.

För förband som tilldelats särskild utrustning för målkameraskjutning beräknas därutöver ca 200 timmar per år för framkallning av film (negativ) som visas i bildbandsapparat vid bedömning av skjutresultat efter övningspass.

Totalt uppgår arbetskraftsbehovet för ovan nämnda uppgifter – exklusive gångtid och tid för att ordna materielen – till ca 800 timmar per år och förband samt 1 000 timmar per år och förband med särskild utrustning för bla målkameraskjutning. För förband, till vilka i administrativt hänseende anslutits kadett- och aspirantskolor, tillkommer ytterligare ett antal timmar per år (jfr bilaga 12: 5).

Inom *marinen* beräknas motsvarande arbetskraftsbehov till ca 1 900 timmar vid vardera av BÖS och KÖS samt till ca 800 timmar vid varje kustartilleriförband.

Inom *flygvapnet* beräknas arbetskraftsbehovet till endast ca 50 timmar per flottilj (skola). Illustrationsmateriel i övrigt tillställs flottiljerna centralt.

12.4.1.7 Regelmässig städning av utbildningsanordningar inomhus

Årsarbetstiden i timmar för regelmässig städning av normerade utbildningslokaler har i huvudsak beräknats på motsvarande sätt som för städningsspersonal enligt gällande kollektivavtal samt normalinstruktion och prislista för städning av förvaltningslokaler. Härvid har hänsyn tagits till utbildningsanordningarnas lokalisering och utrustning (möblering).

Erforderlig städfrekvens har – efter underhandskontakt med försvarets sjukvårdsstyrelse – beräknats till ca två gånger per vecka vid ett bedömt genomsnittligt utnyttjande av lokalerna (anordningarna) ca fyra till fem dagar per vecka under 45 veckor per år.

12.4.1.8 Årsarbetstid för befäl och värnpliktiga m fl ingående i dukningsenhet

Den reella produktionstiden, i det följande benämnd nettoarbetstiden, för handräckningsvärnpliktiga med sex månaders produktionskedde och 48 timmars arbetsvecka uppgår till ca 1 000 timmar per skede. UH har utgått från att i dukningstjänst arbetsinsatsen av två handräckningsvärnpliktiga vardera med sex månaders produktionskedde i stort sett motsvarar en helårsinsats av en civil arbetstagare med 40 timmars arbetsvecka. På grund av de handräckningsvärnpliktigas ovana vid utförandet av ifrågavarande arbetsuppgifter vid produktionskeddets början får man dock för deras del räkna med en viss minskning av arbetseffekten.

Med hänsyn till det anförda har nettoårsarbetstiden beräknats på sätt som framgår av sammanställningen på nästa spalt.

12.4.2 Armén

12.4.2.1 Beräkning av erforderligt arbetskraftsbehov för dukningstjänst m m vid normerade utbildningsanordningar

Det beräknade arbetskraftsbehovet för dukningstjänst m m vid förekommande, s k

Arbetsledare	Ungefärligt antal timmar per år
Underbefäl	1 600 ¹
Civilanställd	1 800
<i>Övriga</i>	
Civilanställd	1 800
Två handräckningsvärnpliktiga, vardera med sex månaders produktionskedde	
	1 900

¹ Årsarbetstiden beräknas bli ca 200 timmar kortare än för en civilanställd, därför att ca 100 timmar avgår för deltagande som instruktör i allmänmilitär utbildning och ca 100 timmar för vederbörandes egen utbildning och fysiska träning. Hänsyn har dock inte tagits till tid som avgår för vederbörandes eget deltagande i repetitionsutbildning.

normerade utbildningsanordningar framgår av bilaga 12: 1.

Beräkningen innefattar erforderlig arbetstid i minuter per plutonstimme för dukning, drift, underhåll och transport av övningsmateriel mellan förråd och övningsplats (målbod) samt viss regelmässig städning som åvilar dukningsenheten.

Det bör här erinras om att i beräkningen ej upptagits tid för yttre renhållning, storstädning, golvvård, målmaterietillverkning samt sådana underhållsåtgärder jämte teknisk övervakning som åvilar förvaltningsavdelning. Detsamma gäller säkerhetstjänsten vid skjutfält.

12.4.2.2 Utnyttjandefrekvens av utbildningsanordningar och arbetskraftsbehov för grundutbildning av värnpliktiga

UH har bla med ledning av de i punkt 12.4.2.1 nämnda underlagen beräknat den sannolika årsbelastningen i plutonstimmar för olika utbildningsanordningar vid ett *normalförband* inom respektive truppslag. Härvid har UH utgått från att utbildningsstyrkan – värnpliktiga under grundutbildning – vid ett normalförband uppgår till ca

1 100 man vid infanteriet
700 man vid pansartrupperna
600 man vid artilleriet
500 man vid luftvärnet

900 man vid ingenjörtrupperna
600 man vid signaltrupperna och
700 man vid trängtrupperna.

Beräknat antal plutonstimmar respektive arbetstimmar för ovannämnda utbildningsstyrkor redovisas i bilaga 12: 2.

För att man lättare skall kunna beräkna erforderlig arbetstid för dukningspersonal med hänsyn till förbandens olika storlek m m och utbildningstidens längd har i bilaga 12: 8, underbilaga 1, antalet arbetstimmar för dukningstjänst omsatts till antal arbetstimmar per år och värnpliktig under grundutbildning. Utöver en sådan norm har i underbilagan såsom normer angivits även ett bestämt antal arbetstimmar för dukning, drift, visst underhåll av speciella anordningar i övnings- och vårdhall, framställning av illustrationsmateriel och regelmässig städning m m med hänsyn till skilda utbildningsanordningar vid olika typer av förband, m m.

Det av chefen för armén angivna elevantalet vid olika *kadett- och aspirantskolor* föranleder som tidigare nämnts ett ökat behov av arbetskraft vid de förband till vilka skolorna är anslutna. Vid beräkningen av detta ökade behov har motsvarande arbetsmetodik använts för beräkning av antalet plutons- och arbetstimmar per år och utbildningsanordning. Det totala antalet arbetstimmar, inklusive tillägg för oförutsedda arbetsuppgifter och övrig kursverksamhet vid skolorna, framgår av bilaga 12: 5.

12.4.2.3 Behov av arbetskraft för dukning under krigsförbandsövning och särskild övning samt för befälsutbildning

Detaljberäkningen av erforderligt antal arbetstimmar vid olika truppslag för dukning för en *krigsförbandsövningsomgång*, omfattande 1 200–1 600 man eller genomsnittligt 1 400 man, d v s ca 40 plutoner, framgår av bilaga 12: 6.

Beräkningarna gäller endast under förutsättning att övningen lokaliserats så att i bilagan upptagna utbildningsanordningar vid fredsförbandet kan disponeras.

Erforderligt antal arbetstimmar för dukningsfunktionen under övningsveckorna B 1 och B 2 är inräknat i normalarbetskraftsbehovet för fredsförbandet. Under övningsveckorna F 1 och F 2 tillgodoses det ökade arbetskraftsbehovet med särskilt inkallade handräckningsvärnpliktiga. Antalet sådana värnpliktiga beräknas uppgå till i genomsnitt ca 0,6 % av inkallad krigsförbandsstyrka.

Detaljberäkningen av erforderligt antal arbetstimmar för *en särskild övning* framgår av bilaga 12: 7. Med hänsyn till övningarnas art och omfattning för pansarförband fördubblas där den beräknade arbetstiden.

Erforderligt antal arbetstimmar för dukningsfunktionen bör oftast kunna räknas in i normalarbetskraftsbehovet för fredsförbandet.

För *befälsutbildning* har UH inte funnit skäl att redovisa särskilda detaljberäkningar.

För att tillgodose det totala arbetskraftsbehovet vid krigsförbandsövning, särskild övning och för ovannämnda befälsutbildning bör man räkna med ett tillägg, bedömt i procent av arbetskraftsbehovet för grundutbildning av värnpliktiga, vars storlek framgår av bilaga 12: 8, underbilaga 1.

12.4.2.4 Sammanställning av arbetskraftsbehov för dukningstjänst m m vid förband och utbildningsanstalter inom armén

En sammanställning av erforderligt antal arbetstimmar per år och förband (utbildningsanstalt) har gjorts i bilaga 12: 8, kolumn 7.

I den totala arbetstiden har även inräknats ett ytterligare tillägg för gångtid och tid för att iordningsställa utbildningsanordningarna (ställtid) samt tid för kompletterande utbildning och oförutsedda arbetsuppgifter. Tillägget beräknas uppgå till ca 20 % av det sammanlagda arbetskraftsbehovet för grundutbildning, krigsförbandsövningar, särskilda övningar och befälsutbildning (se bilaga 12: 8, underbilaga 1).

UH har med stöd av bedömt nettoarbetstidsuttag för värnpliktiga med sex måna-

ders produktionsskede beräknat normalbehovet av handräckningsvårnpliktiga för dukningstjänst m m enligt bilaga 12: 8, kolumn 8.

För förband med skjutfält på mer än 30 km avstånd från kasernetablissemang har för transporter m m beräknats ett årligt tillägg av arbetstimmar med hänsyn till den bedömda utnyttjandefrekvensen vid befintliga och planerade utbildningsanordningar enligt fastställd generalplan. Härvid har UH förutsett att erforderlig dukning före och efter dagspass (övningsperiod) ombesörjs av ordinarie dukningsgrupp. För drift och underhåll av vissa utbildningsanordningar, t ex körning av rälsmålbana (H 5) m fl, måste personal ur dukningsgruppen finnas tillgänglig vid skjutfältet under dagspass (övningsperiod). För dessa arbetsuppgifter har erforderlig tid inräknats i förbandets normalarbetskraftsbehov för dukningstjänst m m.

För nedan angivna förband har i det i bilaga 12: 8 kolumn 7 angivna totala antalet arbetstimmar inräknats arbetstid för transporter av personal och materiel till och från skjutfält: I 3, I 11, I 13, I 14, I 15, P 4, P 5, A 1, A 6, Lv 5, Lv 7 och T 1.

Såsom framgår av bilaga 12: 8 underbilaga 1 har särskilt upptagits ca 1 900 timmar per år och förband för att i övningshall vid pansartrupperna respektive pjäshall vid luftvärnet (utbildningsanordning C 3 respektive C 5) biträda utbildningsbefäl med dukning, drift, regelmässig städning m m.

12.4.2.5 Principförslag till personalorganisation för dukningsfunktionen vid normalförband inom armén

UH har i sammanställningen i bilaga 12: 8 redovisat det beräknade totala normalarbetskraftsbehovet för dukningstjänst m m vid respektive förband och utbildningsanstalt inom armén.

Utöver personal för direkt ledning av de i dukningsenheten ingående handräckningsvårnpliktiga föreligger behov av befäl för ledning, samordning och administration

bl a av de i utbildningsfunktionen ingående objekten (lokaler, anordningar m m). Detta behov faller utanför dukningstjänstens område. UH finner det emellertid vara nödvändigt att en förvaltare i trupptjänst vid förbanden inom armén, kustartilleriet och flygvapnet tills vidare får disponeras på deltid för att såsom huvudman svara för samordningen av dukningsenhetens arbete med den övriga utbildningsverksamheten (se bilagorna 12: 9, 12: 14 och 12: 19).

UH har endast överslagsmässigt granskat behovet av personal för den direkta arbetsledningen av de i dukningsenheten (-gruppen) ingående handräckningsvårnpliktiga.

Som arbetsledare för dessa har UH räknat med följande personal vid normalförband.

För *inomhusanordningar* vid samtliga normalförband behövs en arbetsledare – äldre underbefäl – för att planera och leda dukningsverksamheten vid förekommande utbildningsanordningar. Arbetsuppgifterna avser dukning, drift, kontroll av regelmässig städning, framställning av illustrationsmateriel, fototjänst m m.

Nettoårsarbetstiden för arbetsledaren för ovan angivna uppgifter inklusive ansvar för beställning och underhåll av film m m har som tidigare nämnts beräknats till ca 1 600 timmar per år.

Vid samtliga luftvärnsförband tillkommer en pjäshallsföreståndare – äldre underbefäl – för att handha utbildningsmateriel i pjäshall. Arbetet avser dukning, drift, visst underhåll, regelmässig städning och transporter. Nettoarbetstiden för pjäshallsföreståndare för angivna uppgifter inklusive beställning av reparationer och visst underhåll har beräknats till ca 1 600 timmar per år.

För *utomhusanordningar* vid normalförband behövs en arbetsledare – äldre underbefäl – för att planera och leda verksamheten vid förekommande utbildningsanordningar.

Arbetet avser dukning, drift, visst underhåll och tillsyn av utbildningsanordningar samt vissa transporter. Nettoarbetstiden för arbetsledare för angivna uppgifter har beräknats till ca 1 600 timmar per år.

Tjg- omgång	Månad/antal värnpliktiga per omgång												Anm	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12		
1 a	6	6								6	6	6	6	} =9 vpl
1 b			3	3	3	3	3	3						
2 a	6	6	6	6								6	6	} =9 vpl
2 b					3	3	3	3	3	3				
S:a	12	12	9	9	6	6	6	6	9	9	12	12		18 vpl

UH vill särskilt understryka nödvändigheten av att arbetsledare för dukningsenhet vid inre och vid yttre utbildningsanordningar sinsemellan skall kunna ersätta varandra. Under tillfällig toppbelastning bör i princip hela dukningsenheten (arbetsledare och värnpliktiga) kunna användas flexibelt, dvs vid behov kunna insättas i sin helhet vid skilda utbildningsanordningar oberoende av den eljest gällande indelningen för utbildningsanordningar inomhus och utomhus.

Behov av arbetsledare vid utbildningsanstalt ansluten till förband bör prövas i varje särskilt fall.

Den principorganisation av dukningsenheten m m vid normalförband inom respektive truppslag som UH föreslår framgår av bilaga 12: 9.

En sammanställning av det av UH beräknade behovet av personal för dukningstjänst, upptagande såväl befäl som handräkningsvärnpliktiga vid respektive förband, lämnas i bilaga 12: 10.

Det sammanlagda behovet av befäl och handräkningsvärnpliktiga för dukningstjänsten inom armén beräknas till 117 respektive 795 (se bilaga 12: 10).

12.4.2.6 Exempel på fördelning av handräkningsvärnpliktiga på olika tjänstgöringsomgångar för dukningstjänst, m m

Belastningen på de skilda utbildningsanordningarna utvisar stora variationer under vissa perioder under utbildningsåret. Ett system med sex månaders produktionskedan för handräkningsvärnpliktiga synes emellertid ge förbanden möjlighet att inom vissa gränser anpassa personaltillgången till

utbildningsfrekvensen genom att variera tjänstgöringsomgångarnas storlek.

Vid exempelvis infanteriförband med 1100 värnpliktiga i grundutbildningsstyrkan kan man enligt förslaget i bilaga 12: 8, kolumn 8 räkna med ett genomsnittligt årligt behov av 18 handräkningsvärnpliktiga med sex månaders produktionskedan. Den högsta belastningen på de komplicerade anordningarna bedöms inträffa under september–februari. Tjänstgöringsomgångarnas storlek kan då anpassas exempelvis enligt sammanställningen ovan.

Såvitt UH kunnat finna bör utbyggnad, iståndsättning och underhåll av objekt (utbildningsanordning m m) i första hand åvila härför anställd personal vid förvaltningsavdelning (motsvarande). Vid vissa förband kan härutöver målpluton disponeras bl a för att förbättra utbildningsanordningar. För utbyggnad av utbildningsanordning har hittills i vissa fall arbetstrupp (särskilt inkallade sk effektiviseringsvärnpliktiga) utnyttjats. Av det i kapitel 4 anförda framgår att inkallelse av sådana värnpliktiga enligt UH mening icke vidare bör medgivas.

Mindre underhållsarbeten, för vilka arbetsinsatsen bedömts understiga två till tre timmar per vecka och för vilka speciella maskiner och verktyg m m icke erfordras, bör kunna utföras av dukningspersonal i samband med uppgifter före eller efter övningspass. Erforderlig tid för dessa arbetsuppgifter har inräknats i tilldelad tid för dukning m m.

12.4.3 Marinen

12.4.3.1 Beräkning av erforderligt arbetskraftsbehov för dukningstjänst m m vid normerade utbildningsanordningar

Grundutbildning av värnpliktiga

Värnpliktsstyrkan vid *flottan* uppgår enligt ÖB värnpliktsplan i genomsnitt till ca 4 300 värnpliktiga per år för tiden 1971/75. För att få ett underlag vid beräkningen av arbetskraftsbehovet för dukningstjänst m m har UH räknat med en fördelning av värnpliktsstyrkan med ca 20 % (850) för BÖS och 80 % (3 450) för KÖS.

Det årliga antalet arbetstimmar för dukningstjänst har beräknats till 5 000 timmar vid BÖS och 13 900 vid KÖS, varav 1 900 timmar vid vardera KÖS och BÖS avser framställning av illustrationsmateriel, foto-grafering m m.

Antalet arbetstimmar för regelmässig städning m m exklusive storstädning, golvvård m m har med hänsyn till golvyta och städfrekvens beräknats till ca 3 500 timmar per år för BÖS och ca 2 500 timmar per år för KÖS.

Det totala antalet arbetstimmar per år och skola för ovan angivna arbetsuppgifter framgår av bilaga 12: 12.

Antal arbetstimmar per år och värnpliktig i utbildningsstyrkan (exklusive framställning av illustrationsmateriel, foto m m) har bedömts till 3,5 timmar per år (se bilaga 12: 13).

Utbildningsstyrkan vid *kustartilleriet* enligt fastställt generalplan för respektive förband har beräknats uppgå för vardera av KA 1 och KA 2 till 800, för KA 3 till 350, för KA 4 till 575 och för KA 5 till 425 värnpliktiga, d v s totalt för kustartilleriet ca 2 950 värnpliktiga.

Det årliga antalet arbetstimmar för dukningstjänst, inklusive tid för framställning av illustrationsmateriel, foto-grafering m m som beräknats till ca 800 timmar per år och kustartilleriförband, uppgår till 4 000 vid vardera KA 1 och KA 2, 2 200 vid KA 3, 3 100 vid KA 4 och 2 500 vid KA 5.

Antal arbetstimmar för regelmässig städ-

ning m m uppgår totalt till ca 1 500–2 000 timmar per år och förband. Härvid har bortsetts från storstädning, golvvård m m samt drift, underhåll, tillsyn m m i samband med utnyttjande av bastu- och simanläggning för värnpliktiga och övrig personal, vilka arbetsuppgifter bör ombesörjas av för ändamålen anställd personal. Dukning, drift m m i samband med övningar i vattenutbildning vid KA 1 bör däremot ombesörjas av handräckningsvärnpliktiga ingående i dukningsenhet (-grupp).

Summa antal arbetstimmar per år och förband för ovan angivna arbetsuppgifter framgår av bilaga 12: 12.

Antal arbetstimmar per år och värnpliktig i utbildningsstyrka (exklusive framställning av illustrationsmateriel, foto m m) har beräknats till 4,0 timmar (se bilaga 12: 13).

Befälsutbildning m m

För befälsutbildning, inklusive skolors utbildningsbefäl, samt viss kursverksamhet inom *flottan* beräknas ett tillägg om ca 20 % av det sammanlagda antalet arbetstimmar enligt bilaga 12: 12, kolumnerna 3 och 4.

För andra än värnpliktiga elever vid vissa till BÖS förlagda skolor (kurser) har UH med hänsyn till elevantal och utbildningens omfattning m m bedömt behovet av arbetstimmar för dukningstjänst m m enligt sammanställningen på följande sida.

Arbetskraftsbehovet uppgår till sammanlagt ca 15 200 timmar, varav dock ca 3 100 timmar avgår vilka inräknats i utbildningsstyrkans tid enligt bilaga 12: 12 kolumn 3, d v s 5 000 timmar för dukning minskat med 1 900 timmar för framställning av illustrationsmateriel m m. För ovan angivna skolor (kurser) behövs således för dukningstjänst m m ca 12 100 timmar.

För KSS har arbetskraftsbehovet för dukningstjänst m m bedömts till ca 5 700 timmar per år.

För att inom *kustartilleriet* tillgodose behovet av arbetsinsatser för särskilda kurser vid vissa förband samt för dukning, transporter m m vid utbildningsanordningar inom

BÖS

Skola/utbildningsanordning	Ungefärligt antal timmar per år	
Vapenofficersskola	1 900	}
Marinens underofficersskola		
Artilleriskola	1 900	
Maskinskola	1 900	
Minskola	—	*
Signalskola	—	*
Skyddsskola	3 800	
Stridssjukvårdsskola	—	*
Teleskola	1 900	
Ubåts- och ubåtsjaktsskola	—	*
Mimer	—	*
Vidar	—	*
Valrossen	—	*
Idrottsdetalj	3 800	}
Igenkänningsdetalj		
Närförsvardet		

Anm

* Skola (utbildningsanordning) där dukning, drift m m beräknats bli ombesörjd av lärare/instruktör i huvudsak med hjälp av värnpliktiga under utbildning (övande trupp). Erforderlig regelmässig städning och eventuellt biträde med dukning m m i begränsad omfattning beräknas ske genom dukningsenhetens (-grupps) försorg.

ytterområden (-förläggningar) har UH bedömt det vara nödvändigt med ett tillägg med visst antal arbetstimmar för respektive förband enligt sammanställningen här nedan (se även bilaga 12: 12).

Krigsförbandsövning

För krigsförbandsövning vid *flottan* beräknas personalbehovet för dukning m m vid genomförande av basövning (markstrids-tjänst) uppgå till ca 0,5 % av inkallad krigsförbandsstyrka. Härvid förutsätts att krigsförbandsstyrkan avses bli utbildad vid utbildningsanordningar i anslutning till närliggande fredsforband (se bilaga 12: 13).

För *kustartilleriet* har erforderligt antal arbetstimmar för dukningstjänst under veckorna B 1 och B 2 inräknats i normalarbetskraftsbehovet för fredsforbandet. Under veckorna F 1 och F 2 tillgodoses arbetskraftsbehovet med ett tillskott av särskilt inkallade handräckningsvärnpliktiga till ett antal motsvarande i genomsnitt 0,6 % av inkallad krigsförbandsstyrka (se bilaga 12: 13).

Särskild övning

För *flottan* har något behov av extra arbetskraft för dukningstjänst under särskild övning icke bedömts föreligga.

För *kustartilleriet* har erforderligt antal arbetstimmar för dukningstjänst under särskild övning inräknats i normalarbetskraftsbehovet för fredsforbandet (se bilaga 12: 12).

För förekommande befälsutbildning, särskild övning och krigsförbandsövning veckorna B 1 och B 2 vid *kustartilleriet* beräknas ett tillägg om ca 35 % av sammanlagda antalet arbetstimmar enligt bilaga 12: 12, kolumn 3 och 4.

Sammanställning över arbetskraftsbehov för dukningstjänst m m vid flottan och kustartilleriet, angivet i antal arbetstimmar per år och förband/skola har gjorts i bilaga 12: 12.

12.4.3.2 Behov av personal – befäl och handräckningsvärnpliktiga – för inre och yttre utbildningsanordningar

UH har i ovannämnda sammanställning, bilaga 12: 12, redovisat det beräknade to-

Förband	Utbildningsanordning/skola	Arbetstimmar för		Summa tillägg arbetstimmar
		dukning	transporter mm	
KA 1	Övningshall för vattenutbildning (C 9)	1 900	1 900	3 800
KA 2	KA-mekanikerskola	1 900	1 900	3 800
KA 3	—	—	1 900	1 900
KA 4	Marinens sjukvårdsskola	2 850	1 900	4 750
	Instruktörsskola			
	KA-radarskola			
KA 5	—	—	1 900	1 900

tala arbetskraftbehovet för dukningstjänst m m vid marinens skolor och förband.

UH har i detta sammanhang endast överlagsmässigt granskat behovet av personal för den direkta arbetsledningen av de i dukningsenheten ingående handräckningsvärnpliktiga.

Härutöver tillkommer behov av befäl för ledning, samordning och administration bl a av de i utbildningsfunktionen ingående objekten (lokaler, anordningar m m). Detta behov redovisas emellertid icke i bilagorna eftersom behovet faller utanför dukningstjänstens område.

Som *arbetsledare* för de i dukningsenheten ingående handräckningsvärnpliktiga har UH räknat med personal på sätt som framgår av följande avsnitt, i vilket även anges det av UH beräknade behovet av sådana värnpliktiga.

Flottan

Vid KSS behövs ett äldre underbefäl ur flottan eller kustartilleriet för att leda dukningsverksamheten vid inre och yttre utbildningsanordningar med en arbetsstyrka om sex handräckningsvärnpliktiga med sex månaders produktionsskede.

För BÖS har UH bedömt att något behov av särskild arbetsledare för dukningstjänst m m ej erfordras med hänsyn till att utbildningsanordningarna i huvudsak består av specialsalar (-anordningar) med undervisningsmateriel av permanent natur och att undervisningen som även omfattar tillsyn m m av utbildningsanordningarna kan ombesörjas av speciallärare/instruktörer.

UH beräknar dukningsstyrkan till 26 handräckningsvärnpliktiga med sex månaders produktionsskede att fördelas enligt skolchefens närmare bestämmande för att biträda lärare/instruktör med arbetsuppgifter inom dukningstjänstens område.

För KÖS (exklusive Rosenholm) har UH räknat med ett äldre underbefäl ur flottan för att planera och leda verksamheten vid förekommande utbildningsanordningar inklusive de anordningar som finns på Stumholmen.

Dukningstjänsten vid Rosenholm ankommer närmast på personal ur KA 2. En arbetsledare ur KÖS ingår dock i det för Rosenholm beräknade befälsbehovet.

Antal handräckningsvärnpliktiga för dukningstjänst vid KÖS beräknar UH till 25 värnpliktiga som preliminärt bör fördelas sålunda:

Vid bataljonerna Sparre och af Trolle m fl bör ca 14 handräckningsvärnpliktiga med sex månaders produktionsskede avses för dukning, drift m m av inomhusanordningar samt utbildningsanordningar belägna på Stumholmen.

Vid Rosenholm bör ca 11 handräckningsvärnpliktiga med sex månaders produktionsskede ingå i dukningsenheten för den till Rosenholm förlagda utbildningen (KÖS, KA 2 m fl).

Kustartilleriet

För varje kustartilleriförband utom KA 2 räknar UH med ett behov av två äldre underbefäl för att leda dukningsverksamheten. Såsom medhjälpare behövs de handräckningsvärnpliktiga som redovisas i bilaga 12: 12.

För KA 2 inklusive Rosenholm räknar UH med fyra äldre underbefäl, nämligen tre ur kustartilleriet och en ur flottan (KÖS) för att leda dukningsverksamheten. Ett förslag till fördelning av arbetsledarna och handräckningsvärnpliktiga med sex månaders produktionsskede för dukningstjänst på olika förläggingsplatser (övningsområde) lämnas i följande sammanställning.

Förläggingsplats	Äldre underbefäl	Hdrvpl
Gräsvik	1	6
Kungsholmsfort	—	2
Rosenholm	3 ¹	17 ²

¹ Varav ett ur KÖS.

² Varav 11 ur KÖS.

12.4.3.3 Principförslag till personalorganisation för dukningsfunktionen inom marinen

Ett förslag till *principorganisation för dukningsenheter* inom *kustartilleriet* lämnas i bilaga 12: 14.

UH vill erinra om nödvändigheten av att arbetsledare för inre eller yttre utbildningsanordningar sinsemellan skall kunna ersätta varandra och att vid tillfällig toppbelastning i princip hela dukningsenheten allt efter behov skall kunna insättas vid skilda utbildningsanordningar.

Beträffande *flottans* centrala utbildningsanstalter vill UH framhålla att särskilt BÖS och KÖS är lokalt sett så särpräglade i förhållande till andra utbildningsanstalter att det bör få ankomma på chefen för marinen att närmare bestämma hur organisationen av dukningsenheterna vid flottans skolor bör utformas. Enligt vad UH inhämtat pågår för närvarande inom marinstaben en granskning av de förslag som cheferna för BÖS och KÖS ingivit i fråga om organisationen av dessa skolor.

En sammanställning av det av UH beräknade totala behovet av befäl – exklusive huvudman – och handräckningsvärnpliktiga för dukningstjänst inom marinen framgår av sammanställningen i bilaga 12: 15.

Det sammanlagda behovet av befäl och handräckningsvärnpliktiga för dukningstjänsten inom marinen beräknas till 14 respektive 117 (se bilaga 12: 15).

12.4.4 Flygvapnet

12.4.4.1 Allmänt

Såsom tidigare nämnts kan de synpunkter och beräkningsmetoder som kommit till användning för dukningstjänst inom armén i väsentliga delar tillämpas även inom flygvapnet. Detta gäller såväl fördelningen i stort av arbetsuppgifterna mellan övande trupp och dukningsenhet som riktvärden för beräkning av arbetskraftsbehovet för dukning m m dvs

övningspassens längd,

tillgodoseendet av arbetsinsatser för duk-

ning vid toppbelastning,

metoden att beräkna behovet av arbetsinsatser för dukning i minuter per plutons-timme för olika utbildningsanordningar,

beräkning av arbetsinsatser för underhåll m m av utbildningsanordningar och regelmässig städning samt

årsarbetstid för befäl och värnpliktiga m fl ingående i dukningsenhet.

Det bör här erinras om att antalet utbildningsanordningar av olika slag är väsentligt mindre än inom armén och marinen. Dessamma gäller tiden för framställning av illustrationsmateriel m m, som kan uppskattas till bara ca 50 timmar per år och som utförs vid flygflottiljs fotodetalj.

12.4.4.2 Utnyttjandefrekvens av utbildningsanordningar och arbetskraftsbehov för grundutbildning av värnpliktiga vid normalflottilj

Antalet värnpliktiga som ingår i en normalflottiljs utbildningsstyrka är väsentligt lägre än vid ett normalförband inom armén och beräknas uppgå till ca 400 värnpliktiga som organiseras på ca 12 utbildningsenheter (-plutoner), tidsmässigt fördelade på fyra utbildningsomgångar.

Beräknat antal utbildningstimmar (plutonstimmar) respektive arbetstimmar för normerade utbildningsanordningar redovisas i bilaga 12: 17.

För att lättare kunna nyttja bilagan med hänsyn till respektive förbands utbildningsstyrka m m har denna liksom för armén omsatts till antal arbetstimmar per år och värnpliktig under grundutbildning. Härtill kommer ett beräknat antal arbetstimmar för regelmässig städning m m av utbildningsanordningarna. Arbetstiden för dukningstjänst m m blir i genomsnitt

5 arbetstimmar per år och värnpliktig som ingår i utbildningsstyrkan, dvs ca 2 000 timmar vid en utbildningsstyrka om 400 värnpliktiga samt

1 400 arbetstimmar per år och flygflottilj för regelmässig städning och visst underhåll som ej åvilar förvaltningsavdelning (se bilaga 12: 18).

Vid vissa flottiljer tillkommer ett extra behov av arbetskraft därför att till dem anslutits vissa andra skolor (utbildningslinjer). Så är fallet vid F 5, F 14, F 16 och F 18.

12.4.4.3 Behov av arbetskraft för dukning under krigsförbandsövning och särskild övning samt för befälsutbildning m m

Under *krigsförbandsövning* behövs tillgång till vissa utbildningsanordningar för basbataljon.

Därvid bör i första hand befintliga utbildningsanordningar vid näraliggande fredsförband, även inom andra försvarsgrenar, utnyttjas om anordningen ligger inom rimligt avstånd.

Erforderligt arbetskraftsbehov för dukning, transport av övningsmateriel m m kan såvitt UH kunnat bedöma ske genom att i första hand värnpliktiga från baskompani ställs till förfogande, eventuellt även genom utnyttjande av dukningsenheten vissa tider. Således behöver inkallelse av särskilda handräckningsvärnpliktiga för krigsförbandsövning icke ske.

Det bedömda behovet av arbetsinsatser för *särskild övning* bör oftast kunna inräknas i normalarbetskraftsbehovet för fredsfloattiljen.

För *befälsutbildning* av flygande personal, tekniker m fl bör räknas med ett särskilt tillskott av arbetskraft.

För att tillgodose det totala arbetskraftsbehovet vid krigsförbandsövning, särskild övning och för ovannämnda befälsutbildning bör man räkna med ett tillägg, bedömt till 30 % av arbetskraftsbehovet för grundutbildning av värnpliktiga.

Härtill kommer ett ytterligare tillägg för gångtid och tid för iordningsställande av utbildningsanordningarna (ställtid) samt för oförutsedda uppgifter om ca 20 % av det sammanlagda arbetskraftsbehovet för grundutbildning, krigsförbandsövning, särskild övning och för befälsutbildning.

12.4.4.4 Sammanställning av arbetskraftsbehov för dukningstjänst m m vid flygvapnets flottiljer och skolor

En sammanställning av erforderligt antal arbetstimmar per år och flottilj (skolor) har gjorts i bilaga 12: 18.

På grundval av det bedömda nettoarbetstidsuttaget – 1 900 timmar per år för två värnpliktiga med sex månaders produktions-skede enligt punkt 12.4.1.8 – skulle behovet av handräckningsvärnpliktiga för dukningstjänst m m vid normalflottilj uppgå till sex handräckningsvärnpliktiga.

UH har emellertid i samband med gotlandsförsöken konstaterat att för dukning, drift, transport m m vid vissa typer av övningar, främst i motståndsområden (-nästen) för utbildning i strid med lös eller skarp ammunition, krävs en viss ökning av antalet handräckningsvärnpliktiga. Med hänsyn härtill bedömer UH att antalet handräckningsvärnpliktiga i dukningsenhet (-grupp) för normalflottilj bör vara åtta med sex månaders produktions-skede.

12.4.4.5 Principförslag till personalorganisation för dukningsfunktionen vid normalflottilj

UH har i sammanställningen i bilaga 12: 18 redovisat det beräknade totala normalarbetskraftsbehovet för dukningstjänst m m vid normalflottilj och skolor.

I det föregående har framhållits att det utöver personal för direkt arbetsledning av de i dukningsenheten ingående handräckningsvärnpliktiga föreligger behov av befäl för ledning, samordning och administration bl a av i utbildningsfunktionen ingående objekt m m. Detta behov faller dock utanför dukningstjänstens område och redovisas därför inte i bilagorna.

UH har endast överslagsmässigt granskat behovet av personal för den direkta arbetsledningen av i dukningsenheten (-gruppen) ingående handräckningsvärnpliktiga. Som *arbetsledare* för dessa har UH räknat med följande personal vid samtliga flottiljer utom F 14 och F 18.

En arbetsledare (äldre underbefäl/flygtekniker) för att planera och leda dukningsverksamheten vid förekommande utbildningsanordningar enligt bilaga 12: 17. Såsom medhjälpare åt denne räknar UH såsom tidigare nämnts med ett behov av åtta handräckningsvärnpliktiga med sex månaders produktionskede.

Vid F 14 och F 18, till vilka ett flertal skolor (utbildningslinjer) koncentrerats, räknar UH med två arbetsledare (äldre underbefäl/flygtekniker). Såsom medhjälpare åt dem räknar UH här med ett behov av 12 handräckningsvärnpliktiga med sex månaders produktionskede.

Arbetsuppgifter för arbetsledarna omfattar dukning, drift, kontroll av regelmässig städning, framställning av illustrationsmateriel, fototjänst m m.

Arbetsledarna skall kunna ersätta varandra. Hela dukningsenheten skall allt efter behov kunna insättas vid skilda utbildningsanordningar oavsett om dessa är att hänföra till inomhus- eller utomhusanordningar.

UH förslag till *principorganisation av dukningsenhet m m vid flygflottilj* framgår av bilaga 12: 19.

Det beräknade *behovet av befäl* – exklusive huvudman – och *handräckningsvärnpliktiga* för inre och yttre utbildningsanordningar vid respektive förband *inom flygvapnet* framgår av sammanställningen i bilaga 12: 20.

12.4.5 Totalbehov av befäl och handräckningsvärnpliktiga för dukningsfunktionen inom försvarsgrenarna

Det beräknade *totala behovet av befäl och handräckningsvärnpliktiga för dukningstjänst inom försvarsgrenarna* framgår av sammanställningen på nästa spalt.

12.5 Tillverkning av målmateriel

För att dukningsfunktionen skall nå avsedd effekt måste tillverkningen av målmateriel organiseras mera rationellt än som för närvarande är fallet om handräckningsvärnpliktiga används för sådana yrkesbetonade ar-

Försvarsgren	Äldre underbefäl	Handräckningsvärnpliktiga med sex månaders produktionskede
Armén	117	795
Marinen	14	117
Flottan	(3)	(57)
Kustartilleriet	(11)	(60)
Flygvapnet	17	128
Summa	148	1 040

betsuppgifter vilka huvudsakligen består av snickeriarbeten, ofta serietillverkade. För sådana uppgifter bör enligt statsmakternas år 1969 meddelade beslut företrädesvis avses anställd personal. Tillverkningen av målmateriel sker dessutom i eller i anslutning till målmaterieförråd som principiellt bör hänföras till och ingå i den övriga förrådsverksamheten. UH anser att värnpliktiga i princip icke bör avses för arbeten i förråd och att de således ej heller av denna anledning bör användas i målmaterieförråden. Tillverkningen av målmateriel vid förband och skolor m m bör i stället ankomma på den i förrådstjänst anställda personalen.

Erfarenheterna från försöksverksamheten vid gotlandsförbanden utvisar emellertid att målmaterieltillverkningen med fördel kan ske centralt för flera förband inom samma garnisonsort och även för förband på längre avstånd från orten om gynnsamma transportförbindelser föreligger, såsom förhållandet är beträffande GK/KA 3. Enligt UH mening bör därför en motsvarande centralisering av målmaterieltillverkningen komma till stånd även för andra förband belägna inom en garnisonsort eller i anslutning till denna.

Behovet av färdigställd målmateriel varierar emellertid starkt under ett utbildningsår. Under repetitionsutbildningsperioder blir behovet räknat per utbildningsdag väsentligt större än det genomsnittliga. Genom en förutseende planering av arbetet bör dock behovet av målmateriel kunna tillgodoses även under dylika perioder.

UH har i närmast föregående kapitel framlagt vissa förslag till gemensamma körcentraler för förband inom samma garni-

sonsort. UH har därvid kommit till den uppfattningen att om förutsättningar föreligger för en centralisering av transportverksamheten inom en garnisonsort bör betingelserna i de flesta fall vara gynnsamma för en centralisering även av målmaterielltillverkningen. Om lokala förutsättningar för själva tillverkningen i nuläget inte skulle föreligga bör sådana enligt UH mening tillskapas så snart som möjligt genom vederbörande centrala myndigheters försorg vid projektering eller utbyggnad av skjutbanor m m. Sortimentet av målmateriel bör så långt möjligt begränsas. Därför bör särskilt eftersträvas att enhetliga mått på tavelställ och målmateriel m m kommer till användning försvargrenarna och truppslagen emellan. De garnisonsorter där enligt UH bedömande en centralisering efter hand bör kunna komma till stånd anges i bilaga 12: 21. I bilagan upptas de förband som berörs av en sådan centralisering.

Av bilagan framgår även behovet av arbetskraft som beräknats med ledning bl a av studierna på Gotland. Arbetskraftsbehovet är beräknat efter *normen en förrådsman för en grundutbildningskontingent om ca 1 000 värnpliktiga och en årlig repetitionsövningsstyrka om ca 4 000 värnpliktiga.*

Den här föreslagna tilldelningen av arbetskraft kan behöva omprövas sedan en centralisering av målmaterielltillverkningen skett och tillräckliga erfarenheter därav vunnits.

Behovet av målmateriel bör emellertid åtminstone i viss omfattning kunna tillgodoses genom köp av tjänster, dvs genom beställning av viss materiel som hel- eller halvfabrikat hos etablerat snickeriföretag, vilket kan visa sig vara fördelaktigt särskilt inom garnisonsorter med flera förband.

12.6 Av chefen för armén bedrivna försök avseende dukning m m

Chefen för armén har, utöver den försöksverksamhet som bedrivits vid förbanden inom Gotlands militärkommando, anordnat liknande försök fast i begränsad omfattning

vid I 12 och P 2 under tiden november 1969–februari 1970. Erfarenheterna av försöken visade sig vara så goda att chefen för armén i skrivelse den 11 augusti 1970 hemställde om Kungl. Maj:ts medgivande att inom armén försöksvis tillämpa viss principorganisation för dukningstjänst m m vid de förband som bedömdes kunna göra detta inom ramen för befintliga resurser, bl a genom omfördelning av överskott på handräkningsvärnpliktiga.

Kungl. Maj:t medgav den 2 oktober 1970 att sådana försök fick anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med det av chefen för armén ingivna principförslaget. Genom arméorder har föreskrifter meddelats för försök med en sådan driftsorganisation för utbildningsanordningar motsvarande i stort sett den av UH föreslagna dukningsenheten vid ett normalförband inom armén. Försök har bedrivits vid P 18, A 7 och Lv 2 samt därutöver vid I 2, I 3, I 11, I 12, I 14, K 4, P 2, P 4, P 6, A 3, A 6, A 9, Ing 1 och Ing 2.

Ifrågavarande driftsorganisation ombesörjer sålunda åtgärder före, under och efter övningspass av motsvarande slag som dukningsenheten och den personal som enligt UH förslag i kapitel 13 bör svara för säkerhetstjänst på skjutfält. Även chefen för armén anser att göromålen i regel är av sådan art att de kan utföras av härför lämpliga handräkningsvärnpliktiga vilka framdeles bör utväljas för ändamålet redan vid inskrivningsförrättningarna.

Utformningen av driftsorganisationen överensstämmer i sina huvuddrag med den av UH för dukningsenheten föreslagna med den skillnaden att arbetsgrupperna enligt chefens för armén förslag har skilda uppgifter medan UH i sitt organisationsförslag förordar en mera flexibel användning av dukningsenhetens arbetsledare och värnpliktiga. De bör enligt UH mening vid behov kunna insättas i sin helhet för att särskilt vid arbetstoppar inom utbildningsverksamheten gemensamt lösa de arbetsuppgifter som är mest angelägna.

Fördelningen av göromålen på olika arbetsområden mellan de i driftsorganisationen ingående arbetsgrupperna för dukning

och drift m m av utbildningsanordningar inomhus och utomhus är i allt väsentligt densamma som UH i det föregående har föreslagit. Detsamma gäller fördelningen av arbetsuppgifterna mellan driftsorganisationen och övande trupp m fl.

13.1 *Bakgrund*

Försvarets skjutfält utnyttjas för fält- och stridsskjutningar med olika vapen samt i flera fall som grupperings-, manöver- och stridsövningsfält för kompani och bataljon under grundutbildning och repetitionsutbildning. Härtill kommer att ett flertal av förbandens utbildningsanordningar – främst de som är avsedda för övning med skarp ammunition – förlagts till skjutfälten. När fälten används för stridsskjutningar eller då vissa målanordningar avsedda för skarp ammunition utnyttjas kommer nämligen de av säkerhetskrav föranledda riskområdena som regel att ligga så att fälten i övrigt bara i mycket begränsad omfattning kan utnyttjas för andra övningar. Dylika förhållanden medför att konkurrenssituationer uppkommer eftersom skjutfälten i regel icke torde vara tilltagna för att samtidigt tillgodose en så omfattande verksamhet.

En noggrann reglering av fältens användning måste därför ske så att deras kapacitet kan utnyttjas i så stor utsträckning som möjligt samtidigt som säkerheten beaktas.

13.2 *Personal för säkerhetstjänst vid skjutfält i allmänhet*

Vid skjutfält, avsedda för övningar med skarp ammunition för eldhandvapen, stridsfordon och vapen för indirekt eld, måste de

skjutande enheterna regelmässigt hänvisas till vissa skjutområden och gemensamma riskområden. En väsentlig förutsättning för att detta skall kunna ske är att säkerhetstjänsten vid fälten samordnas.

Samordningen bör ske centralt med hänsyn till att de skjutande enheterna även kan utgöras av kontingenter tillhörande andra förband, frivilligorganisationer etc. Härtill kommer att fältets fördelning på stridsskjutningsdagar (motsvarande) och skutfria dagar måste regleras centralt. Det synes därför lämpligt att samma organ som inom vederbörligt fredsförband svarar för fältets och utbildningsanordningarnas tidsmässiga fördelning i stort även bär ansvaret för den stabsmässiga handläggningen av säkerhetstjänsten. Det rutinmässiga och praktiska genomförandet av säkerhetsåtgärderna synes däremot även kunna uppdras åt den större utbildningsenhet (bataljon, krigsförband) som för viss längre tid tilldelats stridsskjutningsterrängen m m. För att kunna vidta ovannämnda säkerhetsåtgärder bör den aktuella enheten tilldelas ett för uppgiften särskilt avsett befäl som allt efter uppgiftens omfattning torde kunna utnyttjas även för andra uppgifter av deltidskaraktär.

Säkerhetstjänsten på skjutfält i allmänhet synes främst omfatta

sammanställning av från övningsledare inkomna beställningar på avlysning, beräkning av riskområden, utskrivning av skjutvarningar och fällningsorder för spärran-

ordningar,

utsändning (uppsättning) av skjutvarningar,

fällning och resning av tavlor och bommar, hissning och halning av varningsflaggor före och efter skjutning, i vissa fall utplacering och instruerande av poster, iordningsställande av sambandsmedel samt

underhåll av uppsatta sk förbudsskyltar, upplysningstavlor, varningstavlor och spärrbommar jämte förekommande signalanordningar.

Genomsnittligt sett torde inom huvuddelen av arméns och marinens skjutfält finnas eller planeras 8–12 skjutområden inklusive handgranatsbanor och sprängplatser. Områdena avgränsas med ca 15–20 spärrbommar vid vägar och ca 15–20 varningstavlor. Vidare finns fasta förbudsskyltar uppsatta runt skjutfälten.

Flygvapnets egna fält är som regel av mindre omfattning.

Arbetskraftsbehovet för ovannämnda uppgifter torde i medeltal kunna beräknas sålunda

a) Sammanställning och beräkning av riskområden – ca tre till fyra timmar per vecka.

b) Utsändning och uppsättning av skjutvarningar (två gånger/vecka) – ca fyra till fem timmar per vecka.

c) Fällning och resning av tavlor och bommar m m jämte anmälan för skjutledare – ca 10–15 arbetstimmar per vecka.

d) Det årliga underhållet av förbudsskyltar, bommar, tavlor m m jämte nedhuggning och gallring av uppvuxen skymmande vegetation – ca 100 arbetstimmar per år.

e) Vid behov utplacering och instruerande av poster samt iordningsställande av sambandsmedel.

Arbetsuppgifter enligt a), del av b) samt e) synes böra ankomma på befäl. Det årliga underhållet enligt d) bör åläggas kasernvårdsavdelningen. Återstående arbetsuppgifter skulle då omfatta något mera än 10–15 timmar per vecka, avrundat ca 500–750 arbetstimmar per år. Eftersom genomförandet av säkerhetsåtgärderna måste ske på kort tid erfordras i regel två man. Med hän-

syn till att säkerhetstjänsten måste kunna fungera ständigt, oberoende av sjukdom eller annat bortfall av arbetskraft, bör arbetsstyrkan beräknas med 50 % personalreserv. Härigenom uppkommet överskott av arbetstid bör utnyttjas för arbetsuppgifter, främst för dukningstjänsten.

Handräkningsvärnpliktiga synes lämpligen efter utbildning kunna användas för ovannämnda återstående arbetsuppgifter. De benämns i det följande skjutfältssordonnanser. För sin tjänst bör de inneha körkort (bil eller motorcykel) samt helst kunna skriva maskin.

Vid vissa av marinens ytterförläggningar synes erforderlig säkerhetspersonal kunna tillhandahållas av det övande förbandet.

Vid beräkning av personalbehovet per förband för säkerhetstjänst har ovannämnda personalreserv avsetts som reserv även för dukningstjänsten men redovisas här under säkerhetstjänst.

För säkerhetstjänst vid skjutfält i allmänhet beräknar UH antalet handräkningsvärnpliktiga med sex månaders produktionskedje till 220 vid armén och 18 vid marinen. För flygvapnet beräknas inte något behov av särskilda skjutfältssordonnanser med hänsyn till skjutfältens mindre omfattning.

Av bilaga 13: 1 framgår den närmare fördelningen av skjutfältssordonnanser till förband med egna stridsskjutningsfält. I de fall ett förband hänvisas till ett annat förbands fält bör det sistnämndas säkerhetspersonal utnyttjas. Förband som saknar stridsskjutningsfält har således icke tilldelats skjutfältssordonnanser. Detta gäller även för vissa skjutfält med riskområde över vatten och med ringa utsträckning över land.

Behovet av arbetsledare behandlas i ett sammanhang under punkt 13.3.2.

13.3 Personal för säkerhetstjänst med hänsyn till luftrum och havsområde vid skjutplatser

13.3.1 Allmänt

Med stöd av Kungl Maj:ts beslut den 10 december 1965 angående åtgärder till förekommande av vådaskjutning av luftfartyg m m har i försvarsgrenarnas säkerhetsinstruktioner meddelats föreskrifter i ämnet. Den civila luftfartens och sjöfartens (sjösportens) utveckling har medfört en successiv skärpning av säkerhetskraven. En här emot svarande utbyggnad av säkerhetssystemen vid bl a arméns skjutplatser är därför under genomförande. I systemen kommer att i ökad omfattning ingå mera avancerade hjälpmedel bl a i form av radarstationer.

Övervakning av luftrummet måste sålunda vid vissa skjutplatser utföras med radar. Med hänsyn till de stora skottvidderna måste även övervakning av havsområdet (vattenområdet) utföras med radar. För observation erfordras radar för havsövervakning vid exempelvis arméns skjutplatser vid Falsterbo, Hammars backar, Ravlunda, Rinkaby, Ringenäs, Kråk, Utö, Väddö, Åstön, Tåme och Tofta.

Övervakningen med radar ger emellertid icke tillräcklig säkerhet på låga höjder utan måste kompletteras med observatörer (ögonspaning).

Vid vissa av skjutplatserna synes det dessutom nödvändigt att ytterligare komplettera övervakningsanordningarna med båtar, vissa försedda med navigeringsradar. Härigenom finns även möjlighet att varna fiskebåtar, nöjesseglare m fl för att gå in i riskområde för skjutning.

Ett relativt omfattande sambandsnät erfordras för rapportering så att skjutning snabbt kan avbrytas för att undvika vådabeskjutning av flygplan, båtar m m.

Uppgifterna att handha radarutrustningar för övervakning av luftrum och havsområde samt båtar för avpatrullering m m av havs- och vattenområden är enligt UH av sådan art att de bör kunna anförtros åt handräckningsvärnpliktiga som erhållit sär-

skild utbildning härför.

Motsvarande verksamhet vid marinen äger främst rum på ytterförläggningar. Genom att de skjutande förbanden som regel tilldelas materiel lämplig även för ovan nämnda övervakningsuppgifter synes särskilda handräckningsvärnpliktiga inte erforderliga. Den Berga örlogsskolor tillhöriga skjutstationen på Stabboön motsvarar ett skjutfält med verksamhet året runt. Bland annat på grund av skjutstationens belägenhet i yttersta delen av Stockholms skärgård anser UH att ej heller här handräckningsvärnpliktiga bör avses för denna verksamhet.

Någon verksamhet av ifrågavarande slag förekommer inte vid flygvapnet.

13.3.2 Personalbehov

De handräckningsvärnpliktiga som behövs för ovan nämnda uppgifter bör utväljas med särskilt beaktande av uppgifternas art samt vid tjänstgöring vid spaningsradarstation stå under ledning av den tekniker eller det radarutbildade befäl som svarar för stationernas ständiga tillsyn. UH förutsätter därför att de handräckningsvärnpliktiga vid radarstationerna utbildas till radaroperatörer. Övriga sådana värnpliktiga som redan vid uttagningen bör ha viss båtvana bör få komplettera sin utbildning som båtstyrare.

UH beräknar behovet av årsinsatser för ovan nämnda uppgifter på nedanstående sätt.

För betjäning av spaningsradarstationer vid Hammars backar (P7), Tofta (A7), Ringenäs (Lv 6) och Tåme (Lv 7) åtgår sammanlagt 12 radarobservatörer. Dessa bör fördelas på Lv 4, Lv 2, Lv 6 och Lv 7 med tre vid varje förband, eftersom dessa skall betjäna ovan nämnda stationer.

För betjäning av radarstationer av marin typ bör P 1, P 2, P 4, P 7, A 3, A 7, Lv 3, Lv 4, Lv 5 och Lv 6 tilldelas två radaroperatörer och två båtstyrare per förband. Lv 7 bör endast tilldelas två radaroperatörer. Härutöver bör P 1 och P 2 tilldelas vardera ytterligare två värnpliktiga med hänsyn till att det finns radarstationer även i båt. Det sammanlagda behovet uppgår därmed till

26 radarobservatörer/radaroperatörer och 20 båtstyrare.

För att tillgodose det beräknade behovet av årsinsatser med handräckningsvärnpliktiga med sex månaders produktionskedde erfordras således tillgång till 24 radarobservatörer för spaningsradarstationer, 52 radaroperatörer för marin radar och 40 båtstyrare.

Med hänsyn till den erforderliga utbildningens speciella karaktär samt behovet av instruktörer förordar UH att utbildningen centraliseras till ett fåtal förband. Denna fråga bör utredas närmare av chefen för armén.

Såvitt UH kunnat finna torde ovannämnda arbetsuppgifter vid flertalet förband icke få den omfattningen att de handräckningsvärnpliktiga blir kontinuerligt sysselsatta härmed. De bör därför utnyttjas jämväl för andra uppgifter. Härvid bör främst dukningstjänst och skötsel av vissa målanordningar ifrågakomma, eftersom ett flertal av dessa anordningar är lokaliserade till skjutfälten. För att vid behov komplettera säkerhetstjänsten vid skjutfälten i fråga om telefonposter, ordonnanser m m bör värnpliktiga ur förekommande målplutoner utnyttjas.

Som ett resultat av 1971 års avtalsverksamhet har såvitt UH kunnat finna de flesta av de förband som innehar större skjutfält eller sådana skjutfält (-platser), för vilka särskild säkerhetstjänst och materiel för övervakning av luftrum och havsområde är nödvändig, tillförts erforderliga tjänster för äldre underbefäl.

13.4 *Personal för säkerhetstjänst vid flygvapnets bomb- och skjutfält*

13.4.1 *Bakgrund*

För skjutningar och bombfällningar av olika slag utnyttjar flygvapnets flottiljer särskilda skjutplatser. I några fall kan en flottilj svara för flera olika skjutplatser vilka emellertid används även av andra förband.

Flera av skjutplatserna är försedda med mätcentraler och mätstationer för nedslagsobservationer och markering samt betong-

bunkers. Mellan dessa anordningar finns ett särskilt sambandsnät.

Som mål vid raket- och automatkanon-skjutningar används måltavlor samt vid vissa bombfällningar oftast pyramider av trä. Vid mera omfattande skjutningar uppbyggs särskilda målgrupper.

Ett flertal av skjutplatserna är belägna på öar eller vid havs-(vatten-)områden. Detta medför att målpersonalen på öar måste transporteras till och från dessa per båt. Transporterna ombesörjs i regel av särskild båtpersonal vilken som huvuduppgift kan ha att svara för flygräddningstjänsten över havs-(vatten-)området i samband med skjutningarna.

13.4.2 *Arbetsuppgifter och personalbehov*

Bortses från behovet av arbetsledare kan arbetsuppgifterna i stort uppdelas på båt-tjänst och måltjänst.

De värnpliktiga i båttjänst - båtgarstar - svarar under båtförmannen för båtens skötsel, drift och vård samt i regel för båtens manövrering under gång. UH finner dessa arbetsuppgifter lämpliga för handräckningsvärnpliktiga med båtvana.

I flygvapnets krigsorganisation ingår emellertid befattningar för båtstyrare (båtgarstar). Det årliga omsättningsbehovet härav understiger dock väsentligt fredsbehovet. Med hänsyn härtill ifrågasätter UH om icke skillnaden mellan fredsbehovet och krigsorganisationens omsättningsbehov bör täckas med handräckningsvärnpliktiga.

Det totala fredsbehovet av båtstyrare (båtgarstar) med särskild utbildning beräknas för flygvapnet till sammanlagt åtta, varav två vid vardera av F 4 och F 7 samt fyra vid F 17.

Målpersonalen har att under skjutningar bemanna på skjutplatserna befintliga målcentraler m m samt tjänstgöra som säkerhetsposter. Personalen har vidare att svara för förekommande målmateriels underhåll.

Enligt ett tidigare förslag av dåvarande statens organisationsnämnd bör målpersonalen utgöras av handräckningsvärnpliktiga. UH delar denna uppfattning. Fältdugli-

ga värnpliktiga som är att hänföra till s k B-delsvärnpliktiga bör således ej användas för ifrågavarande uppgifter. UH återkommer i det följande till detta spörsmål.

Skjutplatserna utnyttjas emellertid icke kontinuerligt. Med hänsyn härtill bör målpersonalen tas i anspråk även för andra ändamål, främst för dukning och underhåll av yttre utbildningsanordningar.

UH beräknar det sammanlagda behovet av handräckningsvärnpliktiga för måltjänst m m till ca 220 med sex månaders produktionskedje. Den närmare fördelningen av de värnpliktiga framgår av sammanställningen i bilaga 13: 2.

14.1 *Lägrens utformning, lokalisering m m*

UH har i sitt delbetänkande i juni 1968 »Vissa personal- och driftfrågor vid militära matinträttningar och mässar» lämnat en beskrivning av krigsmaktens läger samt andra icke permanent belagda förläggningar. UH inriktade därvid sina undersökningar och förslag främst på hur behovet av arbetskraft borde tillgodoses med avseende på mathållningsfunktionen. I det följande behandlar UH förplägnadsfrågor endast i de fall att det behövs en belysning av dessa frågor i anslutning till övriga vid lägren förekommande arbetsuppgifter. I övrigt hänvisar UH beträffande förplägnadstjänsten till vad som föreslagits i delbetänkandet. För att bedöma frågor om arbetskraftsbehov m m för övriga funktioner finner UH dock en kortfattad beskrivning av ovannämnda läger och förläggningar ånyo motiverad.

För att genomföra krigsmaktens förbandsproducerade verksamhet förläggs trupp såväl under grundutbildning som krigsförbandsövning till olika former av läger. Då dessa i flera fall i fråga om beläggning och utnyttjande skiljer sig åt försvarsgrenarna emellan har UH valt att först försvarsgrensvis redogöra för olika typer av läger avsedda för utbildning av åldersklassen, marina ytterförläggningar och läger för frivilligutbildning samt att därefter på motsvarande sätt ange förekommande typer av läger för krigsförbandsövningar. Behovet av

arbetskraft vid sistnämnda läger behandlas dock i kapitel 15 Användning av handräckningsvärnpliktiga för arbetsinsatser i anslutning till repetitionsutbildningsverksamheten.

14.1.1 För lägren gällande allmänna förutsättningar m m

En väsentlig förutsättning för att fredsförband skall kunna bedriva en effektiv utbildning är att dessa förfogar över övnings- och skjutfält av erforderlig storlek dit framför allt förbands- och stridsutbildningen med skarp ammunition kan förläggas. Det hade varit önskvärt om fälten låg i så nära anslutning till kasernetablissemangen eller fasta förläggningar som möjligt. De till skjutfälten hörande sk riskområdena blir emellertid ofta så stora, att det blivit nödvändigt att anlägga fälten på sådana platser, där riskområdena ligger över öppet vatten, myrmarker etc. Skjutfälten har därför kommit att förläggas på varierande avstånd från kasernetablissemang m m.

Till övnings- och skjutfälten har förlagts ett flertal yttre utbildningsanordningar, främst sådana som förutsätter att skarp ammunition används. Det förekommer sålunda relativt ofta att utbildningsanordningar för lös ammunition är placerade nära etablissemangen, medan utbildningsanordningar som är av väsentlig betydelse för stridsutbild-

ning med skarp ammunition har förlagts till skjutfälten.

I många fall är avstånden från kasernområdena till dessa övnings- och skjutfält så stora att det – inte minst från utbildningsekonomisk synpunkt – kan bli nödvändigt att förlägga truppen till fälten under vissa skeden. För detta ändamål har lägren byggts vid fälten. Huvuddelen av dessa läger har en förlägningskapacitet för ca 150 man. Det finns dock ett flertal större läger.

Läger för åldersklassen och ytterförläggningar bör betraktas som utflyttade delar av vederbörande kasernetablissemang. Därav följer att fredsförbandets förvaltningsavdelningar har att var och en inom sitt kompetensområde svara för lägrets drift. Som förvaltningarnas gemensamma representant på lägret med uppgift att närmast svara för erforderlig service och understöd till den i lägret förlagda truppen bör finnas en skjutfälts- och lägerförvaltning vilken till sitt förfogande har erforderlig personal.

I de fall vissa av fredsförbandens normerade yttre utbildningsanordningar förlagts till skjutfält med läger har arbetskraftsbehovet för dessa anordningar inräknats i och redovisats under respektive förbands arbetskraftsbehov för dukningstjänst (drift och skötsel av inre och yttre utbildningsanordningar, se kapitel 12).

Ett flertal läger för krigsförbandsövningar är förlagda intill kasernetablissemangen eller har lokaliserats så att ett åldersklassläger kan ingå som stomme. Detta medför att krigsförbanden kan utnyttja ett flertal för åldersklassen eljest avsedda nyttigheter och utbildningsanordningar m m. Det uppkommer då ett behov av arbetskraft utöver vad som beräknas för åldersklassens del. Den personal eller de organ som svarar för åldersklassens behov bör då svara för krigsförbandens behov så långt detta är möjligt inom tilldelade resursramar. Ett stort antal läger för krigsförbandsövningar har emellertid inte kunnat förläggas intill kasernetablissemang eller åldersklassläger.

När i det följande behoven och arten av arbetskraft för förband med läger har beräknats har det skett med hänsyn till vad

som krävs för lägrens förvaltning och drift samt vad som erfordras för utbildningsanordningar belägna på skjutfältet eller vid eller nära kasernetablissemangen. Någon dubblering av utbildningsanordningarna synes icke förekomma annat än i undantagsfall.

Den för armén enligt tillämpat projekteringsunderlag (normer) gjorda indelningen i olika typer av såväl åldersklassläger som läger för krigsförbandsövningar har så långt det är möjligt legat till grund för bedömandet av arbetskraftsbehoven vid ytterförläggningar och läger för övriga försvarsgrenar.

Vid armén indelas *läger för åldersklassen* i läger belägna mer än 30 km från kasernområdet, s k kompletta läger – typ I a – och

läger belägna på 10–30 km avstånd från kasernområdet, delvis utbyggda för pansartruppernas behov – typ I b.

Läger för krigsförbandsövningar är av fältmässigt slag och avsedda att öka förlägningskapaciteten under kortare tidsperioder. De kan, allt efter avståndet från kasernområdet eller läger för åldersklassen, indelas i

läger inom 1,5 km avstånd, typ II a,

läger på 1,5–10 km avstånd, typ II b, och

läger på mer än 10 km avstånd, typ II c.

14.1.2 Åldersklassläger för armén

Åldersklassläger typ I b är belägna på 10–30 km avstånd från förläggningssorten och har därför bara försetts med främst vissa lägerförråd samt anordning för truppens utspisning av medförd eller uttransporterad färdiglagad mat. Ett flertal yttre utbildningsanordningar kan dock vara placerade på skjutfältet.

Åldersklassläger typ I a – kompletta läger – är belägna på så stort avstånd från den ordinarie förläggningssorten att en daglig förflyttning av övande förband fram och åter är olämplig med hänsyn till transportkostnader och förluster i fråga om utbildningstid, t ex Utö, Tåme m fl. Truppen

förläggs därför till skjutfälten. Lägren är som regel utbyggda så att 150–350 man samtidigt kan inrymmas.

Truppbefälet inkvarteras som regel i närliggande ort. Vid vissa läger förekommer dock särskilda befälsförläggningar. Lägren utnyttjas förutom av åldersklassen i flertalet fall även under repetitionsutbildning. Detta medför som regel en årlig beläggning under 35–45 veckor. Lägrens fulla kapacitet behöver dock icke utnyttjas under hela denna tid.

Enligt normerna skall i de kompletta lägren (typ I a) ingå bl a förläggingsbarack för värnpliktiga jämte tvätt- och toalettrum, expeditioner och befälsrum, matinrättning, sjukvisitationslokal, lägerförråd och kompaniförråd. Härtill kommer vissa expeditionsutrymmen för förekommande lägerförvaltningar samt i viss utsträckning garage, spol-, smörj- och tvätthallar.

14.1.3 Ytterförläggningar och läger vid kustartilleriet

Sedan åldersklassen vid kustartilleriet givits allmänmilitär utbildning och viss del av enskild befätningsutbildning vid vederbörligt fredsförbands etablissemang förläggs huvuddelen av åldersklassen under ca tre till fyra månader till sk ytterförläggningar. Där avslutar den sin grundutbildning i och med att det grundläggande krigsförbandsutbildningsskedet slutförts. Detta skede genomförs som regel inom organisationsformen spärrbataljon. Härvid utnyttjas i regel samma enhet (befästning, läger etc) som utbildningsplattform år efter år vid de olika kustartilleriförsvaren. Eftersom särskild utbildningsmateriel av kvalificerad art endast finns i relativt begränsad omfattning vid fredsetablissemangen måste en stor del av utbildningen genomföras med användande av mobiliseringsmaterielen vilken i allmänhet är placerad i de fasta anläggningarna i ytterskärgården. Därmed erhåller truppen även den nödvändiga tillvänjningen till den speciella skärgårdsmiljön. Ytterförläggningarna är således i regel befätningsanläggningar vilka kompletterats med utbild-

ningsanordningar jämte matinrättningar, fritidslokaler och förråd m m samt viss ovanjordsbebyggelse för att medge i fredstid drägliga utbildningsbetingelser. Ytterförläggning anordnad som läger förekommer emellertid även i enstaka fall. Flertalet ytterförläggningar är belägna på öar, vilket medför kommunikationssvårigheter inte bara mellan fredsförbandets etablissemang och ytterförläggningar utan även vid ytterförläggningarna mellan lägerdel och lämpliga utbildningsobjekt.

I ytterförläggningarna förläggs och utspisas personalen endera i själva befätningsanläggningen eller i särskilt uppförda byggnader. I det sistnämnda fallet får förläggningen helt eller delvis samma utformning som arméns läger typ I a, d v s kompletta läger.

Systemet med ytterförläggningar innebär sålunda en väsentlig skillnad i förhållande till arméns läger, dit den enskilde värnpliktige tillhörande åldersklassen förläggs ett flertal gånger ca en vecka i taget.

Någon fastställd motsvarighet till arméns repetitionsövningsläger finns inte vid kustartilleriet. Under krigsförbandsövningarna förläggs naturligen de övande förbanden till sina respektive befätningsanläggningar vilka i vissa fall kompletterats med enklare barack- eller tältförläggningar m m. Härvid kan särskilda problem uppkomma. Det beror bl a på det förhållandet att de i befätningsanläggningarna ingående utrymmena i vissa fall utnyttjas för fredsmässig förvaring av mobiliseringsmateriel, bl a ammunition vilken måste undanföras för att trupp skall kunna förläggas där. Detta kan medföra arbete av betydande omfattning.

14.1.4 Läger tillhörande flottan och flygvapnet

Flottans läger är fåtaliga. De kan beträffande läge och utformning i huvudsak likställas med sådana kustartilleriets ytterförläggningar som är försedda med ovanjordsbebyggelse för fredsbruk.

Särskilda problem synes föreligga i fråga om flottans repetitionsövningsläger för dess

till land lokaliserade basförband. Detta sammanhänger med att en del av basförbanden under krigstid utnyttjar sk kvarterersförläggning. Basförbanden är då i regel icke utrustade med koktrossar och förläggningstält. Under krigsförbandsövningar kan därför i flertalet fall kvarterersförläggningarna icke utnyttjas. I stället måste en del av förbanden förläggas till flottans åldersklassläger. Härtill kommer att utbildningen av flottans bemanningsgrupper sker under olika över året spridda tidsperioder. Detta gör att flottans läger utnyttjas under större delen av året. I samband med krigsförbandsövningar kommer dessa läger i likhet med vissa fredsorganiserade förband att behöva förstärkas med främst förläggnings- och förplägnadsresurser.

Vid flygvapnet finns f n inte några läger för åldersklassen.

Under krigsförbandsövningar utnyttjar flygvapnet bl a vissa krigsflygfält och baser. Med hänsyn till att dessa används för sådana övningar i huvudsak bara en gång vart fjärde år har baserna i regel ej försetts med särskilda byggnader för utbildningsändamål.

14.2 Behov av arbetskraft vid åldersklassläger och ytterförläggningar

14.2.1 Arméns åldersklassläger och kustartilleriets ytterförläggningar m m

Arméns åldersklassläger och kustartilleriets ytterförläggningar företer med avseende på stödfunktioner förhållandevis många likheter. UH finner därför möjligt att gemensamt granska de för driften av dessa läger och ytterförläggningar erforderliga stödfunktionerna och arten av den arbetskraft som bör avses för funktionerna.

Dessa kan – förutom förplägnadstjänsten – indelas i huvudgrupperna
förrådstjänst,
yttre renhållning och snöröjning,
städning och uppvärmning,
skötsel av målanordningar och säkerhetstjänst på skjutfält,
bevakning av förråd och materiel,

transporter,
maskintjänst och
kasernvård (mark och byggnader).

I överensstämmelse med UH principiella uppfattning – som vunnit statsmakternas godkännande 1969 – att handräckningsvärnpliktiga icke bör avses för arbetsuppgifter av företrädesvis civil natur bör maskintjänst och kasernvård ankomma på förvaltningsmyndighetens anställda personal. Handhavandet av övriga stödfunktioner bör – i den mån avtal inte kan träffas med kommunal myndighet eller entreprenör om arbetets utförande – lämpligen fördelas mellan den av förvaltningsmyndigheten anställda personalen, den övande truppen och handräckningsvärnpliktiga. UH förslag till fördelning framgår av bilaga 14: 1. Undantag från den i bilagan angivna fördelningen bör kunna göras vid enstaka förband på grund av speciella förhållanden, t ex kustartilleriets ytterförläggning på ön Mälsten i Stockholms södra skärgård.

Sammanfattningsvis är UH mening den att för funktioner och göromål som direkt sammanhänger med driften av arméns åldersklassläger särskilda handräckningsvärnpliktiga inte bör inkallas. De handräckningsvärnpliktiga som ombesörjer transporter av olika slag ingår nämligen i fredsförbandets transportcentral. De för dukning och målmaterieltjänst avsedda värnpliktiga ingår i den styrka som UH beräknat för det fredsförband till vilket lägret hör. Detsamma gäller värnpliktiga för säkerhetstjänst på skjutfält. I stort sett gäller detta även för kustartilleriets ytterförläggningar. Eftersom flertalet av dessa är belägna på öar kan det bli nödvändigt att i begränsad omfattning ta handräckningsvärnpliktiga i anspråk, om civil personal av olika anledningar icke kan anställas för göromålen. Dessa värnpliktiga bör inräknas i fredsförbandets handräckningsstyrka. Om de tas i anspråk för städning vid ytterförläggningar bör städningen utföras bara i expeditioner, befälsrum och befälsförläggningar. I övrigt bör städning samt tömning av olika slags avfall m m utföras av de värnpliktiga utan åtskillnad mellan handräckningsvärnpliktiga

ga och andra, i den mån avtal ej kunnat träffas med entreprenör om sådan tömning m m.

14.2.2 Flottans läger (ytterförläggningar) för åldersklassen, m m

I stort är arbetsuppgifterna vid flottans läger av samma slag som vid kustartilleriets ytterförläggningar. Vissa skillnader föreligger emellertid. Lägren är nämligen belagda hela året och tjänar dessutom syftet att lämna service åt fartygsförband och besättningar. Vidare är vissa av lägren (ytterförläggningarna) så belagna att möjligheterna att anställa civil personal kan vara större än vid kustartilleriets. En annan skillnad är att ett antal värnpliktiga vid örlogsbaser och skolor utbildas för uppgifter likartade dem som ankommer på vissa i lägren ingående organ. Om detta medför en årlig överproduktion av värnpliktiga i förhållande till krigsorganisationens behov bör enligt UH mening flottans årliga utbildningskontingent minskas i motsvarande mån och – om så erfordras – personal anställas för uppgifterna. Det torde närmast ankomma på chefen för marinen att utreda detta spörsmål vid beräkningen av den årliga grundutbildningskontingenten. I vart fall bör vissa av dessa värnpliktiga kunna tas i anspråk för att minska lägrens eljest uppkommande behov av handräkningsvärnpliktiga eller civil arbetskraft för städning m m. Endast i undantagsfall bör efter noggrann prövning särskilda handräkningsvärnpliktiga avses härför vid flottans läger.

Städning av expeditions-, förråds- och verkstadslokaler bör naturligen i första hand ombesörjas av anställd personal, truppen eller den personal som använder dessa lokaler.

I förbanden ingår i nuläget en särskild arbetsgrupp, som bl a åläggs uppgifter hänförliga till kasernunderhåll. Enligt UH mening bör dessa arbetsuppgifter, oavsett byggnadsbeståndets allmänna tillstånd, utföras av civil personal ingående i örlogsbasernas (motsvarande) byggnadsförvaltningar.

I de fall det ankommer på arbetsgrup-

pen att svara för sk ekipagetjänst bör handräkningsvärnpliktiga eller anställd personal tas i anspråk, om den ovan föreslagna utredningen ger vid handen att den för krigsorganisationens omsättning beräknade grundutbildningskontingenten skulle visa sig vara otillräcklig för ifrågavarande uppgifter.

14.3 Läger för frivilligutbildning

Enligt kungörelsen den 27 maj 1970 (SFS 1970: 301) skall försvarsverksamheten inom frivillig försvarsorganisation tjäna totalförsvaret och omfatta försvarsupplysning samt rekrytering och utbildning av frivilligpersonal. Det föreskrivs vidare bl a att myndighet inom sitt verksamhetsområde och i samråd med de frivilliga försvarsorganisationerna skall tillhandahålla dessa materiel, lokaler och övningsområden enligt särskilda föreskrifter.

Utbildningen för de frivilliga försvarsorganisationerna sker i regel genom lokala kurser i form av fritidsutbildning eller vid centrala kurser – sk lägerkurser. Lägerkurserna kan anordnas antingen vid militära etablissemang eller vid läger som ägs av sådana försvarsorganisationer. Dessa har nämligen ett flertal dylika läger.

I de fall militär myndighet tillhandahåller lokaler används kasernetablissemang eller åldersklassläger vid armén, skolor, ytterförläggningar och läger vid marinen samt vid flygvapnet Bungeläget på Gotland.

När kurser anordnas vid de av de frivilliga försvarsorganisationerna ägda lägren bör vederbörande organisation svara för samtliga av kursverksamheten föranledda kostnader. Det bör stå organisationen fritt att, efter därom träffad överenskommelse, bl a anlita personal och värnpliktiga vid militärt förband eller försvarsområdesstab under förutsättning givetvis att detta kan ske utan förfång för den löpande verksamheten vid förbandet eller staben och att uppkommande kostnader betalas av den frivilliga försvarsorganisationen.

Utnyttjar sådan organisation läger som

innehas av militär myndighet bör denna biträda organisationen bl a med den för lägret avsedda personalen och värnpliktiga, i den mån verksamheten vid lägret medger detta och det kan ske inom ordinarie arbetstid. Om personal och värnpliktiga biträder under sin fritid bör givetvis ersättning härför utgå. UH förutsätter att, i den mån handräkningsvärnpliktiga tas i anspråk för arbetsinsatser inom frivilligverksamheten, de icke utnyttjas för andra göromål än sådana som UH i detta betänkande finner vara lämpliga, i förevarande avseende främst transport- och dukningsuppgifter.

Slutligen får UH framhålla att vid militär-områdesstaberna sammanlagt ett 60-tal handräkningsvärnpliktiga redovisas, avsedda främst som arbetskraftsreserv för de kurser som anordnas av de frivilliga försvarsorganisationerna. UH räknar dock inte med att handräkningsvärnpliktiga framdeles skall tilldelas dessa staber för ifrågavarande ändamål.

Användning av handräckningsvärnpliktiga för arbetsinsatser i anslutning till repetitionsutbildningsverksamheten

15.1 Allmän bakgrund

15.1.1 Direktiv

I UH direktiv anges att det av riksdagen 1966 beslutade repetitionsutbildningssystemet kräver ökade arbetsinsatser i anslutning till krigsförbandens övningar, bl a för att den korta övningstiden i största möjliga utsträckning skall kunna användas för egentlig utbildning och för att krigsberedskapen i materiellt hänseende skall kunna återställas så snart som möjligt efter det att de övade förbanden avrustat. UH har därför prövat lämpligheten från skilda utgångspunkter av att använda de f n handräckningsvärnpliktiga till att biträda med sådana arbetsuppgifter.

15.1.2 Repetitionsutbildningens innehåll i stort

Enligt principerna för 1966 års värnpliktsutbildningssystem omfattar repetitionsutbildningen krigsförbandsövningar, särskilda övningar och mobiliseringsövningar.

Krigsförbandsövningarna är stommen i repetitionsutbildningen. De skall genomföras vart fjärde år för förbanden med möjlighet till mindre avvikelser härifrån. De särskilda övningarna läggs mellan krigsförbandsövningarna för flertalet fältförband.

Mobiliseringsövningar omfattar antingen personal med särskilt betydelsefulla uppgifter vid förbandens mobilisering, s k mobi-

liseringsgenomgång, eller hela förband med särskilt korta mobiliseringstider, s k mönstringsövning.

Mobiliseringsövningarna torde endast undantagsvis medföra arbetsuppgifter, för vilka handräckningsvärnpliktiga bör tas i anspråk. UH behandlar därför inte dessa övningar i det följande.

15.2 Läger för krigsförbandsövningar

15.2.1 Krigsförbandsövnings omfattning och innehåll

Genomförandet av krigsförbandsövningar vid armén är till skillnad mot utbildningen av åldersklassen i regel förlagt till området utanför fredsförbandens kasernetablissemang och baseras huvudsakligen på förekomsten av läger vilkas resurser dimensionerats främst för ett tillgodoseende av åldersklassens utbildningsbehov. Utformning av lägren och stödfunktionernas ändamålsenliga inriktning får dock en mera markant betydelse för krigsförbanden än för åldersklassen, inte minst med tanke på den korta tid som en krigsförbandsövning omspänner. Emellertid måste det framhållas att krigsförbandsövningarna syftar till att i största möjliga omfattning öva krigsförbanden under fältmässiga förhållanden, vilket särskilt framgår av att övningarna under sista utbildningsveckan avslutas med en större tillämpningsövning. Av sådana skäl måste krigsförbanden i flera avseenden bli

mera »hänvisade till sig själva» än fallet är med åldersklassen. UH lämnar därför i det följande en kortfattad redogörelse för längden av en krigsförbandsövning inom armén och den varierande längden av värnpliktigas tjänstgöringsskyldighet samt hur en sådan övning regelmässigt genomförs. Därefter redogörs för de stödfunktioner som är förknippade med övningarna och de arbetsinsatser som behövs för funktionerna. Slutligen berörs krigsförbandsövningar vid kustartilleriet, flottan och flygvapnet.

Krigsförbandsövning vid armén omfattar för värnpliktiga i befattningar för meniga 18 dagar, för värnpliktiga i befattningar för underbefäl 25 dagar samt för värnpliktiga i befattningar för officerare och underofficerare 32 dagar. I samtliga fall är in- och utryckningsdagar frånräknade. Vissa värnpliktiga i befattningar för meniga med särskilt stort behov av befattningsutbildning fullgör dock krigsförbandsövning om högst 25 dagar.

Värnpliktiga i befattningar som kompanichef eller kompanikvartermästare eller i annan befälsbefattning med uppgift som materielredogörare kan för avvecklingsarbete åläggas att fullgöra krigsförbandsövning som är högst två dagar längre än den tid om 25 eller 32 dagar som annars skulle gälla.

Det krigsplacerade befälet avses i så stor utsträckning som möjligt självt planlägga, leda och genomföra utbildningen av krigsförband.

En krigsförbandsövning omfattar i stort ca fem veckor fördelade sålunda:

under första veckan – kallad B 1 – inrycker officerare och underofficerare, varvid bl a avsedda förbandsövningar m m förarbetas,

under andra veckan – kallad B 2 – inrycker underbefäl, varvid bl a ovan nämnda övningar genomförs med allt befäl t o m gruppchefer och ställföreträdande gruppchefer,

under tredje veckan – kallad F 1 – inrycker de meniga och deltar inledningsvis i en mobiliseringsövning i närheten av förbandens mobiliseringsplatser, varefter de tidigare för-

beredda övningarna påbörjas vid lägren, under fjärde veckan – kallad F 2 – fortsätter utbildningen och

under femte veckan – kallad F 3 – genomförs som regel en större tillämpningsövning, varefter materielen vårdas och återställs i krigsförråd. Därefter sker avrustning och utryckning.

Under veckan närmast efter krigsförbandens avrustning – här kallad F 4 – slutförs återstående materielvård, varefter materielen återförs och ställs in i mobiliseringsförråden.

Vid vissa förband med stort behov av befattningsutbildning för meniga genomförs mobiliseringsövningen i anslutning till inryckningen till B 2.

Av det ovanstående framgår att utbildningen under veckorna B 1 och B 2 bör genomföras i samma terräng som förbandsövningarna för att ge avsedd effekt. Det förutsätter tillgång till lämplig övningsterräng bl a för stridsskjutningar. En stor del av övningarna kommer därför att förläggas till fredsförbandens övnings- och skjutfält. De till dessa lokaliserade repetitionsövningslägren som i vissa fall innehåller även åldersklassläger kommer således att utnyttjas i huvudsak veckorna B 1, B 2, F 1 och F 2.

Vid avrustningen vilken – utryckningsdagen oräknad – som regel omfattar två dagar är det med hänsyn till mobiliseringsberedskapen och av ekonomiska skäl angeläget att förbandens personal iordningställer materielen för förrådsförvaring så att denna – i största möjliga utsträckning – är fullt funktionsduglig då personalen rycker ut. I princip bör materielen vara så iordningställd att den utan ytterligare åtgärder kan ligga i förbandets mobiliseringsförråd till nästa krigsförbandsövning fyra år senare. UH lämnar en närmare redogörelse för detta under 15.4.3 »Arbetsuppgifter vid krigsförbandens avrustning».

Enligt UH mening bör handräckningsvärnpliktiga i mån av tillgång i första hand utnyttjas för att skapa förutsättningar för en effektiv utbildning. De bör därför främst biträda med skötsel och drift av de målan-

ordningar samt den dukningstjänst som erfordras för den enskilda befattningsutbildningen samt de inledande förbandsövningarna. Krigsförbanden behöver då inte förlora någon tid för sådana uppgifter till förfång för den egna utbildningen. Härutöver bör handräckningsvärnpliktiga i lägren biträda med viss transporttjänst samt ställa lägren i ordning före och även efter användningen, så att krigsförbanden utan större tidsspillan kan övergå till de avslutande krigsförbandsövningarna. I förhållande till ovannämnda uppgifter bör andra förekommande behov av arbetsinsatser i princip ges en lägre angelägenhetsgrad och i stor utsträckning överlåtas åt de övande förbanden att själva svara för. Det bör även framhållas att vissa av arbetsuppgifterna är av så kortfristig art att betydande svårigheter torde föreligga att anställa särskild civil arbetskraft härför.

15.2.2 Lägrens lokalisering och utformning

Vid lokalisering av läger för krigsförbandsövningar eftersträvas – som tidigare nämnts – en förläggning i anslutning till kasernområde eller till åldersklassläger för att i görligaste mån kunna ta därstädes förekommande nyttigheter och utbildningsanordningar i anspråk.

Även då lägren är förlagda till fredsförbandens skjutfält eller större övningsfält kan krigsförbanden i flera fall utnyttja åldersklassens där belägna utbildningsresurser. Det bör dock framhållas att krigsförbanden vid förekommande mobiliseringsövning samt under avrustningsskedet som regel förläggs i tillfälliga förläggningar – huvudsakligen i tält – nära sina mobiliseringsförråd.

De övande krigsförbanden förläggs även under krigsförbandsövning som regel i tält. Befålet förläggs i regel i orten eller i befälsförläggningar i åldersklassläger.

Samtliga läger för krigsförbandsövning ordnas i princip för 400 eller 600 man. Ej krigsförrådsställda tält utnyttjas i mån av tillgång samt förses med tältbottnar (motsv). Elektricitet framdras till varje tält.

Flertalet läger för krigsförbandsövning torde i genomsnitt komma att utnyttjas tre gånger per år, var gång under tre till fyra veckor.

I varje läger skall i princip finnas ett sanitetshus, gemensamt för 400 eller 600 man, ett torrklosettshus (kallt) per kompani, expeditioner, befälsrum, dagbefälsförläggning samt anordningar för utspisning och kompaniförråd.

Vid läger på mer än 10 km avstånd från kasernområde – läger typ II c – anordnas också sjukvisitationslokal och lägerförråd.

15.3 Behov av arbetskraft under krigsförbandsövning

15.3.1 Arbetskraftsbehovet för arméns läger för krigsförbandsövning

De arbetsuppgifter som uppkommer vid utnyttjandet av dessa lägertyper kan i stort hänföras till följande funktioner, nämligen förplägnadstjänst under veckorna B 1 och B 2 samt vid avrustningen och strax där efter, målanordningar och säkerhetstjänst, städning, transporter, förrådstjänst, bevakning, allmän service och maskintjänst.

I det föregående har omnämnts att ett flertal läger är belägna intill kasernetablissemang eller placerade så, att ett åldersklassläger ingår som stomme. Krigsförbanden kan därför utnyttja ett flertal för åldersklassen avsedda nyttigheter. För det extra arbetskraftsbehov som då uppkommer bör den personal eller de organ avses som anlitas för åldersklassens behov så långt detta är möjligt inom tilldelade resursramar.

För förplägnadstjänsten under vecka B 1 och särskilt B 2 kan det vid läger som ligger på mer än 1,5 km avstånd från kasernetablissemang eller komplett åldersklassläger uppstå vissa svårigheter eftersom den meniga kockpersonalen ännu icke ryckt in.

Under vecka B 1 bör officerare och underofficerare av vilka de flesta torde bli kvartersförlagda i närliggande ort kunna förplägas där om avstånden till kasern-etablissemang eller matinrättning ingående i åldersklassläger icke är alltför långa.

Under vecka B 2 bör eftersträvas att förlägga den inryckande kontingenten till kasernetablissemang eller åldersklassläger, varigenom kontingentens utspisning och förläggning underlättas. Är detta icke möjligt kan olika åtgärder övervägas. Enligt UH är det inte lämpligt att inkallat trossunderbefäl (motsvarande) tas i anspråk för exempelvis utdelning av i matinrättning färdiglagad mat som transporterats ut till lägren genom körcentralens försorg, ej heller att inkalla eller avse särskilda handräckningsvärnpliktiga för dessa uppgifter. Däremot bör här personal ur de frivilliga försvarsorganisationerna lämpligen kunna disponeras.

UH ifrågasätter i stället om ej den meniga kockpersonalen, tillhörande en trossenhet per läger, kan överföras till den kategori meniga värnpliktiga som har att fullgöra högst 25 dagars krigsförbandsövning och som inkallas för att ombesörja ovannämnda förplägnadstjänst. Med ett sådant förfarings-sätt skulle även de förbandstyper – främst pansarförband – som genomför mobiliseringsövningar i anslutning till vecka B 2 kunna få sin förplägnadstjänst tillgodosedd även på mobiliseringsplatsen. I sistnämnda fall torde dock två koktrossar (motsvarande) behöva överföras.

Ordnanande av tältförläggningarna bör så långt det är möjligt åvila i första hand fredsförbandets handräckningsstyrka och förekommande målplutoner. Därest dessa styrkor skulle visa sig otillräckliga bör i undantagsfall del av den ineliggande åldersklassen utnyttjas. Särskilt under krigsförbandsövningar förlagda till maj och juni – den »truppfria» delen av året – kan det dock bli nödvändigt att ta i anspråk särskilt inkallade handräckningsvärnpliktiga, eftersom målplutonen saknas under denna tid och åldersklassens huvuddel ännu inte ryckt in. Ifrågavarande lägerarbete kan lämpli-

gen uppdelas i två etapper av vilka den första omfattar förläggningar för den till vecka B 2 inkallade personalen medan den andra och arbetsmängdsmässigt sett större etappen omfattar förläggningar för förbandets huvuddel. De särskilt inkallade handräckningsvärnpliktiga bör i första hand utnyttjas för den andra etappen. De kan där- efter under återstående del av sin inkallelsetid hjälpa till med skötsel av målanordningar, dukning m m främst under veckorna F 1 och F 2. De bör utgöra ett antal, motsvarande 1 % av den till krigsförbandsövning inkallade styrkan, dock minst fyra värnpliktiga. Under krigsförbandsövning förlagd till truppfritt uppehåll bör ovanstående procentsats ökas till 1,5.

Till förläggningsarbeten har UH även hänfört framtransport av ved och andra förläggningsförnödenheter, ordnande av tältbottnar, biträde vid framdragning av elektriska ledningar till tält m m samt iordningsställande av sådana i lägren ingående permanenta lokaler som expeditioner, befälsrum, matsalar m m.

Brytande av tältförläggningarna bör åläggas krigsförbanden. Innan de lämnar lägret bör de bryta och samla ihop tälthyddor m m. Övrigt iordningställande av förläggningarna, eventuell torkning av tälten samt förläggningsmaterielens vård, återtransport och förrådsställning till nästa övningsomgång, bör åvila fredsförbandets handräckningsstyrka och förekommande målplutoner eller för krigsförbandens avrustning särskilt inkallade handräckningsvärnpliktiga.

Vid krigsförbandsövningar vintertid uppkommer fråga om snöröjning. Före krigsförbandets inryckning till lägren bör snöröjning i första hand åläggas fredsförbandets styrka för yttre renhållning och målpluton. Efter inryckningen bör snöröjningen skötas främst av krigsförbanden själva. Det bör dock framhållas att ett stort antal förband icke disponerar egen snöröjningsutrustning av nämnvärd kapacitet.

Skötsel av *målanordningar och dukning* samt säkerhetsmässiga åtgärder vid skjutning med skarp ammunition vid vissa övningar

bör – såsom framgår av kapitlen 12 och 13 – i första hand åvila fredsförbandets ordinarie handräckningsstyrka, eftersom såväl de övande krigsförbanden som den ineliggande grundutbildningskontingenten utnyttjar samma anordningar. Med hänsyn till att krigsförbanden under en kort tidsperiod kommer att utnyttja målanordningarna relativt intensivt är det sannolikt att den ordinarie handräckningsstyrkan kommer att visa sig otillräcklig, om inte särskilt inkallade värnpliktiga kan hjälpa till härmed. För sådana ändamål finns då – såsom nyss nämnts – de särskilt inkallade värnpliktiga tillgängliga som tidigare ordnat förläggningarna. Dessutom kan förekommande målplutoner utnyttjas.

Städning bör utföras av krigsförbanden själva. Tömning av latrin och transport av olika slags avfall bör ordnas genom avtal med entreprenör eller ombesörjas av den övande truppen i likhet med vad som tidigare anförts beträffande åldersklassläger.

Tillgången på fordon och förare för att tillgodose lägrens *transportbehov* av olika slag varierar under övningsveckorna. Under veckorna B 1 och B 2 disponeras ännu inga fordon och förare ur krigsförbandens trossar. Under dessa veckor måste fredsförbandets körcentral anlitas. Under vecka B 1 bör transporter av inkallat befäl till viss del kunna utföras med körcentralens bussar eller med fordon som utan förare ställs till förfogande. Antalet fordon som är lämpliga för personaltransporter är emellertid begränsat. Under vecka B 2, då antalet befäl flerdubblas, bör därför möjligheterna att förhyra bussar med förare utnyttjas i större omfattning än som för närvarande sker. – I de fall det vid vissa läger finns matirättningar med anställd personal bör transporter till och från arbetsplatsen av sådan personal ombesörjas av körcentralen i likhet med vad som föreslagits i fråga om läger för åldersklassen.

Livsmedelstransporter bör under veckorna B 1 och B 2 utföras främst genom körcentralens försorg. Därefter kan krigsförbandens trossfordon med förare utnyttjas. – Transporter av vissa lägerförnödenheter,

främst intendenturmateriel, ombesörjs också av fredsförbandets förrådspersonal med körcentralens fordon.

För lägrens behov av transporter av olika slag bör sålunda körcentralerna anlitas så långt det är görligt. Skulle körcentralernas resurser visa sig otillräckliga bör särskilda handräckningsvärnpliktiga inkallas för att förstärka körcentralerna. UH bedömer behovet av en sådan förstärkning till ungefär en bilförare per 150 inkallade värnpliktiga, dvs ca 0,7 % av inkallad styrka. – Behovet av handräckningsvärnpliktiga för transporter i samband med krigsförbandens avrustning behandlas i 15.4.3.

Förrådstjänsten vid läger bör i allt väsentligt baseras på fredsförbandens resurser vilka har dimensionerats för att i normal omfattning kunna betjäna krigsförbanden. Sålunda svarar intendenturförrådets personal för allt arbete som föranleds av tvättbyten. För uttransport och lastning av lägerförnödenheter och tält svarar även förrådspersonalen med hjälp från körcentralen. Däremot är förrådspersonalen icke dimensionerad för att ordna och bryta förläggningar, efterstädning m m i samband med krigsförbandens avrustning. Förekommande lägerförråd bör betjänas av civil personal ur fredsförbandets förrådsavdelningar. Skötsel och tillsyn av kompaniförråden bör däremot ankomma på krigsförbanden själva.

För drivmedelstjänsten vid lägren bör krigsförbandens drivmedelstrossar i första hand utnyttjas. Under veckorna B 1 och B 2 bör fredsförbandens eller i åldersklassläger ingående fasta anläggningar i första hand utnyttjas. I övrigt bör tankning äga rum vid annat näraliggande fredsförband eller i sista hand vid civil anläggning, vilket kan vara kostnadsbesparande vid långa avstånd till militära tankningsställen.

För *bevakning* av läger under krigsförbandsövningar bör i princip handräckningsvärnpliktiga icke användas. Under veckorna B 1 och B 2 lämnas materiel ut endast i begränsad omfattning. Erforderlig bevakning under vecka B 2 av förekommande tältförläggningar torde kunna ombesörjas av

Tabell 15: 1. Arbetsinsatser av handräkningsvärmpliktiga m fl under en krigsförbandsövning

Stödfunktioner	Vecka B 1	Vecka B 2	Vecka F 1	Vecka F 2	Vecka F 3	Vecka F 4	Antal handräkningsvärmpliktiga i % av övande krigsförbandsstyrka	Olika tillgångar på arbetskraft med beteckningar	Anm.
Förplägnadstjänst									
Ordnanande av tältförläggningar, framtransporter av materiel m m Snöröjning Städning	$\left\{ \begin{array}{l} h \\ h \\ r\ 1-2 \\ s^1 \\ m \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} h \\ h \\ r\ 1-2 \\ s^1 \\ m \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{Meniga} \\ r\ 1-2 \\ s^1 \\ m \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{Repetitions-} \\ \text{utbildningen} \\ \text{avslutas.} \\ \text{Större till-} \\ \text{lämpnings-} \\ \text{övning} \\ \text{börjar} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{Tillämpnings-} \\ \text{övningen} \\ \text{avslutas.} \\ \text{Materielvård.} \\ \text{Aterstående} \\ \text{materiel} \\ \text{transporter} \\ \text{tas till} \\ \text{och ställs} \\ \text{in i krigs-} \\ \text{förråd} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{Avrustnings-} \\ \text{arbetet} \\ \text{avslutas.} \\ \text{Aterstående} \\ \text{materiel} \\ \text{transporter} \\ \text{tas till} \\ \text{och ställs} \\ \text{in i krigs-} \\ \text{förråd} \end{array} \right.$	1 %	Fredsförbandens handräkningsstyrka = h	
Ordnanande av mål/dukning	$\left\{ \begin{array}{l} h \\ r\ 1-2 \\ m \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} h \\ r\ 1-2 \\ m \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} h \\ o \\ s \\ m \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} h \\ s \\ m \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} o \\ r\ 2 \\ s^2 \\ f \\ o \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} o \\ r\ 2 \\ s^2 \\ f \\ o \end{array} \right.$	(1 %)	Handräkningsvärmpliktiga som i anslutning till grundutbildningen tjänstgör under en tid motsvarande två krigsförbandsövningar främst vid (18 dgr) = r 1	¹ Avses senare även för skötsel av målanordningar och dukning
Transporter	$\left\{ \begin{array}{l} h \\ r\ 1-2 \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} h \\ r\ 1-2 \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} o \\ r\ 1-2 \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} o \\ r\ 2 \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} o \\ r\ 2 \\ s^2 \\ f \\ o \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} o \\ r\ 2 \\ s^2 \\ f \\ o \end{array} \right.$	0,7 %	Handräkningsvärmpliktiga som särskilt inkallas för arbetsinsatser föranledda av krigsförbandens avrustning och som tjänstgör under en tid motsvarande en eller två krigsförbandsövningar = s	² Ingår i fredsförbandets handräkningsstyrka, ³ För tygmateriel 1 %, för indenteriel 1 % och för transporter m m 0,7 %
Förrådstjänst under övnings-tiden	f	f	f	f	f	f			
Maskintjänst	m	m	m	m	m	m			
Bevakning									
Brytande av tältförläggningar, vård och återtransport			$\left\{ \begin{array}{l} s^3 \\ o \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} o \\ o \\ o \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} o \\ o \\ o \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} o \\ o \\ o \end{array} \right.$		Övande trupp = o Anställd förrådspersonal = f Anställd maskinpersonal = m Entreprenör = e Värmpliktiga som under repetitionsutbildningen omgrupperats till handräkningsstjänst = o	
Arbetsuppgifter vid avrustning, återtransporter av materiel, förrådsställning			$\left\{ \begin{array}{l} s^3 \\ f \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} s^3 \\ f \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} s^3 \\ f \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} s^3 \\ f \end{array} \right.$	2,7 %		

det inkallade befälet. Sedan mobiliseringsövningen genomförts bör bevakning av lägren vara en naturlig uppgift för krigsförbanden.

Under krigsförbandens utnyttjande av lägren uppkommer ofta önskemål och behov av mera *allmän service*. För sådana behov bör man inte särskilt inkalla handräckningsvärnpliktiga. I stället bör man kunna ta i anspråk i första hand värnpliktiga som vid inryckning till krigsförbandsövningen omgrupperats till handräckningstjänst. Här till kommer även möjligheterna att för kortare tidsperioder eftersätta vissa av fredsförbandens behov av handräckningsvärnpliktiga till förmån för krigsförbanden.

Maskintjänsten vid lägren bör åvila fredsförbandets ordinarie personal eller personal som ingår i lägerförvaltning för åldersklassläger.

Sammanfattningsvis beräknar UH som ett riktvärde behovet av särskilt inkallade handräckningsvärnpliktiga – bortsett från avrustningsskedet – till ca 1,7 % av inkallad styrka. Vid krigsförbandsövningar förlagda till i huvudsak truppfritt uppehåll bör ovanstående procentsats ökas till 2,2.

UH vill med tabell 15:1 åskådliggöra innehållet av en krigsförbandsövning för fältdugliga värnpliktiga samt hur värnpliktiga tillhörande olika kategorier m fl lämpligen bör tas i anspråk för de göromål som föranleds av repetitionsutbildningsverksamheten.

15.3.2 Arbetskraftsbehovet för kustartilleriets läger för krigsförbandsövningar

UH har tidigare framhållit att kustartilleriet f n icke har några särskilda läger för krigsförbandsövningar av det slag som redovisas för armén. Som en följd av 1966 års värnpliktsutbildningssystem kommer kustartilleriets utbildningsförband att i princip ha ett i huvudsak truppfritt uppehåll under hösten för att genomföra huvuddelen av krigsförbandsövningarna – höstomgången. Från och med kalenderåret 1970 har grundutbildningen försöksvis inpassats så att åldersklassens värnpliktiga rycker ut före vecka B 1. Detta

medför att fredsförbandens resurser för utbildning, förläggning och förplägnad kan utnyttjas i full utsträckning för höstomgångens krigsförbandsövningar.

Arbetsuppgifterna under höstomgångens veckor B 1 och B 2 synes i stort vara av samma art som vid armén, dock med den skillnaden att det erforderliga tillskottet av värnpliktiga m fl i regel bör tillföras fredsförbanden, eftersom krigsförbandsläger saknas.

Under vecka F 1 och F 2 förläggs krigsförbanden till ordinarie befästningar eller grupperingsplats. Behov av handräckningsvärnpliktiga synes i stort vara av samma omfattning som redovisats för armén. Dock bör med hänsyn till det större behovet av transporter antalet handräckningsvärnpliktiga – i avvaktan på att ytterligare erfarenheter kan vinnas – tills vidare som ett riktvärde beräknas motsvara 2 % av inkallad styrka.

15.3.3 Arbetskraftsbehovet för flottans läger för krigsförbandsövningar

Genom 1966 års värnpliktsutbildningssystem har repetitionsutbildning i krigsförband införts även vid flottan. Av olika skäl har denna utbildning ännu icke kunnat genomföras i större skala, varför erfarenheterna härav hittills är begränsade.

Enligt vad UH erfarit kommer krigsförbandsövningarna under veckorna B 1 och B 2 att i huvudsak förläggas till fredsförband. Härvid kan, utöver örlogsbaser och ytterförläggningar, även fredsförband utanför flottans organisation komma att tidvis behöva utnyttjas. I fråga om fartygsbesättningar kan det härvid bli aktuellt att förlägga dessa ombord på i övningarna deltagande fartyg under vecka B 2. Vid kustbevakningsförband tillämpas även det förfaringsättet att till ett av de övande förbanden samla befäl ur flera förband för central utbildning under veckorna B 1 och B 2. Övrig verksamhet däremot kommer att belasta fredsförbanden vilka därför under denna tid behöver tillföras bl a erforderligt tillskott av värnpliktiga m fl. Behovet synes i allt

väsentligt motsvara vad som tidigare redovisats för arméns läger. Härtill kommer visst behov av sjötransporter. Särskilt gäller detta flottans landbaserade basförband och kustbevakningsförband.

Under senare delen av krigsförbandsövningen kommer för flertalet övande landbaserade förband att erfordras särskilda tältförläggningar på grupperingsplatserna.

UH beräknar behovet av särskilt inkallade handräckningsvärnpliktiga till 1 % av inkallad styrka förlagd till läger. Skulle svårigheter uppkomma att erhålla denna tilldelning av handräckningsvärnpliktiga kan det övervägas om inte vissa värnpliktiga i bemanningsgrupp C bör kunna tas i anspråk för att fylla det återstående behovet av handräckningsvärnpliktiga. De värnpliktiga i bemanningsgruppen kan få ökad kännedom om sina väsentligaste uppgifter i krigsorganisationen samtidigt som de bidrar till att underlätta genomförandet av krigsförbandsövningarna.

15.3.4 Arbetskraftsbehovet vid flygvapnet för krigsförbandsövningar

UH har tidigare framhållit att för krigsförbandsövningar inom flygvapnet icke förekommer några särskilt inrättade läger av det slag som redovisats för armén. I stället upprättar flygvapnet främst vid krigsbaserna tillfälliga tältläger under sådana övningar. De principer som UH angett beträffande fördelningen av förekommande arbetsuppgifter vid arméns läger torde emellertid även kunna gälla vid dessa tillfälliga tältläger. Vid fördelningen av arbetsuppgifter mellan handräckningsvärnpliktiga och den inneliggande grundutbildningskontingenten – särskilt de s k B-delsvärnpliktiga – har behovet av handräckningsvärnpliktiga hittills varit väsentligt mindre vid denna försvarsgren än vid de övriga. Detta beror bl a på att vid de av krigsförbandsövning berörda fredsflottiljerna en del av åldersklassens värnpliktiga under övningen friställs från sina ordinarie arbetsuppgifter i flygtidsproduktionen, bl a till följd av omfördelning av materiel med vars handhavande de

eljest sysselsätts. Ifrågavarande värnpliktiga har då i stället tagits i anspråk för sådana uppgifter som vid arméns läger åligger handräckningsvärnpliktiga. – Enligt UH mening bör det emellertid från principiella synpunkter sett vara diskutabelt att fullt fält-dugliga värnpliktiga utnyttjas under grundutbildning för handräckningsuppgifter föranledda av krigsförbandsövningar.

Flygvapnet saknar emellertid mera omfattande praktiska erfarenheter av krigsförbandsövningar enligt 1966 års värnpliktsutbildningssystem. Den närmare utformningen av lägerverksamheten liksom det erforderliga antalet handräckningsvärnpliktiga bör därför ytterligare utredas av chefen för flygvapnet på grundval av erfarenheterna från flygvapnets krigsförbandsövningar under senare år.

I avvaktan på ytterligare erfarenheter av krigsförbandsövningar räknar UH därför tills vidare med ett behov av handräckningsvärnpliktiga, motsvarande högst 1 % av övande krigsförbandsstyrka.

15.4 Arbetsuppgifter vid krigsförbandens avrustning

15.4.1 Principer för avrustning

Vid utarbetandet av förslagen i det följande har UH utgått från principerna för 1966 års värnpliktsutbildningssystem, innebärande bl a att krigsförbandsövningar genomförs vart fjärde år för förbanden med möjlighet till mindre avvikelser härifrån.

De övande krigsförbanden utnyttjar i huvudsak sin för krigsbruk avsedda materiel under repetitionsutbildningen. Behoven av beklädnadsmateriel och tält tillgodoses dock i första hand från de utbildande fredsforbandens fredsörråd. För snabbmobiliserande förband ur armén tillgodoses emellertid hela behovet av beklädnadsmateriel genom att den för förbanden avsedda krigsintendenturmaterielen utnyttjas. I detta sammanhang bör framhållas att beklädnadsmaterielen som regel behöver tvättas efter avslutad krigsförbandsövning.

Behov av standardfordon, traktorer och motorredskap samt fartyg och båtar tillgo-

doses medelst tilldelade stamtillgångar eller genom lån och förhyrning.

Vid de övande krigsförbandens avrustning skall den för krigsbruk avsedda materielen åter förrådsställas. Vid förbandens uttryckning bör största möjliga del av krigsmaterielen vara vårdad och krigsduglig samt upplagd i förbandens mobiliseringsförråd. Eljest nedgår den materiella krigsberedskapen.

De övande krigsförbanden avrustar som regel vid eller nära sina mobiliseringsförråd. Som hjälpmedel utnyttjas tillgänglig teknisk utrustning samt särskilt anskaffad vårdutrustning. Reparabel och kassabel materiel byts ut. Erforderliga reparationer utförs vid reparations- och verkstadsförband samt vid militära och civila verkstäder (varv). För att undvika stilleståndsersättningar till ägare av förhyrd materiel (fordon och båtar) repareras denna i förtur. Den utnyttjade fredsintendenturmaterielen hopsamlas och sänds till tvättanstalt eller vederbörande freds-förråd.

I anslutning härtill får UH erinra om att VU-60 i sitt betänkande (sid 233) i fråga om krigsförbandens avrustning bl a anfört att materielvården vid avrustningen måste ses som ett viktigt led i utbildningen. Under denna befästes nämligen kunskaperna rörande materielens funktion och skötsel. För mågan att upptäcka och avhjälpa fel uppövas.

Den för avrustning anslagna tiden uppgår för huvuddelen av förbanden till två dygn, uttryckningsdagen oräknad. För efterarbete kan kompanichef, kvartermästare och materielredogörare åläggas tjänstgöra högst två dagar utöver den tid de eljest skulle ha tjänstgjort.

15.4.2 Arbetskraftsbehov i stort

Behovet av arbetskraft vid krigsförbandens avrustning är avsevärt. Även om de övande förbanden själva i största möjliga utsträckning skall vårda och förrådsställa den egna krigsmaterielen behövs tekniker och förrådspersonal för anvisningar, kontroll och vissa reparationer.

För en effektiv och ändamålsenlig vård fördelas arbetet med olika materielslag på skilda vårdstationer, vid vilka bl a förrådspersonal tjänstgör som övervakare och rådgivare.

Eftersom freds-förbandens tillgång på tekniker och förrådspersonal är avpassad till ett relativt utjämnat normalbehov uppkommer betydande svårigheter att även under kortare tidsperioder kunna tillgodose de uppkommande behoven av sådan personal under avrustningsskedena. Möjligheterna att vid upprepade tillfällen under året anställa extra förrådspersonal för en tid av en till två veckor per gång är mycket begränsade. Därför bör handräckningsvårnpliktiga disponeras för nämnda göromål. De kan efter viss utbildning och intrimning i göromålen biträda tekniker och förrådspersonal i arbetet vid och efter själva avrustningen. Eftersom den tid som åtgår härför torde understiga längden av en krigsförbandsövning kan dessa vårnpliktiga utnyttjas även för andra arbetsuppgifter som föranleds av krigsförbandens övningar.

Den ojämförligt största delen av arbetet vid avrustningen utförs förutom av den fast anställda tekniker-, verkstads- och förrådspersonalen av den avrustande truppen själv och dess befäl. Enligt utfärdade bestämmelser skall krigsförbandschef leda utrustning och avrustning samt *allt befäl utnyttjas för ledning och kontroll*. Därmed kan den avrustande truppen verksamt bidra till att minska behovet av förrådsarbetskraft. De arbetsinsatser som UH föreslår att de handräckningsvårnpliktiga skall göra blir därför av särskild vikt under de skeden i avrustningsarbetet då den övande truppen icke kan disponeras, nämligen under förberedelserna m m för avrustningen och i det arbete som förekommer sedan den övade truppen ryckt ut.

15.4.3 Arbetsuppgifter vid arméns förband

I det följande granskas förvaltningsgrensvis de arbetsuppgifter som är lämpliga för handräckningsvårnpliktiga.

Intendenturmaterieltjänst

Statskontoret har i en 1967 avgiven rapport över organisations- och rationaliseringsundersökning beträffande intendentur- och sjukvårdsmaterieltjänsten vid arméns förband behandlat behovet av arbetskraft vid avrustning av krigsförband. Härvid har på begäran av UH även undersökts behovet av handräckningsvärnpliktiga för biträde i avrustningsarbetet och vilka göromål som lämpligen bör utföras av sådana värnpliktiga.

Enligt rapporten erfordras vid avrustningstillfällena tillgång till handräckningsvärnpliktiga.

Dessa bör då bli biträda förrådspersonalen i verksamheten vid uppsamlingsplats för materiel, som är avsedd att sändas direkt till tvätt- och reparationsanstalt eller direkt återföras till fredsförråd eller också biträda materielredogörare vid inlämning av materielen i mobiliseringsförråd, ge råd och anvisningar m m till underavdelningar i fråga om materielens vård och förpackning samt aktivt delta i detta arbete.

Enligt rapporten har tiden för ovanstående göromål såvitt avser de handräckningsvärnpliktiga beräknats till

en dag för förberedelser m m för avrustningsarbete

tre dagar för avrustningsarbete samt två dagar för efterarbete.

Om livsmedelstjänsten icke kunnat ordnas så att lagade portioner kan tillställas de avrustande förbanden kan det tillkomma arbete med bli kokmateriel som utnyttjas av förbanden så länge att tiden knappast medgett vård i egentlig mening.

Utöver detta dagantal bör emellertid enligt UH mening beräknas ca två dagar för vissa ut- och intransporter, reservtid för otjänlig väderlek m m. För ifrågavarande arbeten bör således avses sammanlagt ca åtta dagar, varav ca tre-fyra dagar efter truppens utryckning.

Enligt ovannämnda rapport bör det antal handräckningsvärnpliktiga som behövs för ifrågavarande arbeten beräknas till ca 1 % av det övande krigsförbandets styrka.

Ett krigsförband om ca 1 200 man tilldelas således 12 handräckningsvärnpliktiga. Antalet bör ses som ett riktvärde under förutsättning att såväl befäl som trupp tar aktiv del i förbandens avrustningsarbeten på ovan angivet sätt samt att lämpliga lokaler ävensom vård- och reparationsresurser finns tillgängliga. Saknas sistnämnda förutsättning måste procentsatsen för handräckningsvärnpliktiga höjas enligt chefens för armén bestämmande för varje övning.

Försvarets rationaliseringsinstitut har i en 1968 avgiven rapport över organisations- och rationaliseringsundersökning vid lantmilitära försvarsområden redogjort för behovet av arbetskraft vid avrustning av sjukvårdsförband. Enligt rapporten erfordras ca fyra handräckningsvärnpliktiga per förbandspluton (motsv) och avrustningstillfälle. Dessa värnpliktiga bör biträda i arbetet vid särskilt anordnade vårdstationer. För sjukvårdsförband inom bataljons ram är däremot den erforderliga arbetskraftförstärkningen inräknad i det för intendenturmaterieltjänsten ovan angivna behovet.

UH har för sin del funnit att även dessa värden bör läggas till grund för arbetskraftberäkningen.

Tygmaterieltjänst

Handräckningsvärnpliktiga bör i fråga om tygmaterieltjänsten lämpligen användas för att biträda tekniker och förrådspersonal vid upprättande och brytande av vårdstationerna och i övrigt biträda i arbetet vid stationerna. De bör också under materielredogörarens ledning delta i inlämningen av materiel i mobiliseringsförråd, tillhandahålla och efter truppens utryckning hopsamla vårdmateriel m m. De skall vidare vid behov hjälpa till vid torkning av presenningar, maskeringsnät, verkstadstält m m och annan därmed sammanhängande verksamhet. En stor del av detta arbete måste ske efter truppens utryckning.

Den tid de handräckningsvärnpliktiga behövs för nämnda arbete varierar mellan olika krigsförband, beroende på dessas materielomfång, tillgången på lämpliga vårdloka-

ler och avstånden till dessa m m. Som ett medelvärde bör man kunna räkna med en-två dagar för dukning och övriga förberedelser,

tre dagar för avrustningsarbete samt två-tre dagar för efterarbete.

Till detta dagantal bör läggas viss reseravid för otjänlig väderlek m m. Sammanlagt beräknas åtgå ca åtta-tio dagar, varav minst tre dagar efter truppens utryckning.

Det antal handräckningsvärnpliktiga som bör vara disponibelt för ifrågavarande arbeten kan i avvaktan på ytterligare undersökning genom försvarets rationaliseringsinstitutets försorg uppskattas av UH till ca 1 % av det övande krigsförbandets styrka. Procenttalet bör tills vidare även här ses som ett riktvärde under samma förutsättning som gjorts i fråga om avrustning av intendenturmateriel. Saknas denna förutsättning bör antalet handräckningsvärnpliktiga vid behov kunna ökas.

Transporttjänst

Huvuddelen av de transportuppgifter som uppkommer i samband med avrustningen samt tiden närmast före och efter denna torde kunna ombesörjas av de övande förbanden och fredsförbandens körcentraler. För vissa transporter kan även förrådspersonal utnyttjas som bilförare. Det kan dock vara motiverat med en förstärkning av körcentralens personal med särskilt inkallade handräckningsvärnpliktiga till ett uppskattat antal av en man per 150 inkallade (0,7 % av inkallad krigsförbandsstyrka).

Sammanfattning

Det sammanlagda behovet av handräckningsvärnpliktiga för arbetsuppgifter föranledda av krigsförbandens avrustning bör enligt UH beräknas till ca 2,7 % av den övande styrkan under högst åtta dagar för intendenturmaterieltjänst och 10 dagar för tygmaterieltjänst – utjämnat till nio dagar – varav ca tre till fyra infaller efter krigsförbandens utryckning. Procentsiffran bör ses som ett riktvärde.

15.4.4 Arbetsuppgifter vid marinens förband

Såvitt UH kunnat finna synes förhållandena vid marinen vara i huvudsak desamma som vid armén inom de ovan redovisade verksamhetsgrenarna. Härutöver föreligger ett ytterligare behov av personal för transporter inom skärgårdsområde. För att klarlägga behovet av anställd personal och värnpliktiga för arbeten som sammanhänger med återställande av stamfartyg samt förhyrda fartyg och båtar erfordras viss ytterligare utredning som det närmast bör ankomma på chefen för marinen att göra. I avvaktan härpå torde det sammanlagda behovet av handräckningsvärnpliktiga för arbetsuppgifter föranledda av krigsförbandens avrustning vid marinens förband böra uppskattas till genomsnittligt 3 % av den övande styrkan. UH har härvid icke inräknat något behov av handräckningsvärnpliktiga för vissa under längre tid pågående avrustningsarbeten.

15.4.5 Arbetsuppgifter vid flygvapnets förband

Omfattningen av berörda arbetsuppgifter vid flygvapnets förband överensstämmer i princip med vad som redovisats för armén. Behovet av särskilt inkallade handräckningsvärnpliktiga är emellertid inte särskilt stort med hänsyn till rådande system med fasta bastroppar på krigsbaserna (en tekniker samt fem-sju mekaniker). Genom att såsom tillfällig förstärkning utnyttja personal ur bastroppar vid sådana krigsbaser som inte deltar i krigsförbandsövning torde arbetskraftsbehovet under avrustningsskedet kunna tillgodoses utan att man härför särskilt behöver inkalla handräckningsvärnpliktiga. För övrigt är den största delen av materielen tekniskt så komplicerad att handräckningsvärnpliktiga som inte fått ordinarie grundutbildning på materielen knappast är lämpade för skötsel och vård av densamma. Härtill kommer att förbanden under veckorna F2 och F3 av krigsförbandsövningen har tillämpade övningar och därvid är självförsörjande i allt väsentligt.

UH anser med hänsyn härtill att särskild inkallelse av handräkningsvärnpliktiga för arbetsuppgifter föranledda av krigsförbandens avrustning inte torde erfordras vid flygvapnet utom i vad avser intendenturmaterieltjänst, där antalet erforderliga handräkningsvärnpliktiga intill dess ytterligare erfarenheter vunnits kan beräknas till 1 % av den övande styrkan.

15.5 Särskilda övningar

15.5.1 De särskilda övningarnas omfattning

Särskilda övningar genomförs antingen i form av övning för bara befälet vid ett förband eller övning för såväl befäl som annan personal i nyckelbefattningar vid förband med särskilt komplicerad stridsteknik eller utrustning.

Övningarnas längd är för all personal elva dagar, in- och utryckningsdagar oräkna- de, vid flygvapnet dock fyra dagar, om Kungl Maj:t icke bestämmer annat. De äger som regel rum under juni-augusti.

I särskild övning deltar, förutom krigsplacerad anställd personal,

vid *armén* värnpliktiga i befattningar för underofficer eller officer vid fältförband samt i befattningar för meniga eller underbefäl vid fördelnings-, brigad- och artilleriregimentsstaber med stabs- och sambandsförband, vid stridsvagnsförband och motsvarande pansarförband, vid bandkanon- eller luftvärnsrobotförband samt vissa särskilda sambandsförband,

vid *flottan* av värnpliktiga i officersbefattningar,

vid *kustartilleriet* av värnpliktiga i befattningar för underofficer eller officer samt för meniga eller underbefäl vid kustartilleriförsvars-, brigad- och gruppstaber med stabs- och sambandsförband samt

vid *flygvapnet* av värnpliktiga i befattningar för underofficer eller officer och för visst underbefäl samt för annan värnpliktig vid luftvärnsrobotförband eller stationskompani enligt Kungl Maj:ts bestämmande.

Övningarna beräknas fr o m början av 1970-talet årligen omfatta

vid *armén* 12 000 man, varav dock högst 4 000 meniga eller underbefäl,

vid *flottan* 100 man i officersbefattning,

vid *kustartilleriet* 450 man, varav högst 200 meniga eller underbefäl, samt

vid *flygvapnet* 1 200 man.

Övning enbart för befäl omfattar under första veckan bl a mobiliseringstjänst, personlig färdighet och taktik. Under andra veckan genomförs i regel fältövning som om möjligt förläggs till den för förbandens krigsuppgifter aktuella terrängen eller anläggningen.

Övning med förband omfattar i fråga om staber med ledningsorgan såväl stabstjänst- som fältövningar. Vid övriga förband vilka som regel har komplicerad eller stridstekniskt avancerad materiel omfattar utbildningen materielkännedom, personlig färdighet och samtrimning av förbandens underavdelningar. Pansarförbandens övningar förläggs ofta till skjutfält.

Den närmare utformningen av övning med förband prövas för närvarande. Såvitt UH erfarit torde åtminstone vid pansartrupperna förbanden utgöras av i huvudsak fältstarka kompanier. UH måste därför i det följande grunda sina överväganden och förslag i fråga om användandet av handräkningsvärnpliktiga i dessa övningar på vissa antaganden.

15.5.2 Principer för ut- och avrustning

I särskild övning ingår i regel ingen mobiliseringsövning.

I fråga om tygmateriel utnyttjas under övningarna antingen den materiel som tillhör eller avses för åldersklassförband eller den som avses för vederbörligt krigsförband. Behov av standardfordon tillgodoses – liksom vid krigsförbandsövningar – med tilldelade stamfordon eller genom lån och förhyrning.

Behov av intendenturmateriel tillgodoses i regel med materiel ur fredsförråd.

Omfattningen av utlämnad materiel under övning med befäl begränsas i huvudsak till personlig utrustning. Härtill kommer dock behov av fordon. Erforderlig vård av materielen före inlämning beräknas, med

undantag för fordonen, till stor del utföras av de i övningen deltagande och i övrigt av förrådspersonalen.

Vid övning med förband kan däremot omfattningen av utlämnad materiel bli relativt betydande. Med hänsyn till övningarnas begränsade längd bör förberedelser vara vidtagna för att snabbt lämna ut materielen på den plats där utbildningen skall ske. Praktiska skäl talar för att den personliga utrustningen jämte standardfordon utlämnas vid fredsförbandet. Vid pansarförband överlämnas den tyngre materielen på skjutplatserna.

Särskild tid för materiellvård har enligt hittillsvarande bestämmelser för armén avsatts under övningens avrustningsskede. Den angivna tiden är dock mindre än vid krigsförbandsövning.

15.5.3 Behov av handräckningsvärnpliktiga vid övning för befäl

Behovet av handräckningsvärnpliktiga vid särskilda övningar för befäl bör enligt UH mening i huvudsak kunna tillgodoses av fredsförbandens ordinarie handräckningsstyrkor. Dessa bör därför under tiden juni–augusti vara dimensionerade bl a med hänsyn härtill. Körcentralerna kan dock behöva tillföras en mindre förstärkning av särskilt inkallade handräckningsvärnpliktiga för det ökade transportbehovet och den avslutande fordonsvården. UH beräknar såsom ett riktvärde arbetskraftförstärkningen till 4 % av inkallad styrka. De handräckningsvärnpliktiga bör rycka in samtidigt med befälsövningens personal men rycka ut en vecka senare, d v s ha fullgjort en krigsförbandsövning om 18 dagar.

15.5.4 Behov av handräckningsvärnpliktiga vid övning med förband

UH bedömer att behovet av handräckningsvärnpliktiga vid särskild övning med förband är förhållandevis större än vid krigsförbandsövning.

Med hänsyn till att det övande förbandet självt bör kunna utföra en större del av transporter än vad som är fallet vid sär-

skild övning för enbart befäl bedömer UH – i avvaktan på ytterligare erfarenheter – att fredsförbandens körcentraler bör förstärkas med endast 2 % av inkallad styrka.

Behovet av handräckningsvärnpliktiga för målanordningar och säkerhetstjänst bör kunna tillgodoses från fredsförbandens ordinarie handräckningsstyrkor vilka under tiden juni–augusti bör vara dimensionerade här för.

På samma sätt som vid krigsförbandens avrustningar erfordras särskilt tillskott av handräckningsvärnpliktiga för att vid den avslutande materiellvården och avrustningen biträda tekniker och förrådspersonal vid vårdstationer. Eftersom de uttryckande förbanden inte kan disponera samma tid som krigsförbanden för de avslutande vårdarbetena, allra minst ifråga om tygmateriel, uppskattar UH – i avvaktan på ytterligare erfarenheter – såsom ett överslagsmässigt riktvärde den erforderliga arbetskraftsförstärkningen med särskilt inkallade handräckningsvärnpliktiga till 4 % av den inkallade förbandsstyrkan. Till detta tal skall läggas de 2 % som enligt ovan erfordras som förstärkning av körcentralerna och för efterföljande fordonsvård.

De värnpliktiga bör rycka in samtidigt som det övande förbandet men rycka ut en vecka senare, d v s ha fullgjort en krigsförbandsövning om 18 dagar.

15.5.5 Sammanfattning

Det sammanlagda behovet av handräckningsvärnpliktiga för arbetsuppgifter föranledda av särskilda övningar bör sålunda vid särskild övning för befäl beräknas till 4 % och vid särskild övning med förband till 6 % av inkallad styrka. Procentsiffrorna bör ses som riktvärden i avvaktan på ytterligare erfarenheter bl a vid förenämnda prövning av den närmare utformningen av särskilda övningar med förband.

15.6 *Utbildningstidens fördelning, längd och inpassning vid handräckningsvärnplik- tigas krigsförbandsövningar*

15.6.1 *Utbildningstidens fördelning i stort under en krigsförbandsövning*

UH har i kapitel 3 lämnat en redogörelse för den tjänstgöringsskyldighet som enligt gällande provisoriska bestämmelser om värnpliktsutbildningen åligger handräckningsvärnpliktiga att fullgöra i form av grundutbildning och repetitionsutbildning. Bestämmelserna avser

värnpliktiga som vid inskrivningen uttas till handräckningstjänst

värnpliktiga som under grundutbildning- en överförs till handräckningstjänst samt

värnpliktiga som efter avslutad grundut- bildning överförs till handräckningstjänst.

UH har tidigare anfört att handräckningsvärnpliktiga efter allmänmilitär utbildning bör fullgöra tjänstgöringen i så nära anslutning som möjligt till de mera fältdug- ligas utbildning. Vidare bör de kunna bidra till att effektivisera utbildningen av ålders- klassen och krigsförbanden samt till att krigsberedskapen i materiellt hänseende återställs så snart som möjligt efter det att de övade förbanden avrustat.

UH har därför i kapitel 7 lämnat för- slag till den allmänmilitära utbildningens omfattning och innehåll som utformats med tanke på att en viss del av de hand- räckningsvärnpliktiga bör kunna krigspla- ceras eller tas i anspråk för att biträda vid mobilisering. I likhet med övriga värnplik- tiga bör därför en handräckningsvärnplik- tig efter avslutad grundutbildning bibehålla sina allmänmilitära färdigheter på en god- tagbar nivå. En uppföljande utbildning är därför nödvändig, bl a med tanke på till- komsten av ny utrustning, nya medel och metoder för exempelvis skydd, m m.

Den tjänstgöringstid som UH föreslår för handräckningsvärnpliktiga understiger inte väsentligt den som gäller för värnpliktiga tillhörande kategorierna G och F. Om man utgår från den kortaste tjänstgöringstiden – vid armén och kustartilleriet ca 250 dagar för kategori G – bör en handräckningsvärn-

pliktig efter allmänmilitär utbildning om ca två månader fullgöra handräckningstjänst under ca sex månader.

Enligt UH mening bör de handräcknings- värnpliktiga i princip även fullgöra visst antal krigsförbandsövningar samtidigt med de krigsförband, vid vilkas övningar m m de skall vara behjälpliga. Med anledning härav borde de i princip inkallas till repetitionsut- bildning första gången inom fyra år efter grundutbildningens slut.

Såsom anförts i kapitel 3 föreligger be- gränsningar av repetitionsutbildningsskyl- digheten för vissa handräckningsvärn- pliktiga – s k effektiviseringsvärnpliktiga. En sådan värnpliktig får nämligen från och med det kalenderår, under vilket han upp- når 35 års ålder, inkallas till krigsförbands- övning endast under förutsättning att han är krigsplacerad vid enhet som skall fullgöra repetitionsövning i krigsförband. En stor del av de handräckningsvärnpliktiga kommer således inte att fullgöra föreskrivet antal krigsförbandsövningar om en eller flera så- dana övningar icke får fullgöras i direkt an- slutning till grundutbildningens slut. De pro- visoriska bestämmelserna om värnpliktsut- bildningen lämnar emellertid möjligheter härtill.

UH anser att handräckningsvärnpliktiga i princip inte bör fullgöra krigsförbands- övningar i direkt anslutning till grundut- bildningens slut eftersom detta skulle in- nebära ett avsteg från det egentliga ända- målet med krigsförbandsövningar. UH har emellertid med hänsyn till skälen för och följdverkningarna av nyssnämnda av Kungl Maj:t meddelade bestämmelser icke velat föreslå någon ändring av dessa och ej hel- ler av nuvarande möjligheter till ett sådant sammanförande av grundutbildning och krigsförbandsövning. Det kan nämligen ur utbildningssynpunkt vara ändamålsenligt att en handräckningsvärnpliktig genom en krigsförbandsövning i direkt anslutning till grundtjänstgöringen får en miljöutbildning, avseende de uppgifter av olika slag som ankommer på honom i en kommande krigs- befattning eller för uppgifter i samband med mobilisering. Särskilt gäller detta de hand-

räckningsvärnpliktiga som blivit eller avses bli krigsplacerade eller tagna i anspråk för att betjäna just det krigsförband som inkallats vid tidpunkten för den förlängda tjänstgöringen. För övriga handräckningsvärnpliktiga ställer sig ett dylikt sammanförande inte lika naturligt. För dem innebär detta i realiteten närmast en förlängning av deras grundutbildning med ett motsvarande antal dagar men en minskning av deras repetitionsutbildning.

UH föreslår därför att nu nämnda system alltså bör få tillämpas, varvid i regel högst två, i undantagsfall tre krigsförbandsövningar får tas i anspråk i direkt anslutning till grundutbildningen. Risk kan – lokalt sett – föreligga att vid ett alltför flitigt användande av systemet ett krigsförband kan komma att stå utan handräckningsvärnpliktiga som eljest med kvarstående skyldighet att fullgöra krigsförbandsövningar skulle ha kunnat inkallas för att biträda det krigsförband som skall övas. Ytterligare ett skäl till försiktighet är det förhållandet, att krigsplaceringarna av handräckningsvärnpliktiga i hög grad växlar med anledning bl a av ändringar av den värnpliktiges bostadsort. Detta kan nämligen medföra att en värnpliktig som tidigare varit krigsplacerad inte längre blir det, varför en tidigare icke krigsplacerad erhåller sådan placering, varigenom 35-årsregeln kan bli upphävd.

UH har även övervägt att föreslå att antalet krigsförbandsövningar vid en tillämpning av det av UH föreslagna grundutbildningssystemet för handräckningsvärnpliktiga generellt borde minskas till tre, bl a med hänsyn till att det för de handräckningsvärnpliktiga som är krigsplacerade och överskridit 35 års ålder måste te sig orättvist att behöva avbryta sin civila yrkesutövning för att biträda ett krigsförband, medan andra handräckningsvärnpliktiga vilka kanske ganska slumpmässigt inte krigsplacerats efter 35 års ålder befrias från vidare sådan tjänstgöring. Främst med tanke på nödvändigheten att göra repetitionsutbildningsverksamheten så effektiv som möjligt och att krigsberedskapen i materiellt hän-

seende hålls på så hög nivå som möjligt har UH emellertid stannat vid att nuvarande högsta antal krigsförbandsövningar bör bibehållas. Tillämpningen av 35-årsregeln som UH inte vill föreslå någon ändring av bör i sig utgöra en spärr för att icke fler handräckningsvärnpliktiga skall behöva inkallas än som av behovet påkallas.

När handräckningsvärnpliktiga särskilt inkallas för att genomgå repetitionsutbildning bör viss del av tjänstgöringstiden i första hand avses för repetition och komplettering av tidigare genomgången allmänmilitär utbildning m m. Återstående del av tjänstgöringen bör ägnas åt att effektivisera de mera fältdugliga värnpliktigas repetitionsutbildning. De handräckningsvärnpliktiga som i direkt anslutning till grundtjänstgöringen fullgör en eller flera krigsförbandsövningar behöver däremot inte någon egen repetitionsutbildning. De kan därför helt tas i anspråk för att underlätta och effektivisera repetitionsutbildningsverksamheten i övrigt.

För de särskilt inkallade handräckningsvärnpliktiga bör repetitionen av den allmänmilitära utbildningen omfatta följande antal timmar, nämligen

vapentjänst (inskjutning och fältskjutning)	4
skydd mot marktrupp	2
skydd mot ABC-stridsmedel	2
sjukvårdstjänst (hjälp vid stridsskada)	2
strid	4
reservtid m m	2
	<hr/>
Summa	16 timmar

Antalet timmar motsvarar således ca två dagar.

Eftersom en krigsförbandsövning för huvuddelen av de fältdugliga värnpliktiga omfattar 18 dagar bör en krigsförbandsövning för handräckningsvärnpliktiga i stort sett utformas på följande sätt (antal dagar):

Allmänmilitär utbildning	2
Utrustning, avrustning m m	1
Tjänstefri(a) söndag(ar)	1-2
Reservtid (innefattande även inre tjänst)	2
För arbetsinsatser	11-12
	<hr/>
	Summa 18 dagar

15.6.2 Utbildningstidens inpassning

UH har som tidigare nämnts funnit att det för krigsförbandens avrustning föreligger behov av arbetsinsatser under ca åtta-tio dagar, varav tre-fyra efter truppens utryckning.

De övade krigsförbanden rycker i regel ut på en lördag, kompanichef, kvartermästare och materielredogörare dock på måndagen två dagar senare. De handräckningsvärnpliktigas arbetsinsats efter truppens utryckning bör göras under tiden från söndagen till onsdagen. Inläggs endera en reservdag eller viss arbetsuppgift på efterföljande torsdag innebär detta, om fredagen avses som avrustningsdag, att dessa värnpliktiga kan rycka ut på lördagen, dvs en vecka efter det krigsförband vid vars avrustning de varit behjälpliga. Inryckningsdagen för de handräckningsvärnpliktiga infaller då 18 dagar tidigare på måndagen en vecka efter det att krigsförbandets huvuddel ryckt in, dvs i början på vecka F 2.

I slutet på vecka F 2 lämnar krigsförbanden de repetitionsövningsläger, där de i flertalet fall varit förlagda, för att genomföra den avslutande tillämpningsövningen. Därvid uppkommer ett behov av arbetsinsatser för att ställa lägren i ordning efter användningen samt för förläggningsmaterielens vård, återtransport och förrädsställning för efterföljande krigsförbandsomgång. Enligt UH mening bör förband som genomgår grundutbildning (åldersklassen) i princip inte tas i anspråk för nu nämnda arbetsuppgifter. Den av riksdagen 1966 beslutade längden av grundutbildningen inrymmer inte heller särskild tid härför. Vidare kan fredsförbandens handräckningsstyrka som sätts in för att biträda med handräckningsgöromål under veckorna B 1-

F 2 därefter inte åsidosätta sina ordinarie arbetsuppgifter utan bör återgå till dessa göromål. För arbetet med förläggningsmaterielens ordnande som kräver ca två dagar bör i stället avses särskilt inkallade handräckningsvärnpliktiga och därutöver värnpliktiga som under pågående krigsförbandsövning omgrupperats till handräckningstjänst.

Läggs sålunda två dagar för förläggningsarbeten till de nio dagar som UH genomsnittligt beräknat åtgå för arbetsinsatser vid och efter krigsförbandens avrustning uppgår den för arbetsinsatser avsedda tiden såsom förut nämnts till ca 11-12 dagar. Allt efter arbetsuppgifternas omfattning bör dock enligt försvarsgrenschefs bestämmande krigsförbandsövningen för de handräckningsvärnpliktiga kunna förkortas med högst tre dagar. En förkortning kan även vara motiverad med hänsyn till infallande helgdagar.

15.6.3 Tjänstgöring för värnpliktiga som under krigsförbandsövning omgrupperas till handräckningstjänst

Vid krigsförbandens inryckning erhåller i regel ett antal fältdugliga värnpliktiga ändrad uttagning och överförs till handräckningstjänst, sk omgruppering. UH har av principiella skäl inte funnit det vara lämpligt att föreslå att dessa värnpliktiga befrias från tjänstgöring under återstoden av krigsförbandsövningen. De bör i stället under den återstående delen av övningen utnyttjas för arbetsinsatser vid lägren för krigsförbandsövningar och kan där komplettera fredsförbandens handräckningsstyrka, främst under veckorna F 1 och F 2 med exempelvis lägerbevakning vid dygnsövningar, ordonnans och annan servicetjänst.

Omgrupperas en värnpliktig som är krigsplacerad i sådan befattning att han inkallas till vecka B 2 (underbefäl m fl) bör hans tjänstgöringstid enligt nuvarande bestämmelser avkortas till 18 dagar. Han kommer då att rycka ut i slutet av vecka F 2, dvs när krigsförbanden övergår till de avslutande tillämpningsövningarna och därmed lämnar lägerområdena. En sådan värn-

pliktig kan då utnyttjas för arbetsuppgifter i lägren redan under vecka B 2, då tillgången på arbetskraft är relativt knapp, och i övrigt för att förstärka fredsförbandets handräckningsstyrka, exempelvis vid körcentralen.

Även värnpliktig som krigsplacerats och inkallats till krigsförbandsövning i befattning för officer eller underofficer kan komma att erhålla ändrad uttagning, eventuellt till handräckningstjänst. Att ålägga honom att göra handräckningstjänst i anslutning till krigsförbandets övningar torde väl med hänsyn till längden av den utbildning han tidigare genomgått knappast kunna komma i fråga. Annan placering eller hemförlovningsbör övervägas. Längden av tjänstgöringen kan i vissa fall medföra att han befrias från vidare tjänstgöring i fred.

15.6.4 Olika sätt att tillgodose behovet av arbetsinsatser

UH har hittills behandlat de särskilt inkallade handräckningsvärnpliktigas krigsförbandsövningar ur den synpunkten att de i första hand skall utnyttjas för arbetsuppgifter föranledda av krigsförbandens avrustning samt återställande av den materiella beredskapen. Som lämplig inryckningstidpunkt för dessa värnpliktiga har måndagen i vecka F 2 valts. För samma uppgifter bör emellertid även de handräckningsvärnpliktiga kunna användas vilka fullgör krigsförbandsövning i direkt anslutning till föregående grundtjänstgöring. Av det tidigare anförda framgår emellertid att det föreligger ett behov av arbetsinsatser redan under veckorna B 2, F 1 och F 2 för att förstärka fredsförbandets handräckningsstyrka för transporter, dukning och skötsel av utbildningsanordningar m m. Även detta behov av extra arbetsinsatser bör tillgodoses genom att man inkallar handräckningsvärnpliktiga med kvarstående repetitionsövningsskyldighet. De bör rycka in på måndagen i vecka B 2 och rycka ut i slutet av vecka F 2.

Handräckningsvärnpliktiga bör därför inkallas i två omgångar för att man skall kunna effektivisera repetitionsutbildningsverk-

samheten, en mindre omgång (1,7 % av inkallad krigsförbandsstyrka) med inryckning under vecka B 2 och avsedd att tjänstgöra under krigsförbandsövningens tidigare hälft samt en större omgång (2,7 % av inkallad krigsförbandsstyrka) med inryckning under vecka F 2 och avsedd att tjänstgöra under övningens senare hälft och veckan därefter.

Den repetition av den allmänmilitära utbildningen – två dagar – som båda omgångarna skall genomgå bör av olika skäl lämpligen anordnas gemensam för dem och förläggas till vecka F 2.

UH vill emellertid framhålla, att antalet särskilt inkallade handräckningsvärnpliktiga bör bestämmas med hänsyn till det antal handräckningsvärnpliktiga som beordrats att fullgöra en eller flera krigsförbandsövningar i direkt anslutning till grundtjänstgöringen. UH har därför närmare undersökt om inte de handräckningsvärnpliktiga som fullgör krigsförbandsövning i direkt anslutning till grundtjänstgöringens slut skulle kunna bilda stommen i båda dessa omgångar genom att fullgöra två på varandra direkt följande övningar. Inplaceras en sådan dubbelövning så att utryckning kan ske på lördagen veckan efter det övade krigsförbandets avrustning – här kallad vecka F 4 – kommer den första arbetsdagen vid 36 dagars sammanlagd längd på övningarna att inträffa på fredagen i vecka B 1. Denna veckodag synes lämplig eftersom de från grundtjänstgöringen utryckande handräckningsvärnpliktiga beräknas ha överlämnat sina arbetsuppgifter till den avlösande styrkan under onsdagen eller torsdagen i denna vecka. Fördelen med detta system är främst att antalet särskilt inkallade handräckningsvärnpliktiga kan begränsas ytterligare. Befälsinsatserna för den allmänmilitära utbildningen kan dessutom minskas samt i vissa fall utgå. Flertalet värnpliktiga kan helt eller delvis bibehållas åtminstone viss tid vid sina tidigare arbetsuppgifter vilket underlättar tjänsten. Sålunda torde exempelvis körcentralerna som förstärkning kunna tilldelas huvuddelen av de värnpliktiga som eljest skulle ha ryckt ut. Emeller-

tid föreligger även vissa nackdelar. Här skall i första hand nämnas att behovet av handräckningsvärnpliktiga under den första delen av krigsförbandsövningen kan understiga antalet från grundutbildningen utryckande, varför en del av dessa borde hemförlovas, medan behovet under övningens senare del kan komma att överstiga antalet utryckande. Systemet har emellertid, oavsett att UH såsom tidigare anförts ställer sig principiellt tveksam till detsamma, sådana fördelar att detta i första hand bör utnyttjas så att antalet till repetitionsutbildningsverksamheten särskilt inkallade handräckningsvärnpliktiga så långt möjligt kan begränsas. En sådan inkallelse kan för den enskilde värnpliktige komma att innebära ett väsentligt större avbräck i hans civila verksamhet än om han fullgör krigsförbandsövningen i anslutning till grundtjänstgöringen.

UH är medveten om att svårigheter kan uppkomma att tidsmässigt sammankoppla tjänstgöringen för de handräckningsvärnpliktiga som i direkt anslutning till grundutbildningens slut fullgör krigsförbandsövning med den tjänstgöring som avses skola fullgöras av särskilt inkallade handräckningsvärnpliktiga. Så kan tänkas bli fallet till följd av förskjutningar av grundutbildningens längd eller i fråga om inplaceringen under året av krigsförbandsövningar m m. Detta kan göra smärre variationer mellan de olika tjänstgöringsomgångarnas längd nödvändiga. Dessa torde dock inte behöva bli längre än tre-fyra dagar. Försvarsgrenschef bör äga att bli av kalendariska skäl anbefalla erforderliga jämkningar i tjänstgöringstiden, innebärande exempelvis förlängning av grundtjänstgöringstiden med nyssnämnda antal dagar. Såsom tidigare anförts har försvarsgrenschef möjlighet att förkorta längden av en krigsförbandsövning för handräckningsvärnpliktiga. UH utgår från att handräckningsvärnpliktiga som ålagts förlängd grundtjänstgöring framdeles – i den mån det är praktiskt genomförbart – kompenseras med en motsvarande förkortning av den tid de har att tjänstgöra under krigsförbandsövningar. – Exempel på hur

de olika omgångarnas tjänstgöring skulle kunna sammankopplas tidsmässigt har lämnats i bilaga 9: 1.

15.6.5 Krigsförbandsövnings längd vid flygvapnet

Huvuddelen av flygvapnets krigsförbandsövningar har en längd av 15 dagar för värnpliktiga i befattning för meniga och underbefäl. Vad UH föreslagit ovan beträffande 18 dagars krigsförbandsövning för de handräckningsvärnpliktiga synes i princip tillämpligt även i fråga om flygvapnet, dock med den skillnaden att tiden måste minskas med tre dagar. Den närmare utformningen av tjänstgöringen liksom behovet över huvud taget av ifrågavarande arbetskraftförstärkning bör dock ytterligare utredas genom chefens för flygvapnet försorg (jämför 15.3.4). Som tidigare angetts beräknar UH tills vidare antalet handräckningsvärnpliktiga för krigsförbandsövningar till 1 % av den inkallade styrkan.

16.1 Inledning

Bevaknings-, vakt-, beredskaps- samt ordningstjänst inom krigsmakten föranleder ett relativt stort antal åtgärder. Vid vissa anläggningar m m som bedöms vara av väsentlig betydelse för krigsmakten krävs härutöver särskilda skyddsåtgärder. Tillträde till militära anläggningar regleras genom olika former av förbud för obehöriga.

UH har funnit att frågor om vakt- och beredskapstjänst som sammanhänger med kuppförsvaret, bevakning av särskilda anläggningar etc faller utanför UH kompetensområde. Sådana uppgifter synes inte heller lämpliga för handräckningsvärnpliktiga. Det samma gäller kommendering av sådana värnpliktiga att ingå i ordningspatruller m m. UH anser att frågan om kommenderingar av nu nämnt slag under tider då andra värnpliktiga inte finns att tillgå bör bli föremål för överväganden i annan ordning. UH tar därför i det följande bara upp frågan om kommendering av handräckningsvärnpliktiga till vakt- och ordningstjänst i fred i anslutning till kasernvakt vid förband samt vissa skolor och staber m m.

En anledning till att handräckningsvärnpliktiga ofta beordras till vakttjänstgöring är främst minskade möjligheter att härtill under vissa tider på året förfoga över andra värnpliktiga tillhörande grundutbildningskontingenten. Detta gäller främst vid det sk truppfrja uppehållet under maj-juni för

arméns huvuddel eller då större förbandsövningar pågår på längre avstånd från kasernområdet samt under vissa längre helger.

Eftersom UH i fråga om vakttjänstens bedrivande närmast har att utreda i vilken omfattning handräckningsvärnpliktiga deltar i och om de framdeles bör beordras till sådan tjänst redogör UH i det följande först för vakttjänsten vid fredsförband och skolor där det stora flertalet handräckningsvärnpliktiga tjänstgör och därefter i vad mån de används för bevakningsuppgifter vid övriga militära myndigheter.

16.2 Nulägesbeskrivning

16.2.1 Vakttjänst vid fredsförband och skolor

Vakttjänsten avser huvudsakligen in- och utpasseringskontroll samt inre bevakning och vid behov även alarmering. Kasernvakten är den enhet till vilken allmänhet och polis i första hand vänder sig för att få upplysningar och hjälp.

In- och utpasseringskontroller under tjänstetid sker i regel vid huvudinfart, där vaktlokalen är belägen. Kontrollen som avser både personer och materiel är ofta förenad med information och hänvisning av besökande. Allt efter områdets storlek och utseende kan besökare behöva åtföljas till besöksmottagaren.

Den inre bevakningen är främst inriktad

mot öppet kasernområde och inhägnat område med obevakade infarter.

Den inre bevakningen avser att förhindra att obehöriga vistas inom området samt att inbrott eller skada görs på byggnader, materiel o. d. Den avser även att förhindra brand, obehörig fotografering m. m. Bevakningen utförs genom att området avpatrulleras under oregelbundna tider. Under tjänstetid påkallar den inre bevakningen mindre omfattande åtgärder från kasernvaktens sida än under annan tid, eftersom även övrig personal inom kasernetablissemang har att själv svara för viss del av bevakningen, bl a genom kontroller.

Vaktchefen utövar i kasernvakten en kontrollverksamhet av viss disciplinär betydelse genom att granska de värnpliktigas militära klädsel och uppträdande vid in- och utpassering.

I kasernvaktens uppgifter ingår ofta att vid telefonväxels stängning svara för telefonpassning och koppling av samtal, övervaka vissa larmtablåer för maskintjänst m. m., tändning och släckning av viss belysning, m. m. Vaktchefen svarar dessutom under väbelen för tillsyn av arrest och arrestanter.

Kasernvakten består av fast vaktchef och ett varierande antal värnpliktiga under olika delar av dygnet. Under tjänstetid får vaktchefen som regel biträde av en till två vaktordonnanser för in- och utpasseringskontroll samt hänvisning m. m. Under annan tid än tjänstetid uppgår allt efter de varierande lokala förhållandena vaktstyrkan i regel till sex till tio man som utnyttjas för posttjänst och patrullering, in- och utpasseringskontroll, telefonpassning m. m. Flera förband har även under tjänstetid en större vaktstyrka utgående ur grundutbildningskontingenten eller en delvis reducerad styrka som kompletteras med ordonnanser i handräckningstjänst.

Vid förband med fasta vaktchefer alternerar som regel fyra äldre underbefäl som vaktchefer. De tjänstgör i regel ett dygn i taget.

De värnpliktiga i kasernvakten beordras i regel till högst 24 timmars sammanhängande vakttjänstgöring.

Vid vissa förband begagnas ett system med vaktordonnanser under tjänstetid. Härtill används som regel särskilt avdelade handräckningsvärnpliktiga. Vid flera förband förekommer även successiva kommenteringar till vakten av sådana värnpliktiga enligt viss turlista. Vaktordonnanserna tjänstgör oftast mellan kl 07 00–18 00.

Mellan kl 18 00–07 00 utgörs dock vaktpersonalen med få undantag under huvuddelen av året av värnpliktiga tillhörande åldersklassen, främst de som tillhör kategorierna F och G.

De handräckningsvärnpliktiga får enligt gällande bestämmelser viss utbildning i vakttjänst.

Såsom tidigare nämnts utgörs vaktpersonalen vid *arméns* kasernvakter av – förutom vaktchef – fältdugliga värnpliktiga under grundutbildning och av handräckningsvärnpliktiga.

Dessa handräckningsvärnpliktiga utnyttjas i huvudsak som ordonnanser under tjänstetid men får i flera fall även utföra vakttjänst hela dygnet, då åldersklassen i övrigt deltar i övningar utom förläggningssorten, samt dessutom ofta under såväl lördagar och söndagar som under längre helger. Vid förband med sk truppfrött uppehåll har andra än handräckningsvärnpliktiga inte funnits att tillgå för vakttjänst.

Vid några förband har, då tillgången på handräckningsvärnpliktiga väsentligt överstigit behoven för andra uppgifter, all ordonnans- och vaktposttjänst under hela dygnet under en längre tidsperiod bestritts av handräckningsvärnpliktiga vilka då utgjort en för ändamålet avdelad vaktstyrka på 12 till 16 man, uppdelad på mindre vaktenheter.

Vid ett begränsat antal förband inom armén är grundutbildningskontingenten uppdelad på en vårinryckande och en höstinryckande del. Värnpliktiga tillhörande någon av dessa delar finns således att tillgå under hela året. Vid flertalet av dessa förband finns därför inte behov av handräckningsvärnpliktiga för vakttjänst annat än som ordonnanser under tjänstetid.

Vid krigsskolan och tygförvaltningsko-

lan har bevakningen övertagits av Allmänna Bevaknings AB, i det följande benämnd bevakningsbolaget. Den värnpliktiga personalen synes dock ha bibehållits.

Vid kustartilleriets fredsförband är problemen i stort sett av samma slag som inom armén. Vid KA 4 har dock bevakningen av kasernområdet övertagits av bevakningsbolaget fr o m den 1 oktober 1970.

Vid flottan sköts vaktuppgifterna av marinens poliskår och militärt befäl med biträde av handräkningsvärnpliktiga samt av bevakningsbolaget. Antalet vaktchefer är tre till fyra per förband (motsvarande). I vakttjänst deltar värnpliktiga i handräkningstjänst och värnpliktiga som eljest avses för andra uppgifter. Dessa senare värnpliktiga tjänstgör nämligen vid helikopterförband eller minförråd på ytterförläggningar och i ekipagedetalj (motsvarande) vid örlogsbaser.

Enligt inhämtade uppgifter används handräkningsvärnpliktiga för följande vaktuppgifter:

inpasseringskontroll och ordonnanstjänst, i vissa fall kombinerad med expeditionsgöromål, vid KÖS och BÖS

vakttjänst och handräkning vid häkte vid örlogsbas Väst och KÖS

tjänst som hundskötare och vaktordonnans vid örlogsbas Väst, örlogsbas Ost och Gustavsviks örlogsdepå

vaktordonnanstjänst vid örlogsbas Ost samt

vakttjänst, sambandsberedskap och s k allmänna arbeten vid Gullmarns örlogsdepå.

Vid flottans centrala skolor avdelas värnpliktiga elever under grundutbildning till beredskapsstyrka och deltar då i viss vakttjänst under annan tid än tjänstetid.

Vid KÖS medverkar handräkningsvärnpliktiga även i ordningstjänst inom kasernområdena, i patrulltjänst under fritid inom garnisonsorten samt i kuppförsvaret.

Något s k truppfritt uppehåll, motsvarande det som under våren förekommer vid arméns huvuddel, med därav betingat särskilt behov av handräkningsvärnpliktiga för vakttjänst föreligger enligt uppgift inte vid flottan.

Vid sjökrigsskolan och Gålöbasen har bevakningen övertagits av bevakningsbolaget. Avtal har träffats om att bevakningen av Vitsåanläggningen skall övertas av bolaget, när vaktlokal ställs i ordning.

Bevakningen av Sävteetablissemang som numera förvaltas av Göteborgs kustartilleriförsvaret sker genom bevakningsbolagets försorg.

Inom flygvapnet bestrids vakttjänsten vid flottiljvakterna f n av flottiljpoliser. Antalet vid varje flottilj placerade flottiljpoliser varierar mellan 11 och 17 enligt en i personalförteckning för flygvapnet gjord fördelning. Utredning om utbyte av flottiljpoliser mot äldre underbefäl pågår.

Utöver flottiljpoliserna tas vid vissa flottiljer någon eller några handräkningsvärnpliktiga i anspråk för ordonnanstjänst under tjänstetid. Dessa tas ut bland de värnpliktiga som då avses för övriga funktioner inom förbanden.

Av det tidigare framgår att även hundar används i bevakningstjänsten. Detta är förhållandet främst inom flygvapnet, där såväl vakt- som skydds- och bevakningshundar används. Antalet hundar i bruk är ca 200. En stor del av dem är vakthundar.

Enligt uppgifter som inhämtats från flygstaben är hundarna fördelade med ca 10–14 per flottilj. F 7 har dock betydligt flera. Fördelningen bestäms av chefen för flygvapnet.

För skötsel och tillsyn av hundarna används ett sextiotal värnpliktiga. För krigsorganisationen föreligger ett årligt utbildningsbehov av ca tio fältdugliga värnpliktiga. Återstoden utgörs av handräkningsvärnpliktiga. Utöver hundgårdsförmannen erfordras genomsnittligt fyra värnpliktiga per flottilj i fred.

16.2.2 Vakttjänst vid centrala ämbetsverk, staber m m

I försvarsdepartementet och vissa centrala ämbetsverk inom fjärde huvudtiteln används i viss utsträckning handräkningsvärnpliktiga för inpasseringskontroll och därav föranledda ordonnansgöromål.

Vid försvarsstaben (inklusive arméstaben

och försvarshögskolan) tjänstgör tre handräckningsvärnpliktiga som ordonnanser med jourtjänst vart tredje dygn under annan tid än tjänstetid. Vid *marin- och flygstaberna* tas för närvarande fyra respektive två handräckningsvärnpliktiga i anspråk för ordonnanstjänst i samband med inpasseringskontroll under tjänstetid. Vid försvarsstaben och flygstaben finns även ett antal fjärrskriftsexpeditorer och kryptobiträden med jourtjänst. Vid staberna beordras även vissa värnpliktiga som beredskapsordonnanser under annan tid än tjänstetid.

Bevakningen av *militärområdesstaberna* (motsvarande) företer mycket olikartade organisationsbilder. Vid varje sådan stab har vakttjänsten organiserats på ett sätt som avviker från de övriga. Orsaken härtil torde främst vara de skiftande lokala förhållandena.

Sålunda finns enligt inhämtade uppgifter fasta vaktchefer bara vid tre staber, nämligen inom södra och västra militärområdena fyra resp tre vaktchefer samt inom nedre Norrlands militärområde tre vaktchefer, sammanlagt 10. Vid västra militärområdesstaben tjänstgör vaktcheferna mellan kl 07 15–21 30 men vid de två övriga under hela dygnet. Vid östra militärområdesstaben ombesörjs bevakningen under annan tid än tjänstetid av kasernvakten vid P 10. I övrigt utnyttjas handräckningsvärnpliktiga.

Vid Bergslagens militärområdesstab sköts bevakningen under tjänstetid av anställd personal men under övrig del av dygnet av tre handräckningsvärnpliktiga tillhörande I 2. En av dessa värnpliktiga fungerar som vaktchef.

Vid staben för övre Norrlands militärområde lyder bevakningsstyrkan som huvudsakligen utgörs av handräckningsvärnpliktiga under vakthavande officer (VO).

Vid militärkommandostaben på Gotland ombesörjs in- och utpasseringskontroll under tjänstetid av växeltelefonist. Under övrig del av dygnet utförs bevakning av handräckningsvärnpliktiga.

Sammanlagt disponeras ett trettiotal handräckningsvärnpliktiga för vakttjänst vid ovan nämnda staber. Härtil kommer ett an-

tal fjärrskriftsexpeditorer och kryptobiträden med jourtjänst.

Första flygeskaderstaben (E1) disponerar förhyrda lokaler. För bevakning under annan tid än tjänstetid finns ingen särskild personal av ovan angivet slag.

Vid flertalet *försvarsområdesstab*er ombesörjs inpasseringskontrollen under tjänstetid av anställd personal och handräckningsvärnpliktiga avsedda för andra stödfunktioner. Vid vissa försvarsområdesstab^{er} har bevakningen under övrig del av dygnet fått form av jourtjänst. För sådan tjänst tas handräckningsvärnpliktiga i anspråk utöver de göromål för vilka de under tjänstetid är avsedda.

Bevakningen av *Stockholms kustartilleriförsvarsstabs* kanslihus och verkstäder i Vaxholm ombesörjs av bevakningsbolaget. Vid staben för Blekinge kustartilleriförsvar disponeras för inpasseringskontroll under tjänstetid två handräckningsvärnpliktiga vid budcentralen. I övrigt ombesörjs bevakningen av civila vaktmän. Enligt Kungl Maj:ts beslut den 27 november 1970 skall avtal träffas om bevakning genom bevakningsbolagets försorg av sistnämnda kustartilleriförsvars anläggningar i den utsträckning militära krav inte föranleder annat. Bevakningen av staben för fo 32/31 jämte Göteborgs kustartilleriförsvar som är samlokaliserad med KA 4 sker genom bevakningsbolagets försorg. – Vid Gotlands och Norrlands kustartilleriförsvarsstab^{er} som i fred i stabs- och förvaltningshänseende är sammanförda med kustartilleriförband ombesörjs vakttjänsten av personal och värnpliktiga vid dessa förband.

16.3 Överväganden

16.3.1 Vakttjänst vid fredsförband och skolor

Av det tidigare anförda framgår att handräckningsvärnpliktiga beordras till tjänstgöring i kasernvakt under vissa helger och de delar av året, då värnpliktiga tillhörande grundutbildningskontingenten med tillräcklig utbildning i vakttjänst inte finns tillgängliga för vakttjänstens upprätthållande.

Det är här fråga om de perioder, då större förbandsövningar pågår och truppen har lämnat kasernerna, samt vid arméns huvuddel det uppehåll som i tiden ligger mellan utryckningstillfällena för en grundutbildningskontingent och de tidpunkter då de i nästa grundutbildningskontingent ingående värnpliktiga ur olika kategorier är tillräckligt utbildade för att kunna användas för vaktjänst. Det är främst till sistnämnda period som frågan om disponerandet av handräckningsvärnpliktiga bör anknytas.

UH har lagt märke till en viss tveksamhet från förbandschefers sida att disponera värnpliktiga ur grundutbildningskontingenten för vaktjänst vilket anses medföra visst avbräck i utbildningsverksamheten och nedgång i utbildningsresultatet. Att man likväl gjort detta har bl a berott på att man ansett att vaktjänst innebär en tillämpning av vissa utbildningsmoment som ingår i de värnpliktigas utbildning i skydd. Under de tider då trupp inte finns tillgänglig har vaktjänsten ansetts böra ombesörjas av handräckningsvärnpliktiga.

Enligt UH mening föreligger skillnad mellan vaktjänst i fred och en posts uppträdande under fältmässiga förhållanden. Vaktjänsten innefattar ett flertal göromål som inte förekommer i fält. Benämningen vaktjänst är därför i viss mån missvisande och kan ersättas med benämningen bevakning som i sig rymmer flera moment av övervakande service av olika slag, såsom larmanläggningar, övervakning medelst TV, utnyttjande av bärbara sambandsmedel, tillsyn av maskinella anordningar m m.

En sådan mera allsidig bevakning har av olika skäl inte kunnat anordnas vid många förband. Vid vissa av förbanden är kasernområdena inhägnade samt in- och utpasseringskontroll anordnad vid kasernvakten samtidigt som tillträde är möjligt vid andra ställen där bevakning inte förekommer. Vid andra förband är ofta endast den centrala del av kasernområdet inhägnad som ligger i anslutning till kasernvakten medan större delen av det ofta vidsträckt kasernområdet ligger öppet för tillträde utan kontroll.

För en fullgod bevakning vid flertalet av de militära etablissemangen skulle det således behövas en betydligt större vaktstyrka än man i regel anser sig kontinuerligt kunna ställa till förfogande. Detta har till följd att vaktjänsten ur bevakningssynpunkt i många fall inte kan anses få avsedd effekt. Svårigheterna att bevaka har även ökat sedan de värnpliktiga tillåtits bära civil klädsel. Därför aktualiseras frågan om man i den nuvarande formen bör bibehålla en verksamhet som inte fyller sitt ändamål utan att en så stor vaktstyrka avdelas att detta väsentligt inkräktar på utbildningsverksamheten. Att helt överlåta denna verksamhet på handräckningsvärnpliktiga synes enligt UH mening inte utgöra någon varaktig lösning på problemet. Andra former för bevakningen behöver därför prövas eller också måste ny målsättning övervägas.

UH fäster uppmärksamheten på det faktum att många mobiliseringsförråd på stora avstånd från vederbörande fredsetablissemang bara blir föremål för en tillsyn som varierar från ett besök per dag till ett par-tre gånger per vecka. Tillsynen utförs av särskilda tillsynsmän mot visst arvode. Förråden är emellertid försedda med speciella anordningar till skydd mot inbrott, skadegörelse m m. Ofta är de försedda med larmanordningar.

Vid en jämförelse mellan skyddet och tillsynen av dessa förråd som ofta innehåller inte bara dyrbar utan även för mobiliseringen nödvändig materiel och vaktjänsten i kasernvakt kan det konstateras att för bevakningen av fredsetablissemangen personal kontinuerligt tas i anspråk i en förhållandevis stor omfattning utan att bevakningen för den skull blir fullgod. Samtidigt kan konstateras att antalet skyddsobjekt inom området för ett fredsförband vilka enligt nuvarande system kräver en fortlöpande tillsyn eller bevakning är förhållandevis litet. Det stora flertalet byggnader inom området innehåller inte sådan materiel att bevakning med särskilt vaktbefäl eller trupp synes nödvändig. Det finns heller ingen möjlighet att personellt effektivt övervaka dessa byggnader och anläggningar under den del av dyg-

net, då den i byggnaderna under tjänstetid arbetande personalen inte finns tillgänglig, utan att vaktstyrkan ökas. Vissa lokaliteter rymmer dock handlingar m m som ur säkerhetssynpunkt är värdefulla.

UH anser att en särskild undersökning bör göras avseende vilka byggnader och anläggningar inom försvaret som behöver kontinuerligt bevakas under annan tid än tjänstetid och med vilka medel erforderlig bevakning kan ordnas. För en sådan bevakning bör tekniska hjälpmedel begagnas i den utsträckning det är möjligt i syfte att nedbringa personalbehovet.

Skyltar med situationsplan över kasernetablissemang mm vid inpasseringsställena för hänvisning av besökande bidrar också till att minska behovet av personal. — Särskilt i garnisonsstäder bör finnas förutsättningar för en mera samordnad bevakning nattetid.

I avvaktan på resultaten av en sådan undersökning bör vakttjänsten tills vidare liksom hittills ombesörjas av militära vaktchefer och värnpliktiga.

Antalet värnpliktiga som därvid behöver disponeras bör emellertid begränsas till det oundgängligen nödvändiga.

I det följande begränsar sig UH till att huvudsakligen framlägga sina synpunkter på hur och i vilken omfattning handräckningsvärnpliktiga bör kommenderas till tjänstgöring i kasernvakt.

Frågan om i vilket skede av utbildningsverksamheten och i vilken utsträckning värnpliktiga ur grundutbildningskontingenten bör kommenderas till vakttjänstgöring ankommer närmast på vederbörande militära myndigheter att avgöra. UH utgår emellertid från att dessa värnpliktiga inte vare sig utbildningsmässigt sett eller från ansvarssynpunkt kan anses vara i stånd att med önskad effekt tjänstgöra i kasernvakt förrän ungefär sex veckor förflutit från inryckningstillfällena.

Frågan om handräckningsvärnpliktigas medverkan i vakttjänsten blir således bl a en fråga om de tidsperioder då en insats av sådana värnpliktiga blir nödvändig, i första hand av det skälet att under vissa tider på

året andra värnpliktiga inte finns att tillgå för kommendering till vakttjänst. UH anser nämligen att handräckningsvärnpliktiga inte bör utnyttjas för vakttjänst annat än som ordonnanser på tjänstetid så länge andra värnpliktiga med tillräcklig utbildning finns disponibla för ändamålet.

Skulle vakttjänsten under det truppfria uppehållet och ca sex veckor närmast där efter bedrivs med samma personalinsats som under huvuddelen av året skulle minst 18 handräckningsvärnpliktiga per förband, fördelade på tre vaktomgångar, kontinuerligt behövas för bara denna uppgift. Det vore ej rimligt att låta så många värnpliktiga, som avses för övriga stödfunktioner, så ofta efter dagens tjänstgöring biträda i vakttjänst under övrig del av dygnet. Det skulle även med hänsyn till kraven på vila efter vakttjänsten innebära att den dagliga tillgången på handräckningsvärnpliktiga under ca tre månader tunnades ut med sex man vilka avsetts för andra tjänsteställen, vilket motsvarar ungefär 25–35 % av de handräckningsvärnpliktiga. Härtill kommer ett ytterligare bortfall av arbetstid i form av kompensation för upprepade minskning av fritiden som följd av vakttjänstgöringen. Ett flertal av förbanden torde dessutom inte komma att förfoga över en utbildad handräckningskontingent som nämnvärt överstiger 20 till 25 man. Skulle man i stället inkalla och utbilda handräckningsvärnpliktiga huvudsakligen för vakttjänst till ett antal av 18 man per förband skulle den totala styrkan, omsatt på ca 45 arméförband, uppgå till ca 810 man enbart för armén. Härtill kommer behovet vid vissa skolor. En sådan disposition av värnpliktiga i handräckningstjänst anser UH vara orealistisk. En kraftig begränsning av de personella insatserna för vakttjänsten bör därför ske.

För tjänstgöring som *ordonnanser under tjänstetid* bör emellertid enligt UH mening handräckningsvärnpliktiga i första hand kunna disponeras. Sådan tjänstgöring kan anses vara jämförbar med de stödfunktioner i övrigt för vilka handräckningsvärnpliktiga bör avses och bidra till att åtminstone i viss

omfattning befria övriga värnpliktiga ur grundutbildningskontingenten från vakt-tjänstgöring.

För vakttjänst i övrigt bör antalet hand-räckningsvärnpliktiga beräknas med ut-gångspunkt i det minimum som behövs för en väsentligt reducerad vakttjänst under den tid som förflyter mellan utryck-ningstillfället för en grundutbildningskon-tingent och den tidpunkt då värnpliktiga i den därpå följande kontingenten utbild-ningsmässigt är kapabla att biträda i vakt-tjänsten, d v s en tidsrymd av ca tre måna-der.

För en sådan vakttjänst under annan tid än tjänstetid behöver vaktstyrkan enligt UH mening utgöras av vaktchefen och endast två värnpliktiga. För kontinuerlig vakttjänst-göring skulle då behövas sex man som i omgångar tjänstgör vart tredje dygn. Man skulle kunna överväga att för sådan tjänst särskilt uttaga och utbilda förslagsvis fy-ra handräckningsvärnpliktiga per förband, vilka parvis tjänstgjorde vart tredje dygn, medan de återstående två kunde uttas bland de för övriga stödfunktioner avsedda hand-räckningsvärnpliktiga. Var och en av dessa senare behövde då tas i anspråk bara unge-fär en gång per månad vilket vore mera rimligt. De för sådan vakttjänst särskilt ut-tagna handräckningsvärnpliktiga skulle då bara behöva utgöra en särskild tjänstgörings-omgång per år, vars produktiva insatser skulle omfatta tre månader för vakttjänst och återstående tre månader för att biträda i andra förekommande stödfunktioner, me-dan för övriga stödfunktioner årligen skulle behövas flera tjänstgöringsomgångar, där de värnpliktiga gör produktiva insatser under sex månader.

Ett sådant system synes emellertid UH ur olika aspekter vara mindre tilltalande. I stället bör den »ordinarie» tjänstgöringsom-gång, vars produktionstid ligger på ömse si-dor om det truppfria uppehållet, utökas med fyra man. De tillgängliga handräck-ningsvärnpliktiga kan då parvis fullgöra vakttjänst under annan tid än tjänstetid utan att vakttjänsten blir alltför betungande för dem.

Efter det truppfria uppehållet kan ifrå-gavarande fyra handräckningsvärnpliktiga tas i anspråk för övriga stödfunktioner för vilka handräckningsvärnpliktiga är avsedda.

En förutsättning för ett dylikt ianspråk-tagande av handräckningsvärnpliktiga för tjänstgöring i kasernvakt under annan tid än tjänstetid eller som ordonnanser under tjänstetid är givetvis att de fått erforderlig utbildning härför. Den allmänmilitära ut-bildning som föreslås av UH i kapitel 7 inrymmer vissa på vakttjänst inriktade ut-bildningsmoment (se bilaga 7: 5 Skydd). I fråga om befattningsutbildning för tjänst-göring som ordonnans föreslår UH visserli-gen i kapitel 8 att sådan utbildning bör hän-föras till expeditionslinjen men att samtliga huvudbefattningslinjer skall inrymma erfor-derlig tid för instruktion i ordonnanstjänst-göring (se bilagorna 8: 1-2).

UH anser vidare att handräckningsvärn-pliktiga i princip inte bör beordras till ord-ningshållning och patrulltjänst inom förlägg-ningsort. Sådana uppgifter bör i stället an-komma på polispersonal och annan anställd personal. Värnpliktiga bör ej heller använ-das som vaktposter m m vid häkten. För sådana uppgifter erforderliga tjänster bör – så länge arreststraffet bibehålls – äskas i sedvanlig ordning. Vidare bör man enligt UH mening undvika att placera små hand-räckningsstyrkor på mera avsides belägna tjänstgöringsplatser – tex två handräck-ningsvärnpliktiga som nu finns vid Gus-tavsviks örlogsdepå – bl a med hänsyn till svårigheterna att ge dem erforderlig kom-pletterande allmänmilitär utbildning vid för-banden.

Enligt UH mening bör handräcknings-värnpliktiga inte tas i anspråk för tjänst i flygflottiljvakterna (motsvarande), eftersom antalet flottiljpoliser dimensionerats så att vakttjänsten i sin helhet skall kunna hand-has av dessa poliser.

UH har inte närmare prövat den nuva-rande fördelningen av hundar inom flygvap-net.

Något alternativ till nuvarande använd-ning av hundar för den interna bevakningen

inom flottiljerna (motsvarande) synes för närvarande inte föreligga. Utvecklingen på det tekniska området vad gäller larmanordningar kan emellertid framdeles föranleda att behovet av hundar behöver omprövas och därmed även behovet av värnpliktiga för hundarnas skötsel m m. En förutsättning är emellertid att larmanordningar kan göras tillräckligt effektiva. Den i det föregående omnämnda särskilda utredningen av bevakningstjänsten bör därför omfatta även bevakning medelst hundar.

UH vill härutöver framhålla att svårigheter föreligger att bedöma det framtida behovet av hundar för bevakning av friliggande bevakningsobjekt utanför flottiljerna. Frågan om bevakningen av dessa kan lösas tillfredsställande beror bl a på anläggningarnas belägenhet och storlek, det fortifikatoriska utförandet m m. Lämpliga skydds- och larmanordningar bör därför beaktas av fortifikationsförvaltningen redan vid projekteringen av sådana anläggningar. Om därutöver yttre bevakning medelst hundar bedöms vara erforderlig kan detta bl a bero på de lokala förhållandena. Av särskilt intresse är även frågan om och i vilken mån hundar anskaffade för krigsorganisationens behov skall utnyttjas inom fredsorganisationen.

16.3.2 Vakttjänst vid centrala ämbetsverk, staber m m

Enligt UH mening bör handräckningsvärnpliktiga inte tas i anspråk för bevakningsuppgifter i departement och centrala ämbetsverk. Dessa myndigheter bör i stället anlita anställd personal för ändamålet. I de fall en del av bevakningen redan enligt träffade avtal överlåtits till bevakningsbolag bör detta överta bevakningen i dess helhet.

Vad beträffar behovet av personal för bevakning av de lokaler som disponeras av försvarsstaben, försvarshögskolan och de centrala staberna utgår UH från att förenämnda särskilda utredning bör omfatta även dessa staber och försvarshögskolan. UH vill dock framhålla att värnpliktiga enligt UH mening i princip inte bör disponeras för bevakningsuppgifter i de fall bevak-

ningen eljest i huvudsak kan utföras av personal som anställts för detta eller andra ändamål eller ankommer på vaktbolag.

Bevakningen av militärområdesstaberna bör enligt UH mening kunna ges en mera enhetlig utformning oavsett skiljaktigheterna i lokalt hänseende staberna emellan. Under alla förhållanden – inte minst därför att stabsbyggnaderna inrymmer från säkerhetssynpunkt synnerligen betydelsefullt material – måste det anses vara direkt olämpligt att lägga vaktchefsansvaret nattetid på en handräckningsvärnpliktig. Ett system med fasta vaktchefer såsom det utformats vid södra militärområdesstaben kan kanske vara en lämplig lösning. Ett annat alternativ är att vid de staber där fasta vaktchefer inte finns disponibla knyta bevakningen fastare till befattningen för vakthavande officer såsom sker vid övre Norrlands militärområdesstab. Den tidigare omnämnda särskilda utredningen som bör omfatta även bevakningen m m av militärområdesstabernas lokaliteter bör emellertid först avvaktas innan slutlig ställning tas till frågan.

Bevakningen vid försvarsområdesstaberna torde kunna ordnas tillfredsställande om det av UH i bilaga 10: 3 c framlagda förslaget till ändrad personalorganisation vid dessa staber tillämpas. Behovet av handräckningsvärnpliktiga bör ej dimensioneras med avseende på enbart bevakningsuppgifterna. Handräckningsvärnpliktiga avsedda för andra uppgifter bör emellertid i mån av behov kunna tas i anspråk även för bevakningsuppgifter som en »tillikauppgift».

Bevakningen vid kustartilleriförsvarsstaberna synes vara eller bli tillfredsställande ordnad, varför särskilda förslag härom icke behöver framläggas av UH. Den tidigare föreslagna särskilda utredningen bör emellertid omfatta även dessa staber.

16.4 Förslag

16.4.1 Vakttjänst vid fredsförband och skolor

Såsom under 16.3 framhållits bör en särskild utredning komma till stånd av frågan i vilken utsträckning en ökad tillgång på

tekniska hjälpmedel m m kan nedbringa behovet av personal m m för vaktjänst samtidigt som denna effektiviseras. I avvaktan på resultatet av denna utredning bör denna vaktjänst tills vidare organiseras på följande sätt.

Handräkningsvärnpliktigas uppgifter i anslutning till verksamheten i kasernvakt bör utgöras av ordonnanstjänstgöring på tjänstetid samt tjänstgöring i kasernvakt under återstående del av dygnet under det truppfria uppehållet samt när övriga värnpliktiga ur grundutbildningskontingenten till följd av övningar befinner sig utanför förlägningsorten. När sistnämnda värnpliktiga har fått tillräcklig utbildning i vaktjänst bör i första hand de beordras till vaktjänst under annan tid än tjänstetid.

Ordonnanstjänstgöringen bör huvudsakligen inriktas på att biträda vaktchef vid in- och utpasseringskontroll, biträda vid hänvisning och vid behov även åtfölja besökande. Ordonnanser bör även kunna fungera som ersättare för vaktchefen under dennes måltider och andra förrättningar utanför vaktlokalen, svara i telefon, hämta mat åt arresteranter i de fall arrestlokalerna är belägna i anslutning till kasernvakten, m m.

Behovet av ordonnanser är fortlöpande under året och beräknas enligt UH omfatta en ordonnans per kasernvakt och förband. Med en produktionstid om sex månader för varje sådan värnpliktig behövs årligen två handräkningsvärnpliktiga per förband.

Tjänstgöringen i kasernvakt under återstående del av dygnet bör under ovan angivna perioder utöver in- och utpasseringskontroll även omfatta bevakning genom patrullering och bedöms kräva en vaktstyrka om chef och två värnpliktiga. Patrulleringen utförs av vaktchefen jämte en man. Därvid stannar en värnpliktig kvar i vaktlokalen för in- och utpasseringskontroll m m. Anspråken på vaktchefens tjänstgöring höjs emellertid med ett sådant system som i princip inte medger erforderlig vila för honom. Tjänstgöringspasset omfattar fn ett dygn per vaktchef. I stället kan en övergång till kortare pass om ca 12 timmar bli aktuell. En sådan övergång behöver inte

av detta skäl påkalla någon ändring av antalet vaktchefer därest viss jourtjänst inräknas i passet. Försvarets arbetstidsberedning 70 har emellertid framlagt förslag till ändring av vaktchefernas arbetstidsförhållanden, varför UH inte går närmare in på dessa frågor.

Såsom förut nämnts bör för annan vaktjänst än ordonnanstjänstgöring en av de ordinarie tjänstgöringsomgångarna utökas med fyra handräkningsvärnpliktiga. Kommendering av handräkningsvärnpliktiga till vaktjänst behöver då för den enskilde värnpliktige inte ske med tätare mellanrum än ca tio dagar, om vakttjänsten fördelas på samtliga i omgången ingående värnpliktiga.

Vaktprov bör avläggas innan de värnpliktiga beordras till vaktjänst utrustade med eldhandvapen.

För vaktjänst under annan tid än tjänstetid behöver handräkningsvärnpliktiga tas i anspråk under ca tre månader. Eftersom de värnpliktigas produktionsskede omfattar sex månader kan övriga tre månader användas för annan tjänstgöring.

Det årliga behovet av handräkningsvärnpliktiga inom *armén* beräknas uppgå till 102 ordonnanser i kasernvakt och 128 för annan vaktjänst (se bilaga 16: 1).

Det för vakttjänsten avsedda tillskottet av handräkningsvärnpliktiga bör vid arméns huvuddel ingå i den utbildningsomgång vars allmänmilitära utbildning påbörjas omkring 7/1. De bör utbildas till omkring 15/3, då övriga delar av omgången insätts i produktionen. Omgången bör fr o m 15/3 till omkring 15/4 under större övningar avlösa värnpliktiga ur grundutbildningskontingenten i vakttjänsten eller biträda förekommande krigsförband tillhörande sk vinteromgång. Härigenom torde åtminstone i vissa fall särskilda inkallelser av handräkningsvärnpliktiga för det senare ändamålet kunna minskas. Under tiden 15/4–15/7 bör de handräkningsvärnpliktiga utnyttjas även för vaktjänst samt därefter intill utryckningen disponeras för övriga arbetsuppgifter.

I fråga om arméns mindredel kan motsvarande princip tillämpas även om andra

tidpunkter tillämpas för grundutbildningskontingentens in- och utryckning samt för vakttjänstgöringsomgångens inryckning.

Vid *kustartilleriet* är problemen i stort av samma slag som för armén. UH föreslår med hänsyn härtill att motsvarande principer och personaltilldelning tillämpas vid kustartilleriets förband. Följande tidsinpassning föreslås.

Den tid under vilken handräckningsvärnpliktiga bör avses för vakttjänst infaller mellan 20/8 och 1/12. Tillskottet av handräckningsvärnpliktiga bör därför inkallas till den utbildningsomgång, vars allmänmilitära utbildning påbörjas omkring 25/3. Efter utbildning till omkring 1/6 utnyttjas omgången intill 20/8 för att förstärka handräckningsstyrkan vid ytterförläggning eller i stödfunktioner inom kasernområde. Den kan även biträda vid förberedelser för höstens krigsförbandsövning. Under tiden 20/8–1/12 utnyttjas de handräckningsvärnpliktiga för vakttjänst. Utryckning sker omkring 15/12.

Det totala antalet handräckningsvärnpliktiga avsedda som vaktordonnanser eller för vakttjänstgöring inom kustartilleriet beräknas uppgå till 10 respektive 20 med den närmare fördelning som framgår av bilaga 16: 1.

Även inom *flottan* bör motsvarande principer tillämpas. Av uppgifter som inhämtats från marinstaben framgår nämligen att värnpliktiga som kan disponeras för vakttjänst finns disponibla under större delen av året. Tiden 9/9–28/10 och 16/12–1/2 finns dock inga för vakttjänst tillräckligt utbildade värnpliktiga att tillgå vid KÖS och BÖS.

För flottan bör det därför vara tillräckligt att, förutom vaktordonnanser, en tjänstgöringsomgång per år disponeras även för vakttjänst omkring 9/9–1/2, dvs i stort sett ett produktionsskede om sex månader. Omgången bör rycka in under juni. Utryckning sker i februari året därpå.

Vid Gustavsviks örlogsdepå bör i stället för två handräckningsvärnpliktiga vilka f n används som ordonnanser och hundskötare äskas en tjänst för vaktmästare.

Vid Gullmarns örlogsdepå bör handräckningsvärnpliktiga icke användas för vakttjänst, sambandsberedskap och s k allmänna arbeten.

Antalet handräckningsvärnpliktiga avsedda som vaktordonnanser eller för vakttjänstgöring inom flottan beräknas uppgå till 16 respektive 32 med den närmare fördelning som framgår av bilaga 16: 1.

Av det tidigare anförda framgår att något behov av värnpliktiga för tjänstgöring i flottiljvakter inom *flygvapnet* inte föreligger.

UH beräknar det sammanlagda årliga behovet av handräckningsvärnpliktiga för skötsel och tillsyn av hundar vid flygvapnet till ca 70 med sex månaders produktionstid. Den genomsnittliga fördelningen bedöms till sammanlagt fyra värnpliktiga per flottilj. Hänsyn har härvid tagits till att även värnpliktiga som utbildas för krigsorganisationens behov tidvis bör kunna tas i anspråk för skötsel m m av hundarna.

16.4.2 Vakttjänst vid centrala ämbetsverk, staber m m

I försvarsdepartementet och vid alla centrala ämbetsverk bör inte handräckningsvärnpliktiga utan anställd personal tas i anspråk för bevakningsuppgifter. Om till följd härav behov uppstår av personalförstärkning bör tjänster eller, om avtal träffats med vaktbolag, medel för utökad bevakning äskas i sedvanlig ordning.

I avvaktan på resultatet av ovannämnda särskilda utredning som bör omfatta även försvarsstaben, försvarshögskolan och försvarsgrensstaberna torde handräckningsvärnpliktiga tills vidare i hittillsvarande omfattning och till ett antal av ca 20 med sex månaders produktionsskede behöva disponeras för oundgängligen nödvändiga bevakningsuppgifter.

Beträffande behovet av bevakning av militärområdesstaberna hänvisas till vad UH tidigare anført under 16.3.2. I avvaktan på en särskild utredning av hur bevakningen bör organiseras räknar UH med att sammanlagt ca 40 handräckningsvärnpliktiga med sex månaders produktionsskede tas i

anspråk för ändamålet.

Vad beträffar bevakningen vid försvarsområdesstaber och kustartilleriförsvarsstaber hänvisas till vad UH anfört under 16.3.2.

16.4.3 Sammanfattning av förslagen

Det sammanlagda behovet av handräckningsvärnpliktiga med sex månaders produktionskedde för ordonnanstjänstgöring och tjänst i kasernvakt (motsvarande) beräknas av UH tills vidare uppgå till ca 368, varav 128 för ordonnanstjänst och 240 huvudsakligen för vakttjänst.

För skötsel och tillsyn av hundar i bevakningstjänst inom flygvapnet bedöms det årliga behovet av handräckningsvärnpliktiga uppgå till ca 70.

16.4.4 Vakttjänst med utnyttjande av tid för handräckningsvärnpliktigas repetitionsutbildningsskyldighet

UH har även granskat ett alternativ som bygger på möjligheterna att låta vissa handräckningsvärnpliktiga i direkt anslutning till produktionskedet kvarstå en tid motsvarande visst antal krigsförbandsövningar för att i brist på andra värnpliktiga göra vakttjänst. Det förutsätter att ifrågavarande handräckningsvärnpliktiga tillhör sådan grundtjänstgöringsomgång vars utryckning nära sammanfaller med grundutbildningskontingentens utryckning, dvs den tidpunkt då bristen på värnpliktiga för vakttjänsten blir som störst. Dessa handräckningsvärnpliktiga skulle därvid kvarstå en tid motsvarande ungefär tre krigsförbandsövningar (54 dagar) för vakttjänstgöring. Däremot skulle de ej kunna biträda vid våromgångarnas krigsförbandsövningar, vilket eljest hade varit möjligt. Det bör även framhållas att ifrågavarande värnpliktiga – såvida de inte blir krigsplacerade vid förband som inkallas till repetitionsutbildning – torde komma att ha förbrukat all den tid för repetitionsutbildning som skall fullgöras före 35 års ålder.

Omsatt på arméns huvuddel kan alternativet utformas på följande sätt. Grundut-

bildningskontingenten rycker ut omkring 29/4. En av de fyra omgångarna av handräckningsvärnpliktiga avslutar sitt produktionskedde omkring 10/5. Åläggs vissa i omgången ingående värnpliktiga vilka inte tillhör kategorien till handräckningstjänst omgrupperade att efter grundtjänstgöringens slut kvarstå en tid motsvarande tre krigsförbandsövningar rycker de i stället ut omkring 4/7. Nästa grundutbildningskontingent – främst underofficers- och underbefälsuttagna – rycker in omkring 1/6. Dessa nyinryckta skulle då beordras till vakttjänst fr o m 4/7, dvs redan ca fem veckor efter inryckningen. Denna utbildningstid är i kortaste laget. Det bör framhållas att alternativet även förutsätter att ordinarie handräckningsstyrka under tiden 20/4–10/5 tas i anspråk för vakttjänst. Detsamma gäller vid större övningar som grundutbildningskontingenten dessförinnan genomför.

Alternativet har den fördelen att handräckningsvärnpliktiga inte behöver särskilt inkallas för att under stor del av sitt produktionskedde främst bestrida vakttjänst. Alternativets främsta nackdelar består i att en del av den ordinarie handräckningsstyrkan tas bort från tilldelade arbetsplatser samt i minskade möjligheter att låta de handräckningsvärnpliktiga delta i förberedelserna för vårens krigsförbandsövningar samt skötsel och drift av utbildningsanordningar. För att biträda krigsförbanden måste således tidigare utbildade handräckningsvärnpliktiga särskilt inkallas.

Alternativet är tillämplbart inom armén men är däremot mindre väl lämpat för kustartilleriets förband. Detta beror på de senare inryckningstidpunkterna för sistnämnda förband.

UH finner därför att alternativet med hänsyn till sina nackdelar endast bör utnyttjas i undantagsfall.

17.1 Allmänna synpunkter

I samband med de tidigare i kapitel 6 redovisade försöken vid gotlandsförbanden studerades även kasernvårdsfunktionen, innefattande kasernunderhåll, yttre renhållning och städning inomhus, i det följande benämnd lokalvård.

Såsom tidigare nämnts menas med *kasernunderhåll* i detta sammanhang åtgärder av byggnadsteknisk art avseende även vägar och mark samt den fasta maskintjänsten.

Den *yttre renhållningen* omfattar vägrenhållning, parkarbeten, hopsamling och bortförande av sopor m m samt snöröjning. Med snöröjning avses här icke snöröjning av flygfält, vilket kräver betydligt större resurser än som regelmässigt avses för den yttre renhållningen.

Lokalvården kan indelas i truppstädning som utförs av de värnpliktiga, städning som utförs av civil personal anställd enligt städavtal samt golvvård som utförs av särskild personal enligt bestämmelser som utges av försvarets materielverk.

Här kan vidare noteras att kostnaderna för ovannämnda arbetsuppgifter fördelas så att för kasernunderhåll, maskinell utrustning för väghållning och utrotning av ogräs samt snöröjning tas sakanslag inom fortifikationsförvaltningens kompetensområde i anspråk medan försvarsgrenarnas anslag till renhållning (inom materielverkets kompetensområde) anlitas för övriga av ovannämnda arbetsuppgifter.

17.2 Överväganden och förslag

Vid sina överväganden om värnpliktiga eller anställd personal bör avses för ifrågavarande arbetsområden har UH funnit sig böra iakttaga den av statsmakterna år 1969 stadfästa principen att försvarets fredsgorganisation inte med stöd av värnpliktslag m m bör tillförsäkras arbetskraft för uppgifter av företrädesvis civil natur.

Beträffande *kasernunderhåll* har UH konstaterat att handräckningsvärnpliktiga ofta används för smärre reparations- och målningensarbeten m m. De har i många fall inte haft tillräcklig yrkesvana för sådana arbeten.

Enligt UH mening bör handräckningsvärnpliktiga i princip ej användas för de starkt yrkesbetonade arbetsuppgifter varom här är fråga. I stället bör yrkesutbildad personal anlitas härför. Såsom omnämnts i det föregående har fortifikationsförvaltningen vid den kontakt som UH i ett tidigt skede av utredningsarbetet tagit med ämbetsverket uttalat sin bestämda uppfattning att endast anställd yrkesutbildad personal bör avses för ifrågavarande arbetsuppgifter. Om arbetet i de enskilda fallen lämpligen bör utföras av den för kasernunderhåll anställda personalen eller om sk köp av tjänster hellre bör väljas är en fråga som det ankommer på fortifikationsförvaltningen att avgöra.

I fråga om den *yttre renhållningen* bör bortforsling av sopor och avfall enligt UH

mening företrädesvis ske genom att avtal träffas med den kommun där förbandet är beläget om att kommunen åtar sig att mot särskild ersättning svara för bortforslingen m m. UH vill åter (jfr bilaga 11: 9) erinra om kommuns skyldighet i fråga om bortforsling av orenligheter och avfall från hushåll m m enligt 4 § kommunala renhållningslagen den 17 december 1970 och om den befogenhet kommun enligt samma lagrum har att meddela erforderliga föreskrifter om bortforsling av annan orenlighet och annat avfall. För att underlätta bortforslingen bör hopsamlingen av sopor m m koncentreras till ett fåtal uppsamlingsställen inom kasernetablissemang. Avtal bör givetvis kunna träffas även med enskild entreprenör i den mån bortforslingen inte ankommer på kommunen. Med ett sådant tillvägagångssätt – som redan tillämpas bl a vid ett flertal flygflottiljer – kan befintliga samhälleliga resurser för ifrågasvarande arbetsuppgifter ofta utnyttjas mera effektivt.

Beträffande den yttre renhållningen i övrigt bör man – såsom UH framhållit i kapitel 6 avsnitt 6.8.3 – eftersträva en ökad effektivitet bl a genom bättre användning av tillgänglig maskinell utrustning eller genom att anskaffa sådana tekniska hjälpmedel samt genom att anställa personal för ändamålet. Erfarenheterna från gotlandsförsöken, särskilt verksamheten vid GK/KA 3, har också utvisat fördelarna härutinnan.

Vad *lokalvården* beträffar bör enligt hittills tillämpade principer städningen av förläggningslokaler med därtill angränsande utrymmen utföras av värnpliktiga ur truppen. Handräckningsvärnpliktiga bör på samma sätt städa egna förläggningar och biutrymmen. Städning och storstädning av stabs- och förvaltnings- m fl lokaler angivna bl a i TLA nr 9/1961 bör liksom hittills utföras av civil personal anställd enligt kollektivavtal. Städning av vissa lektionssalar bör kunna utföras av de handräckningsvärnpliktiga som enligt UH förslag i kapitel 12 avses för skötsel m m av de inre utbildningsanordningarna i dessa salar.

För övrigt städningsarbete, särskilt då golvvården, bör personal anställas som med

tilltagande yrkesvana och med hjälp av här för avsedda maskiner och andra tekniska hjälpmedel bättre än handräckningsvärnpliktiga lämpar sig för sådana uppgifter. Det har även visat sig att de värnpliktiga förbrukar avsevärt mera rengöringsmedel än som är nödvändigt och att de ofta på grund av ovana vid arbetet missköter maskinerna. Härtill kommer att felaktigt utförd golvvård kan medföra hygieniska nackdelar medan en golvvård utförd på ett ändamålsenligt sätt på längre sikt kan medföra avsevärda besparingar genom att minska reparationsbehovet m m.

UH finner det emellertid ändamålsenligt att till en enhet sammanföra den personal som avses för både yttre och inre renhållning, särskilt golvvården. Härvid bortses dock från de arbetsuppgifter som enligt det tidigare anförda bör utföras av värnpliktiga eller städpersonal anställd enligt kollektivavtal. En sådan enhet bör även kunna åläggas att städa i gymnastik- och samlings-salar samt bastu m fl gemensamma lokaler.

Denna enhet som kan benämnas kasernvårdsgrupp kan endera vara underställd förbandets städledare eller förbandets kasernvårdsavdelning och för ett kasernetablissemang av regementes storlek lämpligen bestå av fem löneplansanställda befattningshavare, av vilka en i förmansställning. Även kvinnor bör givetvis kunna anställas. Vid ett förband m m med större kasernbestånd eller bostadsbestånd bör gruppen göras större eller antalet grupper ökas till två. Vid förband m m där verksamheten inte är så omfattande som vid ett regemente bör den bli mindre.

En fördel med en kasernvårdsgrupp för både yttre renhållning och viss lokalvård är att den kan användas mera flexibelt om den avses för båda arbetsområdena och att den vid behov kan sättas in i sin helhet på ettdera av dessa områden. Vid toppbelastning såsom efter omfattande snöfall eller vid den allmänna uppstädningen av kasernområdet efter snösmältningen på våren kan det dock bli nödvändigt att sätta in även delar av åldersklassen.

Med anställd personal behöver man inte såsom i nuläget exempelvis till norrlandsförband kommendera handräckningsvärnpliktiga, hemmahörande i andra delar av riket, för att på stora avstånd från hemorten fullgöra sin värnplikt i form av arbete av så utpräglad civil natur som det här är fråga om.

Den av UH bedömda storleken av kasernevårdsgrupperna framgår av bilagorna 17: 1-4.

Det sammanlagda behovet av arbetskraft uppgår till 390 löneplansanställda, av vilka 80 i förmans ställning.

Det av UH beräknade behovet av arbetskraft bör självfallet kunna jämkas sedan den föreslagna organisationen prövats under ett till två år. Behovet av arbetskraft kan behöva omprövas i samband med beslut som fattas på grundval av resultatet av pågående utredningar om den lokala och lägre regionala ledningens framtida utformning, fortifikations- och byggnadsförvaltningens organisation samt övergång till rationella utbildningsenheter inom fredsorganisationen.

Den lokala organisationen för administration och utbildning av handräckningsvärnpliktiga. Beräknat behov av befäl och anställd personal för stödfunktionerna, m m

18.1 Nulägesbeskrivning

18.1.1 Nuvarande utbildning av handräckningsvärnpliktiga

Såsom tidigare nämnts (3.7) är den nuvarande utbildningen av handräckningsvärnpliktiga inom *armén* fördelad på ett inledande skede om fyra veckor, inriktat på grundläggande militär utbildning, och ett andra skede som huvudsakligen avser att vidmakthålla inhämtade kunskaper och färdigheter och som omfattar fyra timmar per vecka under återstående del av grundtjänstgöringen. Inom *armén* rycker de vid inskrivningen till handräckningstjänst uttagna värnpliktiga som regel in i en omgång per år. De är huvudsakligen fördelade på samtliga fredstruppförband.

Vid *flottan* bedrivs den allmänmilitära utbildningen av samtliga värnpliktiga centralt vid KÖS. Denna utbildning omfattar för den enskilde värnpliktige ca 6 1/2 veckor. De handräckningsvärnpliktiga fördelas så att de rycker in vid sex olika tillfällen under året. De värnpliktiga får därefter i mån av tillgång på resurser fortsatt militär utbildning vid de förband m m, där de placeras för produktiva insatser.

Inom *kustartilleriet* är den militära utbildningen icke centralt organiserad såsom vid *flottan* utan ges de handräckningsvärnpliktiga i regel vid det kustartilleriförband, där de placerats till tjänstgöring. Utbild-

ningen omfattar för närvarande en tid av tre till fem veckor, vartill kommer viss uppföljande utbildning.

Inom *flygvapnet* får de handräckningsvärnpliktiga som är fördelade på flertalet flottiljer militär utbildning under tre till fem veckor. Återstående del av grundtjänstgöringen ägnas åt uppföljande utbildning, viss yrkesutbildning och praktisk yrkestjänst.

Av det anförda framgår att den tid som ägnas åt militär utbildning av handräckningsvärnpliktiga utgör en förhållandevis ringa del av grundutbildningstiden. Den administrativa enhet där dessa värnpliktiga placeras till tjänstgöring kan därför sägas ha fått sin utformning mera med tanke på redovisning och förläggning m m av de värnpliktiga samt daglig fördelning av dem på olika arbetsuppgifter och arbetsledning än på den begränsade militära utbildningsverksamheten.

18.1.2 Administrativa enheter för stödfunktionerna

Den administrativa enheten för de handräckningsvärnpliktiga benämns i regel allt efter sin storlek kasernkompani (-batteri) eller kasernpluton (-tropp), vid *flygvapnet* dock specialkompani, i vilket de handräckningsvärnpliktiga ingår i vissa underenheter.

Kasernkompani (motsvarande) finns inom *armén* vid de flesta förbanden. Vid vissa förband och skolor behöver endast en ka-

sernpluton (-tropp) vara organiserad. Vid fo 66/JS finns för här avsett ändamål en ekonomigrupp.

Som ett resultat av 1971 års avtalsverksamhet avses för befattning som chef för kasernkompani (-batteri) inom armén 38 förvaltare i lönegrad A 23 i utbyte mot officer (kapten) i arvodesbefattning. Vid A 8 skall dock officer på aktiv stat liksom hittills avses för befattningen. Som kompaniadjutant tjänstgör i regel underofficer på aktiv stat. Vid I 19 är ett äldre underbefäl kompaniadjutant. Vid P 7 avses härutöver en underofficer i arvodesbefattning och ett äldre underbefäl för den del av kasernkompaniets verksamhet som är förlagd till Revingehed (P 7 R).

De handräkningsvärnpliktiga vid kasernkompanierna är fördelade på en fast och en rörlig styrka. Den fasta styrkan avses för särskilda uppgifter i stabs- och förvaltningsorganisationen. Den rörliga styrkan avses för övriga göromål av handräkningsnatur och leds i regel av ett äldre underbefäl. Vid artilleriförbanden – utom A 7 – samt regementen till vilka andra förband eller skolor anslutits i administrativt hänseende, tjänstgör dock två – vid P 4 tre – underbefäl vid kasernkompaniet.

Kasernplutonerna (-tropparna) är inte självständiga enheter utan anslutna till ett utbildningskompani, vars chef är ansvarig även för utbildningen av de handräkningsvärnpliktiga. Däremot svarar han inte för dessa värnpliktigas arbete inom stödfunktionerna. Det gör i regel en som chef för kasernplutonen (-troppen) placerad underofficer i arvodesbefattning med biträde av ett äldre underbefäl. Vid de förband där målpluton organiseras är plutonen i regel underställd chefen för kasernkompaniet.

Inom flottan finns enligt inhämtade uppgifter förband med funktion motsvarande kasernkompani (-pluton) organiserade vid KSS, BÖS och KÖS – ÖrlBS samt vid ÖrlBV och ÖrlBO ekipageavdelningar. För marinstabens och nuvarande teleskolans behov finns dessutom ett stabskompani på Skeppsholmen. Härutöver finns delar av kasernkompanifunktionen inom andra förband så-

som baskompanierna Vitså och Gålö samt Gullmarns örlogsdepå och Sävedetachmentet.

Vid en granskning av de funktioner som regelmässigt ankommer på kasernenheterna vid ovan angivna skolor och örlogsbaser kan konstateras att dessa enheters organisatoriska utformning och uppgifter varierar i hög grad. De värnpliktiga som tjänstgör vid kasernenheterna utgörs av handräkningsvärnpliktiga och värnpliktiga kategorierna F och G. I stort kan dock beträffande KSS samt ÖrlBV och ÖrlBO sägas att kasernenheterna anslutits till andra, större organisationsenheter, nämligen vid KSS till ett utbildningskompani och vid de två örlogsbaserna till dessas ekipageavdelningar. Vid BÖS och KÖS – ÖrlBS finns däremot mera fristående kasernkompanier (motsvarande).

Vid KSS ingår sålunda i utbildningsbataljonen ett kompani (4. kompaniet) med en kasernpluton. Plutonchef är en underofficer, tillika chef för kasernvårdsdetaljen. I plutonen ingår ett äldre underbefäl som arbetsledare. Plutonen är indelad i en transportgrupp, en arbetsgrupp och en båtgrupp som är organiserad under sommarhalvåret. För båtgruppen avses värnpliktiga kategori G.

Vid ÖrlBV ingår i ekipageavdelningen en kasern- och depådetalj. Detaljchef är en underofficer på aktiv stat. I detaljen ingår även en underofficer och tre underbefäl vilka tjänstgör som instruktörer vid allmänmilitär utbildning av värnpliktiga, som arbetsledare för handräkningsvärnpliktiga och som föreståndare för häkte, m m.

Vid ÖrlBO ingår i ekipageavdelningen en kasernsektion som bl a består av en kasern- och depådetalj. Detaljchef är en underofficer på aktiv stat. I detaljen ingår vidare fyra underofficerare och fem underbefäl, av vilka tre avses som instruktörer vid allmänmilitär utbildning och de övriga som dagbefäl m m. – I den i avdelningen ingående ekipagesektionen ingår bl a enheter för sjö- och landtransporter och en särskild arbetsstyrka.

Vid BÖS finns såsom tidigare nämnts ett

kasernkompani. Som resultat av 1971 års avtalsverksamhet avses för befattningen som kompanichef förvaltare i lönegrad A 23 i utbyte mot en arvdestjänst för kapten. Kompaniet är indelat i kasernexpedition, arbetsgrupp, båtcentral och vakt med häkte. Vid kasernexpeditionen tjänstgör sex underbefäl, avsedda främst för förläggning och fördelning av värnpliktiga och andra elever vid de centralt organiserade kurserna vid skolan. I arbetsgruppen ingår under ledning av ett befäl värnpliktiga bilförare kategori F och handräckningsvärnpliktiga. Till båtcentralen hör båtar för utbildning, skolans eget transportbehov och fritidsbåtsport. Vid båtcentralen tjänstgör ett underbefäl som chef och värnpliktiga kategori G.

Vid KÖS - ÖrlBS finns den egentliga kasernkompanifunktionen inom bataljon Anckarstierna. För bataljonchefsbefattningen har tillkommit en tjänst för kapten på aktiv stat i stället för en arvdestjänst för officer. I bataljonen ingår en rustkammare, två kompanier samt en instruktörsgroup. Ett av kompanierna är kasernkompani och består av, förutom en underofficer som chef, ett underbefäl som kompaniadjutant, en arbetsgrupp och en vaktgrupp. Vid kompaniet administreras huvudsakligen de värnpliktiga som tillhör KÖS organisation.

Till det andra kompaniet som är ett depåkompani med en underofficer som chef och ett underbefäl som kompaniadjutant fördelas mera tillfälligt värnpliktiga från fartyg under översyn och avrustning samt värnpliktiga tillhörande ÖrlBS stab och förvaltningar utom ekipageavdelningen samt elever m fl. Vid instruktörsgroupen som avses för allmänmilitär utbildning av värnpliktiga utgörs befälet av två underofficerare (chef och ställföreträdande chef) samt två underbefäl. De värnpliktiga som tjänstgör vid kompanierna utgörs av handräckningsvärnpliktiga.

Vid kustartilleriet finns organiserade kasernbatterier (KA 1, KA 2 och KA 4) och kasernavdelningar (KA 3 och KA 5). Som en följd av nämnda avtalsverksamhet avses för befattningar som chefer för batterierna förvaltare i lönegrad A 23 i utbyte mot ar-

vodesanställda kaptener. För avdelningarna är chefskapet förenat med befattning som chef för allmänna avdelningen.

Vid kasernbatteriet (-avdelningen) finns som adjutant en flaggunderofficer. De handräckningsvärnpliktiga vid kasernbatterier och kasernavdelningar är fördelade på en fast och en rörlig styrka med en överfurir som chef för den rörliga styrkan och en överfurir som biträder adjutanten med expeditionstjänst och fördelning av de värnpliktiga på arbetsuppgifter m m.

Den fasta styrkan avses för särskilda i stabs- och förvaltningsorganisationen ingående uppgifter.

Den rörliga styrkan avses för övriga handräckningsuppgifter. Under tiden maj-oktober utökas den rörliga styrkan för att tillgodose även ytterförläggningarnas behov.

Såsom tidigare nämnts finns inom *flygvapnet* vid varje flottilj (motsvarande) ett specialkompani som bl a avses för samma uppgifter som ett kasernkompani (-batteri) vid övriga försvarsgrenar. Personalen vid specialkompaniet är fördelad på kompaniexpedition, soldatskola, utbildningsförråd och skjutbanor samt en specialpluton som indelas i körcentral och beredskapspluton med hundgård. Chefen för kompaniet och kompaniadjutanten är officer respektive underofficer, båda på aktiv stat. Övrigt befäl utgörs av tre äldre underbefäl placerade vid expeditionen, utbildningsförrådet och körcentralen. De värnpliktiga som tjänstgör vid kompaniet utgörs av både handräckningsvärnpliktiga och andra värnpliktiga. Vid specialkompaniet bedrivs främst vid soldatskolan en omfattande utbildningsverksamhet, huvudsakligen avseende allmänmilitär utbildning av samtliga vid flottiljen placerade värnpliktiga. Som instruktörer vid denna utbildning avses annat flottiljen tillhörigt befäl.

18.2 *Det totala behovet av handräckningsvärnpliktiga enligt UH förslag (alternativ II)*

Av det tidigare anförda framgår att behovet av handräckningsvärnpliktiga med sex månaders produktionskedje för de av UH

föreslagna stödfunktionerna beräknats till sammanlagt 4 636 varav

1 226 för kontorsfunktionen,
1 359 för transportfunktionen,
1 040 för dukningsfunktionen,
573 för säkerhetstjänst på skjutfält samt
438 för vakttjänst m m.

Man måste emellertid även räkna med en *reservstyrka* om ca 10–15 % för inträffande fall av sjukdom, ledighet m m. Med den vikt och betydelse för utbildningsverksamheten vid förbanden som UH tillmäter de föreslagna stödfunktionerna, särskilt vid en förkortning av grundtjänstgöringstiden för olika kategorier av värnpliktiga, bör främst de fasta arbetsplatserna ha en kontinuerlig tillgång på handräckningsvärnpliktiga. Behovet av handräckningsvärnpliktiga på de olika arbetsplatserna varierar dessutom i flera fall. UH har vid sin dimensionering av arbetskraftsbehovet icke tagit hänsyn till mera markerade arbetstoppar. Härtill kommer att behov av tillfällig arbetskraftsförstärkning tidvis kommer att uppstå på grund av oförutsedda händelser, lokala variationer m m bl a med hänsyn till tillförseln av omgrupperade värnpliktiga. UH har därför funnit att en för sådana behov erforderlig reserv av handräckningsvärnpliktiga om 5–10 % bör tilldelas förbanden. Vid behov bör även en utjämning av tillgången på sådana värnpliktiga kunna ske förbanden emellan inom och även mellan militärområdena. UH finner det därför nödvändigt att räkna med en reserv om 15–25 % eller genomsnittligt 20 % av det angivna behovet. Totalt bör man således räkna med ett behov av $(4\,636 + 20\% \cdot 4\,636 =)$ ca 5 560 eller – avrundat – 5 500 handräckningsvärnpliktiga för att säkerställa den fulla effekten av stödfunktionerna. I kapitel 5 har UH som ett medelvärde för sina beräkningar antagit att den årliga tillgången på handräckningsvärnpliktiga under 1970-talet uppgår till ca 5 500. Tillgången täcker således i stort sett det framräknade behovet av sådana värnpliktiga.

18.3 Överväganden och förslag till principorganisation av de administrativa enheterna enligt alternativ II

Såsom tidigare nämnts synes de administrativa enheterna har fått sin organisatoriska utformning med avseende mera på andra uppgifter än utbildning av de handräckningsvärnpliktiga. Som en följd av det förslag till en avsevärt mera omfattande allmänmilitär utbildning för handräckningsvärnpliktiga som UH enligt givna direktiv framlagt i kapitel 7 och den fastare utformningen av stödfunktionerna samt de värnpliktigas fördelning på fyra omgångar kommer större krav att ställas på de administrativa enheterna med avseende på utbildningsverksamheten. Verksamheten i övrigt omfattar redovisning, förläggning m m av de värnpliktiga och att ställa dem till förfogande åt det utanför enheten stående befäl som leder arbetet inom de olika funktionsområdena.

De förslag till förkortning av grundutbildningstiden för olika kategorier av värnpliktiga som på försök genomförs under 1972/73 ställer även ökade krav på befälet på utbildningskompanierna för att uppnå uppställda utbildningsmål för de mera fält-dugliga värnpliktiga. Befälet på vissa av utbildningskompanierna bör därför inte såsom hittills varit fallet belastas med utbildningsansvaret för de handräckningsvärnpliktiga som ingår i kasernplutoner (motsvarande). Utbildningen av dessa värnpliktiga bör därför i samtliga fall ske vid kasernheterna. Den föreslagna utbildningsverksamheten med dess ökade omfattning och intensitet med fyra utbildningsomgångar per år, vardera med ca åtta veckors koncentrerad utbildning och en uppföljande och kompletterande utbildning – fyra timmar per tvåveckorsperiod – under ett sex månader långt produktionskede, ger enligt UH mening inte längre anledning till att vid armén bibehålla flertalet kasernplutoner organiserade. Vid A 7, Lv 3, Lv 4, Lv 5, Lv 7 och Ing 2 bör därför kasernplutonerna framdeles få en självständig ställning och organiseras som kasernkompanier.

Kasernkompani (-batteri) bör således fin-

nas organiserade vid I 1–I 5, I 11–I 17, I 19–I 21, P 1, P 2, P 4, P 6, P 7 Y, P 10, P 18, A 1, A 3, A 4, A 6, A 7–A 9, Lv 3–Lv 7, Ing 1–Ing 3, S 1, S 2, T 1–T 4, InfSS och TygS. Kasernplutoner bör dock bibehållas vid P 7 R samt vid KS och AUS. Befälet på kasernkompanierna bör utgöras av kompanichef, adjutant och befäl för allmänmilitär utbildning. Kompanichefen – som hittills i de flesta fallen varit kapten i arvodesbefattning – bör till följd av resultaten av 1971 års avtalsverksamhet i regel vara förvaltare på aktiv stat. På befattningen som kompaniadjutant bör enligt UH mening i princip ett äldre underbefäl placeras i stället för nuvarande underofficer på aktiv stat. Denne bör i stället med hänsyn till de ökade krav som måste ställas på utbildningsbefälet som regel placeras som plutonchef och närmast under kompanichefen leda den allmänmilitära utbildningen vid kompaniet. I det enskilda fallet bör han dock kunna bibehållas som kompaniadjutant om han bättre lämpar sig för denna befattning. I sådant fall bör ett äldre underbefäl placeras som plutonchef. Till plutonchefens förfogande bör som instruktör ställas ett underbefäl.

Det anförda har närmast tillämpning inom *armén* och *kustartilleriet*. Vid *flottan*, där den allmänmilitära utbildningen anordnas centralt, torde – bortsett från KÖS – någon tillkomst av tjänster för utbildningsbefäl icke bli erforderlig med anledning av UH förslag till allmänmilitär utbildning. Den nuvarande organisationen av kasernenheter bör därför tills vidare kunna bibehållas vid övriga skolor och vid örlogsbaserna. Härför talar även det förhållandet att vid nämnda kasernenheter inom *flottan* såväl handräkningsvärnpliktiga som värnpliktiga ur övriga kategorier – ofta sk B-delsvärnpliktiga – administreras. UH föreslår emellertid i det följande (kapitel 21) att frågan om användningen i fred av B-delsvärnpliktiga för produktionsinriktade arbetsuppgifter bör göras till föremål för särskild utredning.

Vid *flygvapnet* kan en utökning med ett fåtal tjänster bli nödvändig för den utbildande verksamheten vid specialkompanier

na. UH återkommer till detta spörsmål i det följande. Någon förändring i övrigt av specialkompaniernas organisation finner UH ingen anledning att föreslå, eftersom dessa kompanier även har andra uppgifter än dem som åvilar kasernkompanierna.

18.4 *Beräknat behov av befäl för allmänmilitär utbildning enligt alternativ II*

Vid beräkningen av befälsbehovet för den allmänmilitära utbildningen av handräkningsvärnpliktiga inom *armén* har UH utgått från normen ett befäl/instruktör för 10 värnpliktiga. Även om utbildningsomgångarna vid olika förband och olika tillfällen under året kommer att understiga 20 värnpliktiga – eftersom omgångarnas storlek bör kunna varieras allt efter det växlande behovet under året av värnpliktiga för stödfunktionerna – bör dock utbildningsbefälet utgöras av en underofficer och ett underbefäl. Frånvaro på grund av sjukdom, semester o d talar även för ett så beräknat befälsbehov. Skulle en omgång av något skäl överstiga 20 värnpliktiga bör erforderligt befäl ur annan utbildningsenhet e d kunna ställas till förfogande, tex ur den vid vissa förband organiserade målplutonen eller målavdelningen. Befälet vid de vid infanteri- och pansarförbanden under hösten bildade målplutonerna kan ofta uppgå till 3–4 underbefäl. Eftersom de värnpliktiga i målplutonerna under hälften av den för dem återstående grundutbildningstiden tas i anspråk för pionjärtjänst och underhåll av yttre utbildningsanordningar m m bör befälet vid målplutonerna i viss utsträckning kunna disponeras för utbildning även av handräkningsvärnpliktiga. En sådan mera flexibel användning av detta utbildningsbefäl bör enligt UH mening eftersträvas. Målplutonen bör därför liksom hittills vara underställd kasernkompanichefen.

Som stöd för denna uppfattning kan även åberopas att 1954 års befälsutredning i sitt betänkande *Arméns befäl* (SOU 1959: 23) upptagit målplutonen (instruktionsplutonen) i kasernkompaniet. Om av psykologiska skäl en gemensam förläggning av ifrågava-

rande värnpliktiga och handräckningsvärnpliktiga icke skulle finnas lämplig bör detta likväl inte hindra att målplutonen är underställd kasernkompanichefen.

Det bör även framhållas att samtliga infanteri- och kavalleriförband till följd av nämnda avtalsverksamhet tillförts tjänster för sk repövningsinstruktörer. Även dessa bör tidvis kunna biträda vid utbildningen av de handräckningsvärnpliktiga när repetitionsutbildning icke pågår.

Såsom nyss nämnts bedrivs den allmänmilitära utbildningen av samtliga värnpliktiga inom *flottan* centralt vid KÖS. De handräckningsvärnpliktiga som rycker in vid KÖS bör bilda fyra–sex utbildningsomgångar. Varje omgång utgör i det närmaste en pluton. Under större delen av året kommer således en sådan pluton att finnas organiserad. Plutonen bör lämpligen ingå i bataljonen Anckarstierna. Behovet av befäl vid plutonen för den av UH föreslagna allmänmilitära utbildningen kan beräknas till en underofficer och tre underbefäl.

Sedan de handräckningsvärnpliktiga genomgått den till KÖS centraliserade delen av den allmänmilitära utbildningen skall de, utöver viss befattningsutbildning, under den fortsatta grundutbildningstiden ges möjligheter att under två timmar per vecka eller fyra timmar per fjortondagarsperiod kontinuerligt befästa och vidareutveckla sina under det koncentrerade skedet uppnådda färdigheter. Denna fortsatta utbildning måste naturligen ske vid de förband m m där de placeras för produktiva insatser.

Enligt inhämtade uppgifter föreligger behov av sådan utbildning även för övriga värnpliktiga placerade vid kustflottan och örlogsbaser m m. Behovet av befäl för denna utbildning bör kunna tillgodoses inom ramen för det befäl som erfordras för kompletterande utbildning av värnpliktiga som tillhör fartygsbesättningar eller är placerade vid dessa skolor och örlogsbaser. Befälet för den centralt anordnade utbildningen av handräckningsvärnpliktiga vid KÖS bör enligt UH bedömande även kunna avses för den kompletterande utbildningen av de handräckningsvärnpliktiga som blir placera-

de till tjänstgöring vid KÖS och ÖriBS.

Den allmänmilitära utbildningen för handräckningsvärnpliktiga vid *kustartilleriet* bör även framdeles anordnas vid de kustartilleriförband, där dessa värnpliktiga placeras till tjänstgöring. Med fyra omgångar handräckningsvärnpliktiga kommer det likasom för arméns del att under större delen av året vid varje kustartilleriregemente/-kår för denna utbildningsverksamhet behövas en underofficer och ett äldre underbefäl, dvs sammanlagt fem underofficerare och fem underbefäl. Nuvarande underofficerare bör emellertid överföras från befattningen som adjutant till plutonchefsbefattning. Vidare bör den överfurir som fn biträder i expeditionarbetet kunna avses för adjutantsbefattningen.

Den nuvarande chefen för den rörliga styrkan bör kunna disponeras som instruktör vid ifrågavarande utbildning, varför något behov av nya tjänster inte torde uppkomma.

Utbildningen av värnpliktiga vid *flygvapnet* är fördelad på två skeden. Under skede 1 hänförs de handräckningsvärnpliktiga till en särskild pluton i flottiljs specialkompani och leds där av en plutonchef – stundom underofficer men oftast underbefäl – och i mån av tillgång en ställföreträdande plutonchef – underbefäl. Dessutom utnyttjas som utbildningsbefäl den centralt under utbildningsledaren sammanhållna gruppen av specialinstruktörer och instruktörer. Yrkesutbildning av de handräckningsvärnpliktiga äger rum tillsammans med övriga värnpliktiga och ställer för deras del i regel inte krav på särskilda instruktörer.

Under skede 2 leds utbildning och utövas arbetsledning av befälet på arbetsplatserna. Något särskilt behov av befäl utöver befintliga arbetsledare föreligger i regel inte.

UH förslag till allmänmilitär utbildning medför inte någon större förändring av utbildningsgången inom flygvapnet. Den föreslagna utbildningen och en övergång till ett system med handräckningsvärnpliktiga fördelade på fyra omgångar med sex månaders produktionskedan ställer i och för sig praktiska krav på en ökning av utbildnings-

befälet om utbildningen bedrivs vid varje flygflottilj. Om emellertid utbildningen anordnas mera centralt inom flygvapnet kan det ökade behovet – som procentuellt räknat torde vara väsentligt mindre än ett underbefäl per flygvapenförband – nedbringas till sammanlagt omkring fyra underbefäl för att leda denna utbildning. UH är emellertid inte beredd att ta ställning till frågan om en utökning av antalet befäl för den allmänmilitära utbildningen. Frågan härom torde närmast ankomma på militära tjänstgöringsåldersutredningen (MTU) som har att verkställa översyn av behovet av befälspersonal inom flygvapnets krigs- och fredsorganisationer.

Härmed har i detta avsnitt redogjorts för det beräknade behovet av befäl för den allmänmilitära utbildningen. I följande avsnitt (18.5) framläggs förslag till omdispositioner av befäl och tjänster samt till ändringar i försvarsgrenarnas befälsstater för att tillgodose behovet av befäl och arbetsledare för allmänmilitär utbildning och stödfunktioner. Aktualiserade förkortningar av värnpliktsutbildningen påverkar ej det beräknade befälsbehovet.

18.5 Förslag till ändringar i försvarsgrenarnas befälsstater m m i alternativ II

18.5.1 Bakgrund

Behovet av befäl för de av UH föreslagna stödfunktionerna samt kasernkompanierna, inklusive befäl för den allmänmilitära utbildningen, bör enligt UH mening ses mot bakgrund av det totala behovet av befäl och dispositionen av försvarsgrenarnas befälsstater. Utredningar om befälsbehovet vid marinen och flygvapnet pågår. Ändrad organisation i lägre regional och lokal instans påverkar även det totala befälsbehovet. Översyn pågår även rörande organisationen i fred vid kustartilleriförsvaren och örlogsbaserna. UH finner med hänsyn härtill att UH förslag till ändringar i personalstaterna bör begränsas till att tillgodose de behov som, i varje fall under 1970-talet, med tillräcklig säkerhet kan komma att

bestå utan påverkan av ovannämnda organisationsundersökningar m m.

För beräkningen av det totala behovet av befäl för stödfunktionerna och kasernhettorna, inklusive befäl för allmänmilitär utbildning, har UH inhämtat underlag från försvarsgrensstaberna. Dessa har emellertid haft vissa svårigheter att lämna ett rättvisande underlag dels därför att förbandscheferna ofta nödgats disponera personalen och tillgängliga tjänster på ett från gällande beslut rörande organisation av stabs- och förvaltningstjänsten i fred avvikande sätt, främst med anledning av förekommande vakanser, dels därför att gällande beslut angående utnyttjandet av vissa tjänster inte har kunnat följas upp.

18.5.2 Förslag

18.5.2.1 Armén

UH utgår från att erforderligt antal tjänster för befattningar som chef för *budcentraler* finns tillgängligt redan i nuläget.

Sedan 61 tjänster för underbefäl avsedda som specialinstruktörer och tillsynsmän för utbildningsanordningar, m m tillkommit som ett resultat av 1971 års avtalsverksamhet torde den nuvarande tillgången på tjänster för *inre och yttre utbildningsanordningar* – om de underbefäl medräknas som i gällande beslut rörande organisation av stabs- och förvaltningsverksamheten i fred vid förbanden redovisas under tygavdelningarna och avses för skjutbanor – överstiga det av UH beräknade behovet med närmare 40 tjänster. Dessa tjänster bör kunna disponeras för befattningar som chef för *körcentral*. För sistnämnda befattningar finns nämligen särskilda tjänster inrättade bara vid ett fåtal förband. Vid övriga förband har utbildningsbefäl eller befäl, vars tjänster tidigare avsetts för veterinärtjänst, kommenderats som chef för körcentral. Eftersom körcentraler finns organiserade redan i nuläget räknar UH med att nya tjänster som följd av UH förslag i ämnet ej skall behöva inrättas för befattningar som chef för körcentral, om ovan föreslagen omdisposition

av tjänster kommer till stånd.

Något behov av nya tjänster för befäl för *säkerhetstjänst på skjutfält* synes enligt UH bedömande inte föreligga. Såsom tidigare nämnts i kapitel 13 synes behovet ha tillgodosetts genom att de flesta av de förband som innehar större skjutfält eller sådana skjutfält (-platser) för vilka särskild säkerhetstjänst och materiel för övervakning av lufterum och havsområde är nödvändig, som ett resultat av nämnda avtalsverksamhet tillförts erforderliga tjänster för underbefäl.

Någon förändring av antalet *vaktchefer* har UH såsom framgår av kapitel 16 ansett sig icke böra räkna med.

Såsom tidigare nämnts har som resultat av 1971 års avtalsverksamhet vid arméns förband samt InfSS och TygS för befattningar som chef för kasernkompani tillkommit 38 tjänster för förvaltare i lönegrad A 23 i utbyte mot arvodestjänster för officer. Omvandlingen kommer i huvudsak att ske i samband med att nuvarande innehavare av arvodestjänsterna frånträder desamma. Vid avtalsverksamheten har även tillkommit sju tjänster för rustmästare i lönegrad A 18 avsedda som chefer för kasernpluton vid P 7 R, A 7 och Ing 2 samt kaserntropp vid Lv 3, Lv 4, Lv 5 och Lv 7 i utbyte mot arvodestjänster för underofficer.

Enligt UH i det föregående (18.3) uttalade mening bör kasernförbanden i princip organiseras som kasernkompani med förvaltare som chef, ett äldre underbefäl som kompaniadjutant samt en underofficer och ett underbefäl som instruktörer vid allmänmilitär utbildning, samtliga på aktiv stat. I det enskilda fallet bör dock underofficern, om han bättre lämpar sig därtill, kunna kvarstå i befattningen som kompaniadjutant, i vilket fall ett av underbefälen bör avses för plutonchefsbefattningen.

Nuvarande kasernplutoner utom de vid P 7 R, KS och AUS organiserade bör som en följd av den föreslagna principorganisationen inte längre finnas inrättade. Vid arméns förband bör därför, utöver förenämnda 38 förvaltartjänster, tillkomma sex för kompanichef avsedda tjänster för förvalta-

re i lönegrad A 23, sju för plutonchef avsedda tjänster för underofficer, därav en för I 19, samt ca 40 tjänster för underbefäl, avsedda som kompaniadjutanter eller instruktörer vid allmänmilitär utbildning.

18.5.2.2 Marinen

De organisationsförslag som UH i det föregående framlagt föranleder i och för sig i vad avser *flottan* ett behov av befäl endast genom tillkomsten av dukningsfunktionen (tre tjänster för äldre underbefäl) och den till KÖS förlagda allmänmilitära utbildningen (tjänster för en underofficer och tre underbefäl). UH tar emellertid inte ställning till frågan om detta befälsbehov föranleder att nya tjänster bör inrättas eller om behovet kan tillgodoses inom ramen för nuvarande befälsstater. Frågan härom torde bli beroende av resultatet av den utredning – marinens befälsutredning – som pågår rörande befälssystemet vid marinen m m. UH får även erinra om att den för kasernkompanichef avsedda arvodestjänsten vid BÖS skall utbytas mot tjänst för förvaltare i lönegrad A 23 samt att vid KÖS befattningen som chef för bataljon Anckarstierna numera avses för kapten på aktiv stat.

Några förändringar i övrigt av organisationen av kasernenheterna vid flottan finner UH icke anledning att föreslå av skäl som tidigare anförts (18.3).

För *kustartilleriets* del föranleder UH förslag i och för sig ett behov av 11 tjänster för äldre underbefäl för dukningsfunktionen och 10 tjänster för befäl för den allmänmilitära utbildningen. Vad som föreslagits i fråga om organisationen av kasernkompani inom armén bör ha tillämpning även på kasernbatterier och motsvarande avdelningar vid kustartilleriet. Den vid nämnda enheter för närvarande disponibla personalen – vid varje enhet en batterichef (motsvarande), en batteriadjutant samt två underbefäl, av vilka ett avsett att biträda på expeditionen och ett som chef för rörlig styrka – torde emellertid vara tillfyllest för det befälsbehov som föranleds av UH förslag till organisation av kasern-

enheterna och den allmänmilitära utbildningen. Det bör även här erinras om att de tre för kasernbatterichef vid KA 1, KA 2 och KA 4 hittills avsedda arvodestjänsterna för officer med anledning av 1971 års avtalsverksamhet skall bytas ut mot tre tjänster för förvaltare i lönegrad A 23.

För dukningsfunktionen bör vid varje kustartilleriförband kunna disponeras ett äldre underbefäl som för närvarande är placerat vid utbildningsförråd. För dukningsfunktionen bör därför enligt UH bedömande – i avvaktan på resultatet av pågående utredning rörande organisationen i fred vid kustartilleriförsvaren – endast behöva inrättas sex nya tjänster för äldre underbefäl.

18.5.2.3 Flygvapnet

UH förslag beträffande dukningsfunktionen vid flygvapnet föranleder i och för sig behov av 17 tjänster för äldre underbefäl. Behovet bör emellertid kunna tillgodoses om vid varje flygförband och skola ett vid utbildningsförråd placerat äldre underbefäl tas i anspråk för dukningsuppgifterna. En sådan om disposition blir möjlig bl a om den centralisering av målmaterieltillverkning kommer till stånd som UH föreslår i kapitel 12. Därigenom befrias nämnda underbefäl från en väsentlig del av sina nuvarande arbetsuppgifter. UH utgår även från att utbildningsförråden på sikt kommer att integreras med övrig förrådsverksamhet. UH räknar därför inte med att några nya tjänster skall behöva inrättas för ifrågasvarande uppgifter.

Vad beträffar behovet av fyra tjänster för den av UH föreslagna allmänmilitära utbildningen vid flygförbanden bör frågan om dessa behov motiveras att nya tjänster inrättas närmast ankomma på militära tjänstgöringsåldersutredningen (MTU) att ta ställning till.

Några förändringar i övrigt av organisationen av specialkompanierna finner UH av tidigare anförda skäl icke anledning att föreslå.

18.5.2.4 Sammanfattning av förslagen

De av UH för alternativ II föreslagna stödfunktionerna och den allmänmilitära utbildningen föranleder således att sammanlagt 59 nya tjänster inrättas. Av dessa avses för armén tjänster för sex förvaltare i lönegrad A 23, sju för underofficer och 40 för underbefäl samt för kustartilleriet sex tjänster för underbefäl.

Med den ovan föreslagna organisationen och om dispositionen av befintliga tjänster vid kasernenheterna har UH inte tagit ställning till frågan om de lönegrader som bör avses för andra tjänster än kompanichefs-tjänsterna. UH utgår från att detta spörsmål blir föremål för förhandlingar i sedvanlig ordning.

18.6 Behov av befäl för allmänmilitär utbildning av värnpliktiga enligt alternativ I. Förslag till organisationsförändringar m m

18.6.1 Behov av tjänster för befäl för den allmänmilitära utbildningen

Av det tidigare anförda framgår att grundtjänstgöringen för värnpliktiga med begränsad militär användbarhet enligt alternativ I omfattar endast allmänmilitär utbildning. Det antal värnpliktiga som skall er hålla sådan utbildning beräknas uppgå till 4 200. Med hänsyn till att de värnpliktiga i detta alternativ inte skall tas i anspråk för stödfunktioner bör utbildningsverksamheten kunna koncentreras till den eller de försvarsgrenar som har de bästa betingelserna härför. UH har för sin del funnit att arméns förband lämpar sig bäst för sådan utbildning. Denna bör anordnas vid infanteri- och pansarförbanden, där de värnpliktiga årligen bör utbildas i fyra efter varandra följande omgångar. Behovet av utbildningsbefäl behöver således beräknas bara för en sådan omgång, d v s 1 050 värnpliktiga.

Med den i det föregående (18.4) föreslagna normen för beräkningen av befälsbehovet för allmänmilitär utbildning – ett befäl/instruktör för 10 värnpliktiga – kan behovet av befäl för utbildningen i alterna-

tiv I uppskattas till (1 050: 10 =) 105 befäl, av vilka ca 25 underofficerare avsedda som plutonchefer och 80 underbefäl.

18.6.2 Förslag till organisationsförändringar m m

Eftersom de värnpliktiga i alternativ I inte skall tas i anspråk för stödfunktioner bortfaller i detta alternativ behovet av kasernkompanier (-batterier) och kasernplutoner. De värnpliktiga bör i stället i utbildningshänseende sammanföras till plutoner som var och en bör anslutas till ett av utbildningskompanierna vid varje infanteri- och pansarförband.

Genom bortfallet av kasernkompanierna kan även de vid dessa enheter placerade tjänsterna för befäl dras in om krigsorganisationens behov det medger. UH utgår dock i sina ekonomiska beräkningar från att tjänsterna dras in. Sålunda bör vid armén tjänster för en kapten, 38 förvaltare, 37 underofficerare och ca 75 underbefäl kunna dras in. Vid flottan bör minskningen kunna ske med tjänster för en förvaltare, en underofficer och tre underbefäl placerade vid KSS, BÖS och KÖS. Vid kustartilleriet bortfaller behovet av tre förvaltare, fem underofficerare och 10 underbefäl. Slutligen bör vid varje flygförband en tjänst för äldre underbefäl kunna dras in, d v s sammanlagt 15 tjänster. Sammanlagt skulle sålunda ca 190 tjänster i olika lönegrader kunna dras in.

Eftersom behovet av befäl för den allmänmilitära utbildningen enligt alternativ I uppskattats till ca 105 tjänster, varav ca 25 för underofficer och ca 80 för underbefäl, skulle därmed ca 85 tjänster kunna dras in, d v s i stort sett tjänster för 45 kompanichefer (en kapten och i övrigt förvaltare), ca 20 underofficerare och ca 20 underbefäl.

En ytterligare centralisering av utbildningsverksamheten till exempelvis ett enda militärt etablissemang medför inga möjligheter att minska antalet utbildningsbefäl utöver vad ovan uppskattats. I stället skulle de administrativa kostnaderna för drift m m

av ett sådant etablissemang innebära en betydande ökning av de totala kostnaderna för ifrågakvarande utbildning. UH anser sig därför icke kunna förorda en sådan centralisering av utbildningsverksamheten.

18.7 Behov av annan anställd personal än befäl i de olika alternativen

Det totala behovet av annan anställd personal än befäl i alternativ II beräknas uppgå till 683 heltidsanställda och 46 halvtidsanställda, vilket motsvarar 706 helårsanställda. Av de heltidsanställda avses 57 för målmaterietillverkning och 390 för kasernvårdsgrupper. Övriga avses för kontorsfunktionen.

Vid ett genomförande av UH förslag angående de militära körcentralerna i stockholmsområdet tillkommer i alternativ II ca 50 tjänster för anställd personal (bilförare samt lednings- och administrativ personal). Antalet tjänster har här minskats något i förhållande till det ursprungliga förslaget med anledning av transportvolymens förväntade nedgång till följd av beslutade utflyttningar av vissa militära myndigheter m m. Hänsyn härtill har emellertid tagits vid beräkningen av antalet handräckningsvärnpliktiga för transportverksamheten vid förbanden.

För alternativ I – som innebär att inga värnpliktiga avses för stödfunktioner – bedömer UH att ytterligare ca 1 900 heltidstjänstgörande befattningshavare behöver anställas utöver dem som föreslagits för alternativ II. Av dessa bör avses för kontorsfunktionen ca 500, för transportfunktionen ca 650, för dukning och säkerhetstjänst på skjutfält m m sammanlagt ca 650 samt för vakttjänst ca 100. Det totala behovet för alternativ I bedöms sålunda motsvara ca 2 600 helårsanställda.

18.8 Övergångsskede

En övergång till de av UH i det föregående avgivna förslagen till allmänmilitär utbildning samt enligt alternativ II till befattningsutbildning och stödfunktioner bör i allt väsentligt kunna äga rum från och med den 1 juli 1973.

Det bör uppdragas åt överbefälhavaren att utarbeta de förslag till förändringar av UH förslag till den allmänmilitära utbildningens innehåll samt grundtjänstgöringens inpassning och förläggning som torde bli en följd av den modifierade värnpliktsutbildning, varom förslag förelagts riksdagen i prop 1972: 75 angående försvarets fortsatta inriktning m m.

19.1 *Kostnadskalkylernas inriktning*

19.1.1 Beräkningsalternativ

UH skall enligt sina direktiv framlägga förslag och kostnadsberäkningar avseende två alternativa förändringar ifråga om utnyttjandet av handräkningsvärnpliktiga.

Alternativ I innebär enligt direktiven att handräkningsuppgifterna skall fullgöras så att den samhällsekonomiska kostnaden blir så liten som möjligt samt att inga krav beträffande tjänstgöringstiden för de närvarande handräkningsvärnpliktiga uppställs utöver dem som sammanhänger med den allmänmilitära utbildningen. Då det ur rent samhällsekonomisk synpunkt torde vara svårt att motivera ett personalurval med hjälp av värnpliktsbestämmelserna för de arbetsuppgifter det här gäller har UH ansett detta alternativ innebära att alla de handräkningsuppgifter som icke kan helt eller delvis slopas och för vilka särskild personal erfordras skall – efter eventuellt erforderlig arbetsrationalisering – fullgöras av civilanställd personal. Enligt detta alternativ kommer de handräkningsvärnpliktiga således att fullgöra endast en allmänmilitär utbildning – enligt UH förslag omfattande ca 60 dagar.

Alternativ II innebär enligt direktiven att tjänstgöringstiden för de handräkningsvärnpliktiga inte i väsentlig grad skall underskridas vad som gäller för värnpliktiga av kategorierna G och F. Inom denna ram kan

emellertid tjänstgöringstiden varieras och omfördelningar av arbetsuppgifter göras mellan värnpliktiga respektive anställd personal. Enligt UH förslag innebär detta alternativ en tjänstgöringstid för de handräkningsvärnpliktiga av 240–250 dagars grundutbildning jämte repetitionsutbildningskyldighet uppgående till högst 90 dagar i form av krigsbandsövningar.

För såväl alternativ I som II gäller att UH enligt sina direktiv kan överväga variationer av antalet värnpliktiga bland annat genom ökade frikallelser på medicinska eller andra grunder. UH förslag innebär att skärpta kvalifikationskrav motiverade främst med hänsyn till den allmänmilitära utbildningen kan väntas medföra en icke oväsentlig minskning av antalet värnpliktiga i båda alternativen.

De ekonomiska konsekvenserna av dessa alternativa förändringar från ett jämförelseläge – här betecknat som *alternativ 0* – redovisas i det följande. Detta 0-alternativ definieras som det läge som kunde väntas råda ett genomsnittligt år under perioden 1972/82 om inte av UH föreslagna åtgärder vidtas. Kalkylerna för de båda förslagsalternativen avser det läge under samma tid som uppstår om föreslagna åtgärder genomförs.

I direktiven berörs två slag av önskade ekonomiska beräkningar, dels *samhällsekonomiska kostnads-intäktskalkyler*, dels *kalkyler gällande statsfinansiella inkomster och*

utgifter. Utöver en allmän redovisning av de totala förväntade verkningarna av föreslagna förändringar för samhällsekonomin skall UH således lämna en redovisning av den del av dessa verkningar som kan väntas beröra statsbudgeten. Vid en fullständig redovisning av fördelningseffekterna – vilket emellertid icke begärts i direktiven – skulle bli motsvarande särredovisningar vara aktuella ifråga om de verkningar som träffar kommunernas budget samt de värnpliktiga själva respektive andra grupper av individer i samhällsekonomin.

Sammanfattningsvis skall således UH enligt sina direktiv presentera fyra slag av kostnads-kalkyler enligt följande uppställning.

Samhällsekonomisk kostnads—intäktskalkyl	Statsfinansiell utgifts—inkomst-kalkyl
Alt. 0 → I Alt. 0 → II	Alt. 0 → I Alt. 0 → II

19.1.2 Kalkylernas uppläggning

För att inte belasta framställningen med de många problem som sammanhänger med val av kostnadsdefinitioner och sätt att utföra kostnads-kalkyler har sådana principiella spørsmål tagits upp till diskussion i en särskild bilaga – 19:1 – där också en rad grundläggande ekonomiska termer och distinktioner introduceras.

De ekonomiska kalkylerna avser som ovan nämnts ett genomsnittligt år av den period 1972/82 under vilken förslagen kan tänkas bli genomförda. Kalkylerna innebär således ett försök att göra prognoser över de förväntade verkningarna av alternativa förslag under denna period.

I dessa prognoser har UH utgått från att i huvudsak nu gällande bestämmelser och former för värnpliktsutnyttjandet skall fortsätta att gälla och därutöver beaktat verkningarna av de av UH föreslagna alternativa förändringarna. Effekterna av det nya in-skrivningssystemet har således i möjligaste mån medräknats men däremot inte de förändringar som kan bli följden av tex nyligen beslutade försök med förkortning

av övriga värnpliktigas grundutbildning. Beslutade organisationsförändringar vid flygvapnet under de närmaste åren har beaktats vid beräkningarna av behovet av handräckningsvärnpliktiga.

Kalkylerna grundar sig genomgående på pris- och löneläget februari 1971.

Kalkyler av detta slag är med nödvändighet behäftade med stor osäkerhet. Till den osäkerhet som sammanhänger med bristande kunskaper om hittillsvarande utveckling – bli på grund av en tidigare bristfällig intern kostnadsredovisning inom försvaret – kommer en betydande prognososäkerhet gällande den framtida utvecklingen av samhällsekonomin och den civila arbetsmarknaden, av försvarets interna kostnader och personalsituation och av försvarspolitik och dess effekter på försvarsorganisationen. Några mera preciserade slutsatser kan därför icke nås med hjälp av sådana kalkyler. UH har heller icke genomfört några egna kostnadsundersökningar utan har valt att i möjligaste mån utgå från i andra offentliga utredningar och redovisningar utnyttjade schablontal för tex värnpliktsutgifterna. UH har funnit det angeläget att så långt möjligt ge en så klar redovisning av kalkyluppställningen att man senare – om tex andra förändringar genomförs – kan räkna om kalkylerna utifrån nya siffervärden.

Kalkylerna innehåller fyra slag av termer eller huvudled som i det följande skall behandlas i tur och ordning:

Antalet tjänstgöringsdagar
Försvarets värnpliktsutgifter
Värnpliktigas civila alternativinkomster
Kostnader för anställd personal

De samhällsekonomiska kalkylerna innebär att förändringarna i antalet tjänstgöringsdagar utvärderas i termer av försvarets värnpliktsutgifter – i detta fall de utgifter som icke är att betrakta som ren inkomsttransferring – för att få fram de förväntade resursbesparingarna i fråga om militära utbildningskostnader. Till detta läggs de civila alternativinkomster som realiserar genom frigjord värnpliktstid och fråndras de till-

kommande kostnaderna för anställd personal.

De statsfinansiella kalkylerna skiljer sig från den samhällsekonomiska genom att man dels medräknar alla typer av rörliga värnpliktsutgifter, dels endast intresserar sig för den del av de frigjorda värnpliktigas civila alternativinkomster som kan väntas bli tillförd statskassan genom den statliga beskattningen.

19.2 Antalet tjänstgöringsdagar

Underlaget för tjänstgöringsdagsberäkningarna finns till största delen redovisat i tidigare kapitel, där mera detaljerade uppgifter ges. Här skall endast en översiktlig sammanfattning lämnas.

För att förebygga missförstånd och förväxlingar kan det finnas skäl att inledningsvis erinra om att det i detta betänkande förekommer tre olika slag av kalkyler gällande antalet tjänstgörande handräckningsvärnpliktiga under perioden 1972/82 vilka avser:

Beräknad årlig tillgång

Beräknat årligt behov

Beräknat årligt utnyttjande

I kapitel 5 redovisas avslutningsvis en *beräknad årlig tillgång* på handräckningsvärnpliktiga vid genomförande av alternativ II. Utgångspunkten för dessa beräkningar är inskrivningsresultaten år 1969/70 och de försök UH genomfört för att i anslutning till dessa resultat uppskatta effekten av UH förslag ifråga om uttagningskrav för handräckningsvärnpliktiga. Den tillgångskalkyl som görs avser således att visa hur stor den årliga tillgången på handräckningsvärnpliktiga under 1970-talet skulle vara om UH förslag genomförs och om dessutom bl a dels det befolkningsmässiga prövningsunderlaget förblev detsamma som 1969/70, dels det årliga utnyttjandet helt anpassades till antalet årligen uttagna. Resultatet av kalkylen blir att årligen ca 4 200 handräckningsvärnpliktiga rycker in, ca 800 avgår och ca 2 100 utnyttjningsbara omgrupperade tillkommer. Effektivt kommer således ca 5 500 man

att slutföra sin grundutbildning i form av handräckningstjänst. Om man utnyttjar de antaganden ifråga om genomsnittligt antal tjänstgöringsdagar för inryckta, avgångna respektive omgrupperade som redovisas i tabell 19: 1 på sidan 188 innebär detta en total årlig tillgång på tjänstgöringsdagar avseende tjänst i handräckningsbefattningar vid fredsförband av 0,94 miljoner.

I kapitel 18 sammanfattar UH kalkyler gällande *beräknat årligt behov* av handräckningsvärnpliktiga vid genomförande av alternativ II. Det summerade grundbehovet uppgår till 4 636 halvårsinsatser i handräckningsbefattningar. Om därtill lägges behovet av reservkapacitet, som beräknas uppgå till 15–25 % av grundbehovet, blir det totala behovet ca 5 300–5 800 halvårsinsatser eller genomsnittligt ca 5 550. Detta motsvarar ca 0,95–1,04 miljoner tjänstgöringsdagar eller genomsnittligt ca 1,00 miljoner tjänstgöringsdagar. Det totala behovet av tjänstgöringsdagar överstiger således något den tidigare framräknade tillgången. En viss avtappning av kvarståendemagasinet kan därför bli nödvändig – inte bara på grund av eventuell minskning av inskrivningsunderlaget i förhållande till 1969/70 – utan även med hänsyn till behovet av reservkapacitet. Det bör emellertid i detta sammanhang observeras att tillgångarna på reservkapacitet möjligen underskattats i tillgångskalkylen genom antagandet att ca 20 % av de senast omgrupperade ej kan effektivt utnyttjas för handräckningstjänst. Dessutom inkluderar behovskalkylerna ifråga om vissa befattningskategorier även tjänstgöringstid som avses utnyttjad i samband med krigsförbandsövning, vilket faller utanför den ovan återgivna tillgångskalkylen. Sammanfattningsvis torde det därför finnas anledning förmoda att den kalkylerade tillgången åtminstone bör kunna täcka det minimala behovet (15 %) av reservkapacitet.

Den tjänstgöringsdagskalkyl som i detta kapitel skall läggas till grund för kostnads-kalkylen avser *beräknat årligt utnyttjande* av handräckningsvärnpliktiga under perioden

1972/82. Prognosen för alternativ O, d v s framskrivningen av detta utnyttjande för det fall UH förslag ej beaktas, utgår från ÖB värnpliktsplan, som just återger avsikterna ifråga om det framtida värnpliktsutnyttjandet utan att hänsyn tas till UH förslag. – Motsvarande prognos för förslagsalternativet II innebär försök att förutsäga hur det tidigare framräknade utnyttjandebehovet skall kunna tillfredsställas. UH har här valt att till grund för denna prognoskalkyl lägga samma antalsmässiga antaganden som tidigare utnyttjats i tillgångskalkylen i kapitel 5. Några säkra slutsatser ifråga om behovens uppfyllande kan emellertid inte dras utifrån denna typ av översiktliga kalkyler utan att man dessutom prövar den tids- och utbildningsmässiga anpassningen av tillgänglig tjänstgöringstid till det redovisade behovet av befattningar. UH har sökt genomföra bedömningar av detta slag och funnit att de kalkylerade utnyttjandeantalen bör kunna täcka åtminstone de ovannämnda minimibehoven. – Prognosen för förslagsalternativ I utgår från samma antal årligen inryckande som prognosen för alternativ II.

En viktig utgångspunkt för beräkningarna gällande utnyttjandet av handräckningsvärnpliktiga i *O-alternativet* har – som tidigare nämnts – varit antagandet att försvarsorganisationen och speciellt det totala värnpliktsutnyttjandet skall förbli i stort oförändrad under prognosperioden 1972/82.

Antalet tillgängliga värnpliktiga i kalkylerna- och motsvarande totalt antal tjänstgöringsdagar – framkommer som summan av tre skilda delposter på följande sätt:

Inryckta¹
– Avgångna
+ Omgrupperade =
Totalt antal tillgängliga

Under 1969/70 utgjorde det totala antalet för grundutbildning inryckta värnpliktiga inte fullt 57 000 man, varav 5 064 avsedda för handräckningstjänst. Resterande antal – 52 000 – bestod dels av mera fältdugliga, av vilka närmare 4 000 ryckte in för att

fullgöra återstående del av grundutbildningen, dels av ca 650 värnpliktiga placerade i sådan expeditionstjänst som enligt UH mening fortsättningsvis bör avses för handräckningsvärnpliktiga.

Enligt ÖB värnpliktsplan upprättad 1969 skall utbildningskontingenten² vara oförändrad under perioden 1971/81 för armén och kustartilleriet men minska något för flottan och flygvapnet. 1973/74 skall enligt planen utbildningskontingenten totalt uppgå till 49 695 man, varav 4 320³ handräckningsvärnpliktiga. Fram till 1976/77 anger sedan planen en minskning med 325 fältdugliga och 30 handräckningsvärnpliktiga i flottan. För återstående år i perioden anges därefter oförändrade tal.

Efter värnpliktsplanens tillkomst har på förslag av UH statsmakterna fattat beslut om att värnpliktiga icke skall utnyttjas för tjänstgöring på militära matinträttningar och mässar annat än i undantagsfall. Detta beslut medför en total minskning av värnpliktsbehovet med ca 700 man jämfört med värnpliktsplanen. Beslutet har emellertid ej medfört någon minskning av utbildningskontingenterna, varför man kan bortse från det i de här aktuella kostnadskalkylerna.

Som utgångspunkt för kalkylernas *O-alternativ* har UH valt värnpliktsplanens antalsvärden fr o m 1976/77, d v s 45 050 fältdugliga och 4 290 handräckningsvärnpliktiga. Antas vidare liksom under 1969/70 att ca 650 av värnpliktsplanens »fältdugliga» avses för sådan expeditionstjänst som UH anser vara handräckningstjänst uppgår utbildningskontingenterna enligt UH definition till 44 400 respektive 4 940. Om ca 10 % antas avgå under första veckan efter inryckning måste det årliga antalet inryckta

¹ Antalet inryckta under ett genomsnittså av prognosperioden 1972/82 kan – främst genom variationer i »kvarståendemagasinet» – väsentligt avvika från det genomsnittliga antalet värnpliktiga som uttas till utbildning.

² Antalet man i utbildningskontingenten definieras som antalet inryckta minus avgången under första veckan efter inryckning.

³ Av dessa är 35 handräckningsvärnpliktiga inom kustartilleriet avsedda för krigsorganisatoriska behov.

handräckningsvärnpliktiga beräknas till ca 5 500 som alltså skall utgöra ingångsvärdet för alternativ O.

Ifråga om *förslagsalternativ I och II* har UH som ovan redovisats valt att räkna med samma inryckningsantal som i tillgångskalkylen i kapitel 5, d v s 4 200, som således här utgör ingångsvärdet i kalkylen.

Mot bakgrund av erfarenheterna av det nya inskrivningssystemet beräknar UH att avgångarna bland handräckningsvärnpliktiga – som för enkelhetens skull i kalkylen antas ske vid en gemensam (genomsnittlig) tidpunkt 100 dagar efter inryckning – i alternativ 0 uppgår till 25 % – 1 375 man – och i alternativ II till 20 % – 840 man.

Anledningen till denna skillnad är den förkortade tjänstgöringstid och de ökade hälsokrav som förutsätts i alternativ II. I alternativ I antas 5 % – 210 man – avgå efter genomsnittligt 15 dagar av den sammanlagt ca 60 dagar långa allmänmilitära utbildningen.

Vidare räknar UH med att ca 2 600 tidigare fäldugliga värnpliktiga årligen kommer att omgrupperas till handräckningstjänst. Kalkylmässigt beräknas detta ske efter 100 dagars utbildning. Av dessa beräknas dock i realiteten en femtedel bli omgrupperade alltför sent för att kunna effektivt utnyttjas för handräckningstjänst.

Det totala antalet värnpliktiga som slut-

Tabell 19:1. Antagen fördelning av tjänstgöringsdagar som underlag för kostnadskalkyl

		Utbildnings- skede	Produktionsskede vid fredsförband GU ¹	RU ¹	Summa tjänstgöring vid fredsförband	Produktions- skede vid rep. utbildning med krigsförband	Totalt
Alt. 0	Inryckta	30	270	90	390	—	390
	Avgångna ²	30	70	—	100	—	100
	Omgrupperade ²	— ⁵	190 ³	—	190	20 ⁷	210
Alt. I	Inryckta	60	—	—	60	—	60
	Avgångna ²	15	—	—	15	—	15
	Omgrupperade ²	— ⁵	—	—	—	— ⁶	— ⁶
Alt. II	Inryckta	60	180	—	240	20 ⁷	260
	Avgångna ²	60	40	—	100	—	100
	Omgrupperade ²	— ⁵	140 ⁴	—	140	20 ⁷	160

¹ GU = grundutbildning. RU = repetitionsutbildning. UH avser här de olika delar av den totala tjänstgöringsplikten som utnyttjas för handräckningstjänst vid fredsförband. Den handräckningstjänst som genomförs i samband med repetitionsutbildning med krigsförband redovisas däremot särskilt i tabellens femte kolumn.

² Angående gjorda antaganden ifråga om avgångar och omgrupperingar se not 2 och 3 till tabell 19:2.

³ UH har här utgått från ett medelvärde av 290 dagars grundutbildning för olika kategorier av omgrupperade. Med en antagen omgruppering efter 100 dagar återstår 190 dagar av grundutbildningen för handräckningstjänst vid fredsförband.

⁴ Beräkningen utgår här från UH förslag att ingen omgrupperad skall behöva fullgöra längre grundutbildning än de värnpliktiga som ryckt in såsom handräckningsvärnpliktiga. Eftersom omgrupperingen antas genomsnittligt ske efter 100 dagar återstår således 240 – 100 = 140 dagar för handräckningstjänst.

⁵ Kostnaderna för de omgrupperades tjänstgöring före omgrupperingen har ej inräknats i kostnaden för handräckningskontingenten.

⁶ I alternativ I antas de enligt tidigare regler omgrupperade istället bli frikallade från vidare tjänstgöring. Stödfunktioner under repetitionsutbildning med krigsförband får skötas av anställd personal.

⁷ I medeltal beräknas en krigsförbandsövning om 18 dagar plus in- och utryckningsdagar behövas i anspråk.

Tabell 19:2. Antalet miljoner tjänstgöringsdagar enligt olika förslagsalternativ.

		Utbildningsskede	Produktionsskede vid fredsförband	vid krigsförband	Totalt
Alt. 0	Inryckta ¹	0,17	1,98	—	2,15
	Avgångna ²	—	-0,40	—	-0,40
	Omgrupperade ³	—	+0,49	+0,05	+0,54
	Summa	0,17	2,07	0,05	2,29
Alt. I	Inryckta ¹	0,25	—	—	0,25
	Avgångna ²	-0,01	—	—	-0,01
	Omgrupperade ³	—	—	—	—
	Summa	0,24	—	—	0,24
Alt. II	Inryckta ¹	0,25	0,76	0,08	1,09
	Avgångna ²	—	-0,12	-0,02	-0,14
	Omgrupperade ³	—	+0,36	+0,05	+0,41
	Summa	0,25	1,00	0,11	1,36

¹ Beräkningen utgår från 5 500 inryckande i alternativ 0 samt 4 200 i övriga alternativ.

² Beräkningen utgår från antagandena att 25 % i alternativ 0 och 20 % i alternativ II avgår efter 100 dagar. I alternativ I antas 5 % värnpliktiga avgå efter 15 dagar. Antalet avgångna blir då i alternativ 0 1 375, i alternativ I 210 samt i alternativ II 840. Dessa tal har i ovanstående tabell multiplicerats med antalet icke utnyttjade tjänstgöringsdagar, dvs skillnaden mellan antalet tjänstgöringsdagar för inryckta respektive avgångna enligt tabell 19:1.

³ I både alternativ 0 och II förutsätts att av den beräknade årskontingenten fältdugliga 2 600 man blir omgrupperade efter i genomsnitt 100 dagar. Eftersom här endast kostnadseffekten av föreslagna förändringar är av intresse bortses från att endast ca 80 % av dem kan väntas bli omgrupperade tillräckligt tidigt för att kunna utnyttjas effektivt för handräckningstjänst.

I alternativ I antas de som enligt tidigare regler skulle blivit omgrupperade i stället bli frikallade från vidare tjänstgöring.

för sin grundutbildning i form av handräckningstjänst och som kan effektivt användas blir således

för alternativ O: $5\,500 - 1\,375 + 2\,080 =$ ca 6 200 man och

för alternativ II: $4\,200 - 840 + 2\,080 =$ ca 5 450 man.

Motsvarande antal värnpliktiga i allmänmilitär utbildning blir

för alternativ I: $4\,200 - 210 =$ ca 4 000 man.

För en noggrannare kalkyl krävs emellertid en uppskattning såväl av totala antalet tjänstgöringsdagar som en fördelning av dessa på skilda typer av tjänstgöring, nämligen:

Utbildningsskede, dvs allmänmilitär utbildning och befattningsutbildning

produktionsskede vid fredsförband samt

produktionsskede i anslutning till repetitionsutbildning av krigsförband.

En sammanställning av de i kalkylerna ut-

nyttjade antagandena ifråga om tjänstgöringstidens fördelning redovisas i tabell 19: 1.

Tillämpas dessa fördelningar av tjänstgöringsdagar på de tidigare redovisade totalsiffrorna för respektive inryckta, avgångna och omgrupperade¹ framgår antalet tjänstgöringsdagar för olika kalkylalternativ av tabell 19: 2.

Som synes leder alternativ II till ungefär en tredjedels minskning av det totala anta-

¹ I fråga om omgrupperade skall emellertid, då här enbart kostnadseffekterna av alternativa förändringar är av intresse, även inräknas de värnpliktiga (520) som antas bli omgrupperade för sent för att kunna effektivt utnyttjas i handräckningstjänst men som antas utgöra ett tillskott till den behövliga reserven för stödfunktionerna. Det totala antalet omgrupperade i alternativ 0 och II som här skall utnyttjas i beräkningarna är således 2600 man. För enkelhetens skull bibehålles trots detta antagandena om en genomsnittlig omgruppering efter 100 dagar samt därmed sammanhängande tjänstgöringstider.

let tjänstgöringsdagar och minskningen ifråga om tillgänglig arbetskraft vid fredsförband blir ännu mera markant. Alternativ I som innebär ianspråktagande av värnpliktiga i samband med allmänmilitär utbildning motsvarar endast ca 10 % av antalet tjänstgöringsdagar enligt alternativ O.

Det bör observeras att det antal tjänstgöringsdagar för handräckningstjänst vid fredsförband i alternativ II som beräknats kunna effektivt utnyttjas kan framräknas genom att från tabellens siffra – 1,00 miljoner – subtrahera de dagar – 0,07 miljoner – som de 20 % sist omgrupperade svarar för. Slutsiffran (1,00–0,07 =) 0,93 miljoner är något mindre än för det tidigare framräknade minimibehovet inklusive reservkapacitet – 0,95 miljoner. Med hänsyn till de olika korrigeringsfaktorer som inledningsvis berördes i samband med jämförelsen mellan tillgångs- och behovskalkylerna finns det dock anledning förmoda – bortsett från osäkerhetsmarginalerna i kalkylen – att det här beräknade utnyttjandet av handräckningsvärnpliktiga bör kunna täcka åtminstone minimibehovet.

19.3 Försvarets värnpliktsutgifter

19.3.1 Dagskostnader

Som utgångspunkt för de följande beräkningarna av försvarets värnpliktsutgifter har utnyttjats bl a visst lokalt budgetmaterial inom försvaret avseende år 1972/73 samt anslagsframställningarna för 1972/75. Därutöver har använts de i proposition till 1972 års riksdag föreslagna nya beloppen för penningbidrag och familjebidrag. Vissa överslagsberäkningar har gjorts med avseende på de kostnadsökningar som de av UH föreslagna förändringarna av den allmänmilitära utbildningen kan väntas medföra i form av ökade instruktörslönekostnader m m. Några egna kostnadsundersökningar avseende speciellt handräckningsvärnpliktiga i nuläget har UH emellertid som tidigare nämnts ej ansett det motiverat att genomföra. Med hänsyn härtill och till kalkylens allmänna prognoskaraktär är det icke

meningsfullt att syfta till någon högre grad av siffermässig precision i skattningarna som här redovisas såsom avrundade tal. Vad man kan våga hoppas är att de i kalkylerna framtagna totalbeloppen ändå relativt väl representerar storleksordningen ifråga om de alternativa förändringarnas kostnadskonsekvenser. UH har på inom försvaret sedvanligt sätt grundat beräkningarna av värnpliktsutgifterna i huvudsak på en skattning av de rörliga kostnaderna för en värnpliktig, d v s dagskostnaden.

Vid beräkning av dessa har man således bortsett från de typer av kostnader som är odelbara och gemensamma för mycket stora grupper av värnpliktiga och således ej påverkas av de här aktuella alternativa förändringarna i värnpliktsutnyttjandet, t ex kostnader för ledningsorganisation och central administration. Ett härmed analogt problem uppkommer i fråga om investeringar vars nyttjande s a s är gemensamt för en lång rad kommande värnpliktsgenerationer. Detta nödvändiggör en distinktion i redovisningen mellan kostnad – löpande resursförbrukning – och utgift – totalt betalningsåtagande. I samband med beräkningen av försvarets värnpliktskostnader aktualiseras detta problem främst i samband med kaserninvesteringar som därför först avslutningsvis diskuteras och redovisas. För en principiell diskussion av dessa problem hänvisas till bilaga 19:1.

Dagskostnaderna har vidare delats upp i *tjänstgöringsdagsberoende* respektive vad som här kallats »*övnings- och utbildningsdagsberoende*» kostnader. Inom den första kostnadskategorien har sedan också särredovisats »kostnader för värnpliktskonsumtion». Anledningen till detta är – som mera ingående diskuteras i bilaga 19:1 – att de typer av värnpliktsutgifter, t ex olika former av kontantbidrag som är att betrakta som rena inkomsttransfereringar, uppenbarligen ur samhällsekonomisk synpunkt ej innebär en till försvarsändamålet specifikt knuten resursförbrukning utan enbart en inkomstomfördelning mellan skattebetalare och värnpliktiga. Denna delpost skall därför ej medtas i de kalkyler

som gäller samhällsekonomiska totalkostnader.

Till »kostnader för värnpliktskonsumtion» har här förts penningbidrag och andra former av kontantersättning till de värnpliktiga, t ex premier och bidrag vid utryckning samt familjebidrag, av vilket 85 procent beräknats genomsnittligt belasta statsbudgeten i form av statsbidrag, samt kostnaden för mathållning och resor.

I posten »övriga tjänstgöringsdagsberoende kostnader» ingår främst utgifterna för beklädnad och tvätt, sjuk- och tandvård, en beräknad kostnad för löpande underhåll av utnyttjade kasernutrymmen samt vissa lokala administrationskostnader avseende exempelvis kompanibefäl m m.

Under rubriken »övnings- och utbildningsdagsberoende kostnader» har sammanförts främst de instruktörs- och materielkostnader som uppkommer i samband med den allmänmilitära utbildningen.

I tabell 19:3 redovisas skilda slag av dagskostnader vid olika förslagsalternativ.

Som framgår av tabellen har förslagsalternativ II antagits medföra ökning av dagskostnaden jämfört med nuläget – alternativ 0. Dessa kostnadsskillnader beror främst på tre orsaker. För det första innebär det föreslagna nya systemet för allmänmilitär utbildning en icke oväsentlig kvalitetsförbättring vilket avspeglas bl a i ökade

instruktörskostnader. För det andra medför den föreslagna nedskärningen av antalet tjänstgöringsdagar per värnpliktig att vissa fasta kostnader, t ex administrationskostnader samt premie- och bidragsbelopp, får fördelas över ett färre antal dagar. För det tredje kan minskningen av antalet tjänstgöringsdagar eventuellt också väntas medföra vissa minskade »stordriftsfördelar» och därmed ökade styckkostnader.

Speciella svårigheter är behäftade med försök till kostnadsskattningar av alternativ I. De skäl för kostnadsökningar som ovan återgavs i samband med en övergång till alternativ II gäller i ännu högre grad i fråga om alternativ I. UH har därför här nöjt sig med att vid skattningen av dagskostnaderna för alternativ I utgå från kostnadssiffrorna för alternativ II och reducera dessa belopp med hänsyn till de tidigare redovisade förväntade besparingarna ifråga om befäl.

Antagna förändringar i behovet av befäl för administration och instruktion har således medräknats i dagskostnadsberäkningarna. De antalsmässiga antaganden som här gjorts innebär vid övergång till alternativ I ett minskat befälsbehov av 85 man – av vilka genomsnittligt 45 i lönegrad A 23 och 40 i A 17 – samt vid övergång till alternativ II ett ökat behov av ca 60 befäl av vilka genomsnittligt ca 5 i A 23 och 55 i A 17.

Om de antagna dagskostnaderna multi-

Tabell 19:3. Dagskostnader i kronor för handräkningsvärnpliktiga i olika förslagsalternativ.

	Alt. 0 Utbildnings- skede	Produktionsskede		Alt. I Utbildnings- skede	Alt. II Utbildnings- skede	Produktionsskede	
		vid freds- förband	krigs- förband			vid freds- förband	krigs- förband
1. Dagskostnad för värnpliktskonsumtion	24	24	62	26	26	26	62
2. Övriga tjänstgöringsdagsberoende kostnader	6	6	5	7	8	8	7
3. Totala tjänstgöringsdagsberoende kostnader	30	30	67	33	34	34	69
4. Övnings- och utbildningsdagsberoende kostnader	8	—	1	12	16	—	2
5. Total dagskostnad (3 + 4)	38	30	68	45	50	34	71

Tabell 19:4. Försvarets totala värnpliktskostnader för handräckningsvärnpliktiga — miljoner kronor — enligt olika förslagsalternativ.

	Alt. 0 Utbildnings- skede	Produk- tionsskede vid freds- förband	vid krigs- förband	Totalt	Alt. I Utbildnings- skede och totalt	Alt. II Utbildnings- skede	Produk- tionsskede vid freds- förband	vid krigs- förband	Totalt
1. Kostn för värnplkonsumtion	4,08	49,68	3,10	56,86	6,24	6,50	26,00	6,82	39,32
2. Övr tjänstgöringsdagsberoende kostnader	1,02	12,42	0,25	13,69	1,68	2,00	8,00	0,77	10,77
3. (=1+2) Total tjänstgöringsdagsberoende kostnad	5,10	62,10	3,35	70,55	7,92	8,50	34,00	7,59	50,09
4. Övn- o. utbdagsberoende kostnader	1,36	—	0,05	1,41	2,88	4,00	—	0,22	4,22
5. Total värnpliktskostnad	6,46	62,10	3,40	71,96	10,80	12,50	34,00	7,81	54,31
6. (=5-1) Total militär resursförbrukning för värnpliktiga	2,38	12,42	0,30	15,10	4,56	6,00	8,00	0,99	14,99

pliceras med det tidigare – i tabell 19:2 – framräknade totala antalet tjänstgöringsdagar i olika tjänstgöringsskederna för de olika alternativen erhålls som resultat motsvarande totala värnpliktskostnader. I ovanstående tabell 19:4 har förutom en summering till totala värnpliktskostnader – rad 5 – även denna summa, minskad med kostnaderna för värnpliktskonsumtion – rad 6 = rad 5 – rad 1 – redovisats för användning i den samhällsekonomiska kalkylen.

Med hjälp av denna tabell kan man omedelbart räkna fram förväntade besparingar i samband med en övergång till de båda förslagsalternativen. Besparingarna som redovisas i den följande tabellen 19:5 utgör alltså skillnaden mellan kostnaderna i alternativ 0 och motsvarande totalkostnad i alternativ I och II. Skillnaden mellan den samhällsekonomiska och den statsfinansiella kostnadskalkylen består däri att ingen hänsyn tas till »kostnaden för värnplikts-

konsumtion» i den samhällsekonomiska kalkylen.

Som väntat resulterar en övergång till alternativ I i ganska avsevärda besparingar, medan en besparing vid övergång till alternativ II endast uppkommer rent statsfinansiellt, d v s beroende på minskade inkomst-

Tabell 19:5. Besparingar — miljoner kronor — genom minskat värnpliktsutnyttjande vid övergång till förslagsalternativen. (Exkl anläggningskostnader för kasernbyggnader.)

	Alt. 0 → I	Alt. 0 → II
1. Samhällsekonomisk resursbesparing	15,10 —4,56	15,10 —14,99
	10,54	0,11
2. Statsfinansiell besparing	71,96 —10,80	71,96 —54,31
	61,16	17,65

transfereringar. I övrigt uppvägs det minskade tjänstgöringsuttaget i alternativ II av de öknings av dagskostnader som förslaget medför.

19.3.2 Utgifter för kasernbyggnader m m

I beräkningarna ovan har emellertid ingen hänsyn tagits till de möjliga besparingar som sammanhänger med att ett minskat värnpliktsutnyttjande kan väntas göra det möjligt att underlåta eller senarelägga eljest nödvändiga renoverings- och nybyggnadsinvesteringar i kasernbyggnader m m. Några preciserade skattningar av dessa eventuella besparingar är inte möjliga att göra. Den tänkbara storleksordningen kan emellertid belysas med hjälp av följande räkneexempel.

En målsättning ifråga om de värnpliktigas förlägningsstandard är att öka förlägningsytan per logementsplats från 4 till 5 m² vilket skulle kräva en väsentlig nybyggnation under den närmaste tioårsperioden. Varje ny plats – inklusive skilda ekonomitrymmen, lärarrum m m – kan beräknas kosta ca 25 000 kronor.

En övergång från alternativ O till alternativ II innebär att (5 500–4 200 =) 1 300 nya platser kan sparas in. UH räknar dock med att endast ca 2/3 av denna besparing realiseras under den tioåriga prognosperioden, vilket innebär en årlig besparing av kapitalutgifter med ca 2,2 miljoner kronor. Härvid har bortsetts från det minskade behov av förlägningsutrymmen som kan bli en följd av ett system med fyra tjänstgöringsomgångar, av vilka i regel bara tre tjänstgör samtidigt.

Vid en övergång från alternativ O till alternativ I reduceras det totala antalet årligen inryckande med (5 500–4 200 =) 1 300, varefter de kvarvarande 4 200 värnpliktiga fördelas på fyra efter varandra inträffande inryckningsomgångar under året. Detta innebär att platsbehovet minskar med 4 450 platser. Ungefär 2/3 av denna besparing kan beräknas bli realiserad under en tioårsperiod, vilket medför en årlig utgiftsbesparing av ca 7,4 miljoner kronor.

Övergång till förslagsalternativen innebär emellertid samtidigt ett ökat antal civilanställda, för vilka vissa personalutrymmen kommer att behöva anordnas. Om man antar att investeringskostnaden för dessa utrymmen per nyanställd uppgår till ca 6 000 kronor innebär en övergång till alternativ II ett nyinvesteringsbehov för detta ändamål av totalt $700^1 \times 6\,000 = 4,2$ miljoner kronor eller fördelat över prognosperiodens tio år ca 0,4 (0,42) miljoner kronor per år. Motsvarande tal vid övergång till alternativ I blir $2\,600^1 \times 6\,000 = 15,6$ miljoner kronor eller årligen ca 1,6 (1,56) miljoner kronor.

Om man istället för kapitalutgifter vill undersöka möjliga förändringar i årliga kapitalkostnader kan detta ske på följande sätt. En avskrivningstid på 40 år och en kapitalränta med 8 %² antas. För en skattning av genomsnittliga kostnadseffekter väljs att studera läget år 5 under prognosperioden. Man kan då direkt på de för detta år kumulerade investeringsutgifterna tillämpa avskrivnings- och förräntningsschabloner för att på så sätt räkna fram de årliga kapitalkostnaderna.

Resultatet av dessa olika beräkningar gällande förväntade förändringar i årliga kapitalkostnader och kapitalutgifter vid övergång till förslagsalternativen redovisas i tabell 19: 6.

Såsom tidigare nämnts har i detta avsnitt endast berörts en tänkbar storleksordning av möjliga besparingar i fråga om kapitalutgifter och kapitalkostnader vid övergång till olika förslagsalternativ. Kalkylen är endast ett räkneexempel avsett att belysa hur förändringar av antalet värnpliktiga och anställda kan tänkas påverka kapitalbudgeten. Ingångsvärdena är till stor del hypotetiska. Av denna anledning medtas

¹ Beträffande antalet nyanställda se 19.5.

² Denna räntesats överstiger den i nuvarande statsfinansiella interndeberingskalkyler utnyttjade statsgäldsrentan. Man torde emellertid kunna förmoda att pågående arbete med vidareutveckling av budgetsystelet kommer att medföra att i framtiden den debiterade kapitalräntan ej kommer att underskrida den lägsta av statsmaktens för investeringskalkyler rekommenderade diskonteringsräntan som för närvarande uppgår till 8 %.

Tabell 19.6. Exempel på möjliga besparingar — miljoner kr — av kapitalutgifter och kapitalkostnader vid övergång till förslagsalternativen.

	Alt. 0→I Förlägg- ningslo- kaler m m för vpl	Utrymmen för an- ställd personal	Totalt	Alt. 0→II Förlägg- ningslo- kaler m m för vpl	Utrymmen för an- ställd personal	Totalt
Utgifter på kapital- budgeten	-7,4	+1,6	-5,8	-2,2	+0,4	-1,8
Kapital- kostna- der	Amortering (40 år) -0,9	+0,2	-0,7	-0,3	+0,1	-0,2
	Ränta (8 %) -3,0	+0,6	-2,4	-0,9	+0,2	-0,7
	Summa -3,9	+0,8	-3,1	-1,2	+0,3	-0,9

inte resultatet av kalkylen i de slutliga beräkningarna av de kostnadsförändringar som föranleds av UH framlagda förslag.

Av andra skäl vidtagna förändringar i värnpliktsutnyttjande och fredsorganisation kan för övrigt tänkas göra behovet av nya förläggningsplatser mindre aktuellt. Det blir i sådant fall relativt godtyckligt till vilken förändring man väljer att hänföra besparingen ifråga om kaserninvesteringar jämfört med det nuläge från vilket UH utgått i sin kalkyl.

19.4 De värnpliktigas civila alternativinkomster

Den ur samhällsekonomisk synpunkt viktigaste konsekvensen av ett minskat värnpliktsutnyttjande utgör den civila produktionsökning som uppkommer när de värnpliktiga i större utsträckning kan utföra sina civila arbeten. För en närmare principiell diskussion av dessa *civila alternativinkomster* för de värnpliktiga och möjligheterna att skatta deras värde hänvisas till bilaga 19: 1.

För kalkylen här har UH utgått från antagandet att dels de frigjorda värnpliktiga kan betraktas som ett marginellt tillskott på arbetsmarknaden som således icke medför förändringar i produktivitet och lönestruktur, dels inga väsentliga civila sysselsättningssvårigheter skall behöva uppkomma för den aktuella värnpliktsgruppen. Det finns ingen anledning förmoda att

värnpliktiga avsedda för stödfunktioner i framtiden kommer att signifikant skilja sig från värnpliktsgenomsnittet ifråga om civilstånd, utbildning och civila arbetsmöjligheter.

Den inkomst UH söker skatta i den samhällsekonomiska kalkylen och som där utnyttjas som mått på värdet av den marginella arbetstagarens produktionstillskott är bruttolönekostnaden inklusive kostnader för sociala förmåner. Dessvärre ger tillgänglig offentlig statistik — lönestatistik, förädlingsvärdesstatistik, taxeringsstatistik — bristfälliga och inbördes motstridiga svar på frågan om medelinkomsten för förvärvsarbete män. Man får därför nöja sig med att i kalkylen arbeta med ytterligt schablonartade inkomstantaganden.

Om man antar en genomsnittlig timförtjänst på 15 kronor¹ och samma genomsnittliga antal årsarbetstimmar som inom industrin år 1970 samt adderar 24 % lönepåslag för sociala förmåner, dvs främst pensioner, utgör den genomsnittliga lönekostnaden per kalenderdag ca 100 kronor.

Denna lönekostnad måste emellertid minskas med hänsyn till fortsatt utbildning och till diverse andra förvärvsavbrott.

¹ Beloppet inkluderar övertids- och skifts-tillägg, helgdagslön, semesterlön, permitteringslön och andra förmåner. Denna siffra är anpassad till det vägda genomsnittet för manliga industriarbetare, byggnadsarbetare och lantarbetare år 1971.

I slutet av 1970-talet kan ca 85 % av årskullarna väntas genomgå någon av gymnasieskolans avdelningar och av dessa kanske ca hälften eller drygt 40 % komma att i relativt omedelbar anslutning till gymnasieskolan bedriva någon form av eftergymnasiala studier – häri inräknas alla former av studier i åldern över 18 år. Räknar man för dessa med genomsnittligt tre års försening av första förvärvsinkomsten och tillämpar en diskonteringsränta av 8 % skulle hänsyn till fortsatta studier som civilt alternativ för frigjorda värnpliktiga motivera en sänkning av lönekostnadsantagandet från 100 kronor till 93 kronor. Om man dessutom skall medräkna möjligheten till andra typer av förvärvsavbrott sammanhängande med t ex sjukdom, omskolning och arbetsbyte kan detta göra det skäligt att som utgångspunkt för kalkylen tillämpa en samhällsekonomisk alternativinkomst per dag av 90 kronor – varav ca 73 kronor utgör arbetstagarens egen bruttoinkomst.

Multiplieras detta värde på alternativinkomsten med antalet frigjorda dagar vid övergång till UH förslagsalternativ erhålls följande värden för *den totala civila alternativinkomsten*:

$2,05 \times 90 = 184,5$ miljoner kronor vid övergång från alternativ 0 till alternativ I.

$0,93 \times 90 = 83,7$ miljoner kronor vid övergång från alternativ 0 till alternativ II.

När det gäller verkningarna för statens budget är ökningen av det totala samhälliga produktionsvärdet emellertid inte av primärt intresse utan istället de ökade statliga skatteintäkter som denna produktionsökning kan väntas medföra.

För en mera detaljerad diskussion och beräkning av skatteintäkterna i samband med värnpliktigas civila alternativinkomster hänvisas till de kalkyler som finns redovisade i UH tidigare delbetänkande Bemanningsformer för statliga isbrytare och sjömätningsfartyg (Föd stenc. 1970: 9 kapitel 5).

De offentliga intäkterna i detta sammanhang är av tre skilda slag: Inbetalningar till

ATP-fonder m m, statliga skatte- och avgiftsintäkter samt kommunala skatteintäkter.

För beräkningen av den statliga skatteintäkten har samma typ av skattekalkyl utnyttjats som i ovannämnda betänkande ehuru hänsyn härvid tagits till de under mellantiden genomförda skatteomläggningarna. Överslagskalkylen har givit till resultat ett genomsnittligt statligt skatteuttag av ca 19 % och ett motsvarande kommunalt av 20 %, räknat på arbetstagarens bruttoinkomst som enligt UH antaganden utgjorde ca 73 kronor/dag. På grund av progressiviteten i de statliga skatteskalorna kommer emellertid spridningen i de civila alternativinkomsterna liksom deras fördelning över två eller flera kalenderår att medföra en viss ökning av de relativa skatteintäkterna jämfört med genomsnittet. Å andra sidan kommer de friställda värnpliktiga troligen att medföra vissa ökade sociala utgifter och övergångskostnader i samband med de eftergymnasiala studiernas tidigareläggning. Till de direkta skatteintäkterna skall dessutom adderas den tvåprocentiga arbetsgivareavgiften. Överväganden av detta slag har lett till att UH stannat för att i kalkylen räkna med en genomsnittlig statlig nettoskatteintäkt av 20 % och en motsvarande kommunal (inklusive inbesparad kommunal kostnadsandel av de värnpliktigas familjebidrag) av 19 %. Tillämpas dessa procentsatser på en dagsinkomst av 73 kronor erhålls en statlig skatteintäkt per dag och man av ca 15 kronor och motsvarande för kommunerna av ca 14 kronor. Nettointäkten per dag och man för ATP-fonderna blir på motsvarande sätt 16 kronor.

Multipliserat med antalet frigjorda dagar för de värnpliktiga leder dessa värden till en *nettoökning av de årliga statliga inkomsterna med 30,8 miljoner kronor* vid övergång från alternativ 0 till alternativ I och med *14,0 miljoner kronor* vid övergång från alternativ 0 till alternativ II.

Motsvarande värden blir för kommunernas nettoskatteinkomst 28,7 respektive 13,0 miljoner kronor och för ATP-fonderna 32,8 respektive 14,9 miljoner kronor.

19.5 Kostnader för anställd personal

Det antal anställda som behövs för att ersätta den friställda värnpliktiga arbetskraften vid övergång till UH förslagsalternativ har redovisats i kapitel 18. Därav framgår att en övergång till alternativ I medför behov av nyanställningar till sammanlagt ca 2 600¹ manår, medan behovet vid övergång till alternativ II skulle motsvara sammanlagt ca 700 (706)¹ manår.

UH har i kalkylen inte sökt föregripa det närmare förhandlingsresultatet i vad avser de nya tjänsternas löneplacering utan i stället gjort vissa schablonantaganden innebärande att av de nyanställda ca 90 procent kommer att få en lön motsvarande A 13 (4-ort) i den statliga löneskalan medan lönen för övriga 10 procent motsvarar A 20 (4-ort). Om till dessa löner adderas 24 % lönepåslag för sociala förmåner m m och summan divideras med antalet kalenderdagar blir den genomsnittliga dagskostnaden för dessa anställda ca 90 kronor – eller samma som ovan framräknades för värnpliktiga civila alternativinkomst.

Frekvensen av förvärsavbrott för studier eller av annan orsak kommer således att utjäma skillnaden mellan de ungas genomsnittsinkomst och inkomsterna för de relativt sett lågavlönade kategorier av försvarsanställda som det här gäller.

Att det samhällsekonomiska produktionsvärdet per man och dag i båda fallen skattas till 90 kronor medför den stora fördelen att frågan om samhällsekonomiska kostnader och besparingar i samband med utbyte av värnpliktiga mot anställd personal kan diskuteras utan hänvisning till existerande lönestruktur och dess eventuella orättvisor. Man kan om man så önskar helt undgå att utnyttja det ur flera synpunkter osäkra antagandet (se bilaga 19:1) att arbetsinkomsten avspeglar arbetstagarens marginella produktionsvärde och nöja sig med att istället föra diskussionen i termer av manår.

Uttryckt i dessa termer innebär en övergång från alternativ 0 till alternativ II att värnpliktig arbetskraft räknad i manår (inklusive tid för allmänmilitär utbildning) ut-

byts mot anställda (inklusive befäl) enligt byteskvoten 3,3 : 1 (2 548 manår frigjord värnpliktig arbetskraft : 766 manår nyanställd arbetskraft = 3,3), samtidigt som försvarsproduktionen enligt förutsättningarna vidmakthålls oförändrad. Den mera rationella rekryteringen, ökningen i motivation och yrkeskunnande samt bortfallet av militära utbildningskrav möjliggör med andra ord en mycket markant arbetskraftsbesparing. Vid ett fortsatt utbyte genom övergång från alternativ II till alternativ I blir som väntat rationaliseringsvinsterna något mindre men byteskvoten är dock fortfarande så hög som 1,7 : 1. Uttryckt i absoluta termer frigör den första övergången arbetskraft motsvarande ca 1 780 man per år som tillförs den civila arbetsmarknaden medan motsvarande civila arbetskraftsökning vid den andra övergången blir av storleksordningen ca 1 310 man per år.

Multiplicerar man de framräknade antals-siffrorna gällande nyanställningar med en beräknad årskostnad av 33 000 kronor erhålls som resultat att den *totala årliga samhällsekonomiska kostnaden för anställd personal* vid övergång från alternativ 0 till alternativ I blir *ca 85,8 miljoner kronor* medan motsvarande kostnad vid övergång från alternativ 0 till alternativ II blir *23,1 miljoner kronor*.

¹ Det bör observeras att utöver dessa nyanställningar vissa förändringar i befälsbehovet förutses vid övergång till förslagsalternativen. Kostnadsverkningsarna av dessa förändringar har emellertid redan inräknats i de antaganden om dagskostnader för värnpliktiga som ovan utnyttjats (jfr 19.3.1).

Som närmare redovisas i kapitel 10 sköter för närvarande drygt ett 60-tal handräckningsvärnpliktiga vid olika centrala staber kvalificerade uppgifter som faller utanför »handräckningstjänst» även enligt hittills gällande uppfattning. I den mån dessa uppgifter icke kan övertas av i nu gällande organisationsplaner inräknade befattningshavare förutsätter UH att myndigheterna i vanlig ordning äskar nya tjänster och får dessa behov prövade. Enligt UH preliminära bedömning torde emellertid det eventuella behovet av sådana nya tjänster svara mot endast en mindre del av antalet med dessa uppgifter nu sysselsatta handräckningsvärnpliktiga och kan därför icke på något väsentligt sätt påverka den här presenterade kostnadskalkylen.

Den totala årliga statsfinansiella kostnaden bör bli densamma som ovan ehuru minskad med arbetsgivaravgiften. Motsvarande kostnader blir således 84,1 miljoner kronor respektive 22,6 miljoner kronor.

En beräkning av de statsfinansiella utgifterna borde egentligen bygga på en prognos över de faktiska förväntade pensionsutbetalningarna. Här aktualiseras således samma skillnad mellan utgift och kostnad som tidigare berörts i samband med behandlingen av kasernbyggnader. Då det emellertid inte ansetts möjligt att göra preciserade prognoser över pensionsutbetalningar låter UH i kalkylen dessa sammanfalla med det i lönekostnadspålägget beräknade värdet av pensionsåtagandena. I den mån de civila nyanställningarna kommer att innefatta en relativt stor andel äldre arbetskraft kan denna skattning av åtaganden och utbetalningar dock visa sig för låg. De statsfinansiella utgifterna sätts således i detta fall i kalkylen lika med de statsfinansiella kostnaderna. En annan felkälla som det inte finns möjlighet att ta särskild hänsyn till sammanhänger med möjligheten att i de nya arbetena sysselsätta redan tidigare försvarsanställda som på grund av höjda pensionsåldrar eller av andra skäl inte kan utnyttjas fullt effektivt i andra arbeten. I den mån denna situation blir aktuell kommer ovan redovisade kostnadsiffror att visa sig vara för höga.

19.6 Beräkningsresultat

UH kan nu sammanfatta ovanstående resonemang och beräkningar och summera förväntade ekonomiska konsekvenser av en övergång till de två förslagsalternativen.

Den samhällsekonomiska kalkylen framgår av tabell 19: 7.

Utan att söka dra några preciserade slutsatser av de nödvändigtvis osäkra skattningarna och räkneexemplen kan UH således konstatera att båda förslagsalternativen resulterar i en avsevärd samhällsekonomisk vinst beroende framför allt på möjligheten att tillföra den civila arbetsmarknaden ett avsevärt nettotillskott av arbetskraft.

Tabell 19:7. Samhällsekonomisk kostnads-intäktskalkyl (miljoner kronor per år).

	Alt. 0→I	Alt. 0→II
1. Inbesparade värnpliktskostnader (Tabell 19:5)	+ 10,5	+ 0,1
2. Intäkter genom värnpliktigas civila sysselsättning (p. 19.4)	+184,5	+83,7
3. Alternativkostnad för anställd personal (p. 19.5)	— 85,8	—23,1
4. Summa samhällsekonomisk netto-intäkt	+109,2	+60,7 ¹

Motsvarande statsfinansiella utgifts-inkomst-kalkyl redovisas i tabell 19: 8.

Tabell 19:8. Statsfinansiell utgifts—inkomst-kalkyl (miljoner kronor per år).

	Alt. 0→I	Alt. 0→II
1. Inbesparade värnpliktsutgifter (Tabell 19:5)	+61,2	+17,7
2. Nettoskatteinkomst genom värnpliktigas civila sysselsättning (p. 19.4)	+30,8	+14,0
3. Utgifter för anställd personal (p. 19.5)	—84,1	—22,6
4. Summa statsfinansiell nettoinkomst	+ 7,9	+ 9,1 ¹

Det visar sig således att utgiftsökningen i samband med nödvändiga ersättningsanställningar väl uppvägs av de inbesparingar och nettoskatteintäkter som följer av att ett

¹ Som en följd av UH förslag i delbetänkandet angående de militära körcentralerna i stockholmsområdet tillkommer i alternativ II ca 50 tjänster, huvudsakligen bilförare, i utbyte mot handräkningsvärnpliktiga. Kungl Maj:t har den 21 januari 1972 uppdragit åt FRI att genomföra försök på grundval av betänkandet och att sedan erfarenheter av försöken har vunnits inkomma till Kungl Maj:t med förslag i ämnet. Ovannämnda tjänster har därför icke medtagits i de föregående ekonomiska beräkningarna.

Om ifrågavarande tjänster medräknas minskar den samhällsekonomiska nettointäkten vid övergång till alternativ II med ca 1,65 miljoner kronor per år medan motsvarande minskning av den statsfinansiella nettoinkomsten blir ca 1,62 miljoner kronor.

väsentligt större antal värnpliktiga frigörs¹. Det bör emellertid observeras att försvarssektorn med nuvarande ramreglering av utgifterna kommer att helt drabbas av kostnadsökningarna men däremot ej automatiskt får tillgodoräkna sig alla kalkylintäkter — t ex nettoskatteintäkter.

Det kan också vara av ett visst intresse att vidga perspektivet utöver statsbudgeten och sammanfatta de ekonomiska verkningarna för hela den offentliga sektorn som då i anslutning till finansplanen definieras som den konsoliderade summan av statlig sektor, kommunal sektor och socialförsäkringssektor. En sådan redovisning ges i följande tabell 19: 9.

Tabell 19:9. Beräknad förändring av den offentliga sektorns nettoinkomster (miljoner kronor per år).

	Alt. 0→I	Alt. 0→II
1. Statsfinansiell nettoinkomst (tabell 19:8)	+ 7,9	+ 9,1
2. Kommunfinansiell nettoinkomst (p. 19.4)	+28,7	+13,0
3. Inkomst till ATP-fonder (p. 19.4)	+32,8	+14,9
4. Summa offentlig sektors nettoinkomst	+69,4	+37,0

Som synes blir nettoinkomstökningarna i samband med en övergång till förslagsalternativen betydande om även kommunala inkomster och inkomster till ATP-fonderna inräknas.

Ur försvarshuvudtitelns synpunkt är slutligen följande förändring vid övergång till förslagsalternativen av direkt betydelse²:

Tabell 19:10. Förändringar av betydelse för försvarshuvudtiteln (miljoner kronor per år respektive antal man).

	Alt. 0→I	Alt. 0→II
Förändringar av driftbudgetens saldo:		
Inbesparade värnpliktskostnader (tabell 19:5)	+61,2	+17,7
Kostnader för anställd personal (p. 19.5)	-84,1	-22,6
Summa saldo för försvarets driftbudget	-22,9	- 4,9
Förändringar av personal:		
Civilanställda (p. 19.5)	+2 600	+700
Befäl (p. 19.3)	- 85	+ 60
Summa försvarsanställda	+2 515	+760

¹ I kalkyler av detta slag som nödvändigtvis bygger på en lång rad, var för sig osäkra antaganden är det lämpligt att i samband med utvärderingen av kalkylen också genomföra vissa känslighetsanalyser, d v s pröva hur slutresultaten påverkas av variationer i de enskilda antagandena. Då det emellertid här är svårt att förutse vilka förändringar i antagandena som främst kan aktualiseras har istället — som inledningsvis nämndes — strävan varit att söka redovisa kalkyluppställningen så utförligt att man senare lätt kan räkna om kalkylerna utifrån nya siffervärden.

² UH förslagsalternativ II innebär att de göromål för ca 250 inskrivningsassistenter m fl avsedda för fredsverksamheten vid värnpliktsverket m m, som hittills sköts av värnpliktiga kategori F, i framtiden kommer att skötas av värnpliktiga ur handräkningskontingenten. Konsekvensen av detta blir att ett antal F-värnpliktiga frigörs för andra ändamål. »Intäkten» av detta är dock svår att beräkna och har därför icke medtagits i kalkylen.

20.1 Direktiv

Den nuvarande tjänstgöringstiden för de värnpliktiga som vid inskrivningen uttagits till handräckningstjänst utgör ca 390 dagar och innefattar för huvuddelen krigsförbandsövningar om tillhoppa 90 dagar. Tiden fullgörs oftast i en följd. Dessa värnpliktiga genomgår militär utbildning varierande mellan tre och fem veckor samt härutöver en vidmakthållande utbildning under den därpå följande tjänstgöringstiden som i stort omfattar ett år.

Efter den militära utbildningen tas de handräckningsvärnpliktiga i anspråk för uppgifter inom i hög grad olikartade arbetsområden. I flera fall är göromålen av yrkesmässig art för vilka det ter sig mera naturligt med civil arbetskraft.

Enligt direktiven till UH bör därför handräckningsvärnpliktiga, med de inskränkningar som nödvändiggörs av medicinska skäl, erhålla en militär utbildning som i huvudsak svarar mot den för krigsmakten likformiga allmänmilitära utbildning som föreslagits av 1960 års värnpliktsutredning. Denna utbildning bör lämpligen utföras i ett koncentrerat sammanhang i anslutning till inryckningen. UH bör undersöka hur denna utbildning skall utformas och organiseras.

För UH fortsatta överväganden har direktiven angett två alternativ. I det ena (alt. I) förutsätts att i princip inga i förväg av samhället uppställda krav beträffande tjänst-

göringstiden föreligger utöver de som följer av den allmänmilitära utbildningen. UH har således haft att pröva hur de uppgifter som f n fullgörs av handräckningsvärnpliktiga i framtiden kan fullgöras till den samhällsekonomiskt lägsta kostnaden. Utgångspunkten för en sådan prövning utgörs av det civila produktionstillskott som de tidigare handräckningsvärnpliktiga skulle kunna ge jämfört med kostnaderna för anställning av civil personal, mekanisering, m m. Det bör enligt direktiven även kunna tänkas att vissa uppgifter som f n fullgörs av handräckningsvärnpliktiga helt eller delvis slopas. I alternativ I torde de värnpliktiga knappast kunna betraktas som handräckningsvärnpliktiga eftersom de enligt direktiven inte avses för fortsatt tjänstgöring med produktiv inriktning.

I det andra alternativet (alt. II) förutsätts i direktiven att det utifrån allmänna utgångspunkter anses lämpligt att de f n handräckningsvärnpliktiga fullgör en tjänstgöring som inte i väsentlig grad underskider den som gäller för värnpliktiga kategorierna G och F. UH har haft att förutsättningslöst pröva hur denna tjänstgöringstid bör utnyttjas så att försvaret får en optimal utdelning av de värnpliktigas kunskaper och förmåga. UH har varit oförhindrad att föreslå att tex vissa uppgifter som f n fullgörs av värnpliktiga överförs till civilanställd personal eller också ett motsatt förfarande.

I syfte att ernå balans mellan tillgång på

värnpliktiga och konstaterade arbetsuppgifter bör enligt direktiven såväl antalet värnpliktiga som längden av tjänstgöringen kunna varieras. Om detta skulle bli aktuellt bör i första hand undersökas om ytterligare värnpliktiga bör frikallas på medicinska eller andra grunder. Variation i tjänstgöringstid i detta alternativ får inte innebära att de handräckningsvärnpliktiga får en tjänstgöring som i nämnvärd omfattning underskrider denna norm för värnpliktiga kategori G eller F.

UH har varit oförhindrad att vid sidan av dessa två alternativ redovisa modifieringar av dem utan att dock ta ställning till vilket av de redovisade alternativen som bör väljas.

I direktiven framhålls även att det nya repetitionsutbildningssystem som beslutats på grundval av prop 1966: 106 kräver ökade arbetsinsatser i anslutning till krigsförbandens övningar, bl a för att den korta övningstiden i största möjliga utsträckning skall kunna användas för egentlig utbildning och för att krigsberedskapen i materiellt hänseende skall kunna återställas så snart som möjligt efter det att de övande förbanden avrustat. UH bör pröva lämpligheten från skilda utgångspunkter av att använda handräckningsvärnpliktiga till att biträda med sådana arbetsuppgifter.

UH har vidare haft att särskilt överväga frågan om värnpliktigas utnyttjande i marinrättningar och utspisningslokaler. Till vissa andra uttalanden i direktiven återkommer UH i det följande.

20.2 Den allmänmilitära utbildningen (kapitel 7)

Vid sina överväganden om den allmänmilitära utbildningen har UH utgått från de bestämmelser i värnpliktslagen som synes vara grundläggande för den allmänna värnpliktens princip, den s k värnpliktstanken.

Värnpliktsutbildningen syftar till att göra de värnpliktiga beredda att efter utbildningens slut tjänstgöra i tilldelade befattningar inom krigsmakten och totalförsvaret

i övrigt samt att motsvara de krav och påfrestningar som kriget kan komma att ställa på dem.

Även om vissa värnpliktiga endast har begränsad militär användbarhet bör dock utbildningen vara avpassad så att den leder till att även de allt efter sin förmåga skall kunna delta i landets försvar även om endast ett begränsat antal av dessa värnpliktiga placeras i krigsorganisationen.

Dessa tankar har väglett UH vid utformningen av sina förslag beträffande den allmänmilitära utbildning som de värnpliktiga bör få både i alternativen I och II. UH har därvid konstaterat att en stor del av de handräckningsvärnpliktiga är avsedda att utnyttjas som arbetskraft vid mobilisering och att en betydande del av dem är krigsplacerade. Detta gäller inte minst inom glesbefolkade områden. Om utbildningsmålet är det av UH föreslagna nämligen att värnpliktsutbildningen skall göra det möjligt för den värnpliktige att försvara sig och sin arbetsplats och därmed kunna delta i landets försvar särskilt under krigets inledande skede kan den nuvarande begränsade militära utbildningen av de handräckningsvärnpliktiga knappast göra det möjligt att krigsplacera dem eller utnyttja dem som arbetskraft vid mobilisering. Utbildningen måste därför utökas och ändras så att den till såväl tid som innehåll närmar sig den allmänmilitära utbildning som meddelas värnpliktiga i kategorierna G eller F.

UH har vid utarbetandet av sina förslag som jämförelsematerial granskat vissa av överbefälhavaren utfärdade direktiv och bestämmelser för utformningen av en allmänmilitär utbildning likformig för alla värnpliktiga inom krigsmakten. Vissa begränsningar av utbildningens innehåll har härvid gjorts med anledning av den något lägre målsättning som enligt UH bedömande måste ställas för värnpliktiga i alternativ I och II. Den av överbefälhavaren anbefallda hittills tillämpade allmänmilitära utbildningen omfattar 390 timmar ren utbildning, vartill kommer visst antal timmar för fysisk träning, inre tjänst och reservtid.

UH föreslår att den allmänmilitära ut-

bildningen för de värnpliktiga i alternativen I och II i princip bör ha samma innehåll och omfatta 318 timmar ren utbildning, d v s en minskning med 72 timmar i förhållande till den av ÖB för andra värnpliktiga anbefallda tiden. Minskningen berör främst övningsgrenarna exercis, terrängtjänst, fältarbeten, vapentjänst och strid. Däremot föreligger en viss skillnad alternativen emellan med avseende på tiden för fysisk träning och inre tjänst, eftersom tiden i sistnämnda hänseenden står i relation till den totala tjänstgöringstidens längd i de skilda alternativen.

I alternativ I bör därför utöver nämnda 318 timmars utbildning tillkomma 78 timmar avsedda för fysisk träning, inre tjänst och reservtid, d v s totalt 396 timmar eller i regel nio veckor. Utbildningen bör ske i ett koncentrerat sammanhang, eftersom enligt direktiven inga krav i övrigt bör ställas på de värnpliktiga i detta alternativ. Utbildningen bör enligt UH bedömande för dessa värnpliktiga centraliseras till den försvarsgren som har de bästa förutsättningarna i utbildningshänseende, d v s armén. Utbildningen bör förläggas till infanteri- och pansarförbanden och årligen bedrivs i fyra efter varandra liggande utbildningsomgångar, vilket bedöms som den minst befälskrävande anordningen.

I alternativ II, enligt vilket de värnpliktiga även skall göra vissa produktionsinriktade arbetsinsatser, bör utöver nämnda 318 timmar, tillkomma 137 timmar för fysisk träning, inre tjänst och reservtid, d v s totalt 455 timmar. Huvuddelen av utbildningen bör genomföras i ett koncentrerat sammanhang under ca åtta veckor i direkt anslutning till inryckningen och med en uppföljande utbildning om två timmar per vecka eller fyra timmar per 14-dagarsperiod. Utbildningen bör naturligen genomföras vid de förband där de senare skall göra sina arbetsinsatser.

I slutskedet av UH arbete har framlagts förslag till en modifierad värnpliktsutbildning (se prop 1972: 75 angående försvarets fortsatta inriktning m m). Förslagen innebär bl a vissa förändringar av grundutbildningen av värnpliktiga och deras allmänmilitära ut-

bildning. Likartade förändringar kan göras beträffande den allmänmilitära utbildningen för de värnpliktiga i alternativen I och II. I sådant fall kan den allmänmilitära utbildningen förkortas med 73 timmar i alternativ I och 77 timmar i alternativ II. Förkortningen berör främst övningsgrenarna skydd, sjukvårdstjänst och strid. UH vill emellertid framhålla att en sådan förkortning av den allmänmilitära utbildningen som inte torde kunna undvikas gör det i viss mån tveksamt om den angivna målsättningen för utbildningen kan upprätthållas.

20.3 Skärpta krav och deras inverkan på den framtida tillgången på handräckningsvärnpliktiga (kapitel 5)

Den mera omfattande allmänmilitära utbildning och den fortsatta tjänstgöring som UH förordar förutsätter att högre krav i fysiskt och psykiskt hänseende måste ställas på de värnpliktiga som vid inskrivningen uttas till handräckningstjänst. Dessa högre krav måste följaktligen ställas även på de värnpliktiga som efter påbörjad grundutbildning överförs – omgrupperas – till handräckningstjänst. De höjda kraven är emellertid en förutsättning inte bara för att ifrågavarande värnpliktiga skall kunna tillgodogöra sig denna utbildning utan även för att de skall kunna fungera i krigsbefattningar eller utnyttjas som arbetskraft vid mobilisering. En konsekvens härav är att de värnpliktiga som inte kan uppfylla de högre ställda kraven bör frikallas från värnpliktsjänstgöring.

I enlighet med direktiven har UH undersökt den nuvarande och den väntade framtida tillgången på värnpliktiga med begränsad militär användbarhet med undantag av dem som tas ut för utbildning i specialtjänst. Vid undersökningen har de förändringar av tillgången beaktats som blir en följd av det nya inskrivnings- och personalredovisningssystemet. UH har vidare beräknat det behov av värnpliktiga tillhörande de tidigare besiktningsgrupperna 3 och 4 som behövs för stabstjänst m m i krigsorganisationen.

Såsom närmare framgår av kapitel 5

räknar UH med att ca 4 200 värnpliktiga som vid inskrivningen tagits ut till handräckningstjänst årligen rycker in till grundutbildning. En viss del – genomsnittligt bedömd till 20 % eller ca 800 – avgår dock av olika skäl under grundtjänstgöringens förlopp. Kvar står då ca 3 400 sådana värnpliktiga. Den fortlöpande minskningen av de värnpliktiga kompenseras emellertid även med tillämpning av det nya inskrivningssystemet av att mera fältdugliga efter hand av olika skäl blir uttagna till handräckningstjänst. Sådana ändringar, s k omgrupperingar, sker under hela utbildningsåret men är talrikast – ca 40 % – under de två första månaderna efter inryckningstillfällena. Det totala antalet omgrupperade värnpliktiga beräknas enligt uppgifter från värnpliktsverket framdeles uppgå till ca 5 % av antalet inryckta fältdugliga, d v s ca 2 600.

Tillflödet av omgrupperade värnpliktiga kompenserar under senare delen av utbildningsåret inte bara bortfallet av de till handräckningstjänst inryckta värnpliktiga utan ger därutöver ett betydande tillskott på sådana värnpliktiga. UH utgår dock från att bara de värnpliktiga som omgrupperas inom de fem första månaderna från inryckningen, d v s i stort sett knappt 80 % vilket motsvarar ca 2 100 värnpliktiga, bör tas med i beräkningen av den årliga tillgången på handräckningsvärnpliktiga. Återstoden omgrupperas så pass sent att de i regel inte hinner utbildas för eller göra några mera väsentliga insatser. De bör i stället betraktas som ett tillskott till den erforderliga arbetskraftsreserven.

UH antar därför som ett medelvärde för sina beräkningar att den årliga tillgången på handräckningsvärnpliktiga under 1970-talet uppgår minst till $(3\,400 + 2\,100 =) 5\,500$.

Vid sina överväganden ifråga om den tjänstgöringstid som bör åläggas handräckningsvärnpliktiga har UH funnit att den hittillsvarande tjänstgöringstiden för handräckningsvärnpliktiga – ca 390 dagar – får anses vara grundad på överväganden som i huvudsak syftar till att tillförsäkra krigsmakten arbetskraft som täcker hela årets behov. Att en värnpliktig blivit uttagen till

handräckningstjänst har sin grund i att han till följd av brister i fysiskt eller psykiskt hänseende icke på samma sätt som de mera fältdugliga kan delta i landets försvar. Det förhållandet att vederbörande är mindre lämplig såsom fältduglig bör dock icke få läggas honom till last genom en längre tjänstgöringstid än för värnpliktiga i kategori G inom armén och kustartilleriet. UH har därför funnit det naturligt att i det i direktiven angivna alternativet II de handräckningsvärnpliktiga icke skall fullgöra en längre tjänstgöring än värnpliktiga kategori G. Med en utökad allmänmilitär utbildning, huvudsakligen förlagd till utbildningens början, bör de handräckningsvärnpliktiga kunna få en så avpassad kvalificerad utbildning att de kan försvara sig och sin arbetsplats vilket innebär att de måste kunna uppträda i strid inom gruppens ram. De kan därigenom också bli krigsplacerade. Detta gäller inte minst de värnpliktiga i expeditionstjänst som kan bemanna platser inom de fasta stabernas krigsorganisation. Detta har tidigare framhållits av UH i dess i juni 1971 avgivna betänkande angående utbildningen av vissa värnpliktiga i stabstjänst (SOU 1971: 57).

UH föreslår därför att grundtjänstgöringstiden för handräckningsvärnpliktiga skall i stort sett motsvara tjänstgöringstiden för värnpliktiga kategori G vid armén och kustartilleriet, d v s flertalet av dessa värnpliktiga. Grundtjänstgöringen för handräckningsvärnpliktiga kommer därmed att omfatta högst ca 250 dagar (men ca 230 dagar vid en modifierad värnpliktsutbildning). För varje värnpliktig i handräckningstjänst återstår efter genomgången allmänmilitär utbildning och befattningsutbildning en produktions-tid om sex månader. För en helårsinsats krävs därför i regel två handräckningsvärnpliktiga. UH räknar därför med

$$\text{att bara } \frac{5\,500}{2} = 2\,750 \text{ helårsinsatser kan}$$

göras med hjälp av handräckningsvärnpliktiga. Återstående behov av arbetskraft måste tillgodoses med personal som anställs för sådana ändamål.

20.4 UH överväganden rörande lämpliga stödfunktioner (kapitel 4)

Eftersom den kontinuerliga tillgången under året av värnpliktiga i handräckningstjänst blir väsentligt mindre än om de fullgjort helårsinsatser återverkar detta på urvalet av lämpliga funktioner. Ett fullföljande av värnpliktstanken kräver emellertid att de handräckningsvärnpliktiga får en tjänstgöring som skall innefatta så innehållsrik utbildning att den kan uppfattas som meningsfull och godtagbar av den som är pliktig att avstå relativt lång tid av sitt studie- och arbetsliv för denna tjänstgöring. Att detta för närvarande ofta icke är fallet har bekräftats vid de studiebesök som UH gjort vid ett 30-tal förband, skolor och staber. Det har där visat sig att det framför allt är i funktionerna för mathållning, expedition- och kontorsarbete, i transporttjänst samt för städning och yttre renhållning som de handräckningsvärnpliktiga används. Härtill kommer tjänstgöring i kasernvakt och vissa förråd, bl a utbildnings- och övningsförråd. Dessa funktioner är i stort sett likartade inom de olika försvarsgrenarna. Granskar man dessa arbeten var för sig torde mathållningsfunktionen, städning och yttre renhållning samt tjänstgöring i förråd ligga närmast till för en jämförelse med civil yrkesutövning. För sådana funktioner bör i stället anställas personal som utbildats för dessa uppgifter.

I det delbetänkande som UH avlämnat år 1968 angående vissa personal- och driftsfrågor vid militära matinträttningar och mässar har UH framhållit nämnda förhållanden. UH gav där uttryck för sin bestämda uppfattning att avsikten med utbildningen av värnpliktiga – vare sig de har full militär användbarhet eller bara begränsad sådan – bör vara att ge dem en mot användbarheten avpassad utbildning, så att de allt efter sin förmåga skall kunna delta i landets försvar. UH fann det även principiellt oförenligt med värnpliktstanken att försvarets fredsorganisation med stöd av värnpliktslag m m tillförsäkrades viss tillgång på arbetskraft för uppgifter av företrädesvis civil natur.

Statsrådet och chefen för försvarsdepartementet har uttalat samma uppfattning i statsverkspropositionen till 1969 års riksdag som också anslutit sig till uttalandet.

Genom beslut av Kungl Maj: t den 13 februari och den 2 oktober 1970 får sålunda handräckningsvärnpliktiga inte längre användas i militära matinträttningar och mässar utom i vissa angivna undantagsfall. Till grund för besluten ligger i allt väsentligt av UH framlagda förslag.

I sina överväganden vilka funktioner som kan betraktas som meningsfulla för handräckningsvärnpliktiga har UH funnit att detta endast torde vara fallet med kontorsfunktionen, transportfunktionen, säkerhetstjänst på skjutfält, i viss mån vaktfunktionen samt därutöver dukningsfunktionen. UH föreslår därför att handräckningsvärnpliktiga skall användas endast i dessa funktioner. Dukningsfunktionen som i den utformning den ges i UH förslag kan betraktas som en nytillkommen funktion innebär att de handräckningsvärnpliktiga bidrar till att effektivisera utbildningen av de mera fältdugliga så att minsta möjliga tid går förlorad i form av förberedelser för övningar, något som i nuläget innebär avsevärd tidsförlust för såväl befäl som värnpliktiga tillhörande den trupp som skall övas. Dukningsfunktionen är av särskild vikt med tanke på att allt fler och komplicerade utbildningsanordningar successivt byggs ut vid förbanden, vilket gör att det krävs särskilt utbildad personal för att kunna använda dem på ett ändamålsenligt sätt. UH tillmäter utbildningsfunktionen särskild betydelse inte minst om tjänstgöringstiden för olika värnpliktskategorier avkortas. I sådana fall torde det framstå som mycket angeläget att förberedelser för övningar är gjorda så att den avkortade utbildningstiden för den trupp som skall övas kan utnyttjas så effektivt som möjligt.

UH har vidare velat utmönstra sådana arbetsuppgifter för handräckningsvärnpliktiga som utförs även av andra organ än militära, dvs statliga och kommunala organ eller privata företag. Den militära verksamheten i fred bör betraktas på samma sätt

som andra funktioner vilka ingår i samhällets verksamhet och inte utgöra en isolerad företeelse i arbetslivet. Inom den militära fredsorganisationen bör man därför om möjligt inte i egen regi och med värnpliktiga ombesörja sådant som exempelvis viss yttre renhållning, transporter av sopor och avfall, brandkårstjänst m m. UH har därför den uppfattningen att »köp av tjänster» bör ske i den utsträckning det är möjligt för den militära tjänsten.

20.5 Försöksverksamheten vid gotlandsförbanden (kapitel 6)

Efter särskild framställning från UH uppdrog Kungl Maj:t den 20 september 1968 åt chefen för armén och chefen för marinen att under budgetåret 1968/69 anordna försök vid förbanden inom Gotlands militärkommando (MKG) med att i viss omfattning ersätta handräckningsvärnpliktiga med civil personal i huvudsaklig överensstämmelse med utredningens förslag. Försöksverksamheten skulle bedrivas i samråd med UH, försvarets rationaliseringsinstitut (FRI) och försvarets materielverk (FMV).

På FRI skulle ankomma att svara för arbetsstudier och prestationsvärderingar samt att ta fram underlag för kostnadsjämförelser.

De funktioner som till en början berördes av försöksverksamheten var förrådsfunktionen, kontorsfunktionen, transportfunktionen, mathållningsfunktionen och kasservårdsfunktionen, omfattande yttre renhållning och städning (även benämnd lokalvård).

Med Kungl Maj:ts medgivande fortsatte försöksverksamheten under budgetåret 1969/70. Under vissa perioder förekom intensivstudier med hjälp främst av personal från FRI. Försöken utvidgades i enlighet med nyssnämnda beslut att avse studier av ledningsorganisationen för utnyttjande och tillsyn av utbildningsanordningar, skjutfält och läger.

För P 18 och A 7/Lv 2 samt MKG med tillhörande förvaltningar träffades med Visby stad ett avtal om att staden skulle svara för

sophämtningen. Rent tekniskt gav försöken ett godtagbart resultat. Härvid bortsågs från de säkerhetsaspekter som kan anläggas på en civil företagsverksamhet inom en garnison.

Erfarenheterna av försöksverksamheten visade sig tillfredsställande och har även bildat underlag för utarbetandet av förslag till normer för beräkning av arbetskraft för de olika funktionerna.

20.6 Befattningsutbildningen (kapitel 8)

Eftersom tjänstgöringstiden för de handräckningsvärnpliktiga i alternativ II bör utnyttjas så att försvaret får en optimal utdelning av deras kunskaper och förmåga är en mot kommande arbetsuppgifter inriktad befattningsutbildning i regel nödvändig. En betydande del av de handräckningsvärnpliktiga saknar nämligen vid inryckningstillfället sådan yrkesutbildning som direkt kan nyttiggöras på de avsedda arbetsplatserna vid försvarets förband. Däremot äger en stor del av de värnpliktiga sådana yrkeskunskaper att de efter en viss befattningsutbildning väl kan fullgöra vissa arbetsuppgifter.

UH har såsom framgår av kapitel 8 funnit att arbetsuppgifter för de handräckningsvärnpliktiga kan hänföras till tre huvudbefattningsområden, för vilka befattningsutbildningen bör organiseras på följande linjer: en expeditionslinje, en motor-(bilförare-) linje och en duknings- och servicelinje för inomhus- och utomhusanordningar.

Befattningsutbildningen bör i princip följa omedelbart efter det koncentrerade skedet av den allmänmilitära utbildningen och i regel vara slutförd, innan den värnpliktige inträder i produktionsskedet. Utbildningstiden bör kunna begränsas till att omfatta ca en arbetsvecka.

20.7 Inpassning i tiden av de handräckningsvärnpliktigas grundtjänstgöring (kapitel 9)

UH har som tidigare nämnts utgått från att tjänstgöringstiden för handräckningsvärnpliktiga närmast bör motsvara den tid som det åligger värnpliktiga kategori G att full-

göra, dvs en tid som för flertalet av dessa hittills omfattat 243–255 dagar. Efter det att en handräckningsvärnpliktig genomgått allmänmilitär utbildning och befattningsutbildning återstår för arbetsinsatser i alternativ II ca sex månader, det sk produktionskedet. För en helårsinsats behövs således med den av UH föreslagna kortare tjänstgöringstiden två handräckningsvärnpliktiga. Detta torde bli förhållandet även om tjänstgöringstiden skulle ytterligare förkortas som en följd av beslut om en modifierad värnpliktsutbildning, eftersom UH föreslår att en sådan förkortning av tjänstgöringstiden närmast bör påverka tiden för den allmänmilitära utbildningen.

För att tillgodose förbandens kontinuerliga behov av handräckningsvärnpliktiga för stödfunktioner i fred erfordras således minst två efter varandra följande tjänstgöringsomgångar per år. Ett system med två omgångar medför dock att de olika arbetsplatserna efter sex månader tilldelas nya och rutinerade värnpliktiga. En temporär nedgång i arbetseffekten inträder då. Denna olägenhet skulle kunna minskas om de handräckningsvärnpliktiga i stället indelades i fyra omgångar vilkas inryckningstider sinesmellan var förskjutna med tre månader. Av figur 9: 1 (sid 70) framgår närmare hur ett system med bl a fyra omgångar skulle kunna utformas. Förbanden skulle med ett sådant system under hela året ha två omgångar som samtidigt tjänstgjorde på arbetsplatserna och av vilka alltid den ena var förtrogen med arbetsuppgifterna.

I kapitel 9 har UH lämnat en utförlig redogörelse för de för- och nackdelar som är förenade med system omfattande två eller fyra tjänstgöringsomgångar per år samt de faktorer – främst arbetskraftsbehoven vid förbanden, anpassningen av omgångarnas tjänstgöringstider till krigsförbandsövningar, inpassningen av de omgrupperade i stödfunktionerna och studiesociala hänsyn – som bör beaktas vid en närmare inpassning m m av de handräckningsvärnpliktigas grundtjänstgöring.

UH har också undersökt lämpligheten av ett system med åtta månaders produk-

tionsskeden. Nackdelarna härmed torde emellertid vara alltför många för att ett sådant system skall kunna förordas.

UH finner således ett system med fyra tjänstgöringsomgångar och sex månaders produktionskedan vara det mest fördelaktiga. Ett sådant system bör i princip tillämpas inom samtliga försvarsgrenar. Vid flygvapnet är redan infört ett system med fyra inryckningsomgångar per år, varigenom den inläggande värnpliktsstyrkan successivt förnyas. Erfarenheterna av detta system har varit goda.

För flottans del föreslår UH dock att möjlighet lämnas öppen för chefen för marinen att under vissa förutsättningar besluta om en indelning av de handräckningsvärnpliktiga i sex omgångar vilkas inryckning anpassas till inryckningstillfällena för flottans olika bemanningsgrupper.

UH förslag i övrigt beträffande inpassning m m av de handräckningsvärnpliktigas grundtjänstgöring innehåller förutom principiella synpunkter på tjänstgöringen även vissa exempel på hur in- och utryckningstidpunkter för omgångarna närmare skulle kunna fastställas inom de olika försvarsgrenarna, exempel som närmast är avsedda att kunna tjäna till vägledning vid utformandet av erforderliga tillämpningsföreskrifter även vid en modifierad värnpliktsutbildning.

20.8 Kontorsfunktionen (kapitel 10)

UH har funnit det särskilt angeläget – något som även uttalades i 1968 års delbetänkande – att de handräckningsvärnpliktiga efter den allmänmilitära utbildningen får sin tjänstgöring förlagd i nära anslutning till de övriga värnpliktigas utbildning, dvs till de olika förbanden. I viss utsträckning bör de kunna placeras även vid militära skolor. Får dessa värnpliktiga grundtjänstgöringen liksom krigsförbandsövningarna förlagda till förbanden kommer de därmed att tjänstgöra i sådan kontakt med de mera fältdugliga värnpliktiga att skillnaden i tjänstgöring mellan handräckningsvärnpliktiga och värnpliktiga i exempelvis kategori G kommer att bli förhållandevis liten. UH

anser således att de handräckningsvärnpliktiga i första hand skall avses för funktioner som direkt understödjer fredsförbandens utbildningsverksamhet. I princip bör därför dessa värnpliktiga inte annat än i undantagsfall placeras till tjänstgöring i centrala och regionala staber eller i centrala ämbetsverk. I kontorsfunktionen föreslås sålunda handräckningsvärnpliktiga tjänstgöra i budcentralen vid förband och vissa skolor. Det maskinskrivningsarbete som i dagsläget utförs av handräckningsvärnpliktiga på kompaniexpeditionerna föreslås bli centraliserat till förbandens skrivcentraler. Vid värnpliktsverkets inskrivningscentraler bör handräckningsvärnpliktiga främst kunna användas som assistenter vid de årliga inskrivningsförrättningarna i stället för F-värnpliktiga. Likaså bör handräckningsvärnpliktiga kunna placeras vid de lokala personaldetaljerna inom armén och kustartilleriet. – Antalet handräckningsvärnpliktiga i kontorsfunktionen bör enligt UH mening kunna begränsas till sammanlagt 1 226 med sex månaders produktionstid. För de kontorsuppgifter i övrigt för vilka i nuläget används värnpliktiga föreslår UH att vaktmästare och kontorspersonal anställs till ett sammanlagt antal av 236 heltidsanställda och 46 halvtidsanställda. Befattningarna för näställd personal bör där så befäns lämpligt kunna fördelas på flera deltidstjänstgörande.

20.9 *Transportfunktionen (kapitel 11)*

I transportfunktionen bör liksom hittills bilförarna utgöras av handräckningsvärnpliktiga. UH föreslår dock en begränsning av arbetsuppgifterna i körcentralerna till att avse en mera taxibetonad verksamhet avseende främst de militära förbandens personaltransporter samt servicetransporter för myndigheternas egna interna och externa verksamhet. Antalet handräckningsvärnpliktiga i körcentralerna beräknas enligt UH förslag uppgå till ca 1 360. I den mån civilanställda finns placerade vid körcentralerna bör de få kvarstå och ersättas med värnpliktiga först i samband med sk naturlig avgång. – UH lämnar även vissa förslag till samman-

slagning av körcentraler bl a för myndigheter belägna inom samma garnison. För transporter av sopor och avfall bör kommunala serviceorgan eller entreprenörer anlitas. Beträffande körcentralerna i stockholmsområdet har UH i augusti 1971 överlämnat särskilt betänkande.

20.10 *Dukningsfunktionen (kapitel 12)*

Dukningsfunktionen är såsom tidigare nämnts i den utformning UH gett den att trakta som en ny funktion. Den innebär att vid förbanden bildas en dukningsgrupp för att handha förbandets (skolans) inre och yttre utbildningsanordningar.

Gruppen bör bestå av två äldre underbefäl av vilka ett för inre och ett för yttre utbildningsanordningar. De bör vid behov kunna ersätta varandra. Vid flygvapnets förband m m bör ett underbefäl vara tillfyllest. Dukningsgrupperna består i övrigt av handräckningsvärnpliktiga till ett efter antalet utbildningsanordningar växlande antal. Vid tillfälliga toppbelastningar bör i princip dukningsenheten kunna sättas in i sin helhet vid skilda utbildningsanordningar oberoende av den eljest gjorda uppdelningen på utbildningsanordningar inomhus och utomhus. Dukningsenheten bör kunna användas även för repetitionsutbildningsverksamheten. I sådana fall bör den förstärkas med särskilt inkallade handräckningsvärnpliktiga. – Antalet befäl och värnpliktiga beräknas uppgå till 148 äldre underbefäl och 1 040 värnpliktiga.

Den målmateriel som behövs för utbildningsverksamheten tillverkas i nuläget vid de flesta förbanden av handräckningsvärnpliktiga.

För att dukningsfunktionen skall nå avsedd effekt måste tillverkningen av målmateriel organiseras mera rationellt än som för närvarande är fallet om handräckningsvärnpliktiga används för sådana yrkesbetonade arbetsuppgifter vilka huvudsakligen består av serietillverkade snickeriarbeten. Tillverkningen av målmateriel sker dessutom i eller i anslutning till målmaterieförråd som principiellt bör hänföras till och ingå i den öv-

riga förrådsverksamheten. UH anser att värnpliktiga i princip icke bör avses för arbeten i förråd och att de således ej heller av denna anledning bör användas i målmaterialförråden. I stället bör målmaterial tillverkas av den i förrådstjänst anställda personalen.

Erfarenheterna från försöksverksamheten vid gotlandsförbanden utvisar också att målmaterialtillverkningen med fördel kan ske centralt för flera förband inom samma garnisonsort och även för förband på längre avstånd från orten, om gynnsamma transportförbindelser föreligger. Enligt UH mening bör därför en motsvarande centralisering av målmaterialtillverkningen komma till stånd även för andra förband belägna inom en garnisonsort eller i nära anslutning till denna.

Vidare bör sortimentet av målmaterial så långt möjligt begränsas bl a genom att enhetliga mått på tavelställ och målmaterial m m används försvarsgrenarna och truppslagen emellan.

Antalet förrådsmän för målmaterialtillverkning efter en centralisering av tillverkningen till vissa garnisonsorter uppgår till sammanlagt 57.

Behovet av målmaterial bör åtminstone i viss omfattning också kunna tillgodoses genom köp av tjänster, d v s genom att viss material som hel- eller halvfabrikat beställs hos snickeriföretag.

Chefen för armén har, utöver den försöksverksamhet som bedrivits vid förbanden inom Gotlands militärkommando, anordnat liknande försök fast i begränsad omfattning vid I 12 och P 2 under tiden november 1969–februari 1970. Erfarenheterna av försöken visade sig vara så goda att chefen för armén hemställde om Kungl Maj:ts medgivande att inom armén försöksvis tillämpa viss principorganisation för dukningstjänst m m vid de förband som bedömdes kunna göra detta inom ramen för befintliga resurser.

Kungl Maj:t har den 2 oktober 1970 lämnat ett sådant medgivande. Försök bedrivs sålunda vid P 18, A 7 och Lv 2 samt därutöver vid I 2, I 3, I 11, I 12, I 14, K 4, P 2, P 4, P 6, A 3, A 6, A 9, Ing 1 och Ing 2.

Ifrågavarande driftorganisation ombesörjer sålunda åtgärder före, under och efter övningspass av motsvarande slag som dukningsenheten och den personal som enligt UH förslag bör svara för säkerhetstjänst på skjutfält. Även chefen för armén anser att göromålen i regel är av sådan art att de kan utföras av härför lämpliga handräckningsvärnpliktiga.

Utformningen av driftorganisationen överensstämmer i sina huvuddrag med den av UH för dukningsenheten föreslagna med den skillnaden att arbetsgrupperna enligt chefens för armén förslag har skilda uppgifter medan UH i sitt organisationsförslag förordar en mera flexibel användning av dukningsenheternas arbetsledare och värnpliktiga.

Fördelningen av göromålen på olika arbetsområden mellan de i driftorganisationen ingående arbetsgrupperna för dukning och drift m m av utbildningsanordningar inomhus och utomhus är i allt väsentligt densamma som UH har föreslagit.

20.11 Säkerhetstjänst på skjutfält m m (kapitel 13)

UH har funnit det särskilt angeläget att beräkna behovet av arbetskraft för säkerhetstjänsten på skjutfält m m för att inte bara skydda militär personal och värnpliktiga samt ortsbefolkningen utan även skydda fisket och tillgodose den skärpning av säkerhetskraven som föranleds av den civila luftfartens och sjöfartens utveckling. En utbyggnad av säkerhetssystemen pågår bl a vid arméns skjutplatser. I systemen kommer att i ökad omfattning ingå mera avancerade hjälpmedel, bl a i form av radarstationer.

UH räknar därför med att förband inom armén och marinen med egna skjutfält har ett sammanlagt behov av ca 238 handräckningsvärnpliktiga för uppgifter som skjutfältsordonnanser.

För säkerhetstjänst med hänsyn till luft- och havsområde vid skjutplatser räknar UH vidare med ett behov av sammanlagt 24 radarobservatörer för betjäning av spa-

ningsradarstationer, 52 radaroperatörer för marin radar och 40 båtstyrare.

I antalet värnpliktiga för säkerhetstjänsten har inräknats erforderlig reserv. I den mån de värnpliktiga inte blir kontinuerligt sysselsatta bör de tas i anspråk för andra arbetsuppgifter, främst dukningstjänst och skötsel av målanordningar, eftersom ett flertal sådana anordningar är placerade på skjutfälten.

För flygvapnet som bara har mindre skjutfält föreligger inte något behov av skjutfältsondornanser. Däremot använder flygvapnet särskilda skjutplatser för bombfällningar m m. Flera av dessa bomb- och skjutplatser är försedda med mätcentraler och mätstationer för nedslagsobservationer och markering samt med betongbunkers. Mellan dessa finns ett särskilt förbandsnät. Ett flertal av skjutplatserna är belägna på öar eller vid havs-(vatten)-områden. Målpersonalen måste därför transporteras till och från öarna med båt. Transporterna ombesörjs av båtpersonal vilken som huvuduppgift kan ha att svara även för flygräddningstjänsten över havs-(vatten)-området under skjutningarna.

I flygvapnets krigsorganisation ingår även befattningar för båtstyrare (båtgastar). Det årliga omsättningsbehovet understiger väsentligt det årliga behovet i fred för sådana uppgifter. UH föreslår därför att skillnaden mellan antalet värnpliktiga för behovet i fred och krigsorganisationens omsättningsbehov täcks med handräckningsvärnpliktiga med särskild utbildning som båtstyrare.

UH beräknar det årliga behovet av handräckningsvärnpliktiga för måltjänst och båt-tjänst inom flygvapnet till sammanlagt ca 220. När skjutplatserna inte utnyttjas bör de värnpliktiga tas i anspråk för dukning och underhåll av yttre utbildningsanordningar och båtar m m.

20.12 Arbetskraftsbehov vid vissa läger (kapitel 14)

UH har i sitt delbetänkande »Vissa personal- och driftsfrågor vid militära matinträttningar och mässar» lämnat en beskrivning av krigsmaktens läger och andra icke per-

manent belagda förläggningar för åldersklassen och för övande krigsförband m fl. De förslag som UH därvid framlade avsåg främst hur behovet av arbetskraft för mat-hållningsfunktionen borde tillgodoses. I förevarande betänkande har UH granskat övriga för driften av försvarsgrenarnas åldersklassläger erforderliga stödfunktioner och arten av den arbetskraft som erfordras för dessa. Behovet av arbetskraft vid läger för krigsförbandsövningar behandlas i kapitel 15.

Enligt UH mening bör vid åldersklasslägren arbetsuppgifter av företrädesvis civil natur, främst maskintjänst och kasernvård, i princip ankomma på vederbörande förvaltningsmyndighets personal. Övriga stödfunktioner bör – i den mån avtal inte kan träffas med kommunal myndighet eller entreprenör om borttransport av sopor och annat avfall – lämpligen fördelas mellan förvaltningsmyndighetens personal, den övande truppen och handräckningsvärnpliktiga.

För driften av arméns åldersklassläger bör i princip särskilda handräckningsvärnpliktiga inte inkallas. För de flesta stödfunktionerna bör nämligen fredsförbandens handräckningsstyrka kunna tas i anspråk. Detta gäller i stort sett även kustartilleriets ytterförläggningar, där det dock kan bli nödvändigt att i något större omfattning ta handräckningsvärnpliktiga i anspråk.

För flottans läger (ytterförläggningar) som är fåtaliga och bemannade hela året samt avsedda att lämna service åt fartygsförband och besättningar bör möjligheterna att disponera anställd personal vara förhållandevis större än vid kustartilleriet. Även värnpliktiga avsedda för krigsorganisationens behov vilka utbildas för uppgifter likartade dem som ankommer på vissa i lägren ingående organ bör kunna disponeras för sådana uppgifter. Om en överproduktion av sådana värnpliktiga förekommer bör utbildningskontingenten minskas i motsvarande mån och – om så erfordras – personal anställas för uppgifterna i fråga. Endast i undantagsfall bör särskilda handräckningsvärnpliktiga avses härför.

Flygvapnet har f n inga läger för ålders-

klassen.

Utbildningen för de frivilliga försvarsorganisationerna sker i regel genom lokala kurser i form av fritidsutbildning eller vid centrala kurser – s k lägerkurser. Lägerkurserna kan anordnas antingen vid militära etablissemang eller vid läger som ägs av försvarsorganisationerna.

I de fall militära myndigheter tillhandahåller lokaler används kasernetablissemang eller åldersklassläger. Om sådana läger upplåts bör myndigheten även ställa den för lägren avsedda personalen och handräckningsvärnpliktiga till förfogande i den mån övrig verksamhet vid lägret medger detta och det kan ske inom ordinarie arbetstid. Om så sker under fritid bör givetvis ersättning härför betalas. När kurserna anordnas vid de av de frivilliga försvarsorganisationerna ägda lägren bör vederbörande organisation svara för samtliga av kursverksamheten föranledda kostnader.

20.13 *Användning av handräckningsvärnpliktiga för arbetsinsatser i anslutning till repetitionsutbildningsverksamheten (kapitel 15)*

Den tjänstgöring som UH har föreslagit för handräckningsvärnpliktiga enligt direktivens alternativ II motsvarar närmast utbildningstiden för värnpliktiga kategori G. Följaktligen bör enligt UH mening handräckningsvärnpliktiga i princip även fullgöra visst antal krigsförbandsövningar samtidigt med de krigsförband, vid vilkas övningar m m de skall vara behjälpliga. Därför borde handräckningsvärnpliktiga i princip inte fullgöra krigsförbandsövningar i direkt anslutning till grundutbildningens slut eftersom detta skulle innebära ett avsteg från det egentliga ändamålet med krigsförbandsövningar.

Vissa begränsningar har emellertid stadgats i fråga om repetitionsutbildningsskyldigheten för vissa handräckningsvärnpliktiga – s k effektiviseringsvärnpliktiga. En sådan värnpliktig får nämligen från och med det kalenderår under vilket han uppnår 35 års ålder inkallas till krigsförbandsövning endast under förutsättning att han är krigsplacerad

vid enhet som skall fullgöra repetitionsövning i krigsförband. En stor del av dessa handräckningsvärnpliktiga kommer således inte att fullgöra föreskrivet antal krigsförbandsövningar om en eller flera sådana övningar icke får fullgöras i direkt anslutning till grundutbildningens slut. De provisoriska bestämmelserna om värnpliktsutbildningen lämnar emellertid möjligheter härtill.

UH har övervägt att föreslå att antalet krigsförbandsövningar för handräckningsvärnpliktiga generellt borde minskas till tre, bl a med hänsyn till att det för de handräckningsvärnpliktiga som är krigsplacerade och överskridit 35 års ålder måste te sig orättvist att behöva avbryta sin civila yrkesutövning för att biträda »sitt» krigsförband medan andra handräckningsvärnpliktiga, vilka kanske ganska slumpmässigt inte krigsplacerats, efter 35 års ålder befrias från vidare sådan tjänstgöring. Främst med tanke på nödvändigheten att göra repetitionsutbildningsverksamheten så effektiv som möjligt och att krigsberedskapen i materiellt hänseende hålls på högsta möjliga nivå har UH emellertid stannat vid att nuvarande högsta antal krigsförbandsövningar bör bibehållas. Tillämpningen av 35-årsregeln som UH inte vill föreslå någon ändring av bör i sig utgöra en spärr för att icke fler handräckningsvärnpliktiga skall behöva inkallas än som av behovet påkallas. Behovet av effektiviseringsvärnpliktiga i hittills avsedd bemärkelse bortfaller emellertid vid ett genomförande av UH övriga förslag.

Några ändringar av nuvarande bestämmelser som ger möjlighet att sammanföra grundutbildning och krigsförbandsövning vill UH därför inte föreslå. Det kan även ur utbildningssynpunkt vara ändamålsenligt att en handräckningsvärnpliktig genom en krigsförbandsövning i direkt anslutning till grundtjänstgöringen får en miljöutbildning, avseende de uppgifter av olika slag som ankommer på honom i en kommande krigsbefattning eller för uppgifter i samband med mobilisering, särskilt om han är krigsplacerad vid det krigsförband som inkallats vid tidpunkten för den förlängda tjänstgöringen.

UH föreslår dock att vid tillämpningen av nu nämnda system i regel högst två, i undantagsfall tre krigsförbandsövningar bör få tas i anspråk i direkt anslutning till grundutbildningen. Risk kan eljest senare – lokalt sett – föreligga att ett krigsförband som skall övas kan komma att stå utan handräckningsvärnpliktiga som eljest skulle ha kunnat inkallas för att biträda detta krigsförband.

När handräckningsvärnpliktiga särskilt inkallas till krigsförbandsövning, vilken liksom för flertalet fältdugliga omfattar 18 dagar i följd, bör ca 2 dagar i första hand avses för repetition och komplettering av tidigare genomgången allmänmilitär utbildning m.m. Återstående del av tjänstgöringen bör ägnas åt att effektivisera de mera fältdugliga värnpliktigas repetitionsutbildning.

Repetitionsutbildningsverksamheten omfattar enligt principerna för 1966 års värnpliktsutbildningssystem krigsförbandsövningar, särskilda övningar för befäl och övningar med förband samt mobiliseringsövningar.

Eftersom *krigsförbandsövningarna* syftar till att i största möjliga omfattning öva krigsförbanden under fältmässiga förhållanden och under sista utbildningsveckan avslutas med en större tillämpningsövning måste krigsförbanden i flera avseenden bli mera hänvisade till sig själva än vad fallet är med åldersklassen. Det krigsplacerade befälet skall i så stor utsträckning som möjligt självt planlägga, leda och genomföra utbildningen av krigsförbanden.

En krigsförbandsövning omfattar i stort sett fem veckor. Under de två första veckorna – B 1 och B 2 – vidtas av det inkallade befälet av olika kategorier förberedelser för kommande förbandsövningar. Under den tredje veckan – F 1 – inrycker övriga värnpliktiga och deltar i mobiliseringsövning i närheten av förbandens mobiliseringsplatser, varefter de tidigare förberedda övningarna påbörjas i lägren. Under den fjärde veckan – F 2 – fortsätter utbildningen för att under den femte veckan – F 3 – avslutas med en större tillämpningsövning. Därefter sker avrustning och utryckning. Under veckan närmast efter avrustningen – F 4 – slutförs

återstående materielvård, varefter materielen återförs och ställs in i mobiliseringsförråden.

Enligt UH mening bör handräckningsvärnpliktiga i mån av tillgång i första hand utnyttjas för att skapa förutsättningar för en effektiv utbildning. De bör därför främst biträda med skötsel och drift av målanordningar samt den dukningstjänst som erfordras för den enskilda befattningsutbildningen samt de inledande förbandsövningarna. Krigsförbanden behöver då inte förlora någon tid för sådana uppgifter till förfång för den egna utbildningen. Härutöver bör handräckningsvärnpliktiga i lägren biträda med viss transporttjänst samt ställa lägren i ordning före och även efter användningen, så att krigsförbanden utan större tidsspillan kan övergå till de avslutande krigsförbandsövningarna. Vissa uppgifter bör emellertid överlåtas åt de övande förbanden att själva svara för, t.ex. transporter främst av livsmedel och drivmedel under veckorna B 1 och B 2, städning och bevakning av lägren, brytande av tältförläggningarna i samband med tillämpningsövningar samt i viss omfattning även snöröjning. För maskin- och förrådstjänst bör huvudsakligen den vid fredsförbanden anställda personalen användas. För göromål av typen »allmän service» bör i första hand användas värnpliktiga som vid inryckning till krigsförbandsövningen omgrupperats till handräckningstjänst.

Vid krigsförbandens avrustning skall den för krigsbruk avsedda materielen förrådställas. Vid utryckningen bör största möjliga del av krigsmaterielen vara vårdad och krigsduglig samt upplagd i förbandens mobiliseringsförråd.

Behovet av arbetskraft vid krigsförbandens avrustning är avsevärt. Den ojämförligt största delen av arbetet vid avrustningen utföres förutom av den fast anställda tekniker-, verkstads- och förrådspersonalen av den avrustande truppen själv och dess befäl. Materielvården vid avrustningen måste ses som ett viktigt led i utbildningen. Enligt utfärdade bestämmelser skall krigsförbandschef leda utrustning och avrustning samt allt befäl utnyttjas för ledning och kontroll. De arbetsinsatser som UH föreslår att de handräckningsvärnpliktiga skall göra blir

därför särskilt viktiga under de skeden i avrustningsarbetet, då den övande truppen icke kan disponeras, nämligen under förberedelserna m m för avrustningen och i det arbete som kvarstår sedan den övade truppen ryckt ut.

Redan under veckorna B 2, F 1 och F 2 föreligger ett behov av extra arbetsinsatser för att förstärka fredsförbandens handräckningsstyrka för transporter, dukning och skötsel av utbildningsanordningar m m. Detta behov bör tillgodoses genom att man inkallar handräckningsvärnpliktiga med kvarstående repetitionsutbildningsskyldighet. De bör rycka in i början av vecka B 2 och rycka ut i slutet av vecka F 2. För att biträda vid krigsförbandens avrustning och återställande av den materiella krigsberedskapen bör i regel andra särskilt inkallade handräckningsvärnpliktiga tas i anspråk. De bör lämpligen rycka in i början av vecka F 2. Handräckningsvärnpliktiga bör därför inkallas i två omgångar, nämligen en mindre omgång (1,7 % av inkallad krigsförbandsstyrka) avsedd att tjänstgöra under krigsförbandsövningens tidigare hälft och en större omgång (2,7 % av inkallad krigsförbandsstyrka) för tjänstgöring under övningens senare hälft och veckan därefter.

Den repetition av den allmänmilitära utbildningen – två dagar – som båda omgångarna skall genomgå bör av olika skäl lämpligen anordnas gemensam för dem och förläggas till vecka F 2.

Behovet av handräckningsvärnpliktiga vid *särskilda övningar för befäl* beräknas till fyra procent och vid *särskild övning med förband* till sex procent av inkallad styrka. Behovet av arbetsinsatser för dessa senare övningar är förhållandevis större än vid krigsförbandsövningar. Arbetsuppgifterna är främst avsedda för avslutande vårduppgifter. De handräckningsvärnpliktigas tjänstgöringstid för detta ändamål motsvarar tiden för en krigsförbandsövning. Procentsiffrorna är t v att betrakta som riktvärden. Utredning pågår nämligen om den närmare utformningen av särskilda övningar med förband.

Mobiliseringsövningar torde endast un-

dantagsvis medföra arbetsuppgifter för vilka handräckningsvärnpliktiga bör tas i anspråk.

20.14 Vakttjänst (kapitel 16)

I fråga om vakttjänst tar UH bara upp frågan om kommendering av handräckningsvärnpliktiga till vakt- och ordonnanstjänst i fred i anslutning till kasernvakt vid förband samt vissa skolor och staber.

För närvarande beordras handräckningsvärnpliktiga till tjänstgöring i kasernvakt under vissa helger och de delar av året, då värnpliktiga tillhörande grundutbildningskontingenten med tillräcklig utbildning i vakttjänst inte finns tillgängliga för vakttjänstens upprätthållande. Det är här fråga om de perioder, då större förbandsövningar pågår och truppen har lämnat kasernerna, samt vid arméns huvuddel det uppehåll som i tiden ligger mellan utryckningstillfällena för en grundutbildningskontingent och de tidpunkter då de i nästa grundutbildningskontingent ingående värnpliktiga ur olika kategorier är tillräckligt utbildade för att kunna användas för vakttjänst. Det är främst till sistnämnda period som frågan om disponerandet av handräckningsvärnpliktiga bör anknytas.

Enligt UH mening föreligger skillnader mellan vakttjänst i fred och en posts uppträdande under fältmässiga förhållanden. Vakttjänsten innefattar ett flertal göromål som inte förekommer i fält. Benämningen vakttjänst är därför i viss mån missvisande och kan ersättas med benämningen bevakning som i sig rymmer flera moment av övervakande service av olika slag, såsom larmanläggningar, övervakning medelst TV, utnyttjande av bärbara sambandsmedel, tillsyn av maskinella anordningar m m.

En sådan mera allsidig bevakning har av olika skäl inte kunnat anordnas vid många förband. Vid vissa av förbanden är kasernområdena inhägnade samt in- och utpasseringskontroll anordnad vid kasernvakten samtidigt som tillträde är möjligt vid andra ställen där bevakning inte förekommer. Vid andra förband är ofta endast den centrala

del av kasernområdet inhägnad som ligger i anslutning till kasernvakten medan större delen av det ofta vidsträckta kasernområdet ligger öppet för tillträde utan kontroll.

UH fäster uppmärksamheten på det faktum att många mobiliseringsförråd på stora avstånd från vederbörliga fredsetablissemang bara blir föremål för en tillsyn som varierar från ett besök per dag till ett par-tre gånger per vecka. Tillsynen utförs av särskilda tillsynsmän mot visst arvode. Förråden är emellertid försedda med speciella anordningar till skydd mot inbrott, skadegörelse m m. Ofta är de försedda med larmanordningar.

Vid jämförelse mellan skyddet och tillsynen av dessa förråd som ofta innehåller inte bara dyrbar utan även för mobiliseringen nödvändig materiel och vakttjänsten i kasernvakt kan det konstateras att för bevakningen av fredsetablissemangen personal kontinuerligt tas i anspråk i en förhållandevis stor omfattning utan att bevakningen för den skull blir fullgod. Samtidigt kan konstateras att antalet skyddsobjekt inom området för ett fredsförband vilka enligt nuvarande system kräver en fortlöpande tillsyn eller bevakning är förhållandevis litet.

UH anser att en särskild undersökning bör göras avseende vilka byggnader och anläggningar inom försvaret som behöver kontinuerligt bevakas under annan tid än tjänstetid och med vilka medel erforderlig bevakning kan ordnas. För en sådan bevakning bör tekniska hjälpmedel begagnas i den utsträckning det är möjligt i syfte att nedbringa personalbehovet.

I avvaktan på att en sådan undersökning kommer till stånd bör handräckningsvärnpliktiga kunna tas i anspråk för vakttjänst vid förband och skolor. Verksamheten i kasernvakt bör utgöras av ordonnanstjänstgöring på tjänstetid samt tjänstgöring i kasernvakt under återstående del av dygnet under det truppfria uppehållet samt när övriga värnpliktiga ur grundutbildningskontingenten till följd av övningar befinner sig utanför förlägningsorten. När sistnämnda värnpliktiga har fått tillräcklig utbildning i vakttjänst bör i första hand de beordras till

vakttjänst under annan tid än tjänstetid.

Ordonnanstjänstgöringen bör huvudsakligen inriktas på att biträda vaktchef vid in- och utpasseringskontroll, biträda vid hänvisning och vid behov även åtfölja besökande. Ordonnanser bör även kunna fungera som ersättare för vaktchefen under dennes måltider och andra förrättningar utanför vaktlokalen, svara i telefon m m.

Behovet av ordonnanser är fortlöpande under året och beräknas enligt UH omfatta en ordonnans per kasernvakt och förband. Med ett produktionsskede om sex månader för varje sådan värnpliktig behövs årligen två handräckningsvärnpliktiga per förband.

Tjänstgöringen i kasernvakt under återstående del av dygnet bör under ovan angivna perioder utöver in- och utpasseringskontroll även omfatta bevakning genom patrullering och bedöms kräva en vaktstyrka om chef och två värnpliktiga.

För annan vakttjänst än ordonnanstjänstgöring bör en av de ordinarie fyra tjänstgöringsomgångarna utökas med fyra handräckningsvärnpliktiga. Kommendering av handräckningsvärnpliktiga till vakttjänst behövs då för den enskilde värnpliktige inte ske med tätare mellanrum än ca tio dagar, om vakttjänsten fördelas på samtliga i omgången ingående värnpliktiga. Vaktprov skall avläggas innan de värnpliktiga beordras till vakttjänst med eldhandvapen.

För vakttjänst under annan tid än tjänstetid behöver handräckningsvärnpliktiga tas i anspråk ungefär tre månader. Eftersom de värnpliktigas produktionsskede omfattar sex månader kan återstående tid användas för annan tjänstgöring.

I försvarsdepartementet och centrala ämbetsverk bör inte handräckningsvärnpliktiga utan anställd personal tas i anspråk för bevakningsuppgifter eller avtal träffas med bevakningsbolag.

I avvaktan på resultatet av ovannämnda särskilda utredning torde handräckningsvärnpliktiga tills vidare behöva disponeras för oundgängligen nödvändiga bevakningsuppgifter till ett antal av sammanlagt ca 20 vid försvarsstaben, försvarshögskolan och försvarsgrensstaberna samt ca 40 vid mili-

tärområdesstaberna.

Det sammanlagda årliga behovet av handräckningsvärnpliktiga för vaktjänst beräknas av UH tills vidare uppgå till ca 368, varav 128 för ordonnanstjänst samt 240 huvudsakligen för vaktjänst vid arméns och marinens förband och skolor samt vid nämnda centrala och regionala staber.

Något behov av värnpliktiga för tjänstgöring i flottiljvakten inom flygvapnet torde inte föreligga.

Ovannämnda särskilda utredning bör emellertid även omfatta den inre bevakningen medelst hundar vid flygflottiljerna. För skötsel och tillsyn av dessa hundar bedöms det årliga behovet av handräckningsvärnpliktiga till ca 70.

20.15 *Kasernvårdsfunktionen (kapitel 17)*

I samband med gotlandsförsöken studerades även kasernvårdsfunktionen, innefattande, förutom kasernunderhåll, yttre renhållning och städning inomhus.

Enligt UH mening bör handräckningsvärnpliktiga i princip ej användas för så starkt yrkesbetonade arbetsuppgifter som kasernunderhåll. I stället bör yrkesutbildad personal anlitas. Det bör ankomma på fortifikationsförvaltningen att avgöra om arbetet bör utföras av den härför anställda personalen eller om s k köp av tjänster hellre bör väljas.

Städning av förläggingslokaler med därtill angränsande utrymmen bör liksom hittills utföras av värnpliktiga ur truppen. På samma sätt bör handräckningsvärnpliktiga städa egna förläggningar och biutrymmen. Städning och storstädning av stabs- och förvaltnings- m fl lokaler bör däremot liksom hittills utföras av särskild anställd personal.

För övrigt städningsarbete av civil natur, särskilt golvvården, och för yttre renhållning – utom bortforsling av sopor och annat avfall, varom avtal bör träffas med kommun eller enskild entreprenör – bör enligt UH mening i princip personal anställas som med tilltagande yrkesvana och med hjälp av maskiner och andra tekniska hjälpmedel bättre

än handräckningsvärnpliktiga lämpar sig härför. En på ändamålsenligt sätt utförd golvvård torde på längre sikt kunna medföra avsevärda besparingar genom att minska reparationsbehovet.

UH finner det därför ändamålsenligt om vid varje förband till en enhet – en s k kasernvårdsgrupp – sammanförs den personal som avses för både yttre och inre renhållning, särskilt golvvården. Härvid bortses från annan städpersonal och värnpliktiga. En sådan kasernvårdsgrupp bör för ett kasernetablissemang av regementes storlek bestå av fem löneplansanställda befattningshavare, av vilka en i förmans ställning. Gruppen bör kunna variera i storlek allt efter förbandens större eller mindre kasernbestånd eller bostadsbestånd.

Det sammanlagda behovet av arbetskraft för kasernvårdsgrupperna uppgår till 390 löneplansanställda, av vilka 80 i förmans ställning.

Med anställd personal behöver man inte såsom i nuläget exempelvis till norrlandsförband kommendera handräckningsvärnpliktiga, hemmahörande i andra delar av riket, för att på stora avstånd från hemorten fullgöra sin värnplikt i form av arbete av så utpräglad civil natur som det här är fråga om.

20.16 *Den lokala organisationen för administration och utbildning av handräckningsvärnpliktiga. Beräknat behov av befäl och anställd personal för stödfunktionerna (kapitel 18)*

20.16.1 Administrativa enheter för stödfunktionerna

Den administrativa enheten för de handräckningsvärnpliktiga benämns i regel allt efter sin storlek kasernkompani (-batteri) eller kasernpluton (-tropp), vid flygvapnet dock specialkompani, i vilket de handräckningsvärnpliktiga ingår i vissa underenheter.

Kasernkompani (motsvarande) finns inom *armén* vid de flesta förbanden. Vid vissa förband och skolor behöver endast en ka-

sernpluton (-tropp) vara organiserad.

Som ett resultat av 1971 års avtalsverksamhet avses för befattning som chef för kasernkompani (-batteri) inom armén 38 förvaltare i lönegrad A 23 i utbyte mot officer (kapten) i arvodesbefattning. Som kompaniadjutant tjänstgör i regel underofficer på aktiv stat.

De handräkningsvärnpliktiga vid kasernkompanierna är fördelade på en fast och en rörlig styrka. Den fasta styrkan avses för särskilda uppgifter i stabs- och förvaltningsorganisationen. Den rörliga styrkan avses för övriga göromål av handräkningsnatur och leds i regel av ett äldre underbefäl.

Kasernplutonerna (-tropparna) är inte självständiga enheter utan anslutna till ett utbildningskompani, vars chef är ansvarig även för utbildningen av de handräkningsvärnpliktiga. Däremot svarar han inte för dessa värnpliktigas arbete inom stödfunktionerna. Det gör i regel en som chef för kasernplutonen (-troppen) placerad underofficer i arvodesbefattning med biträde av ett äldre underbefäl. Vid de förband där målpluton organiseras är i regel plutonen underställd chefen för kasernkompaniet.

Vid en granskning av de funktioner som regelmässigt ankommer på kasernenheterna vid *flottans* skolor och örlogsbaser kan konstateras att dessa enheters organisatoriska utformning och uppgifter varierar i hög grad. De värnpliktiga som tjänstgör vid kasernenheterna utgörs av handräkningsvärnpliktiga och värnpliktiga kategorierna F och G. I stort kan dock beträffande KSS samt ÖrlBV och ÖrlBO sägas att kasernenheterna anslutits till andra, större organisationsenheter. Vid BÖS och KÖS – ÖrlBS finns däremot mera fristående kasernkompanier (motsvarande).

Vid KÖS-ÖrlBS finns den egentliga kasernkompanifunktionen inom bataljon Ancarstierna. I bataljonen ingår bl a två kompanier samt en instruktörsgrupp. Instruktörsgruppen avses för allmänmilitär utbildning av värnpliktiga. De värnpliktiga som tjänstgör vid kompanierna utgörs av handräkningsvärnpliktiga.

Vid *kustartilleriet* finns organiserade ka-

sernbatterier (KA 1, KA 2 och KA 4) och kasernavdelningar (KA 3 och KA 5). Som en följd av nämnda avtalsverksamhet avses för befattningar som chefer för batterierna förvaltare i lönegrad A 23 i utbyte mot arvodesanställda kaptener. För avdelningarna är chefskapet förenat med befattning som chef för allmänna avdelningen.

Vid kasernbatteriet (-avdelningen) finns som adjutant en flaggunderofficer. De handräkningsvärnpliktiga vid kasernbatterier och kasernavdelningar är liksom vid armén fördelade på en fast och en rörlig styrka med en överfurir som chef för den rörliga styrkan och en överfurir som biträder adjutanten med expeditionstjänst och fördelning av de värnpliktiga på arbetsuppgifter m m.

Inom *flygvapnet* finns vid varje flottilj (motsvarande) ett specialkompani som bl a avses för samma uppgifter som ett kasernkompani (-batteri) vid övriga försvarsgrenar. Personalen vid specialkompaniet är fördelad på kompaniexpedition, soldatskola, utbildningsförråd samt en specialpluton som indelas i körcentral och beredskapspluton med hundgård. Chefen för kompaniet och kompaniadjutanten är officer respektive underofficer, båda på aktiv stat. Övrigt befäl utgörs av tre äldre underbefäl placerade vid expeditionen, utbildningsförrådet och körcentralen. De värnpliktiga som tjänstgör vid kompaniet utgörs av både handräkningsvärnpliktiga och andra värnpliktiga. – Vid specialkompaniet bedrivs främst vid soldatskolan en omfattande utbildningsverksamhet, huvudsakligen avseende allmänmilitär utbildning av samtliga vid flottiljen placerade värnpliktiga. Som instruktörer vid denna utbildning avses annat flottiljen tillhörigt befäl.

20.16.2 Det totala behovet av handräkningsvärnpliktiga enligt UH förslag.

Det totala behovet av handräkningsvärnpliktiga med sex månaders produktionskedje för de av UH föreslagna stödfunktionerna beräknas till sammanlagt 4 636, varav 1 226 för kontorsfunktionen, 1 359 för transportfunktionen, 1 040 för dukningsfunktionen,

573 för säkerhetstjänst på skjutfält samt 438 för vaktjänst.

Man måste emellertid även räkna med en *reservstyrka* för inträffande fall av sjukdom, ledighet m m. Med den vikt och betydelse för utbildningsverksamheten vid förbanden som UH tillmäter de föreslagna stödfunktionerna, särskilt vid en förkortning av grundtjänstgöringstiden för olika kategorier av värnpliktiga, bör främst de fasta arbetsplatserna ha en kontinuerlig tillgång på handräckningsvärnpliktiga. UH räknar därför med en reserv om genomsnittligt 20 % av det angivna behovet. Totalt bör man således räkna med ett behov av $(4\ 636 + 20\% \cdot 4\ 636 =)$ ca 5 560 eller – avrundat – 5 500 handräckningsvärnpliktiga för att säkerställa den fulla effekten av stödfunktionerna. I kapitel 5 har UH som ett medelvärde för sina beräkningar antagit att den årliga tillgången på handräckningsvärnpliktiga under 1970-talet uppgår till ca 5 500. Tillgången täcker i stort sett det framräknade behovet av sådana värnpliktiga.

20.16.3 Förslag till principorganisation av kasernenheterna enligt alternativ II

De nuvarande kasernkompanierna och de till utbildningskompanier anslutna kasernplutonerna (-tropparna) synes ha fått sin organisatoriska utformning med avseende mera på andra uppgifter än utbildning av de handräckningsvärnpliktiga. Som en följd av UH förslag kommer större krav att ställas på kasernenheterna med avseende bl a på utbildningsverksamheten.

De förslag till förkortning av grundutbildningstiden för olika kategorier av värnpliktiga som på försök genomförs under 1972/73 ställer även ökade krav på befälet på utbildningskompanierna för att nå uppställda utbildningsmål för de mera fältdugliga värnpliktiga. Befälet på vissa av utbildningskompanierna bör därför inte såsom hittills varit fallet belastas med utbildningsansvaret för de handräckningsvärnpliktiga som ingår i kasernplutoner (motsvarande). Det finns därför enligt UH mening inte längre anledning till att vid armén bibehålla flertalet ka-

sernplutoner organiserade.

Kasernkompani (-batteri) bör således finnas organiserade vid I 1 – I 5, I 11 – I 17, I 19 – I 21, P 1, P 2, P 4, P 6, P 7 Y, P 10, P 18, A 1, A 3, A 4, A 6, A 7, A 8, A 9, Lv 3 – Lv 7, Ing 1 – Ing 3, S 1, S 2, T 1 – T 4, InfSS och TygS. Kasernplutoner bör dock bibehållas vid P 7 R samt vid KS och AUS. Befälet på kasernkompanierna bör utgöras av kompanichef, adjutant och befäl för allmänmilitär utbildning. Kompanichefen skall till följd av resultaten av 1971 års avtalsverksamhet som regel vara förvaltare på aktiv stat. På befattningen som kompaniadjutant bör enligt UH mening i princip ett äldre underbefäl placeras i stället för nuvarande underofficer på aktiv stat. Denne bör i stället med hänsyn till de ökade krav som måste ställas på utbildningsbefälet som regel placeras som plutonchef och närmast under kompanichefen leda den allmänmilitära utbildningen vid kompaniet. Till plutonchefens förfogande bör som instruktör ställas ett underbefäl.

Det anförda har närmast tillämpning inom *armén* och *kustartilleriet*. Vid *flottan* och *flygvapnet* bör nuvarande organisation av kasernenheterna – vid flygvapnet ingående i specialkompanierna – i stort sett bibehållas oförändrad. Härför talar bl a det förhållandet att vid nämnda kasernenheter inom flottan såväl handräckningsvärnpliktiga som värnpliktiga ur övriga kategorier – oftast s k B-delsvärnpliktiga – administreras.

20.16.4 Beräknat behov av befäl för den allmänmilitära utbildningen enligt alternativ II

Vid beräkningen av befälsbehovet vid kasernkompanierna för den allmänmilitära utbildningen av handräckningsvärnpliktiga inom *armén* har UH utgått från normen ett befäl/instruktör för 10 värnpliktiga. En utbildningsomgång torde genomsnittligt omfatta ca 20 värnpliktiga per förband. Utbildningsbefälet bör utgöras av en underofficer och ett underbefäl. Härutöver bör erforderligt befäl ur annan utbildningsenhet ed kunna ställas till förfogande, t ex ur den vid vissa förband organiserade målplutonen.

Denna bör liksom hittills vara underställd kasernkompanichefen.

Behovet av utbildningsbefäl vid kasernkompanierna måste emellertid enligt UH mening beräknas med hänsyn tagen även till de övriga tjänster för utbildningsbefäl vilka som en följd av 1971 års avtalsverksamhet tillkommit särskilt vid arméförbanden.

Vid *flottan* där den allmänmilitära utbildningen av samtliga värnpliktiga bedrivs centralt vid KÖS i bataljon Anckarstierna kan behovet av befäl för den allmänmilitära utbildningen i och för sig begränsas till tjänster för en underofficer och tre underbefäl.

Vid *kustartilleriet* torde efter viss omfördelning av arbetsuppgifterna mellan nuvarande befäl vid kasernheterna något behov inte uppkomma av nya tjänster för befäl för den av UH föreslagna allmänmilitära utbildningen.

UH förslag till allmänmilitär utbildning medför inte någon större förändring av utbildningsgången inom *flygvapnet*. Det ökade behov av instruktörer som UH förslag i och för sig medför kan nedbringas till sammanlagt omkring fyra underbefäl om utbildningen anordnas mera centralt inom flygvapnet än om utbildningen bedrivs vid varje flygflottilj för sig.

20.16.5 Förslag till ändringar i försvarsgrenarnas befälsstater m m i alternativ II

Behovet av befäl för de av UH föreslagna stödfunktionerna samt kasernkompanierna, inklusive befäl för den allmänmilitära utbildningen, bör enligt UH mening ses mot bakgrund av det totala behovet av befäl och dispositionen av försvarsgrenarnas befälsstater. Utredningar om befälsbehovet vid marinen och flygvapnet pågår. Ändrad organisation i lägre regional och lokal instans påverkar också det totala befälsbehovet. Översyn pågår även rörande organisationen i fred vid kustartilleriförsvaren och örlogsbaserna. UH finner med hänsyn härtill att UH förslag till ändringar i personalstaterna – för vilka en närmare redogörelse lämnats i kapitel 18 – bör begränsas till att tillgodose de behov som, i varje fall under 1970-talet, med till-

räcklig säkerhet kan komma att bestå utan påverkan av ovannämnda organisationsundersökningar m m.

De av UH för alternativ II föreslagna stödfunktionerna och den allmänmilitära utbildningen föranleder att sammanlagt 59 nya tjänster inrättas. Av dessa avses för armén tjänster för sex förvaltare i lönegrad A 23, sju för underofficer och 40 för underbefäl samt för kustartilleriet sex tjänster för underbefäl.

UH har inte tagit ställning till frågan om de lönegrader som bör avses för andra tjänster än kompanichefstjänsterna. Dessa spörsmål torde bli föremål för förhandlingar i sedvanlig ordning.

20.16.6 Behov av befäl för allmänmilitär utbildning enligt alternativ I. Förslag till organisationsförändringar m m

Grundtjänstgöringen för värnpliktiga med begränsad militär användbarhet enligt alternativ I föreslås omfatta endast nio veckors allmänmilitär utbildning. Antalet värnpliktiga som skall erhålla sådan utbildning beräknas uppgå till 4 200. Utbildningsverksamheten bör koncentreras till armén som torde ha de bästa betingelserna härför. Utbildningen bör anordnas vid infanteri- och pansarförbanden, där de värnpliktiga årligen bör rycka in i fyra efter varandra följande omgångar. Behovet av utbildningsbefäl behöver således beräknas bara för en sådan omgång, dvs 1 050 värnpliktiga.

Med den i det föregående angivna normen för beräkningen av befälsbehovet för allmänmilitär utbildning – ett befäl/instruktör för 10 värnpliktiga – kan behovet av befäl för utbildningen i alternativ I uppskattas till $(1\ 050 : 10 =) 105$ befäl.

Eftersom de värnpliktiga i alternativ I inte skall tas i anspråk för stödfunktioner bortfaller i detta alternativ behovet av kasernkompanier (-batterier) och kasernplutoner. De värnpliktiga bör i stället i utbildningshänseende sammanföras till plutoner som bör anslutas till ett av utbildningskompanierna vid varje infanteri- och pansarförband.

Genom bortfallet av kasernkompanierna kan även de vid dessa enheter placerade tjänsterna för befäl dras in. Sammanlagt skulle sålunda ca 190 tjänster i olika lönegrader vid försvarsgrenarna kunna dras in.

Eftersom behovet av befäl för den allmänmilitära utbildningen enligt alternativ I uppskattas till 105 tjänster, varav ca 25 för underofficer och ca 80 för underbefäl, skulle därmed ca 85 tjänster kunna dras in, dvs i stort sett tjänster för 45 kompanichefer (en kapten och i övrigt förvaltare), ca 20 underofficerare och ca 20 underbefäl.

En ytterligare centralisering av utbildningsverksamheten exempelvis till ett enda militärt etablissemang medför inga möjligheter att minska antalet utbildningsbefäl utöver vad ovan uppskattats. I stället skulle de administrativa kostnaderna för drift m m av ett sådant särskilt etablissemang innebära en betydande ökning av de totala kostnaderna för ifrågavarande utbildning. UH anser sig därför icke kunna förorda en sådan centralisering av utbildningsverksamheten.

20.16.7 Behov av annan anställd personal än befäl i de olika alternativen

Det totala behovet av annan anställd personal än befäl i alternativ II beräknas uppgå till 683 heltidsanställda och 46 halvtidsanställda, vilket motsvarar 706 helårsanställda. Av de heltidsanställda avses 57 för målmatiereltillverkning och 390 för kasernvårdsgrupper. Övriga avses för kontorsfunktionen.

Vid ett genomförande av UH förslag angående de militära körcentralerna i stockholmsområdet tillkommer i alternativ II ca 50 tjänster för anställd personal (bilförare samt lednings- och administrativ personal).

För alternativ I – som innebär att inga värnpliktiga avses för stödfunktioner – bedömer UH att ytterligare ca 1 900 heltidstjänstgörande befattningshavare behöver anställas utöver dem som föreslagits för alternativ II. Av dessa bör avses för kontorsfunktionen ca 500, för transportfunktionen ca 650, för dukning och säkerhetstjänst på skjutfält m m ca 650 samt för vakttjänst ca

100. Det totala behovet för alternativ I bedöms sålunda motsvara ca 2 600 helårsanställda.

20.17 Övergångsskede

En övergång till den av UH i det föregående föreslagna allmänmilitära utbildningen samt enligt alternativ II till befattningsutbildning och stödfunktioner bör i allt väsentligt kunna äga rum från och med den 1 juli 1973.

20.18 Ekonomiska överväganden (kapitel 19)

20.18.1 Kalkylernas uppläggning

UH skall enligt sina direktiv framlägga förslag och kostnadsberäkningar avseende utnyttjandet av handräkningsvärnpliktiga enligt alternativ I och II.

De ekonomiska konsekvenserna av dessa alternativa förändringar redovisas i förhållande till ett läge, betecknat som *alternativ 0*, som definieras som det läge vilket kunde väntas råda ett genomsnittligt år under perioden 1972/82 om inte av UH föreslagna åtgärder vidtas.

I direktiven berörs två slag av önskade ekonomiska beräkningar, dels samhällsekonomiska kostnads-intäktskalkyler, dels kalkyler gällande statsfinansiella inkomster och utgifter. UH lämnar därför fyra slag av kostnads-kalkyler enligt följande uppställning.

Samhällsekonomisk kostnads-intäktskalkyl	Statsfinansiell utgifts-inkomst-kalkyl
Alt. 0 → I	Alt. 0 → I
Alt. 0 → II	Alt. 0 → II

I dessa kalkyler har UH utgått från att i huvudsak nuvarande bestämmelser och former för värnpliktsutnyttjandet skall fortsätta att gälla och därutöver endast beaktat verkningarna av de av UH föreslagna alternativa förändringarna.

Kalkylerna grundar sig genomgående på pris- och löneläget februari 1971.

Kalkylerna innehåller fyra slag av termer eller huvudled, nämligen antalet tjänstgöringsdagar, försvarets värnpliktsutgifter, värnpliktigas civila alternativinkomster samt kostnader för anställd personal.

Antalet tjänstgöringsdagar

Underlaget för tjänstgöringsdagsberäkningarna finns mera i detalj redovisat i kapitel 5.

Som utgångspunkt för kalkylernas 0-alternativ har UH valt de i överbefälhavarens värnpliktsplan av år 1969 angivna antalsvärdena fr o m 1976/77, d v s 45 050 fältdugliga och 4 290 handräckningsvärnpliktiga. Antas vidare liksom under 1969/70 att ca 650 av värnpliktsplanens »fältdugliga» avses för sådan expeditionstjänst som UH anser vara handräckningstjänst uppgår utbildningskontingenterna enligt UH definition till 44 400 respektive 4 940. Om ca 10 % antas avgå under första veckan efter inryckning bör det årliga antalet inryckande handräckningsvärnpliktiga utgöra ca 5 500, som alltså skall utgöra ingångsvärdet för alternativ 0.

För alternativen I och II har UH valt att räkna med samma inryckningsantal som i tillgångskalkylen i kapitel 5, d v s 4 200, som således här utgör ingångsvärdet i kalkylen.

Man måste emellertid även räkna med vissa avgångar efter inryckningen bland de värnpliktiga i de olika alternativen. Å andra sidan tillkommer ett antal omgrupperade värnpliktiga i alternativen 0 och II.

Det totala antalet värnpliktiga som slutför sin grundutbildning i form av handräckningstjänst och som kan effektivt användas blir

för alternativ 0 6 200 man

för alternativ II 5 500 man

Motsvarande antal för alternativ I är 4 000 man.

Det totala antalet tjänstgöringsdagar fördelas på olika slag av tjänstgöring, nämligen utbildningsskedena samt produktionskedena vid fredsförband och produktions-

skeden i anslutning till repetitionsutbildning av krigsförband.

Antalet tjänstgöringsdagar beräknas uppgå i alternativ 0 till 2,29 miljoner, i alternativ I till 0,24 miljoner och i alternativ II till 1,36 miljoner.

Försvarets värnpliktsutgifter

UH har på inom försvaret sedvanligt sätt grundat beräkningarna av värnpliktsutgifterna på skattning av de rörliga kostnaderna för en värnpliktig, d v s dagskostnaderna.

Om dagskostnaderna multipliceras med det framräknade totala antalet tjänstgöringsdagar i olika tjänstgöringsskeden för de olika alternativen uppgår försvarets totala värnpliktskostnader i de olika alternativen till följande antal miljoner kronor, nämligen

71,96 i alternativ 0,
10,80 i alternativ I och
54,31 i alternativ II.

Frånräknas kostnaderna för värnpliktskonsumtion – som ur samhällsekonomisk synpunkt inte innebär en till försvarsändamålet specifikt knuten resursförbrukning utan endast en inkomstomfördelning mellan skattebetalare och värnpliktiga – uppgår den totala militära resursförbrukningen till följande antal miljoner kronor, nämligen

15,10 i alternativ 0,
4,56 i alternativ I och
14,99 i alternativ II.

De besparingar räknat i miljoner kronor som kan förväntas genom minskat värnpliktsutnyttjande vid övergång till förslagsalternativen framgår av följande sammanställning:

	Alt. 0 → I	Alt. 0 → II
1. Samhällsekonomisk resursbesparing	15,10 —4,56	15,10 —14,99
	10,54	0,11
2. Statsfinansiell besparing	71,96 —10,80	71,96 —54,31
	61,16	17,65

En övergång till alternativ I ger således ganska avsevärda besparingar, medan en besparing vid övergång till alternativ II i stort sett endast uppkommer rent statsfinansiellt.

De värnpliktigas civila alternativinkomster

Den ur samhällsekonomisk synpunkt viktigaste konsekvensen av ett minskat värnpliktsutnyttjande utgör den civila produktionsökning som uppkommer när de värnpliktiga kan användas längre tid i sina civila arbeten.

I den gjorda kalkylen redovisas följande värden för den totala civila alternativinkomsten, nämligen 184,5 miljoner kronor vid övergång från alternativ 0 till alternativ I och 83,7 miljoner kronor vid övergång från alternativ 0 till alternativ II.

De offentliga intäkterna i detta sammanhang är av tre skilda slag: Inbetalningar till ATP-fonder m m, statliga skatte- och avgiftsintäkter samt kommunala skatteintäkter.

I kalkylen räknas med en nettoökning av de årliga statliga skatteinkomsterna med 30,8 miljoner kronor vid övergång från alternativ 0 till alternativ I och med 14,0 miljoner vid övergång från alternativ 0 till alternativ II.

Motsvarande värden blir för kommunernas nettointkomst 28,7 respektive 13,0 miljoner kronor och för ATP-fonderna 32,8 respektive 14,9 miljoner kronor.

Kostnader för anställd personal

Det antal årsanställda som behövs för att ersätta den frigjorda värnpliktiga arbetskraften vid övergång till alternativ I uppgår till sammanlagt ca 2 600 medan behovet vid en övergång till alternativ II motsvarar sammanlagt ca 700 (706).

Utöver dessa nyanställningar medför en övergång till förslagsalternativen vissa förändringar i befälsbehovet. Kostnadsverkningarna av dessa förändringar har emellertid

inräknats i dagskostnaderna för värnpliktiga.

Uttryckt i s k manår innebär en övergång från alternativ 0 till alternativ II att frigjord värnpliktig arbetskraft motsvarande ca 1 780 man per år tillförs den civila arbetsmarknaden medan motsvarande civila arbetskraftsökning vid övergång från alternativ II till alternativ I uppgår till ca 1 310 man per år.

Den totala årliga samhällsekonomiska kostnaden för anställd personal vid övergången från alternativ 0 till alternativ I blir i kalkylen ca 85,8 miljoner kronor medan motsvarande kostnad vid övergång från alternativ 0 till alternativ II blir 23,1 miljoner kronor.

Den totala årliga statsfinansiella kostnaden bör bli densamma som ovan churu minskad med arbetsgivaravgiften. Motsvarande kostnader blir således 84,1 miljoner kronor respektive 22,6 miljoner kronor.

20.18.2 Sammanfattning av kalkylresultaten

Sammanfattningsvis får den samhällsekonomiska kostnads-intäktskalkylen följande utformning räknat i miljoner kronor per år.

	Alt. 0→I	Alt. 0→II
1. Inbesparade värnpliktskostnader	+10,5	+0,1
2. Intäkter genom värnpliktigas civila sysselsättning	+184,5	+83,7
3. Alternativkostnad för anställd personal	-85,8	-23,1
4. Summa samhällsekonomisk netto-intäkt	+109,2	+60,7

Utan att söka dra några preciserade slutsatser kan således konstateras att båda förslagsalternativen resulterar i en avsevärd samhällsekonomisk vinst beroende framför allt på möjligheten att tillföra den civila arbetsmarknaden ett avsevärt nettotillskott av arbetskraft.

Motsvarande statsfinansiella utgifts-intömskalkyl ger följande resultat räknat i miljoner kronor per år.

	Alt. 0→I	Alt. 0→II
1. Inbesparade värnpliktsutgifter	+61,2	+17,7
2. Nettoskatteinkomst genom värnpliktigas civila sysselsättning	+30,8	+14,0
3. Utgifter för anställd personal	-84,1	-22,6
4. Summa statsfinansiell nettoinkomst	+ 7,9	+ 9,1

Det visar sig således att utgiftsökningen i samband med de nödvändiga ersättningsanställningarna väl uppvägs av de inbesparingar och nettoskatteintäkter som följer av att ett väsentligt större antal värnpliktiga frigörs. Det bör emellertid observeras att försvarssektorn med nuvarande ramreglering av utgifterna kommer att helt drabbas av kostnadsökningarna men däremot ej automatiskt får tillgodoräkna sig alla kalkylintäkterna - t ex nettoskatteintäkter.

En sammanfattning av de ekonomiska verkningarna för hela den offentliga sektorn ges i följande tabell.

Beräknad förändring av den offentliga sektorns nettoinkomster räknat i miljoner kronor per år.

	Alt. 0→I	Alt. 0→II
1. Statsfinansiell nettoinkomst	+ 7,9	+ 9,1
2. Kommunfinansiell nettoinkomst	+28,7	+13,0
3. Inkomst till ATP-fonder	+32,8	+14,9
4. Summa offentlig sektors nettoinkomst	+69,4	+37,0

Som synes blir nettoinkomstökningarna i samband med en övergång till förslagsalternativen betydande om även kommunala inkomster och inkomster till ATP-fonderna inräknas.

Ur försvarshuvudtitelns synpunkt är slutligen följande förändringar av direkt betydelse vid övergång till förslagsalternativen (miljoner kronor respektive antal anställda):

	Alt. 0→I	Alt. 0→II
Förändringar av driftbudgetens saldo:		
Inbesparade värnpliktskostnader	+61,2	+17,7
Kostnader för personal	-84,1	-22,6
Summa saldo för driftbudgeten	-22,9	- 4,9
Förändringar av personal:		
Civilanställda	+2 600	+700
Befäl	- 85	+ 60
Summa anställda	+2 515	+760

21 Användning av andra värnpliktiga än handräkningsvärnpliktiga för fredsproduktiva arbetsinsatser

21.1 Inledning

Såsom tidigare anförts fann UH under utredningsarbetet att för de stödfunktioner som det ankommer på UH att utreda används inom flygvapnet inte bara värnpliktiga i förutvarande besiktningsgrupperna 3 och 4 utan även ett flertal fältdugliga värnpliktiga ur besiktningsgrupperna 1 och 2. Även dessa senare värnpliktiga borde omfattas av UH utredningsuppdrag.

I skrivelse den 5 oktober 1967 ställd till chefen för försvarsdepartementet framhöll UH därvid i huvudsak följande.

Det uppdrag som lämnats UH innebar bl a att göra en avvägning i vad mån det från skilda utgångspunkter kunde vara fördelaktigare att anställa annan, till försvaret fastare knuten personal för de arbetsuppgifter som för närvarande utförs av värnpliktiga.

Det syntes därför naturligt att samma synpunkter borde kunna läggas på användningen av samtliga värnpliktiga avsedda för stödfunktioner i fred, således inte bara på dem som används för handräkningstjänst.

Eftersom direktiven i sin dåvarande utformning inte omfattade samtliga värnpliktiga för de nämnda stödfunktionerna hemställde UH att utredningsuppdraget vidgades till att omfatta samtliga värnpliktiga i den s k B-delen.

Genom beslut den 10 november 1967 föreskrev Kungl Maj:t att UH uppdrag skul-

le omfatta även de värnpliktiga som utan att tillhöra besiktningsgrupperna 3 och 4 användes för stödfunktioner inom krigsmaktens fredsorganisation.

Som bakgrund till ovannämnda framställning finns även anledning erinra om att både flygvapnet och marinen årligen utbildar värnpliktskontingenter som avsevärt överstiger den storlek som erfordras för att vidmakthålla och omsätta försvarsgrenarnas krigsorganisation. Bestämmande för storleken av ifrågavarande värnpliktskontingenter har hittills varit försvarsgrenarnas behov av utökad antal värnpliktiga för drift och underhåll m m av främst fartyg och flygmateriel, för upprätthållande av vissa beredskapsuppgifter i fred samt för utbildning av aktivt befäl. Detta har bl a för armén medfört olägenheter att kvalitets- och i vissa fall kvantitetsmässigt täcka behovet av värnpliktiga för dess krigsorganisation.

Problematiken kring hur man skulle kunna disponera det genom överutbildning uppkommande överskottet av värnpliktiga inom flottan och flygvapnet har behandlats av VU-60 i dess år 1965 avgivna betänkande Värnplikten.

21.2 Av VU-60 anförda synpunkter

VU 60 anför i nämnda betänkande (sid 152-156) följande beträffande överskottet av värnpliktiga vid flottan och flygvapnet:

»Enligt nu gällande ordning bestäms ar-

méns och kustartilleriets årliga utbildningskontingent av krigsorganisationens omsättningsbehov. Flottans och flygvapnets årskontingent av värnpliktiga har icke samma matematiska samband med krigsorganisationen utan överstiger omsättningsbehovet. Detta förhållande beror på att de värnpliktiga vid flottan och flygvapnet under sin grundutbildning också tillgodoser behov av personal för drift och underhåll, för bemanning av vissa lednings- och underrättelseorgan samt för fartygsbesättningar i en omfattning som i första hand är bestämd av den aktiva personalens behov av utbildning. Med denna ordning uppkommer --- en förhållandevis stor personalreserv vid flottan och flygvapnet, vilken för närvarande icke kan utnyttjas för att täcka brister inom övriga delar av krigsmakten eller för att tillgodose behovet av uppskovspersonal för totalförsvaret».

I fråga om möjligheterna att begränsa värnpliktskontingentens storlek vid flottan och flygvapnet finner VU-60 en sådan möjlighet föreligga om man med yrkesanställd personal helt kan ersätta det merbehov fredsoorganisationen har jämfört med krigsorganisationens behov. Ett sådant alternativ skulle enligt VU-60 ha påtagliga fördelar i flera avseenden. Utredningen anför följande:

»Yrkesanställd personal, som under en lång följd av år kan verka i samma fredsbefattning, kan väntas vara mer rutinerad än värnpliktiga. Då dessa senare måste nyutbildas varje år, ianspråkats vid användning av värnpliktiga i regel proportionsvis fler arbetsdagar för utbildning än om långtidstjänstgörande yrkesanställda används för motsvarande ändamål. Å andra sidan föreligger stora svårigheter att rekrytera stampersonal redan av nuvarande omfattning; att flerdubbla stamkaderns storlek bedöms omöjligt särskilt med beaktande av att hela ökningen av kadern måste reserveras för mindre kvalificerade uppgifter än vad den nuvarande yrkesanställda personalen fullgör. Värnpliktsutredningen har vid sina överväganden kommit till den uppfattningen att yrkesanställning för att tillgodose fredsoorganisationens merbehov i förhållande till

krigsorganisationens omsättningsbehov i allmänhet icke är en framkomlig väg att lösa problemet. *Detta utesluter emellertid icke att sådana värnpliktiga, som företrädesvis fullgör fredsbetonade uppgifter, i viss utsträckning kan ersättas med yrkesanställd personal.»* (Kursiverat här)

VU-60 sade sig dock icke vara beredd att förorda någon principiellt ny ordning härvidlag bl a av det skälet att utredningen ännu icke tagit ställning till frågan om de handräckningsvärnpliktigas tjänstgöring.

Ett annat alternativ att avsevärt minska årsbehovet av värnpliktiga vid flottan och flygvapnet vore enligt VU-60 att i stället väsentligt förlänga tjänstgöringsskyldigheten för den enskilde värnpliktige för att på så sätt kunna bibehålla produktionsvolymen. Ett sådant alternativ som icke hade ett direkt samband med den värnpliktiges utbildning för hans uppgifter i krig bedömdes dock medföra så stora olägenheter för den enskilde att alternativet förkastades av utredningen.

Därför fann sig utredningen böra räkna med att flottans och flygvapnets värnpliktskontingent även framgent skulle komma att i större eller mindre omfattning överstiga krigsorganisationens årsomsättningsbehov av värnpliktiga.

Beträffande möjligheterna att ta i anspråk det årligen uppkommande överskottet av värnpliktiga vid nämnda försvarsgrenar anför VU-60:

»För närvarande disponeras de värnpliktiga i huvudsak på det sättet att de efter grundutbildningens slut är krigsplacerade i flottan eller flygvapnet under i allmänhet fem till femton år och därefter överförs till personalreserv som, när värnpliktstiden omfattar omkring 27 år, därför blir mycket stor.

Om däremot överskottspersonalen vid flottan och flygvapnet efter grundutbildningens slut hade skyldighet att fullgöra ytterligare tjänstgöring (repetitionsutbildning) kunde personalen --- då eller senare överföras i fredstid till armén och kustartilleriet och där omskolas för nya uppgifter exempelvis inom underhållsförbanden och lokal-

försvaret. Omvänt kunde värnpliktiga tillhörande armén och kustartilleriet överföras till flottan och flygvapnet, exempelvis för ianspråktagande vid mobilisering av civila transportmedel och arbetsredskap jämte betjänande personal. — Det personaltillskott, som armén och kustartilleriet kunde erhålla genom överföring, skulle göra det möjligt att vid dessa vapengrenar medge en större andel av det totala antalet uppskov än 1954 års utredning rörande totalförsvarets personalbehov räknade med ---. Kravet på ett rationellt utnyttjande av landets värnpliktstillgångar motiverar därför enligt utredningens mening, att samtliga värnpliktiga åläggs en i huvudsak likvärdig repetitionsutbildningsskyldighet och att denna skyldighet avses fullgjord successivt under värnpliktstiden med ungefär samma intervall inom krigsmaktens olika försvarsgrenar. Därjämte är det önskvärt att, för att underlätta en omskolning, samtliga värnpliktiga bibringas en utbildning som ger vissa likformiga allmänmilitära kunskaper oavsett inom vilken försvarsgren grundutbildningen ägt rum.»

Även andra skäl talade enligt VU-60 mening för att repetitionsutbildningsskyldigheten gavs tämligen likartat utseende för alla värnpliktiga inom krigsmakten. Utredningen fann därför anledning att ta ställning till dispositionen av de värnpliktiga vid flottan och flygvapnet efter avslutad grundutbildning under det antagandet att samtliga var ålagda en repetitionsutbildningsskyldighet av en omfattning som svarade mot vad som ålades övriga värnpliktiga inom krigsmakten.

VU-60 anför i anslutning härtill följande:

»Värnpliktsutredningen har med underlag från marin- och flygstaberna granskat krigsorganisationens behov av å ena sidan befattningar som från krigsorganisatorisk synpunkt måste rekryteras med värnpliktiga som under sin grundutbildning utbildats till dessa befattningar och å andra sidan befattningar som kan rekryteras med värnpliktiga som efter avslutad grundutbildning omskolas till ifrågavarande befattningar. Ut-

redningen har därvid funnit, att krigsorganisationen inom flottan och flygvapnet i och för sig skulle kunna helt rekryteras med en årlig utbildningskontingent som svarar mot krigsorganisationens teoretiska årsomsättningsbehov om de värnpliktiga utnyttjas under hela sin värnpliktstid. Skillnaden mellan fredsorganisationens årsbehov och detta teoretiska behov kan besättas av personal, vars kvalifikationer och bostadsort uteslutande kan bestämmas med hänsyn till uppgifterna inom fredsorganisationen. Utredningen anser det sålunda konstaterade förhållandet vara betydelsefullt, särskilt vid fördelning av de inskrivningsskyldiga inom områden med stor krigsorganisation i förhållande till personaltillgångarna.»

Det var med hänsyn till nämnda förhållanden som värnpliktsutredningen föreslog att »flottans och flygvapnets årliga värnpliktskontingent för grundutbildning uppdelas i samband med inskrivningen i två delar, här benämnda A och B. Delen A skall härvid omfatta värnpliktiga, som uppfyller de krigsorganisatoriska kvalifikationskraven vid flottan och flygvapnet, och till sin storlek motsvara krigsorganisationens årliga omsättningsbehov på liknande sätt som gäller för armén och kustartilleriet. Delen B utgör återstoden av grundutbildningskontingenten och skall efter grundutbildningens slut disponeras på det sätt som efter bedömning i varje särskilt fall befinnes vara det för försvaret lämpligaste. I första hand bör värnpliktig tillhörande B-delen utnyttjas för uppkommande behov inom den försvarsgren de tillhör i utbyte mot värnpliktig ursprungligen tillhörande A-delen. Värnpliktiga ur B-delen kan emellertid också utnyttjas för att motverka snedbelastning i fråga om civila behov av värnpliktiga varigenom den lokala rekryteringen vid armé- eller kustartilleriförbanden i vissa fall kan förbättras. Efter grundutbildningens slut kommer det i det enskilda fallet att vara av mindre betydelse om vederbörande vid inskrivningen hänförs till A- eller B-delen. Uppdelningen för bland annat med sig att kraven på de värnpliktiga i fråga om yrke, egenskaper och bostadsort blir olika beroen-

de på om de tillhör delen A eller delen B.»

För flygvapnets A-del skulle då kraven på den värnpliktige i fråga om yrke samt fysiska och psykiska egenskaper härledas ur krigsorganisationen medan motsvarande krav i fråga om B-delen härleddes ur fredsorganisationen. För A-delen förelåg även krav på lokal rekrytering men däremot ej för B-delen. För den sistnämnda delen kunde avkall på flygvapnets dispositionsrätt göras kort tid efter grundutbildningen.

VU-60 anför vidare: »Proportionerna mellan A och B varierar regionalt beroende på mobiliseringsorganisationens dislokation. Efter grundutbildningens slut bör inom ett område tillgängligt antal värnpliktiga disponeras enligt riktlinjer utfärdade av militärbefälhavare. B-delen torde vid inskrivningen få uttas företrädesvis inom de tätbefolkade delarna av landet, dvs inom samma områden som civilförsvarets undsättningskårer rekryteras. Ett visst organisatoriskt regionalt samband mellan krigsmakt och civilförsvaret kan härigenom uppnås.

Det får förutsättas att vid omplacering av värnpliktiga ur B-delen de fysiska och psykiska krav som ställs av den nya krigsbefattningen beaktas liksom också föreliggande krav på lokal rekrytering.»

VU-60 – som även berörde dispositionen av sjömanshusinskrivna värnpliktiga – lade förslaget om uppdelning av värnpliktskontingenten vid flottan och flygvapnet som grund för sina överväganden av värnpliktsutbildningssystemet, avseende bl a en för försvarsgrenarna så långt möjligt likformig allmänmilitär utbildning och en repetitionsutbildningsskyldighet av tämligen likartat utseende för alla värnpliktiga inom krigsmakten.

Till detta förslag anslöt sig statsmakterna vid 1966 års riksdag.

21.3 För närvarande tillämpade normer för uppdelning i A-del och B-del, m m

UH har konstaterat att VU-60 av statsmakterna godtaga förslag att flottans och flygvapnets årliga värnpliktskontingenter för

grundutbildning redan i samband med inskrivningen skulle uppdelas i en A-del och en B-del av skäl som UH ej haft anledning att undersöka inte kommit att tillämpas. För flottans del sker krigsplacering normalt inom ett år efter grundutbildningens slut. Först under krigsplaceringsarbetet tas slutlig ställning till vilka värnpliktiga som kan hänföras till A-del och B-del. Inom flygvapnet sker en uppdelning på A-del och B-del i samband med att grundutbildningen genomförs eller i vissa fall under senare delen av denna utbildning. För såväl flottans som flygvapnets del sker överföring till annan försvarsgren eller civilförsvaret först betydligt senare. En stor del av de B-delsvärnpliktiga överförs inte alls utan kvarstår registrerade inom försvarsgrenen utan att likväl tas i anspråk.

21.4 Kortfattad redogörelse för nuvarande användning av B-delsvärnpliktiga, m m

UH lämnar i det följande på grundval av uppgifter som inhämtats från försvarsgrenstaberna en kortfattad översikt av användningen av B-delsvärnpliktiga och börjar med flygvapnet, eftersom det var först där UH konstaterade att sådana värnpliktiga i icke oväsentlig omfattning används för uppgifter av handräkningsnatur. Ett annat skäl är att flygledningen sedermera med Kungl Maj:ts medgivande anordnat försök vid krigsflygskolan (F 5) syftande till att utbyta värnpliktiga i flygstationstjänst mot anställd personal. Dessutom är antalet B-delsvärnpliktiga inom flygvapnet väsentligt större än inom övriga försvarsgrenar.

21.4.1 Flygvapnet

21.4.1.1 De värnpliktigas huvudsakliga fördelning på verksamhetsområden, m m

De värnpliktiga inom flygvapnet är årligen fördelade med ca 3 600 i A-delen och ca 2 400 i B-delen. I denna senare del ingår även ca 600 handräkningsvärnpliktiga. Dessa behandlas dock icke i detta kapitel.

21.4.1.2 A-delsvärnpliktiga

Vid rekryteringen av flygvapnets A-delsvärnpliktiga skiljer man på värnpliktiga med 8 och 27 års krigsplacerings-tid (Gr 8 resp Gr 27). Värnpliktiga med den kortare krigsplacerings-tiden omskolas efter 8 år till överföringsbefattningar inom krigsorganisationen, där de kvarstår till värnpliktstidens slut (Ö 27). Eftersom antalet värnpliktiga med 8 års krigsplacerings-tid icke står i rätt proportion till behovet av värnpliktiga i överföringsbefattningar (Ö 27) måste den årliga omsättningen av värnpliktiga öka och därmed även A-delens storlek. Detta beror bl a på att alla värnpliktiga Gr 8 ej kan utnyttjas för överföringsbefattningar. Som motiv för de ovan angivna försöken vid F 5 kan bl a nämnas att införandet av modern tekniskt komplicerad materiel ökat betydelsen av att i större omfattning söka utnyttja anställd personal i stället för värnpliktiga i särskilt viktiga krigsbefattningar. Detta i förening med införandet av det nya värnpliktsutbildningssystemet med intensifierad repetitionsutbildning har ökat möjligheterna att tillämpa 27 års krigsplacerings-tid för flertalet värnpliktiga vid flygvapnet och därmed minska den årliga grundutbildningskontingenten.

21.4.1.3 B-delsvärnpliktiga

De B-delsvärnpliktiga som här avses upp-går, sedan de handräckningsvärnpliktiga frånräknats, till 1 800. De torde antalsmäs-sigt fördelas på verksamhetsområden i stort sett enligt följande sammanställning. Denna omfattar bara värnpliktiga med f n 360 da-gars grundutbildningstid.

Verksamhetsområde	Antal värnpliktiga/år
Brandsoldat	130
Telefonist	130
Skrivbiträde	140
Bilförare	400
Radarobservatör	130
Väderbiträde	110
Flygmekaniker	660
Övriga	100
Summa	1 800

Såsom tidigare framhållits grundar sig be-hovet av B-delsvärnpliktiga för flygvapnets del bl a på behovet av personal ur olika kategorier för drift och underhåll av flyg-materiel. Härtill kommer att beredskapsskäl ställer krav på en sådan kontinuitet i flyg-tidsproduktionen under året att härför er-fordras personella resurser utöver dem som krigsorganisationens omsättning kräver. De värnpliktiga används efter allmänmilitär ut-bildning främst för flygtidsproduktion i fred. Ett ej oväsentligt antal tas dock i anspråk för handräckningsgöromål utan att ha om-grupperats till handräckningstjänst.

Eftersom någon uppdelning av grundut-bildningskontingenten i A- och B-del inte görs förrän grundutbildningen genomförs eller i vissa fall under senare delen av denna utbildning får samtliga värnpliktiga allmän-militär utbildning samt yrkesutbildning in-om olika yrkesgrenar och gör därefter prak-tisk yrkestjänst. För de blivande B-dels-värnpliktiga leder dock yrkesutbildningen och yrkestjänsten ej till någon eller endast kortvarig placering i flygvapnets krigsorga-nisation. För chefen för flygvapnet har det framstått som angeläget att undersöka i vad mån sådana värnpliktiga kan utbytas mot anställd personal.

21.4.1.4 Försök med utbyte av värnpliktiga mot anställd personal

Genom beslut den 25 april 1969 medgav Kungl Maj:t att chefen för flygvapnet – i samråd med UH, försvarets rationalise-ringsinstitut och försvarets materielverk – intill den 1 oktober 1969 fick utföra prov vid F 5 som innebar att flygtidsproduktion skedde utan att värnpliktiga deltog i flyg-stationstjänst. Kungl Maj:t medgav seder-mera att försöksverksamheten fick fortsät-ta att bedrivas, enligt beslut den 29 juni 1970 längst till den 1 juli 1972. Enligt sist-nämnda beslut bör under den fortsatta för-söksverksamheten bl a prövas ändamålsen-ligheten av att dela upp den för flygtids-produktionen verksamma personalen på skil-da personalkategorier samt konsekvenserna i fred och krig av en sådan uppdelning.

Under tiden för försöksverksamheten får såsom ersättning för värnpliktiga i huvudsaklig överensstämmelse med ett framlagt förslag till provisorisk organisation högst 22 civila anställningshavare som inte är tjänstemän finnas särskilt anställda.

21.4.2 Marinen

21.4.2.1 De värnpliktigas fördelning på verksamhetsområden m m inom flottan

Inom flottan utbildas årligen ca 1 300 värnpliktiga kategori F och ca 1 100 kategori G enligt i december 1971 planerad utbildning för 1972/76.

Av dessa värnpliktiga utbildas årligen ca 1 000 utöver krigsorganisationens behov. Överskottet fördelar sig med ca 520 värnpliktiga kategori F och 480 kategori G eller med ungefär hälften på vardera kategorien och har sin grund i kravet på viss beredskap i fred och behovet av utbildningsuppgifter för befäl.

21.4.2.2 Kustartilleriet

Inhämtade uppgifter visar att kustartilleriets utbildning av värnpliktiga sker inom ramen för krigsorganisationens behov.

De beredskapsuppgifter som åligger kustartilleriet skulle i och för sig erfordra fler värnpliktiga än krigsorganisationen kräver. Detta har emellertid kunnat undvikas genom att erforderligt antal värnpliktiga, utöver den utbildning som erfordras för beredskapsuppgifterna, ges kompletterande utbildning för krigsplacering i andra tjänster inom krigsorganisationen än som eljest skulle föranledas av beredskapsuppgifterna.

21.4.3 B-delsvärnpliktiga inom armén och vissa för krigsmakten gemensamma myndigheter

Inom *armén* torde B-delsvärnpliktiga i tidigare angiven bemärkelse för närvarande inte finnas. Vid arméns helikopterskola torde dock framdeles ett visst överskott av bl a

Inom kategori F fördelar sig överskottet av värnpliktiga inom flottan på följande verksamhetsområden:

Matros	65 Tjänstgör ombord				
Motor- och elektromekaniker	165	»	»		
Telemekaniker	40	»	»	och i landorganisationen	
Vapenmekaniker (artilleri, torped)	15	»	»	»	»
Kockar	75	»	»	»	»
Expeditionsbiträden	15	»	»	»	»
Sambandspersonal	15	»	i landorganisationen		
Radarmän	25	»	»	»	
Radar- och ubåtsjaktoperatör helikopter	10	»	»	»	
Helikoptermekaniker	7	»	»	»	
Väderbiträden	18	»	»	»	
Bilförare	5	»	»	»	
Tekniska biträden	65	»	»	»	
Summa	520				

Motsvarande överskott av värnpliktiga kategori G fördelar sig på följande verksamhetsområden:

Matros	82 Tjänstgör ombord				
Ekonomimän	145	Tjänstgör ombord och i landorganisationen			
Maskinmän	210	»	»	»	»
Hantverkare	35	»	»	»	»
Fotografer	8	»	»	»	»
Summa	480				

värnpliktiga hjälpmekaniker kunna uppkomma.

Däremot bör vissa värnpliktiga kategori F vid *värnpliktskontor* och *inskrivningscentraler* samt vid *försvarets breviskola* enligt UH mening anses som B-delsvärnpliktiga. Beträffande flertalet värnpliktiga för inskrivningsverksamheten har UH i kapitel 10 föreslagit ett utbyte mot handräckningsvärnpliktiga (jfr 10.3.5.2).

21.5 UH överväganden beträffande B-delsvärnpliktiga

Användningen endast i fred av flertalet värnpliktiga i flygvapnets B-del ter sig enligt UH mening som mindre tillfredsställande eftersom de efter den förhållandevis långa grundutbildningstiden, omfattande även praktisk yrkestjänst, likväl icke blir placerade i flygvapnets krigsorganisation. Enligt UH mening bör i princip hela grundutbildningstiden inriktas på en krigsplacering av den värnpliktige i en befattning som förutsätter denna utbildning. Dessa värnpliktiga i B-delen däremot har efter överföring från flygvapnet endast sin allmänmilitära utbildning som grund för en kommande krigsplacering. En omskolning eller i vart fall vidareutbildning efter överföringen torde bli nödvändig för flertalet av dessa värnpliktiga, vilket även VU-60 på sin tid föreslog. Det kan emellertid ifrågasättas om den tid motsvarande en krigsförbandsövning eller i förekommande fall en särskild övning för befäl som står till förfogande för en sådan utbildning är tillräcklig för att dessa värnpliktiga skall kunna göra en insats i avsedda krigsbefattningar om dessa kräver en avsevärt längre grundutbildning än de värnpliktiga dessförinnan fått. Någon annan tid torde emellertid inte stå till förfogande. Detta förhållande medför såvitt UH kunnat finna att möjligheten att utnyttja dessa unga, tekniskt relativt välutbildade värnpliktiga begränsas till befattningar, för vilka behovet av utbildning är väsentligt lägre än för flertalet andra.

Ett sådant utnyttjande av fullt fältdugliga

värnpliktiga är emellertid såsom tidigare nämnts inte begränsat till flygvapnet utan förekommer även inom övriga försvarsgrenar, främst marinen.

Det kan därför såsom även VU-60 framhållit ifrågasättas om man för de arbetsuppgifter som förutsätter yrkesutbildning och praktisk yrkestjänst inte hellre borde avse anställd personal. Häremot kan invändas att ifrågavarande arbetsuppgifter – att medverka i flygtidsproduktion för att säkerställa den flygande personalens vidmakthållande av sin flygskicklighet samt upprätthållandet av beredskap av olika slag – inte är att anse som civila i vanlig bemärkelse utan arbetsuppgifter av militär natur utgörande en del av de uppgifter som krigsmakten har att lösa inom ramen för sina fredsbevarande uppgifter.

Det kan här sägas föreligga viss skillnad om den värnpliktige används för produktiva insatser inom egen försvarsgren såsom t ex i flygtidsproduktion eller om han tas i anspråk för göromål som helt eller delvis ligger utanför inte bara den egna försvarsgrenens arbetsfält utan även försvaret såsom sådant. Exempel på sistnämnda mera lösa anknytning är den tjänstgöring som vissa värnpliktiga fullgör på statens fartyg för isbrytning.

När UH i sitt i juni 1970 avlämnade delbetänkande rörande isbrytningen föreslog att bl a isbrytarna borde bemannas med civil personal och att flottans årliga grundutbildningskontingent borde minskas med ett antal värnpliktiga motsvarande de värnpliktiga besättningarna på isbrytarna – något som borde få en motsvarande tillämpning beträffande B-delsvärnpliktiga inom övriga försvarsgrenar – grundade UH sitt ställningstagande på att dessa värnpliktiga utför produktivt arbete av företrädesvis civil natur och därtill inom ett verksamhetsområde som i huvudsak ligger utanför försvarets fredsorganisation.

Farhågorna för att en krympande tillgång på fullt fältdugliga värnpliktiga under det närmaste årtiondet skulle medföra ogynnsamma återverkningar på krigsorganisationens behov av värnpliktiga borde enligt UH

mening snarare leda till uppfattningen att man framdeles åtminstone inte i samma utsträckning som hittills kan avstå värnpliktiga för rent fredsproduktiva uppgifter. I stället borde en omprioritering av värnpliktstillgångarna till förmån för krigsorganisatoriska behov inom krigsmakten och totalförsvaret bli aktuell.

Vid planläggningen av värnpliktsbehoven för arméns krigsorganisation förutsätts att armén kan förfoga över ett betydande antal från marinen och flygvapnet överförda B-delsvärnpliktiga sedan dessa fullgjort sin grundutbildning m m vid sistnämnda försvarsgrenar. Skulle en sådan överföring till armén inte komma till stånd i avsedd omfattning torde detta medföra att ifrågavarande bortfall måste ersättas genom att ett antal värnpliktiga grundutbildas inom armén för att tillgodose dess krigsorganisatoriska behov bl a för underhållsförband och lokalförsvaret. En sådan grundutbildning leder till en ökning av arméns grundutbildningskontingent vare sig ifrågavarande värnpliktiga direkt krigsplaceras på nämnda krigsbefattningar eller om krigsplacering på nämnda befattningar sker genom överföring av andra värnpliktiga som utbildats för andra befattningar i krigsorganisationen. Det förra fallet innebär att de värnpliktiga nödgas genomgå en väsentligt längre grundutbildning än som motiveras av kraven på utbildning för befattningarna i fråga. Därför kan en avkortning av utbildningstiden aktualiseras i varje fall för vissa av dem.

För en sådan ökning av utbildningsverksamheten torde armén f n inte ha erforderliga resurser främst med avseende på befäl. Utbildningskostnaderna inom armén skulle också bli väsentligt högre. I nuläget belastar kostnaderna för de B-delsvärnpliktigas allmänmilitära utbildning de försvarsgrenar som utnyttjar dem under grundutbildningen, dvs för de flesta en annan försvarsgren än den inom vars krigsorganisation de efter överföring blir placerade.

Oavsett vilken grundsyn man vill lägga på ifrågavarande spörsmål uppstår dock med nuvarande ordning en relativt stor överproduktion av unga värnpliktiga i för-

hållande till krigsorganisationens reella behov vilket för närvarande sker inte bara inom marinen och flygvapnet utan även fastän i mindre omfattning vid armén och vissa för försvaret gemensamma myndigheter. Såsom tidigare framhållits är dock denna överproduktion delvis betingad av de beredskaps- och andra uppgifter som ålagts respektive försvarsgrenar.

Strävan att öka den personella kvaliteten och så mycket som möjligt minska ifrågavarande överproduktion har inom flygvapnet föranlett de i det föregående omnämnda försöken vid F 5 som innebär att anställd personal i stället för värnpliktiga i ökad utsträckning används för flygtidsproduktionen. Försöken förutsätter att härigenom övertaliga värnpliktiga ej utnyttjas vid flygvapnet. Det förutsätts även att den försvarsgren inom vilken de värnpliktiga avses bli använda i krig även svarar för deras utbildning i fred. Att helt avskilja alla B-delsvärnpliktiga från flygvapnet torde dock inte vara möjligt enligt chefens för flygvapnet mening även om målsättningen synes inriktad härpå.

Flygvapnets B-del uppgår såsom tidigare nämnts årligen till ca 1 800 värnpliktiga. Av dessa är ca 450, dvs ungefär 25 %, kontinuerligt under utbildning under skede 1. Återstående 1 350 vilka genomgått nyssnämnda utbildning och gör praktisk yrkestjänst utgör sålunda det antal värnpliktiga vilkas årliga arbetsinsatser bör fullgöras av anställd personal, om ett sådant fullständigt utbyte skulle komma till stånd. Antalet anställda som behövs för arbetsinsatserna beror på de prestationsvärderingar (utbyteskoefficienter) man anser sig behöva räkna med vid jämförelse mellan värnpliktiga och anställd personal. Antalet anställda torde dock i regel bli lägre än antalet värnpliktiga i produktion. Om man skulle göra kostnadsjämförelser måste man dock räkna med samtliga kostnader för grundutbildningen m m av hela B-delen, dvs 1 800 värnpliktiga.

UH vill emellertid framhålla att företagsekonomiska lönsamhetssynpunkter grundade på nuvarande värnpliktskostnader inte enbart bör få vara styrande när det gäller att

avgöra om arbetsinsatser bör utföras av värnpliktiga eller anställd personal. När UH tidigare såsom t ex i fråga om verksamheten i matinrättningar och mässar eller på isbrytare gjort vissa kostnadsjämförelser har detta skett enbart för att skapa en uppfattning av uppkommande kostnader i de olika fallen på grundval av en bedömd nedre gräns av arbetskraft för behovens tillgodoseende. Enligt UH mening bör arbetsuppgifternas art i högre grad än för närvarande vara avgörande för frågan om uppgifterna skall utföras av värnpliktiga eller anställd personal. Vidare bör utbildningen av de värnpliktiga ske vid den försvarsgren inom vars krigsorganisation de avses bli placerade. Som princip bör dessutom eftersträvas att inte ålägga värnpliktiga tillhörande olika kategorier en längre tjänstgöringstid än utbildningen för kommande krigsbefattning gör det nödvändigt.

Enligt givna direktiv bör UH »i syfte att ernå balans mellan tillgång på värnpliktiga och konstaterade arbetsuppgifter kunna variera såväl antalet värnpliktiga som längden av tjänstgöringen. Om detta skulle bli aktuellt bör i första hand undersökas om ytterligare värnpliktiga bör frikallas på medicinska eller andra grunder». Detta har direkt tillämpning bara på handräckningsvärnpliktiga. Det är därför inte möjligt att anlägga samma betraktelsesätt på B-delsvärnpliktiga bl a av det skälet att de värnpliktiga i B-delen uppfyller krav på kvalifikationer i fysiskt och psykiskt hänseende som är högre än kraven för uttagning till handräckningstjänst.

Beträffande de B-delsvärnpliktiga har UH därför velat begränsa sig till att framlägga mera principiella synpunkter. Därutöver har UH på grundval av uppgifter som inhämtats från marinstaben och flygstaben funnit det lämpligt att i detta sammanhang endast summariskt ange de verksamhetsområden inom vilka B-delsvärnpliktiga tas i anspråk för andra stödfunktioner i fred än göromål av handräckningsnatur. Vidare har UH bara angett det ungefärliga antalet B-delsvärnpliktiga som används inom dessa verksamhetsområden för att därmed ge en uppfatt-

ning av storleken av den årliga överproduktionen av fullt fältdugliga värnpliktiga som används för fredsproduktiva uppgifter.

Såsom tidigare nämnts används emellertid åtskilliga av dessa B-delsvärnpliktiga för göromål av handräckningsnatur utan att för deras del beslut meddelats om överföring (omgruppering) till handräckningstjänst. Detta torde främst bero på att göromålen i båda fallen ofta är ganska likartade och att någon förändring av tjänstgöringstidens längd för de flesta av dem inte skulle ha blivit en följd av beslut om en omgruppering till handräckningstjänst. UH vill emellertid även framhålla det principiellt diskutabla att för handräckningsgöromål utnyttja fullt fältdugliga och därmed undandra dessa värnpliktiga en för krigsorganisationens behov direkt målinriktad utbildning. UH kan inte underlåta den reflexionen att antalet B-delsvärnpliktiga inom främst flygvapnet är överdimensionerat.

Inom flottan synes B-delsvärnpliktiga tjänstgöra i befattningar enbart i landorganisationerna eller både ombord och i landorganisation eller enbart ombord, i regel dock inte med göromål av handräckningsnatur. Vidare tjänstgör ca 400 av dem i befattningar som endast erfordras under mindre del än hela året. Detta gäller bl a värnpliktiga avsedda för isbrytning och sjömätning samt tjänstgöring på torpedinkjutningsstation och stödfartyg för fisket. Såvitt UH kunnat finna synes behov av att inom flottan ha vissa befattningar besatta under ofta väsentligt kortare tid än ett helt år medföra sysselsättningssvårigheter under återstående del av året försåvitt inte personalen har eller får en utbildning som möjliggör en mera flexibel användning.

Utvecklingen inom flygvapnet mot ett minskat antal flygande förband torde ställa ökade krav på rörligheten mellan ett i stort sett oförändrat antal basbataljoner i krigsorganisationen. Detta medför att behovet av de i krigsorganisationen ingående A-delsvärnpliktiga icke torde komma att mera påtagligt förändras. En minskning av antalet fredsförband inom flygvapnet kan vidare vara att förvänta som ett resultat av kom-

mande försvarsbeslut. Detta torde medföra att de kvarstående fredsförbanden tillsammans måste utbilda ett i stort sett oförändrat antal A-delsvärnpliktiga, vilket i sin tur medför ett ökat utbildningsomfång av sådana värnpliktiga vid de kvarvarande fredsförbanden.

En minskning av antalet fredsförband vid flygvapnet innebär således att det totala antalet baskompanier i försvarsgrenens fredsorganisation kommer att minska. Detta medför att krigsorganisationens behov av värnpliktiga kommer att för utbildning fördelas på ett väsentligt minskat antal baskompanier. Därmed erhålles en bättre överensstämmelse mellan krigsorganisationens omsättningsbehov och behovet av värnpliktiga för de fredsproduktiva uppgifterna vid kompanierna. En minskning av flygvapnets årliga grundutbildningskontingent och därvid i första hand av antalet värnpliktiga i B-delen bör därför bli en följd av ett minskat antal fredsflottiljer. Möjligheterna att utbyta B-delsvärnpliktiga mot anställd personal blir således mindre. Denna fråga torde dessutom komma att behandlas inom ramen för pågående utredning angående flygvapnets behov av befälspersonal.

Frågan i vad mån en minskning av antalet fredsförband inom flygvapnet återverkar på omfattningen av den för närvarande anställda personalen faller dock utanför UH kompetensområde.

Motsvarande problematik som vid flygvapnet kan sannolikt bli aktuell beträffande B-delsvärnpliktiga inom andra försvarsgrenar.

Utbyte av vissa värnpliktiga kategori F mot handräckningsvärnpliktiga vid värnpliktskontor och inskrivningscentraler föreslås av UH i kapitel 10.

21.6 Förslag

Av det tidigare anförda drar UH den slutsatsen att det föreligger ett behov av en översyn av användningen av det överskott av unga fullt fältdugliga värnpliktiga som utbildas utöver krigsorganisationens behov främst inom marinen och flygvapnet. För

en sådan översyn talar särskilt den förväntade minskningen av tillgången på värnpliktiga under 1970-talet. Ännu ett skäl är att – såsom uppgivits bl a från flygvapnet – en stor del av ifrågavarande överskott inte överförs till annan försvarsgren eller totalförsvaret utan kvarstår registrerad inom försvarsgrenen utan att där vidare användas.

Det bör här framhållas att om utbyte sker av B-delsvärnpliktiga mot anställd personal frågan kvarstår hur storleken av arméns årliga grundutbildningskontingent för tillgodoseende av krigsorganisationens behov påverkas av ett större eller mindre bortfall av B-delsvärnpliktiga.

En översyn av B-delsproblematiken i dess helhet torde därför bli nödvändig men synes lämpligen böra göras av ett annat organ än UH. På grund härav begränsar sig UH till att fästa uppmärksamheten på ifrågavarande problemställningar och föreslår att Kungl Maj:t föranstaltar om en allsidig översyn av användningen av de B-delsvärnpliktiga sett mot bakgrunden av behovet av värnpliktiga inom totalförsvaret.

Bilaga 1:1 Förteckning över yttranden som efter remiss avgetts av utredningen om handräckningsvärnpliktiga

1. *Yttrande till Kungl Maj:t*

Dag för yttrande	Angående
20/2 1970	Försvarets rationaliseringsinstituts förslag till organisation av arméns hundskola, m m.

2. *Yttranden till chefen för försvarsdepartementet*

Dag för yttrande	Angående
17/11 1966	1964 års inskrivnings- och personalredovisningsutrednings betänkande Krigsmaktens personalförvaltning (Stencil Fö 1966: 5)
19/12 1967	Statsrådsberedningens PM med vissa synpunkter på utredningsbetänkanden, remissyttranden och propositioner
17/11 1969	Militära tjänstgöringsåldersutredningens betänkande (SOU 1969: 33)
14/1 1971	1966 års värnpliktskommittés betänkande Utbildning m m av värnpliktiga i specialtjänst (SOU 1970: 65)

Bilaga 7:1 Förslag till bestämmelser för den allmänmilitära utbildningen (AMU) av värnpliktiga med begränsad militär användbarhet enligt alternativ I

A. Slutmål för utbildningen

Den allmänmilitära utbildningen (AMU) skall ge den enskilde

förståelse för försvarets syfte och ändamål samt ansvarskänsla för givna uppgifter

förmåga att skydda sig och andra mot verkan av motståndarens stridsmedel samt förmåga att bevaka och aktivt delta i försvar av skyddsföremål (arbetsplats i fält).

B. Utbildningens innehåll och tidsmässiga fördelning på övningsgrenar, ämnen m m

Utbildningens innehåll är lika oavsett försvarsgren.

Utbildningsplanen nedan möjliggör inryckning på en måndag samt utryckning på en torsdag under förutsättning att inga helgdagar inträffar under utbildningsperioden samt att veckoarbetstiden utgör 48 timmar. Första utbildningsveckan beräknas omfatta 36 timmars tjänstgöring (inryckningsdagen frånräknad).

Tidens fördelning på övningsgrenar och ämnen framgår av bilaga 7: 2.

En närmare redogörelse för utbildningens målsättningar och innehåll samt beräknat behov av utbildningstid inom olika övningsgrenar och ämnen lämnas i de förslag till bestämmelser för den allmänmilitära utbildningen beträffande värnpliktiga med be-

gränsad militär användbarhet (alternativ II) som framgår av bilagorna 7: 3-5. Beträffande fysisk träning och inre tjänst gäller bilagorna endast i tillämpliga delar.

C. Allmänna bestämmelser för utbildningens genomförande

Utbildningen organiseras så att de värnpliktiga allt efter förmågan att följa och tillgodogöra sig utbildningen sammanförs till övningsavdelningar.

Utbildningen bör anpassas efter vars och ens fysiska och psykiska förutsättningar.

Läkares uppfattning om den värnpliktiges förutsättningar att genomgå mera krävande avsnitt av utbildningen bör vid behov inhämtas.

D. Bestämmelser för vissa övningsgrenar m m

Den fysiska träningen bör omfatta ca 2 timmar per vecka. Del av utbildningen kan lämpligen utgöras av orienteringslöpning.

Inre tjänst bör omfatta personlig färdighet avseende förläggningens och utrustningens vård (ca 12 timmar), personlig hygien (ca 8 timmar) samt kontroller, visitation och vård av tilldelad personlig utrustning (ca 6 timmar).

Samtliga i bilagor 7: 3-5 angivna tider är

nettotider. I övningsgrenar och ämnen är icke inrymd tid för kompletterande utbildning, läkarundersökningar, vissa kompani- chefsgenomgångar m m. Sådan verksamhet hänförs till *reservtid* som beräknas till 36 timmar, varav ca 10 timmar för läkarundersökning, vaccinationer m m.

I de fall erforderligt resultat inom viktig övningsgren icke uppnås inom ordinarie tid på grund av ogynnsamt väder, sjukdom eller andra oförutsedda fördröjande orsaker bör kompletterande utbildning ske.

För att i erforderlig omfattning tillämpa i övningsgrenar och ämnen uppnådd färdighet beräknas ca 12 timmar, sk *tillämpad utbildning*. Denna bör företrädesvis förläggas till senare delen av utbildningen.

Utbildningsgren	Antal timmar	Övrigt	Totalt antal timmar
1. Medicin	120	10	130
2. Kirurgi	120	10	130
3. Fysiologi	120	10	130
4. Anatomi	120	10	130
5. Histologi	120	10	130
6. Mikrobiologi	120	10	130
7. Farmakologi	120	10	130
8. Patologi	120	10	130
9. Radiologi	120	10	130
10. Övrigt	120	10	130
Totalt	1200	120	1320

Bilaga 7:2 Tidens fördelning på övningsgrenar och ämnen enligt alternativ I

Övningsgren, ämne m m	Antal timmar	Övningsgren, ämne m m	Antal timmar
<i>Allmän soldatutbildning</i>		3. Förstörringsarbeten	4
Soldatundervisning		4. Minarbeten	4
1. Militära organisations- och ordningsbestämmelser	9		<u>17</u>
2. Soldatorientering	4	Underhållstjänst	
3. Säkerhetstjänst	2	1. Förplägnadstjänst	2
4. Uppträdande i krigsfångenskap	4	2. Sjukvårdstjänst	24
5. Försvarsupplysning	<u>12</u>		<u>26</u>
Exercis	15	<i>Markstridsutbildning</i>	
Personalvård		Vapentjänst	
1. Personalvårdsorientering	6	1. Förberedande skjututbildning	16
2. Medborgarundervisning	<u>9</u>	2. Skolskjutning	30
		3. Fältskjutning	14
		4. Eldgivning och eldexercis	<u>10</u>
			70
		Strid	
		1. Närstrid	12
		2. Stridsgruppering	4
		3. Strid i grupp	<u>26</u>
			42
		<i>Mobiliseringstjänst</i>	4
		<i>Tillämpad utbildning</i>	<u>12</u>
		Summa timmar	318
		<i>Tillkommer</i>	
		Fysisk träning	16
		Inre tjänst	
		1. Förlägningens och utrustningens vård	12
		2. Personlig hygien	8
		3. Kontroller m m	<u>6</u>
		Reservtid	<u>36</u>
		Totalt antal timmar	396

Bilaga 7:3 Förslag till bestämmelser för den allmänmilitära utbildningen (AMU) av värnpliktiga med begränsad militär användbarhet enligt alternativ II

A. Slutmål för utbildningen

Den allmänmilitära utbildningen (AMU) skall ge den enskilde

förståelse för försvarets syfte och ändamål samt ansvarskänsla för givna uppgifter,

förmåga att skydda sig och andra mot verkan av motståndarens stridsmedel samt

förmåga att bevaka och aktivt delta i försvar av skyddsföremål (arbetsplats i fält).

B. Utbildningens innehåll och tidsmässiga fördelning på övningsgrenar, ämnen m m

Utbildningens innehåll är lika oavsett försvarsgren.

Utbildningsplanen nedan möjliggör – under förutsättning att inga helgdagar inträffar under utbildningsperioden samt att veckoarbetstiden utgör 48 timmar – inryckning på en måndag samt övertagande av en uttryckande handräckningsomgångs arbetsuppgifter på en torsdag, vilket medger att denna omgång efter avrustning kan rycka ut på en fredag eller lördag. Första utbildningsveckan beräknas omfatta 36 timmars tjänstgöring (inryckningsdagen frånräknad).

Tid för övningsuppehåll har icke inräknats i tiden för AMU. Sådant uppehåll har förutsatts ske under den tid den värnpliktige fullgör arbetsuppgifter.

AMU fördelas där så lämpligen kan ske med huvuddelen till ett koncentrerat skede om knappt 8 veckor i anslutning till inryckningen (1. skedet) samt med återstoden i huvudsak uppdelad på alternativt 2 timmars utbildning per vecka eller 4 timmars utbildning per 14-dagarsperiod under resterande del av tjänstgöringstiden (2. skedet). Under sistnämnda skede som ur utbildningssynpunkt beräknas omfatta 22 veckor skall härutöver räknas med ca 3 timmar per vecka för fysisk träning och inre tjänst.

Tidens fördelning på övningsgrenar och ämnen framgår av bilaga 7: 4.

En närmare redogörelse för utbildningens målsättningar och innehåll samt beräknat behov av utbildningstid inom olika övningsgrenar och ämnen lämnas i bilaga 7: 5.

C. Allmänna bestämmelser för utbildningens genomförande

Utbildningen organiseras så att de värnpliktiga allt efter förmågan att följa och tillgodogöra sig utbildningen sammanförs till övningsavdelningar.

Utbildningen bör anpassas efter vars och ens fysiska och psykiska förutsättningar.

Läkares uppfattning om den värnpliktiges förutsättningar att genomgå olika mera krävande avsnitt av utbildningen bör vid behov inhämtas.

*D. Bestämmelser för vissa övningsgrenar
m m*

Fysisk träning. Den fysiska träningen bör under 1. skedet omfatta ca 2 timmar samt under 2. skedet ca 1 timme per vecka.

Del av utbildningen kan lämpligen utgöras av orienteringslöpning.

Inre tjänst. Inre tjänst bör under 1. skedet omfatta personlig färdighet avseende förläggningens och utrustningens vård (ca 12 timmar), personlig hygien (ca 6 timmar) samt kontroller, visitation och vård av tilldelad personlig utrustning (ca 4 timmar).

Under 2. skedet bör utbildningen omfatta ca 2 timmar per vecka för vård, personlig hygien (bad) samt kontroller och visitationer.

Reservtid. Samtliga angivna tider är nettotider. I övningsgrenar och ämnen är icke inrymd tid för kompletterande utbildning, läkarundersökningar, vissa kompanichefsge-nomgångar m m. Sådan verksamhet hänförs till reservtiden som beräknas till 34 timmar, varav ca 10 timmar för läkarundersökningar, vaccinationer m m.

I de fall erforderligt resultat inom viktig övningsgren icke uppnås inom ordinarie tid på grund av ogynnsamt väder, sjukdom eller andra oförutsedda fördröjande orsaker bör kompletterande utbildning ske. För vissa av de värnpliktiga kan viss ytterligare utbildning i vakttjänst behövas. Härtill kan en del av reservtiden disponeras.

Vidmakthållande utbildning. För att vidmakthålla och i erforderlig omfattning tilllämpa i övningsgrenar och ämnen uppnådd färdighet beräknas ca 12 timmar, s k vidmakthållande utbildning. Denna bör förläggas till senare delen av 2. skedet.

Bilaga 7:4 Tidens fördelning på övningsgrenar och ämnen enligt alternativ II

Övningsgren, ämne	Antal timmar	Övningsgren, ämne	Antal timmar
<i>Allmän soldatutbildning</i>		Underhållstjänst	
Soldatundervisning		1. Förplägnadstjänst	2
1. Militära organisations- och ordningsbestämmelser	9	2. Sjukvårdstjänst	<u>24</u> 26
2. Soldatorientering	4		
3. Säkerhetstjänst	2	<i>Markstridsutbildning</i>	
4. Uppträdande i krigsfångenskap	4	Vapentjänst	
5. Försvarsupplysning	<u>12</u> 31	1. Förberedande skjututbildning	16
Exercis	15	2. Skolskjutning	30
Personalvård		3. Fältskjutning	14
1. Personalvårdsorientering	6	4. Eldgivning och eldexercis	<u>10</u> 70
2. Medborgarundervisning	<u>9</u> 15	Strid	
<i>Fältutbildning</i>		1. Närstrid	12
Terrängtjänst		2. Stridsgruppering	4
1. Förevisningsövningar	3	3. Strid i grupp	<u>26</u> 42
2. Skydd mot insyn och eld	4	<i>Mobiliseringstjänst</i>	4
3. Eldställning	4		
4. Stridsförflyttning	3	<i>Vidmakthållande och tillämpad utbildning</i>	<u>12</u>
5. Orientering	<u>15</u> 29	Summa timmar	318
Förläggning	8		
Skydd		<i>Tillkommer</i>	
1. Skydd mot flyg	2	Fysisk träning	35 ¹
2. Skydd mot marktrupp	20	Inre tjänst	
3. Skydd mot ABC-stridmedel	<u>27</u> 49	1. Förläggnings och utrustningens vård	12
<i>Fältarbeten</i>		2. Personlig hygien	28
1. Maskeringsarbeten	3	3. Kontroller m m	<u>28</u> 68 ²
2. Befästmansarbeten	6	Reservtid	34
3. Förstörmansarbeten	4		
4. Minarbeten	<u>4</u> 17	Totalt antal timmar	<u>455³</u>

1. Varav 22 timmar under produktionsskedet
2. » 44 » » »
3. » 66 » » »

Bilaga 7:5 Utbildningens målsättningar och innehåll samt beräknat behov av utbildningstid inom olika övningsgrenar, ämnen m m enligt alternativ II

Allmän soldatutbildning

Soldatundervisning (31 timmar)

Utbildningen syftar till att ge den värnpliktige kunskap om den allmänna bakgrunden till den svenska utrikes- och försvarspolitiken samt om det svenska totalförsvarets betydelse och möjligheter. Han skall dessutom få kunskap om och förståelse för militära organisations- och ordningsbestämmelser.

Utbildningens innehåll	Antal timmar
------------------------	--------------

1. Militära organisations- och ordningsbestämmelser. För eget förband gällande bestämmelser för förläggning, ordning, dagbefäl, dagordning, klädsel, hälsning, ledighet, inre tjänst, förplägnad, hälso- och sjukvård, materielltjänst samt allmänna säkerhetsföreskrifter. Krigsmakten i fred. Eget komp (motsv) organisation inom ramen för högre förband. Gradbeteckningar. Chefers ansvar. Lydnadsplikt.	9
--	---

2. Soldatorientering Utbildningens ändamål och uppläggning. Kompanichefs (motsv) fortlöpande orienteringar och genomgångar om utbildningsmål, utbildningsresultat samt disciplinära och personella frågor. ¹ Verksamheten på stridsfältet (bl a filmer belysande anda, disciplin, psykiska reaktioner under strid).	4
---	---

Utbildningens innehåll	Antal timmar
------------------------	--------------

3. Säkerhetstjänst Grundläggande bestämmelser för den militära säkerhetstjänsten (uppgift, syfte, ledning, ansvar, säkerhetsofficer, säkerhetsman m m). Säkerhetshotande verksamhet (allmän orientering).	2
4. Uppträdande i krigsfångenskap	4
5. Försvarsupplysning Det utrikespolitiska läget. Det militärtekniska läget. Det militärpolitiska läget. Sveriges militärpolitiska läge samt ett framtida krigs karaktär, angreppsformer och betvingelsemetoder. Grunderna för vår säkerhetspolitik samt målsättning för totalförsvaret och för krigsmakten. Konflikter och deras orsaker. Möjligheter att minska krigsriskerna. Totalförsvaret. Krigsmakten. ² Psykologisk krigföring - psykologiskt försvar. Om kriget kommer. ² Principer för försvarets förande. ² Försvarskostnader och långsiktspianering.	12

¹ Härför avses del av reservtiden utnyttjad.
² Tyngdpunkten må läggas på orientering om verksamheten inom egen försvarsgren.

Exercis (15 timmar)

Utbildningen syftar till att bibringa den enskilde färdighet i uppträdande i och utom tjänsten samt att möjliggöra samling och förflyttning i förband. Utbildningen bedrivs i korta pass och med klar målsättning för varje pass.

Utbildningens innehåll	Antal timmar
Uppställning (samling) i slutan ordning, begreppsfrklaringar samt uppdelning (åtskiljande) av förband. Enskild ställning, lystringsgrader. Hälsning på stället och under förflyttning (marsch) under olika förhållanden inom- och utomhus. Rättning och samling på stället. Visitation, avlämning, upprop och hälsning av trupp på stället. Marschs anträdande och upphörande, marsch i trupp, rättning under marsch, »vänster», »höger», riktningändringar. Vändningar på stället. Anmälan, anhållan. Vapenställningar och vapenföringar på stället och under marsch. Utrustnings handhavande (packning av och på).	15

Personalvård (15 timmar)

Den enskilde skall orienteras om personalvården i fred, dess uppgifter och möjligheter. Dessutom skall han som en bakgrund till försvarets uppgifter och som en erinran om medborgarens ansvar och rättigheter erhålla en allmän orientering i aktuella samhällsfrågor.

Utbildningens innehåll	Antal timmar
1. Personalvårdsorientering Orientering om personalvårdens uppgifter och omfattning, personalvårdens organisation i fred, besökstider samt presentation av befattningshavare vid förbandets personalvårdsdetalj; orientering angående korum och gudstjänst. Orientering om värnpliktigas ekonomiska och sociala förmåner. Omfattning av nämnd- och förslagsverksamhet samt kompaniassistents (motsv) uppgifter.	6
2. Medborgarundervisning Förband och bygd.	9

Utbildningens innehåll	Antal timmar
Rättsvård – brott, straff och klagan. Krigets lagar (Haagkonventionen 1907), reglerna för behandling av krigsfångar, sårade, sjuka och skeppsbrutna samt skydd för civilpersoner (de fyra Genèvekonventionerna från 1949). Undervisning om verkan av alkohol, narkotika m m Samhällets ekonomi, sparande och konsumtion. Allmänna val, politiska partier, värnpliktskonferens m m. Förenade Nationerna, svenska insatser för fred och u-landshjälp m m. Försvaret som samhällsfunktion. Arbetsmarknadsorientering och yrkesvägledning.	

Fältutbildning

Terrängtjänst (29 timmar)

Utbildningen syftar främst till att lära den enskilde vad som är nödvändigt för bevakning och försvar av skyddsföremål (arbetsplats i fält).

Utbildningens innehåll	Antal timmar
1. Förevisningsövningar Genomgång av verkan från flack- och kastbaneeld, uppträdande i mörker, terrängens möjligheter till skydd och skyl samt den personliga maskeringens betydelse.	3
2. Skydd mot insyn och eld Personlig maskering, inredande och maskering av skyddsställning. Skyddsställning under olika förhållanden; observation, ögonsamband, skydd mot flygspaning.	4
3. Eldställning Inredande och maskering av eldställning Uppträdande i eldställning, växling mellan eld- och skyddsställning, intagande av eldställning på kommando, växel-eldställning.	4
4. Stridsförflyttning Enskild soldats förflyttning (val av väg och förflyttningssätt).	3
5. Orientering ¹ Terrängkännedom (möjligheter att orientera sig med och utan karta samt efter	15

Utbildningens innehåll	Antal timmar
------------------------	--------------

skiss; naturvett, markskador).
Fältkartan och bil- (transport-) kartan samt dessas användning.
Kompassen och dess användning.
Enkel punktorientering.
Orientering (med och utan karta).

¹ Kan helt eller delvis hänföras till fysisk träning eller utgöra egen övningsgren.

Förläggning (8 timmar)

Utbildningen avser att ge de värnpliktiga kännedom om förläggning under fältmässiga förhållanden.

Utbildningens innehåll	Antal timmar
------------------------	--------------

Resning och brytning av förläggningstält, skötsel av förläggningsmateriel 8
Ordnings- och säkerhetsföreskrifter m m vid förläggning i tält. (Utrustningens ordnande med hänsyn till beredskapsgrader; tältlagschefer, eldposts och tältposts uppgifter och ansvar; närförsvär, larmanordningar, fälthygieniska anordningar m m; ljus-, ljud- och spårdisciplin samt maskering).

Skydd (49 timmar)

Utbildningen i skydd avser främst att lära de värnpliktiga vad som är nödvändigt för bevakning och försvar av skyddsföremål (arbetsplats i fält). Utbildningen i skydd mot ABC-stridsmedel avser i första hand personligt skydd.

Utbildningens innehåll	Antal timmar
------------------------	--------------

1. Skydd mot flyg 2
Tecken, signaler, kommandon, flygvarnarens utrustning, uppgifter och uppträdande.
Åtgärder vid och efter flyganfall.

2. Skydd mot marktrupp 20
Åtgärder vid tecken, signaler och kommandon för »larm», »skydd» och »faran över».
Åtgärder vid överfall av trupp till fots
Posttjänst
Bestämmelser för vaktpersonal vid krigsmakten.

Utbildningens innehåll	Antal timmar
------------------------	--------------

Posts ansvar, uppgifter och rättsliga skydd.
Posts utrustning och allmänna uppträdande.
Postställets inredning.
Posts åtgärder (posts strid).
Patrullerande post, dubbelpost.
Patrulltjänst.
Patrullkarls allmänna uppträdande.
Patrullkarls uppträdande under bevakning, spaning och strid.

3. Skydd mot ABC-stridsmedel 27

Stridsmedlens verkan samt grunder för skydd.

Kärnladdningsexplosionens förlopp och verkningar samt möjligheter till skydd.
Biologiska stridsmedel och deras egenskaper, utspridning och verkningar samt möjligheter till skydd.

Stridsgasers egenskaper, utspridning och verkningar; möjligheter till skydd.
Brandstridsmedels egenskaper, utspridning och verkningar; möjligheter till skydd.

Personliga förebyggande skyddsåtgärder.
Skyddsmaskens konstruktion, tillpassning, vård och handhavande.

Skyddsmaskexercis, gaskammarprov.
Övrig personlig skyddsutrustning, tät klädsel, möjligheter till täckning m m.
Personlig hygien och omgivningshygien samt vatten- och livsmedelshygien.

Beredskapsgrader (atomberedskap, högstata atomberedskap, gasberedskap) samt åtgärder vid dessa, gaslarm.

Personliga skyddsåtgärder:
vid och efter kärnladdningsexplosion, före, vid och efter radioaktivt nedfall, vid gaslarm,
vid direkt gasanfall, gasskyddsregeln, före, vid och efter anfall med brandstridsmedel.

Skyddsåtgärder i värn mot brandstridsmedel.

Övriga skyddsåtgärder:

ABC-varnarens utrustning, uppgifter och uppträdande, användning av indikeringsmateriel.

Uppträdande på plats för slutlig radiaksanering.

Uppträdande på plats för slutlig gassanering.

Radiaksanering, personlig materiel.

Gassanering, personlig materiel.

Uppträdande före, under och efter passage genom samt vid uppehåll i radiak- och gasbelagt område.

Skogsbrandsbekämpning.

Husbrandsbekämpning.

Fältarbeten (17 timmar)

Utbildningen i fältarbeten syftar till att lära de värnpliktiga enkel arbetsmaskering, anordna enkel larmanordning samt uppträda i minerat område.

Utbildningens innehåll	Antal timmar
1. Maskeringsarbeten Allmänna grunder för maskering; förevisning av arbetsmaskering, maskerat fordon, värn m m. Maskeringsövning avseende detaljer enligt ovan.	3
2. Befästningsarbeten Förevisning av motståndsnäste (motsv) med stormhinder, värn och skyddsrum. Grävande av öppet stridsvärn. Skottfältsröjning m m.	6
3. Förstörringsarbeten Materielkännedom om spräng- och tändmedel, säkerhetsbestämmelser.	4
4. Minarbeten Allmänna bestämmelser för truppmineringar, konstruktionsprinciper för trådminor, säkerhetsbestämmelser. Varningsanordningar (avspärning, skyltar, minlots), uppträdande i minerat område. Larmanordningar med larminnor. Demonstrationssprängning.	4

Underhållstjänst (26 timmar)

Utbildningen syftar till att lära den värnpliktige att fältmässigt tillreda speciallivsmedel.

Han skall även lära sig grunderna för militär hälsovård och att iakttaga personlig hygien samt förläggings- och fälthygien ävensom att ge första hjälp vid personskada.

Utbildningens innehåll	Antal timmar
1. Förplägnadstjänst Tillredning av speciallivsmedel (Va-livsmedel, måltidsförpackade lätta livsmedel; reservlivsmedel) och stridsförplägnad; ordnande av tillfällig kokplats.	2
2. Sjukvårdstjänst Sjukvårdens organisation, verksamhet	24

Utbildningens innehåll	Antal timmar
------------------------	--------------

m m vid krigsförband.
Omhändertagande av skadad. (Första hjälp, skadechock, medicinska olycksfall - bukfall, inre blödning, hjärtsjukdom m m).
Sjukvårdsmateriel. (Förbandslådor, stridsförpackningar, skenor av olika slag, transportmateriel).
Sårskador och sårbehandling. (Typer av sårskador; principer för sårbehandling, förbandsläggning).
Blödningar och blodstillning. (Olika typer av blödning, metoder för blödningskontroll, omläggning av tryckförband).
Ben-, led- och muskelskador. (Olika skadetyper - benbrott, ledvridning, urledvridning, muskelbristning m m; omläggning av stödförband).
Medvetlöshet och skendöd. (Olika orsaker till medvetlöshet - svimning, skallskador, förgiftnings, drunkning m m; konstgjord andning).
Lyftning och transport av skadad. (Olika lyft, bärbärning, tillfällig bärmateriel).
Första hjälp på stridsplats (skadeplats).
Första hjälp vid psykiska skador.
Självhjälp och första hjälp vid gas- och brännskador.
Personlig hygien, förläggningshygien, fälthygien.
Viktigare infektionssjukdomar (symptom och åtgärder).
Sjukvårdstjänst under strid.

Markstridsutbildning

Vapentjänst (70 timmar)

Utbildningen i vapentjänst sker med huvudvapnet. Utbildningen skall ge färdighet i skjutning samt grunderna för eldstrid.

Utbildningens innehåll	Antal timmar
------------------------	--------------

1. Förberedande skjututbildning Materielkunskap (vapen och ammunition), isärtagning, hopsättning, funktion, prestanda. Materielvård och kontroller. Eldhandgrepp, anläggning, riktning, avfyring, åtgärder vid eldavsbrutt. Säkerhetsföreskrifter för skjutning med lös och skarp ammunition samt kamarammunition; åtgärder före, under och efter skjutning. Skjutregler, träffpunktsskjutning. Mål- och avståndsbestämning.	16
--	----

Utbildningens innehåll	Antal timmar
2. Skolskjutning Genomgång av tjänsten på skjutbana; orientering om målmateriel, markering och protokollföring. Inskjutning, ändring av sikte och korn. Skolskjutning mot markmål, pris-skjutning.	30
3. Fältskjutning Markering, orientering om målmateriel, säkerhetsbestämmelser. Skjutning mot tydliga mål på korta, kända avstånd utan tidsbegränsning; val av mål. Sikte och riktpunkt. Skjutning på längre avstånd med och utan tidsbegränsning. Skjutning mot fältmässiga mål på okända avstånd med och utan tidsbegränsning.	14
4. Eldgivning och eldexercis inom grups (motsv) ram Elduppgifters formulering. Förberedelser för eldgivning, eldens öppnande och inställande på kommando. Åtgärder på kommando »eldställning», »eld», »eld upphör», »skydd» och »förflyttning». Observatörs uppträdande och rapportering. Eldgivning från stridsvärn (skytters samverkan). Eldexercis och eldgivning inom grups (motsv) ram (tillämpningsmoment).	10

Strid (42 timmar)

Utbildningen i strid åsyftar färdighet i enskild soldats strid på korta och längre håll, handgranaters användning, stridsgruppering samt strid i motståndsnäste (försvar av arbetsplats).

Utbildningens innehåll	Antal timmar
1. Närstrid Materielkunskap på aktuella typer av spräng- och rökhandgranater jämte säkerhetsföreskrifter. Kast med handgranatsattrapp och övningshandgranat (formellt och tillämpat). Kast med spränghandgranat. Jaktskott. Enskild soldats strid på korta håll med eldhandvapen och handgranat.	12

Utbildningens innehåll	Antal timmar
Samverkan mellan skyttar i strid på korta håll med eldhandvapen och handgranat.	
2. Stridsgruppering Grups (motsv) former på stället och under förflyttning, teckenexercis, repetering. Färdiga till strid, växling mellan grupperingsformer. Grupperingsövningar enligt ovan i olika slags terräng och vid olika sikt.	4
3. Strid i grupp (motsv) Grunder (eld, rörelse, skydd, motståndsnäste, eldsystem, mineringar m m). Gruppering, eld- och skyddsförberedelser i motståndsnäste (motsv). Underhållsförberedelser i motståndsnäste (motsv). Formell övning i försvar av motståndsnäste (motsv) under dager och mörker med huvudvikten lagd vid observation, eld från ordinarie och alternativa ställningar, besättande av växeleldställningar samt skydd. Motstöt inom motståndsnäste (motsv). Tillämpad övning i försvar av motståndsnäste (motsv). Ordnande av försvar då kort tid står till förfogande. Stridsskjutning i grups (patrulls) försvar.	26

Mobiliseringstjänst (4 timmar)

Utbildningen sker genom förevisning av verksamheten vid mobiliseringsplats och utförs lämpligen där eller på särskilt anordnad övningsplats.

Utbildningens innehåll	Antal timmar
Identitetskontroll, inmönstring och utspisning.	1
Utrustning av mobiliseringsplatsens personal och inryckande personal.	1
Försvar av mobiliseringsplats.	2

Fysisk träning (35 timmar)

Utbildningen i fysisk träning begränsas i huvudsak till grundläggande konditionsträning.

Utbildningens innehåll	Antal timmar
Genomgång av träningens inverkan och betydelse. Grundläggande konditionsträning (löpning, gymnastik, konditionstest m m). Simträning (simkunnighetsprov 200 m, livräddning m m).	35

Inre tjänst (68 timmar)

Utöver den grundläggande utbildningen i personlig färdighet avser utbildningen i inre tjänst främst kontroll och tillsyn av materiel som utlämnats till den värnpliktige. Betydelsen av en riktigt bedriven inre tjänst uppmärksammas.

Utbildningens innehåll	Antal timmar
1. Förläggningens och utrustningens vård Bestämmelser för »rutintjänst» (bäddning, städning, persedel- och tvättbyte, logementschefs uppgifter m m). Vård av personlig intendenturmateriel. Vård av personlig tygmateriel (daglig och särskild tillsyn). Förlustanmälan m m. Inre och yttre städning. Den personliga utrustningens medförande och handhavande. Utrustningens vård vintertid.	12
2. Personlig hygien Den enskildes hygien under fredsförhållanden. Speciell hygien under vinterförhållanden.	28
3. Kontroller m m Visitationer och kontroller av vård av personlig utrustning.	28

Bilaga 7:6 Tidens fördelning på övningsgrenar och ämnen vid en avkortning av den allmänmilitära utbildningen enligt alternativ II

Övningsgren, ämne m m	Antal timmar	Övningsgren, ämne m m	Antal timmar
<i>Allmän soldatutbildning</i>		<i>Fältarbeten</i>	
<i>Soldatundervisning</i>		1. Maskeringsarbeten	3
1. Militära organisations- och ordningsbestämmelser	8	2. Befästningsarbeten	6
2. Soldatorientering	4	3. Förstöringsarbeten	4
3. Säkerhetstjänst	2	4. Minarbeten	4
4. Uppträdande i krigsfångenskap	2		17
5. Försvarsupplysning	10	<i>Underhållstjänst</i>	
	26	1. Förplägnadstjänst	2
<i>Exercis</i>	13	2. Sjukvårdstjänst	18
			20
<i>Fysisk träning</i>	11 ¹	<i>Markstridsutbildning</i>	
<i>Inre tjänst</i>		<i>Vapentjänst</i>	
1. Förläggningens och utrustningens vård	10	1. Förberedande skjututbildning	16
2. Personlig hygien	2	2. Skolskjutning	30
	12 ^a	3. Fältskjutning	12
<i>Personalvård</i>		4. Eldgivning och eldexercis inom gruppens ram	10
1. Personalvårdsorientering	6		68
2. Medborgarundervisning	4	<i>Strid</i>	
	10	1. Närstrid	10
<i>Fältutbildning</i>		2. Stridsgruppering	4
<i>Terrängtjänst</i>		3. Strid i grupp	24
1. Förevisningsövningar	3		38
2. Skydd mot insyn och eld	4	<i>Mobiliseringstjänst</i>	
3. Eldställning	4		4
4. Stridsförflyttning	3	<i>Tillämpad utbildning</i>	
5. Orientering	12		8
	26	Summa timmar	289
<i>Förläggning</i>	6	<i>Reservtid</i>	
<i>Skydd</i>			23 ^a
1. Skydd mot flyg	2	Totalt antal timmar	312
2. Skydd mot marktrupp	12	¹ Härutöver en timme per vecka under produktionsskedet = 22 timmar	
3. Skydd mot ABC-stridsmedel	16	² Härutöver två timmar per vecka under produktionsskedet, inklusive kontroller = 44 timmar	
	30	³ Inklusive tid för läkarundersökning = 8 timmar	

Bilaga 7:7 Tidens fördelning på övningsgrenar och ämnen vid en avkortning av den allmänmilitära utbildningen enligt alternativ I

Övningsgren, ämne m m	Antal timmar	Övningsgren, ämne m m	Antal timmar
<i>Allmän soldatutbildning</i>		<i>Fältarbeten</i>	
Soldatundervisning		1. Maskeringsarbeten	3
1. Militära organisations- och ordningsbestämmelser	8	2. Befästningsarbeten	6
2. Soldatorientering	4	3. Förstörringsarbeten	4
3. Säkerhetstjänst	2	4. Minarbeten	4
4. Uppträdande i krigsfångenskap	2		17
5. Försvarsupplysning	10	Underhållstjänst	
	26	1. Förplägnadstjänst	2
Exercis	13	2. Sjukvårdstjänst	18
			20
Fysisk träning	12	<i>Markstridsutbildning</i>	
Inre tjänst		Vapentjänst	
1. Förläggningens och utrustningens vård	12	1. Förberedande skjututbildning	16
2. Personlig hygien	2	2. Skolskjutning	30
	14	3. Fältskjutning	12
Personalvård		4. Eldgivning och eldexercis inom grupperam	10
1. Personalvårdsorientering	6		68
2. Medborgarundervisning	4	Strid	
	10	1. Närstrid	10
<i>Fältutbildning</i>		2. Stridsgruppering	4
Terrängtjänst		3. Strid i grupp	24
1. Förevisningsövningar	3		38
2. Skydd mot insyn och eld	4	<i>Mobiliseringstjänst</i>	4
3. Eldställning	4		
4. Stridsförflyttning	3	<i>Tillämpad utbildning</i>	12
5. Orientering	12	Summa timmar	296
	26		
Förläggning	6	<i>Reservtid</i>	27 ¹
Skydd		Totalt antal timmar	323
1. Skydd mot flyg	2		
2. Skydd mot marktrupp	12		
3. Skydd mot ABC-stridsmedel	16		
	30		

¹ Inklusive tid för läkarundersökning = 8 timmar

Bilaga 8:1 Förslag till bestämmelser för befattningsutbildning för värnpliktiga med begränsad militär användbarhet enligt alternativ II

A. Mål för befattningsutbildningen

Befattningsutbildningen (BU) syftar till att ge de värnpliktiga med begränsad militär användbarhet de särskilda kunskaper och färdigheter som fordras för att de på ett för dem meningsfullt och effektivt sätt skall kunna tjänstgöra i befattningar för stöd- och servicefunktioner i fred.

B. Utbildningens innehåll, tidsmässiga fördelning på övningsgrenar, ämnen m m

BU bör företrädesvis i sin helhet meddelas under ca 44 timmar i direkt anslutning till AMU 1. skede. Om så erfordras kan viss del av BU ske under resterande del av tjänstgöringstiden – fortsatt befattningsutbildning.

I BU inräknas erforderlig tid för avlösning av avgående befattningshavare (information och intrimning på avsedd arbetsplats).

Utbildningens erforderliga omfattning under 2. skedet bestäms och utformas av försvarsgrenschef med hänsyn till kraven på vederbörande befattningar.

C. Uppdelning på huvudbefattningslinjer m m

Utbildningen uppdelas lämpligen på följande huvudbefattningslinjer:

expeditionslinje

motor- (bilförare-) linje

duknings- och servicelinje för

a) inomhusanordningar

b) utomhusanordningar.

Samtliga huvudbefattningslinjer bör inrymma erforderlig tid för instruktion i ordonnanstjänstgöring.

Specialutbildning för särskild befattning kan meddelas under fortsatt befattningsutbildning.

Exempel på utbildningens innehåll samt fördelning på ämnen och ämnesområden för olika huvudbefattningslinjer ges i bilaga 8: 2.

D. Uttagning till huvudbefattningslinje m m

Uttagning till huvudbefattningslinje bör ske med hänsyn till vars och ens psykiska och fysiska förutsättningar samt kvalifikationer i form av yrkesutbildning, yrkesinriktning, m m.

För *expeditionslinjen* avses i första hand värnpliktiga med erfarenhet från motsvarande civila verksamhetsområden.

Till *motor- (bilförare-) linjen* avses endast personal med körkort. Särskilt lämpliga elever uttas som förare av lastbil, buss och specialfordon av olika slag.

Beträffande *duknings- och servicelinjen* bör för befattningar avsedda för inomhusanordningar i första hand avses värnpliktiga med fallenhet för eller erfarenhet av rit-

ning, bildframställning samt skötsel av apparatur för film, television, talregistrering m m. För skötsel av utomhusanordningar bör främst avses värnpliktiga med praktisk fallenhet samt viss vana att arbeta utomhus. Innehav av körkort och/eller vana att köra hjultraktor och andra specialfordon är en fördel.

Befattningsutbildningen organiseras om möjligt så att varje befattningslinje sammanförs till en övningsavdelning. Utbildningen leds ämnesvis av särskilt avdelade instruktörer eller, där så är lämpligt, genom att de värnpliktiga får följa pågående verksamhet och därmed successivt läras upp.

Utbildning i maskinskrivning bör förläggas till förbandet och skrivmaskinskunniga elever utnyttjas som biträdande instruktörer. Som instruktörer bör även vid förbandet anställd kontorspersonal kunna disponeras. Inom garnisonsstad bör koncentration av utbildningen till ett förband eftersträvas. Möjligheter att hyra skrivmaskiner samt använda förekommande brevkurser bör tillvaratas, särskilt under den fortsatta tjänstgöringen.

Den utbildning som erfordras för värnpliktiga inskrivningsassistenter vid värnpliktsverkets inskrivningscentraler berörs inte av den här föreslagna befattningsutbildningen.

Bilaga 8:2 Befattningsutbildningens tidsmässiga fördelning på övningsgrenar och ämnen

Utbildningens innehåll	Antal timmar
<i>Expeditionslinjen</i>	
Militär nomenklatur	2
Stabers och expeditioners organisation	2
Expeditionstjänstens bedrivande	4
Maskinskrivning och/eller växeltelefonistjänst och/eller fjärrskrift	19
Ordonnanstjänst	2
Duplicering (inkl apparaturens handhavande och vård)	3
Snabbkopiering (inkl apparaturens handhavande och vård)	3
Tystnadsplikten m m	1
Information och intrimning på avsedd arbetsplats	8
Summa	44
<i>Motor-(bilförare-)linjen</i>	
Repetition av gällande förordningar och bestämmelser	2
Militära särbestämmelser och deras tillämpning	2
Åtgärder före, under och efter körning m m	4
Materielvårdsschema och dess praktiska tillämpning	6
Smörj- och tvätthalls användning	2
Personlig färdighet i handhavande av avsedd fordonstyp	17
Uppkörning för förarbevis	1
Körcentralers (motsv) organisation och arbetssätt	2
Information och intrimning på avsedd arbetsplats, ordonnanstjänstgöring	8
Summa	44

	Antal timmar		
	Ge- men- samt	Inomhus- anord- ningar	Utomhus- anord- ningar
<i>Duknings- och servicelinjen</i>			
Principer för övningars genomförande jämte förevisningar	4	—	—
Olika former av dukning och service jämte förevisningar	3	—	—
Dukning av speciallektionssalar (inkl materielkännedom)	—	4	—
Särskild materielkännedom, skötsel och vård beträffande filmprojektorer, bildbandapparater, skriftprojektorer m m	—	4	—
Övning i visning av film, bildband m m	—	5	—
Kännedom, skötsel och vård av materiel för kopiering och bildframställning	—	5	—
Övning i kopiering och bildframställning	—	8	—
Beteckningar på skisser och kartor	—	3	—

	Antal timmar		
	Ge- men- samt	Inomhus- anord- ningar	Utomhus- anord- ningar
Materielkunskap beträffande anord- ningar ingående i räls-målbana och/ eller skjutbanor	—	—	6
Dukning för vissa utomhusövningar jämte materiel- kännedom	—	—	4
Materielkunskap om och handha- vande (grunder) av radio- och/eller trådstyrd målma- teriel	—	—	4
Övning i dukning med och vård av förekommande målmateriel alter- nativt (för vissa) övning i drift och vård av räls-mål- bana ¹	—	—	13
Handhavande och vård av enkla sam- bandsmedel	—	—	2
Handhavande och körning med hjul- traktor (endast vissa), varvid del av annan ovan- nämnd utbildning kan utgå	—	—	(8)
Information och in- trimning på avsedd arbetsplats, ordon- nanstjänstgöring	8	—	—
Summa	15	29	29

¹ För värnpliktiga avsedda för säkerhets-
tjänst på skjutfält undantas ca 8 timmar för
särskild utbildning i denna verksamhet.

Bilaga 9:1 Exempel på en inpassning i tiden av de handräckningsvärnpliktigas tjänstgöring enligt ett system med fyra omgångar och inom flottan även med sex omgångar

UH lämnar i det följande exempel på tidsmässig inplacering av de handräckningsvärnpliktigas tjänstgöring i ett system med fyra omgångar per år och inom flottan även med sex omgångar. Inplaceringen förutsätter ett produktionsskede om sex månader.

Kalendariska förhållanden kan föranleda mindre jämkningar av tidpunkterna.

Arméns huvuddel

Omgång 1 rycker in omkring 1/7 och rycker ut omkring 10/3. De handräckningsvärnpliktiga kvarstår en tid motsvarande en krigsförbandsövning efter grundtjänstgöringen för arbetsuppgifter i anslutning till krigsförbandsövningar under vintern om förbandens avrustningsskede inträffar under veckan efter 10/3.

Omgång 2 rycker in omkring 7/1 och rycker ut omkring den 10/9. De handräckningsvärnpliktiga kvarstår en tid motsvarande två krigsförbandsövningar för att biträda vid höstens krigsförbandsövningar.

Omgång 3 rycker in omkring 11/9 och rycker ut omkring 20/5. I direkt anslutning till grundtjänstgöringen kvarstår de handräckningsvärnpliktiga en tid motsvarande en till två krigsförbandsövningar för att biträda sådana våromgångar vilkas avrustningsskeden inträffar mellan 25/5 och 18/6.

Omgång 4 rycker in 13/3 och rycker ut omkring 10/11.

Detta innebär att en till två krigsförbandsövningar genomsnittligt tas i anspråk per omgång i direkt anslutning till grundtjänstgöringen för att de handräckningsvärnpliktiga skall kunna biträda vid krigsförbandsövningar.

Arméns mindredel

Vid vissa av arméns förband rycker de värnpliktiga in vid nedan angivna tidpunkter (höstinryckning):

- a) underofficersuttagna omkring 10/6
- b) underbefälsuttagna samt värnpliktiga kategori E omkring 25/9
- c) värnpliktiga kategori F omkring 10/11
- d) värnpliktiga kategori G omkring 7/1.

Förbanden är huvudsakligen belägna inom landets sydliga och mellersta militärområden. Antalet värnpliktiga uppgår till ca 12 % av arméns grundutbildningskontingent. Utryckning från grundutbildning sker för samtliga ovannämnda kategorier omkring 5/9.

Krigsförbandsövningar vid här berörda fredsförband äger rum under följande tider:

Våromgång	22/5–10/6
Höstomgång	18/9–7/10
Sen höstomgång	13/11–2/12

Andra tider kan dock förekomma.

Tidsintervallet mellan våromgången och den sena höstomgången är ca sex månader. Detta är en fördel vid inpassningen av de

handräckningsvärnpliktigas tjänstgöringsomgångar, därför att de värnpliktiga efter grundtjänstgöringens slut kan kvarstå viss tid för arbetsuppgifter under krigsförbandsövningarna avrustningsskeden m m.

Det är dessutom möjligt att förlägga en tjänstgöringsomgång så att den ansluter till höstomgångens krigsförbandsövningar. Därmed kan handräckningsvärnpliktiga disponeras under samtliga ovan angivna tider för krigsförbandsövningar. Med hänsyn till att sen höstomgång till omfattningen är den minsta omgången bör möjligheterna till ökat bistånd åt våromgången beaktas vid en avvägning av resursinsatserna.

De fyra tjänstgöringsomgångarna kan lämpligen inpassas på följande sätt:

Omgång 1 rycker in omkring 1/7 och rycker ut omkring 10/3.

Omgång 2 rycker in omkring 7/1 och rycker ut omkring 10/9. De handräckningsvärnpliktiga kvarstår en tid motsvarande två krigsförbandsövningar för att biträda höstens krigsförband.

Omgång 3 rycker in omkring 25/9 och rycker ut omkring 25/5. De handräckningsvärnpliktiga kvarstår en tid motsvarande en krigsförbandsövning för att biträda vårens krigsförband. Det är dessutom möjligt att utnyttja omgångens värnpliktiga de två sista veckorna före 25/5 för ytterligare bistånd åt krigsförbanden.

Omgång 4 rycker in omkring 13/3 och rycker ut omkring 25/11. De handräckningsvärnpliktiga kvarstår en tid motsvarande en krigsförbandsövning för att biträda vid krigsförbandsövningar under senhösten om krigsförbandens avrustningsskede inträffar en till två veckor efter 25/11.

Omgrupperade värnpliktiga tillhörande underbefälsuttagna samt kategorierna E och G kan inplaceras utan tidsutdräkt i tjänstgöringsomgångarna men underofficersuttagna och värnpliktiga kategori F kan få väntetider om ca två respektive åtta veckor.

De för arméns huvuddel och mindredel föreslagna inplaceringarna av de handräckningsvärnpliktigas grundtjänstgöringsomgångar blir sålunda i huvudsak lika. Endast två veckors förskjutning för någon av om-

gångarna förekommer. Detta innebär att vid de enstaka förband vid armén som har sin värnpliktskontingent uppdelad på två styrkor med inryckningstider motsvarande dem som eljest gäller för arméns huvuddel respektive mindredel några nämnvärda problem inte synes uppstå vid inplaceringen av grundtjänstgöringsomgångarna.

Vid armén finns även ett antal skjutskolor, där verksamheten endast pågår under sommarhalvåret och gör en tilldelning av handräckningsvärnpliktiga nödvändig för vissa arbetsuppgifter. Denna verksamhet motsvarar längden av ett produktionskede. Det innebär att behovet av arbetsinsatser kan tillgodoses med en tjänstgöringsomgång. Den bör förläggas så att inryckning sker samtidigt med den närmast efter jul- och nyårshelgen inryckande omgången vid det eller de fredsförband som har att svara för den inledande utbildningen av skolornas övningstrupp.

Kustartilleriet

Vid kustartilleriet rycker huvuddelen av de värnpliktiga in vid nedanstående tidpunkter:

- a) underofficersuttagna omkring 20/6
- b) underbefälsuttagna omkring 15/10
- c) värnpliktiga kategori F omkring 10/11
- d) värnpliktiga kategori G omkring 7/1.

Övervägande delen av de underofficersuttagna rycker in vid KA 4 där en stor del av utbildningen av dessa inledningsvis ordnas centralt för vapenslaget.

Utryckning från grundutbildning sker för samtliga kategorier omkring 5/9.

För bemanning av vissa beredskapsutrustade förband och fartyg förekommer även andra inryckningsomgångar, av vilka en till storleken betydande del påbörjas omkring 4/6.

Kustartilleriets krigsförbandsövningar äger främst rum under hösten med inryckning för huvuddelen omkring 18/9 och utryckning omkring 7/10 för flertalet värnpliktiga. Dessa tider överensstämmer med dem som gäller för arméns höstomgång. Krigsförbandsövningar fastän i mindre omfattning anordnas även under andra tider, bl a om

våren. Även i dessa fall synes in- och utryckningstidpunkterna komma att sammanfalla med tiden för arméns våromgångar.

Under tiden från juni till början av september bedriver kustartilleriet grundläggande krigsförbandsövningar med åldersklassen vid sk ytterförläggningar. Under dessa övningar i skärgårdsmiljö är behovet av handräkningsvärnpliktiga för vissa arbetsuppgifter större än eljest. Särskilda åtgärder erfordras således för att tillgodose behovet av arbetsinsatser under denna tid.

Vid kustartilleriet är problemen i de flesta avseenden desamma som vid armén beträffande den tidsmässiga inplaceringen. Med hänsyn till att krigsförbanden som regel förläggs till anläggningar i skärgård blir behovet av handräkningsvärnpliktiga för bistånd med vissa arbetsuppgifter större än vid arméns förband.

De fyra grundtjänstgöringsomgångarna kan inpassas på följande sätt:

Omgång 1 rycker in omkring 1/7 och rycker ut omkring 10/3.

Omgång 2 rycker in omkring 7/1 och rycker ut omkring 10/9. De handräkningsvärnpliktiga kvarstår efter grundtjänstgöringens slut en tid motsvarande två krigsförbandsövningar för att biträda höstens krigsförband.

Omgång 3 rycker in omkring 16/10 och rycker ut omkring 15/6.

Omgång 4 rycker in omkring 15/4 samt rycker ut omkring 15/12.

De omgrupperade värnpliktiga som varit underbefälsuttagna eller tillhört kategori G kan inplaceras omedelbart i tjänstgöringsomgångar. Däremot kommer värnpliktiga kategori F som omgrupperats att liksom vid arméns mindredel få väntetider om ca åtta till nio veckor. Dessa värnpliktiga bör därför bibehållas viss tid bland de övriga värnpliktiga i kategori F för att där inhämta en större del av den allmänmilitära utbildningen och därefter infogas i lämplig omgång för handräkningsvärnpliktiga. Värnpliktiga som ryckt in omkring 4/6 och därefter omgrupperats kan få en väntetid om ca fyra veckor.

Det genomsnittliga uttaget av repetitions-

utbildningsskyldighet per omgång kommer att understiga en krigsförbandsövning.

Flottan

Flottans värnpliktiga är fördelade på fyra bemanningsgrupper (A–D), av vilka A och B är de största. Inom varje grupp förekommer värnpliktiga av olika kategorier. Nedan redovisas inryckningstiderna för värnpliktiga kategorierna underbefäl och F (samma tider) samt G.

Bemanningsgrupp A	omkring 15/9	resp. 1/11
Bemanningsgrupp B	» 7/1	» 20/2
Bemanningsgrupp C	» 15/4	» 1/6
Bemanningsgrupp D	» 1/6	» 15/9

En mindre omgång rycker dessutom in omkring 25/6. Det bör framhållas att tidpunkterna 15/9 och 1/6 är gemensamma för vissa bemanningsgrupper, varför inryckningstillfällena enligt ovan i praktiken är sex eller sju.

Flottans krigsförbandsövningar är i huvudsak förlagda till slutet av september och början av oktober. I dessa deltar såväl fartygs- som basförband. Från mitten av juli till mitten av september bedrivs grundläggande krigsförbandsutbildning med den del av grundutbildningskontingenten som främst avses för krigsplacering i land.

Såvitt UH erfarit finns möjligheter att under krigsförbandsövningar delvis tillgodose behoven av värnpliktiga för handräknings- och serviceuppgifter genom att utnyttja vissa fältdugliga tillhörande bemanningsgrupp C.

Tjänstgöringsomgångarna vid ett sådant system kan då inplaceras enligt följande:

Omgång 1 rycker in omkring 7/1 samt rycker ut omkring 7/9. De handräkningsvärnpliktiga kvarstår i direkt anslutning till grundtjänstgöringen en tid motsvarande två krigsförbandsövningar för bistånd åt höstens krigsförband.

Omgång 2 rycker in omkring 15/4 samt rycker ut omkring 15/12. Omgången biträder vid behov vid förekommande krigsförbandsövningar under november.

Omgång 3 rycker in omkring 26/6 samt

rycker ut omkring 10/3.

Omgång 4 rycker in omkring 15/9 samt rycker ut omkring 8/6. De handräkningsvärnpliktiga kvarstår en tid motsvarande en krigsförbandsövning. Därmed möjliggörs för omgång 2 att biträda vid förekommande krigsförbandsövningar under slutet av november.

Det hade varit önskvärt att omgång 3 ryckt in omkring 1/6. Detta är emellertid mindre lämpligt med hänsyn till att utbildningsskedet för omgång 2 inte avslutas förrän omkring 8/6. Dubbla omgångar under utbildning bör undvikas.

De värnpliktiga som ryckt in 20/2 och 1/11 och därefter omgrupperats får väntetider om åtta till nio veckor innan de kan ingå i närmaste tjänstgöringsomgång. Dessa värnpliktiga som antalsmässigt torde uppgå till sammanlagt 15 till 20 man bör med hänsyn härtill gå kvar i respektive grupp för att efter en till stor del genomförd allmänmilitär utbildning infogas i omgångssystemet. Detta innebär dock en nackdel vid tillämpning av systemet med fyra tjänstgöringsomgångar för de handräkningsvärnpliktiga. Däremot skulle, om flottans system med inryckningsomgångar vid sex tillfällen tillämpas även på de handräkningsvärnpliktiga, väntetiden för omgrupperade att bli inplacerade i lämplig tjänstgöringsomgång i huvudsak försvinna. Ett sådant system medför å andra sidan en viss ojämnhet i fråga om tillgång på värnpliktiga för stödfunktioner under vissa kortare tidsperioder.

Om ett system med sex inryckningstillfällen för handräkningsvärnpliktiga inom flottan kommer att tillämpas kan tjänstgöringsomgångarna i stort sett inplaceras enligt följande:

Omgång 1 rycker in omkring 7/1 och rycker ut omkring 7/9. De handräkningsvärnpliktiga kvarstår därefter en tid motsvarande två krigsförbandsövningar.

Omgång 2 rycker in 20/2 samt rycker ut omkring 7/11.

Omgång 3 rycker in omkring 10/4 och rycker ut omkring 15/12.

Omgång 4 rycker in omkring 1/6 samt rycker ut omkring 15/2.

Omgång 5 rycker in omkring 15/9 samt rycker ut omkring 20/5.

Omgång 6 rycker in omkring 1/11 samt rycker ut omkring 15/7. De handräkningsvärnpliktiga kvarstår en tid motsvarande en krigsförbandsövning.

Med hänsyn till att ett stort antal av flottans handräkningsvärnpliktiga under produktionsskedet kommer att tjänstgöra på platser där betydande svårigheter kan föreligga att genomföra den i kapitel 7 omnämnda kompletterande utbildningen – i alternativ C fyra timmar per vecka – bör den allmänmilitära utbildningen och befattningsutbildningen genomföras i så stor utsträckning som möjligt under början av grundtjänstgöringen. För flottans del synes därför alternativ D vara lämpligare än alternativ C. Vidare kan de handräkningsvärnpliktigas utbildning i 1. skedet komma att drivas längre i vissa övningsgrenar än bemanningsgruppernas som enligt nuvarande system efter ett första skede om sex och en halv vecka får kompletterande utbildning under ca 150 timmar vid sin fortsatta tjänstgöring. Det bör uppmärksammas att de handräkningsvärnpliktigas allmänmilitära utbildning enligt UH förslag inte heller i övrigt helt överensstämmer med övriga värnpliktigas.

Flygvapnet

Flygvapnets årliga grundutbildningskontingent är uppdelad på fyra ungefär lika stora omgångar vilka rycker in kvartalsvis enligt nedan:

<i>Omgång 1</i>	omkring	7/1
<i>Omgång 2</i>	»	1/4
<i>Omgång 3</i>	»	10/7
<i>Omgång 4</i>	»	1/10

Huvuddelen av de värnpliktiga i varje omgång fullgör för närvarande ca 360 dagars grundutbildning.

Genom att inryckningarna sker kvartalsvis samt att grundutbildningstiden är i stort sett lika lång för huvuddelen av de mera fältdugliga värnpliktiga uppkommer icke några mera betydande problem av de slag

som redovisats beträffande de till handräckningstjänst omgrupperade värnpliktiga vid övriga försvarsgrenar.

Flygvapnets krigsförbandsövningar och större flygvapenövningar genomförs i regel dels under hösten, varvid samma tider synes gälla som för övriga försvarsgrenar, dels under mars och april. De under hösten förekommande övningarna är mera omfattande än de under våren.

Flygvapnets behov av handräckningsvärnpliktiga för bistånd åt krigsförbanden är icke lika framträdande som vid exempelvis armén. Detta beror bl a på att viss krigsmateriel för dessa övningar tas/lånas från fredsförbanden, varigenom ett av dessas baskompanier delvis mister vissa av sina ordinarie arbetsuppgifter. Ifrågavarande kompaniers värnpliktiga kan därför i stället bidra med vissa arbetsuppgifter i anslutning till krigsförbandsövningarna.

Genom att ansluta tjänstgöringsomgångarna till flygvapnets ordinarie inryckningstider för huvuddelen av de värnpliktiga kan de omgrupperade omedelbart inplaceras i de handräckningsvärnpliktigas utbildningssystem.

Förläggs en till två krigsförbandsövningar för handräckningsvärnpliktiga i direkt anslutning till de tjänstgöringsomgångar som påbörjas 7/1 och 10/7 kan vid höstens krigsförbandsövning och flygvapenövningar under våren erforderligt antal handräckningsvärnpliktiga disponeras.

Flygvapnets tjänstgöringsomgångar av handräckningsvärnpliktiga kan inpassas enligt följande:

Omgång 1 rycker in omkring 7/1 och rycker ut omkring 10/9. Om så erfordras kvarstår de handräckningsvärnpliktiga en tid motsvarande två krigsförbandsövningar i direkt anslutning till grundtjänstgöringen för biträde åt höstens krigsförband.

Omgång 2 rycker in omkring 1/4 och rycker ut omkring 1/12.

Omgång 3 rycker in omkring 10/7 samt rycker ut omkring 10/3. Om så erfordras kvarstår de handräckningsvärnpliktiga en tid motsvarande två krigsförbandsövningar i direkt anslutning till grundtjänstgöringen för

att biträda vid vårens större övningar inom flygvapnet.

Omgång 4 rycker in omkring 1/10 och rycker ut omkring 10/6.

Bilaga 10: 1a Förslag till vissa ändringar av personalorganisationen vid försvarsstaben

Organisationsenhet	Arbetsuppgifter	Genomsnittlig tilldelning av vpl	Förslag		
			Vpl Tilldelning	Anställd personal	
				An-tal	Befattning
Operationsledning	Duplicering — budtjänst	1	—	1	Vaktmästare
Sambandscentral	Fjärrskriftsexpeditörer med jourtjänst	6 ¹	6 ¹	—	—
	Kryptobiträden med jourtjänst	6 ¹	6 ¹	—	—
<i>Sektion 1</i>					
Allmän avdelning	Duplicering — budtjänst	2	—	1	Vaktmästare
	Kartritning	1	—	1	Tekn biträde
Kommunikationsavdelning	Budtjänst — expeditjonsarbete	1	—	1 ²	Kontorsbiträde
Signaltjänstavdelning	Budtjänst — expeditjonsarbete	1	—	1 ²	»
<i>Sektion 2</i>					
Underrättelseavdelning	Arkivarbete	1	—	—	—
	Kart- och skissritning	1	—	3	—
	Budtjänst — pressklippning	2	—	1	Vaktmästare
Attachéavdelning	Budtjänst — expeditjonsarbete	1	—	1	Kontorsbiträde
Säkerhetsavdelning	Ordonnanser — bilförare	4	—	2	Vaktmästare
<i>Sektion 3</i>					
Personalavdelning	Budtjänst — expeditjonsarbete	1	—	1	»
Pressavdelning	Expeditjonsarbete, budtjänst	5	—	2	Tekn biträde
	Kvalificerade uppgifter i likhet med stabsmedlem	3	—	4	—
<i>Sektion 4</i>					
Expedition	Duplicering — budtjänst	1	—	1 ²	Vaktmästare
Personalvårdsbyrå	» »	1	—	1 ²	»
	Expeditjonsarbete, i huvudsak avlastning av handläggande personals arbetsuppgifter	3	—	4	—
<i>Kommandanturavdelning</i>					
Chefsexpedition	Budtjänst	3	—	2	Vaktmästare
	Duplicering m m	2	—		
Förvaltningsdetalj	Förrådsarbete	2	—	1	»
Kassa	Expeditjonsarbete	1	—	1 ²	Kontorsbiträde
Befästningsinspektion	Allmänt stabsarbete	2	—	4	—
Antal värnpliktiga och föreslagna utbytesbefattningar		31	—	18 ⁵	
Antal värnpliktiga som förutsätts kunna ersättas med äskade tjänster		8	—	—	
Antal värnpliktiga i övrigt		12 ¹	12 ¹	—	

Anm. Befattningarna kan fördelas på flera deltidstjänstgörande

¹ Utbildas för krigsbefattning

² Halvtidstjänstgöring

³ Personalen i skrivcentral (motsvarande) bör vara utbildad eller utbildas i enklare ritningsarbete

⁴ Behovet bör prövas i samband med årliga anslagsäskanden

⁵ Därav fem med halvtidstjänstgöring

Bilaga 10:1b Förslag till vissa ändringar av personalorganisatio- nen vid arméstaben

Organisationsenhet	Arbetsuppgifter	Genom- snittlig tilldelning av vpl	Förslag		
			Anställd personal		
			Antal	Befattning	
<i>Ast/Adm</i>	reprocentral	Duplicering, plockning m m	8	4	Vaktmästare
	budcentral	Ordonnanstjänst	4	3	Kontorsbud
<i>Sektion 1, exp</i>		Diverse uppgifter	1	1	Kontorsbud
	Ast/studavd	Ritning av diagram m m	1	1	Tekn biträde
	Ast/O detalj IV	Ritarb, byggnads- och mark- frågor	1	1	
	Ast/Utr detalj IV	Förrådsarbete, listor m m	1	1	
<i>Sektion 2, exp</i>		Div expuppgifter och betjäning av idrottsdetalj	3	2	Kontorsbud
	Ast/Taavd	Granskning, korrekturläsning av reglementen	1	1	
	Ast/Bilddetalj	Framställning av bilder m m	7	1	
	Ast/Filmdetalj	Filmtekniskt biträde	4	1	
	Ast/Utb (frivillig- detalj)	Ordonnanstjänst m m	1	—	—
	Ast/Kartdetalj	Förrådsarbete	3	1	
	Ast/Fotodetalj	Div laboratoriearbeten samt ordnanntjänst	4	1	
	Ast/Tryckeri	Tryckeriarbeten	2	1	
	Ast/Bibliotek	Bibl arbeten, ordnanntjänst	1	—	—
	Ast/Budgetavd	Utredningsarbete av ekonomisk natur	2	1	
<i>Sektion 3, exp</i>		Div expuppgifter	2	1	Kontorsbiträde
	Ast/Pavd (rekrytering)	Statistik o sammanställningar	2	1	
	Ast/Pressavd	Serviceuppgifter, kontakt med allmänheten, pressklipp, sam- mandrag m m	6	1	
	Ast/FN-avd	Div expuppgifter, godsbe- handling m m	4	3	Vaktmästare
		Handläggning av personal- ärenden	1	1	
<i>Truppslagsavd</i>					
	Exp: Reprocentral	Reproduktion, plockning, utsändning, skisser m m	7	4	Vaktmästare
	Expedition	Div expuppgifter	2	2	Kontorsbiträde
	Bok- och expens- förråd	Div förrådsarbete	1	1	Vaktmästare
	Trängavd exp	Div expuppgifter	2	1	Vaktmästare
<i>Ast/ADB</i>	Exp	Div expuppgifter, kopiering, ordnanntjänst, tp av hålkort m m	1	1	Vaktmästare
Antal värnpliktiga och föreslagna utbytesbefattningar			36	24	
Antal värnpliktiga som förutsätts kunna ersättas med äskade tjänster			34		
Antal värnpliktiga i övrigt			2		

Anm. Förslaget avser endast anställd personal. Befattningarna kan fördelas på flera deltidstjänstgörande.

¹ Behovet bör prövas i samband med årliga anslagsäskanden.

Bilaga 10:1c Förslag till vissa ändringar av personalorganisationen vid marinstaben

Organisationsenhet	Arbetsuppgifter	Genomsnittlig tilldelning av vpl	Förslag		
			Vpl Tilldelning	Anställd personal	Befattning
<i>Chiefexp</i>	Ordonnanstjänst	1	—	1	Kontorsbud
Reprograficentral	Reproduktion	2	—	2	Vaktmästare
Materieldetalj	Biträde m underhåll och transport av inventarier, paketering av försändelser m m	5	—	2	Vaktmästare
	Ordonnanstjänst	2	—	2	Kontorsbud
<i>Sektion 1</i>					
Sambandscentral	Kryptotjänst	4 ³	4 ³	—	—
Fotodetalj	Kopieringar	4	—	1	—
<i>Sektion 2</i>					
Bilddetalj	Framställning av bilder m m	3	—	1	—
Tryckeri	Offsettryck o kopiering av offsetplåtar	2	—	1	—
Filmdetalj	Filmtekniskt biträde o exparb	2	—	1	—
Pressavdelning	Granskning o klippning av in- o utländska tidningar, analysunderlag m m	3	—	1	—
<i>Sektion 3</i>					
Amiralitetsbyggnaden	Ordonnanstjänst m m	3	—	2	Vaktmästare
Flottans persavd					
Officersdetalj	Personalreg, distribution av handlingar m m	1	—	1	Kontorsbiträde
Underofficersdetalj	Personalregister	1	—	1	Kontorsbiträde
Underbefälsdetalj	Sökregister, utskrift av kommenteringslistor o personalhandlingar	2	—	1	Kontorsbiträde
Rekryteringsdetalj	Statistik, framställning o distr av rekryteringsmateriel m m	1	—	1	Kontorsbiträde
Flottans krigs- placavd					
Registerdetalj	Ordonnanstjänst m m	2	—	2	Vaktmästare
Datadetalj	Förberedning av kortmassor för körning, rutinkörning, tp av materiel	3	—	2	Maskinoperatör
<i>Sektion 4</i>					
Personaldetalj	Personalregistrering	1	—	1	Kontorsbiträde
Utrustningsdetalj	Utförande av stansunderlag, kontroll, tp av materiel	1	—	1	—
Krigsorgdetalj	Befälsregister o tabeller m m	1	—	1	Kontorsbiträde
KA truppregister					
Registerdetalj	Se datadetalj ovan	1	—	1	Maskinoperatör
	Bitr med expediering, div arb med sökreg m m	3	—	2	Kontorsbiträde
Antal värnpliktiga och föreslagna utbytesbefattningar		29 ³	—	22	
Antal värnpliktiga som förutsätts kunna ersättas med					
1* äskade tjänster		15 ³	—	—	
Antal värnpliktiga i övrigt		4 ²	4 ²	—	

Anm. Antalet tjänster kan fördelas på flera deltidstjänstgörande.

¹ Behovet bör prövas i samband med årliga anslagsäskanden.

² Utbildas för krigsbefattning.

³ Varav totalt 11 från KA.

Bilaga 10:1d Förslag till vissa ändringar av personal- organisationen vid flygstaben

Organisationsenhet	Arbetsuppgifter	Genom- snittlig tilldel- ning av vpl	Förslag		
			Vpl Tilldel- ning	Anställd personal	
				Antal	Befattning
<i>Centralexp</i>	Div expuppgifter	2	—	1	Kontorsbiträde
Skrivcentral	Maskinskrivningsarbete	1	—	—	—
Ordonnansexp	Ordonnansjänst m m	5	—	4	Kontorsbud
Expensförråd	Förrådsarbete m m	1	—	1	Vaktmästare
Duplicering	Reproduktion	3	—	2	Vaktmästare
Bokförråd	Bokförrådstjänst	1	—	1 ²	Vaktmästare
Bibliotek	Bibliotekstjänst	2	—	—	—
Vakt	Ordonnans- o handräcknings- tjänst	2	—	1	Vaktmästare
<i>Sektion 1</i>					
Sektionsexp	Div expuppgifter	1	—	—	—
Organisationsavd	Div expuppgifter o ritning av skisser m m	1	—	1	—
Signaltjänstavd	Flygfältsingenjörer	3 ³	3 ³	—	—
	Telefonister	9 ³	9 ³	—	—
	Telefonister, fjärrskrift	2 ³	2 ³	—	—
Underrättelseavd	Kryptobiträden	3 ³	3 ³	—	—
	Underrättelsetjänst	1 ³	1 ³	—	—
Trafikavd	Div expuppgifter	1	—	—	—
<i>Sektion 2</i>					
Sektionsexp	Div expuppgifter	1	—	—	—
Utbildningsavd	Div expuppgifter	1	—	—	—
Personalavd	Bitr provledare i samband med uttagning av anställd personal	3	—	1	—
	Div expuppgifter vid rekryte- ringsdetalj och personalregister	2	—	1	Kontorsbiträde
Pressavd	Pressklipp m m	1	—	1	—
<i>Planeringsavdelning</i>	Räknebiträden i samband med operationsanalys m m	2	—	1	—
<i>Systeminspektion</i>	Div expuppgifter	1	—	—	—
Antal värnpliktiga och föreslagna utbytesbefattningar		16	—	11 ⁴	
Antal värnpliktiga som förutsätts kunna ersättas med äskade tjänster		7	—	—	
Antal värnpliktiga i övrigt		26 ⁵	18 ³	—	

Anm. Antalet tjänster kan fördelas på flera deltidstjänstgörande.

Körcentral (15 vpl) ej medräknad här.

¹ Behovet bör prövas i samband med årliga anslagsäskanden.

² Halvtidstjänstgöring

³ Utbildas för krigsbefattning.

⁴ Därav en med halvtidstjänstgöring.

⁵ Varav 18 utbildas för krigsbefattning.

Bilaga 10:2 Förslag till vissa ändringar av personalorganisationen vid försvarsdepartementet samt vissa centrala ämbetsverk och skolor m m

Enligt av chefen för armén för varje budgetår, senast den 30 juni 1971, utfärdade bestämmelser för utnyttjande m m av värnpliktiga uttagna för utbildning i handräckningstjänst tilldelas bl a flertalet i stockholmsområdet belägna militära staber, ämbetsverk samt andra myndigheter och skolor sådana värnpliktiga för expeditionstjänst, budtjänst m m. UH har i det tidigare anförda behandlat frågan om handräckningsvärnpliktigas tjänstgöring m m vid de centrala staberna (jfr bilagor 10: 1a-d). I det följande upptas endast tilldelningen av värnpliktiga vid försvarsdepartementet, försvarets sjukvårdsstyrelse, fortifikationsförvaltningen, försvarshögskolan och militärhögskolan till närmare granskning.

Försvarsdepartementet tilldelas årligen åtta handräckningsvärnpliktiga ur armén samt två ur marinen. Av de värnpliktiga ur armén avses regelmässigt tre som bilförare. Övriga värnpliktiga tas huvudsakligen i anspråk för budtjänst, inpasseringskontroll och allmän expeditionstjänst. De värnpliktiga ur marinen är i regel placerade på departementets kommandoexpedition, där de biträder i rullföringsarbetet.

UH har i sitt i augusti 1971 framlagda betänkande angående de militära körcentralerna i stockholmsområdet bl a föreslagit att flertalet av de i området belägna militära körcentralerna, bland dem försvarsdepartementets, bör sammanföras till en gemensam körcentral och att bilförarna, av vilka fler-

talet utgörs av handräckningsvärnpliktiga, bör ersättas med civila bilförare. Antalet bilförare bör enligt UH förslag bestämmas sedan genom viss försöksverksamhet erfarenheter vunnits rörande transportvolymens storlek på längre sikt. Kungl Maj:t har genom beslut den 21 januari 1972 uppdragit åt FRI att på grundval av UH betänkande genomföra sådana försök och med ledning därav inkomma med förslag i ämnet. I avvaktan härpå bör de för försvarsdepartementet avsedda värnpliktiga bilförarna bibehållas.

Beträffande inpasseringskontrollen anför UH i kapitel 16 att handräckningsvärnpliktiga enligt UH mening inte bör tas i anspråk för bevakningsuppgifter i departement och centrala ämbetsverk. För sådana ändamål bör anställd personal anlitas. I den mån en del av bevakningen redan enligt träffade avtal överlåtits till bevakningsbolag bör detta överta bevakningen i dess helhet.

Återstående för budtjänst och expeditionsarbete avsedda handräckningsvärnpliktiga bör enligt UH mening utbytas mot kontorspersonal (vaktmästare och kontorsbiträden) till ett antal som överslagsvis kan beräknas till fyra. I antalet ingår inte de två kontorsbiträden vilka, enligt från departementet inhämtat uppgift, anställts för arbetsuppgifter i samband med förandet av försvarsväsendets rulla. Det bör vidare framhållas att departementet uppdragit åt FRI att granska viss del av expeditionstjänsten inom

departementet. Resultatet av denna granskning kan komma att föranleda jämkningar i det av UH här framlagda förslaget.

Till *försvarets sjukvårdsstyrelse* har FRI med skrivelse den 22 december 1970 överlämnat en promemoria angående av institutet gjorda organisationsundersökningar beträffande expeditionstjänsten vid sjukvårdsstyrelsen.

Enligt det i promemorian avgivna förslaget till personalorganisation i berörda hänseende bör handräckningsvärnpliktiga utgå ur organisationen. UH räknar ej heller med att handräckningsvärnpliktiga vidare ingår i sjukvårdsstyrelsens personalorganisation.

Fortifikationsförvaltningen tilldelas årligen ca fem handräckningsvärnpliktiga vilka främst avsetts för budskickning m m. Behovet av dessa värnpliktiga synes huvudsakligen ha föranletts av den lokalt sett stora spridningen av ämbetsverkets olika enheter. Eftersom ämbetsverkets enheter numera sammanförts till verkets nya ämbetsbyggnad, Lidingövägen 24, synes något behov av värnpliktiga för angivet ändamål enligt UH mening knappast föreligga. Frågan om ett bortfall av handräckningsvärnpliktiga till någon del bör kompenseras med anställd personal torde närmast böra prövas av FRI i samband med pågående översyn av fortifikations- och byggnadsförvaltningen inom försvaret.

Av skäl som anförts under 10.3.4 bör vid vissa av de för *krigsmakten gemensamma utbildningsanstalterna* handräckningsvärnpliktiga ersättas med anställd personal. För *försvarshögskolan* (FHS) föreslår UH sålunda att två vaktmästare och ett ritbiträde anställs i stället för handräckningsvärnpliktiga, vilkas antal under året varierar mellan fyra och sju. Vid *militärhögskolan* (MHS) som årligen tilldelas 18 handräckningsvärnpliktiga bör i stället för värnpliktiga för skolans reproduktionstjänst anställas fyra tjänstemän, av vilka två bör vara offsettryckare, samt för budtjänst och tjänst i telefonväxel en vaktmästare och en telefonist. För att flexibelt kunna biträda vid de olika utbildningslinjerna bör tre tjänster för vaktmästare eller kontorsbiträde inrättas. UH får i detta sam-

manhang erinra om att tillgodoseendet av skolans behov av fordonstransporter enligt UH förslag i förenämnda betänkande angående de militära körcentralerna i stockholmsområdet bör ombesörjas av den i betänkandet föreslagna gemensamma körcentralen.

Enligt UH mening bör handräckningsvärnpliktiga ej avses för de med kontorsfunktionen delvis sammanförda bevakningsuppgifterna vid MHS. I den mån bevakning under annan tid än tjänstetid anses erforderlig bör avtal träffas med bevakningsbolag om att detta övertar bevakningen i dess helhet.

Beträffande *intendenturförvaltningsskolan* (IntS) pågår undersökningar som bedrivs av krigsmaktens förvaltningsutbildningsutredning i syfte att sammanföra skolan med *tygförvaltningsskolan* (TygS) till en gemensam utbildningsanstalt som, om den kommer till stånd, kommer att bli placerad i Östersund, dock enligt uppgift inte tidigare än 1976. Av denna anledning tas skolornas behov av handräckningsvärnpliktiga inte här upp till särskild behandling. Behovet torde i stället så länge skolorna är kvar i stockholmsområdet på sätt som närmare utvecklas i det följande tillgodoses med värnpliktiga ur det kasernkompani som ingår i den enligt Kungl Maj:ts beslut den 18 april 1969 för förvaltningen av frösundaområdet inrättade övergångsorganisationen, benämnd Frösundadetachmentet och underställd chefen för TygS. Skolornas transportbehov enligt UH förslag i förenämnda betänkande bör ankomma på den gemensamma körcentralens filial i Frösunda.

Såsom framgår av det tidigare anförda (10.3.2) bör handräckningsvärnpliktiga enligt UH mening i princip icke tillåtas tjänstgöra vid centrala myndigheter inom försvaret. I stället bör i samband med de av myndigheterna årligen ingivna anslagsäskandena prövas om arbetskraftsförstärkning kan medges.

Vid *övriga i stockholmsområdet belägna militära ämbetsverk och utbildningsanstalter m m* bör därför handräckningsvärnpliktiga inte längre få vara placerade. De myndighe-

ter m m som här avses är försvarets materielverk (FMV), försvarets forskningsanstalt (FOA), försvarets radioanstalt (FRA), militärpsykologiska institutet, militärmedicinska undersökningscentralen, armémuseum, befästningsinspektionen, intendenturkårstaben, hemvärnsstaben, Stockholms musikavdelning, regionmusikskolan, försvarets brevskola, artilleri- och ingenjörofficersskolan (AIOS), samt vintertid artilleriskjutskolan (ArtSS) och luftvärnsskjutskolan (LvSS).

Såsom nyss nämnts finns f n för *frösundaområdets förvaltning* inrättad en övergångsorganisation, benämnd Frösundadetachmentet. Detta har tillkommit med anledning av planerade och delvis genomförda förändringar i fråga om lokaliseringen av militära förband och skolor m m i stockholmsområdet. Detachmentet omfattar därför en förhållandevis stor personalorganisation för området och vissa näraliggande myndigheters och skolors m fl administration m m. Bl a ingår i organisationen ett kasernkompani med högst 90 handräckningsvärnpliktiga, inberäknat bilförare. Dessa värnpliktiga avses enligt från detachmentet inhämtade uppgifter, förutom för TygS, f n även för IntS, arméns tekniska skolor (ATS), ArtSS, LvSS, läkarfackskolan, regionmusikskolan, Stockholms musikavdelning, FMV intendenturmaterieförvaltning (FMV: I) och FRA, oavsett att flera av dessa myndigheter m fl själva tilldelats handräckningsvärnpliktiga. Härutöver är ca 30 sådana värnpliktiga som tjänstgör vid värnpliktsverkets huvudkontor och östra värnpliktskontoret förlagda vid detachmentet (jfr 10.3.5.1).

Enligt UH mening bör intill dess att beslut meddelats om den slutliga organisationen av frösundaområdets förvaltning någon ändring inte göras beträffande användningen av de för verksamheten inom detachmentet avsedda handräckningsvärnpliktiga. Där emot bör inte såsom hittills varit fallet handräckningsvärnpliktiga avses för ovannämnda myndigheter m fl. UH räknar därför med att tills vidare bara ca 140 handräckningsvärnpliktiga med sex månaders produktionskede bör ingå i kasernkompaniets fasta tilldelning av sådana värnpliktiga. I avvak-

tan på att beslut fattas med anledning av UH förslag om att inrätta en gemensam körcentral inom stockholmsområdet med en filial i Frösunda bör inom ramen för det angivna antalet även värnpliktiga bilförare ingå i kasernkompaniet. Vad beträffar värnpliktsverkets huvudkontor räknar UH ej med att handräckningsvärnpliktiga framdeles skall vara placerade där (jfr 10.3.5.2).

Bilaga 10: 3a Förslag till vissa ändringar av personalorganisationen vid militärområdesstaber m m

Organisationsenhet	Arbetsuppgifter	Genomsnittlig tilldelning av vpl	Förslag		
			Vpl Tilldelning	Anställd personal Antal Befattning	
1. Militärområdesstaber					
<i>Milostab S</i>					
Repro- o budcentral	Kopiering, budtjänst	10	—	6	Vaktmästare
Sektionsexp	Allmänt exparbete	3	—		
Sambandscentral	Kryptobitråde	3 ¹	3 ¹		
	Fjärrskriftsexpeditor	3 ¹	3 ¹		
<i>Milostab Ö</i>					
Repro- o budcentral	Kopiering, budtjänst	7	—	6	Vaktmästare
Sektionsexp	Allmänt exparbete	10	—		
Sambandscentral	Kryptobitråde	4 ¹	4 ¹		
	Fjärrskriftsexpeditor	2 ¹	2 ¹		
<i>Milostab V</i>					
Repro- o budcentral	Kopiering, budtjänst	9	—	5	Vaktmästare
Sektionsexp	Allmänt exparbete	3	—		
Sambandscentral	Kryptobitråde	4 ¹	4 ¹		
	Fjärrskriftsexpeditor	2 ¹	2 ¹		
<i>Milostab B</i>					
Repro- o budcentral	Kopiering, budtjänst	5	—	4	Vaktmästare
Sektionsexp	Allmänt exparbete	5	—		
Sambandscentral	Kryptobitråde	3 ¹	3 ¹		
	Fjärrskriftsexpeditor	2 ¹	2 ¹		
<i>Milostab N N</i>					
Repro- o budcentral	Kopiering, budtjänst	4	—	5	Vaktmästare
Sektionsexp	Allmänt exparbete	8	—		
Sambandscentral	Kryptobitråde	3 ¹	3 ¹		
	Fjärrskriftsexpeditor	2 ¹	2 ¹		
<i>Milostab ÖN</i>					
Repro- o budcentral	Kopiering, budtjänst	12	—	6	Vaktmästare
Sektionsexp	Allmänt exparbete	4	—		
Sambandscentral	Kryptobitråde	4 ¹	4 ¹		
	Fjärrskriftsexpeditor	3 ¹	3 ¹		
2. Militärkommandostab Gotland					
Repro- o budcentral	Kopiering, budtjänst	3	—	2	Vaktmästare
Sektionsexp	Allmänt exparbete	2	—		
Sambandscentral	Kryptobitråde	2 ¹	2 ¹		
	Fjärrskriftsexpeditor	2 ¹	2 ¹		
3. Attackeskaderstab E1					
	Allmänt exparbete	3	—	2	Kontorsbiträde/ vaktmästare
Antal värnpliktiga och föreslagna utbytesbefattningar		88	—	36	
Antal värnpliktiga i övrigt		39 ¹	39 ¹	—	

¹ Utbildas för krigsbefattning

Bilaga 10:3b Förslag till vissa rationaliseringsåtgärder i försvarsområdesstaber

Nuläge

Arbetsuppgifter för hdrvpl m fl

Efter allmänna direktiv rita skisser, fylla i kartor, göra upp översikter o tabeller av hemlig o öppen natur

Post-, paket- och godshämtning

Budskickning

Förekommande serviceuppgifter

Biträde vid okvalificerat kontorsarbete

Inpasseringskontroll, information

Tjänstgöra (vikariera) som växeltelefonist

Tjänstgöra som fjärrskriftsexpeditorer (ej hdrvpl)

Tjänstgöra som biträde åt konsulent (f n bara fo 44, fo 66 och fo 63/65)

Expeditionsbiträde vid kompexp Fo 66/JS

Förslag

I resp fostabs skrivcentral bör ingå ritkunniga kontorsbiträden till vilka arbetet överförs

Utförs av ett kontorsbiträde/vaktmästare per fostab med förstärkning från körcentralen för posthämtning vid toppbelastning

Lämpliga tekniska anordningar, t ex porttelefon samt event TV-övervakning

Nycklar till personalen

Möjligheter att låta personal i telefonväxel svara för inpasseringskontroll bör beaktas

Om möjligt anslutning till garnisonsväxel. I annat fall maskinskrivningskunnig telefonist med avlösning från skrivcentral

Ersätts med kontorsbiträde

Fostabens skriv- och budcentral bör anlitas

Göromålen övertas av skrivcentralen

Bilaga 10:3c Förslag till vissa ändringar av personalorganisationen vid försvarsområdesstaber

Försvarsområde	Förslag			Anm
	Genomsnittlig tilldeln av vpl	Antal hdrvpl med sex månaders produktions skede	Anställd personal Antal Befattning	
Fo 11	2		1	Kontorsbiträde/vaktmästare
Fo 14	2		1	»
Fo 18/16	3		1	»
Fo 49	1		1	»
Fo 22	1		1	»
Fo 23	1		1	»
Fo 34	2		1	»
Fo 35	1		1	»
Fo 41	2		1	»
Fo 43	2		1	»
Fo 44 stabsexp med K1 garnisonsavd	4		2	»
Fo 47/48	2		1	kontorsbiträde
Fo 51	4		1	kontorsbiträde/vaktmästare
			1	»
Fo 52	1		1	kontorsbiträde
Fo 53	1		1	kontorsbiträde/vaktmästare
Fo 61	3		1	»
Fo 63/65 stabsexp	1		1	»
kommandantavd	1		1	kontorsbiträde
Fo 66-JS ¹ stabsexp	3	2	1	kontorsbiträde/vaktmästare
komplexp	4		1 ²	kontorsbiträde
Fo 67	2		1	kontorsbiträde/vaktmästare
Summa	45	2	20 ³ +4 ⁴	

Anm. Antalet tjänster kan fördelas på flera deltidstjänstgörande

¹ Jägarskolan (JS) redovisas tillsammans med Fo 66. Kompaniexpeditionerna ingår i JS

² Halvtidstjänstgöring

³ Kontorsbitäden/vaktmästare

⁴ Kontorsbiträden, av vilka ett med halvtidstjänstgöring

Bilaga 10:3d Förslag till vissa ändringar av personal-
organisationen vid örlogsbasstaber och bevaknings-
områdesstaber

Organisations- enhet	Tjänsteställe/ befattning	Genom- snittlig tilldeln av vpl	Förslag		
			Vpl Tilldel- ning	Anställd personal	
				Antal	Befattning
ÖrlB S stab	Budcentral	8	—	4	Vaktmästare
Ekipageavd	Beställningscentral	1	—	1	Kontorsbiträde
ÖrlB V stab	Budcentral	5	—	3	Vaktmästare
Ekipageavd	Beställningscentral	1	—	1	Kontorsbiträde
ÖrlB O stab	Budcentral	8	—	4	Vaktmästare
Bo Mö stab	Exp biträde	3	—	1	Kontorsbiträde
	Ekonomiman/ bilförare	2	—	1 ¹	Vaktmästare
	Sambandsuoff	1 ²	1 ²	—	—
	Stridslednings- biträde	4 ²	4 ²	—	—
Bo Lu stab	Expbiträde	1	—	1 ¹	Vaktmästare
	Expbiträde	1	—	1 ³	Kontorsbiträde
	Sambandsuoff	1 ²	1 ²	—	—
Antal värnpliktiga och föreslagna utbytesbefattningar		30	—	17 ⁴	
Antal värnpliktiga i övrigt		6 ²	6 ²	—	

Anm. Tjänsterna kan fördelas på flera deltidstjänstgörande

¹ Bör inneha körkort

² Utbildas för krigsbefattning

³ Halvtidstjänstgöring

⁴ Därav ett kontorsbiträde med halvtidstjänstgöring

Bilaga 10:4 Förslag till vissa ändringar av personalorganisationen vid arméns förband och skolor

1. Budcentraler och skrivcentraler

Förband	Budcentral (exkl föreståndaren) Förslag Antal hdrvpl med sex månaders produktions- skede	Skrivcentral		Anm
		Förslag Förstärkning med anställd personal Antal	Befattning	
1	2	3	4	5
<i>Milo S</i>				
I 11	6	1	Kontorsbiträde	
I 12	6	1	»	
P 2	6	1	»	
P 6	6	1	»	
P 7 Y	6	1 ¹	»	
P 7 R	4	1 ¹	»	
A 3	6	1	»	
A 6	6	1	»	Med ArtKAS
Lv 4	6	1 ¹	»	
Ing 2	6	1	»	
T 4	6	1	»	
Summa	64	11 ²		
<i>Milo V</i>				
I 15	6	1	»	
I 16	8	1	»	Med InfKAS
I 17	6	1	»	
P 4/K 3	12	2	»	Med PS
Lv 6	12	2 ³	»	Med RMS och LvKAS
S 2	6	1	»	Med FJS
T 2	6	1	»	Med US
Summa	56	9 ³		
<i>Milo Ö</i>				
I 1	6	1	»	Med SkyddS
I 4	6	1	»	
InfSS	4	—		
I 14	6	1	»	
P 1	6	1	»	Med PKAS
P 10	6	1	»	Med MotorS

1	2	3	4	5
A 1	6	1		Kontorsbiträde
Lv 3	6	1		»
Ing 1	8	1		» Med IngKAS och FältarbS
S 1	6	2 ³		» Med SignKAS och StabSbS
T 1	6	1		» Med TrängKAS
KS	—	1 ¹		» Nuv antal vaktmästare bibehålls
LvSS	5	—		» Fyra hdrvpl för sommarhalv- året
AUS	4	1		» Med FGS
Summa	75	13 ⁴		
<i>Milo B</i>				
I 2	6	1		»
I 3	6	1		»
I 13	6	1		»
A 9	6	1		»
ArtSS	6	—		» Fem hdrvpl för sommarhalv- året
Summa	30	4		
<i>Milo NN</i>				
I 5	6	1		»
I 21	6	1		»
A 4	8	1		» Två hdrvpl för ATS
Lv 5	6	1 ¹		»
T 3	6	1		»
Summa	32	5 ³		
<i>Milo ÖN</i>				
I 19/P 5/S 3	12	2		» Beträff JS se bil 10:3 c
I 20/K 4	6	2 ³		»
A 8	6	1		»
Lv 7	6	1 ¹		»
Ing 3	6	1 ¹		»
HkpS	2	—		
Summa	38	7 ²		
<i>MKG</i>				
P 18	6	1		»
A 7/Lv 2	6	1 ¹		»
Summa	12	2 ³		
Totalsumma	307	51 ⁵		

Anm. Antalet tjänster kan fördelas på deltidstjänstgörande

¹ Halvtidstjänstgöring

² Därav tre med halvtidstjänstgöring

³ Därav en med halvtidstjänstgöring

⁴ Därav två med halvtidstjänstgöring

⁵ Därav elva med halvtidstjänstgöring

Bilaga 10:5 Förslag till vissa ändringar av personal-
organisationen vid marinens förband och skolor

Organisations- enhet	Genomsnitt- lig tilldelning av vpl (ett års produktions- tid)	Förslag		
		Antal hdrvpl med sex månaders produktionskede	Anställd personal	
			Antal	Befattning
1	2	3	4	5
1. Budcentraler				
KÖS	5	10		
BÖS	4	8		
KSS	3	4		
SK	2	—	1	Vaktmästare
KA 1	4	6		
BK	3	—	1	»
KA 2	3	8		
GK/KA 3	2	4	1	»
GbK/KA 4	3	4	1	»
NK/KA 5	2	2	1	»
Summa	31	46	5	
2. Kompaniexpeditioner				
KÖS				
Bataljon af Trolle inkl batexp	6	—	3	Kontorsbiträde
Bataljon Sparre inkl batexp	12	—	6 ^{1, 2}	»
Bataljon Anckarstierna	2	—	1	»
KA 1	1	3	1 ⁴	»
KA 2	9	3	3 ²	»
KA 3	4	—	1	»
KA 4	18	3	3 ⁵	»
KA 5	6	3	1	»
Summa	58		19 ⁶	
3. Diverse expeditioner				
KSS, chefsexpedition	1	—	1 ⁴	Kontorsbiträde
BÖS				
Chefsexpedition	1	—	1 ⁴	»
Vapenofficersskola	1	—	1 ⁴	»
Teleskola	1	—	1 ⁴	»

1	2	3	4	5
KÖS				
Persuttagningsdetalj	3	—	2 ¹	Kontorsbiträde
Medicinsk undersökningsdetalj	2	—	1	»
1. helikopterdivisionen	3	—	1	»
2. helikopterdivisionen	3	—	1	»
Baskompani Vitså	1	—	1 ⁴	»
Baskompani Gålö	5	4	1 ⁴	»
Gullmarns örlogsdepå	1	2	—	
SK infanteriavdelning	1	—	—	
BK infanteriavdelning	1	—	—	
GK/KA 3 telefonväxel	3	—	1	»
Summa	27	6	12 ⁷	
4. Radiostationer				
Karlskrona radio	1	—	1 ⁴	»
Ruda radio	2	—	1	»
Älvsborgs radio	1	—	1 ⁴	»
Hårsfjärdens radio	3 ⁸	—	—	
Tingstäde radio	1	—	1 ⁴	»
Summa	8		4 ⁹	
Totalsumma	124	52	40 ¹⁰	

Anm. Antalet tjänster kan fördelas på deltidstjänstgörande

¹ Därav en med halvtidstjänstgöring

² Avses även för Rosenholm

³ Behov av expeditiionspersonal för kustartilleriets ytterförläggningar tillgodoses med omgrupperade handräckningsvärnpliktiga ur reservstyrkan

⁴ Halvtidstjänstgöring

⁵ Avses även för skolor

⁶ Därav två med halvtidstjänstgöring

⁷ Därav sju med halvtidstjänstgöring

⁸ Fjärrskriftsexpeditörer, värnpliktiga kategori F. Utbildas för krigsbefattning. Utbyts icke mot annan personal

⁹ Därav tre med halvtidstjänstgöring

¹⁰ Därav tolv med halvtidstjänstgöring

Bilaga 10:6 Förslag till vissa ändringar av personal- organisationen vid flygvapnets förband och skolor

1. Budcentral, kompani- och divisionsexpeditioner

Förband	Budcentral (exkl föreståndaren)		Baskomp, flyg- division, robot- division		Specialkompani		
	Genom- snittlig tilldeln av vpl (ett års produk- tionstid)	Förslag Antal hdrvpl med sex månaders produk- tionsskede	Genom- snittlig tilldeln av fält- dugliga vpl	Förslag A-vpl tilldel- ning	Genom- snittlig tilldeln av fält- dugliga vpl	Förslag	
						Anställd personal	
						Antal	Befattning
F 1	2	6	6	5	2	1 ¹	Kontorsbiträde
F 3	3	4	6	5	2	1 ¹	»
F 4	3	6	8	5	2	1 ¹	»
F 5	3	6	6	—	2	1 ¹	»
F 6	3	6	4	4	2	1 ¹	»
F 7	3	6	6	5	2	1 ¹	»
F 10	3	6	8	6	2	1 ¹	»
F 11	3	6	8	4	2	1 ¹	»
F 12	3	6	6	5	2	1 ¹	»
F 13	4	6	8	6	2	1 ¹	»
F 14	3	10 ²	—	—	2	—	—
F 15	3	6	6	5	2	1 ¹	Kontorsbiträde
F 16/F 20	3	6	6	4	2	1 ¹	»
F 17	4	6	8	5	2	1 ¹	»
F 18	3	10 ²	4	2	2	1 ¹	»
F 21	4	6	4	5	2	1 ¹	»
Summa	50	102	94	66	32	15 ¹	

Anm. Antalet tjänster kan fördelas på deltidstjänstgörande

¹ Halvtidstjänstgöring

² Därav fyra för bokförråd

2. Trafikledningsavdelning och skolor

Förband	Trafikledningsavdelning		Skolor		
	Genomsnittlig tilldelning av vpl (ett års produktions-tid)	Förslag	Genomsnittlig tilldelning av vpl (ett års produktions-tid)	Förslag	
		Antal hdrvpl med sex månaders produktionskedde		Antal	Befattning
F 1	1	2			
F 3	1	2			
F 4	1	2			
F 5	1	2	4	1	Kontorsbiträde
F 6	1	2			
F 7	1	2			
F 10	1	2			
F 11	1	2			
F 12	1	2			
F 13	1	2			
F 14	1	2	4	1	»
F 15	1	2			
F 16/F 20	5 ¹	8 ¹	2	1	»
F 17	1	2			
F 18	1	2	3	1	»
F 21	1	2			
Summa	20	38	13	4	

Anm. Antalet tjänster kan fördelas på deltidstjänstgörande

¹ Inklusive Svea kontroll

Sammanställning

Organisationsenhet	Genomsnittlig tilldelning av vpl	Förslag		
		A-vpl	Hdrvpl med sex månaders produktionskedde	Kontorsbiträden
		Antal	Antal	Antal
Budcentral	50		102	
Baskompani	94	66		
Flygdivision				
Robotdivision				
Specialkompani	32			15 ¹
Trafikledningsavdelning	20		38	
Skolor	13			4
Summa	209	66	140	19 ²

¹ Halvtidstjänstgöring

² Därav 15 med halvtidstjänstgöring

Bilaga 11:1

Sammanställning av organisationsenheter i garnisoner som har organiserat gemensam körcentral

Berörda organisationsenheter	Garnisonsort	Administrerande myndighet
I 2, fostab 52, Milostab B	Karlstad	I 2
I 14, fostab 49	Gävle	Fostab 49
I 20, K 4, KavKAS, fostab 61	Umeå	I 20
P 4, K 3, PS, Milostab V	Skövde	P 4
S 1, SignKAS, AUS, StabSbS, fostab 47/48	Uppsala	S 1
P 10, fostab 43, MotorS, Milostab Ö	Strängnäs	Milostab Ö

Bilaga 11:2

Exempel på instruktion för chef för körcentral

1. Körcentralen vid _ _ _ _ betjänar även _ _ _ _ (här anges andra förband, staber m m).

2. Chefen för körcentralen lyder direkt under _ _ _ _

3. Han för befälet över värnpliktiga som placerats till tjänstgöring i körcentralen samt fördelar deras arbete.

4. Han kvitterar anförtrodd materiel, ansvarar för denna och förvarar den i tilldelade utrymmen.

5. Han ansvarar för de anordningar för materiel- och byggnadsbrandskyddet, vilka finns placerade i fordon eller tilldelade garage. Anvisningar och föreskrifter för brandskydd skall finnas anslagna och vara inlärd av körcentralens personal.

6. Han ansvarar för ordningshållning samt städning i och utanför tilldelade garageutrymmen.

7. Chefen för körcentralen tar emot beställning på körningar, planerar och samordnar transporter med tanke på ekonomi och utnyttjande av fordonen, utfärdar körorder samt fördelar förare och fordon. Han håller sin närmaste chef (huvudmannen) underrättad om allt som kan vara av intresse för att bedöma körcentralens transportkapacitet. Det åligger honom att kontrollera fordonens trafiksäkerhet och förarens utrustning före beordrad körning.

8. Chefen för körcentralen är ansvarig för vård och underhåll av anförtrodd materiel. Arbetet fördelas på de värnpliktiga bilfö-

rarna och kontrolleras.

Fordonsöversikter (översiktstavla t ex), statistikuppgifter, uppgifter i kontrollbok för varje fordon underlättar uppföljning av vårdintervaller etc.

Publikationer (motsvarande) som anger hur materielvården skall bedrivas anskaffas av chefen för körcentralen.

9. Reparation av mindre omfattning (t ex byte av glödlampor, vindrutetorkare, huvlås, tändstift, fästklammer för kabel, ventilhattar, back- och ytterspeglar) sker vid körcentralen av de värnpliktiga förarna under körcentralschefens kontroll. Reparation av större omfattning beställs vid verkstad efter direktiv från huvudmannen.

10. Trafikskador rapporteras och utreds enligt Föreskrifter och anvisningar angående förfarandet i ersättningsmål (AFSE). Chefen för körcentral ansvarar för att trafikskada blir anmäld.

11. *Andra uppgifter för chef för körcentral:*

Huvudman kan ålägga chef för körcentral att i mån av tid biträda med följande administrativa arbetsuppgifter:

Uppföljning av vårdsystem 69

Besiktningssverksamhet

Förhyrningsärenden

Ärenden om lån av fordon till frivilliga försvarsorganisationer

Statistikuppgifter av ekonomisk natur (analyser) som berör fordonsparken.

Bilaga 11:3

Förslag till grundtilldelning av arbetsledare och handräckningsvårnpliktiga vid körcentraler vid armén och regionala staber

Förläggningssort Myndigheter	Antal		Anmärkning
	Arbetsledare	Bilförare (hdrvpl med sex månaders pro- duktions- skede)	
1	2	3	4
<i>Malmö</i>			
Lv 4	1	12	
Fo 11	1	4	
<i>Ystad Revinge</i>			
P 7	1+1	18	Personalen fördelas enligt C P 7 bestämmande
<i>Hässleholm</i>			
P 2	1	14	
T 4	1	14	
<i>Kristianstad</i>			
Milostab S med fostab 14	1	16	Ledningspersonalen kan reduceras om viss samordning av resurserna kan ske
P 6	1	14	
A 3	1	12	
<i>Halmstad</i>			
I 16	1+1	24	Med fo 31 och InfKAS
<i>Växjö</i>			
I 11	1	16	Med fo 16
<i>Kalmar</i>			
Fo 18/16	1	4	Se under I 11
<i>Eksjö</i>			
I 12	1	14	
Ing 2	1	12	
<i>Jönköping</i>			
A 6	1	14	Med ArtKAS
<i>Borås</i>			
I 15	1	14	
<i>Göteborg</i>			
Lv 6	1	16	Med LvKAS, RMS
<i>Uddevalla</i>			
I 17	1	14	
<i>Vänersborg</i>			
Fo 34	1	4	
<i>Skövde</i>			
P 4	1+1	30	Med K 3, PS, Milostab V
T 2	1	16	Med US
Fo 35	1	4	
<i>Karlsborg</i>			
S 2	1	16	Med FJS
<i>Linköping</i>			
I 4	1	14	Ledningspersonalen kan reduceras om viss samordning av resurserna kan ske
A 1	1	12	
T 1 med TrängKAS	1	16	
Fo 41	1	4	
<i>Borensberg</i>			
InfSS	1	24	
<i>Karlstad</i>			
I 2	1+1	28	Med fo 52, Milostab B
<i>Kristinehamn</i>			
A 9	1	12	
<i>Örebro</i>			
I 3	1	14	
Fo 51	1	4	
<i>Strängnäs</i>			
Milostab Ö	1+1	30	Med P 10, fo 43 samt MotorS

1	2	3	4
<i>Enköping</i>			
P 1	1	14	Med PKAS
<i>Kungsängen</i>			
I 1	1	16	Med Skydds
<i>Stockholmsområdet</i>			Särskilt betänkande har överlämnats av UH (Försvarsdepartementet. Stencilerat betänkande 1971:2) ¹
<i>Solna</i>			
KS	1	10	Civila bilförare och en montör ej medräknade här
<i>Södertälje</i>			
Ing 1	1+1	20	Med FältarbS, IngKAS
<i>Vällinge</i>			
HvSS	1	4	
<i>Norrtälje</i>			
Lv 3	1	12	
<i>Väddö</i>			
LvSS	1	6	Verksamhet bara under sommarhalvåret. Som chef för körcentral tjänstgör kommenderat underbefäl
<i>Uppsala</i>			
S 1	1+1	24	Med SignKAS, AUS, FGS, StabSbS, fo 47/48
<i>Falun</i>			
I 13	1	14	
Fo 53	1	4	
<i>Trängslet</i>			
ArtSS	1	7	Verksamhet bara under sommarhalvåret. Som chef för körcentral tjänstgör kommenderat underbefäl
<i>Gävle</i>			
I 14	1	18	Sammanslagning fr o m 1/4 1970
Fo 49			
<i>Sundsvall</i>			
Lv 5	1	12	
<i>Östersund</i>			
Milostab NN	1	16	Ledningspersonalen kan reduceras om viss samordning av resurserna kan ske
I 5	1	14	
A 4 med ATS	1	18	
Fo 22	1	4	
<i>Härnösand</i>			
Fo 23	1	4	
<i>Sollefteå</i>			
I 21	1	14	
T 3	1	14	
<i>Umeå</i>			
I 20	1+1	24	Med K 4, KavKAS, fo 61
<i>Luleå</i>			
Lv 7	1	12	
<i>Boden</i>			
Milostab ÖN	1	16	Ledningspersonalen bör kunna reduceras om viss samordning av resurserna kan ske
I 19 med P 5, S 3	1+1	26	
A 8	1	14	
Ing 3 med HkpS	1	32 ²	
Fo 63/65	1	4	
<i>Kalix</i>			
Fo 67	1	6	
<i>Kiruna</i>			
Fo 66	1	12	Med JS
<i>Visby</i>			
MKG-stab	1	8	Ledningspersonalen bör kunna reduceras om viss samordning av resurserna kan ske
P 18	1	14	
A 7/Lv 2	1	12	
Summa arbetsledare och hdrvpl	73	885	

¹ Avser körcentraler vid centrala staber och ämbetsverk samt för krigsmakten gemensamma utbildningsanstalter, myndigheter och institutioner m m ävensom staben för fo 44, K1 med Ss, TygS, AIOS, ArtSS, LvSS m fl.

² Därav 20 för brand- och räddningstjänst vid HkpS.

Bilaga 11:4

Förslag till grundtilldelning av arbetsledare och handräckningsvärnpliktiga vid örlogsbasernas körcentraler

Förläggningssort Myndigheter	Antal		Anmärkning
	Arbetsledare	Bilförare (hdrvpl med sex måna- ders produk- tionsskede)	
1	2	3	4
<i>Muskö</i> ÖrIB O	1+2	26	Med 1.hkpdiv, kompanierna Vitså och Gålö, BÖS
<i>Näsbypark</i> KSS	1	4	
<i>Karlskrona</i> ÖrIB S	1	16	Med KÖS
<i>Göteborg</i> ÖrIB V	1+1	20	Med 2. hkpdiv och ICV
Summa arbetsledare och hdrvpl	7	66	

Bilaga 11:5

Förslag till grundtilldelning av arbetsledare och handräckningsvärnpliktiga vid kustartilleriets körcentraler

Förläggningssort Myndigheter	Antal	
	Arbetsledare	Bilförare (hdrvpl med sex måna- ders produk- tionsskede)
1	2	3
<i>Vaxholm</i> Fo 46/SK—KA 1	1	20
<i>Karlskrona</i> Fo 15/BK—KA 2	1	20
<i>Fårösund</i> GK—KA 3	1	20
<i>Göteborg</i> Fo 32—31/Gbk—KA 4	1	20
<i>Härnösand</i> NK—KA 5	1	16
Summa arbetsledare och hdrvpl	5	96

Bilaga 11:6

Förslag till grundtilldelning av arbetsledare och handräckningsvårnpliktiga vid flygvapnets körcentraler

Förläggningssort Myndigheter	Antal		Anmärkning
	Arbetsledare	Bilförare (hdrvpl med sex måna- der produk- tionsskede)	
1	2	3	4
<i>Västerås</i>			
F 1	1+1	20+8	En arbetsledare och åtta hdrvpl för sektor O 5
<i>Malmslätt</i>			
F 3	1	14	Intill dess F 3 dras in
<i>Frösön</i>			
F 4	1	20	
<i>Ljungbyhed</i>			
F 5	1	14	
<i>Karlsborg</i>			
F 6	1	14	
<i>Sätenäs</i>			
F 7	1	20	
<i>Ängelholm</i>			
F 10	1+1	20+8	En arbetsledare och åtta hdrvpl för sektor S 1
<i>Nyköping</i>			
F 11	1	14	
<i>Kalmar</i>			
F 12	1	20	
<i>Norrköping</i>			
F 13	1	20	
<i>Halmstad</i>			
F 14	1	14	
<i>Söderhamn</i>			
F 15	1	14	
<i>Uppsala</i>			
F 16	1	24	Med F 20
<i>Kallinge</i>			
F 17	1	14	
<i>Tullinge</i>			
F 18	1	14	
<i>Luleå</i>			
F 21	2	40	
Summa arbetsledare och hdrvpl	19	312	

Bilaga 11:7

Förslag till grundtilldelning av arbetsledare och handräckningsvårnpliktiga vid sammanslagning av körcentraler för myndigheter belägna inom samma garnison

Förläggningssort Myndigheter ¹	Antal		Anmärkning
	Arbetsledare	Bilförare (hdrvpl med sex måna- ders produk- tionsskede)	
1	2	3	4
<i>Malmö</i>			
Lv 4, fo 11	1	16	
<i>Hässleholm</i>			
P 2, T 4	1+1	28	Med F 10 Hässleholms-del
<i>Kristianstad</i>			
Milostab S, P 6, A 3, fo 14	1+1	42	
<i>Eksjö</i>			
I 12, Ing 2	1	26	
<i>Skövde</i>			
Milostab V, P 4, K 3, T 2, PS, fo 35, US	1+1	48	Sammanslagning delvis klar, se bilaga 11:1
<i>Linköping</i>			
I 4, A 1, T 1, fo 41	1+1	44	
<i>Örebro</i>			
I 3, fo 51	1	18	
<i>Kungsängen</i>			
I 1	1	16	Med Skydds
<i>Stockholmsområdet</i>	*	*	Särskilt betänkande har avlämnats (se bilaga 11:3)
<i>Norrtälje/Väddö</i>			
Lv 3, LvSS	1+1	18	
<i>Falun</i>			
I 13, fo 53	1	18	
<i>Östersund</i>			
Milostab NN, I 5, A 4 med ATS, fo 22	1+1	50	
<i>Sollefteå</i>			
I 21, T 3	1+1	28	
<i>Boden</i>			
Milostab ÖN, I 19 med P 5 och S 3, A 8, Ing 3 med HkpS, fo 63/65	1+2	68	
<i>Visby</i>			
MKG-stab, P 18, A 7/Lv 2	<u>1+1</u>	<u>32</u>	
Summa arbetsledare och hdrvpl	24	452	

¹ Beträffande bemanning med personal för körcentraler vid truppförband, försvarsområden och skolor, som icke är upptagna i denna bilaga, se bilaga 11: 1.

Bilaga 11:8

Förslag till sammanslagning av körcentraler i garnisoner som utgör förläggningssorter för arméförband (försvarsområdesstab) och organisationsenheter ur annan försvarsgren

Berörda organisationsenheter	Garnisonsort	Anmärkning
I 16, F 14 Lv 7, F 21 S 2, FJS, F 6 Fostab 18/16, F 12	Halmstad Luleå Karlsborg Kalmar	För fostab 18/16 endast Kalmar- delen
Fostab 23, NK	Härnösand	

Bilaga 11:9

Utnyttjande av samhällets etablerade serviceorgan för avtal om transporter, köp av tjänster samt allmänna tjänster enligt frakt- och posttaxor

Krigsmaktens organisationsenheter är i regel lokaliserade till tätorter, där daglig service utförs av kommunala och statliga organ men även enskilda företag. Även om krigsmakten i vissa fall efter avtal mot ersättning kan utnyttja det allmännas och enskilda företags fasta och mobila hjälpmedel och sålunda slipper att själv göra investeringar för ändamålet har dessa möjligheter inte utnyttjats i önskvärd omfattning. Viss transportverksamhet måste självfallet utföras inom enheten och resurser härför finnas disponibla. I övrigt bör dock – om inte sekretesskäl föreligger – avtal av ovannämnda art eftersträvas.

Specialhjälpmedel som anskaffas för vissa ändamål vid krigsmaktens organisationsenheter tas i bruk i så begränsad omfattning att investeringskostnaden ibland kan te sig onödig. Detta kan t ex vara fallet i fråga om utnyttjande av krigsmaktens egna ambulanser, soptransportfordon, vägreddskap och vissa maskiner av olika typer samt i förekommande fall brandfordon.

UH inhämtade i början av sitt utredningsarbete att flertalet flygflottiljer träffat avtal med entreprenör om sophämtning. Sedan dess har enligt inhämtade uppgifter ett stort antal myndigheter inom övriga försvarsgrenar slutit sådana avtal med kommunal myndighet eller enskild entreprenör.

Med anledning av gotlandsförsöken har avtal om sophämtning träffats med Visby stad.

Används värnpliktiga för betjäning av sådana hjälpmedel måste man räkna med en betydande årskostnad även för de värnpliktiga. Avtal och köp av tjänster bör totalt sett kunna bli väsentligt billigare än om varje organisationsenhet för sig tilldelas resurser och i egen regi driver transportverksamhet av ifrågavarande slag. Det har inte varit möjligt för UH att genom miljöstudier vid varje förläggningssort ange om det

finns förutsättningar att etablera ett sådant samarbete med kommuner eller enskilda företag. I det följande erinras därför enbart om de resurser i samhället som vid ett ianspråktagande i större omfattning i framtiden kan få inverkan på körcentrals dimensionering beträffande personal, materiel m m.

Sålunda bör för sjuktransporter i ambulans avtal träffas med landsting, taxibolag eller andra privata företag. För räddningstjänst vid flygvapnet samt för sjukvårdsberedskap vid skjutningar med skarp ammunition och vid särskilt riskfyllda övningar bör dock militära sjuktransportfordon finnas omedelbart tillgängliga.

För personal-, styckegods- och materieltransporter bör avtal träffas med taxistationer, firmor för biluthyrning eller biltransporter i fjärrtrafik, expressbyråer och bud-sändningsbyråer, åkerier och lastbilscentraler. Förekommande möjligheter att ansluta sig till SJ avtal med privata åkerier om hemtransport av gods bör också prövas.

För transporter av avfall (sopor) bör avtal träffas med kommun, industrirenhållningsfirmor eller renhållningsbolag. UH vill i detta sammanhang erinra om kommuns skyldighet i fråga om bortforsling av orenligheter och avfall från hushåll m m enligt 4 § kommunala renhållningslagen den 17 december 1970 och om den befogenhet kommun enligt samma lagrum har att meddela erforderliga föreskrifter om bortforsling av annan orenlighet och annat avfall.

För fordonsservice och underhåll av fordon under perioder med särskilt hög belastning på de militära serviceorganen bör avtal ingås med bensinstationer med tillgång till tvätt- och smörjhallar. Liknande avtal bör kunna träffas med statliga myndigheter för att vid hög egen belastning kunna utnyttja dessas garage med förekommande servicemöjligheter m m, t ex statens vägverk.

Bilaga 12:1

Förteckning över normerade utbildningsanordningar samt förslag till underlag för beräkning av arbetskraftsbehov för dukningstjänst inom armén

Underlaget upptar erforderlig arbetstid i minuter per plutonstimme för dukning, drift och transport av övningsmateriel mellan förråd (målbod) och övningsplats. Regelmässig städning och underhåll som förutsatts bli ombesörjd av dukningsstyrka har beräknats särskilt och i timmar per år.

Beräkningsunderlaget omfattar ej yttre renhållning, storstädning, målmatertillverkning samt sådana underhållsåtgärder jämte teknisk övervakning som åvilar förvaltningsavdelning. Detsamma gäller säkerhetstjänst på skjutfält m m.

Gäller för normerade utbildningsanordningar enligt Ast/Ut/skrivelser 16 och 17.12.1963 nr 602

Slag av utbildningsanordningar vid respektive truppslag

Litt	Nr	Benämning	Erforderlig arbetstid för										Anmärkning
			Inf	Ptrp	Art	Lv	Ing	Sign	Tr	Minuter per plutonstimme	Regelmässig städning	Dukning m m enligt ovan	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
<i>A. Inomhusanordningar</i>													
A	—	Allmän lektionssal									(100) ¹		En lektionssal per utbildningskompani
B	1	Taktiksal	×	×	×	×	×	×	×	1	100	—	
	2	Filmsal	×	×	×	×	×	×	×	35	160	—	
	3	Fältarbetsal	×	×	×	×	×	×	×	20	110	—	
	4	Motorsal (hjulfordon)	×	×	×	×	×	×	×	45	110	—	
	5a	Telegrafsal	×	×	×	×	×	×	×	15	(105) ¹	—	
	5b	Sjukvårdssal	×	×	×	×	×	×	×	1	50	—	
	6	Eldledningssal för granatkastare	×	×	×	×	×	×	×	1	70	—	
	7	Signalnsal för stridsvagn	×	×	×	×	×	×	×	10	100	—	
	8	Signalnsal för pansarbandvagn	×	×	×	×	×	×	×	10	125	—	
	9	Vapen- och eldledningssal för stridsfordon	×	×	×	×	×	×	×	1	85	—	
	10	Batteriplatssal								1	(60) ¹	—	
	11	Motorsal för stridsvagn (motsvarande)	×							1	(60) ¹	—	
	12	Eldledningssal			×					20	90	—	
	13	Stereoövningsal			×					20	140	—	
	14	Stationsrum för spaningsradar				×				1	40	—	
	15	Indikatorsal				×				1	165	—	
	16	Strids- och eldledningssal				×				1	(25) ¹	—	
	17	Manöverrum				×				1	(50) ¹	—	
	18	Manöverrum				×				1	60	—	
	19	Manöverrum				×				1	50	—	
	20	Manöverrum				×				1	(10) ¹	—	
	21	Manöverrum				×				1	(10) ¹	—	
	22	Servicebalk och torn				×				1	(10) ¹	—	48

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
G	6	Kokhus									1		8	
	7	Anordning för ABC- och sjukvårds- utbildning	×	×	×	×	×	×	×	×	75			
	8	Bana för körning i terräng med motorcykel	×	×	×	×	×	×	×	×	1		8	
	9	Bana för körning i terräng med standardbil, terrängbil och hjultraktor	×	×	×	×	×	×	×	×	1		40	
	10	Idrottsplats	×	×	×	×	×	×	×	×	20			
	11	Simanläggning (badplats)	×	×	×	×	×	×	×	×	10		8	
	12	Hinderbana	×	×	×	×	×	×	×	×	10			
	13	Terräng-(skid-)löpningsbana	×	×	×	×	×	×	×	×	1		15	
	14	Anordning för orienteringsutbildning, idrottsmärkesprov (uthållighetsprov)	×	×	×	×	×	×	×	×	1		15	
	15	Linjebyggnadsbana, lätt kabel	×	×	×	×	×	×	×	×	1			
	16a	Bana för enskild eldexercis och eldexercis i förband ⁶	×	×	×	×	×	×	×	×	70			
	16b	Bana för enskild eldexercis och eldexercis i förband ⁸	×	×	×	×	×	×	×	×	35			
	17	Stråk för bogserade stridsfordonsmål, skarp ammunition	×	×	×	×	×	×	×	×	—			Ingår som mål- anordning i G16
	18	Handgranatsbana, skarpa hand- granater	×	×	×	×	×	×	×	×	1		8	
H	19	Sprängplats	×	×	×	×	×	×	×	×	1			
	1	Filmskjutbana	×	×	×	×	×	×	×	×	65	85		
	2	Motståndsområde (-näste) för ut- bildning i strid, lös ammunition	×	×	×	×	×	×	×	×	1		45	Inkl H 5
	3	Fältarbetsövningssplats med bro- slagningsplats för krigsbro 4	×	×	×	×	×	×	×	9	1		20	Inkl L 3
	4	Anordning för befästningsarbeten	×	×	×	×	×	×	×	×	1		40	Jfr H 2
	5a	Motståndsområde (-näste) för ut- bildning i strid, skarp ammunition ⁶	×	×	×	×	×	×	×	×	70			
	5b	Motståndsområde (-näste) för ut- bildning i strid, skarp ammunition ⁸	×	×	×	×	×	×	×	×	35			»
I	6	Rälsmålbana	×	×	×	×	×	×	×	×	85			
	1	Korthållsbana, stridsfordon	×	×	×	×	×	×	×	×	10			
	2	Skjuthall, »	×	×	×	×	×	×	×	×	10			
	3	Eldstridsbana, »	×	×	×	×	×	×	×	×	15		95	
	4	Körgård, »	×	×	×	×	×	×	×	×	1			
	5	Målbogospel, fasta	×	×	×	×	×	×	×	×	130			
	7	Övningsvärn, värnkanoner ⁸	×	×	×	×	×	×	×	×	—		40	Inkl J 10
J	1	Pjäsgårdsbana	×	×	×	×	×	×	×	×	1			
	2a	Batteriplats med permanenta anordningar för strid	×	×	×	×	×	×	×	×	1		25	På övnings- fältet På skjutfältet
	2b	Batteriplats med permanenta anordningar för strid	×	×	×	×	×	×	×	×	75			

Bilaga 12:2

Beräknat antal plutonstimmar respektive arbetstimmar per år och utbildningsanordning för grundutbildning av värplikliga vid normalförband tillhörande olika trupper inom armén

Litt	Nr	Antal plutonstimmar per år för respektive trupper normalförband i förhållande till nedan angiven utbildningsstyrka							Antal arbetstimmar per år för dukning, drift och transport av övningsmateriel som åvilar dukningspersonal (= antal plutonstimmar per år × arbetstid per plutonstimme enligt bilaga 12:1)							Anmärkning	
		Inf (1 100)	Ptrp (700)	Art (600)	Lv (500)	Ing (900)	Sign (600)	Träng (700)	Inf	Ptrp	Art	Lv	Ing	Sign	Träng		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	
A	1	540	345	250	250	230	250	—	1	1	1	1	1	1	1	1	
B	2	450	250	225	225	270	225	250	180	115	83	83	77	83	83	83	Jfr bilaga 12:3
	3	700	400	350	350	—	200	250	263	146	131	131	158	131	146	146	
	4	280	325	250	250	580	250	350	525	300	263	263	—	150	263	263	
	5a	350	275	400	500 ^a	380	—	380	70	81	63	63	145	63	88	88	
	5b	400	300	450	550	550	—	400	—	—	—	—	—	—	—	—	
	6	750	450	200	200	235	200	—	125	75	33	33	39	33	—	—	
	7	400	350	—	—	—	—	—	67	58	—	—	—	—	—	—	
	8	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	9	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	10	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	11	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	12	—	—	250	—	—	—	—	—	—	83	—	—	—	—	—	
	13	—	—	400	—	—	—	—	—	—	133	—	—	—	—	—	
	14	—	—	—	400	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	15	—	—	—	450	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	16	—	—	—	400 ^a	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	17	—	—	—	400 ^a	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	18	—	—	—	200	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	19	—	—	—	200	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	20	—	—	—	×	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	21	—	—	—	×	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	22	—	—	—	×	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	23	—	—	—	—	445	—	—	—	—	—	—	185	—	—	—	
	24}	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	25}	—	—	—	—	465	—	—	—	—	—	—	116	—	—	—	
	26}	—	—	—	—	250	—	—	—	—	—	—	63	—	—	—	
	27}	—	—	—	—	505	—	—	—	—	—	—	126	—	—	—	
	28	—	—	—	—	—	1000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	

Vid Lv 3 och Lv 6

Bilaga 12:3

Exempel på beräkning av utnyttjandefrekvens och arbetskraftsbehov för utbildningsanordning

Benämning: Taktiksal

Beteckning: B 1

Truppslag: Samtliga (Exemplet avser I 1)

Dimensionering: Pluton

Utnyttjas för: 1 Film

ca 20 % av tiden

2 Proki-, diabilder (motsvarande)

ca 40 % av tiden

3 Övrigt

ca 40 % av tiden

Utnyttjandefrekvens:

Medeltal plutonstimmar per vecka

12

Medeltal utbildningsveckor per år

45

Summa plutonstimmar per år

540

Arbetstid i minuter per plutonstimme:

Dukning, drift och underhåll

20

Transporter

—

Summa arbetstid i minuter per plutonstimme (se bil 12: 1, kol 11)

20

Arbetstid i timmar per år:

Dukning m m (540 plutonstimmar × 20 minuter) (se bil 12:2, kol 10)

180

Regelmässig städning (se bil 12:1, kol 12)

100

Summa arbetstimmar per år för ovanstående utbildningsanordning:

280

Detaljbetäkning av arbetstid

(Enligt ovannämnda procentuella fördelning av utnyttjandetiden)

Arbetsuppgifter	Fördelning av tid			Summa tids- åtgång i minuter per vecka	Arbetsuppgifterna fördelas på	
	Plutonstimme per vecka	Minuter per pluton- stimme			trupp	handräcknings- värnpliktiga
Dukning	film	2,4	15	36		×
	proki	4,8	15	72		×
	övrigt	4,8	—	—	×	
Drift	film	2,4	45	108		×
	proki	4,8	—	—	×	
	övrigt	4,8	—	—	×	
Underhåll	film	} 12	2	24		
	proki					
	övrigt					×
Totalt	—	—	—	240		240

Bilaga 12:4

Exempel på beräkning av utnyttjandefrekvens och arbetskraftsbehov för utbildningsanordning

Benämning: Bana för enskild eldexercis och eldexercis i förband   Beteckning: G 16 a

Truppslag: Inf, ptr och ing . (Exemplet avser I 1)

Dimensionering: Pluton

Utnyttjas för: 1 Fjärrstyrda mål   ca 50 % av tiden
 2 Fjärrstyrda och bogserade mål   ca 30 % av tiden
 3 Samtliga måltyper   ca 20 % av tiden

Utnyttjandefrekvens:

Medeltal plutonstimmar per vecka   35
 Medeltal utbildningsveckor per år   40

Summa plutonstimmar per år (se bil 12:2, kol 3)   1 400

Arbetstid i minuter per plutonstimme:

Dukning, drift och underhåll¹   55
 Transporter förråd (målbod) – målplats²   15

Summa arbetstid i minuter per plutonstimme (se bil 12:1, kol 11)   70

Summa arbetstimmar per år för ovanstående utbildningsanordning (se bil 12:2, kol 10)   1 633

Detaljberäkning av arbetstid

(Enligt ovanstående procentuella fördelning av utnyttjandetiden)

Arbetsuppgifter	Fördelning av tid		Summa tids- åtgång i minuter per vecka	Arbetsuppgifterna fördelas på	
	Plutonstimme per vecka	Minuter per plutonstimme		trupp	hdrvpl
Dukning, måltyp	1	17,5	20		×
	2	10,5	30		×
	3	7,0	30		×
Drift måltyp	1	17,5	—	×	
	2	10,5	60		×
	3	7,0	35		×
Underhåll ³ måltyp	1	17,5	4		×
	2	17,5	6		×
	3				
Totalt		35	—	1 925	—

¹ 1 925 minuter per vecka dividerat med 35 timmar per vecka = 55 minuter per plutonstimme.

² Tid för transporter, inklusive lastning och lossning vid förråd/målbod, har beräknats sålunda: Medelavstånd förråd/målbod – målplats = 10 km, lastning/lossning = 90 minuter per dagspass om 8 plutonstimmar samt körtid till och från målplats = 30 minuter per dagspass om 8 plutonstimmar.

Arbetstid i minuter per plutonstimme = $\left(\frac{90 + 30}{8}\right) = 15$.

³ I arbetsuppgifterna ingår ej sådana underhållsåtgärder jämte teknisk övervakning som åvilar förvaltningsavdelning (motsvarande). Detsamma gäller yttre renhållning.

Bilaga 12:5

Beräknat antal plutonstimmar och arbetstimmar per år och utbildningsanordning för kadett- och aspirantskolor inom armén, vilka i administrativt hänseende är anslutna till fredsförband

Litt	Nr	Antal utbildningsanordning aspirantskolorna med hänsyn till nedan angivna elevantal enligt norm																	Antal arbetstimmar per år för kadett- och aspirantskolorna med hänsyn till vilket skola är ansluten				Antal arbetstimmar per år som tillkommer för dukningsenheten vid förband till vilket skola är ansluten								
		Inf- KAS ansluten till	Kav- KAS ansluten till	PKAS ansluten till P 1.	Art- KAS ansluten till	Lv- KAS ansluten till	Ing- KAS ansluten till	Sign- KAS ansluten till	Träng- KAS ansluten till	Aing- KS ansluten till	I 16 med Inf- KAS	K 4 med Kav- KAS	P 1 med PKAS	A 6 med Art- KAS	Lv 6 med Lv- KAS	Ing 1 med Ing- KAS	S 1 med Sign- KAS	T 1 med Träng- KAS	Tygs med Aing- KS												
	1	900	400	800	600	600	600	435	400	600	200	160	90	135	90	90	160	210	90	160	275	275	135	340	275	90	160	220	210	90	145
	2	160	40	150	80	80	40	40	40	80	40	375	210	340	275	210	220	100	100	220	50	50	100	100	50	25	25	25	25	50	25
	3	300	70	250	70	70	20	45	45	70	25	120	25	85	25	—	—	85	15	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15	10	
	4	80	50	75	40	40	20	20	40	40	40	20	15	20	10	5	—	20	10	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	
	5b	250	80	100	160	160	160	160	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	6	100	50	80	90	90	45	45	45	—	10	10	5	10	10	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	—	—	5	
	8	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	9	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	10	—	—	120	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	11	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	13	—	—	—	—	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	14	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	15	—	—	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	16	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	17	—	—	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	18	—	—	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	19	—	—	—	—	—	200	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	23	—	—	—	—	—	75	70	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	24-25	—	—	—	—	—	—	70	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	26	—	—	—	—	—	—	70	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	28	—	—	—	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	29-30	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	33	—	—	—	—	—	—	—	40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	34	—	—	—	—	—	—	—	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	35	—	—	—	—	—	—	—	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	36	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	37	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	

Bilaga 12:6

Beräknat antal plutons- respektive arbetstimmar per år och utbildningsanordning för genomförande av utbildningen under krigsförbandsövning inom armén.

Best Reputb Infbrig (Nbrig) enligt Ast/Utb skrivelse 28.4.1967 nr 2231.

Underlaget gäller för krigsförbandsövningsomgång om ca 1 200—1 600 man (genomsnittligt 1 400 man), d vs 40 plutoner.

Underlaget gäller endast under förutsättning att övningen lokaliserats så att de nedan upptagna anordningarna kan disponeras vid fredsförbandet.

Krigsförbandsövning

(en omgång)

Litt	Nr	Antal plutonstimmar per skede					Antal arbetstimmar per skede, under vilka handräckningsvärnpliktiga tas i anspråk					Anm
		Vec-ka B 1	Vec-ka B 2	Vec-ka F 1	Vec-ka F 2	S:a tim per omg	Vec-ka B 1	Vec-ka B 2	Vec-ka F 1	Vec-ka F 2	S:a tim per omg	
A	—	—	—	—	—	0	1	1	1	1	—	
B	1	16	16	—	—	32	6	6	—	—	12	
	2	16	16	—	—	32	10	10	—	—	20	
	3	16	8	—	—	24	6	3	—	—	9	
	4	8	4	—	—	12	2	1	—	—	3	
	5a	8	16	16	4	44	2	4	4	1	11	
	5b	8	16	16	4	44	2	4	4	1	11	
	6	4	8	20	20	52	1	2	5	5	13	
C	7	16	12	—	—	28	8	6	—	—	14	
	1a	12	8	4	4	28	6	2	1	1	10	
D	2	—	8	8	16	32	—	2	2	4	8	
G	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25	
	1a	8	16	50	30	104	5	10	30	20	65	
	2	8	8	16	8	40	1	1	2	1	5	
	3	—	—	8	8	16	—	—	2	2	4	
	7	4	8	20	20	52	4	8	20	20	52	
	16a	4	8	32	32	76	5	10	40	40	95	G 17 ingår som målanordning
H	2	4	8	40	32	84	1	2	×	×	3	
	3	4	4	24	—	32	×	×	×	×	—	L 3 ingår som utbildningsanordning
	5a	4	8	40	32	84	5	10	50	35	100	
	6	4	8	28	20	60	5	10	35	30	80	
S:a tim		144	180	322	230	876	69	91	195	160	540	
Tillägg för oförutsedda arbetsuppgifter ca 20 %											110	
Summa arbetstimmar per omgång											650 ¹	

Exempel

Ett krigsförband om ca 1 400 man inkallas.

Erforderligt arbetskraftsbehov för dukningstjänst är beräknat sålunda:

Under vecka B:1–2 erfordras ca 200 timmar. Detta timantal är inräknat i normalarbetskraftsbehovet.

Under vecka F:1–2 erfordras ca 430 timmar, vilket uttas under sju övningsdagar = 62 timmar per dag = 8,4 man. Detta motsvarar ca 0,6 % av den inkallade krigsförbandsstyrkan.

¹ Arbetet förutsätts bli utfört av värnpliktiga under repetitionsutbildning.

Bilaga 12:7

Beräknat antal plutons- respektive arbetstimmar per år och utbildningsanordning för genomförande av särskild övning med förband utom stormkanonkompani.

Jfr Best Reputb Infbrig (Nbrig) enligt Ast/Utb skrivelse 28.4.1967 nr 2231 (Exempel mom 71; 1. övningsveckan utbildning, 2. övningsveckan fältövning)

Särskild övning (en omgång)

Utbanordn enligt norm		Beräknat antal plutonstimmar per omgång	Arbets tid för dukningstjänst i timmar per omgång	Anmärkning
Litt	Nr			
B	1	20	10	Inkl 2. övningsveckans behov
	2	8	5	
	5a	8	} 5	
	5b	8		
	7	8	5	
C	1a	4	5	
	2	16	5	
D	—	—	25	
G	7	4	5	
H	2	8	5	
S:a tim		84	70	
Tillägg för oförutsett ca 20 %			15	
S:a arbetstim per omgång			85 ¹	

¹ Normalt genomförs årligen vid flertalet av förbanden två särskilda övningar, vilket gör ca 170 timmar som inräknas i normalarbetskraftsbehovet (jfr bilaga 12:8 kolumn 5).

Sammanställning av arbetskraftsbehov för dukningstjänst m m inom armén

Beräknat arbetskraftsbehov för dukningstjänst m m vid förband (skola) med hänsyn till utbildningsverksamhetens omfattning: Grund- och befälsutbildning, 2 omgångar särskilda övningar samt krigsförbandens befälsutbildning, veckorna B 1 och B 2 (3 omgångar). Se även underbilaga 1.

Förband/ skola	Utbildningsstyrka under grundutbildning	Beräknad arbetstid för dukningstjänst m m	Beräknad arbetstid för regel- mässig städning m m	Tillägg för befälsutbildning, 2 omg särskild övn, 3 omg krigsförbandsövn skede B:1—2, m m	Tillägg för gång- och ställtid, oförutsett m m ca 20 % av summa kol 3—5	Totalt antal arbetstimmar per år för dukningstjänst m m vid förband (skola). Summa kol 3—6 S:a tim/år	Normalbehov per år av handräckningsvärnpliktiga med sex månaders produktionskedje	Anmärkning
1	2	3	4	5	6	7	8	9
<i>Infanteriet inkl K 1, K 4, P 5, S 3 m m</i>								
I 1	1 100	9 600	1 800	2 280	2 736	16 416	23	3 400 ^{1 2}
Skydds	100	800	400	240	288	5 128 ²		
I 2	950	8 400	1 800	2 040	2 448	14 688	16	
I 3	1 050	9 200	1 800	2 200	2 640	16 840	18	1 000 ³
I 4	800	7 200	1 800	1 800	2 160	12 960	41	17 500 ¹
InfSS	400	4 000	1 800	1 160	1 392	25 852		
I 5	1 100	9 600	1 800	2 280	2 736	16 416	17	
I 11	1 150	10 000	1 800	2 360	2 832	17 992	19	1 000 ⁴
I 12	1 100	9 600	1 800	2 280	2 736	16 416	17	
I 13	1 100	9 600	1 800	2 280	2 736	17 416	18	1 000 ³
I 14	1 000	8 800	1 800	2 120	2 544	16 464	17	1 200 ³
I 15	1 200	10 400	1 800	2 440	2 928	18 568	20	1 000 ³
I 16	800	7 200	1 800	1 800	2 160	12 960	21	2 800 ¹
InfKAS	—	5 800	—	—	1 160	6 960		
I 17	1 100	9 600	1 800	2 280	2 736	16 416	17	
I 19	1 250	10 800	1 800	2 520	3 024	18 144	33	600 ³
P 5	250	4 150	1 000	1 630	1 236	8 016 ³		
S 3	300	1 450	2 000	1 208	932	5 590		
I 20	1 150	10 000	1 800	2 360	2 832	16 992	27	700 ¹
K 4	400	3 600	1 000	920	1 104	6 624		
KavKAS	—	1 900	—	—	380	2 280		
I 21	1 300	11 200	1 800	2 600	3 120	18 720	20	Inkl hundförare
K 1	225	2 600	1 800	880	1 056	6 336	9	
Ss	—	—	—	—	—	1 900 ⁵		
Inf m m	17 825	—	35 000	—	—	—	333	

1	2	3	4	5	6	7	8	9
<i>Pansartrupperna inkl K 3 m m</i>								
P 1	700	7 800	2 100	1 980	2 376	16 156	} 23	1 900 ⁶
PKAS	—	4 350	—	—	870	5 220		1 900 ¹
P 2	650	7 450	2 100	1 910	2 292	17 552	19	3 800 ⁷
P 4	700	7 800	2 100	1 980	2 376	14 856	} 34	600 ⁸
PS	300	3 550	500	810	972	9 632 ²		3 800 ^{1 2}
K 3	450	4 400	1 000	1 080	1 296	7 776	—	Jfr I 19
P 5	—	—	—	—	—	—	—	—
P 6	650	7 450	2 100	1 910	2 292	13 752	15	—
P 7	800	8 500	2 100	2 120	2 544	17 164	18	1 900 ⁸
P 10	850	8 850	2 100	2 190	2 628	15 774	} 23	—
MotorS	—	3 800	1 000	—	960	5 760		—
P 18	1 050	10 250	2 100	2 470	2 964	17 784	19	—
Pttrp m m	6 150	—	17 200	—	—	—	151	—
<i>Artilleriet inkl Lv 2 m m</i>								
A 1	650	3 400	1 900	1 855	1 431	8 886 ³	9	300 ⁸
A 3	650	3 400	1 900	1 855	1 431	8 586	9	—
A 4	650	3 400	1 900	1 855	1 431	8 586	9	—
A 6	600	3 200	1 900	1 785	1 377	8 762 ³	} 12	500 ⁸
ArtKAS	—	1 900	—	—	380	2 280		700 ¹
A 7	400	2 400	1 900	1 505	1 161	6 966	} 14	—
Lv 2	250	2 900	1 000	975	975	5 850		—
A 8	550	3 000	1 900	1 715	1 323	7 938	8	—
A 9	750	3 800	1 900	1 995	1 539	9 234	10	—
ArtSS	550	1 500	950	858	662	7 770	8 ⁹	3 800 ¹
Art m m	5 050	—	15 250	—	—	—	79	—
<i>Luftvärnet</i>								
Lv 2	—	—	—	—	—	—	—	Jfr A 7
Lv 3	600	5 100	2 000	1 775	1 775	10 650	} 18	1 900 ¹
LvSS	200	1 750	1 000	688	688	6 026		—
Lv 4	650	5 300	2 000	1 825	1 825	10 950	12	—
Lv 5	450	4 500	2 000	1 625	1 625	10 350 ²	11	600 ³
Lv 6	700	5 500	2 000	1 875	1 875	11 250	} 16	Inkl RMS vpl GU(100) 700 ¹
LvKAS	—	1 900	—	—	380	2 280		—
RMS	—	—	—	—	—	1 900 ⁶		—
Lv 7	350	4 100	2 000	1 525	1 525	9 650 ³	10	500 ³
Lv mm	2 950	—	11 000	—	—	—	67	—
<i>Ingenjörtrupperna inkl Hkp S</i>								
Ing 1	900	7 550	2 250	1 960	2 352	14 112	} 22	700 ¹
IngKAS	—	2 200	—	—	440	2 640		—
FältarbS	—	—	—	—	—	3 800 ²		—
Ing 2	750	6 425	2 250	1 735	2 082	12 492	13	—
Ing 3	600	5 300	2 250	1 510	1 812	10 872	} 13	—
HkpS	—	—	—	—	—	1 900 ⁶		—
Ing m m	2 250	—	6 750	—	—	—	48	—
<i>Signaltrupperna inkl FJS</i>								
S 1	850	3 775	4 000	2 721	2 099	12 595	} 20	700 ¹
Sign KAS	—	1 700	—	—	340	2 040		—
Stab SbS	—	—	—	—	—	1 900 ⁵		—
TSS	50	575	1 000	—	315	2 590	} 8	700 ¹
AUS	—	—	—	—	—	7 600 ⁵		—
S 2	600	2 900	3 000	2 065	1 593	9 558	} 14	—
FJS	150	1 600	900	500	600	3 600		—
S 3	—	—	—	—	—	—	—	Jfr I 19
Sign m m	1 650	—	8 900	—	—	—	42	—

1	2	3	4	5	6	7	8	9
<i>Trängtrupperna</i>								
T 1	800	3 600	2 350	2 083	1 607	9 940 ³	13	300 ³ 700 ¹
Träng KAS	—	1 900	—	—	380	2 800		
T 2	750	3 425	2 350	2 021	1 559	9 355	14	
US	—	—	—	—	—	3 800 ⁵		
T 3	800	3 600	2 350	2 083	1 607	9 640	10	
T 4	700	3 250	2 350	1 960	1 512	9 072	10	
Träng m m	3 050	—	9 400	—	—	—	47	
<i>Utbildningsanstalter (som ej upptagits vid respektive truppslag enligt ovan)</i>								
KS	—	—	—	—	—	5 700 ⁵	8	
GIS	—	—	—	—	—	1 900 ⁵		
HvSS	—	—	—	—	—	—	8 ⁵	
JS	350	3 600	1 800	1 080	1 296	7 796	8	
TygS	—	—	—	—	—	3 800 ⁵	4	Tekn- och mekutb
AingKS	—	—	—	—	—			
Utban- stalter	350	—	1 800	—	—	—	28	
Summa	39 275	—	104 600	—	—	—	795	

¹ Beräknat arbetskraftsbehov för övrig kursverksamhet, inräknat i totalantalet timmar enligt kolumn 7

² Exklusive arbetskraftsbehov för försöksverksamhet

³ Särskilt tillägg för transporter för förband med skjutfält på mer än 30 km avstånd från kasern-etablissemang; tillägget inräknat i totalantalet timmar enligt kolumn 7

⁴ Tillägg för nytt skjutfält »KOSTA», inräknat i totalantalet timmar enligt kolumn 7

⁵ Uppskattat arbetskraftsbehov för förekommande utbildning vid respektive skola (motsvarande)

⁶ Tillägg för UTÖ; inräknat i totalantalet timmar enligt kolumn 7

⁷ Tillägg för RAVLUNDA, inräknat i totalantalet timmar enligt kolumn 7

⁸ Tillägg för REVINGE, inräknat i totalantalet timmar enligt kolumn 7

⁹ Dessa handräckningsvärnpliktiga får sin grundutbildning vid A 1, A 3, A 4, A 6 och A 9 samt tjänstgör därefter under sex månader i dukningstjänst vid Art SS

Bilaga 12:8

Underbilaga 1

Förslag till normer för beräkning av arbetstid för dukningspersonal (handräkningsvärnpliktiga)

Jfr bilaga 12:8 kolumn nummer	Specifikation	Truppslag/Timmar							Nothänvisning
		Inf (Kav)	Ptrup	Art	Lv	Ing	Sign	Träng	
3	Genomsnittligt antal arbetstimmar per år och värnpliktig i utbildningsstyrka	8,0	7,0	4,0	4,0	7,5	3,5	3,5	1
3	Antal arbetstimmar per år och förband för övnings- och vårdhall (utbildningsanordning C 3 och C 5)	—	1 900	—	1 900	—	—	—	2
3	Antal arbetstimmar per år och förband för framställning av illustrationsmateriel m m	800	1 000	800	800	800	800	800	3
4	Antal arbetstimmar per år och förband för regelmässig städning, visst underhåll m m	1 800	2 100	1 900	2 000	2 250	3 000	2 350	
5	Antal arbetstimmar per år och förband för befälsutbildning, två särskilda övningar och tre omgångar krigsförbandsövningar under skedena B 1 och B 2 m beräknat i procent på sammanlagda antalet arbetstimmar enligt kolumn 3 och 4 ovan	20 %	20 %	35 %	25 %	20 %	35 %	35 %	
6	Antal arbetstimmar per år och förband för gång- och ställtid, oförutsedda arbetsuppgifter m m beräknat i procent på sammanlagda antalet arbetstimmar enligt kolumn 3, 4 och 5 ovan	20 %	20 %	20 %	20 %	20 %	20 %	20 %	
7	Övrig uppskattad (beräknad) arbetstid som inräknats för respektive förband Arbetskraftsbehov för krigsförbandsövningar under skedena F 1 och F 2 beräknas uppgå till ca 0,6 % av inkallad krigsförbandsstyrka								4 5

¹ Exklusive framställning av illustrationsmateriel, foto m m

² Speciell utbildning vid pansartrupperna och luftvärnet

³ För K 4, S 3 och FJS 400 timmar samt för P 5 500 timmar. Särskild utrustning för malkameraskjutning vid pansartrupperna ökar där antalet timmar till

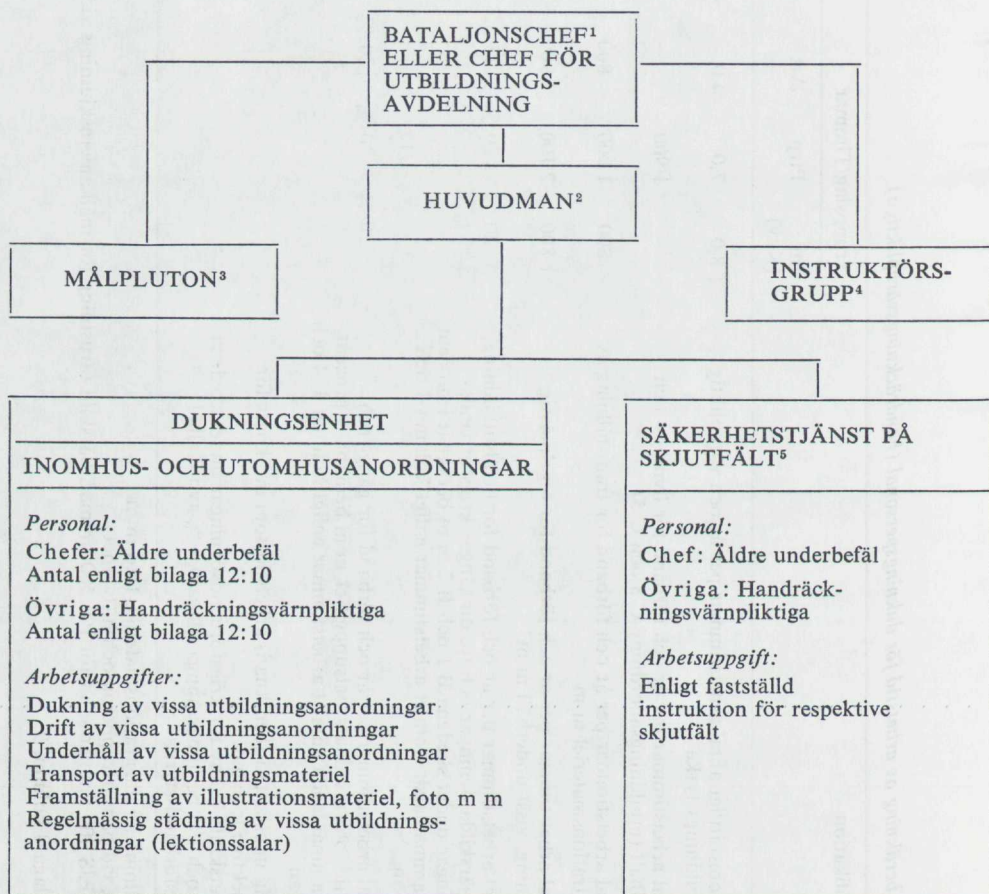
1 000

⁴ Se bilaga 5 och bilaga 8 kolumn 9

⁵ Se bilaga 6

Bilaga 12:9

Förslag till principorganisation för dukningstjänst inom armén

¹ Övningsbataljonschef

² I regel ur central instruktörsgrupp. För befattningen bör en förvaltare i trupptjänst disponeras på deltid

³ Reserv. Tas i anspråk vid toppbelastning och för utförande av mindre underhålls-, istandsättnings- och nybyggnadsarbeten

⁴ Kan utföra del av dukningsgruppens arbetsuppgifter vid vissa anläggningar (utbildningsanordningar), t ex vid B 3, B 4 och B 5, C 3 och C 5, G 7 och G 10

⁵ Vid förband med större skjutfält (se kapitel 13).

Bilaga 12:10

Sammanställning av beräknat behov av befäl — exklusive huvudman — och handräckningsvärnpliktiga för inre och yttre utbildningsanordningar inom armén

Förband/skola	Totalt antal underbefäl för inre och yttre utbildningsanordningar	Totalt antal hdrvpl med sex månaders produktions-skede	Anmärkning
1	2	3	4
<i>Milo S</i>			
I 11	2	19	
I 12	2	17	
P 2	3*	19	* Ravlunda (1)
P 6	2	15	
P 7 Y+R	4*	18	* Revinge (2)
A 3	2	9	
A 6	} 3	12	1
ArtKAS			
Lv 4	3	12	
Ing 2	2	13	
T 4	2	10	
	<u>25</u>	<u>144</u>	
<i>Milo V</i>			
I 15	2	20	
I 16	} 3	21	
InfKAS			
I 17	2	17	
K 3	} 4	34	
P 4			
PS	} 3	16	1
Lv 6			
LvKAS	3	16	
RMS	} 2	14	
S 2			
FJS	} 2	14	
T 2			
US	<u>2</u>	<u>14</u>	
	18	136	
<i>Milo Ö</i>			
I 1	} 3	23	
Skydds			
I 4	} 3	41	
InfSS			

1	2	3	4
I 14	2	17	
K 1	}	9	
Ss			
P 1	}	23	* Utö (1)
PKAS			
P 10			
MotorS	2	23	
A 1	2	9	
Lv 3	}	18	1
LvSS			
Ing 1	}	22	
IngKAS			
FältarbS			
S 1	}	20	
SignKAS			
SignS			
StabSbS			
TSS	}	8	
AUS			
T 1	}	13	
TrängKAS			
KS	1	8	
GIS	1	8	
HvSS	1	8	
TygS	}	4	
AingKS			
	32	246	
<i>Milo B</i>			
I 2	2	16	
I 3	2	18	
I 13	2	18	
A 9	2	10	
ArtSS	1 (+1)*	8	* Kommenderad
	9	70	
<i>Milo NN</i>			
I 5	2	17	
I 21	2	20	
A 4	2	9	
Lv 5	3	11	1
T 3	2	10	
	11	67	
<i>Milo ÖN</i>			
I 19	}	33	
P 5			
S 3			
I 20			
K 4	}	27	
KavKAS			
A 8	2	8	
Lv 7	3	10	1
Ing 3	}	13	
HkpS			
JS	2	8	
	17	99	
<i>MKG</i>			
P 18	2	19	
A 7	}	14	1
Lv 2			
	5	33	

¹ Inklusive övnings- och vårdhall (C 5)

Summa ARMÉN

Milo m m	Underbefäl	Handräckningsvärnpliktiga med sex månaders produktionskede
S	25	144
V	18	136
Ö	32	246
B	9	70
NN	11	67
ÖN	17	99
MKG	5	33
Summa	117	795

Bilaga 12:11

Förteckning över befintliga och planerade utbildningsanordningar vid marinen

Jfr chefens för marinen skrivelse 11.9.1963 nr Op 614.

A. Flottan

Antal anordningar vid utbildningsanstalterna				Benämning/funktion	Beteckning/förslag till beteckning		Nothänvisning, m m
KSS	BÖS	KÖS	ÖrlBV		Litt	Nr	
1				2	3	4	5
<i>A. Inomhusanordningar</i>							
3	2	3	1	Filmsal (samlingsal, aula)	B	2	
1	2			Fältarbetssal		3	
1				Telegrafisal		5a	
1				Allmän signalsal		5b	
1				Artillerisal		100	
1				Minsal		101	
1		2		Torpedsal		102	10
1				Sjötaktisal		103	
1				Sjötaktisal KA		104	
1	2	2		Navigationssal		105	1, 5, 10, 12
1	1			Maskinsal		106	1
1				Elektrotekniksal		107	
1	2			Elektrolaboratorium		108	1, 5, 10
1		1		Språkrum		109	10
1				Planetarium		110	
	1			Fysiklaboratorium		111	1
1		1		Riktarhall		112	2, 10
1				Riktövningssal		113	2
2				Materielstudierum		114	2
1		1	1	Riktarrum		115	2, 10, 12
2				Pjästrum		116	2
2				Servorum		117	2
1				Robotrum		118	2
1				Eldledningsrum		119	2
1				Simulatorrum		120	3
2				Modellsal		121	3
1				Materielstudierum (motsvarande)		122	3
5				Motorrum		123	3
1				Övningsanläggning »Ragnarök»		124	4
1			1	Brandsläckningsbana		125	4
2				Övningsfartyg		126	4
1				Vägledarlaboratorium		127	5
1				Telefonmaterielrum		128	5
1				Förstärkarmaterielrum		129	5
1				Radiomaterielrum		130	5
1				Specialradarmaterielrum		131	5
1				Radarsignalspaningsrum		132	5
1				Serviceövningsrum		133	5
1				Televerkstad		134	5
1				Plottingrum		135	5
1				PPI-rum		136	5

1	2	3	4	5
1		Simulatorrum	B 137	5
1		Stridsledningscentral typ torpedbåt	138	5
1		Stridsledningscentral typ C ÖriB	139	5
1		Rapportcentral	140	5
1		Spelledningsrum	141	5
1		Radaranläggning PK 803, Arte 62	142	5
1		Spaningsradar ubåt	143	5
1		Spaningsradar PS-41	144	5
1		Eldledningsradar PE-34	145	5
2		Eldledningsradar PE-36	146	5
1		Spanings- och navigeringsradar: PS-63 för T 121	147	5
1		Spanings- och navigeringsradar: PS-63	148	5
1		Navigeringsradar: PN-65, PN-73	149	5
1		Telegraferings- och maskinskrivsal	150	6
1		Laboratorium	151	6
2		Radio tjänstövningssal	152	6
1		Telegraferings- och morserum	153	6
1		Telegraferingsrum	154	6
1		Radiopejlingsrum	155	6
1		Transmittercentral	156	6
1		Bevakningscentral	157	6
1		Sambandscentral	158	6
1		Fjärrskriftsrum = B 29	159	6
1		Radiomaterielstudierum	160	6
1		Telefoniövningsanläggning	161	6
2		Rapportcentral för minutkikstationer	162	6
1	2	Optisk signaltjänst	163	6, 10
8	1	Ubåtsjaktövningsanläggning »Fregatten»	164	7
2		Materielstudierum	165	7
1		Praktikum	166	8
3		Minrum	167	9
1		Minröjningsmaterielrum	168	9
1		Minspelrum	169	9
		Taktisk övningsanläggning Mimer		
1		Sammanställningssal	170	
2		Landstridsledningscentral	171	
15		Stridsledningshytter	172	
		Torpedanfallsbanor Vidar/Valrossen		
9		Övningsanläggning	173	
		Igenkänningsdetalj:		
2	1	Film- och modellrum	174	10
2		Närförsvarsdetalj	175	
		Övnings-salar m m:		
	1	Ritsal	176	10
	1	Fysikal	177	10
	1	Kemisal	178	10
	1	Skrivmaskin- och expeditiöns-tjänst	179	10
	1	Varukämnedom	180	10
	8	Radar- och stridsledningsrum	181	10
	2	Ångmaskinutbildning	182	10
	3	Motorutbildning	183	10
	5	Radiotelegrafutbildning	184	10
	2	Radiolaboratorium	185	10
	1	Trådsignaltjänst	186	10

1	2	3	4	5		
	1	Ubåtsjakttjänst	B	187	10	
	1	Närförsvarstjänst		188	10	
	1	Sjömaningsrum		189	10	
	1	Klargöringshall, torped-		190	10	
	1	Skeppshantverk		191	11	
	2	Elverkstad		192	11	
	1	Maskinverkstad		193	11	
	1	Smedja		194	11	
	1	Härdrum		195	11	
	1	Pannverkstad		196	11	
	1	Kopparslagarverkstad		197	11	
	1	Svetsverkstad		198	11	
	1	Filarverkstad		199	11	
	1	Monteringshall (300 m ²)		200	11	
	1	Motorhall		201	11	
	1	Övningstank		202		
	1	Amatörradiostation (= B 45)		203		
	2	Sjömanskapsrum		204	12	
	1	Livräddningsrum		205	12	
	1	Övningsanläggning »Eldtunga»		206	12	
	4	1 Skyddstjänstsal		207	12	
	5	Stridssjukvårdstjänstrum (= B 48)		208	12	
	1	Demonstrationsrum ABC		209	12	
	1	Dyktankanläggning		210	Vitså	
1	1	3 Gymnastik- och samlingshall	C	1a		
1		1 Övnings- och vårdhall		8		
×	×	×	×	Lokal för framställning av illustrationsmateriel	D	—
<i>B. Utomhusanordningar</i>						
	1	Skolskjutningsbana	G	1b		
1	2	3 Korthållsbana		2		
	1	1 Korthållsbana för eldexercis		3		
	1	1 Handgranatsbana, tränings-		5		
	1	1 Anordningar för ABC/sjv- utbildning		7		
1	1	1 Idrottsplats		10		
1	1	1 Simanläggning (badplats)		11		
	1	1 Hinderbana		12		
1	1	1 Terräng- (skid-) löpnings- banor		13		
	1	1 Anordningar för orienterings- utbildning m m		14		
	1	1 Filmskjutbana	H	1		
	1	1 Motståndsområde (-näste) för utbildning i strid, lös ammunition		2		

BÖS

- ¹ Marinens underofficersskola
- ² Artilleriskola
- ³ Maskinskola
- ⁴ Skyddsskola
- ⁵ Radar- och teleskolor
- ⁶ Signalskola
- ⁷ Ubåts- och ubåtsjaktskola
- ⁸ Stridssjukvårdsskola
- ⁹ Minskola

KÖS

- ¹⁰ Bataljon af Trolle
- ¹¹ Lokaler för teknisk utbildning
- ¹² Bataljon Sparre

B. Kustartilleriet

Antal anordningar vid respektive förband					Benämning/funktion	Beteckning/förslag till beteckning		Nothänvisning, m m
KA1	KA2	KA3	KA4	KA5		Litt	Nr	
1					2	3	4	5
<i>A. Inomhusanordningar</i>								
×	×	×	×	×	Allmän lektionssal	A	—	1
1	1	1	1	1	Taktiksal	B	1	
2	1	1	1	1	Filmsal (samlingssal)		2	
2	1	1	1	1	Fältarbetsal (skyddstjänstsal)		3	
		1			Motorsal, hjulfordon		4	
1	1	1	1	1	Telegrafisal m m		5a	
1	1	1	1	1	Allmän signalsal		5b	
1	1	1	1	1	Sjukvårdssal		6	
				1	Skrivmaskinsal		32	
1		1	1		Fast övningsradiostation		45	
				1	Sjukvårdssal		48a	2
				1	Anatomisal		48b	2
				1	Poliklinikrum		48c	2
				1	Bäddrum		48d	2
				1	Laboratorium		48e	2
				1	Sjukvårdsmaterielsal		49	2
1					Bryggjtjänstsal		250	
1					Indikatorsal		251	
		1	1		Lektionssal, lätt artilleri		252	
1	1	1	1	1	Minmaterielsal		253	
1	1	1	1	1	Minutbildningssal		254	
1	1	1	1	1	Maskinutbildningssal		255	
1	1	1	1	1	Navigationssal		256	
1	1	1	1	1	Plottingsal		257	
1					Radarnavigeringssal		258	
1	1	1	1	1	Riktövningssal, sjöfrontsartilleri		259	
		1	1		Riktningsorienteringsrum		260	
1					Robotsal, lätt robot		261	
1		1			Sambandssal (-central)		262	
1					Sjömaningssal		263	
1	1	1	1	1	Stridsledningscentral, övnings-		264	
1	1				Strids- och eldledningssal, sjö-		265	
				1	frontsartilleri			
					Strids- och eldledningssal, lätt		266	
					artilleri			
1	1	1	1	1	Stridsledningsplats, övnings-, sjö-		267	
					frontsartilleri			
1					Stridsledningsplats, övnings-, lätt		268	
					artilleri			
1					Övningsminstation		269	
				5	Allmänna salar		270	3
				1	Skrivmaskinsal (= B 32)		271	3
				1	Gruppstudierum		272	3
				12	Stationslaboratorium		273	4
				1	Elverkstad		274	4
				1	Radarservice		275	4
				2	Laborationssalar		276	4
	3				Rum för centralinstrument		277	5
	1				Handvapensverkstad		278	5
	1				Smedja och svets		279	5
	1				Rum för VVS-utrustning		280	5
	1				El- och servolaboratorium		281	5
	2				Televerkstad		282	5
	1				Telelaboratorium		283	5
	1				Laboratorium för lärare		284	5
	1				Demonstrationsrum		285	5
	1				Dieselrum		286	5

Bilaga 12:12

Sammanställning av arbetskraftsbehov för dukningstjänst m m inom marinen

Beräknat (uppskattat) arbetskraftsbehov för dukningstjänst m m vid förband (skola) med hänsyn till utbildningsverksamhetens omfattning

Flottan

Skola (motsvarande)	Utbildningsstyrka enl ÖB värnpliktsplan 1969/76	Beräknat arbetskraftsbehov för dukningstjänst	Uppskattad arbetstid för regelmässig städning m m	Tillägg för befälsutbildning och viss kursverksamhet ca 20 % av summa kol 3 och 4	Tillägg för gång- och ställtid, oförutsett m m ca 20 % av summa kol 3, 4 och 5	Tillägg för vissa skolor (utbildningslinjer) vid BÖS	Totalt antal arbetstimmar per år och värnskola för dukningstjänst m m	Normalbehov per år av handräkningslinjer med sex månaders produktionskedje
	Antal vpl	Tim/år	Tim/år	Tim/år	Tim/år	Tim/år	S:a tim/år	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
KSS	—	—	—	—	—	—	5 700 ¹	6
BÖS	850	5 000	3 500	1 700	2 050	12 100	24 350	26
KÖS	3 450	13 900	2 500	3 300	3 900		23 600	25
ÖrIB S	}						}	²
» V								
» O								
S:a Flottan	4 300	—	6 000	—	—	—	—	57

¹ Behovet av arbetskraft för KSS har bedömts vara ungefär lika med behovet vid Krigsskolan, Karlberg

² Vid krigsförbandsövning beräknas behovet av arbetskraft för basövning (markstridstjänst) till ca 0,5 % av inkallad krigsförbandsstyrka

Kustartilleriet

Förband	Utbildningsstyrka under grundutbildning	Beräknat arbetskrftsbehov för duknings-tjänst. Jfr Armén Art, bil 12:2	Uppskattad arbetstid för regelmässig städning m m	Tillägg för befälsutbildning, särskild övning och krigsförbandsövning ca 35 % av summa kol 3 och 4	Tillägg för gång- och ställtid, oförutsett m m ca 20 % av summa kol 3, 4 och 5	Tillägg för vissa skolor och ytterförläggningar	Totalt antal arbetstimmar per år och förband för duknings-tjänst m m	Normalbehov per år av handräkningsvårnpliktiga med sex månaders produktionskede
1	2	3	4	5	6	7	8	9
KA 1	800	4 000	2 000	2 100	1 620	3 800	13 520	14
KA 2	800	4 000	2 000	2 100	1 620	3 800	13 520	14
KA 3	350	2 200	1 500	1 295	1 000	1 900	7 895	8
KA 4	575	3 100	2 000	1 785	1 380	4 750	13 015	14
KA 5	425	2 500	2 000	1 575	1 215	1 900	9 190	10
Summa KA	2 950	—	9 500	—	—	—	—	60

Anm:

Vid krigsförbandsövning beräknas behovet av arbetskraft till ca 0,6 % av inkallad krigsförbandsstyrka

Bilaga 12:13

Förslag till normer för beräkning av arbetstid för dukningspersonal inom marinen

Jfr bilaga 12:12 kolumn nummer	Specifikation	Skola/timmar		Anm.
		BÖS	KÖS	
<i>Flottan</i>				
3	Årligt antal arbetstimmar (exklusive framställning av illustrationsmateriel) per värnpliktig i utbildningsstyrkan	3,5	3,5	
3	Antal arbetstimmar per år och skola för framställning av illustrationsmateriel, foto m m (D)	1 900	1 900	
4	Antal arbetstimmar per år och skola för regelmässig städning m m	3 500	2 500	
5	Antal arbetstimmar per år och skola för befälsutbildning (skolans utbildningsbefäl) beräknat i procent på sammanlagda antalet arbetstimmar enligt kolumn 3 och 4 ovan.	20 %	20 %	
6	Antal arbetstimmar per år och skola för gång- och ställtid, oförutsett m m beräknat i procent på sammanlagda antalet arbetstimmar enligt kolumn 3, 4 och 5 ovan	20 %	20 %	
—	För krigsförbandsövning beräknas personalbehovet för dukning m m vid genomförande av basövning (markstridstjänst) uppgå till ca 0,5 % av inkallad krigsförbandsstyrka	—	—	ÖrIB

Jfr bilaga 12:12 kolumn nummer	Specifikation	Timmar/förband	An- märkning
<i>Kustartilleriet</i>			
3	Årligt antal arbetstimmar per värnpliktig i utbildningsstyrka exklusive framställning av illustrationsmateriel, foto m m (D)	4,0	
3	Antal arbetstimmar per år och förband för framställning av illustrationsmateriel, foto m m	800	
4	Antal arbetstimmar per år och förband för regelmässig städning, visst underhåll m m	2 000	KA 3 = 1500
5	Antal arbetstimmar per år och förband för befälsutbildning, särskild övning och krigsförbandsövning skede B:1—2 beräknat i procent på sammanlagda antalet arbetstimmar enligt kolumn 3 och 4 ovan	35 %	
6	Antal arbetstimmar per år och förband för gång- och ställtid, oförutsett m m beräknat i procent på sammanlagda antalet arbetstimmar enligt kolumn 3, 4 och 5 ovan	20 %	
7	Övrig uppskattad arbetstid för utbildning vid förband, exklusive arbetstid enligt kolumn 3 ovan	1	
—	Arbetstid för krigsförbandsövning skede F:1—2 beräknas uppgå till ca 0,6 % av inkallad krigsförbandsstyrka	2	

¹ KA 1: Avser enbart arbetskraftsbehov för dukning m m i samband med övningar i vattenutbildning

KA 2: För KA mekanikerskola beräknas arbetskraftsbehovet till ca 1 900 timmar/år

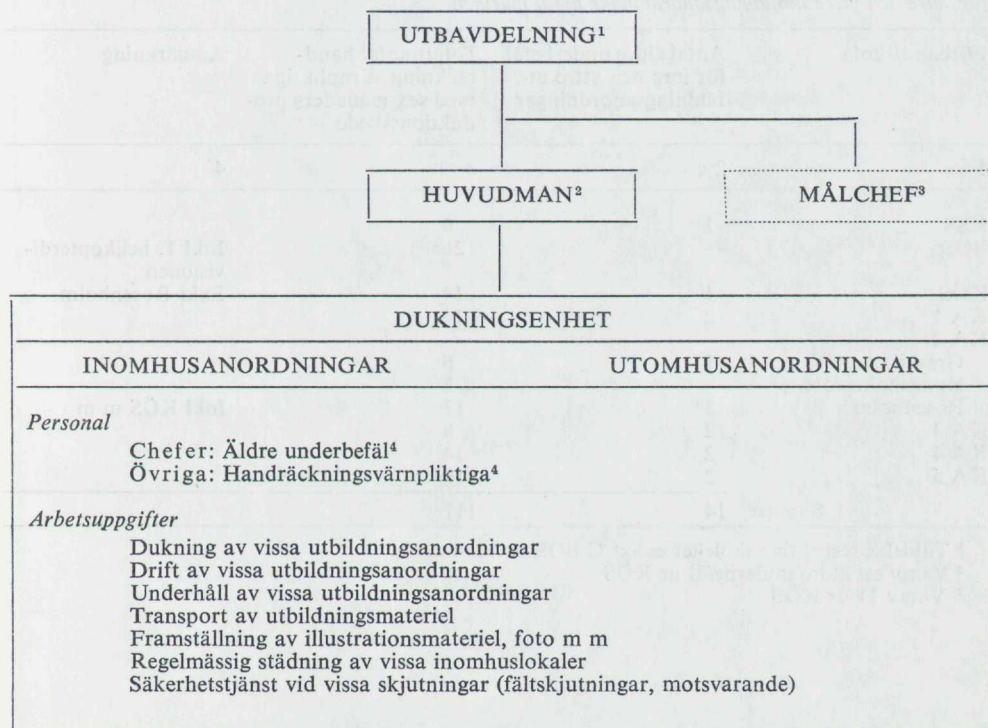
KA 4: För marinens sjukvårdsskola, instruktörsskola och kustartilleriets radarskola beräknas arbetskraftsbehovet för samtliga utbildningsenheter till ca 2 850 timmar/år

KA 1—5: Tillägg för transporter, dukning m m vid utbildningsanordningar inom ytterområden (motsvarande) ca 1 900 timmar/år och förband

² Erforderligt antal arbetstimmar för dukningstjänst i samband med särskild övning och krigsförbandsövning under veckorna B 1 och B 2 är inräknat i normalarbetskraftsbehovet (jfr bilaga 12:12, kolumn 5)

Bilaga 12:14

Förslag till principorganisation för dukningstjänst inom kustartilleriet

Anm:

- ¹ Chef för utbildningsavdelning eller bataljonschef
- ² Flaggunderofficer/förvaltare
- ³ Sjömålsverksamheten ligger utanför UH kompetensområde
- ⁴ Antal enligt bilaga 12:15

Sammanställning av beräknat behov av befäl – exklusive huvudman – och handräkningsvärnpliktiga för inre och yttre utbildningsanordningar inom marinen

Förband/skola	Antal äldre underbefäl för inre och yttre utbildningsanordningar	Totalt antal handräkningsvärnpliktiga med sex månaders produktionsskede	Anmärkning
1	2	3	4
KSS	1	6	
BÖS	—	26 ¹	Inkl 1. helikopterdivisionen
KÖS	1	14	Exkl Rosenholm
KA 1	2	14	
KA 2			
Gräsvik	1	6	
Kungsholmsfort	—	2	
Rosenholm	3 ²	17 ³	Inkl KÖS m m
KA 3	2	8	
KA 4	2	14	
KA 5	2	10	
Summa	14	117	

¹ Tilldelas respektive skolchef enligt C BÖS bestämmande

² Varav ett äldre underbefäl ur KÖS

³ Varav 11 ur KÖS

Bilaga 12:16

Förteckning över normerade utbildningsanordningar inom flygvapnet

Jfr chefsens för flygvapnet skrivelse FS/0 30.8.1963 nr 614 (1405), 3.11.1964 och 28.4.1967 nr 614 (395) samt chefsens för armén skrivelse Ast/0 16 och 17.12.1963 nr 602

Antal utbildningsanordningar vid normalflottilj	Benämning/funktion	Beteckning		Not-hänvisning
		Litt	Nr	
1	2	3	4	5
	<i>A. Inomhusanordningar</i>			1
2	Allmän lektionssal	A	—	2
1	Basspelsal (= taktiksal)	B	1	
1	Filmsal, tillika ordersal för flygande personal		2	
1	Grovlektionssal (= fältarbetsal)		3	
1	Signalövningssal (= allmän signalsal)		5b	3
1	Sjukvårdssal		6	
1	Lektionssal för utbildning av säkerhetsmaterielskötare		300	4
1	Övningsluftförsvarsgruppcentral		301	
1	Sambandsövningssal		302	
1	Instruktionsverkstad		303	
1	Flygplansal		303a	
1	Motorsal		303b	
1	Vapensal		303c	
1	Elektrosal		303d	
1	Simulatoranläggning		304	
1	Tränings- och kalkylatorrum		304a	
×	Flygtjänstbyggnad		305	
×	Ordersal för flygande personal		305a	5
1	Gymnastik- och samlingsal	C	1a	
	<i>B. Utomhusanordningar</i>			
1	Skolskjutningsbana	G	1b	
1	Korthållsbana		2	
1	Korthållsbana för eldexercis		3	
1	Handgranatsbana, tränings-		5	
1	Anordning för ABC/sjukvårdsutbildning		7	6
1	Idrottsplats		10	
1	Simanläggning (badplats)		11	
1	Hinderbana		12	
×	Terräng- (skid-) löpningsbana		13	
×	Anordning för orienteringsutbildning m m		14	
×	Bana för enskild eldexercis och eldexercis i förband		16b	7
1	Handgranatsbana (skarpa handgranater)		18	
1	Sprängplats		19	
1	Motståndsområde (-näste) för utbildning i strid, lös ammunition	H	2	8
1	Anordning för befästringsarbeten		4	
1	Motståndsområde (-näste) för utbildning i strid, skarp ammunition		5b	8

¹ Därutöver tillkommer vissa speciallektionssalar bl a vid F 5, F 14, F 18 och F 20

² I regel två allmänna lektionssalar per flottilj

³ Endast vid vissa flottiljer. Vid övriga utnyttjas B 301

⁴ Endast vid flottilj som utbildar säkerhetsmaterielskötare

⁵ En sal per division (motsvarande)

⁶ Enkel anordning

⁷ Utbyggs ej. G 3 bana utnyttjas för ifrågavarande övningar

⁸ Endast en anordning utbyggs vid flottilj som ej kan utnyttja garnisons utbildningsanordning

Bilaga 12:17

Förteckning över normerade utbildningsanordningar samt förslag till underlag för beräkning av arbetskraftsbehov för dukningstjänst inom flygvapnet

Beräknat antal plutonstimmar respektive arbetstimmar per år och utbildningsanordning för grundutbildning av värnpliktiga vid flygflottilj

Beräkningen gäller för normalflottilj med ca 400 värnpliktiga i utbildningsstyrka organiserad på ca 12 utbildningsenheter (-plutoner) och fördelad på fyra utbildningsomgångar

Slag av utbildningsanordning enl bilaga 12:16		Förslag till norm för dukning	Antal plutonstimmar/år för ovan angiven utbildningsstyrka	Antal arbetstimmar/år fördelat på			Summa arbetstim/år enl kol 5-7	Anmärkning
Litt	Nr	Min/plut-tim	Pluttim/år	Dukning, transport m m Tim/år	Regelmässigt städning m m Tim/år	Underhåll som åvilar dukningspersonal Tim/år	S:a tim/år	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
A. Inomhusanordningar								
A	—	×	—	×	×	×	×	X=trupp
B	1	20	150	50	100	—	150	
	2	60	85 ¹	85	160	—	245	
	3	45	300	225	110	—	335	
	5b ²	×	×	×	70	—	70	
	6	10	180	30	100	—	130	
	300 ³	×	—	—	—	—	—	
	301	×	—	—	45	—	45	
	302	×	—	—	10	—	10	
	303	×	—	500 ^{3 4}	150	45 ⁴	695	
	304	×	—	—	—	—	—	
	305	×	—	×	×	×	×	
C	1a	20	450	150	500	—	650	
D	—	5	—	—	—	—	—	
B. Utomhusanordningar								
G	1b	15	800	200	—	—	200	
	2 ⁶	15	1 000	250	—	—	250	
	3	15	130	35	—	—	35	
	5	×	200	×	—	8	8	
	7	60	180	180	—	—	180	
	10	20	60	20	—	—	20	
	11	×	—	×	—	8	8	
	12	10	60	10	—	—	10	
	13	×	—	×	—	15	15	
	14	×	—	×	—	15	15	
	16b ⁷	—	—	—	—	—	—	
	18	×	—	×	—	8	8	
	19	30	50	25	—	8	33	
H	2	15	200	50	—	45	95	
	4	×	—	×	—	—	×	
	5b	35	305 ⁸	205	—	—	205	
	Summa	—	—	2 015	1 245	152	3 412	

¹ Filmförevisning (motsvarande) 45 timmar för flygande personal (befäl) och 40 timmar för värnpliktiga. För de sistnämnda kan allmän lektionssal tas i anspråk

² Endast vid vissa flottiljer

³ Specialinstruktörer disponeras för utbildningen

⁴ Uppskattat arbetskraftsbehov

⁵ Behov av arbetskraft för fotografering m m har beräknats bli tillgodosett genom flottiljens fotodetalj (motsvarande)

⁶ För befälsutbildning; skjutningar med befäl (flygande personal, tekniker m fl)

⁷ Utbyggs ej. G 3 bana utnyttjas för ifrågakvarande övningar

⁸ Inklusive tid för övningar med teknisk personal

Bilaga 12:18

Sammanställning av arbetskraftsbehov för dukningstjänst m m inom flygvapnet

Beräknat arbetskraftsbehov för dukningstjänst m m vid flygflottilj (skola) med hänsyn till utbildningsverksamhetens omfattning

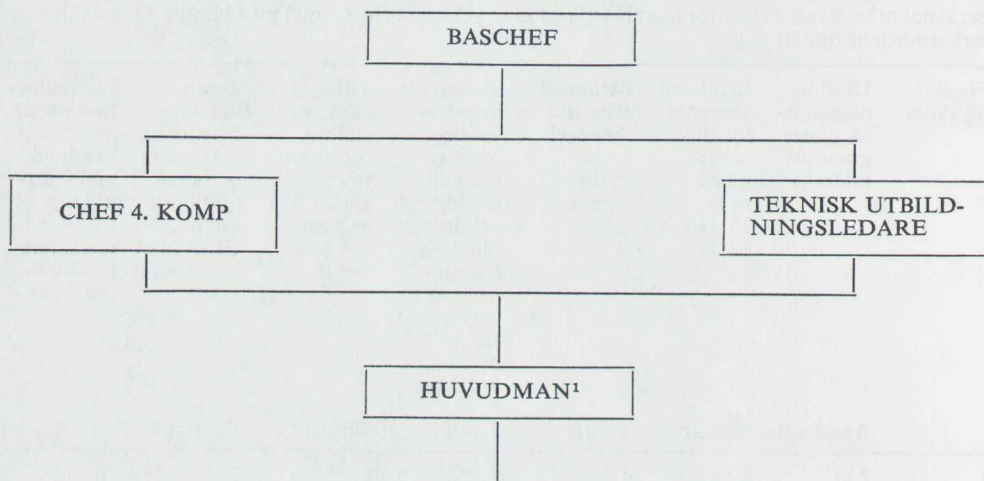
Flygflottilj/skola	Utbildningsstyrka under grundutbildning	Beräknad arbetstid för dukningstjänst m m Jfr bilaga 12:17	Beräknad arbetstid för regelmässig städning m m	Tillägg för krigsförbandsövning, särskild övning och befälsutbildning (en omgång av varje per år) Ca 30 % av summa kol 3 och 4	Tillägg för gång- och ställtid, oförutsett m m Ca 20 % av summa kol 3, 4 och 5	Totalt antal arbetstimmar per år av flygflottilj för dukningstjänst m m	Normalbehov per år av handräckningsvärnpliktiga med sex månaders produktionskedje
1	2	3	4	5	6	7	8
F 1	<400	2 000	1 400	1 000	900	5 300	8
F 4	<400	2 000	1 400	1 000	900	5 300	8
F 5	<400	2 000	1 400	1 000	900	7 200 ¹	8
F 6	<400	2 000	1 400	1 000	900	5 300	8
F 7	<400	2 000	1 400	1 000	900	5 300	8
F 10	>400	2 225	1 400	1 000	900	5 525	8
F 11	<400	2 000	1 400	1 000	900	5 300	8
F 12	>400	2 225	1 400	1 000	900	5 525	8
F 13	<400	2 000	1 400	1 000	900	5 300	8
F 14						11 400 ²	12
F 15	<400	2 000	1 400	1 000	900	5 300	8
F 16 med							
F 20	<400	2 000	1 400	1 000	900	7 200 ¹	8
F 17	<400	2 000	1 400	1 000	900	5 300	8
F 18						11 400 ²	12
F 21	>400	2 225	1 400	1 000	900	5 525	8
S:a flygvapnet	—	—	—	—	—	—	128

Anm:

¹ Tillägg för kursverksamhet = 1 900 arbetstimmar

² Bedömt antal arbetstimmar för skolans verksamhet enligt uppgift från chefen för flygvapnet

Förslag till principorganisation för dukningstjänst inom flygvapnet

<p>Dukningsgrupp för inre och yttre utbildningsanordningar</p> <hr/> <p><i>Personal</i></p> <p>Chef: Äldre underbefäl eller flygtekniker²   Övriga: Handräckningsvärnpliktiga²</p> <p><i>Arbetsuppgifter</i></p> <p>Dukning av vissa utbildningsanordningar   Drift av vissa utbildningsanordningar   Underhåll av vissa utbildningsanordningar   Transport av utbildningsmateriel   Regelmässig städning av vissa utbildningslokaler enligt bilaga 12:17   (Säkerhetstjänst för markstridsutbildning enligt fastställd instruktion för respektive skjutövningar)</p>

Anm:

¹ Utbildningsledare (förvaltare), deltid

² Antal enligt bilaga 12:20

Bilaga 12:20

Sammanställning av beräknat behov av befäl – exklusive huvudman – och handräckningsvärnpliktiga för inre och yttre utbildningsanordningar inom flygvapnet

Flygflottilj/skola	Antal äldre underbefäl eller flygtekniker för inre och yttre utbildningsanordningar	Totalt antal handräckningsvärnpliktiga med sex månaders produktionsskede
1	2	3
F 1	1	8
F 4	1	8
F 5	1	8
F 6	1	8
F 7	1	8
F 10	1	8
F 11	1	8
F 12	1	8
F 13	1	8
F 14	2	12
F 15	1	8
F 16 med F 20	1	8
F 17	1	8
F 18	2	12
F 21	1	8
Summa	17	128

Bilaga 12:21

SOU Bilaga 12:21

Förslag till grundtilldelning av förrådsmän för målmaterieltillverkning för förband m m inom eller i anslutning till samma garnisonsort

Berörda organisa- tionsenheter	Garnisons- ort, där mål- materieltill- verkning bör ske	Antal för- rådsmän för målmateriel- tillverkning efter centra- lisering till ett av de i kol 1 angiv- na förbanden	1	2	3
			P 6, A 3, Fo 14, Milostab S	Kristianstad	2
			P 7, Lv 4, Fo 11, BoMö	Revingehed	2
			P 10, MotorS, Fo 43, Milostab Ö	Strängnäs	2
			P 18, A 7, Lv 2, GK/KA 3, MKG	Visby	2
			A 6, ArtKAS	Jönköping	1
			Lv 3, LvSS	Norrhälje	1
			Lv 7, F 21, Fo 67, BoLu	Luleå	1
			Ing 1, IngKAS, FältarbS, HvSS, F 11, ArtflygS, F 18	Södertälje	2
			S 1, SignKAS, StabSbS, AUS, P 1, PKAS, F 1, F 16/F 20, Fo 47/ 48	Uppsala	3
			S 2, FJS, F 6	Karlsborg	1
			Fo 66, JS	Kiruna	1
			BÖS, 1.hkpdiv, ÖrIB O, komp Vitså, komp Gålö	Berga	1
			KÖS, ÖrIB S, Fo 15, BK/KA 2, F 12, F 17, Väders, Fo 18/16 (del)	Karlskrona/ Rosenholm	3
			Fo 32, GbK/KA 4, ÖrIB V, Lv 6, LvKAS, RMS	Göteborg	2
			Fo 46, SK/KA 1, KSS	Vaxholm	1
			NK/KA 5, Lv 5, Fo 23	Härnösand	1
				Summa	57
1	2	3			
I 1, SkyddS, K 1, Fo 44, KS	Kungsängen	2			
I 2, Fo 52, Milo- stab B, A9	Karlstad	2			
I 3, Fo 51,	Örebro	1			
I 4, A 1, T 1 TrängKAS, Fo 41, InfSS, F 13	Linköping	3			
I 5, A 4, F 4, Fo 22, Milostab NN, ATS	Östersund	2			
I 11, Fo 18/16 (del)	Växjö	1			
I 12, Ing 2, Fo 18/16 (del)	Eksjö	2			
I 13, Fo 53, ArtSS	Falun	1			
I 14, Fo 49, F 15	Gävle	1			
I 15	Borås	1			
I 16, InfKAS, Fo 31, F 10, F 14	Halmstad	2			
I 17, Fo 32 (del), Fo 34, F 7, Ögull	Uddevalla	2			
I 19, P 5, S 3, A 8, Ing 3, HkpS, Fo 63/65, Milostab ÖN	Boden	3			
I 20, K 4, KavKAS, Fo 61	Umeå	2			
I 21, T 3	Sollefteå	2			
P 2, T 4, F 5	Hässleholm	2			
P 4, K 3, PS, T 2, US, Fo 35, Milo- stab V	Skövde	2			

Bilaga 13:1 Förslag till fördelning av skjutfältsondonanser m fl

Förband (motsv)	Behov av årsinsatser		Antal hand- räknings- vårnpliktiga med sex månaders produk- tionsskede	Hänvisning till annat förband, annan plats, m m	Förband (motsv)	Behov av årsinsatser		Antal hand- räknings- vårnpliktiga med sex månaders produk- tionsskede	Hänvisning till annat förband, annan plats, m m
	Ordon- nanser	Re- serv				Ordon- nanser	Re- serv		
<i>Armén</i>					<i>armén (forts)</i>				
I 1	2	2	8		Lv 7	1	1	4	Tåme
I 2	2	1	6		Ing 1	2	1	6	
I 3	2	1	6		Ing 2	-	-	-	I 12
I 4	-	-	-	InfSS	Ing 3	1	1	4	
I 5	2	1	6		S 1	1	1	4	
I 11	2	1	6		S 3	-	-	-	I 19
I 12	2	1	6		T 1	-	-	-	InfSS
I 13	2	1	6		T 2	-	-	-	P 4
I 14	2	2	8	Även Marma	T 3	1	1	4	Nytt fält
I 15	2	2	8	Även Rem- mene	T 4	-	-	-	P 2
I 16	2	1	6		InfSS	2	2	8	
I 17	2	1	6		InfKAS	-	-	-	I 16
I 19	2	1	6	Flera platser	KavKAS	-	-	-	I 20
I 20	2	1	6		PKAS	-	-	-	P 1
I 21	2	1	6		PS	-	-	-	P 4
K 1	-	-	-	I 1	ArtKAS	-	-	-	A 6
K 3	-	-	-	P 4	ArtSS	2	1	6	
K 4	-	-	-	I 20	LvSS	1	1	4	
P 1	2	2	8	Veckholm och Utö	LvKAS	-	-	-	Lv 6
P 2	1	1	4		IngKAS	-	-	-	Ing 1
P 4	2	1	6	Ravlundas Kråk m m	FältarbS	-	-	-	Ing 1
P 5	-	-	-	Tåme	StabSbS och	-	-	-	
P 6	2	1	6		SignKAS	-	-	-	S 1
P 7	2	2	8		AUS	-	-	-	S 1
P 10	2	1	6		TrängKAS	-	-	-	InfSS
P 18	1	1	4	Hällarna m m, i övrigt	HvSS	1	1	4	
A 1	-	-	-	A 7 Tofta	JS	1	1	4	
A 3	-	-	-	InfSS	S:a armén 64 46 220				
A 4	1	1	4	P6	<i>Marinen</i>				
A 6	2	1	6		KÖS	-	-	-	KA 2 Rosenholm
A 7	2	2	8	Tofta	KA 1	1	1	4	
A 8	1	1	4		KA 2	2	1	6	Rosenholm
A 9	1	1	4		KA 3	-	-	-	A 7
Lv 2	-	-	-	A 7	KA 4	1	1	4	Lv 6 och Högsbo
Lv 3	-	-	-	LvSS	KA 5	1	1	4	
Lv 5	1	1	4		S:a marinen 5 4 18				
Lv 6	1	1	4		Totalt 69 50 238				

Härtill kommer 24 radarobservatörer för spaningsradarstationer,
52 radaroperatörer för marin radar samt
40 båtstyrare, sammanlagt 116 värnpliktiga med sex månaders produktionskedje.

Bilaga 13:2 Förslag till fördelning av handräkningsvårn- pliktiga för flygvapnets bomb- och skjutplatser

Förband	Bomb- och skjutplats Namn	Används		Antal handräknings- vårnpliktiga med sex månaders produktionsskede	Anm.
		hela året	del av året		
F 3	Kärnskogen	1		12	
F 4	Bynäset	1		12	
F 6	Granträsk		½	5	
	Enebågen	1		12	
	Hammaren				
F 7	Sidön				
	Såtenäs	1		12	
	Hattefuran	1		12	
F 10	Laganmålet	1		8	
F 12	Sandby	1		8	
F 13	Granholmen	1		10	
	Skenholmen				
F 14	Tönnersjö	1		16	
			½	7 ¹	¹ För extra brandskydd 1/4-1/10
F 15	Tönnebo	1		16	
F 16	Långvind		½	7	
	Rossholmen	1		12	
Tämnaren					
F 17	Bollö	1		16	
	Lindö	1		16	
F 18	Askö	1		12	
F 21	Junkön	1		12	
	Nausta		½	6	
Härtill kommer båtstyrare (båtgastar)				8	
Summa				219	

Bilaga 14:1 Läger och ytterförläggningar: Göromålen och dessas fördelning

Funktioner	Förekommande göromål utförs							
	vid armén av/genom				vid kustartilleriet av/genom			
	anställd personal	avtal	den övande truppen	handräckningsvärnpliktiga	anställd personal	avtal	den övande truppen	handräckningsvärnpliktiga
Förrådstjänst								
Lägerförråd	1				1			
Ammunitionsförråd	1				1			
Kompaniförråd			1				1	
Drivmedelsanläggning	1		1		1		1	
Yttre renhållning								
Snöröjning		1						
Sop- och latrintömning		1	1 ¹	1 ¹	1 ¹	1	1 ¹	1 ¹
Yttre renhållning i övrigt			1				1	
Städning								
Sjukvårdslokaler	1						1	
Lägerförvaltningens expeditioner	1				1			1
Truppförlägn								
Kompaniexp			1					1
Befälsrum								
Dagbefälsrum								
Befälsförläggningar	1				1			1
Matinrättningar och mässar	1		1		1		1	1
Dukning m m			1	1			1	1
Säkerhetstjänst				1			1	
Bevakning			1				1	
Transporttjänst								
Transport av personal								
livsmedel								
gods								
sopor								
och latrin	1						1	
Övr transporter			1					1
Sjötransporter					1 ²			1 ²
Maskintjänst	1				1			
Kasernvård	1				1			

Anmärkning

¹ I första hand bör avtal träffas.

² För sjötransporter bör avses anställda och värnpliktiga ur fredsförbandet.

Bilaga 16:1 Handräckningsvärnpliktiga för vakttjänst

Beräknat behov av handräckningsvärnpliktiga för vakttjänst och för ordonnanstjänst i kasernvakt Armén

Truppslag, förband m m	Förband med vår- och höstinryckande omgångar	Minimibehov av handräckningsvärn- pliktiga med sex må- naders produktions- skede för vakttjänst	Årsbehov av hand- räckningsvärnpliktiga med sex månaders produktionsskede för ordonnanstjänst i vakt
I 1	1	—	2
2		4	2
3		4	2
4	1	—	2
5		4	2
11		4	2
12		4	2
13		4	2
14		4	2
15		4	2
16		4	2
17		4	2
19		4	2
20		4	2
21		4	2
	Summa 2	52	30
K 1	1	—	2
3		4	2
4 Jfr I 20		—	—
	Summa 1	4	4
P 1		4	2
2		4	2
4	1	—	2
5 Jfr I 19		—	—
6		4	2
7 ¹		8	4
10		4	2
18	1	—	2
	Summa 2	24	16
A 1	1	—	2
3		4	2
4		4	2
6	1	—	2
7 Se Lv 2		—	2
8		4	2
9		4	2
	Summa 2	16	14

Truppslag, förband m m	Förband med vår- och höstinryckande omgångar	Minimibehov av handräkningsvärn- pliktiga med sex må- naders produktions- skede för vakttjänst	Årsbehov av hand- räkningsvärnpliktiga med sex månaders produktionsskede för ordonnanstjänst i vakt
Lv 2	1	—	—
3	1	—	2
4	1	—	2
5		4	2
6		4	2
7		4	2
	Summa	3	12
Ing 1	1	—	2
2		4	2
3		4	2
	Summa	1	8
S 1	1	—	2
2	1	—	2
3	1	—	2
	Summa	3	6
T 1	1	—	2
2	1	—	2
3		4	2
4		4	2
	Summa	2	8
AUS	—	—	2
JS		4	2
InfSS	(1)	—	2
ArtSS		—	1
LvSS		—	1
	Summa	(1)	4
<i>Summa behov för armén</i>			
Inf	2	52	30
Kav	1	4	4
Ptrp	2	24	16
Art	2	16	14
Lv	3	12	10
Ing	1	8	6
Sign	3	—	6
Träng	2	8	8
Skolor	(1)	4	8
	Summa	16	128
			230
			102

¹ Ystad och Revingehed

Kustartilleriet

Beräknat behov	KA 1	KA 2	KA 3 KA 4 KA 5				
		Gräs- vik	Kungs- holms- fort	Oskars- värn (Rosen- holm)			
Årsbehov av handräckningsvärnpliktiga för ordonnanstjänst i vakt under tjänstetid (två omgångar per år)	2	2	—	2	2	—	2
Årligt minimibehov av handräckningsvärnpliktiga för vaktjänst under annan tid än tjänstetid (en omgång per år)	4	4		4	4	—	4
Summa				30			

Flottan

Beräknat behov	KÖS	af Trolle	Sparre	Stum-	BÖS	ÖrIBO	ÖrIBV
	Anckar- stierna kasern- område	kasern- område	kasern- område	holmen		Muskö	
Årsbehov av handräckningsvärnpliktiga för ordonnanstjänst i vakt under tjänstetid (två omgångar per år)	2	2	4	2	2	2	2
Årligt minimibehov av handräckningsvärnpliktiga för vaktjänst under annan tid än tjänstetid (i förekommande fall även skötsel m m av hundar)	4 ¹	4 ¹	8 ¹	4 ¹	4	4	4
Summa				48			

¹ En tjänstgöringsomgång per år.

Bilaga 17:1 Förslag beträffande tilldelning av personal att ingå i kasernvårdsgrupp vid truppförband och vissa utbildningsanstalter vid armén

Myndighet	Förläggningssort	Kasernvårds- grupp Antal anställda	Anmärkning
1	2	3	4
<i>Milo S</i>			
I 11	Växjö	1 + 4	
I 12	Eksjö	1 + 4	
P 2	Hässleholm	1 + 4	
P 6	Kristianstad	1 + 4	
P 7	Ystad/Revinge	2 + 6	Dubbelförläggning med stora ytterområden
A 3	Kristianstad	1 + 4	
A 6	Jönköping	1 + 4	
Lv 4	Malmö	1 + 4	
Ing 2	Eksjö	1 + 4	
T 4	Hässleholm	1 + 4	
<i>Milo V</i>			
I 15	Borås	1 + 4	
I 16	Halmstad	1 + 4	
I 17	Uddevalla	1 + 4	
P 4	Skövde	2 + 6	Svarar även för K 3 och PS i Klagstorp
Lv 6 med RMS	Göteborg	1 + 4	
S 2 med FJS	Karlsborg	1 + 6	Stort bostadsområde
T 2 med US	Skövde	1 + 4	
<i>Milo Ö</i>			
I 1	Kungsängen	1 + 4	
I 4	Linköping	1 + 4	
I 14	Gävle	1 + 4	
P 1	Enköping	1 + 4	
P 10	Strängnäs	1 + 4	
A 1	Linköping	1 + 4	
Lv 3	Norrstälje	1 + 5	Svarar även för LvSS, Väddö, under sex månader per år
Ing 1	Södertälje	1 + 4	
S 1	Uppsala	1 + 5	Svarar även för AUS/FGS
T 1	Linköping	1 + 4	
InfSS	Borensberg	1 + 3	
KS	Solna	1 + 2	Verksamheten av mindre omfattning än vid ett regemente
TygS	Solna	1 + 2	
HvSS	Vällinge	1 + 1	

1	2	3	4
<i>Milo B</i>			
I 2	Karlstad	1 + 4	
I 3	Örebro	1 + 4	
I 13	Falun	1 + 4	
A 9	Kristinehamn	1 + 4	
ArtSS	Trängslet	1 + 2	
<i>Milo NN</i>			
I 5	Östersund	1 + 4	
I 21	Sollefteå	1 + 4	
A 4 med ATS	Östersund	1 + 5	
Lv 5	Sundsvall	1 + 4	
T 3	Sollefteå	1 + 4	
<i>Milo ÖN</i>			
I 19	Boden	2 + 6	Svarar även för P 5 och S 3. Större bostadsområde
I 20	Umeå	1 + 5	Svarar även för K 4
A 8	Boden	1 + 5	Större bostadsområde
Lv 7	Luleå	1 + 4	
Ing 3	Boden	1 + 5	Svarar även för HkpS
<i>MKG</i>			
P 18	Visby	1 + 4	
A 7/Lv 2	Visby	1 + 4	
Summa		51 + 196	

Bilaga 17:2 Förslag beträffande tilldelning av personal att ingå i kasernvårdsgrupp vid flottans utbildningsanstalter m m

Myndighet	Förläggningssort	Kasernvårdsgrupp Antal anställda	Anmärkning
1	2	3	4
KSS	Näsbypark	1 + 2	Verksamheten av mindre omfattning än vid regemente
BÖS	Berga	1 + 5	Svarar även för 1. hkpdiv och Vitså
KÖS	Karlskrona	2 + 6	Tre särskilda kasernområden Bataljonerna Sparre och af Trolle sammanförs till ett område
ÖrlBO	Muskö	1 + 3	
ÖrlBV	Göteborg	1 + 3	
ÖrlBS	Karlskrona	1 + 3	
Summa		7 + 22	

Bilaga 17:3 Förslag beträffande tilldelning av personal att ingå
i kasernvårdsgrupp vid kustartilleriförsvaret/regementet

Myndighet	Förläggningssort	Kasernvårds- grupp Antal anställda	Anmärkning
1	2	3	4
<i>Milo S</i>			
BK/KA 2	Karlskrona	2 + 6	Svarar även för Rosenholm och Kungsholmsfort
<i>Milo V</i>			
GbK/KA 4	Göteborg	2 + 5	Svarar även för Säve- området
<i>Milo Ö</i>			
SK/KA 1	Vaxholm	1 + 5	
<i>Milo NN</i>			
NK/KA 5	Härnösand	1 + 4	
<i>MKG</i>			
GK/KA 3	Fårösund	1 + 6	Omfattande bostadsbe- stånd
Summa		7 + 26	

Bilaga 17:4 Förslag beträffande tilldelning av personal att ingå i kasernvårdsgrupp vid flygvapnets flottiljer och skolor

Myndighet	Förläggningssort	Kasernvårds- grupp Antal anställda	Anmärkning
1	2	3	4
<i>Milo S</i>			
F 5	Ljungbyhed	1 + 5	
F 10	Ängelholm	1 + 4	
F 12	Kalmar	1 + 4	
F 17	Kallinge	1 + 4	
<i>Milo V</i>			
F 6	Karlsborg	1 + 4	
F 7	Såtenäs	1 + 6	Större bostadsområde Skolförband. Behov av mera städpersonal än flottilj
F 14	Halmstad	1 + 5	
<i>Milo Ö</i>			
F 1	Västerås	1 + 4	
F 11	Nyköping	1 + 4	
F 13	Norrköping	1 + 4	
F 15	Söderhamn	1 + 4	
F 16/F 20	Uppsala	1 + 5	
F 18	Tullinge	1 + 5	Jfr F 14
<i>Milo NN</i>			
F 4	Östersund	1 + 4	
<i>Milo ÖN</i>			
F 21	Luleå	1 + 4	
Summa		15 + 66	

Bilaga 19:1 Värnpliktskostnader

B.C. Ysander

1. *Kostnadsbegrepp och kalkylprinciper*

Många icke-ekonomer synes, kanhända utifrån sin privatekonomiska vardagserfarenhet, betrakta begreppet »kostnader» som något mycket klart, entydigt och påtagligt. Man behöver emellertid bara genomögnå några godtyckligt valda kostnadskalkyler hämtade från statligt utrednings- och förvaltningsarbete för att inse att så icke är fallet. Det finns ett mycket stort antal möjliga kostnadsdefinitioner och kalkylprinciper, som var och en kan vara relevant i vissa beslutslägen och med viss intresseinriktning. Beräkningsresultatet kan bli väsentligt annorlunda, kan mångdubblas i storlek, när man går över från en kostnadsdefinition till en annan.

Dessa skillnader är inte minst framträdande när det gäller kostnadsberäkningar inom försvaret. Ifråga om värnpliktskostnaderna som vi här har anledning särskilt studera finnes redan en mångfald skilda typer av kostnadskalkyler föreslagna eller genomförda (se *text* litteraturhänvisning [1, 4, 5, 6, 10, 11, 12]). I många fall presenteras och diskuteras emellertid fortfarande kostnadskalkyler i statligt utredningsarbete mycket kortfattat och ofta utan en närmare precisering av de tillämpade begreppen. Detta kan uppenbarligen lätt leda till missförstånd och onödiga meningsmotsättningar, vilket är desto mer beklagligt då man hoppas under de närmaste åren

successivt allmänt införa mera genomarbetade kostnadsrutiner och investeringskalkyler inom den statliga sektorn. Ifråga om värnpliktskostnaderna kan också en begreppsmässig klarhet vara av särskild vikt då man har anledning vänta sig att dessa kostnader kommer att spela en relativt central roll för försvarsdiskussionerna under 1970-talet som följd av ett krympande relativt resursutrymme för försvaret och de därigenom aktualiserade organisationsnedskärningarna.

Avsikten med den följande framställningen är således att, med denna motivering och som stöd för kostnadsdiskussionerna i kapitel 19, söka kortfattat men systematiskt diskutera några relevanta typer av kostnadsdefinitioner och kalkylprinciper ifråga om värnpliktsutnyttjande och där så är möjligt numeriskt exemplifiera resultatet av olika slags kalkyler. En fullständig numerisk presentation av alternativa kalkylmodeller för det svenska värnpliktssystemet ligger icke inom ramen för denna framställning och är dessutom knappast möjlig att genomföra med de knapphändiga data som idag föreligger. För ett mera utförligt behandlat kalkylproblem avseende en speciell värnpliktskategori hänvisas till utredningens tidigare publicerade betänkande gällande bemanningsformer för statliga isbrytare och sjömättningsfartyg [12].

2. Värnpliktssystemets omfattning

Före den principiella diskussionen av värnpliktskostnadernas innebörd och mätning kan det vara skäl att kortfattat erinra om det svenska värnpliktssystemets nuvarande omfattning. I figur 1 ges en översiktlig skiss av värnpliktssystemet (se [10] för en grundlig presentation av systemet).

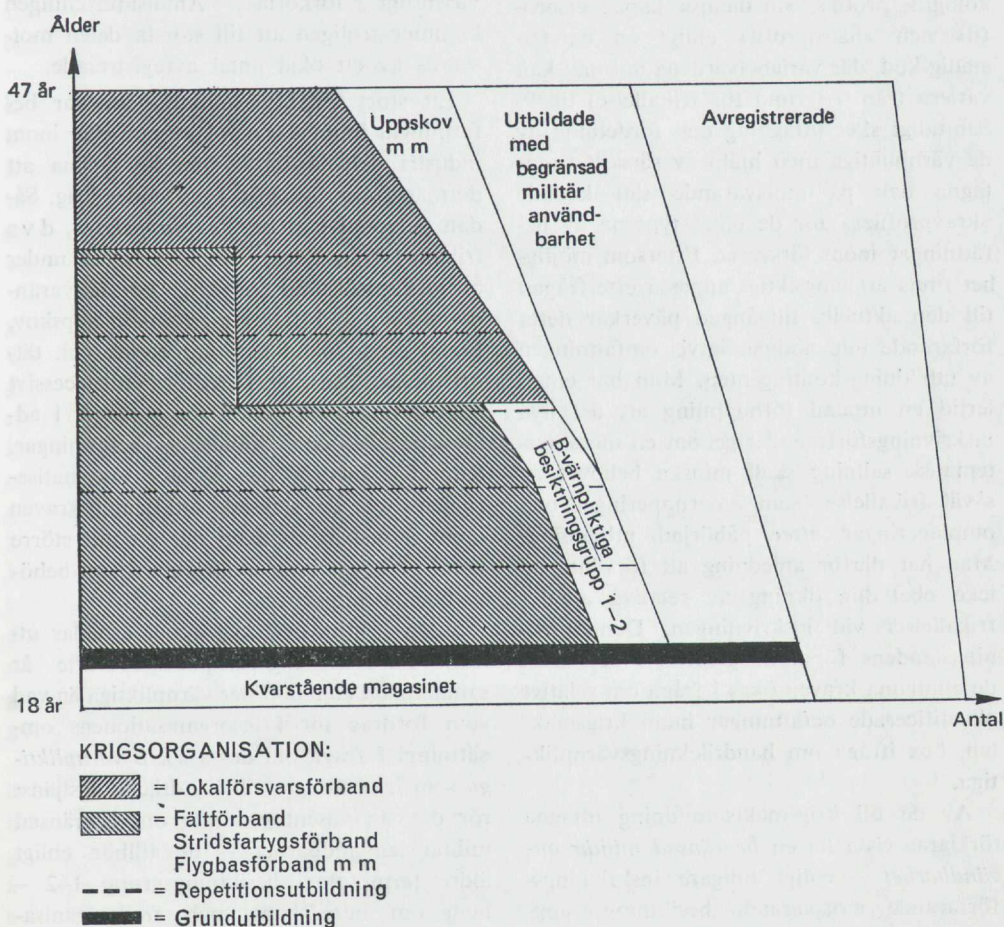
Enligt värnpliktslagen är varje svensk man värnpliktig från och med det år han fyller 18 år till och med det år under vilket han fyller 47. Av de värnpliktiga är det emellertid endast en del som kommer att bli utnyttjade inom krigsmakten och av dessa kommer i sin tur endast ett visst antal att tjänstgöra inom krigsorganisationen. De värnpliktiga som ej behöver eller kan ut-

nyttjas inom krigsmakten förutsättes i stället bli använda inom andra delar av totalförsvaret såsom civilförsvaret eller det ekonomiska försvaret.

Det totala antalet årligen prövade värnpliktiga har under efterkrigstiden varierat mellan 45 000 och 65 000. Vid inskrivningsförrättningarna 1969/70 prövades exempelvis drygt 55 000 man.

Enligt gällande bestämmelser skall grundutbildningen påbörjas senast tredje året efter inskrivningsåret. Det sk kvarstående-magasinet – inskrivna och på grundutbildning väntande värnpliktiga – får således maximalt omfatta tre åldersklasser. Enligt redovisning den 31.5 1971 uppgick kvarstående-magasinet till knappt 104 000 man vilket motsvarar drygt två utbildningskon-

Figur 1 Principskiss över värnpliktssystemet

tingenter. Under 1970-talet minskar – vid bibehållen storlek på utbildningskontingenten – successivt kvarstående magasinet till omkring 80 000 på grund av att åldersklasserna då är mindre än den »normala» utbildningskontingenten som bestäms främst utifrån krigsorganisationens omsättningsbehov och fastställs genom årliga försvarsbeslut.

Till gruppen »avregistrerade» hör, förutom den naturliga avgången genom döda och utflyttade, de som frikallas såsom »odugliga till krigstjänst» på grund av ohälsa eller annan orsak samt de som befrias – t ex samer, sjömän i svensk handelssjöfart och vissa nyinflyttade. Hit hör även de sk vapenfria värnpliktiga.

Det nya inskrivningsförfarandet som nu tillämpas innebär bl a att den värnpliktiges kvalifikationer registreras genom en »psykologisk profil», »medicinsk kapacitetsprofil» och »hälsoprofil» enligt en ca 60-ställig kod, där variabelvärdena normalt kan variera från 0 (grund för frikallelse) till 9. Samtidigt sker uttagning och fördelning av de värnpliktiga med hjälp av särskilt framtagna och på motsvarande sätt kodade »kravprofiler» för de olika typerna av befattningar inom försvaret. Eftersom möjlighet finns att långsiktigt anpassa efterfrågan till den aktuella tillgången påverkar detta förfarande inte nödvändigtvis omfattningen av utbildningskontingenten. Man har emellertid en uttalad förhoppning att det nya inskrivningsförfarandet genom en mera systematisk sällning skall minska behovet av såväl frikallelser som omgrupperingar och omplaceringar efter påbörjad utbildning. Man har därför anledning att förvänta en icke obetydlig ökning av relativa antalet frikallelser vid inskrivningen. Denna ökningstendens förstärks givetvis i den mån de allmänna kraven ökas i fråga om relativt okvalificerade befattningar inom krigsmakten, t ex ifråga om handräckningsvärnpliktiga.

Av de till krigsmaktsutbildning uttagna förklaras vissa ha en *begränsad militär användbarhet* – enligt tidigare inskrivningsförfarande motsvarande besiktningsgrupp-

perna 3 och 4. Större delen av dessa – vid inskrivningarna 1969/70 ca 11 % av uttagen styrka – uttas till handräckningstjänst i fredsorganisationen men blir med vissa undantag ej utnyttjade i krigsorganisationen.

Successiva omgrupperingar under utbildningstiden från andra befattningar har hittills normalt givit ett antalsmässigt tillskott av handräckningsvärnpliktiga som varit mer än dubbelt så stort som den samtidiga avgången från den ursprungliga handräckningskontingenten. Antalet handräckningsvärnpliktiga vid grundutbildningens slut har på detta sätt kommit att normalt utgöra ca 15 % av utbildningskontingenten. Vid ett genomförande av de förslag som utredningen för handräckningsvärnpliktiga framlägger kommer det årliga antalet handräckningsvärnpliktiga att reduceras med ca en fjärdedel samtidigt som deras tjänstgöringstid väsentligt förkortas. Antalsminskningen kommer troligen att till största delen motsvaras av ett ökat antal avregistrerade.

Ett stort antal värnpliktiga innehar befattningar inom stat och kommun eller inom industri och jordbruk som är sådana att de måste upprätthållas även under krig. Sådan personal kan beviljas »uppskov», d v s frikallas från tjänstgöringsskyldighet under beredskapstillstånd och krig. För närvarande innehar ca 110 000 man sådant uppskov. Bland annat ökad kommunstorlek och tätortstillväxt kan väntas medföra ett successivt ökat behov av uppskov för personal i administrativa och judiciella befattningar. Samtidigt medför den ökande automatiseringen och de stegrade utbildningskraven inom industrin att även där ett allt större antal personer i värnpliktsåldern kan behöva beviljas uppskov.

Inom flottan och flygvapnet utbildas utöver handräckningsvärnpliktiga varje år sammanlagt ca 3 000 fler värnpliktiga än vad som fordras för krigsorganisationens omsättning. I fråga om dessa sk *B-värnpliktiga* som icke uttagits till handräckningstjänst rör det sig väsentligen inte om begränsad militär användbarhet – de tillhör enligt äldre terminologi besiktningsgrupp 1–2 – utan om beredskaps- och fredsorganisa-

toriska behov inom flottan för kustbevakning, isbrytning och sjömätning m m och inom flygvapnet för bas-, stridslednings- och luftbevakningstjänst. En omprövning av denna form av värnpliktsutnyttjande aktualiseras i kapitel 21 i detta betänkande.

En enkel summering ger vid handen att genomsnittligt endast ca hälften av *totala antalet* värnpliktiga utnyttjas för krigsorganisationen. Detta motsvarar ungefär en tiondel av de totala befolkningstillgångarna i landet. Av de olika skäl som ovan nämnts kan man vänta sig att denna andel liksom det absoluta antalet kommer att minska i framtiden.

I krigsorganisationen ingår ca en fjärdedel av de värnpliktiga i *mobiliserings- och ersättningsreserven*.

Inom krigsorganisationen omlaceras normalt de värnpliktiga successivt efter viss tid från kvalificerade och fysiskt mer krävande befattningar inom arméns fältförband, inom marinens sjögående förband och rörliga kustartilleriförband samt inom flygvapnets basförband till mindre krävande uppgifter inom lokalförsvaret, vid landförband i flottan och vid fasta kustartilleriförband. Inom exempelvis armén sker detta normalt efter ca 12 krigsplaceringsår.

Värnpliktsutbildningen är uppdelad på grundutbildning och repetitionsutbildning. Om man undantar de värnpliktiga som uttages till befälsutbildning eller specialtjänst respektive handräckningstjänst så pågår – inom flygvapnet och för huvuddelen av arméns utbildningskontingent – grundutbildningen ca 255 dagar för värnpliktiga av kategori G och 300 dagar för värnpliktiga kategori F. Inom kustartilleriet är grundutbildningens längd ungefär densamma medan den inom flottan genomsnittligt beräknas till 320 dagar för värnpliktiga av kategori G och 364 dagar för värnpliktiga kategori F.

Repetitionsutbildningen som syftar till att bibehålla en tillräcklig långsiktig beredskap hos krigsförbanden fullgöres i första hand genom s k krigsförbandsövningar vart fjärde år. För vissa förband tillkommer därutöver s k särskilda övningar samt för förband och

personal med särskilt betydelsefulla uppgifter i mobiliseringskedet s k mobiliseringsövningar. Totalt pågår repetitionsutbildningen för värnpliktiga G och F ca 90 dagar utom inom flygvapnet där istället ca 60 dagar fullgöres. Varje enskild krigsförbandsövning pågår inom armén och kustartilleriet ca 18 dagar medan motsvarande dagantal inom flottan är 18–25 och inom flygvapnet 15.

Det totala antalet tjänstgöringsdagar för värnpliktigt personal har under senare år varit ca 18–20 miljoner/år.

Under utbildningsåren 1972–74 avser man emellertid att försöksvis pröva en allmän förkortning av de värnpliktigas grundutbildning. För armén, kustartilleriet och flygvapnet blir grundutbildningens längd densamma för kategorierna G och F – inom armén ca 225 dagar och inom övriga 234 dagar. Grundutbildningens längd inom flottan reduceras för bägge kategorierna med ca 14 dagar. Samtidigt sker vissa motsvarande förkortningar av grundutbildningen för underofficersuttagna, underbefälsuttagna samt värnpliktiga av kategori E. Sammanlagt innebär detta när det i sin helhet genomförts – 1973/74 – en minskning av det årliga totala antalet tjänstgöringsdagar med ca 1,6 miljoner (se [2]).

3. Statens värnpliktskostnader

3.1 Utbetalning, utgift och kostnad

När man talar om »värnpliktskostnader» avser man i de flesta fall troligen de anslagsposter i den årliga statsbudgeten, vilka sammanhänger med värnpliktsutnyttjandet.

Den statliga budgeten är ännu huvudsakligen en »kassabudget», d v s vad som registreras är föreslagna eller verkställda utbetalningar – respektive inbetalningar.

Enligt normal redovisningsterminologi bör man emellertid skilja mellan *utbetalningar* (respektive inbetalningar) och *utgifter* (respektive inkomster).

En sådan skillnad mellan utbetalning och utgift förekommer om betalningsförpliktsen – utgiften – uppstår vid en annan tid-

punkt än när utbetalning sker genom en kassatransaktion.

I nuvarande statsbudget förekommer i vissa sammanhang en utgiftsredovisning. Ett exempel utgör möjligheten att balansera sk utgiftsrester dvs ej utbetalade debetposter mellan budgetåren. Ett annat exempel är det påslag – hittills generellt beräknat till 22 procent – som med hänsyn till pensionsförpliktelse göres på statliga löneutbetalningar i budgeten. Betalningsförpliktelsen, utgiften, ifråga om pensioner har ju uppkommit i och med anställningsavtalet, ehuru pensionsutbetalningen icke realiserats förrän senare, nämligen efter uppnådd pensionsålder.¹

I fråga om statens värnpliktsutgifter kan denna distinktion vara av betydelse inte bara när det gäller lönepåslaget för de fast anställda instruktörerna respektive eventuella balanserade utgiftsrester i försvarsbudgeterna utan framför allt när det gäller ingångna kontrakt för de försvarsanläggningar eller den försvarsmateriel som krävs för de värnpliktigas utbildning. I dessa fall kan det också vara tveksamt om utgiften skall anses uppstå när kontraktet skrivs eller när den omedelbara betalningsförpliktelsen aktualiseras genom fakturering m m samt om den kontrakterade betalningsförpliktelsen skall redovisas med total kontraktssumma eller enbart med eventuellt ovillkorligt skadeståndsbelopp m m vid avbeställning under senare år. Vi har emellertid i detta sammanhang varken möjlighet eller motiv för att närmare studera dessa problem utan kommer fortsättningsvis att – med ovan gjorda reservationer – tolka statsbudgetens debetposter såsom utgifter.

En annan, speciellt i långsiktig planering, viktig distinktion gäller skillnaden mellan *utgifter* (respektive inkomster) samt *kostnader* (respektive intäkter).

Medan utgiften i princip hänför sig till anskaffningstillfället är kostnaderna bundna till förbrukningstillfället. Beträffande vapen, ammunition etc kan denna skillnad vara mycket påtaglig. Vapen anskaffas vid en viss tidpunkt men utnyttjas och förbrukas ofta långt senare. Än mera gäller detta fordon, byggnader m m som anskaffas vid

ett bestämt tillfälle men tas i anspråk under lång tid framöver. Eftersom de värnpliktiga för sin utbildning använder såväl vapenutrustning som skilda slag av anläggningar m m är denna distinktion även av väsentlig betydelse för en bedömning av värnpliktsutnyttjandets konsekvenser.

I samband med försöksverksamheten med programbudgetering inom försvaret har också en kostnadsredovisning successivt börjat införas. Något mera fullständigt redovisningsmaterial på kostnadsbasis föreligger dock ej ännu.

I ett helt stationärt skede med samma årligen återkommande löpande utgifter och kapitalutgifter samt en oförändrad förbandsproduktion kommer uppenbarligen totala utgifter och kostnader att sammanfalla. Under perioder med stora förändringar i den militära organisationen och/eller starka förändringar i drifts- och kapitalutgifter kan emellertid skillnaden mellan utgifter och kostnader vara betydande.

Vårt normala språkbruk innebär emellertid att vi också använder ordet »kostnader» i en mycket allmän bemärkelse som täcker samtliga de ovan nämnda tolkningarna. I de fall då detta inte kan väntas medföra risk för missförstånd kommer vi även i den fortsatta framställningen här att utnyttja detta ofta bekväma språkbruk.

3.2 Nettoredovisning och budgetbelastning

Vi har hittills endast talat om statshushållningens utgiftssida, dvs vi har räknat alla utgifter brutto. När det gäller att redovisa de statsfinansiella konsekvenserna av en åtgärd bör man emellertid vara minst lika intresserad av att också följa upp och skatta konsekvenserna på inkomstsidan. Om utgiftsföljderna fortfarande dominerar kan man

¹ För att undvika missförstånd i samband med detta pensionsexempel bör två ting understrykas. För det första kan naturligtvis utgiftsdefinitionen ges alternativa tolkningar beroende bl a på vid vilken tidpunkt i en långsiktig transaktion betalningsförpliktelsen säges uppkomma. För det andra innebär framräkningen av lönekostnadspåslaget för pensioner att utgiften periodiserats, dvs omräknats i kostnadstermer.

om man så vill sammanfatta sin slutredovisning i form av ett utgiftsnetto, dvs subtrahera de beräknade inkomsterna från de totala beräknade bruttoutgifterna. Denna typ av nettoredovisning kan uppenbarligen användas oavsett om den önskade redovisningen gäller utbetalningar, utgifter eller kostnader.

Ofta är man politiskt mycket intresserad av att studera en möjlig åtgärds totala nettoeffekt på statsbudgeten, dvs att söka skatta hur åtgärden kan väntas påverka den statliga totalbudgetens netto eller saldo. Det är troligen detta man i allmänhet egentligen åsyftar när man talar om att vilja skatta den »budgetbelastning» en åtgärd kommer att medföra. Eftersom statsbudgeten ännu så länge huvudsakligen är en kassabudget är det i så fall de totala nettoutbetalningarna som man vill mäta.

Det bör i detta sammanhang understrykas att det politiska intresset för budgetens totalsaldo inte kan ekonomiskt legitimeras genom att entydigt tolka detta saldo i termer av statens behov av extern lånefinansiering och därmed som ett slags mått på budgetens nettoeffekt på kreditutrymmet inom den privata sektorn. Detta är omöjligt bli därför att existensen av diverse statsinterna »buffertfonder» av typ budgetutjämningsfonder eller fonderade investeringsmedel inom affärsverken medför att nettobehovet av extern lånefinansiering inte alls behöver överensstämma med budgetsaldot.

Om vi vill göra en sådan nettoberäkning i samband med tex en planerad förändring av värnpliktsutnyttjandet innebär detta för det första att vi också får söka studera åtgärdens konsekvenser för statens skatte- och avgiftsintäkter.

När värnpliktiga inkallas till militär tjänstgöring medför detta bli normalt att deras civila löneinkomster bortfaller och därmed också deras inbetalning av skatter och avgifter till statskassan. I den kalkyl UH tidigare presenterat gällande de värnpliktiga som under 1968 tjänstgjorde inom isbryartjänsten beräknas exempelvis det totala statliga skattebortfallet per värnpliktig och år

till ca 5 400 kronor¹. För en genomsnittlig handräckningsvärnpliktig har motsvarande statliga skattebortfall i denna utredning beräknats till 5 550 kronor per värnpliktig i pris- och löneläge februari 1971.

I en nettokalkyl skall också de statliga utgifterna för värnpliktsutbildningen minskas med bla de indirekta skatter för inköp av icke-krigsmateriel i samband med utbildningen som staten betalar »till sig själv». Detsamma gäller i en nettoutgiftskalkyl bli arbetsgivaravgifter för den anställda personalen.

För det andra skall alla typer av interndebiteringar inom den statliga sektorn kvittas bort ur kalkylen. Det innebär tex att som kasernutgifter skall medtagas enbart löpande resursförbrukning för underhåll och reparation samt eventuella nödvändiga nyinvesteringsutgifter. Däremot skall ej medtagas de amorterings- och räntekostnader som försvarets fastighetsfond interndebiterar försvarets myndigheter. I nuvarande ramkalkyler för försvarsutgifterna kommer dessa amorteringsbetalningar t o m att till viss del dubbelräknas då de redan under tidigare period medtagits som investeringsutgift i samband med att kasernerna uppfördes.

Ehuru det ofta talas om »budgetbelastningen» i samband med olika åtgärder förekommer normalt ännu så länge inga försök till sådana nettoberäkningar i samband med kostnadskalkyler inom myndigheter eller statliga utredningar. Den kalkyl som presenteras i kapitel 19 utgör emellertid ett försök till nettokostnadsberäkning.

I den fortsatta framställningen här kommer vi dock att enbart studera bruttokostnaderna.

3.3 Kostnader för värnpliktiga och värnpliktssystemets kostnader

När man talar om värnpliktskostnader kan man avse endast de direkta kostnaderna för de värnpliktigas avlöning och övriga tjänsteförmåner. Oftast avses emellertid ett betyd-

¹ UH delbetänkande 1970: Bemanningsformer för statliga isbrytare och sjömätningarfartyg.

ligt vidare begrepp, nämligen värnplikts-systemets kostnadskonsekvenser. De värnpliktiga utgör ju en del av det militära utbildningssystemet som i sin tur kan sägas fungera som en produktionsfaktor i den militära förbandsproduktionen som slutligen i sin tur fungerar inom ramen för det totala försvarssystemet.

Vilken närmare innebörd begreppet »värnpliktssystemets kostnader» skall ges beror på hur man väljer att avgränsa »värnplikts-systemet» respektive på vad man definierar som värnpliktsberoende kostnader.

När vi beräknar »värnpliktssystemets kostnader» betyder ju detta att vi söker skatta följdverkningarna ifråga om resursförbrukning av vissa specificerade förändringar i försvarsorganisationen. Att söka avgränsa »värnpliktssystemet» innebär då det-samma som att avgränsa de typer av möjliga förändringar man önskar inrymma i kalkylerna.

Om »värnpliktssystemet» sättes lika med de enskilda värnpliktiga är vi tillbaka i den ursprungliga frågeställningen som endast avser de direkta kostnaderna för värnpliktiga.

Avses i stället det militära utbildningssystemet för värnpliktiga måste vi också ta hänsyn till de kostnadskonsekvenser som sammanhänger med förändringar ifråga om instruktörer, nödvändig utbildnings- och övningsutrustning samt utnyttjande av vapensystem och anläggningar för utbildningsändamål.

Väljer vi som avgränsning den militära förbandsproduktionen måste vi dessutom beakta konsekvenserna av de åtgärder på värnpliktssidan som gäller förbandet, samverkande vapensystem, personal och anläggningar.

Tar man slutligen det totala försvarssystemet som utgångspunkt tvingas man också särskilt studera de följdåtgärder förändringar i förbandsproduktionen kan nödvändiggöra ifråga om t ex skilda fasta försvarsanläggningar, ekonomiskt försvar och civilförsvar.

Det förefaller bäst överensstämja med sedvanligt språkbruk om vi här väljer att

diskutera värnpliktskostnaderna med utgångspunkt från förbandsproduktionen.

Vi kan söka ytterligare precisera samma frågeställning genom att undersöka hur man skall kunna spåra »värnpliktsberoende» förändringar och därmed avgöra vad som är »värnpliktsberoende kostnader».

Vad skall man då betrakta som värnpliktsberoende kostnader i förbandsproduktionen? När man allmänt talar om kostnaderna för en produktionsfaktor som i samverkan med en rad andra faktorer producerar en nytthet kan man tolka detta på bl a följande olika sätt.

Ett enkelt men i allmänhet otillfredsställande mått på konsekvenserna av en förändring är att man enbart medräknar det pris man får betala på marknaden för faktorn ifråga. I vårt fall motsvaras detta av att man enbart intresserar sig för de fastställda kontantutbetalningar och andra ekonomiska förmåner som utgår till den enskilde värnpliktige.

Det kanske naturligaste sättet att kalkylera innebär att man frågar sig hur mycket man totalt skulle exempelvis kunna spara in om man minskar värnpliktsutnyttjandet i förbandsproduktionen. Man intresserar sig då också för de konsekvenser ifråga om andra samverkande produktionsfaktorer som en förändring av en viss faktor skulle kunna väntas medföra.

Denna fråga får emellertid mycket olika svar beroende på vilka förutsättningar man gör ifråga om hur förbandsproduktionen långsiktigt skall påverkas. Om man t ex antar att förbandsuppgifterna även fortsättningsvis skall skötas med oförändrad effektivitet betyder det att ändringen på värnpliktsidan kan väntas kompenseras genom förändringar ifråga om anställd personal eller materiel medan det grundläggande behovet av vapensystem och anläggningar kvarstår oförändrat. Antar man istället att förbandsproduktionens struktur skall vara oförändrad och förbandseffektiviteten således tillåtes att variera med värnpliktsutnyttjandet kan sådana förändringar få mycket stora konsekvenser för behovet av materiel, anläggningar och per-

sonal. I extremfallet med inget värnpliktsutnyttjande bortfaller den helt övervägande delen av de totala militära försvarskostnaderna som således med denna förutsättning kommer att kunna bokföras som en kostnad för värnpliktsystemet.

De svårigheter som sammanhänger med behovet att mäta värnpliktskostnaderna utifrån en långsiktig plan för försvarets utveckling aktualiseras även i samband med den kostnadsdistinktion som vi nu skall övergå till att diskutera.

3.4 Marginella och totala kostnader

En för vår diskussion betydelsefull skillnad gäller uppdelningen på *marginella*¹ respektive *totala* värnpliktskostnader.

När det gäller att särredovisa kostnaderna för visst ändamål – i detta fall för produktionsfaktorn värnpliktig personal i försvarets förbandsproduktion – tvingas man av skäl vi ovan redovisat att specificera vilken typ av möjlig förändring som särredovisningen skall utgå ifrån.

Vi kan till en början tänka oss att den särredovisning vi avser gäller endast vissa marginella förändringar i värnpliktsuttaget. Vår frågeställning är då: Vilka utgifter skulle vi kunna spara in om vi genomförde en viss specificerad marginell minskning av värnpliktsutnyttjandet, t ex genom att göra den årliga utbildningskontingenten hundra man mindre med hjälp av stegrade krav på hälsokvalifikationer vid inskrivningen? Eller omvänt: Hur mycket skulle våra utgifter öka om vi genomförde en motsvarande marginell ökning? Svaret på denna fråga – eventuellt omräknat i utgift per man/månad – mäter vad vi kan kalla den statliga gränskostnaden eller gränsutgiften för värnpliktsutnyttjande. Det är uppenbart att gränskostnaden kommer att variera beroende på hur den marginella förändringen kommer att genomföras – genom minskat uttag eller minskad

¹ Vi tillåter oss här att använda begreppet "marginell kostnad" etc i en relativt vid mening avseende resursförbrukningskonsekvenser av sådana begränsade förändringar av en aktivitet, som lämnar aktivitetsstrukturen i stort oförändrad (jfr "incremental cost").

värnpliktstid, avseende handräckningsvärnpliktiga eller pansarsoldater etc.

Gränskostnaden för en enskild värnpliktig, dvs den utgiftsinbesparing som åstadkommes genom att en enda enskild värnpliktig frikallas, är i allmänhet relativt enkel att beräkna. Något svårare blir kalkylerna normalt när den aktuella förändringen omfattar en större grupp värnpliktiga. Även i de fall där gruppmedlemmarnas militära tjänstgöringsförhållanden varit likartade, så att vi kan nöja oss med att redovisa en genomsnittskalkyl, tillkommer en rad nya kostnadsposter avseende t ex lokala instruktörer eller administratörer samt övningsmateriel och kasernbyggnader, som kan väntas vara påverkbara eller *rörliga* när det gäller större antalsförändringar i utbildningskontingenten medan de kunde betraktas som opåverkbara eller *fasta* när förändringen endast avsåg en enskild värnpliktig. I stället för gränskostnaden i sträng mening är vi när det gäller sårkalkyler för en grupp närmast intresserade av att skatta de rörliga styckkostnaderna för den aktuella värnpliktsgruppen. Vi kan grovt dela upp de rörliga rörliga utgiftsposterna i en sådan kalkyl på tre olika kategorier, nämligen:

1. Inkomsttransfereringar – »värnpliktskonsumtion»
2. Övriga rörliga kostnader för värnpliktigas uppehälle
3. Övriga rörliga utbildningskostnader.

Det förutsättes då att förändringen är tillräckligt liten för att inte föranleda någon omplacering eller om disposition ifråga om försvarets anläggningar, dess centrala ledningsorganisation och administration eller mera omfattande materielanskaffning.

I posten »Inkomsttransfereringar – värnpliktskonsumtion» ingår förutom värnpliktigas kontantlön inklusive utryckningsbidrag och sociala bidrag även utgifter för resor och kostnaderna för mathållning. Hit föresålunda alla utgifter som kan betecknas som inkomstöverföringar plus fritt vald privat konsumtion. – Inkomsttransfereringar kan ur samhällets synpunkt medföra en omfördelning mellan konsumtion och sparande men innebär i sig själv inte någon direkt

resursförbrukning.

»Övriga rörliga kostnader för värnplik-
tigas uppehälle» innefattar bl a kostnaderna
för arbetskläder, för hälsoundersökningar
och sjukvård m m, d v s alla de konsum-
tionsutgifter för värnpliktiga som inte rim-
ligen synes kunna rekonstrueras som in-
komsttransfereringar och fritt vald konsum-
tion. Uppenbarligen är denna gränsdrag-
ning omöjlig att med säkerhet precisera.

Till posten »Övriga rörliga utbildnings-
kostnader» hör t ex ammunitionsförbruk-
ning, körtimmar med övningsfordon m m.
Hit räknas också de typer av kostnader för
instruktörer och lokal administration som
kan väntas variera med antalet värnpliktiga.
Vilka marginalkostnader som här är möjliga
att uppskatta är beroende bl a på redovis-
ningssystemets utformning. I ett fullt ut-
byggt kostnadsredovisningssystem med in-
terndebitering skulle även debiteringen för
t ex uttag och förslitning av förrådslagd
materiel avspegla en marginell anskaffnings-
kostnad och kunna medräknas i de faktiska
kalkylerna. Det nuvarande redovisningssy-
stemet ger dock inga sådana möjligheter.

Av de anledningar vi ovan nämnde är det
icke möjligt att skatta och ange något ge-
nerellt giltigt tal för gränskostnaden för
värnpliktiga. Som ett exempel på en möjlig
»marginell» kalkyl kan här erinras om de
siffervärden som framräknades gällande de
värnpliktiga som under 1968 tjänstgjorde
inom isbryartjänsten (se [12]).

*Marginella värnpliktskostnader inom isbrytar-
tjänsten 1968*

Kronor per man	F-vpl	G-vpl
1. Inkomsttransfereringar — »värnpliktskonsumtion»	8 037	6 959
2. Övriga rörliga kostnader för värnpliktigas uppehälle	1 664	1 459
3. Övriga rörliga utbildnings- kostnader	<u>2 357</u>	<u>1 431</u>
Summa gränskostnad	12 058	9 849

Den genomsnittliga gränskostnaden per
dag för ovannämnda värnpliktiga av båda
kategorierna blev enligt denna kalkyl ca 31
kronor.

De kalkyler som i kapitel 19 genomförts

har gällt en betydligt större grupp av värn-
pliktiga, nämligen de handräckningsvärnplik-
tiga. Om vi bortser från kapitalutgifter vis-
sar dessa beräkningar — uttryckt i pris- och
löneläge februari 1971 — en genomsnittlig
dagskostnad — i nuläget — för handräcknings-
värnpliktiga som varierar från 30 kronor un-
der produktionsskede vid fredsförband till
68 kronor under produktionsskede vid krigs-
förband, d v s vid tjänstgöring under krigs-
förbandsövning. Den genomsnittliga dags-
kostnaden under hela tjänstgöringen belöper
sig till 31 kronor.

En motsvarande kalkyl för de värnplik-
tiga som utbildas för tjänstgöring i fältför-
band eller motsvarande skulle troligen på
grund av bl a väsentligt större instruktörs-
insatser och större krav på övningsmateriel
visa en betydligt större dagskostnad — eller
rörlig styckkostnad. De olika försök till
kostnadsskattningar som gjorts tyder på att
den rörliga dagskostnaden för olika grupper
av värnpliktiga och olika slag av tjänstgö-
ring varierar inom området 30–100 kronor
med ett genomsnittsvärde — i 1971 års pen-
ningsvärde — av ca 55 kronor.

Om man önskar särredovisa värnpliktsut-
gifterna avseende större möjliga förändring-
ar av värnpliktsutnyttjandet tvingas man av
de skäl som ovan diskuterats noga specifi-
cera på vilket sätt t ex en minskning tänkes
åstadkommen. Det är givetvis en väsentlig
skillnad om reduktionen av värnpliktsut-
nyttjandet drabbar grundutbildningen eller
repetitionsutbildningen, om den sker genom
kategoriklyvning eller ökad differentiering
av värnpliktstiden, om den drabbar flygvap-
net eller arméns fältförband etc.

En extrem slutpunkt för möjliga minsk-
ningskalkyler utgör beräkningen av *totala*
värnpliktsutgifter. Frågeställningen i en så-
dan »nedrustningskalkyl» kan formuleras på
t ex följande sätt. Hur stora utgifter skulle
staten besparas om inget värnpliktsutnyttjan-
de förekom inom försvaret men t ex övriga
delar av försvarsplaneringen förblev oför-
ändrade? Det finns verkligen anledning att
ifrågasätta det meningsfulla i en sådan pro-
blemställning och vi skall senare återkomma
till detta. Låt oss emellertid först undersöka

vad ett svar på frågan skulle innebära.

Utöver de olika typer av rörliga kostnader som redan berörts ovan tillkommer i en totalkalkyl olika slag av mer eller mindre fasta eller odelbara kostnader som vi kan sammanfatta under nedanstående rubrik.

3.5 Fasta utbildningskostnader

Till fasta utbildningskostnader hör olika slag av stora och relativt odelbara anskaffningskostnader för sådan materiel som erfordras för utbildningen. Olika slag av anläggningskostnader – alltifrån kasernbyggnader till del av allmänna fortifikationskostnader skall också uppsummeras under denna rubrik liksom gemensamma administrationskostnader för värnpliktsutbildningen inklusive utbildningen av instruktörer.

Det är svårt nog att söka uppsumera de rörliga kostnaderna. Om vi utgår från 1968/69 års försvarsbudget – som inkluderade en viss särredovisning av utbildningsutgifter – kan man till en början utnyttja budgetberäkningen av rörliga grundutbildningsutgifter – ca 550 miljoner kronor. Till detta skall emellertid läggas dels rörliga värnpliktsutgifter i samband med krigsförbandsövningarna, uppskattningsvis ca 200 miljoner, dels instruktörsutgifter, administration m m för bägge typerna av utbildning som med lönepåslag kan – relativt godtyckligt – skattas till ca 750 miljoner kronor.

Ännu svårare kostnadsfördelningsproblem möter när det gäller att söka avgöra hur mycket försvarets totala anläggningsutgifter och tunga materielinvesteringar skulle kunna minska om inga krav ställdes på värnpliktsutbildning. Att här söka göra preciserade kalkyler är meningslöst. Möjligen kan man antyda storleksordningen genom ett räkneexempel. Låt oss anta att ungefär en tredjedel av de anläggningsutgifter under 1968/69 – ca 100 milj kronor – som ägnades åt kasernbyggnader, övningsområden och administrationslokaler, kan räknas som »värnpliktsutgifter». I fråga om materielanskaffningen kan vi införa ett relativt godtyckligt antagande som är hämtat från försvarets materielverks beräkningar, nämligen

att ungefär en sjundedel av de totala materielinvesteringarna under budgetåret, d v s ca 200 miljoner kronor hade kunnat inbesparas om ingen förslitning m m förväntades ske på grund av värnpliktsutbildningen.

Slutsumman i ett sådant räkneexempel skulle bli totala »värnpliktsutgifter» på ca 1 800 milj kronor eller, fördelade över de 18,8 miljoner tjänstgöringsdagar som de värnpliktiga fullgjorde under budgetåret 1968/69, nästan 100 kronor per tjänstgöringsdag.

Ovan frågasattes det meningsfulla i att söka göra sådana skattningar av värnpliktsberoende utgifter som förutsätter en i övrigt oförändrad försvarsplanering. Svårigheten att genomföra rättvisande kostnadsuppdelningar även med ett relativt kvalificerat kostnadsredovisningssystem avspeglar också det förhållandet att den förutsatta beslutsituationen är orealistisk och därmed i de flesta sammanhang ointressant. Varje väsentlig förändring av värnpliktsystemet måste föranleda kompenserande förändringar i planeringen av anställd personal, materiel, anläggningar m m, d v s förändringar i förbandsstrukturen. Vad som därför normalt är av intresse att undersöka – utöver gränskostnaderna för marginella förändringar i värnpliktsutnyttjandet – är de totala utgiftsförändringar (och effektförskjutningar) som åstadkoms genom en viss specificerad ändring i den fredsorganisatoriska respektive krigsorganisatoriska förbandsstrukturen. Genom att omformulera frågorna i dessa termer kringgår man till stor del de kostnadsfördelningsproblem som sammanhänger med försöken att fördela gemensamma kostnader för förbandsproduktionen på de olika deltagande produktionsfaktorerna – däribland den värnpliktiga personalen.

3.6 Målsättning och kostnadsstruktur

Om man vill undersöka det hittillsvarande värnpliktsystemets utgiftskonsekvenser för staten genom att studera de olika alternativa krigsorganisatoriska – och de därmed förbundna fredsorganisatoriska – förbandsstrukturer som skulle kunna aktualiseras vid

en successiv nedskärning av värnpliktsuttaget möter emellertid ett annat principiellt problem. Det finns nämligen inte någon entydig utgångspunkt – i form av en för alla lägen relevant krigsmaktsmålsättning – för att bestämma hur en sådan förändring i förbandsstrukturen bäst skall genomföras. De av statsmakterna givna, nu gällande målsättningarna för krigsmakten – allmänna såväl som operativa – och de därifrån härledda s k T O E M – d v s taktiska, organisatoriska och ekonomiska målsättningarna – för enskilda förbandstyper är uppenbart utformade utifrån förutsättningen av ett i stort oförändrat värnpliktsystem. Detta förhållande torde kunna exemplifieras med hänvisning till bl a målsättningskraven gällande uthållighet i »djupförsvaret» och avseende en likvärdig försvarsmöjlighet ifråga om hela det svenska territoriet.

En väsentlig förändring i värnpliktsystemet – och därmed av statens värnpliktsutgifter – kommer således med all sannolikhet att behöva föregås av en politisk omprövning av försvarets uppgifter och av gällande strategisk försvarsdoktrin. Ett slutgiltigt svar på frågan om »värnpliktsutgifterna» – hur mycket statsutgifter vi t ex skulle kunna »spara in» vid en reducering av värnpliktsuttaget – kan således ges först när man utifrån omprövade försvarsmålsättningar bestämt den alternativa förbandsstruktur som man önskar realisera med ett förändrat värnpliktsystem.

4. Vad är de värnpliktiga värda för försvaret?

4.1 Försvarets alternativkostnad för värnpliktiga

Vi har hittills talat om statens utgifter för värnpliktiga. Om vi begränsar synfältet till att endast omfatta försvarssektorn förändras delvis våra frågeställningar. Ur försvarets interna synpunkt är på kort sikt värnpliktsuttaget i stort givet genom gällande värnpliktsförfordningar – och därmed i stor utsträckning även vad vi ovan benämnde värnpliktsutgifter. Vad som istället är av omedelbart intresse – eller som kan påverkas

genom försvarsplaneringen – är den interna fördelningen eller allokeringen av värnpliktig personal. Denna allokering bestämer vad vi kan kalla försvarets *interna alternativkostnad för värnpliktsutnyttjande*. Om vi nöjer oss med att studera en marginell värnpliktig definieras denna interna alternativkostnad för att utnyttja honom på visst sätt, t ex i en sjukvårdspluton, som de alternativa intäkter i form av försvarseffekt som vi går miste om genom att inte istället utnyttja honom i den för försvaret mest lönsamma alternativa användningen, t ex i ett vanligt skyttekompani eller som stabsbiträde. Om vi antar en viss utbyttbarhet värnpliktiga sinsemellan blir frågan om den marginella värnpliktiges interna alternativkostnad för försvaret således densamma som frågan om den marginella värnpliktiges värde ur försvarssynpunkt vid en optimal användning.

Hur skall man kunna mäta denna alternativkostnad eller detta försvarsvärde? Något entydigt och endimensionellt mått på försvarseffekt finns inte. Vi kan emellertid underlätta mätningen genom att omformulera frågan på följande sätt. Hur mycket skulle de årliga försvarsanslagen till försvarsmateriel och till försvarsanställda m m behöva öka för att försvarseffekten enligt nu gällande försvarsdoktrin skulle kunna bibehållas oförändrad trots en marginell reducering av antalet årligen krigsplacerade värnpliktiga? Även denna fråga är naturligtvis långt ifrån entydig eller lätt att besvara men reser – under förutsättning av en given försvarsstruktur och en accepterad norm för försvarsplanering – inte samma principiella mätsvårigheter som den första frågan.

Vad vi söker bestämma på detta sätt kan också kallas *den marginella värnpliktiges interna bytesvärde för försvaret*. Naturligtvis kommer detta interna värde att i hög grad variera för olika grupper av värnpliktiga beroende på deras civila utbildningsbakgrund och deras personliga kapacitet i olika avseenden. När det som här endast gäller att belysa vissa principiella problem ifråga om den totala värnpliktskontingentens storlek kan vi tillåta oss att bortse från dessa indi-

viduella variationer och diskutera i termer av ett enhetligt marginellt bytesvärde för värnpliktig personal i krigsorganisationen.

4.2 Administrativ värnpliktstilldelning

Vi kan illustrera nuvarande form för värnpliktstilldelning – en administrativ tilldelning – och dess konsekvenser ifråga om den värnpliktiges interna bytesvärde med hjälp av följande figur.

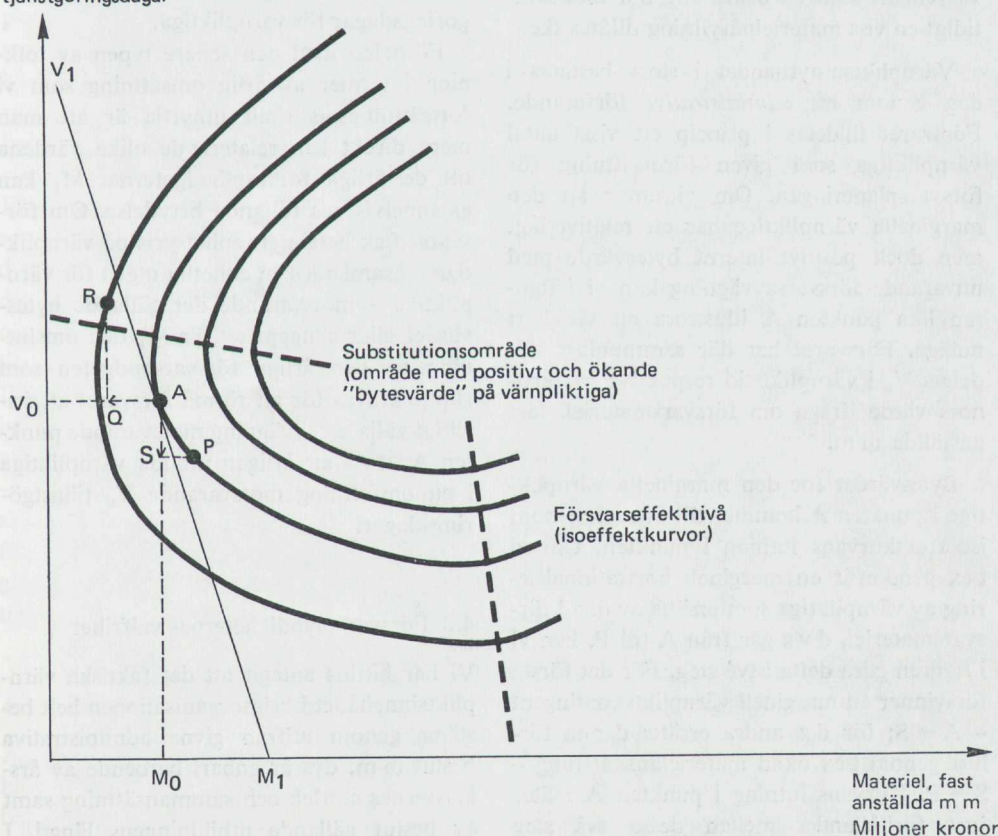
Kurvorna i figuren, de s k isoeffektkurvorna, skall utvisa alla de kombinationer av värnpliktiga respektive försvarsmateriel m m som antas – med en given planeringsinriktning och organisatorisk effektivitet – göra det möjligt att uppnå en viss nivå ifråga om försvarseffekt. Vi bortser här från mätpro-

blemen när det gäller att bestämma vad som är en »oförändrad försvarseffekt». Ju längre åt höger i figuren en isoeffektkurva ligger desto högre effektnivå antas den här avse.

Vid ritningen av isoeffektkurvor i figuren har det förutsatts att det finns ett område – här kallat »substitutionsområdet» – inom vilket den marginella värnpliktige har ett positivt internt bytesvärde för försvaret och där vidare detta bytesvärde ökar om man successivt söker »rationalisera» bort värnpliktiga och ersätta dem med tex tekniskt kvalificerad försvarsmateriel. Driver man denna rationalisering utöver den nedre gränsen för substitutionsområdet passerar man i figuren en omslagspunkt efter vilken det istället blir successivt alltmer lönsamt med

Figur 2 Administrativ värnpliktstilldelning

Värnpliktiga i
krigsorganisationen
Miljoner
tjänstgöringsdagar

en reducering av värnpliktskontingenten. Man har kanske då kommit så långt i riktning mot en yrkesarmé och/eller infört så mycket tekniskt kvalificerad materiel att resterande värnpliktiga utgör ett absolut minimum för målsättningens genomförande samtidigt som de inte utan en antalsökning kan effektivt utnyttja ytterligare vapenutrustning eller ytterligare instruktörsinsatser i förbandsproduktionen.

Går man istället åt andra hållet och söker – med bibehållen effektnivå och organisatorisk inriktning – ersätta t ex materiel med värnpliktiga utöver substitutionsområdets övre gräns antas man i figuren nå en annan typ av omslagspunkt. Bytesvärdet för den marginella värnpliktige blir noll för att därefter successivt anta allt större negativa värden. Om försvarets materiella standard m tillåtits sjunka tillräckligt mycket kommer alltså enligt figuren en ytterligare ökning av värnpliktiga i krigsorganisationen att upplevas enbart som en belastning om inte samtidigt en viss materielpåfyllning tillåtes ske.

Värnpliktsutnyttjandet i stort bestäms i dag genom ett *administrativt* förfarande. Försvaret tilldelas i princip ett visst antal värnpliktiga som given förutsättning för försvarsplaneringen. Om vi antar att den marginella värnpliktige har ett relativt lågt men dock positivt internt bytesvärde med nuvarande försvarsavvägning kan vi i figuren låta punkten A illustrera ett tänkbart nuläge. Försvaret har där sammanlagt tilldelats V_0 i värnpliktstid respektive M_0 kronors värde ifråga om försvarsmateriel, fast anställda m .

Bytesvärdet för den marginella värnpliktige i punkten A kommer till uttryck genom isoeffektkurvans lutning i punkten. Om vi t ex genomför en marginell bortrationalisering av värnpliktiga som ersätts av ökad försvarsmateriel, d vs går från A till P , kan vi i figuren göra detta i två steg. För det första försvinner en marginell värnpliktskontingent – $A \rightarrow S$; för det andra ersätts denna förlust genom t ex ökad materielanskaffning – $S \rightarrow P$. Kurvans lutning i punkten A mäter just förhållandet mellan dessa två steg

$\frac{A \rightarrow S}{S \rightarrow P}$. Det absoluta värdet av det omvända

uttrycket $\frac{S \rightarrow P}{A \rightarrow S}$ mäter uppenbarligen vad vi

här kallat det interna bytesvärdet för en marginell värnpliktige. I figuren illustrerar vi detta bytesvärde eller detta »skuggpris» för en värnpliktige i försvaret genom att rita ut tangenten till kurvan i punkten $A - V_1 M_1$.

Det finns två olika sätt att tolka vad vi mäter på koordinataxlarna i figuren. Den kanske naturligaste tolkningen är att axlarna antas mäta den totala materiel- respektive värnpliktstillgången i krigsorganisationen. Det är emellertid möjligt att istället låta axlarna mäta den årliga utbildningskontingent av värnpliktiga respektive det årliga anslagsvärde avseende materielanskaffning, fast personal m som fortlöpande krävs för att bibehålla en viss total storlek och sammansättning av krigsorganisationen. I stället för antal värnpliktiga mäter vi då på den vertikala axeln det årliga antalet miljoner tjänstgöringsdagar för värnpliktiga.

Fördelen med den senare typen av tolkning i termer av årlig omsättning som vi fortsättningsvis skall utnyttja är att man mera direkt kan relatera de olika värdena till de årliga försvarsbudgeterna. M_1 kan exempelvis ges följande betydelse. Om försvaret fick betala ett enhetspris på värnpliktiga – åsamkades en enhetlig utgift för värnpliktiga – motsvarande det gällande bytesvärdet eller skuggpriset, är M_1 den omslutning på den årliga försvarsbudgeten som skulle krävas för att förmå försvaret att frivilligt välja en avvägning motsvarande punkten A , d vs att årligen utbilda värnpliktiga i en omfattning motsvarande V_0 tjänstgöringsdagar.

4.3 Försvarsmyndigheternas valfrihet

Vi har hittills antagit att det faktiska värnpliktsinnehållet i krigsorganisationen helt bestäms genom utifrån givna administrativa beslut m , dvs är enbart beroende av årsklassernas storlek och sammansättning samt av beslut gällande utbildningens längd. I

verkligheten har emellertid försvarets myndigheter väsentliga möjligheter att själva påverka storlek och sammansättning av den värnpliktskontingent som årligen tillförs krigsorganisationen. Den årliga utbildningskontingentens storlek kan dels i viss utsträckning jämkas genom en behovsstyrd tillämpning av inskrivnings- och avregistreringsföreskrifterna dels också utjämnas mellan olika år med hjälp av kvarstående magasin. Till detta kommer den mycket viktiga möjligheten att relativt självständigt avgöra hur stor del av utbildningskontingenten som skall utnyttjas i krigsorganisationen respektive hur många som istället som B-delsvärnpliktiga skall avsättas enbart för fredsorganisatoriska behov.

Rätten att inom vissa ramar fatta självständiga beslut om storleken av B-delen av värnpliktskontingenten innebär i realiteten detsamma som en möjlighet för försvarets myndigheter att själva genomföra substitutionen mellan värnpliktiga och anställd personal. Vi kan åskådliggöra detta i figuren genom att studera vad det skulle innebära om försvarets myndigheter tvingades utbilda och utnyttja för krigsorganisatoriska behov även de 7-8 % av den årliga utbildningskontingenten som nu ingår i B-delen. För det första skulle detta motsvara en väsentlig minskning av antalet anställda m m, d v s innebära en förskjutning $A \rightarrow Q$. För det andra skulle det medföra en kraftig ökning av antalet värnpliktiga i krigsorganisationen, d v s leda till en förskjutning $Q \rightarrow R$. Det sätt vi här tecknat figuren bygger på det icke orimliga antagandet att en sådan ökning av värnpliktig personal i krigsorganisationen – vid oförändrat materielinnehåll och minskad tillgång på övrig personal – skulle medföra att det interna bytesvärdet för en marginell värnpliktig i krigsorganisationen sjönk till noll eller under noll.

4.4 Statsfinansiell prisstyrning

Även om försvarets myndigheter således har viss valfrihet är denna utan tvivel starkt begränsad och värnpliktsuttaget är i väsentlig utsträckning *administrativt styrt* utifrån.

Det kan därför vara av intresse att kontrastera det nuvarande systemet med ett system för *statsfinansiell prisstyrning* där försvarets myndigheter har full frihet att inom en given statsfinansiell anslagsram själva avgöra hur många värnpliktiga man – med hänsyn till det statsfinansiella pris eller den direkta merutgift som de värnpliktiga åsamka försvaret – anser det lämpligt att låta ingå i krigsorganisationen. Om vi för enkelhetens skull antar att man inom krigsmakten räknar med ett statsfinansiellt enhetspris för värnpliktiga, d v s en enhetlig rörlig dagskostnad – kan ett sådant prisstyrningssystem åskådliggöras med hjälp av figur 3.

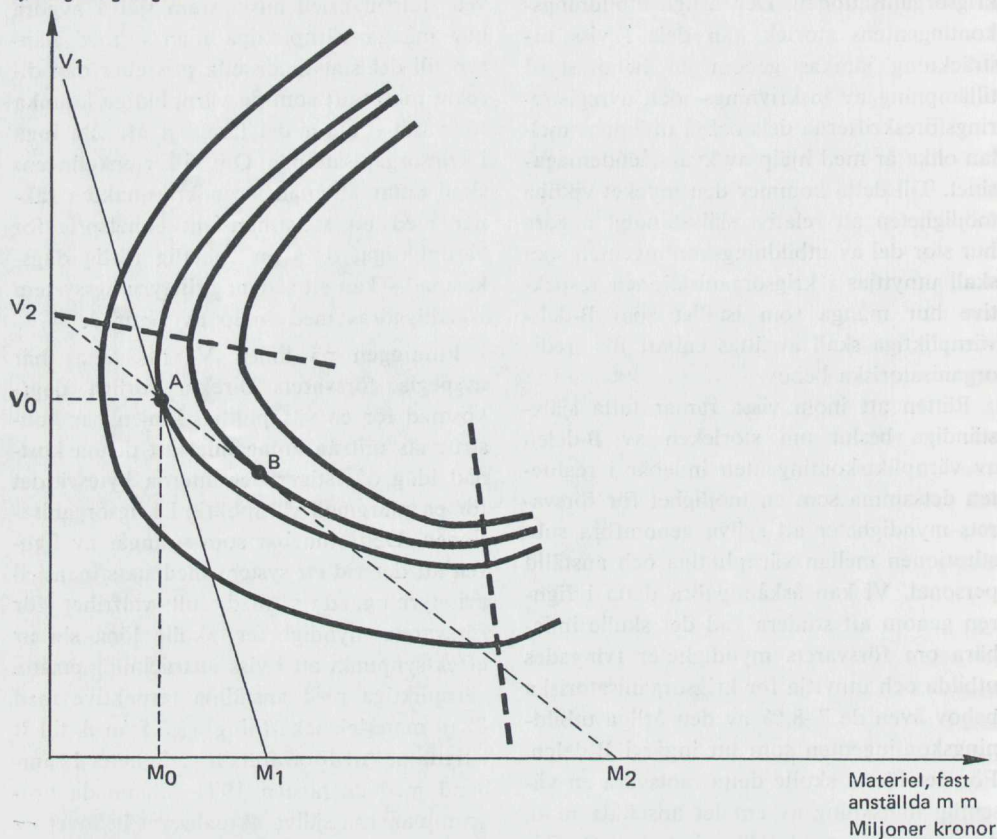
Lutningen på linjen $V_2 M_2$ antas här avspegla försvarets direkta rörliga dagskostnad för en värnpliktig. Linjen har konstruerats utifrån antagandet att denna kostnad idag överstiger det interna bytesvärdet för en marginell värnpliktig i krigsorganisationen. Detta innebär som framgår av figuren att det vid ett system med statsfinansiell prisstyrning, d v s med full valfrihet för försvarets myndigheter, skulle löna sig ur effektsynpunkt att i viss utsträckning ersätta värnpliktiga med anställda respektive med ökad materielanskaffning – gå från A till B i figuren. Att försvarets myndigheter i samband med de hösten 1971 inlämnade programplanerna själva aktualiserat behovet av liknande omfördelningar, ehuru närmast motiverat av ett allmänt besparingskrav, kan eventuellt tolkas som ett stöd för antagandet.

M_2 i figuren kan tydligen tolkas som den totala omslutningen på försvarsbudgeten. Av rittekniska skäl kommer de direkta värnpliktskostnaderna att spela en mer dominerande roll i figurens försvarsbudget än vad de gör i verkligheten.

En enkel slutsats av resonemanget kan förtjäna att understrykas. Så länge värnpliktstilldelningen är i väsentlig utsträckning administrativt bestämd kommer de direkta värnpliktskostnaderna såsom vi här definierat dem att bestämma utrymmet för övriga försvarsutgifter och påverka inkomstfördelningen. Den interna försvarsallokeringen inom givna ramar styrs däremot av

Figur 3 Statsfinansiell prisstyrning

Värnpliktiga i
krigsorganisationen
Miljoner
tjänstgöringsdagar

bl a det interna bytesvärdet av en marginell värnpliktig. En övergång till vad vi här kallat statsfinansiell prisstyrning skulle däremot innebära att de direkta värnpliktskostnaderna blev styrande såväl för det totala värnpliktsutnyttjandet som för den interna allokeringen av värnpliktiga.

4.5 Samhällsekonomisk prisstyrning

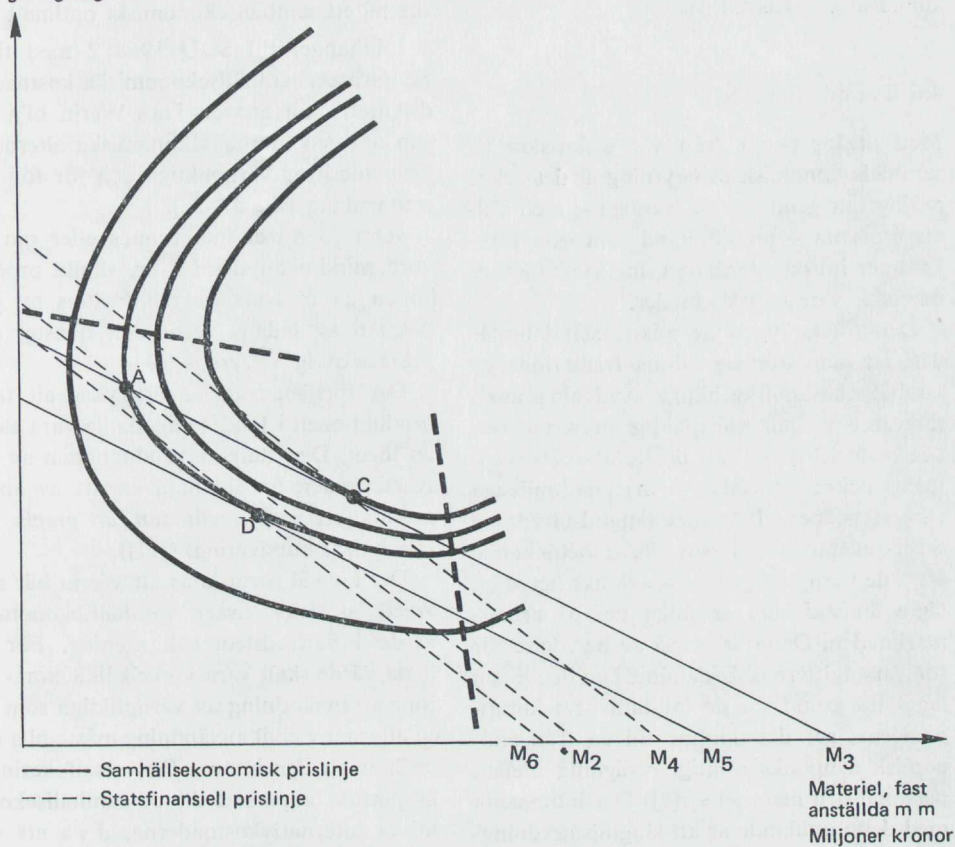
Som vi närmare skall diskutera i nästa avsnitt är värdet av den marginella värnpliktige troligen i allmänhet väsentligt större för samhället som berövas hans möjliga insatser i civil produktion än för försvaret. Det kan här vara av intresse att med hjälp av figur 4 studera vad som kunde tänkas bli

resultatet om försvarets myndigheter debiterades ett pris på värnpliktiga som motsvarade denna samhällsekonomiska alternativkostnad per dag – d v s värdet av det civila produktionsbortfall som det marginella värnpliktsutnyttjandet åsamkar samhället.

Om försvaret samtidigt skall beredas möjlighet att kvarstanna i samma situation som tidigare, d v s att bibehålla försvarsavvägningen i punkten A, innebär detta att försvarsbudgetomslutningen skulle behöva öka till M_3 om den samhällsekonomiska värnpliktskostnaden mäts av lutningen av linjen AM_3 . Antar vi samtidigt att försvaret ges full frihet att självständigt göra avvägningar inom denna budget – att man inför vad vi kan kalla en *samhällsekonomisk prisstyrning*

Figur 4 Samhällesekonomisk prisstyrning

Värnpliktiga i
krigsorganisationen
Miljoner
tjänstgöringsdagar

– skulle den optimala försvarsavvägningen leda till en förskjutning från A till C i figur 4, d v s medföra ett minskat värnpliktsutnyttjande i krigsorganisationen och samtidigt en ökad effekt.

Det är emellertid möjligt att detta samhällsekonomiska pris istället kan komma till uttryck enbart genom en interndebering inom den statliga sektorn, d v s inte medföra ökade utbetalningar till de värnpliktiga i form av marknadsbestämda »värnpliktslöner». Om de faktiska värnpliktsutgifterna per man således förblir oförändrade skulle omslutningen av försvarets totala utbetalningar endast behöva öka till M_4 .¹

Man kan också tänka sig att man vid det nya samhällsekonomiskt motiverade »skugg-

priset» på värnpliktiga nöjer sig med att vilja tillförsäkra försvaret möjlighet till oförändrad försvarseffekt – en politiskt rimlig men praktiskt svår genomförbar tanke. Detta innebär att man ger försvaret en skuggbudget som är så stor att den – vid det värnpliktspris som avspeglas av lutningen på linjen AM_3 – precis möjliggör för försvaret att hålla sig kvar på den ursprungliga isoeffekt-kurva där punkten A låg. Försvarets interna avvägning skulle i sådant fall leda till kombinationen i punkten D. Försvarets totala utbetalningar skulle öka till M_5 . Om vi

¹ I figur 4 har således prislinjerna genom M_2 , M_4 och M_6 , som ju skall avspegla samma statsfinansiella värnpliktspris, ritats parallella.

emellertid förutsätter att det höjda skuggpriset på värnpliktiga inte samtidigt leder till ökade reella värnpliktskostnader skulle den reella budgetomslutningen i detta fall kunna inskränkas till M_6 .

4.6 Två missförstånd

Med utgångspunkt från vår diskussion av samhällsekonomisk prisstyrning är det också möjligt att gendriva två vanliga – men delvis motsatta – missförstånd som ofta förekommer i diskussionerna kring samhällsekonomiska värnpliktskostnader.

Den första typen av missförstånd består däri att man tror sig kunna framtvinga en samhällsekonomiskt bättre avvägning inom försvaret mellan värnpliktig personal och tex materiel genom att debitera – och eventuellt också utbetala – marknadsmässiga värnpliktslöner. 1965 års långtidsutredning säger exempelvis i sitt huvudbetänkande att: »de värnpliktiga – – – avlönas betydligt lägre än vad som är fallet ute på arbetsmarknaden. Detta är också av betydelse för försvarsutgifternas fördelning. Om den lönen läggs till grund för de militära utvecklingsplanerna, ger det upphov till en från ekonomisk synpunkt oriktig avvägning mellan personal och materiel.» (77) Det intressanta med detta uttalande är att långtidsutredningen tydligen utgår från att en prisstyrningsmodell utnyttjas i den militära planeringen. Som vi inledningsvis konstaterade är emellertid värnpliktsutnyttjandet ännu så länge i väsentlig utsträckning administrativt styrt på basis av värnpliktslagen. Så länge detta är fallet – så länge man tvingas ligga i punkten A i figur 4 – är det endast de interna bytesvärdena för värnpliktiga som är av betydelse för den interna försvarsallokeringen av värnpliktiga. Vilka kostnader som försvaret debiteras för detta värnpliktsutnyttjande är av intresse endast ur inkomstfördelningssynpunkt samt därigenom att det bestämmer utrymmet för andra typer av kostnader inom en given utgiftsram – och detta gäller så länge inte en övergång skett till någon form av prisstyrning.

Den andra typen av missförstånd utgår

från delvis motsatta antaganden. Istället för att förutsätta att försvarsallokeringen av värnpliktiga är samhällsekonomiskt inoptimal antages här värnpliktsutnyttjandet alltid ske på ett samhällsekonomiskt optimalt sätt.

I bihanget till SOU 1968:2 med titeln »Försvarets samhällsekonomiska kostnader» diskuterar författaren Lars Werin bl a frågan om den samhällsekonomiska alternativkostnaden för värnpliktiga och för följande resonemang (sid 37–38):

»Om försvaret inte funnes eller om det vore mindre än det f n är, skulle produktionen av försvarseffekter ersättas av produktion av sådana varor och tjänster som ingår i övrig välfärd – – –.

Det förtjänar att understrykas att totalproduktionen i landet inte skulle vara större än förut. Den tidigare produktionen av försvarseffekten har ju bara ersatts av annan produktion som *reellt sett är precis lika stor.*» (Vår kursivering) ([11]).

Det får väl förutsättas att Werin här med »reell storlek» avser samhällsekonomiskt värde i välfärdsteoretisk mening. För att detta värde skall vara »precis lika stort» vid försvarsanvändning av värnpliktiga som vid en alternativ civil användning måste bl a förutsättas att den interna försvarsallokeringen är perfekt anpassad till de samhällsekonomiska alternativkostnaderna, dvs att vi i figur 4 befinner oss i punkten C istället för i punkt A. Annorlunda uttryckt förutsättes i resonemanget att den värnpliktiges interna bytesvärde överensstämmer med den samhällsekonomiska alternativkostnad hans värnpliktsutnyttjande medför. Werins resonemang bygger sannolikt på hans tidigare (sid 26–28) framförda mening att det är svårt att rent allmänt visa att marknadsstyrda företag skulle ha något försteg ur effektivitetssynpunkt framför den offentliga produktionen av kollektiva tjänster såsom försvar. Han synes icke i tillräcklig grad ha beaktat den väsentliga skillnad som ligger däri att det ifråga om värnpliktsutnyttjande inte i första hand är fråga om försvarets interna effektivitet utan om det optimala ur samhällsekonomisk synpunkt av en viss lagstiftning, nämligen värnpliktslagen.

5 Vad är de värnpliktiga värda för samhället?

5.1 Samhällsekonomiska alternativkostnader för värnpliktiga

Mera välbekant och omskrivet än försvarets interna alternativkostnad för värnpliktiga som vi ovan diskuterat är den *samhällsekonomiska alternativkostnaden för värnpliktsutnyttjande*. Härmed avses värdet av de nytigheter som man går miste om genom att utnyttja den värnpliktige i viss försvarsfunktion istället för att utnyttja honom i bästa alternativa civila (eller militära) användning. Mera konkret brukar man tolka denna kostnad som det civila produktionsvärde som bortfaller under den tid en värnpliktig är inkallad.

En sådan konkret tolkning är emellertid inte under alla omständigheter korrekt. För det första behöver det inte endast röra sig om produktionsvärden. Det civila arbetet har kanske ett mervärde för den värnpliktige utöver värdet av produktionsresultatet. Han kanske direkt vantrivs med sitt liv och sina uppgifter inom försvaret. Vad vi egentligen vill mäta som den samhällsekonomiska alternativkostnaden är den summerade betalningsviljan i kronor och ören hos alla de – stat, kommun, arbetsgivare, familj, vänner och den värnpliktige själv – som kan tänkas få glädje av att han arbetar – eller latar sig – i sin bästa alternativa position. Det är allt detta vi avstår från genom att inkalla honom. Under förutsättning att vi har en fri-konkurrenssituation överallt så att priserna på allt vad man kan köpa för pengar är optimalt satta och avspeglar både deras marginella produktionskostnader och köparnas marginella betalningsvilja kommer en så uppskattad summa att ge ett rättvisande besked om det relativa värdet av det vi går miste om genom att utnyttja den värnpliktige i försvaret.

Svårigheten är den att vi inte har några marknadsnoterade uppgifter på tex den värnpliktiges vantrivsel eller familjens längtan efter honom och att vi överhuvudtaget saknar empiriskt underlag för att skatta dessa värden i kronor och ören. På lättförståd-

da men något tivelaktiga grunder väljer vi att bortse från allt utom det som vi tror oss kunna hjälpligt mäta, nämligen det direkta produktionsbortfallet.

För det andra är det naturligtvis inte givet att den bästa alternativa användningen av den värnpliktige finns inom den civila sektorn. Det kan ju tänkas att han är speciellt väl skickad att sköta ett visst arbete inom försvaret, dvs hans »bytesvärde» inom försvaret är större än någon annanstans inom det civila livet. För att kunna vara säker på att så icke är fallet tvingas vi förutsätta att samhällets arbetskraftsallokering i varje ögonblick är optimal och att alla speciellt »välanpassade» individer i försvaret redan är fast anställda.

5.2 Tre typer av kalkyler

De samhällsekonomiska alternativkostnads-kalkyler som brukar nämnas i försvarsdiskussioner är av flera olika slag som vardera innebär helt olikartade krav på beräkningsunderlag.

Man kan bl a nämna följande tre huvudalternativ för en sådan alternativkostnads-kalkyl:

Totalkalkyl eller »nedrustningskalkyl»
Marginalkalkyl
»Marknadskalkyl»

En *totalkalkyl* söker svara på frågan vilket civilt alternativutnyttjandevärde som försvarets totala resurser har. Vad skulle med andra ord hända med den civila samhällsekonomin om försvaret »lades ner»? I termer av vår frågeställning här blir det fråga om att prognosticera utvecklingen efter en nedskärning av värnpliktsuttaget till noll. Denna frågeställning svarar knappast i dag mot relevanta beslutssituationer och beräkningarna förutsätter en lång rad specifika antaganden om den ekonomiska strukturförändringens form och takt och om den förda politiken. – Det är naturligtvis möjligt som vi tidigare varit inne på att även tänka sig modifierade typer av totalkalkyler där tex de värnpliktigas uppgifter i förbanden övertas av anställd personal och/el-

ler mera kvalificerad materiel.

Inriktningen av *marginalkalkyler* bestäms av önskemål om att jämföra de samhälls-ekonomiska återverkningarna av en marginell förskjutning mellan två förhållandevis likartade försvarsstrukturer. Exempel kan vara skilda bud i ett försvarsutredningsarbete, förändringar mellan två på varandra följande budgetår – eller alternativa förslag om tjänstgöring m m för handräckningsvärnpliktiga. Dessa kalkyler hänför sig alltså till de typer av beslutssituationer som vi vanligen upplever. Tack vare att de förändringar vars konsekvenser man önskar spåra är relativt begränsade är det också möjligt att uppnå en viss precision i skattningsarna på basis av erfarenhetsmaterial.

Vad vi här kallat en *marknadskalkyl* kan kanske bäst beskrivas som ett försök att bestämma värdet av försvarets resurser respektive resultat under förutsättning att försvarets resursfördelning i sin helhet sköttes via en marknadsallokeringsprocess. Man gör med andra ord tankeexperimentet att låta förbandsproduktion drivas enligt vanliga »kommersiella» normer, d v s cheferna söker maximera sitt verksamhetsresultat som utgör skillnaden mellan vad de får in genom att »hyra ut» sina förband och vad de får betala i form av marknadsmässiga soldatlöner, »marknadspris» på fortifikationsförvaltningens mark och anläggningar etc. Mob-förråden blir på motsvarande sätt vinstmaximerade arsenaler med uthyrningsverksamhet. De priser som etableras skall vara optimala jämviktspriser, sådana som skulle resultera på fri-konkurrensmarknader. Den fråga marknadskalkylen nu söker besvara blir då vilken total budgetram eller vilken total årlig omsättning det existerande försvaret i en sådan situation kommer att få? Vad gäller värnpliktskostnaderna önskar man alltså skatta kostnaderna för en frivillig »inhyrning» av alla värnpliktiga till försvaret.

Det som får marknadskalkylen att kanhända te sig en aning »fantastisk» är framför allt två till grund liggande antaganden som båda är ytterst orealistiska. Det första gäller existensen av en »internationell hy-

resmarknad» med konkurrensprissättning för försvarsstridskrafter inklusive de mest trogrörliga typerna av exempelvis anläggningar.

Det andra är antagandet att försvaret i en sådan marknadssituation skulle ha en oförändrad struktur jämfört med dagens läge. Släpper man detta senare antagande blir man istället tvingad att ge sig in i mycket godtyckliga spekulationer om de tänkbara strukturförskjutningar som skulle krävas i den nya marknadssituationen.

Marknadskalkylen kan av dessa skäl synas ointressant. Som vi senare skall återkomma till kan den emellertid tillmätas en ökad vikt genom att tolkas som ett försök att skatta de *långsiktiga* samhälls-ekonomiska alternativkostnaderna, d v s att besvara frågan om hur mycket större produktions tillväxttakt i den civila samhällssektorn skulle ha varit under t ex efterkrigstiden, om vi inte hade haft något försvar alls.

En marknadskalkyl för värnpliktiga har dessutom det egenvärdet att den kan sägas innebära en sådan ansats till att skatta de värnpliktigas egna attityder till försvarsuppgifterna som vi tidigare efterlyste.¹

I den nu aktuella utredningsfrågan torde det emellertid endast vara marginalkalkyler som är relevanta.

5.3 Civilt produktionsbortfall

Beräkningar av den samhälls-ekonomiska alternativkostnaden i mening av civilt produktionsbortfall innebär normalt i praktiken att man söker göra en prognos av hur annorlunda livslöneutvecklingen för den marginella personen tett sig om han inte blivit inkallad.

I det enklaste fallet rör det sig bara om ca ett års förskjutning framåt av hela livslöneserien. Det är nuvärdet av denna serie

¹ Det kan vara av intresse att här erinra om att den tidigare citerade undersökningen av Werin ([11]) utgör ett exempel på försök till relativt fullständig marginalkalkyl för det militära försvaret. Ett motsvarande försök till marknadskalkyl har genomförts av Ståhl-Ysander ([6]) och har redovisats i uppdaterat skick av Ståhl ([5]).

avvikelser som utgör den marginella alternativkostnaden. Om individen inte kan påräkna väsentlig löneökning utöver begynnelselönen förrän relativt sent i livet kan tydligen nuvärdet approximeras med bortfallet av ett års begynnelselön – eventuellt diskonterad med hänsyn till fortsatta studier efter utryckning.

En del av livslönen kan staten tänkas förskotta genom studiemedel som i detta enkla standardfall blir förskjuten ett år tillbaka i tiden. Detta påverkar emellertid inte alternativkostnads kalkylen men medför en ökad statsfinansiell belastning inom utbildningsområdet.

Värnpliktstjänstgöringen kan emellertid på olika sätt tänkas påverka studiemöjligheter och yrkesval. Att beräkna närmare i vilken riktning denna påverkan går är emellertid mycket svårt. Erfarenheterna från universiteten t ex visar att värnpliktsåret är en icke oväsentlig orsaksfaktor när det gäller definitiva studieavbrott.

Motsvarande problem möter man ifråga om alternativprognoser för hälsoutvecklingen om värnpliktstjänstgöringen bortfaller.

Alla lyfter inte heller regelbunden lön, framför allt inte omedelbart efter utryckningen. Hänsyn får således i kalkylerna tas till avvikelser ifråga om riskerna för arbetslöshetsperioder, för behov av skilda socialbidrag etc.

5.4 Lönen som mått på produktiviteten

I de ovan relaterade produktionsbortfallsberäkningarna har lönen antagits utgöra ett rättvisande mått på värdet av arbetsinsatsen. Detta är emellertid ur många synpunkter diskutabelt.

Även om kalkylen är marginell kan inte alltid marknadslönen accepteras som ett rättvisande mått på det samhällsekonomiska värdet av den marginella insatsen. Dels förekommer olika slag av marknadsimperfektioner, t ex monopolitisk konkurrens, reglerade priser m m, dels finns det skalfördelar i produktionen plus tröghetsmoment i lönesättning. Tillsammans medför detta att lönen inte alltid, inte ens vid fullständig

konkurrens på avsalumarknaderna, kan sägas avspegla värdet av den långsiktiga gränsprodukten. För den långsiktiga bedömningen av gränsproduktiviteten spelar det också en viss roll vad lönen används till, framför allt hur mycket som sparas och investeras.

Den avgörande invändningen mot en användning av livslöneberäkningar i långsiktiga samhällsekonomiska lönsamhetskalkyler är dock att lönestrukturen relativt snabbt kan förändras. Om förändringarna sker i form av successiva löneutjämningar kan detta medföra en försvagning av löneavtalens roll som instrument för en inkomstfördelningspolitik. Samtidigt kan löneskillnadernas effekter för arbetsgivare och arbetstagare alltmer sättas ur spel och ersättas av andra former för differentiering, medan lönen i högre grad uppfattas som en socialt bestämd fast kostnad.

Om man inte av dessa skäl vågar lita till de marknadsnoterade lönerna som produktivetsmål återstår endast att istället söka skatta de politiskt givna relativa bytesvärden mellan olika yrkeskategorier m m som kan tänkas avspeglade i eventuellt publicerade ekonomiska långtidsprogram. Sådana program är emellertid av många skäl sällan så specificerade och fixerade att det går att direkt avläsa några bytesvärden.

Det föreliggande kalkylproblemet kan samhällsekonomiskt sägas gälla effekterna av att överföra en grupp av personer från ofrivilliga sysselsättningar inom försvaret till frivillig sysselsättning inom andra näringsgrenar. Det är denna fråga kalkylen söker besvara med lönestatistikens hjälp. Risker är emellertid stora att vad som i verkligheten mäts har mer att göra med facklig styrka och social utbildningsvärdering än med samhällsekonomiskt värde av produktionstillskott. Annorlunda uttryckt förändras utgångspunkterna för en samhällsekonomisk värdering här så snabbt och är i varje ögonblick så pass subjektiv att någon entydig måttstock icke finns. När trots detta man här utgår från vissa lönestatistiska beräkningar sker detta med reservationen att vad som mäts kan definieras som samhälls-

ekonomiskt produktionsvärde endast i en kortsiktig och snäv mening.

5.5 Beräkningsproblem

En noggrann tillämpning av den lönestatistiska ansatsen skulle egentligen kräva att man gjorde en särskild kalkyl för varje värnpliktig eller varje särskild grupp med likartad kvalifikationsprofil.

Att göra speciella prognoser för olika kategorier av värnpliktiga skulle emellertid bli kräva att man sedan länge använde ett gemensamt och tämligen detaljerat testinstrument vid personalfördelningen inom försvaret och den civila sektorn och vidare kände dess prognosvärde genom en uppföljning i lönestatistiken. I avsaknad av detta och även med hänsyn till den snabba samhällsutvecklingen blir varje försök till specificerade prognoser ytterst osäkert och tvingas bygga på statistiskt dåligt underbyggda allmänna samband mellan utbildning, ålder och lön.

I realiteten tvingas man med hänsyn till dessa svårigheter nöja sig med ytterst generella och approximativa genomsnittskalkyler som i bästa fall kan ge en uppfattning om storleksordningen av det totala produktionsbortfallet vid en planerad marginell förändring av värnpliktsutnyttjandet.

Som exempel kan nämnas att produktionsbortfallskalkylen gällande de värnpliktiga inom isbrytartjänsten som grundade sig på relativt utförliga personaluppgifter för besättningarna under 1968 gav som resultat ett genomsnittligt värde på produktionsbortfallet av ca 75 kr/dag. Spridningen inom materialet (ca 200 man) var relativt liten och siffran överensstämmer också rätt väl med det genomsnitt man med ledning av lönestatistiken för 1968 skulle vänta sig gälla för den totala värnpliktiga åldersgruppen.

Motsvarande samhällsekonomiska alternativkostnadsvärde – uttryckt i 1971 års pris- och löneläge – för hela gruppen handräckningsvärnpliktiga som antagits signifikant inte skilja sig från övriga värnpliktiga i detta avseende har i kapitel 19 approximerats,

utifrån officiella statistiska uppgifter gällande genomsnittlig timförtjänst för olika kategorier anställda, till 90 kronor per dag. I denna siffra är då inräknat lönepåslag för pensionen m m samt frånräknat visst procentuellt avdrag med hänsyn bl a till den beräknade frekvensen av fortsatta studier.

Det viktigaste underlaget för denna typ av beräkningar utgör taxeringsstatistiken, lönestatistiken med dess fördelning på yrke respektive utbildningsnivå samt de militära inskrivningsuppgifterna, gällande ålder, yrke och utbildningsinriktning. All denna statistik är emellertid behäftad med stora brister och förenad med tolkningsproblem.

6 Värnpliktstjänstgöring som konsumtion och som investering

6.1 Värnpliktstjänstgöring som investering

I diskussionen hittills har vi genomgående betraktat kostnaderna för värnpliktsutbildningen som en konsumtionsutgift, d v s som en form av löpande resursförbrukning ur samhällsekonomin synpunkt. Man kan emellertid med goda skäl välja att anlägga ett helt annat synsätt och behandla värnpliktsutbildning liksom vapenanskaffning och militär anläggningsverksamhet som en form av samhällelig investering. Man resonerar då på följande sätt.

Resultatet av förbandsproduktionen är krigsorganisatoriska och mer eller mindre insatsberedda förband som kvarstår under en lång följd av år i organisationen ehuru med successiv omsättning av personal och utrustning. Dessa förband har som sin huvudsakliga uppgift att genom sin blotta existens utöva en preventiv eller krigsavhållande verkan på potentiella angripare. Förbandsproduktionen är därför att betrakta som en investering som successivt under en lång följd av år avkastar dessa värdefulla preventiva effekter. Först när denna investering är gjord och förbandet fungerar kan man därför tala om att vi konsumerar försvarsresurserna, att en försvarskostnad i strikt mening uppstår i samband med att effektiviteten i förbandets olika komponenter

ter successivt minskar – om inte omsättning sker – som en följd av föråldring och förslitning av personal och materiel etc. Ser vi på dessa olika komponenter har ju de flesta en mångårig ehuru olika lång operativ livslängd. Fortifikationsanläggningar kan kvarstå över ett halvsekel, de värnpliktiga kvarstår i krigsorganisationen över ett kvartssekel och för skilda vapensystem kan den operativa livslängden variera från 1–20 år.

Accepterar vi detta synsätt måste vi omsätta det i våra ekonomiska kalkyler genom att beräkna värdet av det »försvarskapital» som de kumulerade försvarsinvesteringarna ger upphov till. Som ett räkneexempel kan vi tänka oss att söka skatta kapitalvärdet av samtliga grundutbildade värnpliktiga 1968. Antalet grundutbildningsdagar var detta år ca 16 milj. Vi kom tidigare fram till att 75 kronor per dag och man syntes vara en icke orimlig skattning av den samhällsekonomiska kostnaden för värnpliktiga under detta år. Den totala årliga kostnaden för produktionsbortfallet skulle således röra sig om ca 1,2 miljarder kronor. Räknar vi lågt med att de värnpliktigas tjänstgöringsvärde under ett kvartssekel i krigsorganisationen kan approximeras genom att låta dem kvarstå med oförminskat värde under 10 år innebär detta att vi skattar det kumulerade kapitalvärdet till ca 12 miljarder. Det är emellertid inte bara produktionsbortfallet som utgör en utbildningsinvestering. Till detta kommer instruktörslöner, militär värnpliktsutrustning, övningsmateriel och den del av förslitningen på vapensystem och anläggningar som kan antas sammanhånga med utbildningskraven. Ett försök till summering och ackumulering över alla dessa poster (se [5] och [6]) ger som ett minimivärde 20 miljarder kronor för värnpliktsstockens kapitalvärde 1968. Varje försök till en mera precis skattning av detta värde strandar emellertid bl a på att befintliga kostnadsdata – i avsaknad av ett fullständigt genomfört interndeberingssystem – icke ger någon klar grund för att fördela kostnaderna mellan grundutbildning och övrig militär verksamhet.

I nuvarande budgetsystem och försvarsorganisation tillämpas detta synsätt ej och följaktligen föreligger inga officiella »kapitalberäkningar». All form av militär resursförbrukning som ej avkastar resultat med möjlig alternativ civil användning avskrivs omedelbart som »offentliga konsumtionsutgifter» i driftbudgeten. Det enda undantaget av betydelse utgör delar av försvarets fastighetsfond som tack vare möjligheten till viss civil uthyrning drivs som affärs- mässig fond med tillämpning av kapitalvärderings- och hyressättningsprinciper.

Det bör understrykas att denna särbehandling av militära »investeringar» inte är på något sätt självklar. Att investeringarna är »skräddarsydda» för viss användning och därför har alternativ användning endast inom den egna sektorn är förvisso inget bärande argument, då detsamma i hög grad gäller för huvuddelen av tex industrins maskininvesteringar. Anledningen är väl närmast den att dels försvarets verksamhet traditionellt betraktats som i någon mening mera »improduktiv» än tex polisverksamhet, civil skolverksamhet eller renhållning för att ta några andra former av offentlig verksamhet, dels att man hittills inte ansett det föreliggande några organisatoriska eller allokeringsmässiga skäl för att administrera försvarsverksamheten via kapitalfonder.

6.2 Konsumtion av värnpliktstjänster

Hur skall man då beräkna försvarets årliga »konsumtionsutgifter» utifrån detta betraktelsesätt? Konsumtionsutgifterna kommer att bestå av två huvudkomponenter, dels operativa utgifter för att underhålla och vidmakthålla förbandens effektivitet – här kommer tex på värnpliktsidan krigsförbandsövningarna in – dels amortering och förräntning av försvarskapitalet – tex vid lineär avskrivning över tio år en amortering med 2 miljarder på »värnpliktskapitalet» och en räntekostnad som med 10 procents ränta blir $0,1 \cdot 20 = 2$ miljarder likaså.

I ett helt stationärt stadium – med oförändrad försvars- och anslagsstruktur år från

år – kommer skillnaden mellan denna beräkning av försvarskostnaderna och den hittills gängse tydligen att bestå av räntekostnaderna som emellertid som vårt exempel ovan visar kan vara tillräckliga för att nästan fördubbla kostnadssiffrorna. Under ett skede med expanderande krigsorganisation och försvarsanslag kommer däremot kostnaderna enligt det här skisserade betraktelsesättet att stiga i långsammare takt än med gängse redovisningsrutiner som en påminnelse om att effekterna av upprustningen i sin helhet först kan väntas utmogna under framtida år. Vid en »nedskärning» kommer vi att få motsatt effekt vilket sammanhänger med möjligheten att under lång tid »leva på kapitalet» i form av redan existerande militära förband. Träffar nedskärningen även existerande krigsorganisatoriska förband kan emellertid resultatet komma att avläsas i form av kraftiga »kapitalförluster».

Vad man gör med denna beräkningsmetod är egentligen vad vi tidigare kallade en marknadskalkyl. Skillnaden är bara den att vi tidigare introducerade denna kalkyl genom att starta från »efterfrågesidan» med givna »hyrespriser» på fungerande förband, medan vi här tänker oss göra kalkyler från »kostnadssidan» och utgår från de givna investeringskostnaderna. Under förutsättning av perfekt förutseende och planering från försvarsmyndigheternas sida och en fri-konkurrensmarknad kommer tydligen resultaten att sammanfalla och »konsumtionsvärdet» av försvarstjänsterna blir lika med de här beräknade »konsumtionskostnaderna».

6.3 Varför kapitalberäkningar?

Finns det verkligen något skäl att använda sig av detta ganska omständiga och indirekta beräkningssätt? Frågan är välmotiverad med tanke på bl a de mycket stora beräkningsproblem som vi ovan berörde och den för många säkert ovana och komplicerade tolkningen. Jag skall inte här söka ge något slutligt svar på den frågan, i synnerhet som ett sådant svar måste utgå från

en rad antaganden om praktiskt-organisatoriska möjligheter och ambitioner inom försvaret. Istället skall jag nöja mig med att anföra två möjliga motiveringar för användningen av dylika kapitalberäkningar.

Det första argumentet sammanhänger med möjligheten att utnyttja kapitalberäkningarna som instrument i försvarets interna allokering. En motivering för att beräkna kapitalvärden skulle alltså kunna vara att man önskar administrera de olika slagen av existerande kapitaltillgångar med hjälp av »affärsmässigt» drivna kapitalfonder som »hyr ut» exempelvis »repgubbar» eller förrådslagd materiel till krigsorganisatoriskt ansvariga chefer via ett interndebiteringssystem. I samband med försöksverksamheten med programbudgetering inom försvaret har man börjat i större utsträckning arbeta med sådan interndebitering. Om det verkligen föreligger eller kan väntas uppstå tillräckliga organisatoriska skäl för en mera fullständig fondorganisation är däremot svårt att bedöma utan ett mera ingående studium av hur dessa fonder kan tänkas fungera.

6.4 Långsiktiga samhällsekonomiska alternativkostnader

Det andra argumentet sammanhänger med möjligheterna att via kapitalberäkningarna skaffa sig en uppfattning om försvarets *långsiktiga samhällsekonomiska kostnader*. När vi tidigare talade om samhällsekonomiska kostnader definierades dessa utifrån ett kortsiktigt perspektiv, där existerande resurser antogs givna och intresset helt inriktades på möjligheten att utnyttja dessa resurser i civil alternativ användning. Detta innebär som vi sett att av existerande försvarsresurser förutom värnpliktiga väsentligen endast vissa kasernbyggnader m m kan beräknas ge upphov till en samhällsekonomisk alternativkostnad när de utnyttjas för militära ändamål.

Om man emellertid anlägger ett betydligt längre perspektiv och betraktar alla eller i stort sett alla typer av försvarsresurser som rörliga kommer det samhällsekono-

miska kostnadsbegreppet att få ett annat innehåll. Den relevanta frågan blir då hur mycket större bruttonationalprodukt och hur mycket snabbare ekonomisk tillväxttakt vi skulle kunna ha om de resurser som nu binds inom försvaret eller inom viss del av försvaret vore långsiktigt disponibla för civil produktion och därmed kunde väntas för- ränta sig på samma sätt som övriga civila produktionsresurser. Denna fråga kan vi uppenbarligen söka besvara med hjälp av de ovan diskuterade beräkningarna av försvarskapital. Vad som i dessa beräkningar framkommer som »försvarskonsumtion» ger ju en uppfattning om storleksordningen av den totala civila konsumtion som vi gått miste om genom att långsiktigt engagera resurserna inom försvaret.

Naturligtvis kan man också söka besvara denna fråga med hjälp av mera direkta beräkningar.

Man kan t ex fråga sig hur mycket större bruttonationalprodukten skulle ha varit om alla inom försvaret sysselsatta överflyttats till den civila arbetsmarknaden som då vidare antas ha oförändrad struktur och kapitalutrustning per arbetare. En överslagsberäkning av detta slag för år 1969 visar på en potentiell ökning av bruttonationalprodukten med ca 2 miljarder. Med denna beräkningsmetod kommer man emellertid inte åt de ackumulerade effekterna på tillväxttakten.

Man kan också söka att direkt skatta effekterna på tillväxttakten. Vi kan belysa ett möjligt tillvägagångssätt vid en sådan skattnings genom ett enkelt räkneexempel.

Under efterkrigstiden har i genomsnitt den militära resursförbrukningen motsvarat ca 1/4 av den civila kapitalbildningen i landet. Om dessa resurser i stället i sin helhet avdelats för civila investeringar hade dessa således kunnat vara ca 25 procent större än vad de varit. Med hänsyn till den relativa betydelse som man i olika undersökningar funnit att kapitalstorlekens förändringar har för den registrerade ekonomiska tillväxttakten – ca 1/3 av tillväxten har redovisats såsom härrörande från dessa orsaker – skulle man kunna gissa att tillväxttakten under 60-

talet i sådant fall redan genom omallokeringen av investeringskapital hade kunnat vara omkring 1/3 procentenhet snabbare än den varit.

7 Kostnadsfördelning

Det finns anledning att avslutningsvis erinra om att det inte bara är de summerade värnpliktskostnaderna som är av intresse utan i lika hög grad deras fördelning mellan olika kostnadsbärare. Framför allt är det fördelningen av de samhällsekonomiska produktionsbortfallskostnaderna mellan stat och kommun – eller indirekt olika kategorier av skattebetalare – respektive den värnpliktige själv som är av intresse att studera. De olika överslagsberäkningar av detta som gjorts synes (se t ex [6] och [11]) visa att den värnpliktige själv bär ca 1/3 av dessa kostnader i form av uppoffrad konsumtion medan resten av kostnaden faller på skattebetalarna.

Den tidigare citerade kalkylen gällande de värnpliktiga inom isbryartjänsten gav också ett likartat resultat; för de F-värnpliktiga fördelades exempelvis produktionsbortfallskostnaderna med 35 procent för den värnpliktige själv, 25 procent för den egna kommunens skattebetalare och 40 procent för samtliga statliga skattebetalare. Tar man även hänsyn till militär resursförbrukning i samband med värnpliktstjänstgöringen stiger statens andel av de totala samhällsekonomiska värnpliktskostnaderna till drygt två tredjedelar.

Kalkylerna i kapitel 19 gällande de handräkningsvärnpliktiga visar att motsvarande procenttal för de värnpliktigas, kommuners och statens andel av produktionsbortfallskostnaden i de två beräkningsalternativen varierar inom området 35–45, 15–20 respektive 40–50. I dessa andelsberäkningar har emellertid värdet av civila pensionsåtaganden – ATP-inbetalningar – helt tillgodosåtagits den enskilde arbetstagaren, vilket kan vara diskutabelt. Inräknas även militär resursförbrukning för de värnpliktigas utbildning stiger här statens andel av de totala samhällsekonomiska värnpliktskostnaderna till omkring 60 procent.

Litteratur:

- [1] *Ekonomisystem för försvaret*, SOU 1968:2
- [2] *Försvarets fortsatta inriktning m m*, Kungl Maj:ts proposition 1972:75
- [3] Grape, L. – Ysander, B.-C.: *Säkerhetspolitik och försvarsplanering*, SNS, 1967
- [4] *Planering och programbudgetering inom försvaret*, SOU 1969:25
- [5] Ståhl, I.: *Försvarets samhällsekonomiska kostnader*, Strategisk Bulletin, 1968:6
- [6] Ståhl, I. – Ysander, B.-C.: *Försvarskostnader*, rapportutkast, FOA P 1966
- [7] *Svensk ekonomi 1966–1970 med utblick mot 1980*, SOU 1966:1
- [8] *Säkerhets- och försvarspolitiken, 1970 års försvarsutrednings betänkande*, SOU 1972:4
- [9] *Säkerhetspolitik och försvarsutgifter, 1965 års försvarsutrednings betänkande*, SOU 1968:10
- [10] *Värnplikten*, SOU 1965:68
- [11] Werin, L.: *Försvarets samhällsekonomiska kostnader*, Bihang, SOU 1968:2
- [12] Ysander, B.-C.: *Civil kontra militär bemanning av statsisbrytarna, en samhällsekonomisk kostnadskalkyl*, ingående i delbetänkandet »Bemanningsformer för statliga isbrytare och sjömättningsfartyg», avgivet 1970 av Utredningen om handräkningsvärnpliktiga (Försvarsdepartementet, stenc. betänkande 1970:9)

Kronologisk förteckning

1. Ämbetsansvaret II. Ju.
2. Svensk möbelindustri. I.
3. Personal för tyg- och intendenturförvaltningen. Fö.
4. Säkerhets- och försvarspolitiken. Fö.
5. CKR. (Centrala körkortsregistret) K.
6. Reklam I. Beskattning av reklamen. U.
7. Reklam II. Beskrivning och analys. U.
8. Reklam III. Ställningstaganden och förslag. U.
(Utkommer senare.)
9. Reklam IV. Reklamens bestämningsfaktorer. U.
(Utkommer senare.)
10. Godsbefordran till sjöss. Ju.
11. Förenklad löntagarbeskattning. Fi.
12. Skadestånd IV. Ju.
13. Kommersiell service i glesbygder. In.
14. Revision av vattenlagen. Del 2. Ju.
15. Ny regeringsform · Ny riksdagsordning. Ju.
16. Ny regeringsform · Ny riksdagsordning. (Följdförfattningar) Ju.
17. Nomineringsförfarande vid riksdagsval · Riksdagen i pressen. Ju.
18. Norge och den norska exilregeringen under andra världskriget. Ju.
19. Uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen. U.
20. Läs- och bokvanor i fem svenska samhällen. Litteraturutredningens läsvanestudier. U.
21. Svävarfartslag. K.
22. Domstolsväsendet IV. Skiljedomstol. Ju.
23. Högre utbildning — regional rekrytering och samhällsekonomiska kalkyler. U.
24. Vägfraktavtalet II. Ju.
25. Naturgas i Sverige. I.
26. Förskolan 1. S.
27. Förskolan 2. S.
28. Konsumentköplag. Ju.
29. Konsumentupplysning om försäkringar. H.
30. Bostadsanpassningsbidrag. In.
31. Lag om hälso- och miljöfarliga varor. Jo.
32. Kommunalt samlingsstyre eller majoritetsstyre? C.
33. Förhandlingsrätt för pensionärer. In.
34. Familjestöd. S.
35. Skogsbrukets frö- och plantförsörjning. Jo.
36. Samhälle och trossamfund. Slutbetänkande. U.
37. Samhälle och trossamfund. Bilaga 1—19. U.
38. Samhälle och trossamfund. Bilaga 20. Andra trossamfundets ekonomi. U.
39. Abortfrågan. Remissyttranden. Ju.
40. Konkurrens i bostadsbyggandet. In.
41. Familj och äktenskap I. Ju.
42. Vägtrafikbeskattningen. Fi.
43. Utnyttjande och skydd av havet. I. (Utkommer senare)
44. Reformerad skatteutjämning. Fi.
45. Kulturminnesvård. U.
46. Landskapsvård genom täktsamverkan. Ju.
47. Data och integritet. Ju.
48. Riksdagen och försvarsplaneringen. Fö.
49. Tryckfriheten och reklamen. Ju.
50. Skyddsrum. Fö.
51. Sjölagens befraktningskapitel. Ju.
52. Rapport angående kommunal information m. m. C.
53. Handräckningstjänst i försvaret. Fö.

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Ämbetsansvaret II. [1]
 Godsbefordran till sjöss. [10]
 Skadestånd IV. [12]
 Revision av vattenlagen. Del 2. [14]
 Grundlagberedningen. 1. Ny regeringsform · Ny riksdagsordning. [15] 2. Ny regeringsform · Ny riksdagsordning (Följdförfattningar) [16] 3. Nomineringsförfarande vid riksdagsval · Riksdagen i pressen. [17] 4. Norge och den norska exilregeringen under andra världskriget. [18]
 Domstolsväsendet IV. Skiljedomstol. [22]
 Vägfrakttavtalet II. [24]
 Konsumentköplag. [23]
 Abortfrågan. Remissyttranden. [39]
 Familj och äktenskap I. [41]
 Landskapsvård genom tåktsamverkan. [46]
 Data och integritet. [47]
 Tryckfriheten och reklamen [49]
 Sjölagens befraktningskapitel. [51]

Försvarsdepartementet

Personal för tyg- och intendenturförvaltning. [3]
 1970 års försvarsutredning. 1. Säkerhets- och försvarspolitiken. [4] 2. Riksdagen och försvarsplaneringen. [48]
 Skyddsrum. [50]
 Handräckningstjänst i försvaret. [53]

Socialdepartementet

1968 års barnstugeutredning. 1. Förskolan 1. [26]
 2. Förskolan 2. [27]
 Familjestöd. [34]

Kommunikationsdepartementet

CKR. (Centrala körkortsregistret) [5]
 Svävarfartslag. [21]

Finansdepartementet

Förenklad löntagarbekattning. [11]
 Vägtrafikbeskattningen. [42]
 Reformerad skatteutjämning. [44]

Utbildningsdepartementet

Reklamutredningen. 1. Reklam I. Beskattning av reklamen. [6] 2. Reklam II. Beskrivning och analys. [7] 3. Reklam III. Ställningstaganden och förslag. [8] (Utkommer senare). 4. Reklam IV. Reklamens bestämningsfaktorer [9] (Utkommer senare).
 Uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen. [19]
 Läs- och bokvanor i fem svenska samhällen. Litteraturutredningens läsvanestudier. [20]
 Högre utbildning — regional rekrytering och samhällsekonomiska kalkyler. [23]
 1968 års beredning om stat och kyrka. 1. Samhälle och trossamfund. Slutbetänkande. [36] 2. Samhälle och trossamfund. Bilaga 1—19. [37] 3. Samhälle och trossamfund. Bilaga 20. Andra trossamfundens ekonomi. [38]
 Kulturminnesvård. [45]

Jordbruksdepartementet

Lag om hälso- och miljöfarliga varor. [31]
 Skogsbrukets frö- och plantförsörjning. [35]

Handelsdepartementet

Konsumentupplysning om försäkringar. [29]

Inrikesdepartementet

Kommersiell service i glesbygder. [13]
 Bostadsanpassningsbidrag. [30]
 Förhandlingsrätt för pensionärer. [33]
 Konkurrens i bostadsbyggandet. [40]

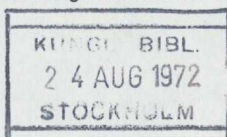
Civildepartementet

Kommunalt samlingsstyre eller majoritetsstyre? [32]
 Rapport angående kommunal information m. m. [52]

Industridepartementet

Svensk möbelindustri. [2]
 Naturgas i Sverige. [25]
 Utnyttjande och skydd av havet. [43] (Utkommer senare)

Anm. Siffrorna inom klammer betecknar utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.

 Almänna Förlaget

ISBN 91-38-01329-0

Esselte Tryck Sthlm 1972